NOVA ACTA ERUDITORUM

ANNO MDCCXL publicata.

Cum S. Cæsareæ Majestatis & Regis Pol. atque Electoris Saxoniæ Privilegiis.

LIPSIÆ,

Proſtant apud MAURIT. GEORG. WEIDEMANNUM, JO. FRID. GLEDITSCHIUM, B. LANCKISII Hæredes, & CASP. FRITSCHIUM.

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS, Venetiis apud JO. BAPT. ALBRIZZIUM & SEBAST. COLETUM, Pariſiis apud BRIASSONUM, Ultrajecti apud JO. BROEDELETUM, & Amſtelodami in WAESBERGIORUM & WETSTENII officinis.

MDCCXL.

ILLUSTRISSIMO
ATQUE
EXCELLENTISSIMO DOMINO,
DOMINO
JOANNI CHRISTIANO
DE HENNICKE,
DOMINO MARSCHWIZIÆ,
WIEDERAVIÆ, &c.
POTENTISSIMO POLONIARUM REGI
ATQUE ELECTORI SAXONIÆ A SANCTIORIBUS CONSILIIS, CAMERÆ REGIÆ PRÆSIDI VICARIO, DIRECTORI
CAMERÆ EPISCOPALIS, QUÆ NUMBURGI, CIZÆ, ET MARTISBURGI, EST, &c. &c.
DOMINO SUO INDULGENTISSIMO,
NOVUM HOC ACTORUM ERUDITORUM
VOLUMEN,
ET QUICQUID EST RERUM SUARUM,
SUBMISSISSIME OFFERUNT,
DICANT, CONSECRANT,
ACTORUM ERUDITORUM COLLECTORES,
INTERPRETE
FRIDERICO OTTONE MENCKENIO.

Huc molles oculos, et blandi ſigna favoris,
Verte, potens Heros, munificamque manum.
Quam cernis, Muſa eſt, TIBI *non ignota,* TUO*que*
Hoſpitio felix præſidioque diu.
Illa, vides, Muſa eſt, quæ, ſi non ſpreta jacebat
Nuper, id agnoſcit muneris eſſe TUI;
Quæ, quoties timido TUA *venit ad oſtia greſſu,*
Inde TUIS *rediit ſemper onuſta bonis;*
Quæ, modo vita TIBI, *ſicut* TUA *fama, perennet,*
Surget ad æternum, TE *moderante, decus;*
Et laudes dictura TUAS, *ſub tegmine lauri*
HENNIKIÆ *carmen grande ſonabit ovans.*
TE *novit, vultumque* TUUM; *ſic, munera nullo*
Grata ferens pretio, nil timet illa ſibi.
Multa tamen ſperat; ſuus o ſi laudet Apollo,
Sidera ſublimi vertice læta petet.

Lectori nostri studioso Salutem!

Cum, ita esse cum rebus humanis comparatum, omnes intelligant, ut stabilis aut diuturna, quocunque te vertas, nulla sit felicitas, perpetuisque rerum æque ac hominum conversionibus magnus hic terrarum orbis regatur; accidit hoc tamen, & accidisse jucunde recordamur, Musis nostris, ut, temporis longissimi transacto spatio, & majori, quam sufficere humanæ vires videbantur, confecto cursu, superatis etiam, quæ rei literariæ, si non interitum parare, insigne tamen afferre detrimentum, solent, infinitis molestiis, robur adhuc animosque servent integros, jamque lætos possint de servata in hunc diem fama & dignitate sua plausus tollere. Annus agitur jam sexagesimus, ex quo colligendi hæc Eruditorum Acta, *& tanquam in æterno monumento, quicquid est laborum & conatuum nobiliorum, inscribendi, auspicatum æque bonis literis, ac gloriosum urbi patriæ, majores nostri consilium cèperunt. Res inaudita tunc, sed grata multis, fuit, quippe accommodatam satis ad viventium*

utilitatem, gloriamque mortuorum, judicantibus, &, quid novi inter doctos homines geratur, sciendi percupidis. Sed iidem laudarunt magis institutum, quam, futurum, ut successus haberet prosperos, sperarunt. Boni homines, aut natura timidi, aut ex suis facultatibus, quid fieri in re tali possit, aestimantes. Ex alia parte invidorum murmura audita sunt, nostris omni tempore, nec olim magis, quam nunc, laboribus molesta. Plus huic consilio temeritatis, quam deliberati judicii, inesse; non esse nec aetatis illius, nec illorum hominum, conari talia; in Gallorum, cum quibus infelicissima sit hominis Germani aemulatio, turpiter possessiones involari; arrogantis esse, judicis personam sumere in libera hominum inter se aequalium republica; invisum bonis omnibus Censoris nomen esse; denique fieri non posse, ut in hyemem proximam tam inutilis Musa vivat, plurimorum tunc fuisse vocem & sententiam meminimus. Factum autem est Dei primum immortalis gratia, deinde maximorum Principum, quos Saxonia Deos tutelares venerantur, benignissimo praesidio, denique parentum nostrorum in labore semel suscepto nobili constantia, ut inanis ille sive timor, sive invidorum clamor, fuerit; noruntque omnes, a tenuissimis initiis ad eam non annorum tantum, sed dignitatis etiam, maturitatem haec Acta *pervenisse, ut satis nobile jam penes exteros aeque, ac inter cives suos, nomen habeant, &, his famae suae partem non ultimam deberi, grata dudum Lipsia agnoverit. Gaudeamus igitur hoc flore nostro, &, quam habet optime actorum conscientia, honesta voluptate fruamur. Jam vero novas etiam in futuri temporis stipendia vires colligamus, &, si illud non sit datum, ut crescat nostris meritis* Actorum *honor, tamen hoc agamus, ne nostra culpa decus illa pristinum amittant. Quae olim futura sunt, eorum rationem posteri reddant; nos rem nostram curabimus, &, si Deorum ope adjuvemur, si* AUGUSTUM *porro Sidus affulgeat, si Lectorum favor annuat, recte & ex voto omnium curabimus.*

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae
Calendis Januarii Anno MDCCXL.

CONCILIA MAGNÆ BRITANNIÆ ET Hiberniæ, a Synodo Verolamiensi A. D. CCCCXLVI ad Londinensem A. D. MDCCXVII. Accedunt Constitutiones, & alia, ad Historiam Ecclesiæ Anglicanæ spectantia, a DAVIDE WILKINS, S. T. P. Archidiacono Suffolciensi, & Canonico Cantuariensi, collecta.

Tomi IV.

Londini, sumtibus R. Gosling, F. Gyles, T. Woodward, & C. Davis, 1737, fol. maj.

Tomus I ab Anno CCCCXLVI ad Annum MCCLXV. Alph. 9 plag 4.
Tomus II ab Anno MCCLXVIII ad Annum MCCCXLIX. Alph. 8 plag. 3.
Tomus III ab Anno MCCCL ad Annum MDXLV. Alph. 9 plag. 22.
Tomus IV ab Anno MDXLVI ad Annum MDCCXVII. Alph. 9 plag. 2.

Haud exigui momenti Historiæ Ecclesiasticæ pars, neque adeo spernenda, est Conciliorum, sive conventuum sacrorum, in Ecclesia institutorum, notitia. Satis superque inter eruditos constat, quantum autoritatis apud Pontificios Conci-

lia obtinuerint, & quantas lites eadem olim excitaverint in Ecclesia Christiana. Nihilo tamen minus satis utile atque bonum est, sibi cognitionem historiæ Conciliorum comparare, quæ in Ecclesia antiquis & recentioribus temporibus fuere congregata. Cum vero duo sint genera Conciliorum, alterum Oecumenicorum, privatorum & particularium alterum, æque utile est hæc, ac illa, nosse, & attento oculo acta Conciliorum omnium sunt consideranda. Collectiones Conciliorum antiquiorum qui perlustravit, facile dictis fidem habebit, nobisque insignem in Historia ecclesiastica præstari illis usum posse, non inficiabitur. Quamvis vero amplissimus omnino campus aperiatur per Conciliorum Collectiones ituro, præsertim si non tantum Germaniæ, sed etiam aliarum gentium, Concilia nosse desideret; negari tamen minime potest, in Historia ecclesiastica provinciarum notitiam illorum valde esse necessariam. Quis itaque dubitaverit, Cel. *Davidem Wilkins* gratum atque acceptum fecisse eruditis, quod suum studium in edendis & colligendis Conciliis Magnæ Britanniæ & Hiberniæ collocaverit, quippe quæ ad historiam illorum regnorum non parum conferre, unicuique patet. Splendidissimum hoc Opus ut nostri Lectores paulo accuratius cognoscant, in nostris quippe oris non adeo frequenter obvium, operam navabimus, ut omnia, quæ de illo memoranda sunt, in compendium mittamus. Inscriptum est Serenissimo & Potentissimo *Georgio II*, Magnæ Britanniæ, Franciæ, & Hiberniæ, Regi. Sub initium Dedicationis felicitas Britanniæ celebratur, quod per divinam providentiam *Augustinus*, vir pius, & præceptis ac ritibus Christianæ Ecclesiæ ab incunabulis innutritus, a *Gregorio M.* in Angliam fuerit missus, ut, debellata idololatrarum barbarie, fines regni Christi per totam Insulam extenderet, id quod etiam feliciter, divino auxilio adjutus, præstiterit. Postea cura Regum fere singulorum hujus regni dilaudatur, quam in retinenda vera religione adhibuerint, &, qua ratione per Synodos & Ecclesiæ conventus irrepenti malo occurrere laboraverint, uberius declaratur. Sed ad Opus ipsum propius accedamus. Hujus fundamenta posuerat *Henricus Spelmannus*, Anglus, qui antiqui-

tiquitatum patriæ ſtudio maxime vacabat, id quod vel Opera ejus poſthuma, ad leges & Antiquitates Angliæ pertinentia, teſtantur, Anglico ſermone A. 1698 Oxonii, curante Cl. Viro, *Edmundo Gibſono*, in lucem emiſſa. Ille *Spelmannus* inter alia in ſe receperat, Concilia Britannica edere, *primum*que eorum *Tomum* prodire juſſit A. 1639, forma majori, ita inſcriptum: *Concilia, Decreta, Leges, Conſtitutiones, in re Eccleſiarum orbis Britannici, videlicet Pambritannica, Pananglica, Scotica, Hibernica, Cambrica, Mannica, Provincialia, Diœceſana, ab initio Chriſtianæ ibidem religionis ad noſtram usque ætatem, uti reperiuntur in eorum Actis, Canonibus Eccleſiaſticis, regnorum Conſtitutionibus, Senatusconſultis, Principum Reſcriptis, libris impreſſis & antiquis MStis, in Regum etiam Diplomatibus, Chartis, Schedis, & monumentis veteribus, ſtudioſe congeſta, opera & ſcrutinio* Henrici Spelmann, *Equitis Aurati.* In *tres Epochas Spelmannus* ſuam Collectionem diſtribuerat, quarum *prima* ea, quæ ab initio religionis Chriſtianæ usque ad Anglo-Saxonicæ ditionis periodum, ſive annum Domini 1266, pertinent; *altera* ea, quæ ab illo tempore usque ad excuſſum ab *Henrico VIII* jugum Papæ; *tertia*, quæ deinceps in Eccleſiis Britanniarum reformatis usque ad tempora noſtra acciderunt, complecti deſtinaverat. Singulam *Epocham Volumine uno*, totumque adeo Opus *tribus Voluminibus*, abſolvere conſtituerat. Sed, quod rebus humanis ſæpe contingere ſolet, ut non ſint conſtantes, ſed maxime imperfectæ, illud etiam *Spelmannus* noſter ſuo docere exemplo poteſt. *Primum* quidem *Tomum* ipſe anno a nobis ſupra indicato edidit, ſed, cum *alterum* additurus eſſet, ſuprema eum dies A. 1643 occupavit. Hunc igitur poſtea A. 1665 Londini nepos ejus, *Carolus Spelmannus*, publicavit. *Tertius Tomus* lucem non adſpexit, & duorum priorum plurima exempla incendium Londinenſe devoravit biennio poſt *ſecundi Tomi* editionem. Quæ cum ita ſint, cauſam eo majorem habemus prædicandi Cl. *Wilkins* ſtudium, qui *Spelmanni* labores ab interitu non ſolum revocavit, ſed etiam illius ſtudium ſuperavit, *duobus* adhuc *Tomis* adjectis. *Duo* priora *Volumina Spelmanni duobus* prioribus *Tomis* hujus editionis conti-

tinentur, iis tamen exceptis, quæ Editor noster ex illis *Spelmannianis*, quia nihil ad rem ipsi videbantur facere, Appendicis loco ultimo & *quarto Tomo* adjecit. Neque tamen in omnibus cœco oculo *Spelmannum* est secutus *Wilkinsius*, sed, cum Chronologia illius sæpe dubio aut falso constaret calculo, emendavit hac in re illum, ordinemque anni, mensium, & dierum, quoad ejus fieri potuit, servavit, Synodis tamen Eboracensibus plerumque ad finem anni rejectis. In Chronologia Paparum Romanorum *Laertii Cherubini* Bullarium Romanum, Romæ A. 1673 editum, secutus est. Insignes præterea nævi observati sunt in *Spelmanno*: versio scilicet Latina Constitutionum & Legum Ecclesiasticarum Anglo-Saxonicarum non genuinum sensum exprimebat, sed periphrastica specimina doctrinæ & disciplinæ primitivæ exhibebat; multa Concilia, Bullæ, aut Constitutiones *secundi Voluminis* incuriam scribæ, vix Grammatice docti, ut confirmat Editor, redarguebant, qui multa omiserat, quæ hodie in originalibus exstare memorat *Wilkinsius*. Omnibus his mendis ut medicinam afferret, omnem Cel. Editor operam navavit. Adjutus mirifice hac in re fuit a Reverendissimo Archiepiscopo Cantuariensi, totius Angliæ Primate & Metropolitano, *Guilielmo*, qui etiam Synodo Londinensi, sub auspiciis *Georgii I* coactæ, præfuit. Hic Episcopus nostro Editori adjutricem manum inprimis porrexit. Ejus enim hortatu non solum Concilia quædam & Constitutiones, ab *Henrico Spelmanno* divulgatas, cum Codicibus manu exaratis in Bodlejana Bibliotheca contulit, & nonnulla Statuta Ecclesiastica, ad hunc diem inedita, exinde descripsit, sed etiam ope & auxilio illius multa præclara præstitit. Præterea Editor Cantabrigiæ in Collegio Corporis Christi Codices Anglo-Saxonicos evolvit, &, quæ huic Operi inserviebant, in scrinia sua retulit, multaque alia Ecclesiæ Anglicanæ lumina literarumque antistites hortatu & monitis susceptum opus confirmarunt. *Edmundus* enim, Præsul Londinensis, ex suo thesauro plenam concessit excerpendi potestatem *Wilkinsio*; *Eduardus*, Episcopus Dunelmensis, non solum quosdam Codices e Bibliotheca Dunelmensi Londinum asportavit, sed

etiam

etiam ex schedis *Christophori Hunteri*, Medicinæ Doctoris, Statuta Collegii olim Dunelmensis, quod est Oxoniæ, exscribi curavit. *Richardus*, Episcopus Lincolniensis, ex vetustis Ecclesiæ suæ scriniis nonnulla ad perficienda hæc Concilia lubenter concessit. *Stephanus*, Episcopus Exoniensis, multos errores scribarum ex Archivis Ecclesiæ suæ restituit; nec non *Thomæ*, Episco Assavensi, *Joanni Walkero*, Archidiacono Herefordensi, *Joanni Lewisio*, & nonnullis aliis, se multum debere fatetur Editor in Epistola præmissa ad Archiepiscopum Cantuariensem, Pag. 1.
quam etiam alia ad *Edmundum*, Episcopum Londinensem, ex- 5.
cipit. His itaque auxiliis instructus *Wilkinsius* non solum perfectius & limatius edere potuit *Spelmanni* Opus, sed & idem augere, & *Tomis* adhuc *duobus* locupletare. Præter alios, quos jam nominavimus, benevolentiam etiam celebrat *Thomæ Innesii* & *Thomæ Ruddimanni*, Scotobritannorum, quorum ille ex MStis regiis Parisiensibus & Codicibus *Baluzianis*, hic ex Bibliotheca Juridica Edinburgensi, quæ ad Concilia Provincialia vel Diœcesana, Constitutionesque Ecclesiæ Scoticæ, spectabant, varia suppeditarunt. Præmisit quoque noster Edi- 7.
tor Dissertationem Epistolarem de veteri & hodierna Synodi Anglicanæ constitutione, in qua demonstratur, quomodo antiquioribus & recentioribus temporibus Concilia coacta, convocata, & peracta fuerint. Hanc Epistolam *Thomæ Innesii* li- 27.
teræ ad Editorem sequuntur, in quibus de veteri apud Scotos habendi Synodos modo differitur, & in quatuor ætates dispescitur mos habendi Concilia, horumque differentia ostenditur. Tandem & ipse Editor, quid sibi debeatur, paucis monet, omne- 33.
que studium in emaculandis erroribus typographicis se adhibuisse confirmat, adeo, ut, si typographi iterata typorum specimina sollicita manu emendaverint, & officio suo debite defuncti fuerint, vix ullus liber castigatior ex officina typographica prodierit. Ex indice titulorum, unicuique *Tomo* præfixo, facile quilibet cognoscere poterit, quæ ex *Spelmanno*, ex Archiepiscopi Cantuariensis, & ex suis, Collectaneis desumsit Editor, asteriscis nonnullis appositis. In *duobus* prioribus *Tomis* secutus est *Wilkinsius* suum antecessorem, *Spelman-*

num, alio tamen ordine, multa etiam de novo adjecit, quæ in illius editione prorſus exulabant, ex Archiepiſcopi Cantuarienſis & ſuis ſchedis locupletata. Synodus Verolamienſis, quæ prima eſt earum, quæ in Anglia ſunt celebratæ, A.
Tom. I C. 446 contra *Pelagianam* hæreſin, ab *Agricola* in Britannia
pag. 1. ſuſcitatam, ſtatim ab initio hujus Operis deſcribitur, quæ omnia jam in *Spelmanno* exſtiterant. Sed de ſuis adjecit v. g.
34. Synodum Lechlenienſem, A. 630, Rege *Edbaldo*, ut Pa-
55. ſcha cum univerſa eccleſia celebraretur, Synodum Northumbrienſem, A. 680, Rege *Lothario*, celebratam, in qua mandatum *Agathonis* Papæ de reſtituendo *Wilfrido*, Archiepiſcopo Eboracenſi, examinatum fuit. Ex Archiepiſcopi Cantuarien-
Tom. II ſis collectaneis multa inprimis *Tomo II* acceſſere; quo perti-
pag. 37. net Concilium Londinenſe, A. 1279 habitum Rege Angliæ *Eduardo*, multaque alia; plura tamen adjecit, quæ ipſe collegit, Editor. *Tomus I* Concilia continet ab A. 446 uſque ad 1265; *Tomus II* ab A. 1268 uſque ad 1349; *Tomo III* pauca ex *Spelmanno* ſuperſunt, quæ ſuo loco inſeruntur, plura & ex Archiepiſcopi Cantuarienſis & ex ſuis Collectaneis adjecit. Incipit ab A. 1350, deſinitque in A. 1545. *Tomus IV* eſt continuatio Conciliorum recentiorum temporum, de quibus nihil in *Spelmanno*, ſed omnia ex indicatis reliquis fontibus, hauſta ſunt. Pleraque in hoc *Tomo* Anglicana lingua ſunt conſcripta, & non ſolum acta Conciliorum, ſed etiam varia alia, quæ huc pertinent, leguntur, e. g. ad A. C. 1606, Rege
Tom. IV Angliæ *Jacobo I*, Bullæ Papæ *Pauli V* contra Sacramentum fi-
pag. 430 delitatis; ad A. 1607 occurrit *an order ſet down by King*
ſeq. *James the firſt, for the translating of the Bible*, quæ nobis
432. propterea memorabilis eſt, quia interpretatio Pentateuchi usque ad *Chronicorum* libros excluſive, nonnullis Viris doctis, qui ſigillatim nominantur, Weſtmonaſterii, Chronicorum & Hagiographorum aliis Cantabrigiæ, quatuor majorum Prophetarum, *Jeremiæ* lamentationum, & XII minorum Prophetarum, aliis Oxoniæ, precatio *Manaſſe*, & reliqua Apocrypha, nonnullis Cantabrigiæ, fuit demandata, Novi Fœderis vero interpretatio aliis doctis viris Oxoniæ & Weſtmonaſterii concredita,

credita, qui nominatim indicantur. Legi etiam merentur eodem in loco *the rules to be observed in the translation of the Bible*, h. e. *regulæ in translatione Bibliorum observandæ*. Continuata vero hæc sunt Concilia usque ad A. 1717, Rege *Georgio I*, ubi occurrit *a representation of the lower house of con-* Pag. 672.
vocation about the Bishop of Bangor's sermon of the kingdom of 677.
Christ. In Appendice accesserunt initio ea, quæ ex *Spelmanni* duobus Conciliorum *Voluminibus* supra omissa fuerunt, quæ Editori ad illa pertinere non videbantur, v. g. Dedicatio ad *Carolum*, Regem Angliæ, ad Lectorem Præfatio, multaque alia, quæ alio loco, sed non satis opportuno, inseruerat *Spelmannus*. Omnibus subjiciuntur Concilia Scotica, regnante 791.
Malcolmo III A. 1076 habita, & reformatio Angliæ, ex decretis *Reginaldi Poli*, Cardinalis, sedis Apostolicæ Legati, A. 793.
1556, quæ non in *Spelmanno* leguntur, sed aliunde adjecta sunt. *Singulis Tomis* sparsim additæ sunt breves annotationes, quæ historiam Conciliorum nonnunquam illustrant, tum a *Spelmanno*, tum etiam ab Editore *Wilkinsio*, profectæ. Claudunt singulos *Tomos* rerum, quæ in iis occurrunt, Indices, accurate diligenterque instructi.

THE HISTORY OF THE PURITANS, &c.

h. e.

HISTORIÆ PURITANORUM VOLUmen tertium, ab exordio belli civilis, sive ab anno 1642, ad mortem usque Caroli I, sive ad annum 1648.

Londini, apud Rich. Hett, 1736, 4.
Alph. 1 plag. 17.

Stetit promissis suis Rev. Autor, & omnino functus esse videtur munere, quod sustinendum est historiarum Autoribus, legemque ipsis imponit, ut tanto curatius sanctiusque versentur in rerum gestarum exponenda memoria, quanto majoris ex momenti sunt, quantoque pertinacioribus partium studiis odiisque

que

que perplexa eſt & intricata earum ſeries. Ventum enim eſſe ſentiebat Autor ad ea tempora, in quibus, a religione, ut ſolet, ſumtis contentionum cauſis, accenſi in cives civium animi rem Anglicam in eum deduxerunt articulum, ut, cum memoriam ejus abolere non poſſent, crudelitatem cum pudore recolerent populares, & annuis ſupplicationibus publice quaſi expiare inſtituerent. Quare ſic horum temporum res recenſuit, ut plurium ſubinde Autorum dicta ſcitaque referat, quantum cuique parti concedendum ſit, vel ex adverſæ teſtimoniis demonſtret, & liberum in arduis Lectori relinquat judicium. Illud vero omnium primo memoria repetendum eſt, quod civilis illa diſſenſio in apertam tandem belli flammam exarſerit; cum nec Regi *Carolo*, nec Parlamento, deeſſent, qui, ſeu quod e re eſſe ſua, ſeu quod juſtitiam id poſtulare, putarent, in ſimultatum venirent ſocietatem. Quæ civilia negotia, quanquam in *prioribus* hujus Hiſtoriæ *Voluminibus* recenſendis alia mens nobis fuerit, præterire ſilentio hic non poſſumus, eo, quod arctiſſime cum religionis ſtatu his temporibus connexa ſint. Ad arma itaque concurſum eſt, atque inter utrumque exercitum, ut cetera prætermittamus, ad Edgehillenſe oppi-

Cap. I. dum, æquo fere, ut putatur, Marte, pugnatum. Inde Rex, refectis copiis, quieſcere viſo Parlamenti exercitu, conſilium de Londino ſubito impetu capiendo init, Brentfortum oppidum expugnat, propius urbem accedit, ſed, Comite Eſſexiæ ſe ſibi objiciente, infecta re, Oxoniam regreditur. Hieme belli apparatu ſupplicationibusque transacta, pacis conditiones cum ceteris hæ a Parlamento proponuntur: ut Pontificii omnes arma traderent, ſuprematum Papæ, transſubſtantiationem, purgatorium, hoſtiæ ſacræ cultum atque imaginum, abjurarent; ut, quæ in divino cultu nove mutata eſſent aut peccata, abrogarentur; ut Archiepiſcoporum Epiſcoporumque genus omne antiquaretur; ut infames plecterentur Clerici; Concilioque Theologorum convocato, publici cultus conderetur formula, & cetera Anglicanæ Eccleſiæ negotia curarentur. Rex contra in iis, quos ipſe proponebat, articulis nihil horum memorare, præter coercitionem Browniſtarum, Anabaptiſtarum, reliqua-

quarumque sectarum; teneris tamen hominum conscientiis libertatem reservare. Frustra pace tentata, armis res gesta est, prospere quidem ex parte Regis; utrinque spoliati & ejecti Clerici; tribunalia infamium ejectorumque Clericorum a Parlamento constituta; jusjurandum de persequendis Pontificiis impositum; dierum sacrorum, jejuniorumque celebrandorum, superstitionis exterminandæ, restringendæ libertatis preli, definita ratio. Deinde a Parlamento Westmonasterii coactum est CXX Cap. II.
Theologorum, XXX assessoribus laicis stipatorum, concilium; Scoti in societatem religionis & reipublicæ constituendæ, bellique administrandi, adsciti, & solenni fœdere inter utrosque sanctum, ut Reformata, quam vocant, religio conservaretur in Scotia, in Anglia stabileretur; Pontificia superstitio, & Episcopalis potestas, tolleretur; servarentur, utcunque rebus procedentibus, Rex & jura Regis; plecterentur, qui instaurationem Ecclesiæ & reipublicæ impedirent; nemini liceret, in hac calamitate quiescere, aut operam suam in rebus constituendis denegare. Declamare contra id fœdus *Carolus*, pace Hibernis, novas res molitis, oblata, copias inde novas transscribere, celebrata tamen S. Cœna, jurejurando Protestantem se profiteri; concilium Westmonasteriense causam suam Belgicis, Gallicis, Helveticis, fratribus per literas exponere, neque id Rex negligere; cessare inde ab hoc tempore vetus disciplinæ Ecclesiasticæ ratio; constitutus Theologorum numerus, qui ministerii S. candidatos examinarent. His ita gestis, Rex, ne quid edictis III.
suis deesse videretur autoritatis, ipse quoque Parlamentum *Oxoniam* congregat. Varia deinde fortuna rursus pugnatum. A Parlamento Westmonasteriensi jam non de reformanda, sed exstirpanda penitus, avita hierarchia cogitatum; ejecti suis sedibus Cantabrigiensis doctores Academiæ, qui secum haud facerent, similiterque actum cum verbi divini ministris, aut pravæ vitæ, aut in Parlamentum malevolentiæ, reis. Tum vero IV.
maxime in partes discissum Theologorum concilium, Presbyterianorum, Erastianorum, Independentium, nomine distinctorum; ministrorum tamen ordinandorum modus definitus, formula quoque publici cultus condita, Parlamentique commen-

 data

data autoritate, a Rege vero improbata. Eodem tempore altius caput efferre Anabaptiſtæ Anglici, (ideo hoc cognomine determinandi, quod in ceteris plerisque cum *Calvini* ſcitis conſpiraſſe dicantur,) docere publice, ſcriptisque ſeſe defendere,
Cap. V. ſubinde tamen publicis quoque ſermonibus refutari, explodi libris, imo etiam civilibus pœnis affici. Sepulta fere adhuc fuerat inde a tribus annis *Laudi*, Cantuarienſis Archiepiſcopi, cauſa, nemine accuſationis memoriam renovante. Ea tum revocata ſub judicium eſt in gratiam Scotorum, & tribus primariis actionis articulis, quorum cauſa in cuſtodiam datus erat, decem alii ſuperadditi. Omnes ad hæc tria capita reduci poſſunt: auſum eſſe Archiepiſcopum Parlamenti jura, quantum in ſe, ſubvertere, Regis poteſtatem ultra legum limites extollere; everſionem civilium legum, libertatisque civium, tentaſſe; religionem legibus regni ſanctam immutare, atque introducere ειδωλολάτρειαν ac ſuperſtitionem Pontificiam, ſtrenue conatum eſſe. Ad quæ ſingula, ut membris ſuis diviſa objectata erant, reſpondere quidem conatus eſt Archiepiſcopus, ita tamen, ut convictus haberetur criminum, quorum reus agebatur. Septem menſes ea cauſa judicanda abſumti; nihil omni dilatione pro Archiepiſcopo effectum, quam ut capite truncaretur, cum laqueum meruiſſe æſtimatus eſſet. Cum deinde, itidem fruſtra, de pace eſſet actum, arma reſum-
VI. ta ſunt. Quibus cum ſuperaſſet Parlamenti exercitus, in Eccleſiæ reformandis rebus illud perrexit. Ejecta erat magna Clericorum multitudo, qui faverant Regi. Quorum vacua pulpita cum non ſatis tempeſtive viris idoneis repleri potuiſſent, Epiſcopi conſtituere ſacrorum miniſtros recuſarent, niſi eos, qui cum Rege facerent, paſſimque plebeji & illiterati homines, maxime in exercitu, ſacras conciones haberent, ea vero res Presbyterianorum cauſam cavillationibus exponeret eorum, qui a Rege ſtabant; edixere Weſtmonaſterienſes curiæ, ne quis civium militumve curam ſacrorum ſibi arrogaret, quin autoritate Parlamenti conſtitutus eſſet; a ſe conſcriptos fore, qui eam rem procurarent; Scriptura enim judice nihil inter Presbyterum Epiſcopumque intereſſe. Iſta cura examinando-

rum

rum conſtituendorumque Clericorum concilio Theologorum
Weſtmonaſterienſi demandata; ſubinde autem inter hæc orta
controverſia, num adminiſtratio Eccleſiæ per Presbyteros ju-
re divino ſancta ſit. Inde infinitæ lites Presbyterianos inter
Eraſtianosque & Independentes motæ de ipſo illo Presbyteria-
lis, ut ita dicamus, Eccleſiæ divino jure, de ſubordinatione
Synodorum, de clavium poteſtate, deque tolerandis ſecus in
religione ſentientibus; in quibus tamen ſtipati Parlamenti au-
toritate Presbyteriani maximam partem vicerunt. Neque ita
multo poſt de Presbyterialibus tribunalibus, quæ in eccleſiaſti-
cis cauſis jus dicerent, paſſim erigendis, & diœceſialium,
claſſicalium, provincialium, & nationalis, nomine diſtinguendis,
cogitatum eſt. Rex, fuſis ſuis copiis, nullam bello ſalutis ſpem Cap. VII,
ſibi reliquam proſpiciens, Scotici exercitus fidei corpus com-
miſit, paucorum dierum tempore ante datis ad Hibernos re-
belles mandatis: ita pacem ipſis fore, ut nemo abjurare pri-
matum Papæ cogeretur, ut libertas religionis ipſis concedere-
tur, ut Academias & ſcholas inſtitutis ipſorum liceret conſti-
tuere, ut nemo ante actorum reus ageretur. Ingrata ea res
ſummopere Anglis fuit, durioresque ad pacis propoſitiones,
maxime cum in poteſtate ſociorum *Carolus* eſſet, eorum fecit
animos. Repetere jam preces ſuas Presbyteriani contra diſ-
ſentientes in religionis & Eccleſiæ ſtabiliendæ negotio, ſuf-
fulciri a Scotis, Independentes ſuas preces iſtis opponere, de-
lecti ex Theologorum concilio jus divinum Presbyterialis Ec-
cleſiæ crepare, idem inſtituere Londinenſes ſacrorum miniſtri,
Presbyterianiſmus hoc tempore fere uno maximum ſplendo-
rem præ ſe ferre; Scoti exagitare Regem, ut facilem pacis
conditionibus aurem præberet; ille contra confirmare, quod a
propoſito recedere non poſſit, niſi convictus ante fuerit, nec
epiſcopalem ordinem poteſtatemque divina inſtitutione niti,
nec ſe jurejurando illo conſtringi, quod ſub inaugurationem
ſuam dederit. Super hæc ſcriptis diſceptatum inter Regem &
Alexandrum Henderſonium, Eccleſiæ Edinburgenſis Paſtorem,
Academiæ Rectorem, eundemque Regis Diaconum. Parum
tamen, hinc Rege de divina Epiſcopalis dignitatis autoritate

persuaso, & delicatam conscientiam ejus abrogandæ impatientem obvertente, inde *Hendersonii* morte interveniente, effectum est. Nec faciliorem Regem fuisse judicatu facile est ad superciliosa pacis proposita, quæ per delegatos Parlamenti denuo oblata fuere; cum, præter alia duriora, accessionem ad solenne Anglorum cum Scotis fœdus, abrogationem dignitatis episcopalis, omniumque munerum cum ea quodammodo connexorum, confirmationem concilii Theologorum, instaurationem cultus universi e lege solennis fœderis, procurationem consensus inter Scotos Anglosque strictissimi atque universalis in sacrorum ratione omnium, compellendos ad abjurandum Papæ suprematum, transsubstantiationem, purgatorium, &c. Pontificios, liberos eorum purgatorum sacrorum doctrina imbuendos, pœnarum immissionem in Pontificios rigidiorem, Academiarum repurgationem, verborum divinorum ampliorem per duo regna propagationem, postularent. His abnuens Rex, Anglis a Scotis traditur; Parlamenti jussu nomen quoque Episcoporum tollitur, bonaque eorum publicantur; a Presbyterianis rogatur, ne ultra procedant solennis fœderis contemtus, incrementumque hæresium ac schismatum; multaque hanc in rem scripta edita, quorum vehementissimum est *Thomæ Eduardi*, ad Christi ædem Londini præconis, *Gangræna*, sive *a Catalogue of many of the Errors, Heresies, Blasphemies, and pernicious Practices of this time.* Concinnata proinde fidei con-
Cap. VIII. fessione, eademque a Parlamento Anglico Scotorumque legatis approbata, hi quidem domum discedunt, ab illis prima provincialis Synodus congregatur, a Clericis Londinensibus testimonium veritatis contra errores editur, (*a Testimony to the Truth of Jesus Christ and to our solemn League and Covenant against the Errors, Heresies*, &c.) aliorum vero scriptis sub judicium vocatur. Exercitus, non alia conditione, quam si mentis sibi libertas relinquatur, Presbyterianismo dominium concessurus, cum nihil obtineret, Regem Parlamento ereptum Hamptonicuriam abducit. At ille, cum tribus mensibus post per se sibi satis hic tutus non videretur, Vectem insulam subterfugit, quidque postulet concedatve, Parlamento, si pacem optent,

optent, per literas exponit; ſed, cum etiam tum difficilis nimium eſſet, ab iſto non amplius de pace compellandus cenſetur. Presbyterianis inſtigantibus, natale Chriſti feſtum antiquatur. Per delegatos Weſtmonaſterienſium curiarum Oxonienſis Academia, ejectis veteribus, repoſitisque novis doctoribus, reformatur. Interea Scoti, indigne ferentes, Parlamentum, ab exercitu ſubinde regi in quibusdam (& vero quidem) viſum, haud ubique e ſolenni utrorumque fœdere agere, clam iſto Regi inſtaurationem paciſcuntur, exercitumque poſt in Angliam mittunt. *Cromwellius* it iis obviam: dum bellatur, diſcedit Weſtmonaſterienſe Theologorum concilium, mutat Parlamentum ſententiam de non compellando Rege, pacem proponit, utque accipiat, dum dare & accipere per exercitum jam in Scotis occupatum liceat, hortatur, ipſum vero, *quædam Rege* concedente, nihil ex poſtulatis ſuis remittit. Tempore conſumto, communi partium culpa, re infecta diſceditur. Fuſis Scotis, redit victor exercitus, & elatus viribus Regem jam ſecundum capit, Londinum procedit, inferioris Parlamenti curiæ pleroſque Senatores ejicit, paucos ſuarum partium ſubſtituit, *Carolum*, utcunque reclamante curia ſuperiore, capitis reum ſtatuit. Tum vero reliqui e concilio Theologorum, Londinenſes ſacrorum miniſtri, Scoti, præterea optimus quisque, pro Rege intercedunt. At nihil his rebus mota militaris illa curia, paucorum dierum lite acta, Regem, nequidquam provocantem ad judicium, *the Painted Chamber* a popularibus dictum, tumultuaria ſententia condemnatum, &, impune *inſul*tante peſſimorum ſentina, ante palatii regii feneſtras proreptum, brevis orationis ſermone conceſſo, indigno facinore, capite truncant. Id actum d. 30 Jan. 164$\frac{8}{9}$. Sublatus eſt *Carolus* annum agens ætatis undequinquageſimum. Corpus mortui privatim humatum Febr. 28 die, non niſi his verbis adſcriptis: *King Charles, 1648.*

Cap. IX.

X.

OSSERVAZIONI LETTERARIE, CHE POSSOno ſervir di continuazione al Giornal de' Letterati d' Italia, &c.

hoc est,

OBSERVATIONES LITERARIÆ, QUÆ inservire possunt continuandis Ephemeridibus Literatorum Italiæ, sub tutela Augustissimi Imperatoris CAROLI VI.

Tomus I.

Veronæ, typis Jacobi Vallarsii, 1737, 8.
Plag. 17.

Cel. Editor, quem esse *Scipionem Maffæum*, fulgidissimum in cœlo literario sidus, satis nobis certo constat, *Tomo* huic Imperatoris ac Imperatricis, Augustissimi Numinis utriusque, imaginem, numo expressam, ac formulam Dedicationis, Invictissimo eidem Imperatori consecratam, præmisit, & ipso hoc Opere continuationem *Ephemeridum* Italicarum, de rebus doctis inscriptarum, molitur. Laudat in Præfatione librum, Genevæ A. 1728 sub titulo: *la Bibliotheque Italique*, edi cœptum, sed, quod boni omnes dolent, aliquot annis post abruptum. Inde suum aperit institutum, quod ex ipsis libris, quorum summa exhibetur hoc *Tomo*, satis dilucide innotescit. Primo differitur de nova Operum *Hieronymi Stridonensis*, in *Tomos decem* distributorum, editione, quæ opera & studio *Dominici Vallarsii*, Veronensis Presbyteri, Veronæ lucem adspiciunt, opem ferentibus aliis in eadem civitate literatis viris, & præcipue, quem modo diximus, Marchione *Scipione Maffæo*. Cumprimis etiam rei huic saluberrimæ manus tulit adjutrices Canonicus *Franciscus Musellius*, Archi-
Pag. 8. presbyter cathedralis Ecclesiæ Veronensis. *Vallarsius* certe, & Ebraici & Græci sermonis, omnisque ecclesiasticæ literaturæ, peritissimus, adeo nulli pepercit labori, ut per integrum biennium Romæ in Bibliothecis, tum Vaticana, tum aliis, defixus hæserit, ibique conferendis MStis id temporis tribuendum existimarit. Chronico *Hieronymi* insumsit operam tempusque ante omnia. Edidit simul *Hieronymi Tractatus* 28 *in*
9. *Jeremiam & Ezechielem*, nec non *Homilias* 39 *in Lucam*, ex

Græ-

Græcis *Origenis* factas, Regulam & Epiſtolas S. *Pachomii*, ac lucubrationes *Hieronymi* alias, hinc inde olim diſſipatas. Ipſe in Ambroſiana Mediolanenſi Bibliotheca ea, quæ e re ſua fore credidit, annotare haud omiſit. Veronæ autem, inſignes reliquias Codicum Capitularium pervagatus, incidit in duo quadrata & gravia volumina, majoribus literis conſignata, porro in tria ſeu quatuor volumina, in quibus majuſculæ minuſculis literæ ſunt permiſtæ, nec non in *Vitam S. Pauli Eremitæ*, ab *Hieronymo* Pag. 11.
ſcriptam, Dialogis *Sulpitii Severi* junctam, ſcriptam per *Urſicinum*, *Lectorem Eccleſiæ Veronenſis*, *Agapito V. C. Conſule*, id eſt, anno Æræ Chriſtianæ 517, centum vix annie ab obitu *Hieronymi* elapſis. Varias editiones Operum *Hieronymi Vallarſius* in Præfatione generali percenſuit, indicio ſuo adjuncto. *Quæſtiones Ebraicas* ab *Hieronymo* in *Geneſin* duntaxat ſcriptas 18.
eſſe, nec porro continuatas, ipſe ſuſpicatur. Verba Hieronymi: *Alexandri verti Commentarios*, exponit de lectione, quaſi dixiſſet: *verſavi*, *evolvi*, *legi*. Ut adeo haud opus ſit credere, ab *Hieronymo* Commentarios *Alexandri Aphrodiſæi* eſſe in Latinum verſos. Quamprimum illi *Hieronymi* editioni in manus noſtras venire contigerit, reliqua nos quoque expoſituros, non poſſumus, quin polliceamur. *Secundus Obſervationum litera-* 41 ſeq.
riarum Articulus verſatur in *Caſſiodorii* ſcriptis, quæ Florentiæ A. 1721, 8, prodierunt ſub titulo: *Caſſiodorii Senatoris Complexiones in Epiſtolas & Acta Apoſtolorum & Apocalyſin, e vetuſtiſſimis Canonicorum Veronenſium membranis nunc primum erutæ.* Diximus de hiſce in *Actis* noſtris *ad A. 1723 Menſ. Jan. pag. 21 ſeq.* Poſthæc *Joannes Garetus*, Monachus Benedictinus, omnia *Caſſiodori* Opera edidit Venetiis A. 1729, eisque vitam *Caſſiodori* præfixit. Diſſeruere noſtri etiam de hiſce in *Supplem. ad Nova Erud. Acta Tomo I Sect. I pag. 1 ſeq.* In *Complexionibus* illis leguntur iſthæc *Joannea*: *Quoniam tres ſunt, qui teſtimoni-* 63.
um dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum ſunt. Et tres ſunt - -. Cyprianus, *Tertullianus*, & ipſe *Lucianus* in Dialogo, *Philopatris* dicto, idem jam dictum ob 70 ſeq.
oculus manumque habuere. *Thomas Tawſon*, Vicarius Eccleſiæ Windſorienſis, ſcripſit copioſam Diſſertationem ad *Maffæ-*

um

Pag. 74. *um* de hac re, faſſus, teſtimonio *Caſſiodori* locum *Joannis* in arce & ſecuritate eſſe collocatum. *Tertio Articulo* diſſerirur de *Rerum Ita-*
79 ſeq. *licarum Scriptoribus*, Mediolani A 1723 a Cel. *Muratorio* edi cœ-
121 ſeq. ptis, & nuper demum abſolutis. *Quarto* afferuntur compendia e *Supplementis ad Ephemerides Literatorum Italiæ*. Venetiis in forma 12 Italice emiſſis. *Tomi* exigui *duo* priores editi fuerunt A. 1722, *tertius* vero A. 1726. Inſunt eis Diſſertationes variæ & Opuſcula breviora. Collectorem agit Ven. Abbas *Hieronymus Leonius*, Cenedenſis, qui illuſtrationum & judiciorum maximam partem adjunxit. *Volumine primo* ſeſe Lectori offert Reſponſio Comitis *Julii Fagnani di Sinigaglia* ad *Nicolaum Bernoullium*. Ille enim propoſuerat *Tomo XXVII Ephemeridum* illarum Theorema novum, *calculo integrali* annumerandum. Contradixit ei *Bernoullius*. Reſpondit *Fagnanius Tomo XXXI*. *Bernoullius* denuo ſuam ſententiam propugnavit in hiſce *Actis A. 1720 Men-*
123. *ſe Julio*. Cui ſeſe denuo oppoſuit, & ſua defendit, *Fagnanius* hoc loco, qui itidem *Tomo III Supplementorum* edidit reſolutiones duas Problematis, ad eundem calculum referendi, per viam ſimpliciſſimam. Præterea in *Tomo* illo *primo* legitur Comitis *Jacobi Riccati* Diſſertatio gemina, *prima* de proportione, quæ emergit inter affectiones ſenſibiles & vim objectorum externorum, a quibus producuntur illæ; *altera* de legibus reſiſtentiæ, quarum interventu media fluida retardant motum corporum ſolidorum. Accedit Epiſtola Cel. *Joannis Rizzetti*, in qua exponit de nonnullis ſuarum inventionum dioptricarum, quæ ne ipſi quidem *Newtono* patuerint ratione cauſæ extenſionis, quam patitur lux refracta. Sequitur eam Cel. *Gabrielis Manfredi* ſolutio Problematis, ad calculum integralem attinentis. Propoſuerat illud Cel. Anglus, *Taylor*, in *Actis* noſtris *A. 1719*. Scripſerat vero jam olim *Manfredus* Bononiæ A. 1707 librum abſolutiſſimum *de Calculo integrali*, quem ſupplevit ita hac ſecunda jam parte methodi infinitorum, quam promiſerat Marchio *Hoſpitalius*. Succedit huic ſolutioni *Continuatio cogitatorum apologeticorum ac Supplementorum ad* Borelli *opus de motu animalium*, Autore *Bernardino*
152. *Zendrini*. *Pars prima* jam apparuerat *Tomo XVIII Ephemeridum*.

dum. *Parentius* inprimis *Borellii* sententiam impugnaverat, Pag. 125.
quocum eapropter *Zendrinio* res est. Excipit eam *Joannis Francisci Beccatellii* Epistola de duabus in Musica difficultatibus. Dolenduum id præcipue, notas algebraicas in Supplementis illis apparere admodum deformes ac varie truncatas. Progredimur nunc ad *Articulum quintum*, quo in compendium redigitur, quicquid legitur in *Collectione Opusculorum scientiis accommodatorum & philologicorum*, Venetiis A. 1728, 126 seq.
12, edi cœpta sub titulo: *Raccoltà d'Opuscoli scientifici e filologici.* Editorem cognovimus esse dignissimum P. *Angelum Calogeram*, Monachum Camaldolensem. In *Tomo secundo* exstat Dissertatio P. *Thomæ Maffei*, Dominicanæ professionis, patria Neapolitani, *de usu Mathematices in Theologia*, nec non alia *de doctrina Galilæi & Cartesii super principio statico universali.* *Poissonius*, commentator in *Cartesium*, agnovit, hunc nil docuisse aliud ac id, quod ex scriptis hauserat *Galilæi*, licet *Cartesius* videri voluerit *Galilæana* haud vidisse. In *Tomo tertio* sese offert Lectori Comitis *Fagnanii* methodus in- 131.
veniendi curvas aliquot, in quibus angulus a chordis factus, quæ procedunt omnes ex uno puncto & axe, sit ad angulum factum a normalibus ad curvam & ab eodem axe, in data ratione numeri ad numerum. In *Tomo septimo* duo alia specimina occurrunt, eidem scopo inservientia. In *decimo* inveniuntur Observationes de nonnullis exemplis in scriptis jam indicatis, & nominatim de descriptione cycloidis Geometricæ primariæ. *Duodecimo* insertum est Theorema generale, cujus interventu deducitur justa determinatio præmiorum debitorum in quacunque sortitione (*Lotterie*), in usum Genuæ, per omnia genera combinationis numerorum. In *Tomo XIII* idem Autor suppeditat methodum novam algebraice resolvendi æquationes quarti gradus, applicabilem præterea ad resolutionem æquationum gradus secundi: & in ultimo novam methodum resolvendi algebraice æquationes cubicas, deductam ex nova ratione resolvendi æquationes gradus quarti. In *Tomo IV* legitur Epistola P. *Joannis Francisci Baldini*, Sommascii, *de Viribus motricibus*, qua demonstrat, quomodo vires mortuæ

fint in ratione compofita fimplicis vis, in velocitatibus fefe exferentis, ac vi fimplici maffarum: & quomodo vires vivæ fint in ratione compofita ex vi fimplici velocitatum uniformium, ac vi fimplici maffarum. In *Tomo* eodem *Dominicus Manni* often-
Pag. 135. dit, inventionem perfpicillorum non tribuendam effe *Alexandro Pifano*, fed potius *Salvino degli Armati*, Florentino, qui Seculo XIII floruerit. Omittimus jam (de ipfo enim *Calogeræ* Opere & olim diximus, & proxime dicemus copiofius,) ea, quæ Viri doctiffimi de natura motus terræ, circulatione fpirituum in homine, & fede animarum in meninge, atque de Planifphærologio Se-
136 feq. reniffimæ Ducis Parmenfis, *Dorotheæ*, per *Bernardum Facinium* invento, proferunt compendiofe. Promovemus gradum ad *Articulum fextum*, quo Aftronomicæ Obfervationes ex integro apponuntur, fcilicet 1) Eclipfis Lunæ univerfalis, & Patavii a Marchione *Joanne Poleno* A. 1736 d. 19 Sept. tubo 7 pedum fpectata ac annotata, & Viennæ a *Joanne Marinonio* obfervata, literisque memoriæ prodita; 2) tranfitus Mercurii per Solis difcum apparentem, A. 1736 d. 11 Nov. ab eodem *Marinonio* Viennæ animadverfus ac defcriptus; 3) Eclipfis Solis,
153. A. 1737 Cal. Mart. Venetiis a Cel. *Bernardino Zendrinio* obfervata; 4) tranfitus Mercurii per Solem, A. 1723 d. 9 Nov. obfervatus
157 feq. Bononiæ, dirigente opus Cel. *Euftachio Manfredi*. Italorum Aftronomi fyftema *Copernicanum* appellant *Italicum*, exortum quippe ex Philofophia Italica & Pythagoræorum Italiæ, ac re-
143. fufcitatum in Italia a *Francifco Maria Ferrarienfi*, quem difcipulus *Copernicus* fuerit fecutus, tefte P. *Thoma Campanella*, Dominicano, in *Apologia, pro Galilæo fcripta*. Ipfi vero machinam cœli nondum adeo perfpectam exiftimant, ut fyftema certum formari poffit. Refertur præterea *pag. 161 feq.*, Cel. *Euftachium Manfredi* minus fecunda conflictari valetudine, (quæ utinam ei non fatalis fuiffet!) atque horis commodioribus operam navare *Inftitutionibus Aftronomicis* fuis ad umbilicum adducendis, nec non determinando Meridiano *S. Petronii*, atque annotationibus utiliffimis, quibus *Guilielmini* liber *de natura fluminum* illuftratur, adhæc vacare fcriptis Ven. olim Abbatis *Blanchini* in ordinem redi-
163, gendis, quæ ille olim *de Meridiano Italiæ* configuaverat. Pæne fuiffemus obliti obfervatæ ab Ill. Marchione *Poleno* Eclipfios

fola.

ſolaris A. 1737 Cal. Mart. ac ſimul animadverſorum lucis graduum in camera obſcura intra & antę tempus Eclipſios. In eandem lucis obſervationem jam inciderunt P. *Franciſcus*, Ca- Pag. 164.
pucinus Gallus, in libro: *Nuova ſcoperta ſopra il lume*, ac minori accuratione *M. Bouguerus* in ſcripto pulchro *ſopra la gradazion della luce*. *Articulo VII* enumerantur & exponun- 166 ſeq.
tur Inſcriptiones, quibus ſuperbit Vindobonenſe Muſeum Imperiale in atrio Bibliothecæ, collectæ ex Tranſilvania, Hungaria, Stiria, vicinisque terris. A. 1722 juſſu invictiſſimi Imperatoris civitatis Weiſſenburgi caſtro in Tranſylvania inſtaurando labor impendebatur, ſimulque a perſcrutantibus foſſas ac fundamenta repertæ fuerunt ruinæ ædificiorum antiquorum, ac inter illas lapides inſcriptionibus vetuſtis ſignati, qui, monente Illuſtriſſimo *Scipione Maffæo*,, juſſu vero Cæſa- 168 ſeq.
reæ *Majeſtatis*, Viennam fuere translati. Lapides e Stiria ac Carniola ſimiles Auguſtiſſimus *Carolus VI* ipſe A. 1728 in itinere, Tergeſten ſuſcepto, reperit, ſuaque cura haud immerito judicavit dignos. Quarum Inſcriptionum ſingularum vix pars 170.
tertia penes *Gruterum* aliosque Inſcriptionum ſcriptores reperitur. Weiſſenburgum, a Walachis Belgradum appellari ſotum, in lapidibus inſcriptionibusque vocatur *Apulum*, *Municipium Apulenſe*, *Colonia Apulenſis*, quod nomen poſtremum 173.
eſt apud *Ulpianum Dig. Lib. 50 Titulo de Cenſibus* §. 9. Nomen *Albæ Juliæ* poſt annum 1500 demum hic perhibetur natum *pag 174*. Exhibentur deinde 56 Inſcriptiones, nondum publicis formis deſcriptæ. Dicuntur vulgo Aſſeſſores Jovis 12 *Conſentes*. Sed ex una & altera harum Inſcriptio- 204 ſeq.
num perſpicitur, *Conſentientes* etiam fuiſſe appellatos. En exempla ſatis clara: *Mercurio Conſentienti ; Marti Antico & Conſentienti*. Conſentientes fuerunt vocati, quia petentium deſideriis annuerant conſenſerantque. *Articulo octavo* exhibentur *Diſſertatio & Animadverſiones ad nuper inventum Severæ Martyris Epitaphium* in compendio. Scriptum hoc exiit in lucem Panormi A. 1734, fol. Occaſionem ejus 214.
hanc accipe. In catacombis Romæ inventa fuit tabula marmorea alba, loculo applicata, ac in loculo reliqua ſceleti hu-

 mani

mani ruina, una cum calice ſeu vaſe vitreo, pedem magno unum, ſanguinem condenſatum ſeu cruorem induratum referente, quod, ipſo teſte *G. G. Leibnitio*, martyrii fuit ſignum. Inſcriptio non eſt ſculpta, ſed cinnabaris colore depicta. P. *Antonius Lupi*, Jeſuita, Diſſertationis Autor, eam figuræ debitæ accommodatam, literisque ſuis expreſſam, dedit. Ea eſt hujusmodi: *Coſule Cludio & Paterno nonis Nobenbribus die Beneres Luna* XXIIII *Leuces Phelie Sebere careſſeme poſuete ed iſpirito ſancto tuo -- a annuorom -- ed meſoron* XI *deuron* X.

Pag. 216 seq. Oſtendit explanator, Conſulatum Imperatoris *Claudii* Gothici ac *Paterni* incidere in annum 296. *Articulo IX* exhibetur ſcriptum, A. 1736 Pariſiis ab Ill. *Maffæo* editum, hic vero acceſſionibus quibusdam locupletatum, de religione gentilium

223 ſeq. ſeu idololatrarum in moriendo, delineata in antiquo vaſe, quod, anaglypho artificio elaboratum, Pariſiis aſſervatur. Nos in ad-

TAB. I. jecta huic *Menſi* Tabula ænea id, quantum licuit, accurate delineatum dedimus. Tres in eo viri, lauro ſeu diademate cincti, videntur ſacerdotes repræſentare; nam reliqui homines, mœſti &

pag. 22. lugentes, coronas abjicere conſueverant, unde Ἀνάῤῥηξις στεφάνων, *projectio coronarum*, apud *Pollucem* mœroris ingruentis eſt ſignum. Sacerdotibus autem coronæ erant propriæ. Unde apud *Heſychium:* στέμματα τῶν ἱερέων, διαδήματα ἀρχιερατικά. In Concilio Eliberitano fit *Can. 55* mentio de *ſacerdotibus, qui tantum coronam portant. Innocentius I* Papa ad Concilii Toletani Aſſeſſores ſcripſit de eis, *qui poſt baptiſmum vel coronati fuerunt, vel ſacerdotium, quod dicitur, ſuſtinue-*

231. *runt.* Conf. *Julius Firmicus* in *Aſtrol. III, 14.* Ex hac corona ſacerdotum ethnicorum, quod Autor ipſe monet *pag. 231*, enata fuit conſuetudo tondendi capillos Presbyterorum & Monachorum Romanæ Eccleſiæ in circulum circa capitis verticem. *Auguſtinus* certe in literis ad *Proculianum* opponit coronam Chriſtianorum coronæ idololatrarum. In lege vero quadam *Arcadii* ac *Honorii* omnis ordo Clericalis nomine *coronatorum* denotatur, *C. Th. de Epiſc. & Eccl. l. 38, non per coronatos* &c. Sacerdotis laureati *Dianæ* mentionem facit *Achilles Tatius Lib. V.* Prudentius *miniſtros Deorum*, i. e. Sacerdotes, *laurigeros* appellat. Sacerdotes ſane olim Romæ ſacri

fica

TAB. I ad Nov. Act. Erud. A. 1740 Mens. Jan

ficarunt lauro coronati, *Macrobio* teste *Sat. III, 12*, ac *Plinio Hist. Nat. II, 105* Objicies, Sacerdotibus haud licuisse morientibus adstare. Respondet vero Autor, sacerdotibus minoris Pag. 233.
dignitatis illud haud nefas fuisse existimatum. Hi enim, *flamines* vulgo dicti, penes Graecos vocabantur Στεφανοφόροι, teste *Dionysio Halicarnass. Ant. Rom. Lib. II.* Horum erat, curare religionem privatam, ac Deam *Neniam* apud moribundos invocare, cui extrema viventium tempora, *Arnobio* teste *Lib. IV*, erant addicta. Adstant in icone delineata praeter sacerdotes duo viri musici, quorum alter enixe inflat cornu retortum, alter vero tubam. Veteres credidere, musico concentu morbos fugari, diras seu genios malos tristesque umbras ex aethere profligari. Conf. *Plin. Hist. Nat. XXVIII, 2.* Ob eandem rationem tubae solebant strepere, luna laborante, magicas incantationes averruncaturae, teste eodem *Plinio II,* 236.
12. Ea quoque opinione domestici Regis *Sauli* erant imbuti, scilicet cytharae cantu malignos spiritus depelli, *1 Sam. XVI, 16.* Vas, in angulo constitutum, suffitum repraesentat odoresque, remedia improbis spiritibus exhibituros. Erant herbae, quibus vis avertendi maleficia putabatur inesse. De *verbena* jam nil monemus. *Josephus* huc refert herbam *baaras*, *de Bell. Jud. VII.* Cornicines tubicinesque simul solebant canere, testibus *Livio II, 64,* & *Vegetio II, 22.* Idem ritus hic exstat. Juvenis alatus, facem tenens inversam, est *genius*, 239.
indicans, mortibus regnum Amoris conturbari. *Angelum mortis* vocant illum Judaei, qui itidem multa ex lacunis gentium in ritus suos translata venerantur. Haec est summa Dissertationis elegantis, &, quae ab omnibus antiquitatum studiosis integra legatur, dignissimae. Ipsa, ut diximus, A. 1736 Parisiis publice fuit edita, quasi Supplementum Operis, cui ipse praefixit titulum: *Galliae Antiquitates selectae.* At pagella admonet, ut turgida vela contrahamus. Liceat itaque paucula addere, ex usu publico futura, ac ita rivos claudere. *Articulus X* of- 245.
fert summam libri, Venetiis A. 1734, 4, emissi, cui nomen: *Memorie istoriche della Guerra per la successione alla Monarchia di Spagna.* *Articulo XI* recensetur argumentum li- 251.

 bri:

Pag. 251. bri: *Memorie del General Maffei*, *Verona*, *1737*, *12*. Marchio *Alexander Maffeus* a prima juventute militiæ nomen dedit, operamque navavit militarem bellicosissimo Electori Bavariæ *Maximiliano Emanueli*. Prima expeditio, cui interfuit, exstitit illa, qua A. 1683 Vindobona a Turcorum insultibus fuit liberata. Ultima fuit illa perjucundi eventus, quo
256 seq. A. 1717 Alba Græca a Christianis est recuperata. *Articulus XII* repræsentat summam libri, cui est inscriptio: *Prose e Poesie dell' Abate Gerolamo Tagliazucchi*, *Torino 1735*, *8*. Autor est Professor regiæ Taurinensis Academiæ. Prima declamatione disceptatur, an in scholarum institutiones introducere liceat usum vulgarium linguarum, ac Latinæ datur palma linguæ in Oratione Latina; Italicæ autem usus in disciplinis defenditur Italica altera. Subjungitur Oratio Latina, in Auditorio majori Academico recitata, *cum*, *jubente Ill. & Excell. Magistratu*, *Italica lingua atque eloquentia in scholas politiores primum inveheretur*. *Articulo XIII* pertexitur argumentum li-
265. bri, qui A. 1732, 8, Tiguri prodiit sub titulo: *Paragone della Poesia Tragica d'Italia con quella di Francia*. Autor diu latuit, donec tandem cognitum, eum exstitisse virum dignitatis equestris, Bergamenum Comitem, *Petrum di Calepio*, publicis privatisque occupationibus ornandis alias satis distentum. Ipse jam decem annos desudat in *Apologia pro Oedipo Sophoclis*, cui adjecit animadversiones non paucas in translationem *Orsati Justiniani*. Innititur regulis notioribus, ex Poetica *Aristotelis* derivatis, pars maxima eruditorum. Quid Autor in Italorum Gallorumque elaborationibus tragicis laudet vituperetve, alibi edisseremus, ubi librum ipsum delibabimus ac in compendium mittemus. In calce *Observationum literariarum* repetita est Italica, eaque poetica, versio, a politis-
309 seq. simo *Maffeo* adornata, primi cantus ex *Iliade Homeri*, quæ Londini A. 1736 in lucem exiit. En ejus initium, hexametris indutum:

Canta lo sdegno del Peliade Achille,
O Diva; atroce sdegno, che infiniti

Pro-

Produsse affanni a' Greci, e molte ancora
Anzi tempo a Plutone anime forti
Mandò d' Eroi, e d'essi pasto a i cani
Fece, e agli augelli; ma così di Giove
Adempieasi il consiglio - - -

UNIVERSÆ PHYSIOLOGIÆ CONSPECTUS Anatomico - Mechanicus, quem confecit & propugnabit in augustissimo Monspeliensis Apollinis Fano, ab hora octava ad meridiem, die Mensis Aprilis A. 1737, JOANNES HONORATUS PETIOT, Sabulonensis, Diœcesis Lucionensis apud Pictones, Artium liberalium Magister, jam dudum Medicinæ Alumnus, Universitatis Consiliarius, & publicus Anatomiæ demonstrator; Præside Illustrissimo Viro ANTONIO FIZES, Regis Consiliario & Medico, nec non in alma Monspeliensi cana Medicorum Academia Chymiæ Professore Regio dignissimo, in Celeberrima Juris Facultate Matheseos Professore, & Societatis Regiæ Scientiarum Monspeliensis Socio meritissimo; pro prima Apollinari Laurea consequenda.

Monspelii, apud Augustinum Rochau, Regis ac Universitatis Typographum unicum, 1737, 8.
Plag. 12.

A principiis exorsus Autor, Elementorum solidorum partem fibrillam vocat, sed Metaphysicorum sensu sumtam, non cavam, ex qua tamen, parallelo ordine cum similibus texta, fiat membrana fibrillaris, in modum axis convoluta, quibus denique fiat vas simplex aliud compositum, & fibra grandior, cujus parietes etiam vasculosi dici debeant. Summus omnium partium corporis animati conceptus est vas; nam præter hoc & humores, vase, sed diversissima natura, contentos, nihil in omni œco-

œconomia animali dicendum supereſt. Omnia ad æquilibrium ſolidorum & fluidorum redeunt. Vaſa hæc vel corporis partibus ſunt communia, arteriæ, nervi, venæ, vaſa lymphatica, vel quibusdam propria, ductus viſcerum, pancreatis, hepatis, & ſic porro. Arteriæ a baſi in apicem, venæ ab apice in baſin, tendunt; utrorumque mutua eſt immerſio in locis, ubi poſſibilem exiguitatem arteriæ indipiſcuntur. Reſpondent diametris cavorum humores,qui conſtant plus vel minus levigatis, politis, motuive aptis, particulis, quarum aliæ ad gelatinam pronæ magis cohærent, ſed omnes in ſubtiliſſima disjunctione & molecularum parvitate conſervat principium motus. Omnium humorum, niſi quos congenitos ab ovulo habuimus, prima origo eſt chylus, oleoſus, parum ſalſus, nec niſi per moram acidus. Hujus mutata ſuperficies ſanguinem præſtat duplicis, fluidioris ſolidiorisque, ſubſtantiæ, prout refrigerium ejusdem ex vena miſſi docet. Solidum, quod ſanguini ineſt, quicquid in illo facile concreſcit, globulis hinc illinc gelatina ligatis conſtat, ſed nec aer abeſt, nec alia minuta corpuſcula, quandoque heterogenea. Nervorum lympha experimento *Bellini*, circa nervum phrenicum inſtituto, declaratur. Aſt longe ſubtilior hæc eſt lympha, imo ſub ſenſus neutiquam revocanda. Reliqui humores pellucidi, ſubtilitatis gradu a ſe invicem diverſi ſunt, ſive per arteriolas cutaneas glandulasque miliares tranſpiratione Sanctoriana & ſudatione excernantur, ſive hinc inde, plus vel minus conſiſtentes, ſub titulis ſalivæ, muci narium, lachrymarum, aliisque nominibus per reliqua corporis cava a ſanguine divortium fecerint. Sanguinis & humorum perennis motus circulusque, ſuis legibus adſtrictus, vitam facit. Hunc duo momenta definiunt, quantitas & velocitas. Quantitatem probabilem vario modo definiunt Autores. In *Actis* noſtris *A. 1698* dicitur juvenis quinque ſupra ſeptuaginta libras ſanguinis hæmorrhagia dimiſiſſe, ſalva interim vita. Hunc, paſſim in corpore exiſtentem, ejusdemque vaſa diſtendentem, ſanguinem, paulatim recipit dexter, dimittit ſiniſter cordis thalamus, cujus virtus *Keilio* æquiparatur octo unciis, *Borello* centum triginta quinque mille librarum ponderi, ita, ut

ut mirum ſit, adeo inſignem Autoribus in materia tam ardua eſſe poſſe diſſenſum. Docent autem experimenta Hydroſtatices, Hydraulices, Mechanices, fluida diverſa, ab eadem vi propulſa, eadem non celeritate progredi. Hinc ſanguis arterioſus, e ventriculo ſiniſtro cordis expulſus, velocius truditur per magnas arterias, tardius vero tardiusque per minores & minores. Nihil autem impedit, quo minus & illa, in minimis vaſis contingens, projectio ſit violenta, prout ex uberrima *Sanctoriana* tranſpiratione elucet. Hoc impetu elongantur vaſa, fit incrementum corporis & nutritio, aere interea, qui ſanguinis pars eſt, non quieto, quo variis locis ſubeunte, inteſtinus humorum motus & evolutio mire adjuvatur. Aſt anima, iſtis corporis conditionibus uſa, obſequioſam nacta cerebri lympham, imperat, imperando movet, motus ciet voluntarios, patitur ſpontaneos, eorundem legibus afficitur, ideas haurit per ſenſoria, colligit, componit, intelligit, memor eſt, ratiocinatur. Gratulamur univerſo Medicorum in alma Monſpelienſi Academia ordini de egregiis iſtis ingeniorum lucris, quorum aliquam partem, noſtris his *Actis* inſerendam, avidi ſubinde expectamus.

DE VETERUM ARGUMENTIS PRO Telluris ſphæricitate Diſſertatio, habita in Seminario Rom. Soc. Jeſu a Comite VINCENTIO DE GAMBARA, Academico Redivivo, comite ALPHONSO CASATI, Redivivorum Candidato, Seminarii Rom. Convictoribus.

Romæ, typis Anton. de Rubeis, 1739, 4.
Plag. 2, cum Tab. 1 æri inciſa.

DISSERTATIO DE TELLURIS FIGURA, habita in Seminario Rom. Societ. Jeſu, a JOSEPHO PASSI, LUDOVICO MALFATTI, DOMINICO DE ANGELIS, Academicis redivivis, Seminarii Rom. Convictoribus.

Romæ, typis Anton. de Rubeis, 1739, 4.

Plag. 3, cum Tab. 1 æri incisa.

Hæ duæ Dissertationes perquam accurate conscriptæ sunt, & insignem ostendunt eruditionis mathematicæ apparatum. In priore, prout ex ipsa inscriptione constat, præcipua proponuntur atque excutiuntur argumenta, quæ ad probandam sphæricam Telluris figuram a veteribus sunt adhibita. In posteriori vero, quid ex recentiorum vel hypothesibus, vel observationibus, deduci possit, ad definiendam Terræ figuram, disputatur. Primum argumentum, jam a veteribus usurpatum, in æquilibrio fluidorum nititur: ex quo illud sequi, omnino manifestum est, ut Tellus satis exacte sphærica esse debeat, si modo & ipsa quiescat, & gravia dirigantur ad unum atque idem centrum, moles terraquea ex fluido homogeneo constet, vel maria certe (ut loquitur Autor) se usque ad polos insinuent. Alterum argumentum, ex apparentiis terrestribus desumtum, & a prospectu iter facientium, & in variis altitudinibus constitutorum, curvitatem Telluris, non figuram sphæricam, demonstrat: cum nec factæ sint, nec fieri possint, tam accuratæ observationes, quibus constet, ex æquali altitudine, in diversissimis quibusque & remotissimis regionibus, ad eandem ubique distantiam prospectum patere, & refractionem radiorum semper & ubique æqualem esse. Similem vim tertium argumentum habet, quod apparentiæ cœlestes suppeditant, hoc est, elevationes poli, & ortus occasusque siderum. Denique quartum argumentum, a figura umbræ terrestris in lunaribus defectibus ductum, satis probat, Tellurem esse saltem ad sensum sphæricam: immo, præter hoc argumentum, non aliud habuisse veteres, Autor pronuntiat, quo sphæricam Terræ formam solide adstruere potuissent. Jam, quod ad recentiorum ratiocinia attinet, qui partim ex diversa corporum gravitate, in diversis regionibus nuper detecta, partim ex inæqualitate graduum Meridiani, veram Terræ figuram definire conantur, ea ratiocinia ita excutiunt alterius Dissertationis

Auto-

Autores, ut tandem, cum *Poleno* & *Richtero* noſtro, utroque Celeberrimo Viro, hac in re omnino conſentientes, concludant, nihil eſſe, quod, vel produci Tellurem ad polos, vel comprimi, & ſphæroidis potius, quam ſphæræ, figura comprehendi, evincat. Et gravitatis quidem inæqualitatem in variis locis princeps *Hugenius* per vim centrifugam, ortam ex diurna Telluris converſione, atque inde porro ipſam Terræ figuram, demonſtrandam ſuſcepit. Eum igitur, magnumque *Newtonum*, & *Hermannum*, ſecuti Noſtri, cum per elegantem ſyntheſin, tum etiam ope calculi analytici, luculenter ac ſuccincte docent, quam induere figuram Tellus debeat, ſi tota in aquas reſoluta circa axem revolvatur. At, cum hujusmodi demonſtrationes totæ innitantur hypotheſibus de gravitate, quam alii conſtantem, & verſus ipſum Terræ centrum ubique directam, concipiunt, alii in alia ratione diſtantiarum a centro vel creſcere vel decreſcere, alii, cum *Newtono*, in ratione reciproca duplicata diſtantiarum a ſingulis materiæ particulis imminui; contendunt, facile intelligere licet, ante hanc diremtam litem, atque etiam ex ipſa hypotheſi *Newtoniana*, propter denſitatem terrarum, in diverſis locis oppido diverſam, nihil certi de figura Telluris ex phænomenis gravium definiri, nihiloque magis motum Terræ diurnum ex ejus figura, quam figuram ex motu, deduci poſſe. Et, quanquam ſolertiſſimis laboribus, cum aliorum, tum noviſſime Cel. *de Maupertuis*, ſociorumque ejus, (quorum methodum in dimetiendis Meridiani gradibus accurate Autores noſtri exponunt,) permultum ſine dubio debeamus, tamen, cum & hujus generis obſervationes, præter refractionum minime contemnendam rationem, a directione gravium dependeant, &, quantumvis accuratæ, ad neceſſariam ſubtilitatem non pertingant, iterum ſane concludendum videtur, non aliam Telluri figuram rectius attribui etiamnum poſſe, quam ſphæricam. Atque hæc eſt utriusque Diſſertationis ſumma. Nunc, ut quædam ipſis doctiſſimorum Autorum verbis afferamus, Problematis tertii ex poſteriori Diſſertatione Corollarium ſextum, ſeptimum, & octavum, huc transſcribere placet; ubi de hypotheſi gravitatis *Newtoniana*,

& secundum eam, ad hunc modum Nostri ratiocinantur. Coroll. VI: *Si præter montes, qui exstant, sit sub ipsa Telluris superficie alibi major per aliquot milliaria materiæ densitas, alibi minor, vel etiam ingentes cavitates adsint, variabitur ibidem tam vis gravitatis, quam directio: augebitur enim gravitas in totam Tellurem, vel minuetur gravitate, quæ respondet excessui vel defectui materiæ in proximis locis, quæ in majore distantia sensibiliter non agit.* Coroll. VII: *Poterit igitur in hypothesi* Newtoniana, *imo videtur & debere, gravitas non dirigi perpendiculariter ad illam regularem curvam, ad quam reducitur inæqualis meridiana Telluris sectio. Unde Tellure & immota & sphærica, in ea gravitatis hypothesi, alia alibi appareret graduum amplitudo, nec aberratio posset corrigi; cum comperta non sit densitas in diversis locis. At, cum aquarum densitas minor sit densitate montium, & corporum fere omnium major densitas in frigidissimis locis, quam in calidissimis, minor erit gravitas in Insula Cayenna, in medio oceano sita, ac sub zona torrida, quam in mediterraneis regionibus sub zona temperata, & multo etiam minor, quam versus polos. Quidni igitur inde proveniat pendulorum isochronorum inæqualitas, Tellure immota?* Coroll. VIII: *Videtur hinc erui posse methodus, ipsam* Newtoni *hypothesin de gravitate observationibus vel confirmandi, vel oppugnandi. Si enim ultra & citra Pyrenæos e. g. montes in eodem meridiano simul observetur ejusdem fixæ distantia a vertice, & inde poli elevatio; deberet, ob contrariam utrobique aberrationem, majorem fortasse integro minuto, differentia polaris altitudinis, licet in exigua locorum distantia, evadere multo major, quam ut in observationes refundi possit. Si vero id compertum foret, quidni inde orti dicantur errores, qui nunquam satis vitari potuerunt, in computandis Eclipsibus, ac in aliis Astronomicis observationibus, locorum nec longitudine, nec latitudine, satis determinata, nec Meridiana linea fortasse exacte descripta?*

MALEISCHE SPRAAKKUNST, &c.

hoc est,

hoc est,

GRAMMATICA MALAICA, EX SCRIPTIS Malaicis constructa, cum Præfatione, introductionem in hunc librum continente. Accedit duplex Bibliotheca librorum, in hac lingua tam ab Europæis, quam a Malajis, scriptorum; Autore GEORGIO HENRICO WERNDLY.

Amstelodami, sumtibus Præfectorum Societatis Indiæ orientalis, typis R. & G. Wetsteiniorum, hujus Societatis typographorum, 1736, 8.

Alph. 1 plag. 6½.

Etsi ante *Werndlium* linguæ Malaicæ non defuerunt cultores; hic tamen fere omnibus excellere videtur. Eximium hoc industriæ atque eruditionis documentum præfectis rei Indicæ, iisque sigillatim, qui Scripturæ sacræ in linguam Malaicam transferendæ provident, inscripsit, quorum sub imperio, in India orientali latissime patente, amplius viginti linguas matres, minorum Insularum ratione non habita, reperiri affirmat, quas inter omnes Malaica una eminet. Atque huic, opere a multis tractato, a se tandem perfecto, verbum divinum mandatum esse, lætatur Autor, omnibusque votis exoptat, ut translatio Malaicarum literarum typis pervulgata barbaræ plebi exhibeatur. In Præfatione linguæ suæ historiam scitu dignam contexuit Grammaticus. Dicitur autem hæc lingua eruditis Djawica, vulgo Malaica. Si cum Arabica & Persica conferatur, vulgaris est, teste libello Malaico, cui titulus: *Speculum fidelis*; ast extra patriam linguis eruditorum annumeratur. Pag. 3. Djawicæ nomen a Persico *Djâ*, quod locum vel spatium significat, peti posset, atque adeo lingua hæc dicenda esset spatiosa, quæ longe lateque dominatur; neque enim in Insula solum, quam nos Sumatram, incolæ 'Indalus vocant, & in peninsula Malacca, tanquam patria lingua colitur, sed & aliorum fines occupavit. Rectius vero ab antiqua patria Djâ-

Pag. 5. wa, hodie Sumatra vocata, nomen accepisse censetur. Et-
enim, Javam minorem, cujus *Marcus Paulus de Venetia* men-
tionem facit, Sumatram fuisse, patet ex ipsa descriptione ter-
ræ & regnorum; quanquam Lusitani insulam Sumbawam Ja-
9. vam minorem appellaverint. Sumatram a Java non fuisse di-
versam, argumento etiam est vocabulum *Benjouin*, sive *Benzoin*,
quod Arabice *Lubân Djâwij*, thus Javanum, enuntiatur. *Jo-
vin* sive *zoin* ex voce Javæ natum esse, nemo dubitat; num
prior syllaba *ben* decerpta sit ex *luban*, an filium significet,
an arborem, in medio relinquitur. Jam vero ex Itinerariis
constat, Benzoin omnium pulcherrimum in sola insula Suma-
tra proferri. Nec tamen solum his duabus insulis, verum et-
iam terræ Malaicæ, strictim ita dictæ, veteres nomen Javæ im-
posuerunt. *Ptolemaeus Lib. VII Cap. 2* habet Ἰαβαδίου, ὃ
σημαίνει κριθῆς νῆσος. *Bochartus* in *Geographia sacra* id in-
terpretatur insulam Javæ, *diu* Persice & Indice insulam, *ja-
bad* sive *ajbad* Arabice hordei genus, notante; at proclivius
hæc *Thomæ Hyde* in *Relig. Persar. Append. pag. 498* fluere vi-
dentur ex Persico & Malaico *Djâwa*, hordeum. Apud *Ste-
13. phanum* terra Malaica nominatur Taprobane: Ἄργυρα μητρό-
πολις, inquit, ἐν Ἰνδικῇ Ταπροβάνῃ νήσῳ ὃ ἐστι κριθῆς νήσου.
Καὶ γὰρ εὐφορωτάτη ἐστὶ, καὶ πλεῖστον ποιεῖ χρυσόν. *Bochar-
tus* & *Salmasius* Taprobanen idem esse putant, quod *Ptolemæi
Jabadiu*. Quemadmodum vero Autor animadvertit, pluri-
ma Indiæ locorum nomina Persicæ originis esse; ita & Tapro-
banen Persicum *Dabûrbân* esse sibi persuadet, quod *Zephyri
custodem* significat. At vero sciendum est, Indiam intra Gan-
gem Persice vocari *Bâlâbâd*, h. e. supra ventum; & alteram
extra Gangem, *Zîrbâd*, h. e. infra ventum. Verum hac ra-
tione Taprobane variis insulis convenit, nisi inter urbem Ar-
16. gyræ & civitatem & regnum Pejrakh, quod etiam argentum
denotat, similitudo intercedere existimetur, aut Sumatra in-
primis pro Taprobane habeatur, propter τὸ ποιεῖν χρυσὸν
πλεῖστον, quod hujus insulæ proprium est. Malaica dicitur
hæc lingua a populo in Sumatra ad flumen Malâjuw habitante,
& regnum Palimbang constituente. *Malâdjuw* vero in lin-

gua

gua Palinbangica & Javana eſt celerem, agilem, eſſe. Sub ultimo Malaici ſanguinis Rege, *Demang Lebjâr Dâwan*, tres juvenes, miraculis clari, ſe *Alexandri M.* poſteros ajebant, Pag. 22.
tantumque fidei & gratiæ ſibi conciliabant, ut ſeniores duo ex ipſis Reges in Maningkâbaw & Tandjong Pûra eligerentur; junior vero in ſolium Palimbangi eveheretur, rege priſco ſua ſponte adminiſtri primi munus amplectente. Novus Rex, ſi non *Alexandri M.* nepos, imitator certe, nova regna quæſiturus, in terram Tamaſûkh venit, quæ hodie Malaica audit, ibique, urbe *Singa Pûra* excitata, ſuos ſedem figere jubet; at haud longum temporis intervallum interceſſit, cum a Rege terræ Madjapâhit, in inſula Java, deturbarentur. Aliam igitur urbem exſtruxerunt, Malaccam ſcilicet, quæ Belgarum ditioni, ejectis Luſitanis, jam ſeculum prope adſcripta eſt. Tertius Rex Malajorum Malaccanorum ſe *Muhamedis* 30.
religioni dedit. Regnum hoc, multis rationibus auctum, ſat floruit, donec Luſitani veteres incolas expulerint, eosque novæ urbis evocandæ conſilium capere coegerint, quæ, Djôhor dicta, adhuc Regibus ſuis paret. Eruditi Malaji linguam hanc vocant *infra ventum* uſitatam, ob diviſionem Indiarum, quam commemoravimus. Tam longe vero interdum termi- 34.
ni ſupra ventum proferuntur, ut & Europam cunctam, & omnem Aſiam occidentalem, comprehendant; atque adeo Aſia reliqua infra ventum poſita cenſeatur; hinc lingua Malaica haud exiguæ telluris parti ſervit, atque ab ipſis Sinenſibus ma- 37.
gni fieri ſolet. *Relandus* de linguis Inſularum orientalium 39.
§. 26 teſtatur, linguæ Madagaſcaricæ & Malaicæ nonnulla vocabula communia eſſe. A Malajis quinque linguæ, vel 44.
potius ſtili genera, traduntur: 1) lingua vulgaris; 2) aulica: ita e. c. indignum putant, Regem dici edere, dormire, mortuum eſſe; Rex enim ex illorum phraſi cibo utitur, quieſcit, evanuit: 3) optimatum; 4) montana, ſive ruſtica; & 5) mixta, ſive commerciorum. Equidem negari non poteſt, & puram linguam Malaicam mixtam eſſe, h. e. radices communes continere; at hoc ipſum pleriſque linguis contigit. Malaicæ linguæ ſoror eſt Javana. Utraque multa hauſit ex lingua 50.

Tel-

Tellingica, Malabarica, & Sanskritana, quæ Brachmanum eſt. Re vero ipſa Malaica & Malabarica inter ſe longe diſcrepant. Halucinatur ergo *Herbelotus* in Bibliotheca orient. ſub voce *Malai*, ubi, has unam eandemque linguam eſſe, arbitratur. Forte error inde natus eſt, quod Malabaria a nonnullis, veluti a *Coſma Indicopleuſte*, & ab Autore Geographiæ Nubiæ, terra *Male* vocatur. *Malawar* Perſice eſt raptor bonorum; hinc Malabari vulgo pro piratis Indicis habentur; at Miſſi Danici
Pag. 58. in *Liter. Contin. XXII pag. 897 & XXXVII pag. 18* Maleibar populum montanum ſignificare docent. Lingua Sanskritana eſt mater fere omnium linguarum Indicarum, præſertim in re-
61. bus ſacris; dicitur modo *Hanſcrit*, modo *Samſcortam*, modo *Gerandam*, ſive *Kirendum*. Porro a Perſis aliqua vocabula ad Malajos tranſiere, quæ maxime ad aulam, bellum, & mercaturam, pertinent. Denique Arabica multa in Malaica irrepſerunt, ex quo religio Muhamedana Malajis ſe probavit; cum
66. præterea lingua Malaica ab Arabica valde diſſentiat. Autor in conſcribenda Grammatica inprimis *Petri van der Vorm* veſtigia preſſit; nec tamen plane neglexit *Herberti de Jager* annotationes in *Romani* Notitiam linguæ Malaicæ. Ad Bibliothecam Malaicam colligendam uſus eſt catalogo librorum *Petri van der Vorm*, Bataviæ venditorum; item catalogo librorum, quos *Franciſcus Valentinus* in bonis habuit; quibus adduntur deſignationes librorum ab *Iſaaco de St. Martin*, & ab
2. *Hermanno Kolde de Horn*, relictorum. Quod ad Grammaticam ipſam attinet, Malaji literis Arabum utuntur, quamvis, antequam Muhamedani facti ſint, literas proprias tenuiſſent; hinc omnes fere regulas orthographiæ Arabicæ ſuas fecerunt. Addiderunt autem 28 Arabicis literis alias quinque ſingularis
10. ſoni, 3 punctis notatas, quæ ſunt چ, ڠ, ڤ, ݢ, ڽ, ڗ, Tjà, Ngà, Pâ, Gâ, Njà, nec niſi in Malaicis vocibus adhibentur, raro autem
17. ۏ in Malaicis utuntur. Ex his 33 literis ſex: وزرذدا non connectuntur ſequentibus; reliquæ connecti ſolent, adhibitis
23. ubique variis ſcribendi compendiis. Literarum vis eodem modo hic exprimitur, qui in translatione Sacræ Scripturæ probatus

batus fuit. Ad numeros designandos literæ, Arabico more, valent; Malaji tamen decem ista numerorum signa Arabica, Pag 21.
præter literas, æque receperunt, atque Europæi. Signa vocalium rarissime adscribuntur; si quis vero ea velit addere, is præcepta Arabica sequatur. Vocales efferendi ratio ex usu addiscenda est. Notemus hæc pauca: Si post *Fathah* و sequitur, *o* longum, si ي, *è* longum, sive Gallicum *ai*, pronuntiando in Malaicis exprimendum est. De reliquis notis dia- 32.
criticis *Diazam, Tesjdîd, Hamzah, Wetslah, & Medah*, parum diversa ab Arabicis monentur. Diphthongos, rite sic dictas, 43.
non habent Malaji. Syllabas dividunt in simplices & compositas; longas & breves. De sede toni hæ regulæ observantur: In primitivis tonus rarius in ultima, plerumque in penultima, hæret, exceptis vocibus peregrinis, quæ partim hujus, *partim suæ* ipsarum, linguæ indolem sequuntur. In derivatis præfixa tonum non mutant; de suffixis plura notavit Autor. Brevis tractatio figurarum grammaticarum & signorum 52.
sermonis distinguendi Arabicorum *Librum primum* claudit. *Liber secundus* exponit naturam vocum, quarum aliæ sunt simplices, 59.
aliæ duplices. Hæ fiunt 1) repetitione, si vocabulum idem bis ponitur, aut, ut bis legatur, addito signo Arabico numeri binarii ٢ monetur, aut prius abrumpitur, ut *lalâki*, vir, pro *lâkilâki*; 2) conjunctione duarum vocum ejusdem significationis, quarum altera Arabica esse potest; 3) unione duarum vocum diversæ significationis, ut *Matahârij*, oculus diei, solem indicat. Iterum aliæ voces sunt primitivæ, aliæ deriva- 63.
tæ. Particulæ *ka* & *an*, prior præfixa, altera suffixa, ex radice formant nomen substantivum, si simul adsunt tam substantivum, quam adjectivum. *Per* & *ber* & *men* faciunt verba activa; *di* & *ter* passiva; reliqua docentur exemplo vocis *'âdjar*, unde *ber'âdjar*, docere; *ka'âdjar, 'adjâran*, doctrina, institutio; *per'âdjar*, doctor; *de'âdjar, ter'âdjar*, doceri; *'âdjar* ٢, diligenter docere; *di'âdjar* ٢, diligenter doceri; *berper'âdjar* ٢ *kan*, 70.
facere, ut quis diligenter doceatur. Porro aliæ voces sunt nomina, aliæ verba, aliæ particulæ; interdum tamen altera alterius formam induit. Nomina ratione generis, numeri, &

caſus, aliam terminationem non accipiunt. Sexum potiorem
arguit *lâki* μ, vir; ſequiorem *parampuwan*, fœmina, ut *râd-*
ja laki μ, rex; *râdja parampuwan*, regina; animalium ra-
tione privatorum genus maſculum indicat *Djantan*, fœmini-
num *betîna*. Numerus plurium effingitur vel repetitione, vel
adjecta voce multitudinis. Caſus vel ex mente phraſium, vel ex
Pag. 90. particulis præmiſſis, cognoſcuntur. Adjectivorum nominum
gradus alter formatur particulis *ter*, *lebèb*, *deri pada*, ut *ter-*
besàr, *lebèb besàr*, *besàr deri pada*, major; gradus vero ſum-
mus particulis *ter*, *terlebèb*, *âmat*, *terlâlu*, &c. Nomina nume-
rorum cardinalium ſunt *ſawâtu* ſeu *ſâtu*, unum, *duwa*, 2; *tîga*,
3; *'ampat*, 4; *lîma*, 5; *'anâm* ſeu *nam*, 6; *tûdjoh*, 7; *daw-*
lapân, 8; *ſembîlam*, 9; *pûloh*, 10; *râtus*, 100; *rîbu*, 1000;
93. *lakhſa*, 10000. Pronomina demonſtrativa ſunt *'âku*, *kîta*, *bej-*
ta, *kâmij*, ego & nos; *'angkaw*, *kâmu*, tu & vos; *'ija*, ille
& illi. *'Aku*, ego, proprium eſt ſuperiorum erga inferiores.
Pronomina poſſeſſiva exprimunt ſuffixa, *ku*, *mu*, *nja*, meus,
102. tuus, ſuus. Verborum nec tempora, nec perſonæ, nec mo-
di, ex fine vocis apparent; ſed iterum particulis opus eſt, v.
g. *bejta pûkol*, verbero; *pûkollah*, verberabam; *ſudah pû-*
kol, verberavi & verberaveram; *'âkan pûkol*, verberabo;
jang pûkol, verberans; *jang 'âkan pûkol*, verberaturus. Quæ
110. particulæ paſſivum producant, paulo ante oſtendimus. Fu-
ſior expoſitio particularum omnis generis *Libro II* finem af-
fert. *Liber III* Syntaxin tradit, quæ duabus partibus, convenien-
tia & regendi poteſtate, conſtat. Pars prior exigit, ut ad-
jectivum ſubſtantivo poſtponatur. Excipiuntur aliqua nomina
multitudinis, ut: *ſegala tuwan*, omnes domini. Pronomen
152. *jang* præmittitur ſubſtantivis emphaſeos cauſa. Præpoſitio *bagi*
eſt ſignum dativi; *'âkan* dativi & accuſativi; *pada* dativi & abla-
tivi. Præpoſitiones gerundia quoque efficiunt. Si duo ſubſtantiva
156. concurrant, utrum regatur, ex verborum nexu judicetur;
interdum ei, quod regitur, particula *deri* adeſt, ut *pintu deri*
bâtu, porta ex lapide. Generatim ſciendum eſt, omnem vim
regendi ſyntaxeos ex particulis naſci; hinc in eas accuratius
196. ſub finem hujus *Libri III* inquiritur. *Liber VI* verſatur in
Pro-

Proſodia, cujus partes ſunt menſura & verſus. Menſura his
regulis nititur. Omne monoſyllabum eſt anceps; in poly-
ſyllabis ſyllaba tono affecta producitur, antecedens & ſubſe-
quens ſemper corripiuntur. Præcepta de pedibus deſumun-
tur ex *Salomonis van Til* Poetica veterum, inprimis Hebræorum, Pag. 200.
Sewelii Belgica Grammatica, & *A. Pels* Arte poetica *Horatii*
Flacci. Poetæ Malaici pedum rationem non habuerunt; at
Autor Jambo & Trochæo primus uſus eſt, aliis plures adhi- 206.
bendi libertate relicta. Verſus ſunt vel *ſtantes*, vel *repentes*, ſeu
currentes. Illi, quorum ultima ſyllaba tono inſtructa eſt, 209.
apud Arabes triplici modo fiunt. Primus eſt ***mudjarad;*** alter
muradaſ, quem Malaica lingua ægre admittit; & tertius ***muk-***
bajad, quem, niſi in Arabicis vocibus, Malaica lingua pror-
ſus ignorat. Repentes duabus ſyllabis, ſui ſimilibus, termi- 212.
nantur. Nec tamen ſollicite Malaji requirunt hanc ſimilitudi-
nem, cum vocales minus curent; hinc ſibi reſpondere poſſunt
pôbon & ***tûhan***. Alternos utriusque generis verſus amant Poe-
tæ; ſed ſtantes in lingua Malaica, niſi multo cum negotio,
ideo ſtrui nequeunt, quod lingua hæc vix 300 vocabula oxy- 214.
tona, pauciſſima vero monoſyllaba, complectitur. Aliquot
carminum generibus, duce *Pelſio* & *Meninskii* Grammatica
Turcica, expoſitis, totum Opus Grammaticum abſolvitur. Se- 227.
quitur Bibliotheca librorum Malaicorum, ab Europæis ſcripto-
rum; quorum alii ſunt typis, alii manu, exarati. Primum, 229.
quod typorum opera in lucem prodiit, ſpecimen S. Bibliorum
in linguam Malaicam vertendorum fuit Evangelium S. *Mat-*
thæi, ſtudio *Alberti Cornel. Ruil*. Hæc translatio collata eſt
cum illa, quam *Joannes van Hazel* dedit. *Ruilius* libros reliquos
addere voluit; hinc fronti hujus Evangelii inſcripſit: *Het*
nieuwe Teſtament, dat is, het nieuwe Verbondt onzes He-
ren Jeſus Chriſtus in nederduitſch ende Maleiſch naar de Griek-
ſche Waarheit overgezet. Gedrukt te Enkhuizen by Jan Ja-
cobs Palenſtein, *op't zuideinde, in de Drukkery*, *1629*, 4. Al-
terum, hoc eodem titulo præditum, Amſtelodami 1638, 4. juſ-
ſu Præfectorum Societatis Indicæ literis vulgaribus exſcriptum
eſt, cum prius literas ſingulari ratione paratas præ ſe ferat;

atque huic acceſſit Evangelium *Marci*. Tertium ſiſtit Evangelia *Lucæ* & *Joannis*, Autore *Joanne van Hazel*, emendante D.
Pag. 231. *Juſto Heurnio*, V.D. Miniſtro, Amſtelodami, 1646, 4, juſſu Præfectorum. Quatuor hæc Evangelia, verſione paulum mutata, cum Actis Apoſtolorum idem *Heurnius* edidit Amſtel. 1651, 4, jubentibus Præfectis. Iterum publicata ſunt Amſtel. 1692, apud hæredes *Pauli Matthysz*, perpaucis mutatis. Angli, priorem editionem ſecuti, Evangelia & Acta Apoſtolorum luci expoſuerunt Oxoniæ A. 1676, 4, in ſola lingua Malaica, cum Dedicatione *Thomæ Hyde*, & Præfatione *Thom. Marshall*; atque
234. iterum A. 1704, ibidem. Pſalmos 50 priores Malaice vertit *Jo. van Hazel*, quos *Heurnius* emendavit ediditque Amſtel. 1648, 4, jubentibus Præfectis. Secuta eſt altera editio in 8, Amſtel. 1669, apud *Paul. Matthys*, & tertia apud eundem in 8 A. 1680. *Heurnius* denique totum librum Pſalmorum exhibuit, addita Belgica interpretatione A. 1652, 4, Amſtel. juſſu Præfectorum. Neſcit Autor noſter, cur *Heurnius* in titulo, ſe Pſalmos ex Græco fonte tranſtuliſſe, dixerit. Iterum prodiit hic liber ibidem
236. A. 1689. Succedit alius V.D. Miniſter, *Daniel Brouerius*, qui Geneſin Malaice explicuit A. 1662, 4 maj. Hagæ Comitum, apud hæredes *Hillebrandi Jacobi van Wouw*; juſſu Præfectorum, quam *Pauli Matthyſii* hæredes Amſtel. A. 1687 reſtituerunt. *Brouerius* totum quoque Novum Teſtamentum in 8 maj. A. 1668 apud *Paulum Matthys* in lucem miſit, ſumtibus 17 Sociorum rei In-
238. dicæ. Varia adhuc Sacræ Scripturæ Malaice verſæ ſpecimina paſſim occurrunt, typis nondum ſubjecta. *Jo. van Hazel*, præter dicta, Geneſin Malaice interpretatus eſt, teſte *Franc. Valentino* in antiqua & nova India Orientali. *Jacobus de Bouvre*, ægrotorum Inſpector Bandanus, librum *Eſræ*, Pſalmos 100 poſteriores, & librum *Maleachi*, in Malaicum ſermonem tranſtulit. *Brouerius* ſe interpretem *Hoſeæ* exhibuit, quemadmodum *Joſias Spiljardus* 11 poſteriorum Prophetarum, teſte *Valentino* c. l. *Simon de Large* totius S. Codicis verſionem partim collegit, partim ipſe tentavit, quam vidua ejus D. *Jacobo du Bois* do-
241. no dedit, cujus chartæ, cum vita defunctus eſſet, in manus D. *Franc. Valentini* inciderunt. *Valentinus* hic utriusque Fœde-

ris

ris translationem suscepit, quæ tantum negotii in Belgio & India excitavit, ut sat grande volumen hoc de argumento conscribi posset. Illam denique *Valentinus*, aliquamdiu recusans, A. 1706 Concilio ecclesiastico Ambonensi & Bataviensi exhibuit, aliquot linguæ peritorum, *Petri van der Vorm*, *Hermanni Kolde de Horn*, & *Cornelii van der Sluis*, judicio subjiciendam, qui, demtis apocryphis, opus completum, literisque Belgicis scriptum, additis capitum summis, deprehendebant. Plurima *Valentini* manu exarata, & Biblia Belgica, quæ dicuntur, Statuum, ut norma, assumta erant. Linguæ genere paulo antiquiore utebatur, neglectis interdum Grammatices præceptis; *Daniel* vero & Prophetæ minores rectius translati videbantur. Hinc quærebatur, cur versionem nec sui similem, neque in cultiore lingua, exhibuerit. *Valentinus*, se nævos emendaturum, pollicebatur, ita, ut, quæ prolaturus esset, cum D. *Leideckeri* versione comparari commendarique possent; at incertum est, ubi posterius ipsius specimen lateat. D. *Nicol.* Pag. 246.
Hodenpyl Novum Testamentum Malaice reddidit. *Valentinus* de rebus ecclesiæ Ambonensis, *Hodenpylium* Linguæ Græcæ rudem fuisse, & *Leideckeri* opus transscripsisse, dicit; utrumque vero negatur, potiusque probatur, *Leideckerum* post *Hodenpylium* eundem laborem suscepisse. Cl. Autor a *Petro van der Vorm* accepit Novum Testamentum, cum tribus prioribus libris *Mosis* & parte quarti, ubi deprehenditur versio Arabica, cum Malaica *Vormii*. Veri Autores Malaicæ S. Scripturæ versionis fuerunt 249.
Melchior Leideckerus & *Petrus van der Vorm*. Ille singulari industria linguam Malaicam didicit. Antequam, suadente Concilio ecclesiastico Bataviensi Biblia sacra transferenda sumserit, congessit Lexicon Malaicum, ac *Jo. Cocceji* Lexico Hebraico, in tria Volumina diviso, multa addidit, quæ Bataviæ asservantur. Libros *Mosis*, *Chronicorum*, *Esræ*, *Nehemiæ*, *Esther*, *Jobi*, & *Psalmos*, ter; librum *Ruth* semel; reliquum vetus Testamentum bis, transtulit. *Evangeliorum* unicam, *Actorum Apostolicorum* & *Epistolarum Pauli ad Romanos*, *Corinthios*, & *Galatas*, duplicem versionem dedit; at, cum *Epistolæ ad Ephesios Capitis VI versum 6* attigisset, a morte interpellatus fuit. *Petrus van der Vorm*, ro-

gatus, feliciter opus ad finem perduxit A. 1701, quod A. 1702
quibusdam Malaice doctis Bataviæ excutiendum tradere volue-
Pag. 254. runt, sed impedimenta intercessere. A. 1722 istud prelo sub-
mitti jubebatur; qua de causa revisores legebantur *Petrus van der
Vorm*, *Arnoldus Brants*, *Engelbertus Cornelius Ninaber*, & *Wernd-
ly*, libri hujus Autor, qui, A. 1718 in Indiam profectus, Belgice &
258. Malaice in concione verbum divinum explicuit. Hi Quatuorviri
non solum origines Hebraicas & Græcas multo labore scrutati sunt,
verum etiam cum Malaica contulerunt versiones Chaldaicam,
Syriacam, Arabicam, Persicam, Latinam *Ariæ Montani*, Galli-
cam, Anglicam, Hispanicam, Germanam *Lutheri* & *Piscatoris*,
ac denique Belgicam. Evolverunt præterea Biblia critica
& Synopsin criticorum *Poli*, aliosque interpretes. *Werndlius*
Concordantiæ *Tromnii* voces Malaicas adscripsit, ut in simili-
bus eædem adhiberentur. Duplum operis exemplum literis
Europæis, unicum literis Malaicis, describebatur. Locum
261. *Ninaberi*, morte abrepti, occupavit D. *Jo. Hardholt* A. 1725.
Revisio finem consecuta est A. 1728, quo *Hardholtus* vita excessit.
Anno sequenti Catechismo Heidelbergensi, Confessioni fidei Bel-
garum, Epitomæ cultus divini Christiani, & formulis ecclesiarum
reformatarum Belgii, Malaice vertendis operam navarunt, D.
Carol. Georg. Serruo suppetias ferente. Ut denique labor iste
typis cum omnibus communicaretur, ex mandato superiorum
Werndlius, *Serruus*, ac duo ægrotorum inspectores, *Jo. Hekbol* &
Paul. Anton. de Monte, A. 1730 in Belgium redierunt. Primum
Catechismus Heidelbergensis, & nonnullæ formulæ, postea Novum
Testamentum, vetus postremum, prela exercebant, ita, ut No-
vum Testamentum Amstelodami A. 1731, 4, a *R.* & *G. Wetstein*,
Biblia vero omnia A. 1733 ibidem, in lucem mitterentur. Inter
266. Psalmos rhythmicos & hymnos ii notentur, quos *Ruil* Evan-
gelio *Matthæi* A. 1629, & Evangeliis *Matthæi* & *Marci* A. 1638,
item hi, quos *Heurnius* 4 *Evangeliis* & *Actis Apostolorum* A. 1651
& A. 1692, subjunxit. Manuscriptorum numerus major exstat.
Autor 26 *Psalmos* & 9 *Hymnos* tenet, ignarus, quis eos com-
posuerit. Jam A. 1644, 1659, & 1661, in Epistolis ecclesiarum
Indicarum hujusmodi Psalmi commemorantur. *Valentinus*, se
Deu-

Deutecomium imitatum, nonnullos condidisse, scribit in rebus Ambon. Eccles. *pag. 109.* *Vormius* denique rhythmicam *Psal-* Pag. 268.
morum translationem in se recepit, prioribus 25 A. 1705, sequentibus usque ad 105 A. 1709, perfectis; reliquos addidit *Serruus*. Idem tentarunt D. *Ninaber* & Autor, quem *Vormius* aliqua præcepta poetica docebat. Revisione S. Bibliorum suscepta, *Psalmorum* cura seposita erat. *Vormius* alteram *Psalmorum* translationem metricam moliebatur; at, morbo impeditus, illam D. *Brants* commendabat, qui A. 1732 opus completum ad Belgas mittebat. Cum Autor in Belgio commoraretur, arti poeticæ operam dedit, cognovitque, versus Malaicos fere omnes immutandos esse, cum, exceptis paucis *Vormianis*, nec stantium, nec repentium, nec syllabarum quantitatis, rationem haberent. Quapropter nova ratione *Psalmos* versibus colligabat, qui lucem A. 1735 Amstelod. jussu Præfectorum, typis *R. & G. Wetsteiniorum*, in 4 & in 8, adspexerunt. Pergit Au- 276.
tor enarrare Lexica Malaica, quorum primum *Fridericus de Houtman* congessit, continens 12 Dialogos Malaicos & 3 Madagascaricos. Addidit declinationes multarum fixarum stellarum circa polum Antarcticum, Amstelodami, apud *Jo. Evert. Kloppenburg*, 1634, 4. *Alb. Cornel. Ruil* edidit Speculum linguæ Malaicæ cum vocabulario, quod ex *Houtmani* Lexico decerptum esse, ipse fatetur, Amstelodami, apud *Dirk Pieters*, 1612, 4.
Houtmani Dialogi cum Anglica interpretatione prodierunt; 280.
inscriptio vero, eos primum in lingua Latina, Malaica, & Madagascarica, a *Gotardo Arthusio* scriptos, & ab *Augustino Spalding* Anglice versos fuisse, dicit, Londini, apud *Felic. Kingston*, antea *Guil. Welby*, 1614, 4. *Arthusius* itaque hunc librum ex Belgica in Latinam linguam transtulisse videtur. *Houtmani* Dictionarium, mutatis quibusdam & omissis Dialogis, vocabulis Madagascaricis, Arabicis, & Turcicis, atque declinationibus stellarum, rursus prelo subdidit *Paulus Matthys*, Amstel. 1613, 4. Hoc idem transmigravit in *Partem I* Collectionis Lexicorum Malaicorum, Bataviæ A. 1704, 4, a typographo *Andr. Lambert. Lodero* editæ. *Matthys* ante dictus illud auctius reddidit, *Heurnii* Dictionario usus A. 1680, 8. *Libro II* Historiæ Indicæ, alte- 281.
ram

ram Belgarum navigationem in Indiam orientalem continenti, annexa sunt duo Vocabularia exigui momenti, quæ tamen typi quater pervulgarunt: 1) Amstelodami, apud *Cornel. Claus*, 1608; 2) ibidem, apud *Mich. Colyn*, 1619; 3) omisso nomine loci & typographi, 1644, 4 maj. ut priora, in *Parte I Initiorum & successus Societatis Indicæ*; 4) in *Parte I* Itinerum Indicorum, Amstelodami, apud *Just. Hartgers*, 1648, 4. Ex his 2 Vocabulariis nonnulla quoque *Dapperus* Descriptioni regni M.
Pag. 284. Mogolis intexuit, Amstel. 1672, fol. *pag. 74 - 80*. Sequitur Vocabularium Belgico-Malaicum & Malaico-Belgicum, ex parte a *Caspare Wiltens* (qui primus Prædicator Belgicus in India fuit,) compositum, auctum vero emendatumque a *Sebast. Dankaarts*; adjunctis quibusdam vocabulis Lusitanicis & Ternatanicis, a Malajis receptis, & nonnullis modis loquendi Malaicis & observationibus grammaticis, Hag. Comit. 1623, apud viduam & hæred. *Hillebrandi Jac. van Wouw*. Exstat etiam in Collectionis Lexicorum *Parte I*, quam ante indicavimus. Suadente *Franc. Barberino*, Cardinale, translatum est in linguam Latinam, opera *Davidis Haex*, Romæ, typis & impensis S. Congr. de propag. fide, 1631, postea insertum Collectioni Bataviensi. *Ju-*
289. *stus Heurnius* illud amplius tribus millibus vocabulorum auxit, &, jubentibus Præfectis, publicavit, Amstel. 1650. Transiit A. 1708 in Collectionis *Partem II*, a *Petro van der Vorm* correctum. A 1677 *Fridericus Gueinier* Vocabularium Belgico-Malaicum Bataviæ per *Abrah. van den Eede* in 4 exhibuit, idque primus egit, ut peregrinarum vocum origines ostenderet. In *Partem II* Collectionis studio *Vormii* multo auctius emendatiusque intravit. Nec *Leideckeri* Vocabularium plane silentio prætereundum est, libro *Ichtitsar* adjectum, Batav. 1685, apud *Abrah. van den Eede*, quod & in Collectione post *Gueinerii* Lexicon reperitur. In libro denique Germanico: *Ost-Indischer Kunst- und Lust-Hof*, Autore *Georg. Meester*, Dresdæ, 1692, 4, duo occurrunt Dialogi Malaici, cum Germanica interpretatione, & unus Lusitanicus; at his tribus Dialogis Autor noster nihil vidit mendo-
293. sius. Inter Lexica typis nondum expressa refertur primum illud, quod Autor in D. *Loderi* Bibliotheca reperit, sed hæ-

sitat,

sitat, num *Gueinerio* attribuendum sit. *Herbertus de Jager* Lexicon Malaico-Belgicum, eorum inprimis vocabulorum, quæ a Belgicis scriptoribus male habentur, confecit. *Valentinus* sibi quoque inter Lexicographos locum vindicat. Obscurum est, quæ fata chartarum ipsius fuerint. *Leideckeri* opus maximi faciendum est. *Vormius* exemplo suo multa loca ex optimis scriptoribus Malaicis adjecit; cujus institutum Autor amplificare pergit, quod ut publicetur, optandum est. Grammati- Pag. 297.
cæ Malaicæ specimen primum proposuit *Fridericus de Houtman*, qui in Lexico suo rationem flectendi verba docuit. Dictionario *Dankaarti* etiam observationes grammaticæ accesserunt. *Jo. Romanus*, suasu superiorum, *Partem I* Malaicæ Grammaticæ bis edidit: primum A. 1655, in fol. apud *Jo. Blaeu*, deinde sine loco & anno. Addita sunt Oratio Domini, 10 Præcepta & Symbolum *Apostolicum*. Postea brevem institutionem linguæ Malaicæ in *Parte II*, jubentibus Præfectis, Amstel. A. 1674 apud *Paulum Matthys*, luce donavit, recusam A. 1689, ap. *Matthysii* hæredes. Hanc in Latinam linguam transtulit *Jo. Christoph. Loberus*, Poeta Laur. Cæs. Advoc. extraord. Vinar. impensis *Jo. Andr. Mulleri*, Vinar. 1688, 8. Conjugationes ex *Houtmano* petiit. Maxime huc pertinet Præfatio *Vormii*, *Parti II* Collectionis Lexicor. Malaicorum præ- 303.
missa. Manuscripta adhuc Commentatio *Herberti de Jager* ad *Romani* Grammaticæ *Partem I* circumfertur, *Leideckerus* ad totum *Romani* opus annotationes scripsisse perhibetur. *Vormii* opus *Bahâsa Djâwij*, sive lingua *Djavica*, in multa exempla abiit. Ex 308.
Catechismis & libellis erotematicis & formulariis primum notentur formulæ firmandi matrimonii & baptismi *Philippi van Marnix*, domini *S. Aldegonde*, excusæ A. 1611. Hujus libellus erotematicus invenitur in Speculo Linguæ Malaicæ *Ruilii*, A. 1612 Amstelodami edito. Emendatior, opera *Dankaarti*, prodiit; & iterum in 8, Amstel. 1682, apud *Paul. Matthys*. Catechismum Heidelbergensem, aliasque formulas, *Dankaartus* Belgicis literis ex- 311.
primi curavit Hagæ Com. apud hæredes *Hillebr. Jac. van Wouw*, 1623, 8. Repetebatur editio A. 1687 Amstel. apud hæredes *Matthysii*, & A. 1691. *Francisco Caron*, V. D. Ministro eximiæ laudis, debetur libellus erotematicus, quem Viam cœli dicunt, Amstel.

F 1683,

1683, jussu Præfectorum, a *Paulo Matthys* editus & recusus. *Leideckeri* studium produxit *Ichtitsaar Catechismoe*, h. e. Epitomen Catechismi, Batav. 1685, apud *Abrab. van den Eede*. Inserta est Liturgia ecclesiæ reformatæ Belgii. *Vormium* Autorem habent *Jo. d'Outrein* Principia Christianæ religionis, Malaice proposita, Batav. apud *Loderum*, 1707. Epitomen doctrinæ veritatis, quæ ducit ad pietatem, petentibus *Mart. Duirsema*, *Hillebr. Mentes*, & *Duirando Duirsema*, in linguam Malaicam aulicam & fori transmisit *Valentinus*, Amstelod. apud *Gerard. onder de*
Pag. 321. *Linden*, 1725. Neque hujus generis MSta desunt. *Franc. Xaverius* Orationem dominicam, Salutem Angelicam, & Decalogum, Malaice vertisse dicitur. *Jo. Brundt* Quæstiones de Symbolo Apostolico & Decalogo scripsit; *Christiano Spelt*, præceptori scholæ, tribuitur translatio Catechismi *Gellii de Bouma*, qualem & *Cornelius Senen*, proponens, exhibuit. *Spiljardum* commendat versio libelli, dicti: Via ad cœlum, & Quæstionum *Melchioris*
326. *Burs*. *Zacharias Cabeing* ecclesiis obtulit formulas baptismi & matrimonii, totumque Catechismum, quem & *Jager*, *Vorm*, & *Valentinus*, transtulerunt. Primus liber, quem Autor cum socio
330. *Serruo* prelo tradidit, erat Catechismus Heidelbergensis, Amstel. 1730, apud *Wetsteinium*. Recudebatur cum formulis A. 1735 ibidem, itemque in libro Psalmorum Autoris. Post A. 1732 edidit ibidem Doctrinam veritatis, &c. in 12 maj. cui accessit *Richardi Lucæ* libellus de vero usu S. Cœnæ, ibid. 1734, non impensis Societatis, ut priores, sed piæ cujusdam matronæ. Ser-
333. mones sacri 14 *Wiltenii* primum 50 *Psalmis Hazelianis* subjecti sunt A. 1648 Amstel. restituti A. 1669, 1680, ibid. *Franc. Caronis* Sermones itidem digni judicati sunt, qui excuderentur, A. 1678 4 maj. Amstel. apud *Paulum Matthys*, & recuderentur A. 1693 ibid. *Molani* Sermones MSti paulo sublimior dicen-
339. di genere utuntur. Autor, de libris elementariis sive alphabetariis eorumque necessitate nonnihil locutus, ad *alteram* Bibliothecæ *Partem* transit, quæ libros a Malajis scriptos sistit. Hos inter elogiis ornantur inprimis ob stili elegantiam liber historicus: *Corona Regum*; Explicatio Alcorani, h. e. Alcoranus versione Malaica interlineari illustratus, qui valet ad ve-

ram

ram verborum significationem eruendam; Historia *Alexandri M.*, quæ linguæ Malaicæ studiosis admodum commendatur; Historia *Isma Jatim;* quæ Regis ejusque administrorum virtutes describit; Historia *Indara Sakty*, quæ gentilium antiquam religionem docet; Historia *Indara Patara*, nugas tradens, sed stilo florens; Historia *Hamzah:* hunc heroa dicunt principem fidelium; librum legunt Malaji, pugnam suscepturi; Historia *Sasæhenans*, seu Imperatorum Javæ, in versus redacta; Historia bovis & vulpis, *Kelilahwa dimnah*, quam Græce & Latine edidit *Sebast. Godofr. Starkius*, inscriptam: Specimen sapientiæ Indorum; Belgica translatio illam dixit: Exempla veterum sapientum; Historia *Muhammed Hanifijah*, quæ lecta fortitudinem inspirare putatur; Historia *Hang Tuwah*, sive Genealogia Regum, ab *Alexandro M.* descendentium; *Jus Muhamedanum*, Malaice & Arabice scriptum; Genealogia Regum, liber maximi faciendus; occultus Thesaurus, pulcherrimus liber, agens de creatione, morte, sepulcro, Antichristo, *Gog* & *Magog*, atque ultimo judicio; Speculum fidelis, quod ob præstantiam suam *Vormius* in Belgarum lingua proposuit. Ultimus est, dictus: Cimelium cognitionis Dei. In Epilogo his adjecit octo alios, ante prætermissos, quorum ultimus poema tradit de *Speelmanno*, rei nauticæ Belgarum præfecto, cujus nomen adhuc Makassares horrore perfundit.

GEORGII HENRICI WERNDLY ORATIO inauguralis, de Linguarum Orientalium & Indicorum cognitione necessaria Theologo ad Indos profecturo, habita Lingæ d. 17 Decembris Anni 1737.

Amstelodami, apud J. Wetstein & G. Smith, 1738, 4.
Plag. $4\frac{1}{2}$.

Auspicatus est hac præstantissima Oratione Cl. Autor, Verbi divini, apud Indos prædicati, antea Minister, Professionem Philologiæ Extraordinariam in Illustri Gymnasio Lingensi,

a Potentiſſimo Rege Boruſſiæ, *Friderico Wilhelmo*, ipſi collatam eo fine, ut, præter alias Orientis linguas, Indicis quoque, nunquam antea publice in ullo Athenæo vel Academia doctis, futuros Verbi divini Miniſtros, in Indiam mittendos, imbueret. Ac primo quidem de linguis orientalibus, quæ plerumque Theologis commendantur, & in Academiis publice docentur, a *pag. 5* ad *12* agit, nempe Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Samaritana, Arabica, Æthiopica, Perſica, Turcica, Coptica, Armenica, earumque variam & inſignem utilitatem neceſſitatemque Theologo, Indorum converſionem promoturo, commonſtrat; dein ad Indicas linguas & dialectos *pag. 12* progreditur, & primum de uſitatis in celeberrimo totius Indiæ emporio, Batavorumque ſede, Batavia, ſcilicet Malaica, Javana, Sinica, diſſerit. Malaicæ nomen derivat a Malæorum populo, qui ad fluvium Malajuw in regno Palimbang, in Inſula, nobis Sumatra, incolis vero Indalus, dicta, quondam commoratus eſt, quam denominationem jam in Præfatione Grammaticæ Malaicæ § *4* & *5* adduxit, &, veterum Taprobanem eſſe eandem Inſulam, conjecturis quibusdam docuit. Alio quoque nomine, nempe linguæ infra ventum, ſeu hypoanemonicæ, infraventalis, inſigniri ait, cujus originem ex Indiæ diviſione in regionem ſupra & infra ventum ſitam, *Bâlâbâd* & *Zirbâd* Perſica lingua dictam, expoſuit. Et, quanquam Arabicis literarum figuris, præter quinque ex iis formatas & additas, utatur, ideo tamen Arabicæ filiam non eſſe vocandam, obſervat, quia prorſus ab illa differt, &, ejus uſum ubicunque locorum in peragendis ſacris obtinere, commemorat. Huic ſororiam eſſe ait Javanam *pag. 16*, ſic appellatam ab inſula Java, quæ a Perſico *Djaw*, i. e. milium, eamque ob cauſam *Ptolemæo* κριθῆς νῆσος, milii ſeu hordei inſula, dicta fuit, ubi de inſulis aliis, ita vocatis, quædam annotat. Ad linguam Sinicam, ejusque in convertendis incredulis uſum, pertinentia pauca *pag. 17* & *18* affert, & Japonicam quoque attingit, ac Formoſanam, & Pſalmanazarium, eandem cum illa eſſe perhibentem, refutat *pag. 19*. Porro de linguis Ternatana, Tangiræa, Uliaſſica, Amboinica, Buginenſi, Mangkaſarienſi, item de Inſulæ Celebes & Borneo nominis origine,

origine, nonnulla observat. Peragrata vero India infra ventum sita, supra eum sitam perlustrat *pag. 22*, ac de Insulis Maldivis, a præcipua earum urbe Male, ac Persico *div*, insulam notante, denominatis, & Insula Ceilon, rectius Seilan vel Seiran vocanda, seu, ut Persice efferunt, *Seirangah*, i. e. locus recreationis, ac lingua Singalæa, ibi usitata, loquitur; & *Bochartum* de hujus vocis origine refutat, ipseque Singalæos, *populum leoni similem*, interpretatur *pag. 24*. Alteram in hac insula vernaculam, nempe Malabaricam, a Malabaribus sive *Mâlâwar*, i. e. piratis, dici censet, cui affinis est Warugica *pag. 26*, ac celeberrimam illam Brachmanorum linguam sacram, *Kirendum* vocatam, *Hanscreticam* aliis, & *Sanscreticam*, observationibus quibusdam illustrat, & similitudinem magnam cum literis Hebraicis non agnoscit *pag 27*. Alias linguas, circa Gangem fluvium usitatas, missas facit, & Orationi huic, cum decenti gratiarum actione, pro tanto Regis Borussiæ in Gymnasium Lingense & Ecclesias Indicas beneficio, finem imponit. Optamus, ut Celeb. Autoris versionem Malaicam Codicis sacri, jam editam, quam in Appendice Grammaticæ Malaicæ *pag. 265 seq.* describit, & hic *pag. 14* allegat, Lexicon Belgico-Malaicum, *pag. 15* hic promissum, brevi insequatur, atque ut divina gloria & tot cœcorum gentilium salus, per ministros verbi divini, ejus institutione ante missionem in Indiam præparandos, felicissime promoveatur.

CAROLI FRIDERICI HUNDERTMARK de Incrementis Artis medicæ per expositionem ægrotorum apud veteres in vias publicas & templa Liber singularis.

Lipsiæ, literis Breitkopfii, 1739, 4.
Plag. 9, cum Tab. æn. 1.

Genio seculi inserviturus Clarissimus Autor, qui propediem summis in arte medica honoribus ex merito ornabitur, argumentum sibi pertractandum delegit jucundum satis, &, in quo exerceat se nobilis scriptoris industria, non

 indi-

indignum. *Tribus* autem hoc Opusculum *Sectionibus* absolvi-
tur, quarum *primam de expositione ægrotorum in vias publicas
sigillatim* inscripsit Autor. Hujus generis expositionem anti-
quissimis jam factam esse temporibus, erudite ostendit, & ad
Pag. 4. Ægyptiorum, Babyloniorum, Lusitanorum, & Iberorum, exem-
pla provocat, imo docet, autore *Herodoto*, eam publica etiam
5. lege constitutam apud Babylonios, & piaculum fuisse, si quis
præteriisset homines publice expositos, antequam ad eo-
rum vires reficiendas qualemcunque suam operam contu-
lisset. Quod vero hæc consuetudo & apud Judæos usu fuerit
6. recepta, sicut visum *Danieli Vink*, & *Joanni Dougtæo*, Vi-
ris clarissimis, id plane negat doctissimus Autor, nec tale
quid ex *Marci* loco *Cap. 6 vers. 56*, *Actis*que *Apostolorum Cap.
5 vers. 15*, solide posse probari, contendit. Hanc enim, de
qua his locis sermo est, ægrotorum in viis publicis expositio-
7. nem non a ritu quodam, apud Judæos usitato, fuisse profectam
ait, sed Judæos id necessitate coactos fecisse putat, & propte-
rea quidem, quod Christus, ejusque discipulus, *Petrus*, miracu-
lorum multitudine celebres, nunquam incesserint, nisi innume-
rabili fere hominum turba cincti, qui miraculorum videndo-
rum causa eos sequebantur, &, ut difficilis ad eosdem in do-
mibus aditus esset, efficiebant. Vocat hic Clarissimus Autor
8. in partes suas *Marci Cap. 2 vers. 3, 4*, denuoque *Vinkium*
refellit, &, an hujus quoque ritus vestigia apud Romanos ap-
pareant, studiose disquirit. Asseruerat hoc ipsum *Vinkius*,
ex male tamen intellecto *Suetonii* loco, quem longe aliter, nec,
quantum perspicimus, sine verisimilitudine, interpretatur Au-
10. tor. Sed, cum præter *Suetonium*, *Virgilii* testimonio *Æn. XII,
391 seq.* sententiæ suæ robur conciliare *Vinkius* studuerit,
hunc etiam locum sub judicium vocat, alludi conjiciens
Poetæ verbis, *depositi parentis*, vel ad expositionem aliis
gentibus usitatam, vel ad depositos ægrotos desperatos in Æ-
sculapii templo. Et hanc figuratam loquendi formulam, ut
scilicet vocis *desperati* ac *depositi* eadem vis esset atque signi-
ficatio, vel a patrio ritu, vel aliunde petito, desumtam, opti-
mis Latinis scriptoribus fuisse familiarem, commonstrat. Com-
moda hac occasione duobus his *Maronis* versibus:

Scire

Scire poteſtates herbarum uſumque medendi
Maluit, & mutas *agitare inglorius artes*,

qui ſane plurimum Criticis negotii fecerunt, lucem ſtudet affundere, rejectaque argumentis idoneis interpretatione aliorum, miratur Autor, omnes tam anxie in loco exponendo laboraſſe, quem tamen eſſe tam planum intellectu credit, ut non niſi Grammatico, in ſcirpo nodum quærenti, videri difficilis queat. Audiamus novam ejus de loco vexatiſſimo ſententiam! Loqui *Virgilium*, ait, de *Japyce*: illi *Apollinem*, ob inſignem amorem, dediſſe munera omnia ſibi propria, augurium, poeſeos ac ſagittandi artem; hunc ipſum autem *Japycem*, pietatis erga parentem cauſa, maluiſſe herbarum ſcire poteſtatem, & medendi uſum, mutasque inglorium artes exercere. Vocem *mutus* hic nihil ſignificare credit aliud, quam ignobilis, obſcurus, cujus nulla fama eſt, nulla gloria. Sæpius vero res ignobiles a Poetis vocatas fuiſſe mutas ſurdasve, ex *Barthii Adverſ. XIX, 14, pag. 957*, evincit politiſſimi Autor ingenii, *Silii*que adhuc *Italici* verſum *Lib. III 578* in uſus convertit ſuos, ubi ita Poeta canit:

Pag. 12.

16.

- - - *obſcura ſedendo*
Tempora agit, mutum *volvens* inglorius *ævum*.

Sectione II pergit in illuſtrando argumento Cl. *Hundertmarkius*, & *de expoſitione ægrotorum in templis Medicinæ petendæ cauſa* commentatur. Oſtendit hic, ſacerdotes olim, Ægyptios cumprimis, artis medicæ fuiſſe peritiſſimos; exponit de incubatione veterum in templis, & aliorum oraculorum, medicinæ exigendæ, perque ſomnum a Diis petendæ, cauſa; docet, quænam ante incubationem fuerint peragenda; nec ea ſilentio prætermittit, quæ poſt incubationem facta ſunt apud veteres. Offe- 30.
rebant enim Diis priſtinæ ſanitati reſtituti in grati animi ſignum v. g. aurum vel argentum ſignatum, & appendebant quoque templi parietibus, vel aliis locis, tabulas votivas, vel, ſi eſſent marmoreæ, ipſis illis inſerebant easdem, quæ pictæ nonnunquam erant, nonnunquam & ſcriptæ, vel utrumque ſimul, vel columnis inſcribebant & morbum, & ejus curationem. *Sectione* denique *III incrementa medicæ artis per expoſitionem ægrotorum*

Pag. 39. *torum in vias publicas & templa*, pluribus recensentur. Primo enim generatim ex natura & indole hujus exponendi ægrotos in vias publicas ritus, tot gentibus usitati, luculenter apparet, experimenta in ægrotis facta publice esse, quo sane necessario etiam morbi naturam, progressum, & eventum, a plurimis fuisse observatum, notatum deinceps diligentius, quidnam profuisset laborantibus, quid nocuisset e contrario, neque tandem neglectam esse remediorum, consilio prætereuntium admotorum, vim & efficacitatem, quod ipsum, nova in dies experientia accedente, non potuit non medicæ arti majora in dies afferre incrementa. Egregias porro Medicinæ factas esse accessiones publica remediorum, contra morbos adhibitorum, notitia, in sacris locis ac templis perscripta, nemo non cum Autore Clarissimo persuasum sibi habebit. Ibi enim publici fiebant juris remedia, nec ullus erat eorum amittendorum timor. Illustrationis causa ejusmodi tabulam marmoream, Græco sermone exaratam, quæ in templo *Æsulapii* Tiberino inventa dicitur, quamque adhuc Romæ apud
48. *Maphæos* conservatam testatur *Hieronymus Mercurialis*, exsculpendam curavit doctissimus *Hundertmarkius*. Quatuor continet hæc tabula inscriptiones, ab eodem diligenter, ope Critices, expositas, ex quarum prima docet Noster, tabulam imperante *Antonino* fuisse positam. Nos, ut inde etiam Lectoribus nostris enarremus aliquid, alteram inscriptionem, prout Latine vertit Autor, adjiciemus. Ita autem se habet: *Lucii cujusdam filio pleuritico*, (i. e. lateris dolore acuto laboranti.) *cujus saluti omnes diffidebant, Deus oraculum edidit, ut aram aggressus cineres inde sumeret, & cum vino commixtos lateri imponeret. Et convaluit, & publice Diis egit gratias. Populus vero cum eo lætatus & congratulatus est.*
52. In ipso monumento Græco legitur Λουκίου πλευρειτικῷ καὶ ἀφηλπισμένῳ, quem vocis primæ casum licet omnes sculptorum negligentia positum arbitrentur pro dativo, ut loquuntur Grammatici, scribere tamen pro *Lucio Lucii* filio, quam aliquid temere & sine autoritate in eodem loco immutare, mavult, hujusque consilii rationem reddit Autor noster. Vident igitur Lectores ex his paucis elegantis scripti capitibus, quam bene noctes Lipsienses consumserit ejus Autor, qui, si publice, quod speramus, exponere perrexerit doctrinam suam, mox inter Medicos humaniorum literarum vindices, a *Jacobo Burchardo* peculiari olim libello collaudatos, jure quodam suo numerabitur.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Februarii Anno MDCCXL.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI PANEGYRICUS, cum Notis integris JURETI, LIVINEJI, LIPSII, P. FABRI, RITTERSHUSII, GRUTERI, SCHWARZII, & selectis aliorum, curante JO. ARNZENIO, qui & suas Annotationes adjecit. Accedit JO. MASSONI Vita Plinii, editio tertia & auctior.

Amstelodami, apud Janssonio-Waesbergios, 1738, 4 maj. Alph. 3 plag. 12.

Cum felici quodam rei literariæ casu accidisset, ut in exempla Panegyrici *Pliniani*, cum duobus MStis ab *Is.* & *Gerardo Vossiis* collata, incideret Cl. *Arnzenius*, isque animadvertisset, in adscripta lectionum varietate multa esse, quæ superioribus Editoribus aut neglecta essent, aut non animadversa; consilium cepit, non ab orbis literati, ut putabat, commodis alienum, retractandi Panegyrici *Pliniani*, & integritati suæ restituendi, novaque luce collustrandi. Quod consilium cum amicis ejus innotuisset, statim ad eum miserunt, quibus in ea re juvari posset. Nam primo *Gottlieb Cortius* misit specimen excerptorum e MSto *Gudiano*, qui est in Bibliotheca Guelpherbytana, reliqua missurus, si iis juvari *Arnzenius*

nius posset. Sed, hoc specimine cum *Vossiana* varietate collato, quanquam apparuisset, ex eodem Codice hanc repetitam esse, tamen, cum animadvertisset, negligentius versatum esse in ea describenda *Vossium*, mortuo jam *Cortio* a Cl. *Longolio* reliquam Codicis *Gudiani* varietatem, nec frustra, petiit. Postea, cum ex S. Rev. *Heumanni* Poecile didicisset, Cel. *Schwarzium* edidisse Specimen *Plinianarum* Observationum e Codicibus MStis, eum literis rogavit, ut opem sibi in emendando ornandoque *Plinio* ferret. Ab eo cum esset rescriptum, se jam ipsum *Plinianum* hunc Panegyricum typis exprimendum dedisse librario, emendato contextu, & varietate lectionis cum notis brevibus adjecta, eoque opere absoluto, se reliqua libenter cum Viro Doctiss. communicaturum esse; distulit editionem suam, donec *Schwarziana* prodiisset. Sed postea, cum ἔκδοσις *Schwarziana* diu frustra expectata esset, ejusque loco ad eum perlatæ essent Dissertationes ejus quædam, ad illustrandum *Plinium* pertinentes, nec spes esset, ita celeriter editionem ipsius *Plinii Schwarzianam* in lucem venturam, persequi cœpit consilium, & cœptam telam pertexere. In qua re adjutus est primo iis, de quibus dictum est, excerptis *Longolii* & *Vossiorum*; deinde a Viris Celeb. *P. Burmanno* & *P. Wesselingio*, quorum alter exemplum, quo *Nicol. Heinsius*, alter vero, quo *Perizonius* usus est, suppeditarunt, in cujus utriusque margine variæ conjecturæ erant. Ex antiquis editionibus habuit unam, quæ sine mentione loci, ubi prodierat, præferebat annum 1476, forma quarta, a *Francisco Puteolano* curatam: alteram Venetiis, curante *Andr. Moreto*, editam, in qua etsi annus editionis nullus adscriptus est, tamen Cl. *Arnzenio* certum videtur, eam A. 1498 editam esse; quanquam in eo sibi non satis constat. Nempe annum hunc ex eo colligit, quod in ipsius exemplo adjunctus est *Solinus*, qui annum hunc præfert. Sed hunc ita *Plinio* adjunctum idem ait, ut non satis distingui (*intelligi* volebat dicere) possit, an eodem anno sint editi. De reliquis editionibus *Schwarzius* egit, cujus elenchum subjecit. In conferendis Variorum notis secutus est cum primas eruditorum curas, tum editionem Parisiensem, non eam, quæ sub *Ber-*

Berneggeri nomine prodiit, quippe multis partibus Parisiensi deteriorem. Recepit tamen quasdam *Berneggeri* notas, ejusque nomini adscripsit, nempe eas, quæ non plane indignæ *Berneggero* videbantur. Nam de his collectaneis in universum ita existimat *Arnzenius*, ut ea ab auditore potius *Berneggeri*, *Jo. Jacobo Stokero*, aut studiorum ejus rectore, *Jo. Frischmanno*, quam a *Berneggero*, profecta putet. Hujusmodi delectum etiam egit in notis *Baudianis*, quæ in *Hakiana* beneficio *Grævii* conspiciuntur, item in notis *Catanæi*, *Rayani*, *Jacobi de la Baune*, *Cellarii*, *Patarolii*, in quibus omnibus plurima sunt facilia & tironibus hodie nota, nec in hujusmodi editionem admittenda, quæ eruditorum usibus comparata sit. Sed præcipuum ornamentum ponit *Arnzenius* in observationibus *Schwarzianis*, textui subjectis; quibus addidit etiam, quæ contra disputarunt S. Rev. *Heumannus* in *Poecil. Tomi III Lib. IV*, & Cel. *Gesnerus* in Præfatione editionis ejus, quæ Gottingæ A. 1735 prodiit. *Baecleri* Commentationes *Plinianas*, quæ sunt *Diss. Baeclerianarum Tom. I pag. 661*, in rebus historicis & politicis tantum versantur, de quibus agere, non erat instituti *Arnzeniani*. Pauca etiam in suam editionem transtulit ex *Heurnii* Variis Lectionibus. Nam excerpta *Jos. Scaligeri* in margine editionis *Stephanianæ*, quæ dicuntur esse in Bibliotheca *Bodlejana*, videntur esse depromta ex editione *Beroaldi* A. 1601, quod cum ea plane conveniunt. Additus est denique Index editionis *Berneggerianæ*, & repetita, ut ait, Vita *Plinii*, a *Massono* scripta. Quod non hanc vim habet, quasi nova hæc sit & denuo recensita *Plinii* vita; sed est eadem illa ἔκδοσις, quæ jam *Plinii* Epistolis, a *Cortio* & *Longolio* editis, præmissa est, quamque crumenæ suæ causa voluit librarius ab eruditis bis emi; quod parum liberale consilium, Cl. *Arnzenius* rectius fecisset, si impediisset, & in eo plus eruditis, quam librarii cupiditati, consuluisset. Nunc, quoniam de instituto Viri docti, & subsidiis, & ratione, qua est in digerendis variorum notis usus, diximus, specimina emendandi interpretandique afferemus, deinde de ratione emendandi illustrandique *Plinii* in universum dicemus.

Cap. I non satis concinna visa sunt *Schwarzio* aliisque hæc: *Non enim occulta - - repertus: electus est quippe -- insedit.* Cel. *Schwarzius*, approbantibus *Heumanno* & *Gesnero*, Viris Clarissimis, sic rescribebat: *repertus est: electus quippe*, &c. Neque adeo displicet hæc ratio *Arnzenio*. Sed, quoniam transpositionem illam nulla MStorum aut editionum autoritas confirmat, maluit distinctione mutanda locum juvare, inprimis cum sic sit in editione *Pauli Stephani* & *Chouetiorum*. Itaque sit legit: *repertus: Electus est quippe.* In qua ratione tamen illud relinquitur, ut non satis rotunda sit oratio, & paulum abhorreat ab auris teretis judicio, Neque tamen hic quidquam pro certo definiri potest; quando Autores, præsertim ejus, qua *Plinius* vixit, ætatis, non semper summam in hujusmodi rebus curam adhibuerunt. Ceterum poterat Vir Cl. qui sæpe in parvis rebus copiosus est, rationem reddere, quare Plinius *insedit* dixerit, non *insidet*, quod esse a *Plinii* manu, nonnemini veniebat in mentem. Sed, quanquam neque absurdum est, neque a fide abhorret adeo, sic *Plinium* scripsisse, tamen hoc remedio non opus est, cum & *insedit* rectum sit; quod genus dicendi explicavit & illustravit *Sam. Clarkius* ad *Homeri Iliad. α. v. 37. Cap. II: Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos* illius usu *probemus.* Non concoquebat hanc lectionem *Lipsius.* Itaque censebat legendum; *dignosque nos* illis usu *probemus.* Neque displicebat *Grutero, Perizonio, Gesnero;* qui hanc lectionem adeo recepit in contextum. Ipse Cl. *Arnzenius* fatetur, hanc correctionem efficere sensum planiorem; sed, quia nulla librorum autoritate fulta est, maluit vulgatam lectionem retinere; inprimis cum non dubitandum putet, quin Latina ista sint: *usu probemus nos illius* (Principis) *dignos*, h. e. præstemus ostendamusque nos ejus dignos bene recteque utendo, si, pro eo, ac decet, nos recte erga eum geramus, imperioque ejus obsequamur. Sic vocabulum *usus* esse dicit apud *Cicer. Verr. II, 73: Mihi videor consuetudinem eorum* usu *tractandoque cognosse.* In quo nobis ignoscet Vir doctus, si hunc locum huc pertinere negamus. *Cicero* ibi de publicanorum, inprimisque magistrorum societatis, consuetudine exempla rationum & epistolarum servandarum depo-

deposito munere loquitur. Hanc se consuetudinem dicit cognitam habuisse, qui multum usus sit publicanis, cum iis consuetudinem habuerit, atque adeo facile talia potuerit cognoscere. Jam qui fit, ut Vir doctus nihil de forma loquendi: *dignos illius*, dicat, neque eam bonis prosaicis Scriptoribus usitatam ostendat; qui nobis ad *Cap. I* demonstret multis exemplis, *ut* & *ita* sibi respondere, & similitudinem indicare: *nihil* bis poni per anaphoram sine copula, quæ scilicet pueri sciunt; item ad *Cap. II*, *v* & *b* in MStis permutari, multis Virorum doctorum autoritatibus usus. Cel. *Gesnero* ea ratio hic displicebat, quod Græca sit, Poetis dignior, quam Oratoribus; adduxitque, qui de hac forma egit, *Drakenborchium* ad *Silium XI, 38, XII, 81.* Sed habemus ejus Autores etiam prosaicos, & in his principem *Ciceronem*, quemadmodum demonstratum est in Cel. *Jo. Aug. Ernesti*, Collegæ nostri spectatissimi, *Ciceroniana Clave*, qui de hac re etiam laudavit *Grævium* ad *Cicer. de Har. Resp. 24*, *Heinsium* ad *Ovidii Trist. IV, 3, 57.* Quanquam autem probabilem hanc lectionem putet Cl. *Arnzenius*, tamen mavult e vestigiis Codicis MSti, *illi usu probemus*, & *illius* putat ortum e veteri ratione scribendi *illiusu*, in quo putasset librarius syllabam *us* bis legendam esse; atque hanc putat esse certissimam eruendæ veritatis rationem, qua & ipse usus sit aliquoties, & alii sæpe. Non satis attendebat scilicet, cum ista scriberet. Hoc scimus, librarios in describendo duplicationem syllabarum neglexisse, hinc menda orta: hoc fonte erroris cognito, cum alii, tum *Arnzenius* laudatis ab ipso locis, menda sustulerunt. Hæc autem quomodo huc pertinent, ubi demonstrandum erat, librarios duplicasse & repetiisse syllabas alienis locis? Si sensus postularet *illius usu*, & libri haberent *illiusu*, tum demum *Arnzeniana* ratio valeret, valerent autoritates editæ; nunc contra est: nihil ergo, quæ dicta sunt, huc faciunt. *Cap. III: Nullum esse sincerius neque acceptius genus gratiarum quam quod illas acclamationes* æmulemur. *Lipsius* & alii reposuerunt *æmuletur; Arnzenius* autem ait: *Non video, quid moverit* Livinejum & Lipsium, *quod (ut* volebat scribere) *contra conspirationem ceterorum* æmuletur *ediderint, sine ulla*

necessitate. Dicemus ergo, quid moverit doctos Viros, ut *æmuletur* ediderint. Nempe non putabant, *Plinium* tam parum Latinæ linguæ peritum fuisse, ut nesciret, pronomen *quod* referri ad *nullum genus*, adeoque etiam verbum *æmulari* eo referendum esse. Itaque, quemadmodum nemo crederet, a *Plinii* manu esse, si ita scriptum reperiremus: *nullum vinum esse salubrius, quod vetustatem* habeamus, sed necessario *habeat* ponendum putaremus, sic hic nemo potest *æmulemur Plinio* tribuere, sed necessario *æmuletur* legendum est. Eodem modo plus, quam opus erat, amplexatur *Cap. 4 init.* lectionem MStorum quorundam: *parendum est SCto,* quod *ex utilitate publica placuit, ut* &c. pro quo alii habent: *quo.* Nam, etsi intelligi potest *quod*, si *quia* interpreteris, tamen non est consequens, ut, quæ lectio explicari possit, ea continuo etiam ab Autore sit. Si Vir Clarissimus unum locum probati Autoris attulisset, in quo esset v. c. *faciendum est ex lege*, sive *quærendum ex lege*, quod *cautum est*, aut *sanctum*, quod *cautum est*, *placuit*, &c tum crederemus, ita quoque *Plinium* scripsisse. Illud enim, *est*, *quod utar*, & similia, huc non pertinent, & sunt ab hoc loco alienissima. Idem dicas de lectione vulgata horum verborum *ibidem: Utrumque C. A. moderate, & quod alibi tibi gratias agi non finis, & quod hic finis, non enim* a te ipso tibi *honor iste, sed* ab agentibus, *habetur.* *Schwarzianus* Codex habet: *non enim a te ipso tibi honor iste, sed* agentibus, habetur. In quo cum illud *ipso* locum non haberet, Cel. *Schwarzius* legi volebat *ipsi.* Quo cum nihil melius fingi possit; tamen vulgatam defendit *Arnzenius*, non reputans, ejus sensum commodum nullum esse, eaque relicta, *Plinium* parum consequentia dixisse. Quomodo enim cohærent hæc: quia, cum gratiæ *Trajano* aguntur, non ipse *Trajanus* sibi honorem habet, (acuta merhercle sententiola, & digna *Pliniano* ingenio. Scilicet hoc homines nesciunt.) sed ii, qui agunt, propterea moderate facit, cum privatim id fieri vetat, publice, permittit. Primo, moderationem esse, videmus, vetare, hunc honorem sibi haberi, inprimis publice. Sed privatim, remotis arbitris, id fieri, vetare, publice permittere,

mittere, moderatio est? Deinde totum non cohæret. Si autem ita conformatur sententia: Quia honor gratiarum agendarum magis est agentis, quam accipientis, propterea moderate *Trajanus* facit, & cum privatim non permittit, quia tum sibi potius honor tributus videri poterat, & cum publice permittit, ut voluntati potius aliorum, quam sibi & modestiæ suæ, obsecutus videatur. Eadem cupiditate defendit *Cap. VIII* lectionem vulgatam: *Uterque, qui adoptaret, tam paruit, quam tu, qui adoptabaris.* Et sic ordinanda esse ab interprete verba putat: *Uterque paruit, tam qui adoptaret, quam* &c. quod quis concoqueret? Contra egregie Vir Cl. restituit *Plinio* vocem *præseviisse* e Codice *Voss. Cap. V: Sicut maris cœlique temperiem turbines tempestatesque commendant; ita ad augendam pacis tuæ gratiam illum tumultum* præseviisse *crediderim;* pro qua vulgo legitur: *præcessisse.* Valde exercuit eruditos locus *Cap. XI: Num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos potius, quam illos veteres & antiquos, æmularis? Qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostes invaserant contemserantque:* cujus pulsi fugatique *non aliud majus habebatur indicium, quam cum triumpharetur.* Nempe non concoquunt Viri docti illud *pulsi fugatique*, quod vix Latine dici posse putant: *imperium pulsum fugatumque.* Itaque, cum post *Livinejum Jo. Frid. Gronovius* lacunam hic in quatuor Codicibus MStis observasset, aliquid addendum putavit. Et, quoniam Codex Salisburgensis addebat: *quoniam Imperatoris*, Venetus alter D. Marci, *quam Imperatorem*, alter D. Antonii, *quoniam Imperatoris*, sic scribendum censebat; *quoniam imperabat is.* Hanc conjecturam probat Cel. *Schwarzius*, qui ipse in Codice suo hic lacunam reperit. Itaque recepit in primam *Panegyrici* editionem Cel. *Gesnerus*, quanquam *imperium fugari & pelli* Latinum putabat, ut alio loco demonstrabimus. Mutavit tamen postea sententiam, & in secunda editione vulgatam lectionem restituit *Plinio*; *Arnzenius* autem, post *Livinejum* & *Cortium*, *cujus* refert per Synesin ad *hostes*, cujus dicendi generis exempla varia affert; & est ea ratio in vulgus nota. Vehementer etiam improbat Viri docti sententiam, qui *cujus* ad impe-

imperium referebat, & *imperium* interpretabatur *exercitum;* quod, *imperium* pro *exercitu* ipso dici, nemini probari potest. Profecto difficile est in hoc genere aliquid certi pronuntiare, cum sua cuique sententiæ sit species. Etiamsi concesserimus, *imperium pulsum & fugatum* dici, inprimis ab Oratoribus, posse, qui profecto non sunt ad jejunas Dialectices regulas & ad vulgarem dicendi rationem nimis exigendi, ut sæpe a doctis hominibus monitum est; tamen durum & alienum a *Pliniano* elegantiæ miro studio videtur: *imperium - - quod modo --* cujus, idque fortasse hodie vix in nostris scriptoribus ferremus; est enim parum rotunda oratio, cujus tamen studiosissimus *Plinius* fuit, inprimis in hoc *Panegyrico*, in quo maxime scholastica & elaborata oratio est. Jam, si cum *Livinejo*, *Cortio*, *Arnzenio*, *cujus* refertur ad *hostes*, primo perit acrimonia satyrica, qua *Domitiani* triumphi mimici perfricantur, & quos ridere voluisse *Plinium*, etiam ex oppositione patet, de qua mox. Deinde totum illud, *cujus - - triumpharetur*, abundat, & salvo contextu abesse potest. Restat igitur unum illud, ut *Gronovianam* emendationem ex parte amplectamur. Nempe legendum censemus, plane ut est in Codice Salisburgensi: *quoniam Imperator is.* Vox *Imperator* sane est etiam in altero Veneto Codice, sed in accusativo: *Imperatorem*, quam lectionem ortam aliquis posset conjicere ex *Imperator erat is.* Sed nihil opus. *Plinius* sæpe verbum *est* brevitatis studio omittit, & *Cicero* quoque interdum id facit. Ita non receditur a lectione Codicis MSti. Jam, *Imperatoris* nomen necessarium esse, ita apparet. Manifestum est, *Plinium* voluisse opponere Domitianum, *Imperatorem mimicum*, Trajano & veteribus *Imperatoribus veris*, qui nomen hoc, non ut ille, fictis victoriis, sed veris, consecuti erant. Hinc illa *Cap. XII: At nunc rediit omnibus* (qui nempe imperium Romanum, h. e. majestatem imperii, ut paulo post vocat, invaserant contemserantque,) *terror & metus & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus & priscis, quibus* Imperatorium nomen *addebant contecti cædibus campi, & infecta victoriis maria.* Est igitur *Imperatoris* nomen plane necessa-

cessarium, si oppositio consistere debet. *Cap. XIX extr.*: *Felices illos* - probantur! *Consecuti sunt*, *ut* - *crederes*. Hic Cl. *Arnzenius* reprehendit eos, qui, *Lipsianam* editionem secuti, incertum, ut ait, casu, an consilio, ediderint: *probabantur*, cum omnes MSti Codices & editiones veteres haberent: *probantur*, quod ipse adeo servavit. Nexum adeo orationis *probantur* desiderare putat. Scilicet nondum legerat Vir Cl. rationem a *Gesnero* redditam in nova editione *Panegyrici*, ex qua discere potuisset, nexum orationis & consecutionem temporum requirere *probabantur*. Vir Cl. satis habuit dicere: nexus orationis præsens desiderat. Sed quis hoc ei dicenti credat, nisi ostendat, quare? Cel. *Gesnerus* autem recte monuit, si *probantur* vera lectio esset, sequi debere *credas*, non *crederes*. Nunc, cum *crederes* omnes habeant, apparet, *probabantur* legendum. Aut, si quis *probantur* servare velit, quod non absurdum, rescribendum: *credas* pro *crederes*. Inprimis Vir Doctiss. pluribus locis ostendit, *Plinio* obsuisse βραχυλογίαν, quam cum non assequerentur Interpretes, contextum *Plinianum* variis auctariis, ut ait, fœdarunt. Sic v. c. uno *Cap. XCII* ter hoc clypeo utitur ad defendendam vulgatam lectionem. Sed non semper hæc ratio ei recte successit. Sic *Cap. C* defendit vulgatam lectionem: *habuerat hunc honorem periculis nostris D Nerva*, *ut nos*, etsi minus ut bonos, tamen *promovere vellet*, &c. nisi quod autoritate MSti Codicis commotus etiam *tamen* delet. In hac lectione omnes aliquid deesse judicarunt. *Lipsius* quidem suspicabatur: *etsi minus notos*, *ut bonos tamen;* quod, quoniam intelligi potest, Viri docti, *Berneggerus* & *Gesnerus*, qui contextum adolescentibus dare volebant, quem intelligerent, receperunt; non quod sic *Plinium* scripsisse certo crederent, sed quia sic scribere potuit, aut certe simile quid scripsit. *Arnzenius* sic dicit *impuris manibus* Plinium *lacerari*, cum sit vulgata lectio concinna, sed brevitate obscurior, & *sententiarum gurgites* iis objicit. Sententiam autem suæ lectionis hanc dicit esse: Si non extulerit nos ad dignitates, ideo quod boni essemus, id fecit tamen, ut honorem haberet nostris periculis. Erroris causam ortam esse

H hinc,

hinc, quod librarii non ferrent, *etsi* poni, si non sequeretur *tamen*, quæ tamen loquendi ratio optimis Autoribus probata sit. Vid. *Burmannus* ad *Sueton. Galb. 3*, & *Cortius* ad *Sallust. Jugurth. 25*. Sed huic Viri docti sententiæ obstat primo hoc, quod indignum videtur sanctitate & virtute *Nervæ*, si in producendis hominibus pericula eorum superiora spectaverit, non quam boni sint, & digni adeo honore. Atqui illud ipsum, quod in magno periculo, dominante *Domitiano*, fuerint, indicio fuit, viros bonos esse, quod genus hominum unice *Domitianum* timebat. Itaque etiam mirandum est, quomodo Vir doctus potuerit existimare, si *Plinius* se suique similes *viros bonos* dixisset, turpis jactantiæ notam subiturum fuisse. Virum bonum se profiteri, nunquam jactantiæ signum habitum est; nisi vero etiam *Cicero* jactator fuit, qui sæpe se virum bonum professus est. Deinde Vir doctus non vidisse videtur, quare *Lipsius* tale quid addi voluerit. Nempe, nisi *ut notos*, aut simile quid, adjecisset *Plinius*, minus concinna & rotunda oratio fuisset. Nam, si *ut notos* additur, plena est oppositio, qua inprimis delectatur *Plinius: pericula nostra -- florere -- noti -- memoriæ, Principis elabi*. Si demitur, frustra illa ultima, *elabi Principis memoriæ*, posita sunt. Felicius successit ei defensio *Plinii* contra S. Rev. *Heumannum*, qui *Plinium* erroris accusaverat in eo, quod *Trajano* primo cognomen *optimi* tributum *Cap. 88* dixit, & quidem hac ratione inductus, quod jam *P. Scipio Nasica* hoc cognomen tulerit. Speciosa profecto hæc est dubitatio. Sed Cl. *Arnzenius* ei sic occurrit, ut dicat, aliud esse, *virum optimum* dici & judicari, quod *Nasicæ* contigit, & pluribus fortasse aliis; fuit enim *optimi* titulus frequens in appellationibus, & salutationibus, ut *Cannegieterus* in Diss. *de Aviano Cap. VI*, aliique, docuere: aliud vero *Optimi* cognomen proprium & perpetuum SCto accipere: hoc primo *Trajano* contigisse, *Plinius* dicit. Sic multi *felices*, *magni*, dicti sunt & judicati, cognomine autem *Sulla* & *Pompejus*.

Sed satis longi in commemorandis speciminibus *Arnzenianarum* emendationum, interpretationum, illustrationumque, fuimus. Restat, ut, quemadmodum ab initio polliciti sumus, in univer-

sum

ſum de ratione *Arnzeniana* dicamus. Jam negandum non eſt, multas res utiles in his Notis reperiri, ac ſæpe vulgatam lectionem egregie defendi; ſed multa etiam vulgaria admixta ſunt, & interdum quædam in defendenda vulgata lectione κακοζηλία adhibita eſt; a qua non minus cavendum eſſe arbitramur, quam ab emendandi pruritu, quo nonnulli in libris veteribus recenſendis utuntur. Ea autem, cujus mentio injecta eſt, κακοζηλία, quod nos quidem nobis videmur recentioribus Criticis tractandis intellexiſſe, oritur fere apud eos, qui plus ſunt in legendis Criticorum obſervationibus, quam ipſis antiquis Latinæ linguæ Autoribus, verſati. Nam, quoniam ex iis diligenter decerpſerunt, & in loculos ſuos criticos congeſſerunt, rara genera dicendi, a Viris doctis illuſtrata, in quibus fortaſſe unus & item alter adhæſit; quandam inde cupiditatem concipiunt ubique raras & inſolitas hujusmodi rationes inveniendi, & illos ſuos theſauros expromendi, magnumque numerum doctorum hominum laudandi, qui idem genus dicendi illuſtrarunt, ut *Pierios*, *Gronovios*, *Heinſios*, *Cortios*, &c. In quo tamen ſæpiſſime accidit, ut ſibi temperare non poſſint Viri docti, quo minus etiam in illuſtrandis ſatis in hac literarum luce notis rebus plus, quam opus eſt, laborent. Vellemus etiam, ut minus vehementer nonnunquam Vir Cl. veteris lectionis tanquam poſſeſſionem defendiſſet; atque id non modo humanitatis, a qua hæ literæ inprimis dicuntur, ſed etiam ipſarum literarum, cauſa, quæ ab hac vehementia male apud elegantes homines audiunt. Sed has parvas, ſi tamen ſunt, maculas una magnæ diligentiæ laus, quæ profecto non eſt Viro Clariſſimo neganda, obruit, & in his, quæ fortaſſe aliquis reprehendat, ſat illum, ut eſt apud Comicum, ætas acuet.

MULIERUM GRÆCARUM, QUÆ ORATIONE proſa uſæ ſunt, Fragmenta & Elogia, Græce & Latine, cum Virorum doctorum Notis & Indicibus. Accedit Catalogus Fœminarum, ſapientia, artibus, ſcriptione, apud Græcos, Romanos, aliasque gentes, olim illuſtrium, curante JO.

JO. CHRISTIANO WOLFIO, *in Gymnasio Hamb. Prof. P.*

Gottingæ, apud Abrah. Vandenhœck, Acad. typogr. 1739, 4 maj. Alph. 2 plag. $14\frac{1}{2}$.

Tam ſanctum nobis eſt *Wolfiorum* Hamburgenſium nomen, ut, dum jam illud celebrandum eſt, & dignis laudibus condecorandum, dolor pariter atque fiducia præfationis loco juſtiſſima exprimere vota laborent. Quis non doleret, poſtquam rebus humanis ereptus eſt magni nominis Theologus, *Jo. Chriſtophorus*? Quis vero ſimul, cui curæ cordique ſunt literæ elegantiores, pro reſidui Fratris, *Joannis Chriſtiani*, vita, incolumitate, atque alacritate, preces fundere nollet eo ardentiores? Sane, ſi vel unus ille, qui præ manibus eſt, ejusdem liber exſtaret, ſufficeret iſthoc ad ejusmodi deſideria momentum. At enim impares negotio eſſemus, ſi quidem omnibus ipſius in rempublicam literariam meritis exponendis immoraremur. Præſtat igitur, non extra oleas vagari, ſed illud ſtatim aggredi, quod officii ratio poſtulare videtur. Poſtquam octo Poetriarum Græcarum Fragmenta vulgaverat Celeberrimus Autor, inſtituto ſuo conveniens exiſtimavit, ſi reliquias pariter ceterarum Mulierum, laude olim apud Græcos illuſtrium, colligeret, atque in literarum gratiam publicaret. Tam laudabilis propoſiti tenax, jam ante triennium optatiſſimos ejusmodi conatuum fines attigerat, ſed impedimenta minus prævifa intervenerunt, quæ tam accuratum atque elegans Opus huc usque exſpectationi literatorum inviderent. Sunt autem, quarum reliquiæ atque elogia ſervantur, mulieres: *Ædeſia*, de qua, præeuntibus *Suida*, qui ſua *Damaſcio* debet, & *Photio*, qui pariter in *Damaſcii* libro de vita *Iſidori* percenſendo verſatus eſt, agitur; *Æſara*, ad quam quæ pertinent, *Stobæus* ſervavit; *Anthuſa*, cujus illuſtrandis rebus *Photius* facem prætulit; *Aſpaſia* Mileſia, quam *Plutarchus* in *Periclis* vita una cum pluribus aliis celebravit, & cujus etiam laudes Vir quidam eruditus in libello *de Aſpaſiis*, ante biennium edito, non reticuit; *Berta*, Comitiſſa Loritelli, cujus Diploma, A. C. 1112 conſcriptum, & a *Mont-*

Montfauconio in *Palæographia Græca* servatum, affertur; *Eudocia Macrembolitissa*, Regina Constantinopoleos, cujus liber, Ἰωνιά dictus, percensetur; *Hipparchia*, de qua quæ scimus, *Diogeni* inprimis *Laertio* accepta referenda sunt; *Hypatia*, quæ Philosophiam Alexandriæ docuit, *Cyrilli* tempore clara, ad quam plures inter *Synesii* Epistolas exstant exaratæ, quæque propter singularem prorsus eruditionem mirum in modum a cœtus divini Patribus celebratur; *Julia Domna*, de qua *Dio Cassius* inprimis, *Herodianus*, atque *Oppianus*, loquuntur; *Lasthenia Mantinea*, *Platonis*, virili utens habitu, discipula; *Leontium*, meretrix, cui quæ tribuitur ad *Lamiam* Epistola, in medium potissimum producitur; *Maria Pilia*, filia *Demetrii Coresæ*, cujus pars testamenti, A. 1574 a doctissimis viris subscripti, ex *Mart. Crusii Turco-Græcia* exhibetur; *Maximilla* & *Prisca*, seu *Priscilla*, *Montani* Comites, falsarum hæresium patronæ; *Melissa*, cujus ad *Clearetam* Epistola ex Collectione Epistolarum Græcarum *Aldina* excerpta legitur; *Myia*, quæ ad *Phyllidem* literas dedit; *Nicarete* Megarensis, meretrix nobilis ac Philosopha; *Oenone*, *Alexandri* seu *Paridis* uxor, medendi ac vaticinandi artem callens, quæ post necem in Dearum numerum relata dicitur; *Olympias*, *Alexandri M.* mater, quæ inprimis Epistolas scripsit; *Pamphile* Epidauria, quæ mistarum historiarum octo Libros consignavit, a *Photio* lectos; *Panypersebasta*, *Theodori Metochitæ* filia; *Perictione*, Pythagorea, quæ libros exaravit de sapientia, item de mulieris concinnitate, ibique multa præclare monuit; *Phintys*, *Callicratis* filia, Pythagorea, clara edito libro de temperantia mulieris, cujus Fragmentum *Stobæus* servavit; *Polydamna*, *Thonis* uxor, cujus principem *Homerus* mentionem facit; *Ptolemais* Cyrenæa, ex cujus Musices institutione Pythagorica *Porphyrius* insignia quædam loca excerpsit; *Smaragda* Canabutzena, quæ ad *Theodosium Zygomatam* A. 1580 Chio literas dedit; *Sosipatra*, *Eustathii* conjux, quam *Eunapius* laudavit; *Theano* Crotoniatis, vel Cretensis, *Pythagoræ* uxor, quæ librum scripsit περὶ εὐσεβείας, ut & Epistolas quasdam; *Themista*, *Leontis*, sive *Leontei*, uxor, *Zoili* filia, Philosopha Epicurea; *Theodora*, cui *Damascius*

 Dama-

Damascenus *Isidori* vitam inscripsit; *Theoris; Timycha;* ac tandem *Zoe.* In plurimis istis monumentis non pauca notatu digna, universum ad literarum ambitum, præsertim vero ad mores emendandos, spectantia, inveniuntur. Et habent omnino viri, cur erubescant, si quidem cernant a fœminis tam multos doctrina pariter atque virtutibus vinci. Exempli loco sunto, quando *pag. 132 Melissa* scribit: Πιστεύειν γὰρ χρὴ τῷ τᾶς ψυχᾶς κάλλει τε καὶ πλούτῳ μᾶλλον, ἢ τῷ τᾶς ὄψιος καὶ τῶν χρημάτων. Τὰ μὲν γὰρ φθόνος καὶ νῦσος παραιρέεται, τὰ δὲ μέχρι θανάτω πάρεντι ἐντεταγμένα. *Magis enim pulchritudini atque opibus animi, quam formæ pecuniarumque, fidendum est. Hæc enim invidia morboque eripiuntur, illa vero usque ad supremum diem insita permanent ac præsto sunt.* Item *pag. 190 Perictione:* Οὔτε λέξαι δεῖ κακὸν γονέας οὔτε ἔρξαι· πείθεσθαι δὲ μικροῖσί τε καὶ μεγάλοισι γονεῦσιν· ἐν πάσῃ δὲ ψυχῆς τε καὶ σώματος τύχῃ καὶ τῶν ἔξωθεν, - - - Εἰ δέ τις γονέας ὑπερφρονέειεν, ἰδέῃ κακῶν ταύτῃ καὶ ζώσῃ καὶ θανούσῃ ἁμαρτία παρὰ Θεοῖσι γράφεται ὑπό τε ἀνθρώπων μισέεται, καὶ ὑπὸ γῆν μετὰ τῶν ἀσεβῶν ἐν ταυτέῳ τῷ χώρῳ δι' αἰῶνος κακοῖσιν ἀπτομένη - - Μέιζων γὰρ ἁμαρτίη καὶ ἀδικίη ἀνθρώπων οὐκ ἂν γένειτο, ἢ εἰς πατέρας ἀσεβεῖν. *Mali quidquam parentibus nec dicto neque facto exhibere oportet, sed obedire, cujuscunque conditionis fuerint. Item in quacunque corporis, animi, rerumve externarum, fortuna - - - Contemtus autem parentum peccati genus ejusmodi est, quod in vivis simul atque defunctis divinitus damnatur, ab hominibus odio habetur, & sub terra in loco impiorum una cum reliquis improbis perpetuo punitur - - - Majus enim inter homines peccatum admitti nequit, quam erga parentes impietas.* Item *Theano pag. 224:* Βλέπε οὖν μὴ οὐ φιλούσης ἀλλὰ κολακευούσης ἔργον ποιήσῃς. Συντρεφομένη γὰρ ἡδονὴ παισὶν, ἀκολάστους ποιεῖ· - - Δεῖ δὲ πρὸς τὰ φοβερὰ γυμνάζειν τὰ τρεφόμενα, κἂν λυπηθῆναι, κἂν πονῆσαι δέῃ· (*forte* δοκῇ·) ἵνα μὴ τῶν παθῶν ἢ δοῦλα τούτων, καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς λιχνὰ, καὶ περὶ τοὺς πόνους ὀκνηρά· ἀλλ' ἵνα τὰ καλὰ πρὸ πάντων τιμῶσιν, ὧν μὲν ἀποχόμενοι, τοῖς δὲ ἐμμένοντες. *Vide igitur, ne non amantis, sed adulatricis, partes agas. Nam educata*

cata simul cum pueris voluptas intemperantes & prodigos reddit. - - Sunt autem exercendi ad hæc dura & aspera liberi, etsi appareant contristati & dolore affecti, ne his affectibus quasi servi subjiciantur, & ad voluptates propensi, & a laboribus abhorrentes, sed ut omnibus virtutem & honestatem anteponant, atque a vitiis abstineant, in virtutibus vero permaneant. Verum enim vero longi essemus, si omnia nostris etiam hominibus animadvertenda excerpere vellemus. Ex hoc velut ungue leonem agnoscimus, & ex his, prout in manus inciderunt, sapientissimis sententiis, ultra lanam & colum istas mulieres sapuisse, intelligimus. Magnum igitur est, quod in ejusmodi Fragmentis colligendis præstitit Cel. *Wolfius*, meritum, sed non solum. Sane haud minus gratum fecit Lectoribus tam luculentum matronarum antiquitatis Indicem exhibendo. Ubi quidem, ad Philosophas quod attinet, *Ægidii Menagii* Historiæ mulierum philosopharum debet, quippe quam ita expressit, ut ipsius libri *Menagiani* raritatem æquo nunc animo tolerare queamus. Permulta tamen etiam ex sua ipsius industria depromsit, & inprimis specimina quædam miscuit, notatu omnino haud indigna. Eminent inter ista, quæ *pag. 280 seq.* & *pag. 336 seq.* leguntur, quorum alterum Cel. *Abrahamo Gronovio*, alterum Abbati *Targnio*, Præfecto quondam Bibliothecæ regiæ apud Parisienses, refert acceptum. Quæ cum adeo accurate prosecutus sit Cel. Autor omnia, habemus omnino, cur non solum Commentarium, quem promisit, *de Vitis Heroinarum, Reginarum, & Augustarum, ex Numis & Scriptoribus antiquis exponendis*, maximopere desideremus, sed longissimam etiam ipsi vitam, valetudinem, atque otium, ex animo iterum iterumque precemur, ut pluribus literas eruditissimis voluminibus juvare, & jacturam simul, quam beatissimo Fratre occidente fecimus, resarcire, queat.

MEMOIRES POUR SERVIR A L'HISTOIRE & au progrés de l'Astronomie, &c.

hoc est,

COM-

COMMENTARII, IN QUIBUS, QUÆ AD Aſtronomiæ, Geographiæ, & Phyſicæ, hiſtoriam & progreſſum pertinent, traduntur; ex variis Diſſertationibus, quæ in Conventibus Academiæ Scientiarum, tam Pariſienſis, quam Petropolitanæ, lectæ, ſed typis nondum expreſſæ erant, nec non ex variis novis ſcriptis, obſervationibus, & diſquiſitionibus, per 25 annos inſtitutis, collecti a Domino DE L' ISLE, Profeſſore Mathematum in Collegio Regio Galliæ, Membro Academiæ Scientiarum Regiæ Pariſienſis, Anglicæ, & Berolinenſis, Profeſſore primario Aſtronomiæ in Academia Imperiali Scientiarum Petropolitana.

Petropoli, e typographia Academiæ, 1738, 4.
Alph. 1 plag. 15, Tabb. æn. 13.

Priusquam horum Commentariorum argumenta recenſere incipiamus, de conſilio & inſtituto Celeberrimi Autoris pauca dicere, non alienum eſſe videtur. Jam pridem conſilium ceperat Cel. *de l'Isle* de componendo Opere, quod Aſtronomiam hiſtorice expoſitam, & per obſervationes ad noſtra usque tempora continuatas demonſtratam, traderet. Sed poſtea intellexit, ſe tanto operi ſolum vix parem fore. Ut ne tamen jam ſuſcepti labores vani, & conſilia de promovenda Aſtronomia irrita prorſus eſſent, conſtituit ſingulares Commentarios ſeorſim edere, qui ad conſcribendos aliquando perpetuos & omnibus numeris abſolutos de Aſtronomia Commentarios utiles eſſe poſſent. Illos etiam, qui ad hunc finem obtinendum operam ſuam conferre poſſunt, rogatos eſſe cupit, ut ſive obſervationes, ſive meditationes ſuas, cum ipſo communicent, quibus ſe eſſe ad optatum finem uſurum, pollicetur. Quemadmodum vero præcipua Aſtronomiæ utilitas in Geographiam & artem nauticam ſeſe diffundit; ita in his quoque Commentariis ſæpius occurrent, quæ ad promovendam

vendam utramque scientiarum, & Russiæ præsertim topographiam, facere possunt, quibus & utilitatis & jucunditatis gratia variæ observationes physicæ interponentur. Quibus de instituto Cel. Autoris præmonitis, nunc, quæ hoc in *primo Tomo* proponuntur, argumenta nobis recensenda sunt. Primo loco comparent observationes aurorarum borealium, a Cel. *de la Croyere* in partibus Russiæ septentrionalibus per annos 1727, 1728, & 1729, institutæ. Has excipiunt observationes aurorarum borealium, inde a condita Academia Scientiarum usque ad annum 1737, a *Mayero*, *Kraftio*, Autore nostro, & *le Roi*, Historiarum Professore, Petropoli habitæ. Plurimæ harum observationum tempus auroræ, tempestatemque, tam præsentem, quam sequentem, solum indicant, nonnullæ autem auroras quasdam boreales ob figuram suam rariores accuratius describunt. Quanquam vero ob nimiam hujus luminis in Russia frequentiam catalogus omnium dierum, quibus hoc phænomenon apparuit, hoc loco exspectari non potest; tamen multum facere poterit hæc observationum collectio ad catalogum Cel. *de Mairan* in libro de Aurora boreali augendum; præsertim si Cl. *Celsii* observationes, in Suecia ab anno 1716 ad annum usque 1732 institutæ, hisce addantur. Tertium locum tenent observationes astronomicæ & physicæ, Parisiis in palatio Aureliensi, quod *le Luxembourg* appellatur, ab A. 1712 usque ad annum 1715 ab Autore institutæ. Ad Astronomicas observationes quod attinet, reperiuntur in hac hujus Operis Parte observationes Eclipsium Solis, Lunæ, & Lunarum Jovialium, item Eclipsium Veneris & Jovis per Lunam, observationes occultationis variarum fixarum a Luna, observationes situs quorundam Planetarum respectu quarundam fixarum, observationes diametrorum apparentium Solis, Lunæ, Veneris, & Jovis, denique observationes macularum solarium. Quamprimum Cel. Autor priores suas harum macularum observationes instituerat, quod A. 1713 contigit, ad theoriam motus macularum solarium condendam animum appulit. Hanc theoriam, diu pressam, tandem in lucem emittere voluit, dignam omnino, de qua hic paulo fusius diceremus, si per

I Sche-

Schematum multitudinem, quorum expositioni theoriam suam Autor inclusit, id commode fieri a nobis posset. Præcipua tamen ejus momenta, quantum id fieri potest, verbis explicare annitemur. Primum in eo positum est, ut in plano circuli, sive maximi, sive paralleli, qui partem Solis, ex Tellure visam, maculæ a parte invisibili separat, exacte projiciatur locus a dato tempore observatæ. Ad hanc projectionem nihil cognitu opus est præter locum Solis ad tempus observationis, differentiam adscensionis rectæ inter centrum Solis & maculæ centrum, in partibus temporis observatam, differentiam declinationis utriusque centri apparentem, ac tempus transitus diametri solaris per circulum verticalem. Alterum est, ut, data observatione maculæ, primo statim apparitionis suæ die instituta, in plano projectionis determinetur via, quam hæcce macula per totum apparitionis tempus videbitur incedere, & puncta singula hujus tramitis, in quibus centrum maculæ singulis subsequentibus diebus apparebit, designentur. Ad hujus Problematis solutionem supponit Cel. Autor, Solem circa axem suum dierum circiter 25 & horarum 12 spatio ab oriente in occidentem revolvi, axem vero illum ad axem Eclipticæ sub angulo $70\frac{1}{2}$ esse inclinatum, & polos istius axis ad eadem semper puncta Eclipticæ spectare, borealem ad 8°. Piscium, australem ad 8°. Virginis. Quibus suppositis, res ad hæc tria redit: primum, ut magnitudine & positione determinentur axes conjugati Ellipseos, per datum in plano projectionis maculæ centrum transituræ, quæ descripta repræsentabit viam centri maculæ per integrum apparitionis in hemisphærio visibili tempus; deinde, ut in hac Ellipsi designentur puncta illa, in quibus singulis diebus centrum maculæ appariturum esset, si ejus motus apparens a solo motu Solis circa axem suum penderet; tertio, ut situs horum punctorum secundum motum apparentem annuum axis solaris circa Eclipticæ axem corrigatur. Hisce autem consequens est tertium hujus theoriæ momentum, ut videlicet ex duabus ejusdem maculæ observationibus inveniatur tempus revolutionis Solis circa axem. Etenim, si per præcedentem methodum projiciatur via maculæ

appa-

apparens, & in ea capiatur punctum, loco ejus secundo observato respondens, & hic maculæ situs observatus reducatur ad situm, quem habuisset, si solius motus Solis circa axem fuisset particeps, denique super axe Ellipseos majori semicirculus describatur, ejusque arcus inter perpendicula in axem majorem per centra maculæ demissa interceptus determinetur, exponet hic arcus tempus, a prima observatione ad secundam elapsum, &, quam rationem hic arcus ad totam peripheriam habet, eam habebit tempus inter observationem utramque elapsum ad tempus integræ revolutionis Solis circa axem suum. Ad quartum denique accedimus momentum, quod in eo consistit, ut puncta cœli, in quæ axis solaris vergit, & inclinatio hujus axis ad axem Eclipticæ, determinentur; quod Problema solvendi plures methodos Autor edocet. Inter hasce habentur priores, quæ geometrica constructione absolvuntur; quibus tamen, utpote ob mechanicam Ellipsium descriptionem minus exactis, relictis, ad rem per calculum conficiendam sese convertit. Hic autem calculus triangulorum rectilineorum & sphæricorum trigonometricæ resolutioni innititur, & hæc data supponit: nimirum tres observationes ejusdem maculæ, quantum fieri potest, dissitas, diametrum Solis apparentem pro singula observatione, differentias declinationum & adscensionum rectarum centri Solis ac maculæ, angulum Eclipticæ cum meridiano, & locum Solis verum in Ecliptica pro tempore uniuscujusque observationis. Nunc omnium primum hoc est agendum, ut ex hisce datis in omni situ maculæ longitudines & latitudines ejus heliocentricæ inveniantur. Quem in finem intelligatur primo, ad centrum Solis, in plano projectionis constitutum, triangulum rectilineum rectiangulum, cujus catheti sint differentiæ adscensionum rectarum & declinationum observatæ: quibus proinde datis, dabitur & hypotenusa, quæ est distantia centri maculæ a centro Solis ex Tellure visa, & angulus obliquus ad basin, cujus vertex est in centro Solis, qui comparatus cum angulo, quem plana Æquatoris & Eclipticæ in Sole comprehendunt, notum faciet angulum, quem linea distantiæ maculæ a centro Solis cum Ecliptica constituit. Porro

concipiatur triangulum, cujus basis sit recta, Solis & Terræ centra jungens, vertex autem maculæ centrum. In quo triangulo cum angulus ad verticem sit obtusus, & præterea se habeat sinus ejus ad sinum anguli ad basin, qui distantiam maculæ a centro Solis apparentem exponit, sicuti basis ad semidiametrum Solis, hoc est, sicuti sinus totus ad sinum semidiametri solaris apparentis; dabitur anguli ad verticem deinceps positi quantitas, a qua si subducatur distantia apparens maculæ a centro Solis, relinquetur alter angulorum ad basin, qui est distantia heliocentrica maculæ a centro Telluris. Intelligantur autem in superficie globi solaris tres circuli maximi, quorum unus Eclipticam, alter secundarium Eclipticæ per maculam extensum, referat, tertius locum terræ heliocentricum & maculam conjungat. Datis itaque per præcedentia in hoc triangulo rectiangulo sphærico hypotenusa & angulo ad basin obliquo, dabitur utraque cathetorum, quarum altera est latitudo maculæ heliocentrica, altera arcus Eclipticæ, inter loca maculæ & Telluris heliocentrica interceptus, quo cognito, ipsa maculæ longitudo heliocentrica innotescit. Jam vero, sic inventis latitudinibus & longitudinibus heliocentricis in triplici maculæ observatæ situ, non difficile erit, quod reliquum est Problematis, conficere. Concipiatur enim, ut ante, Ecliptica in superficie Solis, & per tria maculæ centra ducti intelligantur secundarii Eclipticæ, qui intercipiant arcus duorum circulorum maximorum, quorum alter per primum & secundum maculæ centrum, alter per secundum & tertium, ductus sit. Ad hos arcus per puncta eorum media ducti intelligantur circuli maximi perpendiculares, qui se mutuo se abunt in puncto, quod erit alter polorum, circa quos Sol rotatur. Denique per hunc polum & polum Eclipticæ transire concipiatur circulus maximus; cujus cum Ecliptica intersectio ostendet punctum Eclipticæ, ad quod alter polorum Solis spectat, & arcus, inter polum Eclipticæ ac polum revolutionis solaris interceptus, inclinationem axis solaris ad axem Eclipticæ metietur. Patet autem, hoc Eclipticæ punctum & hunc arcum posse per modo dictorum sphæricorum triangulorum trigonometricam resolu-

tionem

tionem ex antea datis exacte determinari. Equidem via ostenditur a Cel. Autore, hasce duas easdem quantitates facilius & sine sphæricorum triangulorum resolutione inveniendi; sed, cum nobis in præsenti sufficiat, calculi hujus possibilitatem utcunque ostendisse, Lectores nostros, exitum calculi cognituros, ad ipsum Autorem ablegamus. Hoc solum superest, ut, quæ Cel. *de l'Isle* ex tribus observationibus maculæ, per mensem Majum A. 1713 apparentis, vi expositæ methodi deduxerit, indicemus. Invenit nimirum, axem, circa quem Sol revolvitur, ad axem Eclipticæ sub angulo 6° 35′ inclinatum esse, & polum Solis australem in 26° Leonis, boreum in 26° Aquarii, vergere. Astronomicas observationes (ut nunc observationes de tonitru taceamus,) Opticæ excipiunt, quarum in Commentariis Academiæ Scientiarum Parisiensis A. 1715 jam aliquam mentionem Autor fecit. Reperiuntur autem hoc loco non solum longe accuratissimæ observationes & dimensiones fasciarum lucidarum, quæ ab utroque latere umbræ cylindrulorum variæ diametri, in varia a vertice coni luminosi distantia in camera obscura plano exceptæ, distincte conspectæ fuerunt, & quarum jamjam *Newtonus*, a *Grimaldo* excitatus, examen incepit quidem feliciſſime, sed non ex voto absolvit; verum etiam multa cum cura institutæ, & fusius descriptæ, observationes singularis, ut ita dicamus, luminis lusus, qui & ipsius *Newtoni*, feliciſſimi lucis indagatoris, perspicaciam effugisse videtur. Umbram nimirum variorum subtiliorum corporum opacorum plano optime dealbato & polito in camera obscura excipiens, Cel. Autor vidit in ipsa umbra debiles luminis radios, qui juxta directiones, in directionem umbræ penpendiculares trajicere solent umbram, & similes esse lumini, quod umbram utrinque terminat. Præterea vero ipsam umbram vidit per lineas ad directionem ejus parallelas & nigerrimas in intervalla minus obscura, sed fusca, distinctam. Ingens est harum linearum obscurarum numerus, si umbra prope corpus observatur; quo majori autem in distantia umbra plano excipitur, vel per vitrum utrinque convexum adspicitur, eo minor observatur harum linearum numerus, cum extimæ con-

tinuo evanescant, &, quæ adhuc conspicuæ sunt, majora, attamen inæqualia, intervalla inter se relinquant. Quod in ipso umbræ medio loco conspicitur fuscum hujusmodi intervallum, reliquorum omnium maximum est. Quo major est distantia, in qua umbra spectatur, eo major est harum fasciarum latitudo; in ratione tamen distantiæ a corpore opaco hæc fasciarum latitudo non crescit. Et notatu dignum est, hæc ipsa intervalla in umbris diversorum corporum ceteris paribus eo majora fuisse deprehensa, quo minor fuit corporis diameter, quanquam nec in reciproca ratione crassitiei corporum aucta dici possint. Ceterum singula horum intervallorum fuscorum, in certa distantia a corpore spectata, ostendant colores, Iridis coloribus similes, imo eodem ordine dispositos, ita, ut ipsæ illæ nigræ, quas diximus, lineæ a duobus extremis coloribus contiguorum intervallorum, a calore videlicet rubro intervalli, mediæ umbræ propioris, & a calore violaceo intervalli exterioris, conjunctis, formari videantur. Horum memorabilium phænomenorum observationes, & fasciarum harum fuscarum dimensiones, in umbris variorum corporum, & in diversis distantiis a foramine, per quod lumen Solis in cameram obscuram immissum fuit, captas, singulari cum cura Cel. Autor literis consignavit, & in hoc Opere exposuit. Hæc experimenta sequitur tentamen de explicanda causa annali lucidi, qualis in Eclipsibus Solis totalibus circa Lunam conspici solet, & qualis omne corpus opacum cingere videtur, quod discum Solis oculo tegit. Qua in re, quanquam verisimillimum sit, hoc phænomenon ab iisdem pendere causis, a quibus phænomena, inflexionem lucis comitantia, pendent, nihil tamen adhuc ob experimentorum defectum Cel. Autor definivit. Ultimum, quod in hoc Volumine habetur, Schediasma de Thermometris mercurialibus universalibus sive harmonicis tractat. Inciderat Autor sub finem anni 1732 in methodum thermometra mercurialia ita construendi, ut omni tempore indicent differentiam inter volumen, ad quod Mercurius data aeris temperie reductus est, & volumen, quod ipsi in aqua ebulliente competit. Postea vero ipse construxit varia

ria hujusmodi thermometra majora & minora, quæ ad amicos in Germaniam, Angliam, Italiam, Galliam, & Hispaniam, misit, utpote ad observationes meteorologicas accuratius & cum fructu in variis regionibus instituendas utilissima. Cum vero hanc methodum hæc thermometra parandi amici Autoris in Actis Societatis Scientiarum Berolinensis, in Transactionibus Philosophicis Anglicanis, & nonnullis aliis Diariis, cum eruditis communicandam curaverint; illi quidem exponendæ possumus hic supersedere, monere tamen volumus Lectorem, in hac Dissertatione Autorem exposuisse, qua ratione in hoc inventum inciderit, & modum hæc thermometra parandi fusius ac curatius docuisse, qua circumspectione in repletione & divisione eorum sit utendum, monuisse, & usum ipsorum ad errores barometricarum observationum, ab actione caloris vel frigoris pendentes, corrigendos, ac ad Thermometra ope aliorum fluidorum construenda, ostendisse.

CONJECTURÆ PHYSICO-MEDICO-HYdrostaticæ de Respiratione fœtus, Autore JOANNE BAPTISTA MAZINO, Brixiano, in Gymnasio Patavino Medicinæ Practicæ Ordinario Professore.

Brixiæ, ex typographia Joannis Mariæ Rizzardi, 1737, 4. Plag. 14, cum Tab. æn. 1.

Quo magis ab oculis nostris remotum est, quod in abditis uteri penetralibus absolvitur, formationis & nutritionis fœtus negotium, eo minus, insignes in explicando eodem difficultates, & plurima sententiarum, conjecturis maximam partem innitentium, divortia, deprehendi, mirandum videtur. Constat enim, sæpissime opiniones aliorum, magno passim applausu exceptas, ab aliis confutatas & labefactatas esse. Non ultimum in his locum obtinuit assertum, fœtum in utero non respirare; quod ipsum *septem Dissertationibus* nunc denuo confirmare studet Cl. hujus Operis Autor. *Prima Dissertatione*, uteri admirandam structuram & stupendum generationis opus

opus intuens, exclamat: *Ergone talis tantusque foetus, circumscribens foetum, talis tantusque foetus, inscriptus utero, privari debebunt fluido aereo, motu, elatere, & officio tam utili, ac necessario?* Inde varia Autorum, idem sentientium, testimonia producit, quorum antesignanum facit *Hippocratem*, omnis Medicinæ statorem, qui in libro de natura pueri confirmet, *juxta medium ipsius umbilicum esse, & per illum primo spiritum in se ipsum trahere, & foras emittere;* etsi forte ab aliis dubitari possit, an hic spiritus, quem per umbilicum attrahi dicit *Hippocrates*, de aere, quod Autori placuit, intelligendus sit. *Hippocrati Galenum, Albertum Magnum, Libavium, Camerarium, Sennertum, Bartholinum*, & inprimis *Charletonum*, jungit, qui omnes ad respirationem foetus admittendam inclinare videantur. Cum vero plerique, inter quos *Boyleum* inprimis adducit, ultimis duntaxat mensibus grandiori facto foetu, illam admittant; Cl. Autor ulterius progreditur, &, prioribus etiam mensibus, quamprimum organa respirationi destinata compareant, eam pro modulo suo inchoari, defendit. *Altera Dissertatione*, physicis experimentis, foetum, in utero contentum, respirare, evicturus, inprimis ad vagitum uterinum provocat, a tot fide dignis Autoribus annotatum, ut inter fabulas illum referre temerarium nimis videatur, qui tamen sine aeris admissione, ad soni formationem necessarii, concipi nequeat: huc accedente inprimis observatione *Bellini* atque aliorum, qui in pullo, quem ultimis diebus intra ovum pipire, vel mulierculæ rusticæ norint, ductus aereos inter internam externamque membranam, putamini affixam, ad obtusum ovi verticem hiantes detexerint, quibus mediantibus aer ad pullum pertingere, indeque redire, possit. Ex analogia ergo, inter pulli & foetus formationem observata, similes forte vias in hoc admittendas censet, neque obstare differentiam putat, quæ inter foetum in utero matris formandum, & pullum in ovo jam excluso, accedente gallinæ fotu, perficiendum, intercedat, cum hæc solum accidentalis sit & extrinseca, non essentialis, in quibus nullum discrimen inter foetum humanum & pullum ostendi possit. Denique singulare robur huic sententiæ conciliari credit observatione *Hiero-*

Hieronymi Vandelli, Chirurgiæ Professoris, qui, ad fœminam partu difficili laborantem vocatus, cum, fœtu mortuo, ad embryulciam confugere cogeretur, aperto fœtus in ipsis uteri angustiis, mediante cultro, thorace æque ac abdomine, ex utraque cavitate aerem cum strepitu exire, una cum adstantibus perceperit, qui nulla alia ratione, quam mediante respiratione, & viis inter aerem externum & fœtum constructis, illuc pervenire potuisset. *Tertia Dissertatione* necessitatem respirationis in fœtu demonstrandam sibi sumsit, ubi maxime ad elaterem aeris, ejusque nisum penetrandi quaquaversus, donec cum se ipso vel aliis corporibus in æquilibrio constitutus sit, provocat. Fœtus vero, in utero contentus, aut totum uteri cavum exacte replet, aut non; prius asseri non poterit, cum alias vix commode augeri & crescere, nisi facto contra uteri superficiem nisu, multo minus moveri in talibus angustiis, queat; ergo spatium aderit vacuum, a fluidis, & inprimis aere, occupandum, qui facile densari & dilatari possit, pro exigentia fœtus, & simul renitatur pressioni aeris externi versus uterum & fœtum. Ortum & accessum hujus aeris maxime derivat a fluidis, a matre ad fœtum pro ejus nutritione allatis, quæ omnia aere turgeant, hunc vero non adeo arcte illis irretitum esse putat, ut non sui juris redditus, extricari varia occasione possit, inprimis in utero, inter vesicam & intestinum rectum sito, quorum calore perpetuo fovetur. Quantum vero aer calore rarefieri, & a reliquis, quibus unitus erat, separari, possit, ex principiis aerometricis ostendit. Huc accedere ait liquorem amnii, aqueo-lacteum & gelatinosum, qui a calore adjacentium in vaporosam aliquam atmosphæram attenuetur, uti omnis aqua calida talem vaporem exhalet, qualis vaporoso-aerea, utpote blandissima & levissime elastica, admodum conveniens futura sit tenellis fœtuum actionibus & organis pro inchoatione respirationis, quam illi piscium in aquis analogam judicat. Huc tamen etiam extrinsecum quoddam fluidum per vias quasdam accedere debere colligit, ad felicius perficiendas fœtus functiones. Cum enim plerique suctionem embryonis admittant, illam vero in natis sine aeris attractione, thoracis dilatatione, & diaphragmatis depressione,

 fieri

fieri non posse constet, eadem ratione illud in nondum natis succedere putat, cum natura ubique in operibus suis æqualitatem amet. Si vero costarum elevatio, & diaphragmatis depressio, indeque pendens thoracis dilatatio, fiat, sine aeris in pulmonem ingressu, & aliquali hujus expansione, vacuum in thorace spatium admittendum esse, quo ipso æquilibrium inter externum & internum aerem cum summo fœtus discrimine tollatur. Neque vero succi nutritii per œsophagum descensum, in ventriculo mutationem, & ad vasa lactea transitum, sine aeris elastici accessu, impulsum aliquem cum illis communicante, commode succedere posse, pluribus urget. Interim, præter nutritionis usum, alia adhuc commoda in fœtum a liquore amnii redundare, *quarta Dissertatione* ostendit, ut nimirum tenellus embryo illi innatet, sicque ab omni uteri pressione & rudiori contactu etiam in fortioribus matris motibus liber maneat; quare etiam fluidum illud neque nimis densum, neque rarum nimis, in statu naturali esse debere, sed ejusdem cum fœtu gravitatis specificæ, aut aliquanto gravius, quo fœtus, in æquilibrio cum eodem constitutus, facile in illo moveri, & commode nutriri per os, queat, absque periculo suffocationis, oppressionis, & molesti contactus cum membranis continentibus. Cum etiam fluida omnia se semper horizontali plano accommodent, quotiescunque a mutatione situs corporis continentis agitantur & concutiuntur, fœtum in omni matris situ tamen in situ horizontali respectu fluidi ipsum ambientis permanere, inprimis cum prima ejus rudimenta visibilia carinæ navis figuram referre observata sint, quæ succedentia fœtus pondera sustineat. Inde etiam primis mensibus majorem hujus fluidi copiam reperiri, quam quidem ultimis, cum illo tempore dissolubilis facile machina ab ambiente fluido quaquaversus æqualiter comprimenda sit, ut singulæ partes in sua naturali compage magis unitæ consisterent, feliciusque excrescerent, quod postea, fœtu perfectiori facto, tanta copia non desideretur. *Quinta Dissertatione* potiores objectiones, contra respirationem fœtus adductas, removere studet, quarum prima est, quod nullæ adsint

viæ,

viæ, per quas aer ab utero ad fœtum possit pervenire, quam tamen tanti non esse momenti censet, quanti primo intuitu videatur, cum tales viæ (ut supra dictum est,) a *Bellino* in ovis volatilium repertæ sint, unde per analogiam jure colligi possit, easdem in membranis fœtum ambientibus adesse; neque mirandum, illas aperturas nondum detectas in cadaveribus, in quibus exigui ejusmodi meatus collabantur, ut nulla eorum vestigia remaneant. Neque gravius obstare censet allegatam ab aliquibus uterini oris obturationem mediante tenaci glutine, siquidem conniveant quidem gravidarum uteri magis, quam extra statum graviditatis, at non penitus ita occludantur, ut ne aeri quidem tenuiori accessus pateat, nec mente concipi possit, quomodo tam crassus humor hic colligi queat in parte undique visceribus humidis & calidis circumdata, a quibus ille necessario attenuari debeat. Metum vero, ne fœtus ab aere accedente suffocetur, inutilem esse, siquidem nimia ejus copia irruens tale periculum inducere possit, non vero moderata, per suas vias intrans, iterumque eliminata. Denique, foraminis ovalis apparatum pro sanguine a pulmonibus, respiratione nondum explicandis, avertendo huic sententiæ non obstare, credit, siquidem illius usus potissimus sit, antequam pulmones perfecti, & ad respirationem idonei facti sint, his vero rite paratis statim illa pro modulo embryonis inchoetur; unde etiam illud assertum negat, quod pulmones illius nigricantes & sanguine destituti sint, cum alii non minus, quam ipse Cl. Autor, illos æque floridos & sanguine repletos deprehenderint, nisi labes aliqua illorum adfuerit, ac in natis. *Dissertatio sexta* experimenta hydrostatica adducit, quibus confirmatur, pulmones fœtuum in utero quandam aeris portionem pro aliquali respiratione recipere; ubi simul occasionem totius hujus disquisitionis Autor indicat, solutionem nimirum problematis, cur pulmones fœtuum in utero demortuorum subsidant in aqua, in lucem vero editorum eidem supernatent, cujus ratio a defectu aeris, pulmones nondum ingressi, peti solet; quæ cum minus sufficiens visa fuerit, ad hydrostatica tentamina, aptissime hanc litem solutura,

confugit. Pro quibus adornandis exactiſſimam ſtateram fieri curavit brachiorum æqualium, cujus uni brachio oppoſuit pulmonem embryonis humani, (&, ubi hic deficeret, ex ovibus deſumti,) in oppoſito brachio tot addidit grana, quot neceſſaria erant ad id, ut pulmo æquilibrium efficeret in aere cum additis granis, deinde ſuſpendens a crine equino pulmonem illum in aquam immerſit, & tam diu grana ex altero brachio ſtateræ abſtulit, donec pulmo immerſus æquilibrium cum granis reſiduis efficeret, ut innoteſceret exceſſus, quo pondus pulmonis ſuperaret reſiſtentiam molis aquæ, quæ ſit volumini totius pulmonis immerſi æqualis. His enim, quæ fuſius recenſet, ſemper ſe deprehendiſſe affirmat, pulmones primis geſtationis temporibus ſpecifice graviores eſſe, mediis ſpecificam gravitatem multum imminui, ultimis vero levitatem ſpecificam inſigniter augeri; cujus nulla alia ex legibus hydroſtaticis ratio allegari poſſit, quam aeris ſucceſſivus in illos introitus, cum ex illis conſtet, elevationes corporum in aquis ſemper eſſe quantitati aeris, aut contenti, aut ſuſcepti, proportionales. Magis hoc patere monet, ſi quis, dum immergantur pulmones, attentis oculis ad omnia advertat; ſic enim deprehendi, pulmones majorum fœtuum, etſi reſpectu abſoluti ponderis graviores, tardius deſcendere in aquam, quam juniorum, alas etiam eorum magis expanſas & verſus ſuperficiem aquæ elevatas, ipſosque aqua agitata facilius iterum ſuperiora petere, quæ omnia ab elatere aeris, in illis contenti, derivanda ſint. *Ultima* denique *Diſſertatione* cauſas, cur fœtus perfectus exitum ex utero quærat, & quibus mediis clauſtra ſua perrumpat, exponit. Potiſſimum illuc conſpirare cenſet majoris nutrimenti exigentiam, majorem actionem & reactionem ſolidorum, majorem motum & elaterem fluidorum, & denique plenioris reſpirationis neceſſitatem. De ultimo inprimis momento monet, veſiculas pulmonis in fœtu laxioris ſphæroideam obtinere figuram, ſenſim vero admiſſo aere, magis expandi, & ad ſphæricam accedere, qualis in natis eſſe ſoleat, ad majorem aeris quantitatem recipiendam; hinc diaphragmatis majorem niſum deſcendere in inſpiratione

ratione cum proportionali elevatione musculorum thoracis, & in exspiratione majori nisu elevari cum conveniente depressione musculorum thoracis, quibus viscerum, in abdomine contentorum, validior motus jungatur, ut denique a motibus his, inter se communicantibus, resistentia uteri superetur. Hunc vero felicem exitum non parum juvari a variata, ob mutatum fœtus situm, uteri figura; uterum enim fœtu repletum globosam sive sphæricam obtinere figuram, tempore partus vero inverso fœtu, capite ad os uteri prolabente, natibus autem & pedibus versus uteri fundum retractis, elongari illum simul atque angustari, ut sphæroideam acquirat figuram, quo facto, uterus, minoris areæ & capacitatis factus, comprimat & impellat fœtum inclusum, ipsumque urgeat versus os uteri. Orta sic actione & reactione inter fœtum & uterum, fœtum demum feliciter excludi; unde etiam, quo validior sit fœtus, & quo magis directe ori uteris oppositus, eo promtius pariendi negotium succedat, contra, quo languidior sit, aut situm naturali magis contrarium obtineat, eo difficilius exitum invenire possit.

A NEW METHOD OF CURING THE Apoplexy, &c.

hoc est,

NOVA METHODUS CURANDI APOPLEXIAM, cum Appendice, qua continentur diversæ Observationes de usu & abusu Medicinæ, & Epistola ad Doctorem SLARE, de Bezoar lapide; Autore JOANNE CATHERWOOD, M. D.

Londini, typis & impensis Samuelis Bakeri, sine anni indicio, 8. Plag. $11\frac{1}{2}$.

Improbat Cl. Autor vulgarem Apoplexias curandi methodum, venæsectionem potissimum, qua corporis vires infringi, nec tamen superari malum, asserit; hinc & alia remedia. Postea suas proponit de hoc argumento meditationes.

Præmittit mali ipſius ætiologiam, allegatque cerebri nervorum intemperiem ac obſtructionem, a plethora, narcoticis remediis, polypisque, contingentem. Cerebrum, morbi primaria ſedes, excutitur, adducitur duplex cerebri ſubſtantia, luſtrantur arteriæ & venæ, hæ, quæ ineptum pnevmatoſi ſanguinem revehunt, illæ, quæ cum medullari cerebri ſubſtantia ad ipſorum nervorum interna proficiſcuntur, quarum adeoque impetu convelli nervus haud difficulter poteſt. Quapropter cum *Hippocrate* & *Celſo* fere omnes, evocandum vena jugulari, frontali, cephalica, vel mediana, ſanguinem eſſe, ſuadent; ſed tantum abeſt, ut ulla exinde ſperari poſſit commoditas, ut potius aſſeratur, obſtructionem, vena ſecta, ſi in brachio res inſtituatur, auctum iri, ideo, quod, ligato fortius brachio, interceptus arteriæ majoris canalis neceſſario ſanguinem ad cerebrum determinet. Jugularis venæ ſectæ laudes tamen non prorſus reticentur. Arteriam autem apoplecticis ſecari, conſultius eſſe putat, vereturque, ut contradicturos habiturus ſit, ideo, quod arteria juxta *Celſum* difficulter conſolidetur, quod quidam, ſed vano timore, metuant impoſſibilem arteriæ ſectæ novam commiſſuram, alii faſciarum, quibus per aliquot dies opus eſt, incommoda allegent. Sed, remotis dubiis, quæ operationem difficilem reddere valent, ipſisque arteriæ ſecandæ enchireſibus declaratis, allegatoque loco, ubi eandem inſtitui oporteat, nempe in arteria temporali, cui os ſubjacet, provocat ad ipſam naturam, quam in rebus ardui momenti magiſtram agnoſcere decet, quæ arteriam præ vena ſecandam imperat. Sanguis menſtruus non venarum, ſed arteriarum vaginalium & uterinarum, vaſculis educitur. Hæmorrhoidum fluxus, & hæmorrhagia naſi, arteriis tantum, venis neutiquam, contingit. Quotusquisque adeoque eſt, qui non videat, clareque intelligat, arteriotomiam legibus naturæ ſpontaneis quam maxime accommodatam eſſe? Haud immerenter declamat Autor contra uſum emeticorum in cura Apoplexiæ, vomitumque accuſat violentiæ, qua ſanguinis verſus cerebrum affluxus major non poſſit non errores lymphæ & ſanguinis ipſius auctiores efficere, allegatque ſiniſtri eventus exempla. De clyſ-

clyſmatibus & ſcarificationibus non mitius ſentit, improbans potiſſimum Cantharidum uſum, ob earundem ſiniſtrum in viis urinariis effectum. Accedunt obſervationes rerum in corporibus apoplexia denatis repertarum, aliaque de inepto Lapidis Bezoar uſu in variis morbis, deque cereviſiarum & decoctorum hordei & frumenti, quod torrefactum Malzum audit, uſu, erudite diſputata, denique adducitur *Cypriani*, nobilis Lithotomi, ſententia, qui ex mille & quater centum calculoſis, quos ſub manibus habuit, nullum tractavit Cereviſiarium, Oenopolas quamplurimos.

DISSERTATIO DE ORTU ET INTERITU Imperii Romani. Accedit Diſſertatio de Sanctitate ſummi Imperii civilis. Editio ſecunda, a plurimis mendis purgata, & Indice aucta. Autore GUIL. VAN DER MUELEN, *Domini d'Oudbrouckhuyſen, &c.*

Ultrajecti, apud Herm. Beſſeling, 1738, 8.
Plag. 19.

Cujus Commentarios *de Die mundi natali & rerum omnium* ſuperioris *Anni Menſ. Mart. Part. II pag. 154 ſeq.* copioſe laudavimus, illius Diſſertationes binas, non minore doctrina, ſed morali, politica, ac hiſtorica, refertas, in brevi nunc tabella exhibemus. Scopus prioris Diſſertationis eſt, docere, ea, quæ olim imperio Romano propria fuerunt, imperio Germanico non competere. Initium demonſtrationis ſuæ facit Autor a contemplatione ſtatus naturalis, qui imperium civile omne præverterit, nec merum ingenii humani inventum haberi queat. Oſtendit igitur, ſocietates civiles, cum iisdemque imperium civile ab illo demum tempore enatum eſſe, quo, aucto per generationem humano genere, homines pericula ab aliis metuerint, quæ ut propulſarent, uni vel pluribus voluntatem ſuam ſeque totos regendos tradiderint; indeque regiminis diverſitatem ortam fuiſſe, *Monarchicam* ſcilicet, *Ariſtocraticam*, & *Democraticam*. Ex illis optimam regiminis formam eſſe *Monarchicam*, cum 1) hic ſimilitudo quædam imperii divini conſpiciatur, 2) hæc ſit firmiſſimum unitatis

Pag. 1-8.
8-13.
13 ſeq.

tatis ac concordiæ vinculum, denique 3) eam antiquissimi populi suam fecerint. Inde delabitur ad imperium Romanum, quod uti constituit *Romulus*, idem illius statum populi genio attemperavit, hoc in certos ordines diviso, *plebejos* maxime &

Pag. *Patricios*, quibus, ut confusio omnis evitaretur, pro ratione di-

14-33. versitatis sua tribuerit munia; ubi speciatim, qui *Celeres* dicti fuerint, explicat Autor. *Romulum* sibi servasse principatum sacrificiorum & reliquorum sacrorum, (cum sacrorum cura a summo imperio sejungi minus possit,) & id fecisse ex antiquissimorum populorum instituto, quorum Reges simul sacerdotes fue-

33-38. rint, indeque imperatores כהנים dictitatos esse. Quoniam autem aliis districti negotiis sacrorum curam per se obire non potuerint, eandem aliis demandasse, ita tamen, ut potestatem ea

41-44. ordinandi sibi reservarint, quod exemplis *Davidis*, *Hiskiæ*, & aliorum, confirmatur. Inde colligit Autor, minus recte facere illos, qui jus hoc negent magistratui, cum non duæ societates in una, non duo imperia in uno, constitui debeant. *Aharonem* ipsum

44-50. a *Mose* tanquam magistratu pependisse, nec diffiteri illud cordatiores Theologos. Inde monet, magistratus esse, videre, ne cuivis ad Theologiam, non habita ratione generis, status,

52-59. conditionis, aditus pateat, nec ullam disciplinam majori in existimatione esse debere, quam quæ ad felicitatem æternam viam

63 seq. pandat. Adhæc *Romulum* sibi servasse graviora reipublicæ negotia, leges scilicet ferre, de gravissimis delictis cognoscere;

61-63. leviora permisisse magistratibus, ita tamen, ut illorum actiones fuerit moderatus: populo concessisse, ut magistratus crearet, leges sanciret, de bello, si Rex permisisset, decerneret; potestatem tamen hanc non fuisse absolutam. His rebus rempublicam vita donatam esse, summam potestatem *radicaliter* in po-

65-68. pulo fuisse, ac salutem populi cumprimis quærendam fuisse. Quæ constitutio *Romuli* quamdiu duraverit, eundem populum duravisse. Licet enim in decedentium locum alii successe-

68-78. rint aliis, eundem tamen mansisse populum, quamdiu eadem juris ac imperii communio manserit. Colonias, quarum deducendarum initium factum fuerit a *Romulo*, tan-

100-102. quam partem populi illius, a quo emissæ, spectatas; quare quotan-

tannis in recognitionem penſionem aliquam dare fuerint coactæ, quæ tamen nonnullis remiſſa. Inde quæſtio proponitur: num jura, quæ olim fuerint imperii Romani, per *Carolum M.* ad Germanos tranſierint. Hanc *Grotius* affirmat, negat Ampliſſimus Pag.
Muelenius, cauſatus, populum Romanum non amplius idem 102-114.
jus, natum ex conſociatione, qua conſpiraverint in unum caput, habuiſſe, nec illud ad alium transferre potuiſſe. Penes populum fuiſſe jus creandi magiſtratus tum ſub Regibus, tum ſub Republica libera, tum ſub Imperatoribus, quod, licet populus aliquando ob vim majorem exercere non potuerit, 114-120.
penes illum tamen idem ſemper remanſiſſe, ſi non *virtualiter* in actu & exercitio, ſaltem *radicaliter*. Imperatores 120-125.
vel a Senatu lectos fuiſſe, vel eorum electionem ab eodem fuiſſe comprobatam, cum ejus conſenſus omnino fuerit requiſitus. Quæ electio licet aliquando facta fuerit per exercitum, hoc ipſo tamen populum vel Senatum jure ſuo privatum non fuiſ- 125-129.
ſe, quia Senatus vel approbaverit illam, vel tempori ceſſerit, ne gravius damnum reipublicæ afferretur. Igitur, quamdiu eadem conſociatio, eadem juris, legum, prærogativarum, 129-137.
communitas a primo initio populi transmiſſa manſerit, eundem populum Romanum perduraſſe. Ubi ſedes imperii Conſtantinopolin translata, non tamen imperium mutatum eſſe, quia Senatus Conſtantinopolitanus pars Romani fuerit habitus, hujusque conſenſus requiſitus, & urbi Romæ præ Conſtantinopoli primæ ſemper conceſſæ; autoritatem tamen 137-144.
Senatus ſub ſequentibus temporibus plus vel minus conſpicuam fuiſſe. Ut autem populi Romani dignitas atque jus exſpiraverit, & populus eſſe deſierit, diverſis temporum articulis factum fuiſſe. Cum *Probus* a militibus in Oriente, Ro- 144-151.
mæ a Senatu *Florianus*, eligeretur, imperium in duas partes, poſt *Conſtantini* obitum in tres partes, diviſum fuiſſe; ob commune tamen conſociationis vinculum unum imperium permanſiſſe, prouti etiam ſub *Conſtantio* partes illæ rurſus fuerint conjunctæ, qui rerum ſtatus ad *Theodoſium* usque perduraſit. Inde opportuna occaſione Vir Conſultiſſimus 152-156.
diſſerit de *principibus juventutis*, qui vel ex Imperatoribus

procreati erant, vel in familiam Imperatorum cooptabantur,
Pag. sed jus in imperium, nisi populi consensus accederet, non
164-177. consequebantur; inde imperii candidati habebantur, ac, im-
peratoriis insignibus decorati, in publicum procedebant, pal-
lio coccineo & purpura, sed sine auro, utentes. Qui ubi
in imperii societatem adsciscebantur, lauro, itemque diade-
182-211. mate, ipsorum capita ornabantur, quales tamen ante *Constan-
tini* ævum in numis non semper, post ipsius ætatem frequentius,
comparent. His inspersis, ad quæstionem Autor redit: quo tem-
pore dignitas populi Romani conciderit. Factum id non esse per
divisionem imperii occidentalis & orientalis, pertendit. Ni-
mirum, quoniam utriusque orbis imperium non tanquam di-
220-221. visum, sed conjunctum, respiciebatur, leges conjunctim pro-
mulgabant, arma conjungebant, Consules simul creabant, ac
Imperatores sibi invicem succedebant. Sed, quando Constan-
tinopoli mittebantur, qui Romano imperio præessent, digni-
222-226. tas imperii orientalis est imminuta, prostrata prorsus per Van-
dalos & Gothos: a quo tempore diversa orta sunt regna, quæ
a suis regebantur Regibus. Inde docet, *Carolum Magnum*, occu-
pata Roma, titulum quidem Imperatoris assumsisse, sed imperium
in ipsum neque per successionem, neque per translationem,
conferri potuisse, quoniam non amplius integrum fuerit corpus
populi Romani, sublata & consociatione & communicate ejus-
dem imperii & juris, nec *Irenen* atque *Nicephorum* jus illud
227-231. in *Carolum* transferre potuisse, quia illud a populo Romano
ad Græcos non demigrarit: quodsi vero spectetur tanquam
provincia Orientis, non magis posse dici sui juris fuisse, quam
Assyrios, Medos, atque Persas, ubi a Romanis fuerint subjugati. A
quo tempore populus Romanus a Longobardis fuerit subjugatus,
231. 232. non amplius suis hunc vixisse legibus; igitur, ubi *Carolus* ulti-
mum illorum Regem, *Desiderium*, devicerit, Romanos *Carolo*
non potuisse deferre imperium, quod in ipsorum potestate
amplius non esset, illud autem sibi *Carolum* jure victoriæ vin-
dicare potuisse. Quod populus Romanus fausta acclamatione no-
233-243. men & titulum Imperatoris approbaverit, hoc ipso animi qui-
dem sui sententiam declarasse, gratum id sibi esse & acce-
ptum

ptum, jus vero *Carolo* dare non potuisse. Nec id dare potuisse Pontificem, quoniam illud, qua pars civilis imperii, & quidem superiori potestati subjectus, nec habuerit, proindeque nec largiri potuerit, nec Imperatores Francici unquam agnoverint, qui, Pontifice inconsulto, regna alia huic, alia Pag.
illi, assignaverint; quicquid possideant Præsules Romani, id ex 244-257.
mera, nec ullo jure fundata, usurpatione possidere. Per inaugurationem & coronationem, a *Leone III* factam, non esse in imperii sede collocatum *Carolum*, sed, quod jamdum sibi ac- 257-268.
quisiverat, jus hac solennitate publice declaratum, qua de causa etiam Imperatorum multi eandem neglexerint. Nec secundum *Grotium* jus hoc tribuendum Pontifici, ac si penes ipsum, tanquam præcipuum ac primum civem, pristina populi Romani jura resederint, quia, statu populi Romani prorsus 268-275.
mutato, *Carolus* jure victoriæ sibi imperium vindicaverit. Nec consensum populi, vel Pontificis Romani, requisitum fuisse, ubi stirps *Carolingica* defecit. Ut hinc jus elegendi Imperatorem 275 seq.
hodierno die sit penes Principes Electores, & Romanum imperium non nisi accessio quædam regni ac populi Germanici haberi queat.

Posteriorem Dissertationem *de Sanctitate summi imperii civilis* eum potissimum in finem conscripsit Autor, ut *Wilhelmum*, Arausionensium Principem, a calumniis immunem præstaret, ac si jus atque fas omne abrupisset, ubi, fugiente socero, clavum Regni Britannici capessivit. Hoc igitur primum ponit, personam imperantis inviolabilem esse debere, ex adversa vero parte Regis esse, eo niti, ut salus ac tranquillitas populi servetur, quia hunc in finem naturali libertati renuntiarit: quodsi igitur Rex propriis tantum commodis consulat, ac leges fundamentales evertat, populum ab obediendi obligatione sol- Pag.
vi, aliumque illi substitui posse. Non absolutum Regibus 1-7.
competere imperium, probat: 1) quia imperia omnia ex populi consensu, tanquam primo suo fonte, fluxerint. homines autem naturali impetu ad sui rerumque suarum conservationem ducantur, qui censendi non sint in sui perniciem se alterius voluntati tradere voluisse; 2) quia, si vel maxime absolu- 10-16.

 tum

tum jus in Principem transmiserint, illud tamen ulterius
protendendum non sit, quam quatenus ad conservationem
Pag. omnium & singulorum vergat, quia nemo in alium amplius
16-18. jus conferre possit, quam ipse possideat, nemini autem
in se ipsum libere sævire conveniat. Consensum illum mutu-
um facere, ut, ubi necessitas postulet, subditis sævitiæ resi-
stendi facultas erepta non sit: 1) quia homines ad sui con-
servationem, quæ dispensationem nullam admittat, in socie-
tates civiles coierint; hinc *Grotii* sententiam erroris arguendam,
asseverantis, invasorem, si Rex sit vel Princeps, sine periculo
occidi non posse, quia tum personam Principis exuat, qui
ea de causa ex consensu populi sit constitutus, ut salutem
omnium tueatur, nemini vim inferat; Principem hoc ipso in-
18-26. dignum se reddere, qui officia civis recipiat, civem contra,
se defendendo, suo uti jure; 2) quia homines non ita imperium
26-34. in alium transtulerint, ut non sibi resistendi licentiam reserva-
rint. Probat hoc partim ex amore hominis, quo se in statu na-
turæ, qui est libertatis, defendere contendit, partim ex in-
dole societatis civilis, quæ eum in finem coaluit, ut pericula
averruncentur; hoc in causa esse, cur voluntatem suam tradide-
rint uni, & obsequium ei promiserint, si quidem volun-
34-51. tas illius ad communem utilitatem tenderet. Igitur cives
quidem renuntiasse voluntati suæ, verum non absolute, se
scilicet parere velle Principi in iis, quæ honesta, bonis mori-
bus consentanea, communi saluti conjuncta, non in iis, quæ ab
51-55. æquitate, sive recta ratione, vel jure divino, recedant. In statu
naturæ obtinuisse justitiæ & injustitiæ rationem, legem erga De-
55-62. um, erga se ipsum, & proximum, adversus *Hobbesium* recte demon-
strat. Pergit ostendere, legem naturæ ex sanctitate Dei derivan-
dam esse, quam homines ad utilitatis mensuram non finxerint,
neque sola cupiditate vel appetitu determinarint, adeoque ju-
stitiæ & injustitiæ nomina non demum cum imperio ac pa-
ctis, vel lege civili, cœpisse. Principem non posse aliquid præ-
62-70. cipere, quod bonis moribus ac divinæ voluntati circa reli-
gionem adversetur, &, si præcipiat, posse illi jure obsequium ne-
gare: ad illius curam spectare, videre, ut non solum cives im-

buan-

buantur dogmatibus, quæ ad societatis civilis salutem tendant, sed Pag.
iis etiam, quibus æternam beatitudinem sibi comparare possint, 70-75.
non tamen quemquam ad religionem cogendum, sed persuasionibus aducendum esse. Religionem, publica autoritate firmatam, oppugnandam non esse, nec nova dogmata introducenda, 75-77.
quæ religionem publicam, & ipsam adeo communem pacem, perturbent. Quæritur, num liceat religionem Christianam, si illa impetatur, armis defendere. Respondet Autor, illam qui- 77-79.
dem armis propagari non debere, sed, quia juris naturæ sit, se defendere, & defensio animæ longe præstantior, quam corporis, defensionem illam illicitam non esse. Tolerantiam Christum suadere, ut ostenderet, regnum suum non esse de hoc mundo, nec consultum fuisse, gentiles oppositione adhuc magis 79-83.
exacerbare; voluisse etiam Christum Martyrum sanguinem semen ecclesiæ esse. Hinc defensionem non tum demum suscipiendam esse, ubi religio pactis, contractibus, atque le- 83-85.
gibus, sit firmata, sed omnem Principem, si vel nulla accedant pacta, vim nullam religioni inferre debere. Non repugnare naturæ summi imperii, esse aliquem summum in repu- 90-94.
blica, & eundem tamen certis alligatum esse legibus: certis legibus adstringi eum qua privatum, quibus se addixerit, antequam imperium sit adeptus. Ubi imperium alicui deferatur, duo esse contrahentes, sibi invicem æquales, & liberos, qui deferat, esse populum, cui deferatur, quendam e populo, vel aliunde arcessitum: cui deferatur imperium certis conditionibus, quibus se staturum promittat, privatum esse, & ceteris æqualem; quan- 94-98.
do igitur promissis suis fidem non faciat, obligandi vim cessare, tolli obedientiam, quemque sui fieri juris, & pristinam recuperare libertatem. Quæritur tandem, num Rex, peccans in unam ex legibus fundamentalibus, ceteras quoque infregisse sit censendus. Quam quæstionem ita definit, quia diversa legum capita una tantum contineantur obligatione, & conditiones diversas uno eodemque jurejurando se servaturum esse Rex promiserit, qui peccet contra aliquod legis caput, contra reliqua 98-103.
pariter peccare.

NOVA LITERARIA.

Post præclariſſima multa in elegantiores literas merita, quæ, nemo eſt tam hoſpes in re literaria, qui ignorare poſſit, jam præcipuam in eo curam ponit Eminentiſſ. Cardinalis *Quirini*, incomparabile & Italiæ & urbis inprimis Brixianæ ornamentum, ut Epiſtolas *Franciſci Barbari*, Patricii Veneti, Equitis, & D. Marci Procuratoris, Brixiæ iterum & tertio defenſoris, ac patris patriæ nuncupatione a Brixianis donati, in integrum Volumen colligat, & ex duplici Codice MSto Brixiano in lucem proferat. Adjunget his variorum ad *Barbarum* Epiſtolas, ejusdem Commentariolum *de re uxoria*, verſiones Latinas vitarum *Catonis* & *Ariſtidis* ex *Plutarcho*, & laudationem in *Albertum Guidalotum*, Patavii recitatam. Præmittet autem univerſo Operi vetera quædam monumenta, res geſtas ipſius *Barbari* exponentia, item ad easdem Epiſtolas obſervationes nonnullas, in plures articulos diviſas, unde hiſtoria, præſertim literaria, ejus temporis illuſtratur. Et quidem monumenta, hiſtoriam geſtorum *Barbari* illuſtrantia, hæc ſunt: *Oratio* Franciſci Barbari, *ſeu Gratiarum actio ad populum Brixianum pro collata ſibi Equeſtri dignitate, & pilco ſibi donato in Feſto Sanctorum Fauſtini & Jovitæ; Oratio Nob. & Cl.* J. C. Ambroſii, *Advocati, ad* Franciſcum Barbarum, *poſt ſolutam Brixiæ obſidionem, partamque urbi libertatem; Oratio ad ſplendidiſſimum Equitem*, Franciſcum Barbarum, *Veronenſi Præfectura functum, a* Tobia Burgo *civitatis nomine recitata; Reſponſio* Franciſci Barbari *ad populum Veronenſem in foro, antequam ſe abdicaret magiſtratu; Commentarius* Evangeliſtæ Manelmi *de* Franciſci Barbari *geſtis in pervulgata Brixiæ Picininiana obſidione.* Quod vero attinet ad obſervationes, quibus illuſtrare Epiſtolas *Barbari* conſtitutum eſt Eminentiſſ. Cardinali, ſedulam operam, quam in libro *de Brixiana literatura*, nuperrime Brixianis typis evulgato, ipſe impendit literariæ in univerſum Hiſtoriæ illuſtrandæ temporis illius auſpicatiſſimi, quo bonarum artium renata ſunt ſtudia, hæ ſatis apte continuabunt. Proferent ſiquidem in ſcenam eos ipſos Viros, quos in eo libro (capta ex Scri-

Scriptoribus Brixianis occasione) ob artes illas ad decus & nitorem e barbarie revocatas, memorari contigit ac commendari; eos præsertim, quorum labores Typographiæ adolescentiam, seu etiam incunabula, præcesserunt. Cum enim *Francisci Barbari* vita non excesserit annum 1454, quo nullum typographicum opus in publicam lucem adhuc prodierat, ipsius Epistolas vetustiorum duntaxat ex eo clarorum Virorum cœtu nomina repræsentare necesse est. Præclarissima autem ipsius *Barbari* laus est, quod, ex aliis gentibus in eo cœtu quicunque floruerunt, (si *Joannem Picum*, & paucissimos quosdam, excipias,) omnes fere seu in publicis Academiis, seu privatis in ædibus, seu in Principum aulis, operam suam, cum rei domesticæ angustiis premerentur, locarunt; *Barbarus* vero tam gentis sui nobilitate, quam initis domi forisque magistratibus, legationibus etiam, & militari gloria, quam maxime insignis, non alio ad optimas disciplinas excolendas stimulo excitatum se sensit, quam ipsarum literarum amore. Ex aliis, inquam, gentibus; nam liber *de Brixiana literatura* pluribus exemplis, prout res ferrebat, ostendit, & apertius adhuc observationes istæ demonstrabunt, singulare prorsus Venetæ nobilitatis decus fuisse, quod, cum literarum splendor in aliis passim regionibus ea ætate Principum patrocinio foveretur, Venetiis Proceres ipsi magno ardore in literas incumberent, rati videlicet, non alia magis ratione acceptam a majoribus sanguinis claritatem & splendidiorem, & patriæ utiliorem, se reddituros, quam adjectis eidem literarum ornamentis. In earum observationum vestibulo afferetur Epistola *Francisci Barbari*, quæ exstat apud Cel. *Facciolatum*, scripta prid. Non. Jul. A. 1417 ad *Poggium*, quem collaudat pro inventis in Germania Codicibus, & ad rimandos ceteros exhortatur. Epistolas *Barbari* etsi satis multas secum ferat uterque Codex MStus Brixianus, quem esse in manibus Illustrissimi Viri diximus; tamen, cum maximum superiori ætate inter æquales ejus nomen fuerit *Francisci Barbari*, minima dubitat Eminentiss. Editor, hinc atque illinc ex illustriorum

Biblio-

Bibliothecarum forulis insignem in modum augeri posse suum hunc Epistolarum apparatum; rogatque adeo, si qui sint monumentorum ejusmodi quaqua terrarum parte non morosi possessores, hi, conferendo illa liberaliter in communes publicosque usus, non de suis tantum literis, sed de rei literariæ in universum commodis, præclare mereantur. Eum in finem integrum Epistolarum; quas prelo paratas habet Eminentiss. Cardinalis, Indicem hic dabimus, ita instructum, ut & nomen ejus Viri, ad quem data est Epistola, & ipsum Epistolæ initium, cognoscat Lector, sicque facile, si quid usquam locorum lateat Epistolarum *Barbari*, sitne illud ab his, quas tenet summus Editor, diversum, appareat. En igitur, quæ nunc suppetit, Epistolarum suellectilem:

Franciscus Barbarus Laurentio suo Salutem. Postquam libertatis Italiæ, & salutis populi Florentini. Vincentiæ, prid. Id. Febr. 1425. *Petro Donato*, Episcopo Paduano, S. Etsi nunquam dubitaverim, quin pro tuis maximis meritis. Venetiis, 1427. Cl. Viro, *Marco Justiniano*, S. Etsi perspiciam, Vir Cl. Præturam Bergomi, quæ mihi delata est. Venet. 8 Cal. Jul. 1430. *Gavelino Suardo*, Equiti Bergomensi. Postquam mihi Præturæ Veronensis onus delatum est. Veronæ, 10 Cal. Decembr. 1434. *Baptistæ Bevilaquæ* S. Quia tua virtus mihi nota, & mea tibi benevolentia non incognita. Veronæ, 6 Cal. Dec. 1434. Cl. Viro, *Danieli Vecturio*, S. Si vales, bene est; delectaverunt me literæ tuæ. Veronæ, 12 Cal. Aug. 1435. Suavissimo *Blondo* suo S. Quanto in honore apud me jam pridem sit S. *Hieronymus*. Veronæ, 5 Cal. Aug. 1435. Illustr. *Leonello*, Estensi, S. Quia mihi curæ est, sicut virtus tua, & amicitia nostra postulat. Veronæ, 11 Cal. Sept. 1435. *Nicolao*, Cardinali S. Crucis, S. Postquam nuntium accepi, te, Reverendissime Pater, salvum in urbem venisse. 1435. Cl. Viro, *Leonardo Justiniano*, S. Quanquam consilium meum minime tibi necessarium putem. Ferrariæ, 4 Non. Dec. 1435. *Jacobo Bracello* S. Quia de te mihi non minus spondeo, quam de me tibi. 4 Non. Aug. 1436. *Zachariæ*, filio, S. Cur aliquando mihi post tuum

hinc

hinc disceſſum non ſignificaveris. Brixiæ, 9 Cal. Oct. 1436. *Ludovico*, Archiepiſcopo Florentino. Etſi nunquam dubitavi, Reverende Pater, & Domine. Brix 15 Aug. 1437. *Ludovico*, Archiep. Florent. S. Quantæ mihi ſemper curæ ſit, ut proſim, quibus præſim. Brix. 16 Aug. 1437. *Bernardo*, Cremonenſi Sacerdoti, S. Quanto ſtudio civitas iſta poſtulet, ut Eccleſia S. *Petri*. Brix. 16 Aug. 1437. *Franciſco*, Cardin. Veneto, S. Qui certo ſcio, Reverendiſſime Pater, & Domine, me apud Celſitudinem tuam. Brix. 16 Aug 1437. *Ludovico*, Archiep. Florent. S. Quanta moleſtia affectus ſim, dicere non poſſum, poſtquam ſenſi, Bergomenſem Eccleſiam. Brix. 25 Aug. 1437. Primario, ac Cl. *Jacobo Foſcaro*, inclyti Principis filio, S. Etſi non dubitarem, quin tibi magnæ curæ eſſet. Br. 8 Cal. Sept. 1437. *Eugenio*, Papæ. Gratias egi Deo noſtro, Beatiſſime Pater, & Sanctiſſime Domine. Br. 25 Aug. 1437. *Ludovico*, Archiep. Florent. S. Poſtquam de Archiepiſcopatu Florentino tibi & mihi congratulatus ſum. Br. 6 Id. Sept. 1437. *Hermolao*, Protonotario, S. Heſterno veſperi *Henricus*, Religioſus Ordinis Minorum. Brix. 12 Sept. 1734. Cl. & Præſtantiſſimo *Danieli Vectlurio* S. Gratæ fuerunt, ſicut debent, literæ tuæ. Br. Idib. Oct. 1437. Cl. & Primario *Leonardo Juſtiniano* S. Binas a te literas accepi. Br. Idib. Oct. 1437. *Ludovico*, Archiep. Florent. S. Facere non poſſum, quin tecum doleam, Reverendiſſime Pater, & Domine. Br. 9 Cal Nov 1437. *Ludovico*, Archiep. Florent. S. Etſi, Reverendiſſime Pater, & Domine, graviſſimi & periculoſiſſimi belli. Br. 6 Cal. Nov. 1437. *Leonardo Juſtiniano* S. Quo in loco res noſtræ futuræ ſint, neſcio, ſed ego opto. Br. 6 Cal. Nov. 1437. *Franciſco*, Cardin. Veneto, S. Quia nulla vitæ pars amicitia vacare debet. Br. 6 Cal. Nov. 1437. Illuſtriſſ. Comiti *Franciſco Sfortiæ* S. Poſtquam certior factus ſum, Illuſtris & Magnanime Comes. Br. Cal. Nov. 1437. Clariſſ. & Præſtantiſſimis Viris, *Danieli Vectlurio*, & *Leonardo Juſtiniano*, S. Quantum ſit exinanitum. Br. Cal. Nov. 1437. *Maphæo*

Contareno, Magistro Monasterii, S. Scribere constitui, quæ cum laude religionis nostræ. Br. 8 Nov. 1437. *Ludov.* Archiep. Florent. S. Hesterno vesperi mihi redditæ sunt literæ tuæ, Reverendissime Pater. Br. 17 Cal. Dec. 1437, ante auroram. Primariis & præstantissimis Viris, *Cosmæ* & *Laurentio*, S. Constitueram, esse tacendum mihi. Br. 12 Cal. Dec. 1437. *Jacobo Foscaro*, inclyti Principis nostri filio, S. Gratias habeo *Jacobino* Cremonensi. Br. 12 Cal. Dec. 1437. *Polidoro Foscaro*, Episc. Bergom. S. Si per occupationes meas, id est, publicas, licuisset. Br. 12 Cal. Dec. 1437. Illustr. *Leonello*, Marchioni Estensi, S. Multos tibi commendavi, & multos commendaturus sum. Br. 23 Nov. 1437. *Ludov.* Archiep. Flor. S. Quia, Reverendissime Pater, & Domine, non minori mihi curæ est. Br. 18 Cal. Jan. 1437. *Ludov.* Archiep. Flor. S. Quia, Reverendissime Pater, & Domine, non ignoras, quantæ mihi semper curæ sit. Br. Cal. Mart. 1438. *Philippo Jacobo* suo S. Accepi literas tuas, in quibus eximia charitas, & pietas tua. Br. Cal Mart. 1438. *Jacobo Foscaro*, Principis filio, S. Postquam mihi nuntiatum est, *Dominicum*, fratrem tuum, pestilenti morbo. Br. 5 Non. Mart. 1438. Florentiss. *Guarino* S. Quia, sicut nosti, jam pridem Sereniss. Imperatori Constantinopolitano vehementer afficior. Br. pr. Non. Mart. 1438. *Ludov.* Archiep. Flor. Etsi tibi, Reverendissime Pater & Dom. tantum tribuam, ut consilium tuum anteponam meo. Br. Non. Mart. 1438. Eloquentiss. *Joanni Aurispæ* S. Quia non ignoras, quanta cum fide & pietate semper amicitiam coluerim. Br. 5 Id. Mart. 1438. Doctiss. *Laurentio* suo S. Quanta me molestia affecerit acerba & immatura mors ornatissimi *Dominici Foscari*. Br. 12 Cal. Apr. 1438. Cl. *Leon. Justiniano* S. Nuper *Carolus* noster nuntiavit mihi, graviss. & præstantiss. Virum, *Marcum*, germanum tuum. Br. 7 Cal. Apr. 1438. *Ludov.* Archiep. Florent. S. Habeo tibi gratias, Rev. P. & D. quia tam de Græcis, quam Latinis, rebus. Br. 17 Cal. Maj. 1438. *Marco Lippomano*, Viro Prim.

S.

S. Postquam inii hanc Praeturam, ex more & instituto majorum Brixienses omnes. Br. 13 Cal. Maj. 1438. *Ludov.* Archiep. Flor. S. Quia, Rev. P. & D. ex literis tuis cognovi *Nicolaum Piccininum*, & Illustr. Dominum Mediolan. Br. 7 Cal. Jun. 1438. Illustr. *Joan. Franc.* March. Mant. S. Ad literas tuas de *Zacharia* filio nihil scribendum est, quia cum a jure discessum est. Br. 4 Cal. Oct. 1438. Ill. Com. *Franc. Sfortiae*, Capitan. Ligae, S. Postquam cum nostra Republica & cum magnifico populo Florentino. Venet. Idib. Dec. 1438. *Hermolao*, Protonot. Apost. S. Ad multas incommoditates, & molestias, quas hoc bellum Gallicum. Br. 6 Cal. Jan. 1438. *Jac. Donato*, Legato, S. Nuper a te literas accepi, istic datas 3 Id. Sept. quae sicut debent, & mihi, & populo Brixiensi. Br. pr. Cal. Jan. 1438 Cl. & Prim. Viris, *Leon. Justiniano*, & *Hermolao Donato*, S. Quanta cum cura jam diu studuerim, ut mihi succederetur. Br. 6. Id. Jan. 1439. Senatui populoque Bergomensi S. Quoniam secundas res nostras vestra fides & caritas laetiores reddit. Br. 7 Cal. Febr. 1439. Cl. & Praest. Viris, *Dan. Vecturio*, & *Leon. Justiniano*, S. Facere non possum, qui aegre. Br. pr. Cal. Jun. 1439. *Nicolao*, Estensi March. pro pop. Brixiensi. Quia ex literis & nuntiis certiores facti sumus. Br. 5 Id. Jun. 1439. *Zachariae*, filio, S. Hic longe magis solito saevit pestis, metus tamen mortis, nec ullum aliud. Br. Idib. Jul. 1439. Eloquentiss. *Guarino* suo S. Quo in loco res nostrae fuerint, & sint in hoc gravissimo. Br. 9 Cal. Sept. 1439. *Petro Laudensi*, Jurisconf. S. Proximis diebus literae mihi quae redditae sunt. Br. 8 Cal. Sept. 1439. *Francisco Malvetio*, Praestanti & Doctiss. Viro, S. Quia ex mea erga te benevolentia metior. Br. Cal. Sept. 1439. Eloquentiss. *Poggio* suo S. Quam gratae, & quam jucundae, tuae mihi literae fuerint. Venet. 13 Cal. Febr. 1440. Cl. *Leonardo Justiniano* S. Postquam ita Deo placuit, non solum aequo animo patior. Br. 6 Cal. Jul. 1440. *Dan. Vecturio*, & *Leonar. Justiniano*, S. Etsi justis de causis tanti faciam grave

ve & sincerum judicium. Br. Idib. Jul. 1440. Eloquentiss. *Guarino* suo S. Delectarunt me laureatæ literæ tuæ, in quibus graviter & ornate. 10 Cal. Jan. 1440. *Alberto Sartianensi* S. Quia tua mihi pietas jam pridem perspecta & cognita est. 1440. *Leonello*, Estensi March. S. Postquam naturæ leges immutari non possunt, Illustr. Princeps. 3 Non. Jan. 1441. *Franc. Malvetio* S. Graviter & moleste tuli, Vir Doctiss. *Benedictum*, filium, in vincla. Venet. pr. Cal Apr. 1441. *Franc. Justo* S. Accipies carmen præclari Poetæ, patris tui, quod magna cura quæsitum. Veronæ, 4 Cal. Oct. 1441. *Hermolao Barbaro* S. Quid decreverit Senatus de reditibus eorum, qui sunt in Curia. Venet. 1442. *Petr. Donato*, Pont. Paduano, S. Salvum te Patavium rediisse gaudeo, lætorque jam tandem post longam. Venet. Non. Maj. 1443. *Hannibali Bononiensi* S. Vehementer lætor, *Hannibal*, ac sincero & gravi judicio. Venet. 6 Id. Aug. 1443. *Scipioni* suo S. Affecerunt me singulari voluptate literæ tuæ, non tam quia elegantes. Mediolani, Cal. Sextil. 1444. *Leon. Justiniano* S. Etsi confirmandæ valetudinis causa in hanc villam diverterim. Ex S. Vigilio, pr. Cal. Sept. 1446. *Omnibono Leoniceno* S. Antequam *Bartholomæus* mihi notus esset & familiaris. Ex S. Vigilio, 7 Id. Sept. 1446. *Nicolao*, Rom. Pontif. Postquam mihi nunciatum est, Beatissime Pater. Venet. 10 Cal. Apr. 1447. Cl. Jurisconf. *Angelo* suo S. Etsi *Cato* noster nec orandum, nec exorandum, Judicem esse censuerit. Apud S. Vigil. 3 Id. Sept. 1447. Sanctiss. *Nicolao*, Pontif. Etsi non dubitem, B. P. quod benevolentia tua, vel potius pietas, erga Episcopum Tervisinum. Ex Vigil. Non. Octob. 1447. Cardinali Vicecancel. S. Etsi magnitudo rei longiores literas desideraret, Reverendissime P. Ex Vigil. Non. Oct. 1447. *Hermolao Donato* S. Quam inanes plerumque nostræ cognitiones, & spes fallaces sint. 4 Non. Nov. 1447. *Blondo* suo S. Nudius tertius legi literas tuas ad *Zachariam* nostrum, qui pestilentiæ causa. Ex Vigil. pr. Non. Nov. 1447. Cl. Viro, *Hermolao*

molao Donato, S. Quam infeliciter res Placentiæ gestæ sint, non scribo. Ex Vigil. pr. Cal. Dec. 1447. *Constantiæ*, filiæ, S. Credo, *Constantia* charissima, tibi nuntiatum esse, *Luchinum*. Ex Vigil. pr. Cal. Dec. 1447. Literatiss. *Joanni* suo S. Legi literas tuas cum voluptate, non tam quia elegantes. Ex Civit. Austriæ, 8 Cal. Febr. 1448. Civibus Tervisinis S. Proximis diebus accepimus literas vestras, quæ testes sunt. Ex Civit. Austriæ, 8 Febr. 1446. Clariss. Viris, *Feder. Contareno* & *Hermolao Donato*, S. Etsi magis ad me pertineat, cum sim absens. Utini, 14 Cal. Sept. 1448. *Davidi Tebaldino* S. Heri mihi redditæ sunt literæ tuæ, quas dedisti. Utini, Cal. Sept. 1448. *Petro Donato*, Monacho Camaldulensi, S. Quia literarum officium est, absentes quodammodo præsentes facere. Ex Arce Zopolæ, 9 Cal. Oct. 1448. Cl. & Præstantiss. *Cosmo* suo S. Diuturni silentii mei finem hodie pietas faciet. Utini, 6 Cal. Oct. 1448. Excellentiss. Philos. & Med. *Petro Thonsio*, S. Ad 4 Non. Octob. redditæ sunt mihi literæ tuæ. Utini, 8 Id. Oct. 1448. *Petro Montano*, Pontif. Brixiensi. Quia mihi nuntiatum est, te ad inclytum Senatum nostrum. Ex Civit. Austriæ, 6 Id. Nov. 1448 *Guarnerio*, Vicario, S. Redditæ sunt nobis literæ tuæ, quæ declarant benevolentiam. Ex Civit. Austriæ, 13 Cal. [illegible] 1448. *Phœbo* suo S. Paganus Caballarius reddidit mihi literas tuas, quæ lepore & sale conditæ. Ex Arce Zopolæ, 5 Cal. Sept. 1449. Cl. Jurisc. *Nicolao Canali*, S. Delectarunt me literæ tuæ, quæ plenæ sunt amoris, studii, & officii. Venet. pr. Cal. Mart. 1451. *Ludovico Puggio*, & *Ant. Panormitæ*, Legatis Regiis, S. Purgarem silentium meum, nisi re ipsa satis pro me. Venet. 7 Id. Jun. 1451. *Bartholomæo Facio* S. Clariss. Vir, *Ant. Panormita*, Legatus *Alfonsi* Regis ad inclytum Senatum nostrum. Venet. 15 Cal. Sept. 1451. *Ludovico*, Cardin. Aquilejensi, S. Ante tuum istinc discessum visendi, salutandi tui causa. Ex Vigiliano, 6 Cal. Nov. 1451. *Ludovico*, Cardin. Aquil. S. Si, quemadmo-

admodum ſcribis, Excellentiæ tuæ, ac magnis illis & graviſſimis Viris. Venet. 6 Cal. Jan. 1452. Eloquentiſſ. *Georgio Trapezuntio* S. Legi Præfationem tuam in Leges *Platonis*, quas e Græco in Latinum. Venet. Idib. Jan. 1452. *Porcelio*, Poetæ, S. Heſterno veſperi mihi redditæ ſunt literæ tuæ, quæ non ſolum quia eleganter. Venet. 7 Febr. 1452. *Ludov.* Card. Aquil. S. Memoria tenere potes, Reverendiſſime Pater & D. quoties a me contenderis. Venet. 9 Cal. Oct. 1452. *Phœbo* ſuo S. Audio, *Tobiam* Veronenſem de rebus geſtis a *Sigismundo Malateſta*, cum tanta elegantia. Venet. 7 Cal. Jul. 1454. *Ludov.* Cardin. S. Credo, te memoria tenere, Reverendiſſime P. & D. quando pacis Italiæ cauſa. Venet. 4 Dec. 1453. Suaviſſ. *Lauro Quirino* ſuo S. Hodie habui literas tuas, quæ me delectarunt. Video enim te ſic in otio. Venet. Idib Febr. *Joan. Franciſco*, Mon. Carthuſ. S. Poſtquam hodie, præter ſolitum, otium mihi datum eſt. Ex Arce Zopolæ, 10 Cal. Oct. *Ludov.* Card. Aquil. S. Multos Excellentiæ tuæ, Reverendiſſime P. & D. commendavi, & multos etiam. Venetiis. *Antonio Panormitæ*, Poetæ Laureato, & Legato Regio, S. Poſtquam nudius tertius de Martialis. Vale. Cl. Viro, *Joanni Nicolæ*, S. Binas a te literas accepi, quibus humanitas tua ſic declaratur. Cl. Equeſtris Ord. Viro, *Joanni Nicolæ*, Florentiæ Capitaneo, S. Si vales bene eſt, ego quidem valeo. Ex Aſulano noſtro. *Joan. Nicolæ*, Salerno, V. Cl. S. Delectaverunt me literæ tuæ, quibus meum erga dignitatem. Ex Venet. prid. Id. Sextil. *Pallanti Strozzio*, Viro Cl. Mutua noſtra benevolentia, & meum erga tuam Rempubl. ſtudium, facit. Vale. Eloquentiſſ. Viro, *Petro de Thomaſio*, S. Si vales, bene eſt. Poſtquam *Georgius* Cretenſis. Ex Ven. 10 Cal. Febr. Illuſtr. ac Optimo Principi, *Henrico Luſignano*, S. Si vales, ego valeo, & mihi gratulor. Vale. Doctiſſ. *Gabrieli* S. Nunc nunc habui literas tuas, quibus ut ſatisfaciam. Venet. 22 Februar. Cl. Viro, *Ludov. Foſcareno*, Præt. Brix. S. Facere non poſſum,

sum, quin tibi commendem doctiss. *Gabrielem.* 22 Febr. *Bono* Justinopolitano S. Quia audio, vel cupio scire, quo in loco res vestræ sint. Utini, 5 Id. Sept. *Franc. Barbari*, Viri Illustris, pro *Flavio Foroliviensi* pro Procemio Descriptionis illustratæ Italiæ suæ, *Alfonso*, Sereniss. Aragon. Regi, dedicatæ. Majores nostri. Vale, Regum nostri seculi decus. Senatui Veneto S. Postquam, Illustr. Princeps, Civitas ista, quæ post discessum hinc. Brixiæ, 3 Id. Jan. 1439. Earum vero Epistolarum, quæ a Viris doctis datæ sunt ad *Franc. Barbarum*, in duobus Codicibus Brixianis exstant sequentes: *Franciscus*, Cardin. Venet. & Vicecancell. Spectabili Militi, & Doctiss. Viro, D. *Fr. Barbaro*, S. Ex literis R. P. D. Episc. Trivisini. Romæ, 6 Febr. 1452. *Franc.* Card. Ven. V. Cancell. Spectab. Mil. & Ornatiss. Viro, D. *Franc. Barb.* S. Accepimus novissime literas tuas pro *Laur. Cesano.* Romæ, 23 Sept. 1452. *Ludov.* Card. Aquil. Patr. Cl. Mil. D. *Franc. Barbaro*, Compatri dilectiss. S. Magna nobis gratia est, posse tibi non solum de his satisfacere. Romæ, 5 Jun. 1452. *Ludov.* Card. Aquil. Cl. Mil. D. *Franc. Barbaro*, S. Ad 6 Cal Nov. tuas literas accepimus, datas Venetiis 6 Cal. Oct. Romæ, 4 Non. Nov. 1451. *Leon. Justin.* Cl. Equiti *Franc. Barbaro* S. Hic dies mihi jucundus festus, ac salutaris, fuit. Venet. Nonis Oct. 1437. *Leon. Justin* Cl. Viro *Franc. Barbaro* S. Jam ter tum a me, tum a *Daniele Vecturio* nostro. Festinantissime ex Venet. pr. Cal. Dec. 1437. *Leon. Justin.* Cl. Viro *Franc. Barbaro* S. *Constantiam*, filiam tuam, sese immortali Deo vovisse. Ex Venet. 8 Id. Jul. 1440. *Leonard. Justinianus Franc. Barbaro*, Prim. V. Lacrymavi nuper, cum legerem literas tuas. Ex Venet. 5 Apr. 1448. *Leon. Justin. Franc. Barbaro* S. Literas tuas, quibus de adversa valetudine tua factus sum certior. 10 Cal. Sept. 1451. *Joannes de Ponte* Magn. & Ill. Equestr. Ord. V. *Franc. Barbaro* S. Tanta est apud me, *Francisce* Ill. Vale, ex Patavio, 6 Id. Dec. 1440. *Leonellus*, Estens. *Franc. Barbaro*, Equiti

Cl.

Cl. S. Dici non poteſt, quantopere literæ tuæ. Ex Ferrar. 16 Cal Febr. 1441. *Petrus Montanus* Magnif. & Gener. Mil. *Franc. Barbaro* S. Niſi multis argumentis cognitam & perſpectam omnibus in rebus. Br. Idib. Mart. 1449. *Guarinus*, Veronen. *Franc Barbaro*, S. Hæc ad te ſubverecunda venit Epiſtola. Ferrariæ, 1439. *Guarinus*, Veron. Cl. Equiti, *Franc. Barbaro*, S. Hiſce diebus Eques inſignis, Orator *Juſtinianus*. Ferrar. Non. Dec. 1440. *Guarinus*, Veron. Cl. V. *Franc. Barbaro*, S. Literas tuas poſt ſudores illos bellicos. Ferrar. 5 Id. Dec. *Ludov. Pugius*, & *Antonius Panormita*, Legati Regii, *Franc. Barbaro*, V. Cl. S. Næ tu, *Barbare*, omnium humaniſſimus atque officioſiſſimus es. Vale. *Poggius Franc. Barbaro*, Equiti inſigni, S. Vir præſtantiſſ. atque humaniſſ. *Hermolaus* noſter. Florentiæ, die 18 Dec. *Omnibonus Leonicenus* Cl. V *Franc. Barbaro*, S. Quantum me diligas, præſtantiſſ. atque humaniſſ. Vir. Ex Terviſio, pr. Cal. Sept. 1441. *Porcelius*, Poeta, *Franc. Barbaro*, V. Eloquentiſſ. S. Cum otioſus eſſem poſt multa militaris exercitationis negotia. Ex Lunado, 16 Cal. Jan. 1451. *Bartholom. Facius Franc. Barbaro*, Viro Præclariſſ. S. Multa ſunt *Antonii Panormitæ* in me officia. Ex Neap. 26 Sept. 1451. *Petrus Tomaſius* Cl. Orat. *Franc. Barbaro* S. Magnam voluptatem te percepiſſe ex meo officio. Ex Vincent. 10 Cal. Mart. Qui ad calcem Voluminis accedit *Commentariolus de re uxoria*, a *Poggio* in Epiſtola ad *Guarinum* mirifice commendatur, & inter cetera his verbis : *Videtur mihi Franciſcus Barbarus alterum de Officiis librum conſcripſiſſe, ſed uxoriis; ita ad unguem Ciceronem exprimit dicendo. Non ſum adulator, ut noſti. Quæ loquor, proficiſcuntur ex animi ſententia. Cum ſumma eloquentia adhibita eſt dignitas quædam ſententiarum, quovis graviſſimo homine digna.* Conſonat *Poggio Paulus Vergerius* in Epiſtola ad *Nicolaum Leontinum*, Phyſicum, illudque ſe ſatis admirari non poſſe ſcribit, quod de re uxoria tam erudite copioſeque, juvenis, inexpertusque nuptiarum, ſcripſerit, idque tam bene ſciat, quod neſcit.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae
Calendis Martii Anno MDCCXL.
Pars I.

DEL PALAZZO DE CESARI, &c.
h. e.
DE PALATIO CAESARIS OPUS POSTHUMUM VIRI CLARISSIMI, FRANCISCI BLANCHINII, Veronensis.

Veronæ, ſumtibus Petri Antonii Berni, 1738, fol. ch. aug. Alph. 3 pl. 7, cum Tabb. æn. 27.

NEmo crediditſſet, ſubtilibus Mathematicorum & ſpinoſis quandoque ratiunculis ſtudium antiquitatis inſigniter adjutum iri. At nunc cuivis, paulo diligentius ἐγκυκλοπαιδείαν, ut ajunt, exputanti honeſtisſimarum artium, perpepetua velut & amica conſenſio apparebit. Qua, quæſumus, arte, quibus adminiculis, *Franciſcus Blanchinius*, Vir poſt fata non ſatis laudandus, illuſtrisſimam Romæ partem, Palatium nempe Cæſarum, tot templis, ædificiis, ſtatuis, marmoribus, balneis, amplificatum, tot hominum laudibus conſpicuum, tot ætatum & veteris memoriæ artificioſisſimis operibus affluens, animo ſuo ac mente ita complecti potuiſſet, ut, ſi principes noſtri ævi ad eam imaginem radio deſcriptam tale ædificium opibus ſuis, licet tantæ majeſtati non ſuffecturis, exſtruere vellent, haud dubie commendabilem antiquarum ædium magnificentiam imitarentur, niſi Geometriæ & Architecturæ, cum priſcæ, tum recentioris, peritisſimus fuiſſet? Non dicimus, ſolis Mathematicorum doctrinis rem, quæ fide ſcriptorum

conſtat, nec acutis eruitur conclusiunculis, perveſtigari ſoleræ, ſed multo rectius de natura & vi operum, de cauſis & eventibus, de convenientia, pugna, & univerſa diſpoſitione, ſtructuræ, diſputari poſſe, vehementer contendimus; quibus præceptionibus rite ſumtis facillime conſequimur id, quod veteres, magni artium cultisſimarum arbitri, ſedulique naturæ & legum, quibus omnis conſtringitur diſciplina, imitatores, effingere veriſimiliter debuerant. Quod igitur alii, ceteroquin in ſua quisque arte perfectisſimus, nequicquam tentarunt, illud *Franciſcus Blanchinius*, in antiquitatis pariter & Architecturæ ſcientiis olim conſummatisſimus, perfecit, tantumque operæ & ſumtibus non pepercit, ut jacturam denique facultatum ſuarum immerito pateretur. Si nobis fidem derogatis, Lectores, en verba doctiſſimi Editoris, *Joſephi Blanchinii*, Congregationis Oratorii Romani Presbyteri, in ſplendidisſimi Operis Dedicatione, Auguſtiſſimo Francorum Regi, *Ludovico XV*, ſacrata, hunc in modum diſſerentis: *Profecto, Rex Chriſtianiſſime, quanquam multa, quæ ad bene de poſteritate merendum mandavit literis* Fr. Blanchinius, *patruus meus amantiſſimus, vel in lucem edita calculis ſuis probarint viri doctrina præſtantes, vel prænaturo adhuc ejusdem interitu ſuppreſſa, aliquando proferri communibus votis optarint; ex iis tamen nullum fortaſſe cupidius videntur hactenus expetiiſſe, atque adeo nullum acrius efflagitaſſe hoc Opere: quo in conficiendo ſex annorum impendio, vitæque cum ingenti periculo, laboravit, ſumtibusque pepercit haud immodicis pro ſua facultate, variis præſertim & quotidianis detrimentis id generis imminuta.* Duo præterea inde diſcimus: unum, quod jam ante noveramus, & inſcriptio libri quemvis docebat, affectum eſſe *Fr. Blanchinii*, nimis præmatura morte e vivis ſublati, Opus; alterum, quod Cl. Editor vel ſtudio erga manes *Blanchinii*, vel cognatione, permotus, in ordinem redigendis, quæ ſupererant, ſchedulis operam pro virili navaverit. Nobis etiam duo potiſſimum in hac qualicunque deſcriptione erunt conſideranda: primum labores Cel. *Joſ. Blanchinii*, Operi limando, polien-

poliendo, emendando, insumtos, exponemus; secundo, quod caput nostræ orationis erit, fragmenti hujus nobilissimi εἰκονομίαν propius paulo intuebimur, si prius ex *Donato*, & nonnullis nostræ ætatis scriptoribus, qui de splendidissimis Romæ ædificiis aliquid memoriæ prodiderunt, Palatii Cæsarum origines & fata diligenter enodaverimus. Non minimam igitur sibi laudis partem vindicat Cl. *Josephus Blanchinius*, qui, maximopere verens, ne spes ingens, in animis virorum doctissimorum olim suscitata, penitus evanesceret & sufflaminaretur, nihil eorum prætermisit, quæ cupidis bonarum artium, Musæque *Blanchinianæ*, veneratoribus delectamento esse possent. Propterea dissipatas Autoris schedulas, velut e naufragio servatas tabulas, solertissime collegit, collationesque instituendo, Scriptores diligentius evolvit, quos ad causam dicendam excitaverat Autor. Præterea librum, vernaculo sermone concinnatum, in Latinam transtulit linguam, tum ut consuleretur Italicarum literarum expertibus, tum ut *Thesauri Græcarum ac Romanarum Antiquitatum* Voluminibus, quæ Venetiis jam sub prelo sudant, adjungi posset, quibus & chartæ & formæ magnitudine par erit. Nunc plenis, quod ajunt, velis in altum proveheretur sermo noster, nisi, ut gratior fieret Lectoribus oratio, & dociliores redderentur, quibus nostra qualiscunque industria nondum displicet, efficiendum nobis esse duceremus. Ea fuit seculi nostri & superioris felicitas, ut, quod eruditissimi viri, Seculo XV & XVI literis tantum Græcis Latinisque, ut par erat, intenti, neglexerant, homines transalpini catervatim & summo studio amplecterentur. Non ita multo post, ut fieri solet, cum novum aliquod sidus literis affulget, ferax fuit Gallia, Germania, Britannia, eminentium ingeniorum, quæ, licet ante quinquaginta, & quod excurrit, annos, antiquariæ rei cognitionem, hoc est, ædificiorum, arcuum, templorum, aquæductuum, statuarum, gemmarum, numorum, marmorum, disquisitionem, & de illorum vera aut commentitia vetustate judicium, Italis pæne solis, tanquam oculatis harum reliquiarum indagatoribus, relinquerent, nihilo

tamen fecius vel itineribus in exteras regiones, vel literarum ope, seu quod pleraque antiquitatis cimelia in exterorum manus venditione pervenirent, tantam affecuta funt eruditionis priscæ famam, ut doctis in Italia viris usu rerum & elegantia parum cederent. Alienum hic foret a proposita scribendi ratione, si, quod invidiam parit, comparationem ingeniorum, quamvis in promtu essent multa, instituere vellemus. Est hæc res plenum opus aleæ. Quis enim huic argumento ob innumerabilem fere cujusvis regionis eruditorum numerum sufficeret? Aut quis erit omni perturbatione animi, odio, amore, metu, ita vacuus, ut in minimis religiose veri rationem sectetur, & ubique plus quam stoica rerum omnium & laudis contemtione a calumniis & dicacitate sibi temperet? Talia vero utcunque existimentur, certum tamen & manifestum esse censemus, viros eruditos, extra Italiæ terminos viventes, nihil doctrina, ingenii fœcunditate, & Romanæ antiquitatis elegantia, Transalpinis cedere debere: superari autem in vetustioribus Architecturæ præsidiis, non quod aliarum gentium viris doctis scientia, & leges artis, deessent, sed quoniam Itali quodam nascendi beneficio, quod quam parum sit ad doctrinæ & virtutis commendationem & eminentiam, luculenter ab aliis jam animadversum est, tales regiones incolunt, quo omnis Græcorum ars, & terrarum orbis elegantia, olim confluxerat. Inde fit, quoniam stipati velut & circumscripti sunt Amphitheatrorum, balneorum, templorum, aliarum ædium, ruinis, ut multo rectius, quam alii, de situ, convenientia partium, quibusdam anaglyphicis operibus, & marmorum indole, judicare, priscamque ædificiorum imaginem, quamlibet hostili olim crudelitate & armorum licentia obliteratam, in vitam reducere possint. Hui! clamant bonarum artium rudes philosophastri, qui præter dialecticas cavillationes & jurgia prædagogica, quæ, quoniam vera rerum vocabula amisimus, demonstrationes suas appellant, nihil certi in rebus mortalibus dari, feliciter somniant. Tantane sunt impudentia homines, ut speciem quandam ædificiorum depingere velint, quorum vel nulla, vel obscu-

scu-

ſcuriſſima, reſtant veſtigia? Nonne ex quolibet, quicquid ingenio noſtro libitum fuerit, fingendi jus natum erit? Quæ frons, ajunt, *Jo Doſio*, *Peracio*, *Jacobo Laurio*, *Donato*, & noſtra ætate *Fiſchero ab Erlach*, fuit, cum iſti viri boni, ædificia nobis deſcribendo, quæ ipſi neque oculis, ob remotiſſimam ætatis memoriam, uſurpare, neque ſciſcitari formam ab alio quovis homine, poterant, toti erudito orbi imponerent? At, qui ita calumniantur, eos vehementer oportet eſſe impudentes. Quaſi non ſplendidiora artium priſcarum teſtimonia præter collapſas ingentium ſubſtructionum ruinas ad nos fuerint transmiſſa. Nam, licet per ſe mutila ædium vetuſtarum ſigna plurimum valeant, nihilne numi, & marmora, quæ omnis generis ædificia complectuntur, apud te ponderis habebunt? Aut credis, tam inconſtantes fuiſſe & lubricas artis priſcæ leges, ut hoc anno talem ædificandi rationem, alio aliam, quemadmodum noſtra ætate fluctuantes & incertiſſimi veræ pulchritudinis architecti ſolent, deligerent, ſed, ut veri, recti, & pulchri, una tantum via & ratio eſt, ſic conſtanter ſanctiſſimeque optimis legibus optime convenientem diverſorum operum elaborationem antiqui ſervarunt, quod apud illos conſummatæ, apud nos inchoatæ, artis indicium eſt. Ut nihil jam ediſſeramus de *Vitruvii* ſcripto, omnis Architecturæ fonte, quis adeo obtuſus & hebes eſſet, ut, ſi varias columnas, aut alia ornamenta effoderet, non ſtatim, Autorum ope, vel hujus vel alterius Dei fanum hoc in loco ſtetiſſe, aut tali pacto conſtructas eſſe domos, ſentiat, cum omnibus temporibus artis executionem, ſibi conſtantem, videat curioſus operis vetuſti indagator. Ut autem eo, unde digreſſa eſt, ſe referat oratio, quis, amabo, ſanus veram ædificiorum antiquorum imaginem ex parietinis reſtitui, aut Palatinæ Cæſarum domus ſpeciem in charta probabiliter reddi, poſſe dubitet? Pro ſe quisque igitur intendat animum, qua arte, quibusve auxiliis, *Franciſcus Blanchinius* tam abſconditam rem, & longinquitate temporum abſtruſam, feliciter detexerit. Loquuntur quidem varii Autores de ſumtuoſiſſimæ domus origine, incrementis, & mirabili ſplen-

 dore:

dore : dicunt, sub *Augusto* modicas fuisse aedes, post a successoribus in eximiam magnitudinem auctas esse, & quidem imperante *Tiberio domum Tiberianam*, in qua Imperator habitabat, accessisse ; mortuo *Tiberio*, *Caligulam* Palatium maxime amplificasse; &, quamvis sub *Nerone* omnia fœdis commacularentur incendiis, sub *Vespasiano* tamen & *Tito* refectam fuisse urbem, tandem *Domitianum* in immensum exornasse domum suam porticibus, statuis, areis, vestibulis, balneis, ut fere domicilium tot Imperatorum simul esse posset, quot ante eum summam rerum in urbe tenuerant ; attamen non idem est negotium, non æque facilis impenditur labor, verbisne describas fata domus illius, an formam, altitudinem, laxitatem, columnarum partitionem & dignitatem, radio designes. Habet certe pictura rerum visibilium, ut veneres suas, ita insignes quandoque difficultates secundum illud proverbium, quo Græci sæpius usi sunt : τὰ καλὰ δύσκολα.

Satis diu hæsimus in vestibulo. Aperitur nobis augustissima domus Cæsarea. Agedum, perruptis tandem repagulis, & elusa morosorum hominum importunitate, qui nobis tam amabile spectaculum invidebant, in cavædium, comite *Blanchinio* & duce, succedamus, a quo vestibulorum, conclavium, cœnaculorum, mœnianorum, cryptoporticuum, theatrorum, templorum, circorum, hortorumque, amœnitatem & pulchritudinem didicisse haudquaquam pœnitebit. Verum ipse *Blanchinius* nos, introire gestientes, paululum remoratur, &, posteaquam de regiis antiquorum Cæsarum ædibus enarrandi occasionem sumsit, pro ea, qua fuit, dicendi suavitate, nonnihil de causis vulgandi hujus libri, item de ichnographia, orthographia, partibusque, inservientibus ornamento Romanæ antiquorum Cæsarum domus, proloquitur. In memoriam simul nobis revocat *Farnesianæ* domus, in antiquarias artes merita, cui non solum hoc beneficium, sed etiam alias insignes vetustatis reliquias, in acceptis referre fas esset. Etenim, ait, Fastos consulares non haberemus, nisi eos *Paulus III* Pontifex effodiri jussisset, & *Alexander* in Capitolium perduxisset. Eum quoque ardo-

rem

rem antiquitatum studia provehendi, hæreditario velut jure transmissum, stimulasse ducem *Franciscum* profitetur, ut asservata in Parmensibus Cimeliarchiis antiqua monumenta publicæ donaret luci, sed etiam in mandatis dedisse suis administratoribus, Romæ commorantibus, ut sedulo in agris suis scrutarentur, si quid forte ad incrementum rei antiquariæ possent conferre. Hoc officium in se primo suscepisse *Ignatium* Marchionem *de Sanctis* comperimus, quem diligentia superavit Comes *Suzzanius*, magis ex sententia rem suam executus, qui nonnullas Cæsarum domus, per *Domitianum* restitutæ, aulas magnificentissimas detexit. Cum igitur amplos ibi fornices & structuræ majestatem deprehenderent, poterant fine ex majorum harum insigniorumque partium ædificii regalis situ, atque ex vestigiis, quæ etiam nunc exstant, diætorum, cavædiorum, atque porticuum, conjicere symmetriam atque proportionem ichnographiæ totius domus, quæ ab *Augusto* ædificata, a *Tiberio* & successoribus aucta fuit. Est enim illa domus, ubi, teste *Plinio*, admiranda quævis picturæ, sculpturæ, architecturæ, opera collocaverant Romani. Illis fossorum operis cum interesset Cel. *Blanchinius*, statim incredibili totam ædificii formam lineis effingendi cupiditate flagravit. Et hæc fuit occasio scribendi. Sequitur nunc *Capite II* distributio dictorum. Nimirum, ne quis sibi persuadeat, Autorem, hujus ædificii majestate præventum, magnificentius, quam verius, harum ædium naturam jactasse, sensim & minutatim velut omnes partes contemplatur. Primum enim spectavit aream Palatini montis, in quo domus fertur fuisse constructa. Deinde ex aliis Scriptoribus, qui ante eum vixerunt, ichnographiam domus desumsit. Tertio varias domus vicissitudines ex Historicis veteribus pariter ac recentioribus eruit, qualis aut facies domus sub unoquolibet Principe fuerit, aut certe esse debuerit. Quarto, confirmata horum signorum autoritate, ad ipsas *Aulas primarias* transgressus est, in *hortis Farnesianis* detectas. Quinto ex dimensionum, dispositionis, ac ornamentorum, ejusmodi præcipuarum partium symmetria, & reliquis maximarum ædium

parie-

parietinis, ichnographiam & orthographiam elicere annisus est. Sexto ex talibus initiis collegit, quæ domus conditio sub unoquovis Principe esse potuerit. *Capite III* ostenditur *idea generalis situs, atque ambitus, cum Palatini montis, tum domus*
Pag.21. *Imperatorum Romanorum, ibidem exstructæ.* Scilicet, collis ichnographiam, ait, *trapezio* contineri non admodum dissimili *parallelogrammo rectangulo*, & ad quadratum prope accedenti. Alterum latus *a b* metiri longitudinem circi, lineam *a c* metiri orientis latus ad arcum *Constantini*, lineam *c d* septentrionum latus usque ad *S. Mariæ* liberatricis comprehendere, quartam a *S. Mariæ* liberatricis ad *S Anastasiæ* templum respicere. *Caput III* descriptiones superioris areæ Palatini montis, & vestigiorum dirutæ Regiæ Cæsarum, ex reliquiis, ibi detectis, quæ per antiquarum rerum Scriptores in lucem prodierunt. Nominat hic primo *Leonardum Bufalinum*, qui A. 1551 die 26 Maji, *Julio III* Pontificatum tenente, suæ *Urbis Ichnographiæ* Palatii facem inseruit Sed ex hac, quanquam præclara, col-
33. lectione ædificiorum non satis dimensio Palatii apparet, neque etiam tabulæ tam exactæ sunt ad regulas artis, ut tuto iis niti posses, rudi quippe stilo, & in ligno, excusæ. Alteram ex vulgatis areæ Palatinæ imaginibus longe diligentius scribendam curavit *Onuphrius Panvinius* in libro *de Ludis Circensibus*. Sed, quia negotium loca designandi hominibus dederat, qui parum hujus artis Architectonicæ gnari essent, factum etiam fuit, ut vel plurima fingerent loca, vel ipsum *Apollinis* templum ibi collocarent, ubi jam compertum est stetisse olim balnea, sedilibus marmoreis & ex metallo factis luculenter ditata. Ut taceamus alios nævos, qui non tam culpa *Panvinii*, doctissimi acutissimique in his rebus judicis, quam eorum peccato, qui situs lineis adumbrare debuerant, commissi sunt. Universam vero ædificii proportionem exquirendi commodam præbuerunt ansam tres magnificæ aulæ, in *Farnesianis* hortis nuper visæ, quæ dum effossoribus, *Panvinio* æqualibus, incognitæ oppido essent, non poterant illi veram domus augustæ speciem assequi. Præter areas quoque splendidissimum in hortis *Farnesianis* pavimen-

pavimentum ex duris marmoribus quadratis, & in orbem conformatis, repertum fuit, ubi primarium ejus ædificii solum collocari debere existimat. *Caput V* ipsam domus amplissimæ *ichnographiam* & *orthographiam* complectitur. Cœpta enim est intra muros effossio circa A. 1720, inventæque aulæ per- Pag. 51.
amplæ tres, quarum primaria mediana fuit. Cujus gratia amplitudo ita consignanda erat, ut amplitudini aulæ domus magnificentia responderet. Quemadmodum ergo *Tabula I Panvinii*, Antiquariorum facile principis, descriptionem typis æneis repetitam sistit, ita *Tabula II* ichnographiam Palatii Cæsarum ex iis, quæ supersunt, parietinis, aliisque veterum monumentis, exhibet. Ostio videlicet adstiterunt duæ co 53.
lumnæ mirandi operis, ex pretiosissimo marmore constructæ, quod vocatur marmor salinum, cujusque specimen elegantissimum Autor in *Tabula III* dedit. Scapus columnæ variis scalptus est figuris super epistylium, &, præter alia id genus ornamenta, videmus in *Tabula IV* Zophorum, ubi Victoria alata coronam tropæo, ex militaribus speciebus composito, imponit. Eodem loco Colossi ex pretiosissimo basalte reperti fuerunt, quos, sine dubio a *Vespasiano* factos, *Domitianum* transtulisse in domum Cæsaream, verisimile est, quoniam basaltes jam ea ætate, *Plinio* id docente, rarissimus fuit. Ex iis quilibet totius ædificii spatium & mensuram conjicere potest, quam in *Tabula V* Doctiss. Autor ante Lectorum oculos posuit. Egregie ibi 65.
nævum in scribendo animadvertit, quando lapidicidæ pro AE in Genitivo fœminini generis persæpe scripserint AES, ut: FELICIS FLAVIAES DOMITIL: neque minus tempus pervestigat, quo aulæ medianæ opus anaglyphum, cujus figuram in *Tab. VI* & *VII* spectamus, formatum sit. His fundamentis dilucide explicatis, partes omnes domus pervadit, &, quas successu temporis Palatium accessiones nactum fuerit, studiose explicat. Hujus rei gratia totius Imperatorum regiæ, universum 91.
collem Palatinum occupantis, & a *Domitiano* pluribus in locis iterum exstructæ, perfectæ, & ad meliorem symmetriam redactæ, ichnographiam tradit. Non enim credendum est, ac si integram

O gram

gram domum e fundamento exſtruxerit, ſed nonnulla paſſim ornavit, ut ex luculentiſſima Iconographia, quam denuo *Tabula VIII* conſpiciendam præbet, videre licet. Cum vero multæ ibi exedræ ſint, poterat aliquis in eam cogitationem duci, an non hæc exedra, in cavædio interiore conſpicua, tholus ille *Cæſaris* fuerit, quem e vineola ſua, in Janiculo colle poſita, poterat ſpectare. Sed definire hic nihil audet Clar. *Blanchinius*, quoniam plures fuerint, neque in ea multitudine vera
Pag. 113. divinari poſſit. Longum vero hic nimis foret, ipſam domus magnificentiſſimam ſtructuram copioſa oratione delineare. Sufficiat nobis, dixiſſe, Doctiſſ. *Blanchinium* omnia ita ex ingenio, & parietinis, veterumque Autorum teſtimoniis, diſpoſuiſſe, ut videatur ipſis *Domitiani* temporibus vixiſſe. Adeo omnia Architecturæ veteris legibus reſpondent, prudentiſſimeque diſpoſita non parum delectamenti
169. præbent. *Capite VII* agitur de *introitu ad domum Cæſarum Auguſtorum amplificatam, ejusdemque veſtibulo, atrio, & cavo ædium, harumque ichnographia*, in quo licet multa deſiderentur, ſatis
187. tamen, qui ordo dictorum fuerit, perſpicere licet. Nimirum libuit Doctiſſ. Autori ab arcu *Titi* ad columnas fori, quæ ſtant ad latus templi Divæ *Mariæ Liberatricis*, lineam ducere, qua aſſumta, ſpatium inde parallelogrammum rectangulum, in *Tabula IX* depictum, conficit *ABDC*, pedes 250 Romanos latum, longum vero 750 latitudinis. Unum latus eſt linea, longitudinem metiens frontis aularum detectarum trium: quarum cum aulæ mediæ *a b* latitudo pedes habeat 110, duarum vero, a lateribus poſitarum, ſingulæ *a A* & *b B* 70; jam lineam *AB* continere pedes 250, evincit Autor. Ab extremo *A* frontis *AB* trium aularum ducit lateralem lineam parallelogrammi *AC*, cum eadem fronte angulum rectum efficientem; eamque incurrere in arcum *Titi* in C longitudine *Ac* pedum Romanorum 750, ſi comprehendas totum arcum *Titi*, 700 tantum, ſi excluſeris. Ab extremo alio proſpectus aularum *B* alia ducatur linea *BD* æqualis longitudine & parallela lineæ *A C*. Denique duas lineas *AC* & *BD* jungi debere ait linea *CD*, parallela lineæ *AB*. Tunc haberi parallelogrammum integrum *ABDC*, latitudine

pedum

pedum Romanorum 250, ac tripla longitudine, id eſt, pedum 750, in quo locantur ſcalæ, veſtibulum, atrium, atque cavædium, id eſt, totus primarius a via ſacra in Imperatorum domus introitus. Quod ad formam veſtibuli ſpectat, conſtituiſſe illud Pag. 211.
duplicem porticum docet, cujus utraque ſeries octo ſtriatis ſuperbiat columnis ex flavo marmore antiquo, pedes Romanos circiter 30 altis, Corinthii ordinis, ſuis cum vaſibus, capitulis, coronis, ac tympano conguente. Poſtea ante ipſam porticum planam aream expandit, & poſt ſcalarum adſcenſum, ad conſiſtendum percommodum clientium turbæ, atrium petentium. Tunc ſtatuit brachia ſingula, & in iis ſcalas declives, intercalaribus limbis diſtinctas, per quas vel equi equitesque ſolennibus diebus in publico equitatu adſcendere potuerint ad *Apollinis* templum. Ante harum ſcalarum, limbis intercalaribus diſtinctarum, initia geminos poſuit triumphales arcus. Qua occaſione 225.
interpretatur legem *Codicis Theodoſiani 17 Lib. XIV de Pane gradili*, quæ crucem fixit Commentatoribus, aliis ad *Flaviani Amphitheatri*, aut circi maximi, gradus, aliis ad alios gradus, referentibus. Noſter vero non dubitat, quin intelligi debeant gradus Palatii omnium maximi. Scalis præterea adſtant u- 231.
trinque porticus, quibus protegerentur adſcendentes ab imbre ſolaribus radiis. Poſtquam igitur triplicem partitionem parallelogrammi ſpatii excogitaſſet, partem priorem ſcalis tribuendo, alterius dimidium ipſi veſtibulo, dimidiumque aliud atrio, totam denique tertiam cavædio, jam de harum partium ornamentis Eruditiſſ. Autor cogitat. Scalis in hac diſtributione ad 233.
ſiniſtram arcus *Titi* proximus eſt, eximium tanti introitus ornamentum. In ſumma ſcalarum majorum, ubi area conſpicitur, inſtar magnificæ cujusdam plateæ, ante veſtibulum ſtratæ, locum dedit Arcui, quem *Auguſtus Octavio*, parenti ſuo, poſuit, & ex altera parte monumentum, in honorem *Druſi* erectum, cujus imaginem non obſcure indigitant aliquot marmora, & Zophorus, non ita pridem effoſſus. De ultimo tamen certi 238.
quidpiam ſtatuere non audet, ſed tantum hariolatur, nullum ædificium, quod quidem *Domitiani* tempore exſtiterit, magis 241.

illi aptum loco esse, quam unum forte ex arcubus, nomini ejus dicatis. Ut melius intelligatur dispositio & nexus partium illarum domus Palatinæ, ita refectæ, ornatæque per *Domitianum*, utile visum est, earum quoque *sectionem* & *orthographiam* *Capite VIII* persequi. Hoc autem modo disposuit introitum, ut ante scalas arcum *Titi* depingeret, deinde gradus Palatii, tum aream subdivalem ante vestibulum, pone eam vestibulum, atrium, & demum cavædium, sive peristylium, quod sequebatur medianatrium aularum majorum, collocaret. Hanc imaginem si quis sedulo inspexerit, facile situs alterius partem cognoscet. Inter reliqua vero notatu digna, quibus adornavit scriptum suum Autor, memorabilis est amphora, quam in
Pag. 250. ædiculis subterraneis reperit, ad murum interioris aulæ sitis, cui inscripta sunt verba: *Ex cellario*, seu, si mavis, *Ex cella L. Purelli Gemelli*, ad illorum vero latus nomen aliud conspicitur
263. CAESENNIAE, dominæ, ut Celeb. Autor credidit, prædii, unde uva lecta fuit. *Caput IX* memorat castra, seu stationem militum, ad tuendas Palatinas Cæsarum Augustorum ædes prope atrium ac vestibulum sitam, aliaque ædificia, quæ stationi erant proxima, neque a Principibus fuere dejecta, quorum hoc tempore vestigia permanent, & mentio apud Scriptores occurrit.
289. Juxta Autoris partitionem perspicuum est, ad utrumque latus scalarum & introitus esse omnia apte posita, cum hinc inde habeantur stationes, & custodiarum sedes, hinc *Octavii* Arcus & *Titi*, illinc *Germanici* & *Domitiani*, rursus hinc Saliorum, illinc Lupercorum, Sacrarium, quæ ambo Collegia fuere Sacerdotum, a *Romulo* constituta in Palatio, tum aulæ atque templa pro curiis ejus triginta, in orientali quidem parte, quo ad solennia sua, in occidentali vero, quo ad suffragia ferenda, con-
293. venirent. *Capitis X* nihil, præter inscriptionem, superest, quod, quamvis fati inclementia interierit, indicandum tamen Cl. Editor censuit, ne Lectores argumentum *de balneis domus Tiberianæ* fugeret. *Caput XI* prodit structuram ædificiorum, a *Nerone* domui Palatinæ adjectorum, productorumque a Palatio ad Exquilias, paulo post a successoribus dejectorum, præ-

sertim

ſertim vero a *Tito*, qui ſuas ibidem thermas erexit, atque amplitudinem *Neroniani* illius operis, a *Nerone* domus aureæ nomine nuncupati. Tantus profecto debuit eſſe ſplendor domus *Neronianæ*, ut ſequentes Imperatores parietinas etiam & incendio deformatas ædes invidiſſimis adſpicerent oculis. At dolendum eſt, hic velut terminos ſcribi, ultra quos cupidi lectores progredi nequeant. Nam reliqua omnia vel interciderunt, vel certe ex chartis Doctiſſ. *Blanchinii* reſtitui non potuerunt. Interim tamen, ne quid culpa Cl. Editoris prætermiſſum eſſe videatur, *Tabulæ* perquam nitidæ, & non ſolum *Capiti* huic, ſed & toti libro, maximopere inſervientes, in calce Voluminis adjectæ ſunt. *Tabula* igitur *XI* offert deſcriptionem parietinarum Palatii, a *Stephano Peracio* A. 1575 factam. *Tabula XII* proſpectum lateris orientalis domus Cæſarum Palatinæ contra Cœlium montem exhibet, ſculptore *Valeſio*, elegantiſſimo harum rerum artifice, qui jam Romæ inter alios induſtriæ ſuæ præcipuam meretur laudem. In *Tabula XIII* animadvertimus proſpectum lateris meridionalis domus Cæſarum Palatinæ ſupra circum maximum, eodem *Valeſio* ſculptore. *Tabula XIV* continet proſpectum Palatii Cæſarum ſupra circum maximum ex delineatione *Panvinii Lib I Cap. 17 de Ludis Circenſibus*. *Tabulam XV* complectitur macellum *Auguſti*, a ſubjecto macello dictum, a *Nerone* conſtructum, ut numus indicat: cui hinc templa duo adſtant prorſus quadrata, & poſtica ſui utriusque parte ſimul conjuncta, quorum in hortis S. *Mariæ Novæ* adhuc veſtigia exſtant, inde alia duo, iis æqualia & ſimilia. Proximus prioribus eſt arcus *Titi*, poſterioribus arcus aliquis, a *Nerone* ad introitum domus aureæ, ut Autor cenſuiſſe videtur, poſitus. In *Tabula XVI* ichnographiam duorum templorum, mutuo ſibi poſteriore ſui parte adhærentium, deprehendimus, quorum exſtant reliquiæ in hortis S. *Mariæ Novæ*, Macello *Auguſti* adſtantium ad arcum *Titi*, & utriusque ſectio atque interior orthographia. *Tabula XVII* Scenographiam domus Cæſarum Palatinæ cum additamento *Neronis*, Capitolio, aliisque publicis privatisque ædificiis, harum rerum curio-

ſis tribus chartæ foliis declarat. *Tabula XVIII* monſtrat Coloſſum *Herculis*, a *Lyſippo* ſcalptum, mole, habitudine, & elegantia, ſimilem *Farneſiano* Glyconis. Illum in colle Palatino prope hortos *Farneſiorum* in vinea Ronconia repertum, & a *Coſmo I* coemtum, ac Florentiam translatum ad ædes Principum, quas adornat, teſtatur *Flaminius Vacca* §. 77. *Tabula XIX* Coloſſo *Bacchi*, a *Fauno* ſuſtentati, & *Tabula XX* Coloſſo *Herculis* juvenilis, conſpicua eſt. Habetis itaque, Lectores æqui & candidi, breviſſimam, quantum per inſtituti noſtri cancellos licebat, Operis deſcriptionem, nec eſt, cur dubitetis, futurum, ut, ſi ad fontes ipſos acceſſeritis, tantam ex perluſtratione libri hujus elegantiſſimi capturi ſitis oblectationem & voluptatem, quantam nos, eundem perlegentes, ſenſiſſe grati & ultro fatemur.

JO. LAMI DE ERUDITIONE APOSTOLORUM Liber ſingularis, in quo multa, quæ primitivorum Chriſtianorum literas, doctrinas, ſcripta, placita, ſtudia, conditionem, cenſum, mores, & ritus, attinent, exponuntur & illuſtrantur, Critice ſacra juvatur & promovetur, prima Beati Pauli Apoſtoli ad Corinthios Epiſtola paſſim ediſſeritur, plurima proferuntur inedita, apteque Diſſertationes duæ interſeruntur, quarum prima eſt de re veſtiaria Chriſtiani hominis primitivi, altera de Codicibus MStis Novi Fœderis, qui in Bibliothecis Florentinis aſſervantur. Ad NEREUM CORSINIUM, S. R. E. Diaconum Cardinalem ampliſſimum.

Florentiæ, ex typographio Bernardi Paperinii, 1738, 8.
Alph. 1 pl. 6.

AUtor hujus libri jam A. 1733 Commentariis *de recta Chriſtianorum in eo, quod myſterium divinæ Trinitatis attinet, ſententia*, a nobis copioſe laudatis in *Actis A. 1739 Merſ. Jul. pag. 400*, aliisque ſcriptis, de qui-

quibus proxime dicemus, inclaruit. Hoc autem loco non ſolum hiſtoriam, ſed etiam apologiam, ſcribit. His quidem legibus, ut ante omnia, quid Operi occaſionem dederit, proponat, num ſcripta, quæ falſarum hæreſium fautores conſignarunt, ab homine veritatis ſtudioſo legi atque allegari unquam debeant, disquirat, totumque Opus diſtribuat. Nimirum obtrectatores ſunt, qui anſam huic Volumini dederunt, quique etiam temere caſtigarunt Autorem, quaſi illicitos libros legerit, quos tamen iſte legendi poteſtatem atque utilitatem ſatis ſuperque demonſtrat. Quæ vero diviſim iſto Opere tractantur, huc potiſſimum redeunt. *Capite ſecundo* oſtenditur, Apoſtolos, quos Chriſtus elegit, humiles abjectosque homines fuiſſe; *tertio*, primitivos Chriſtianos humili admodum genere & conditione utplurimum fuiſſe. *Capite quarto* de re veſtiaria hominis Chriſtiani primitivi tractatio reperitur. *Quinto* nonnulli Chriſtianorum nobiles & locupletes ſiſtuntur. *Sexto*, Chriſtianos primitivos imperitos utplurimum & rudes literarum fuiſſe; & *ſeptimo*, ipſos legatos Servatoris literarum rudes atque imperitos exſtitiſſe, declaratur. *Caput octavum* Patrum & Scriptorum ſacrorum de legatorum Chriſti imperitia & ruſticitate teſtimonia colligit. Poſtea *duobus Capitibus* celebris controverſia de ſtilo Novi Teſtamenti, *priore* quidem generatim, *poſteriore* autem ſigillatim, ediſſeritur. Cl. Autor iis ſe adjungit, qui barbariſmos ac ſolœciſmos in ſanctiſſimis literis concedunt, & eum in finem Patrum pariter atque recentiorum effata corradit; quemadmodum etiam nonnunquam inter humile vel ſimplex ac barbarum dicendi genus inſignem ſane confuſionem admittit. Argumenta, quæ teſtimoniis admiſcet, ita ſunt comparata, ut nihil iis ſit fragilius. Exiſtimat *Lamius*, quod ſacri doctores ſublimibus humanæ ſapientiæ verbis uti noluerint, ejus rei cauſam hanc eſſe, quod ad genium ſe turbæ rudioris accommodarint, quodque Spiritus ſanctus res quidem, non autem verba, inſpirarit. Quaſi vero non, τί καὶ πῶς dicerent, ſuggeſtum eſſet legatis divinis; quaſi nil niſi rude caperet multitudo, & quaſi inter ſublimitatem ac barbaram

ram orationis formam nihil medium intereſſet. Sed cur immoramur argumentationibus, quibus jam diu ab eruditiſſimis viris ſatisfactum fuit? Videamus potius, quid ſeorſim Vir eruditiſſimus diſputet. A *Matthæo* vitam optimi maximi Servatoris lingua Ebraica, ſive Syriaca, quæ tunc apud Judæos in uſu fuerit, eſſe conſcriptam, cum *Papia, Irenæo*, atque *Origene*, contra luculentiſſima ceterorum argumenta judicat. De ſtilo *Marci*, quem lingua Græca ſcripſiſſe concedit, *Grotii* atque *Chryſoſtomi* verbis diſputat, quorum ille ſic loquatur, ut magis *Marcum* Ebraicam & Chaldaicam phraſin redolere putet, quam ipſum *Matthæum*, hic vero, *Petri*, magiſtri ſui, veſtigiis inhærentem, dicendi brevitatem, parcitatemque verborum, ubique ſectatum eſſe, obſervet. *Lucam*, vel potius *Lucanum*, tanquam Medicum, puriorem quidem ſtilum adhibuiſſe, ſimpliciorem tamen ac helleniſmis permixtum, pronuntiat. *Paulum*, ait, hominem fuiſſe eruditum, ſed helleniſtam, & interdum ſolœcum; interea tamen *Auguſtini* verba ſua facit: *Sicut ergo Apoſtolorum præcepta eloquentiæ ſecutum fuiſſe non dicimus; ita, quod ejus ſapientiam ſecuta ſit eloquentia, non negamus.* Stilum *Jacobi* minoris *Calmeti* verbis ita deſcribit: *Brevis & ſententiis creber eſt, cui neque certos rei agendæ præſcribit fines, neque ſententias invicem annectit, quemadmodum in Proverbiis Salomon, & in præſentia etiam orientales, nempe per ſententias ſejunctas, non ratiocinando, morum regulas docens.* *Petri* Epiſtolam utramque veneratus eſt ſemper cœtus Chriſtianus, neque vero omnes poſteriorem *Petri* eſſe ſtatuunt. At, hiſce non obſtantibus, ait *Lamius*, Petri Apoſtoli, legati divini, hanc etiam Epiſtolam eſſe, longe probabiliſſimum manere. Quanquam *Hieronymus* in ea deprehendat ſtilum a priore diverſum, cujus forte cauſa diverſi interpretes fuerint. Finem hujus *Capitis* facit *Judas Thadæus*, cujus ſtilus ad *Petrinum* quam maxime accedere judicatur. Sequens *Caput* de libris ceteris, quos legatis Chriſti ac viris eodem tempore claris falſe adſcribunt, tractationem inſtituit, præeunte Cel. *Fabricio*, cui etiam ſtatim ab initio juſtiſſimæ laudes tribuuntur. Poſtea Diſſertatio de Apoſto-

Apostolorum amanuensibus, aliisque Christianis ejusdem ætatis interpretibus, adjicitur. Quo facto, *Capite decimo tertio* Codicum MStorum Novi Testamenti, qui in Florentinis Bibliothecis asservantur, pluribus verbis historia narratur. Hinc, œconomiam incarnationis & rationem providentiæ divinæ admirabilem in legatis suis ignorantiam atque animi demissionem sapienter poposcisse, defenditur. Eleganter assertum istud prosecutus eruditissimus Autor, autoritate *Origenis* ac testimonio *Laur. Magalottii*, qui *P. II Epist. Famil. Ep. 6* de argumento isthoc agit, dicta suffulsit. *Capite* sequenti de Spiritus sancti in legatos Christi illapsu, deque divinorum scriptorum adflatu, sermo incidit. Scilicet, non eloquentiam ipsos esse edoctos, probare contendit Autor, sed potius recto divinarum rerum sensu, profundaque mysteriorum intelligentia, instructos evasisse. Et de hac ipsa divinissima primorum Christianorum sapientia *Caput decimum sextum* ex instituto agit. Sequentia duo sanctissimo *Joanni* dedicata sunt, quorum in priore Autor rusticitatem & imperitiam *Joannis* audacter satis describit, in posteriore vero sententiam hanc suam contra oppugnantes defendit, qui tandem & ipsi rusticitatis atque imperitiæ accusantur. Fallimur ? an illi tam crudos honorum titulos a legatis divinis, & a se ipsis, jure quodam suo in Autorem retorquebunt?

FRAGMENTUM VETERIS JURISCONSULTI de Juris speciebus, & de Manumissionibus, quod servavit DOSITHEUS MAGISTER in Exercitationibus Græco-Latinis, nondum editis, ex Codicibus MStis Bibliothecæ Batavæ edidit, Notas & emendationes adjecit, MATTHIAS ROEVER. Accedit ejusdem Specimen Observationum & Emendationum ad Glossas veteres, verborum Juris.

Lugduni Batavorum, apud Corn. Haak, 1739, 8 maj.
Plag. 21.

Haud esse ignotum potest eruditis vel ex his Annalibus Clarissimi *Raveri* nomen, cujus nobilem operam, in recensendo *Musæi* Carmine positam, in *Actis* superioris *Anni Mens. Febr. pag. 60* copio-

copiose laudavimus, simulque insignem Graecarum literarum peritiam Lectoribus nostris pro merito commmendavimus. Jam hoc JCti veteris Fragmento pergit prodesse publice; quem sane conatum eo majori dignum admiratione censemus, quo rarius literarum cultores, vix adolescentiam ingressi, in lucem aliquid, rectioribus studiis salutare, proferunt. Ipsae illae reliquiae, quas in praesenti manibus versamus, primum hic Graece comparent. Quae enim exstant a *Cujacio*, postea ab aliis, & novissime ab *Antonio Schultingio* in *Jurisprudentia Ante-Justinianea*, divulgatae editiones, ex Latinam tantum ipsius *Dosithei* versionem exhibent. *Ulpianum* praeclarae veteris Juris particulae Autorem indicat primus statim Fragmentorum hujus JCti, quae supersunt, titulus; ideoque falli eos, qui de *Cajo* suspicantur, contendit politissimus Editor. Periisset sine dubio utilissimum Opusculum, nisi sapienti consilio servatum fuisset a *Dositheo* illo *Magistro* in *Exercitationibus Graeco-Latinis*, quibus nondum contigit videre lucem. Illum autem *Ulpiani* aevo vixisse, conjicit *Raeverus* noster ex eo, quod ipse fateatur, se *Hygini* Genealogiam, cujus in iisdem Exercitationibus continetur Fragmentum, *Apro* & *Maximo* Coss. scripsisse. Quid igitur hac in re esse clarius potest? Quid majorem probabilitatis prae se ferre speciem? Hos enim Consules Fasti referunt ad annum 207 P. C. N. quo tempore & *Ulpianum* floruisse, nemo ignorat. Quanquam vero Fragmentum hoc est doctissimum, & ubique in eo *Ulpianus*, quasi parens, refulget totus; ipse tamen *Dositheus*, cui debemus illud, nulla se doctrina commendat, quin potius omnis elegantiae imperitum, nec saepe, quid scripserit, intelligentem, universa scribendi forma ostendit cum in hoc Opusculo, tum in Responsis *Hadriani*, & sic in reliquo Opere, quod editum non est. Maxime illud scribarum vel negligentia, vel ignorantia, depravatum & truncatum meliori propemodum sui parte, exhibuerat *Cujacius*, ex cujus libro omnes deinceps, quotquot exstant, editiones defluxerunt. Operam proinde adhibuit summam Clarissimus Editor, ut integriorem inveniret Codicem; nec defuit fortuna, cum in scriniis Bibliothecae Batavae manu exarata scripta perlustranti

Adver-

Adverſaria *Joſephi Scaligeri* obvenerint, quibus inſertum fuerat *Ulpianei* Fragmenti apographum, editis longe emendatius. Sed magis adhuc integrum illud deprehendit *Ræverus* noſter in antiquiſſimo, &, quantum ex characteribus conjicere datum, octo Seculorum ætatem præ ſe ferente, Codice, qui ex *Gerardi Joannis Voſſii* libraria ſupellectile in Bibliothecam Lugdunenſem translatus eſt, ibique inter quantivis pretii κειμήλια aſſervatur. His ſe uſum profitetur ſubſidiis doctiſſimus Editor in divulgando Fragmento, cujus lectionem ut redderet faciliorem, Obſervationes adjecit criticas, quibus vel emendavit textum, vel, ubi obſcurior videretur, illuſtravit dexterrime. Ita v. g ad *tertium* Fragmenti *Paragraphum*: Νόμος γὰρ Ἰέλιος καὶ Πάπιος. Τὰ λοιπὰ μέρη τῦ δικαίȣ προσαγορευόνται, erudite notat, multa hic excidiſſe, & olim forte fuiſſe: Νόμος γάρ ἐστιν ὡς ὁ Ἰέλιος καὶ Πάπιος. Ea vero, quæ ſequuntur, ita reſtituenda putat: τῶ δὲ τῦ νόμȣ ὀνόματι τὰ λοιπὰ μέρη τῦ δικαίȣ παραγορευόνται, ut ſcilicet legis appellatione ceteræ Juris ſcripti partes comprehendantur; per δίκαιον enim jus ſcriptum intelligit Editor. Fundamentum emendationis hujus eſt *Theophilus ad* §. 4 *Inſt. de J. N. G & C.* Præclari porro ingenii ſpecimen eſſe poteſt obſervatio ad verba *Ulpiani*, §. *ſexto* obvia: ἢ κατὰ διαθήκην. Scribit *Ræverus*, *vel teſtamento* recte verti in MSto *Voſſiano*. *Scaligeri* quidem apographum habere *vel teſtimonio*, ſed inepte admodum, licet & ita expreſſum ſit in omnibus editis. Sæpius obſervaſſe ſe ait, vocabula *teſtamentum* & *teſtimonium* confundi perperam a librariis, qui, literarum compendiis decepti, ignorarunt, $T\overline{M}$ denotaſſe apud antiquos *teſtimonium*, $\overline{TTM}$ vero *teſtamentum*, hasque notas in vetuſta *Notarum Juridicarum explanatione* MSta, in Bibliotheca quadam Batava latitante, ſe reperiſſe monet. Vides igitur, Lector, erroris originem; vides ſimul, quam oppotune Editor Clariſſimus medicas attulerit manus depravato cuidam *Livii* loco *Lib. XXXIX Cap. 8*, ubi verba: *falſi teſtes, falſa ſigna teſtimoniaque*, a *Liviano* dicendi genere aliena putat, cum teſtes & teſtimonia unum idemque ſignificent.

Pag. 8.

14.

ficent. Quare pro *testimoniaque* reponendum credit *testamentaque*, suæque emendationis ipsum Autorem Patavinum profert *l. c. Cap. 18*, cui loco peregregio addit *Isidorum Lib. V Orig. Cap. 26*, qui, eadem laborans confusione, ex eodem lucem fœneratur clarissimam. Ita enim ille: *interneciei judicium in eum dabatur, qui falsum testimonium fecerat* &c. Legendum suadet Cl. Editor, qui *falsum* testamentum *fecerat*, eamque lectionem in quatuor antiquissimis MStis Batavis deprehendi confirmat, & præterea, quid sibi de voce *interneciei* videatur, exponit. Pergendum nunc esset nobis ad observationes *Ræveri* in Juris Græci Glossaria, quæ sæpenumero emendavit & illustravit, castigatis simul Scriptoribus bene multis; sed quid pluribus opus? Qua enim incepit ire via doctissimus Juvenis, eadem hic pergit pede alacri, dignissimus ideo & nostris & Lectorum omnium laudibus, quibus si ad majora in dies audenda accensus fuerit, forte patria eum videbit aliquando summæ dignitatis celebritatisque Jureconsultum, Virumque Criticæ artis longe peritissimum.

ARCHITECTURE HYDRAULIQUE, &c.

h. e.

ARCHITECTURA HYDRAULICA, SIVE ARS aquas ducendi, elevandi, iisdemque ad varia vitæ commoda parvius utendi. Autore BELIDORO, Commissario Provinciali Pyrotechniæ, Professore Reg. Matheseos in Scholis Pyrotechnitarum, Societatum Regiarum Londinensis & Berolinensis Socio, &c.

Tomi I. Volumen I.

Lutetiæ Parisiorum, 1737, 4 maj.

Alph. 2 plag. 8, Tabb. æn. 44.

QUanquam de Architectura, tam civili, quam militari, tanta & tot extant volumina, ut, quæ sint optima, cognoscere, id fere artis sit; pauci tamen ad Hydraulicam Architecturam tractandam animum appulerunt, hi vero ipsi, qui de illa commentati sunt, haud videntur huic negotio tantam operam impendisse, quantam exigit longe utilissima hæc Architecturæ

pars.

pars. Multum itaque debet hæc ars ſolerti induſtriæ Cl. *Belidori*, qua ad eam dignitatem nunc eſt evecta, ut inter mathematicas ſcientias non infimum locum ſibi poſſit vindicare. Equidem propoſitum jam nobis eſt, egregii hujus Operis conſpectum noſtris Lectoribus exhibere; hoc tamen nobis dolere profitemur, quod facile prævidemus, arctiores limites nobis præſcriptos non eſſe permiſſuros, ut ſingula, quæ in hoc libro præclare tractantur, argumenta pro eorum dignitate exponamus. Sed agedum, ad ſuccinctam eorum, quæ in hoc Opere continentur, recenſionem feſtinemus. Poſt Epiſtolam, qua Cel. Autor Opus ſuum illuſtri Academiæ Scientiarum Pariſienſi conſecrat, legitur Præfatio, in qua Autor præcipue id agit, ut præconceptam multorum, qui mechanicis artibus ſtudent, opinionem, quaſi in hoc genere praxis theoriæ ſit anteponenda, variis argumentiis convellat. Præterea nos certiores facit, ſe ſua ipſius experientia neceſſitatem theoriæ fuiſſe edoctum. Cum enim in eo fuiſſet, ut Tractatum de Architectura Hydraulica, quem A. 1729 promiſerat, ederet, accidiſſe forte, ut ipſi eſſet animo concipienda Machina, cujus ope aqua poſſit elevari. Tunc autem non ſine aliqua ſollicitudine intellexiſſe, ſibi nec diuturnum rerum uſum, nec mediocrem, quam ex libris hauſerat, Mechanicæ & Hydraulicæ cognitionem, ſufficere ad ſingulas hujus Machinæ partes tam accurate determinandas, ut quæſitus, cur tales & tantas eas conſtituiſſet, ejus rei rationem perito judici reddere potuiſſet. Hinc cœpiſſe de Machinarum theoria promovenda ſerio cogitare, &, de feſtinanda inſtituti Operis editione parum ſollicitum, ante animum ſuum ampliori ſcientia inſtruere, quam alios ad artem Hydraulicæ Architecturæ informare ſuſtineret. Hinc natum eſſe hoc Opus, cujus nunc *primum Volumen* emiſſum eſt. Diviſum eſt in *duos Libros*, quorum *primus* Introductionis loco eſt, *ſecundus* varia hydraulicarum machinarum genera deſcribit, & methodum, illarum effectus ſub calculum revocandi, & perfectionem æſtimandi, tradit. Exponamus autem ſeorſim argumenta, de quibus hi *duo Libri* tractant. *Liber primus tria Capita* con-

Pag. 1. tinet, quorum *primum* elementa Mechanicæ explicat. Traditis primis definitionibus & axiomatis Staticæ, & exposita theoria de virium compositione, inde deducit Autor proprietates vectis heterodromi, homodromi, tertii generis, & angu-
10. laris. Postea de vectibus, quos vocat, compositis, id est, qui
18. constant ex pluribus virgis inflexilibus, ad communem virgam junctis, exponit, eosque ad vectes simplices reducere docet, & usum hujus theoriæ ad Machinarum calculum ostendit.
20. Hac occasione docet etiam invenire pressionem, tam eam, quam cylindri, horizontaliter positi, axes in fulcra sua exercent, quam illam, quæ a cylindro verticaliter erecto, veluti ergata, & ad quam potentiæ ope virgarum, sive in eodem plano verticali, sive in diversis, sitarum, applicatæ sunt, in fulcrum suum inferius seu capsulam, quam Galli *la crapaudine* appellant, ex-
23. ercetur. Deinde de vectibus angularibus contiguis, quorum unus in alterum agit, pauca addit, & regulam generalem demonstrat, qua ratio potentiæ ad onus in statu æquilibrii deter-
25. minatur. Pergit ad theoriam axis in peritrochio, trochleæ, plani inclinati, cunei, & cochleæ. Sic autem absoluta theoria
32. potentiarum manualium, docet invenire centrum gravitatis trianguli, dimidiæ areæ circuli, & cujusvis ejusdem arcus, quam
36. doctrinam applicat ad examen manubriorum, tam simplicium, quam duplicium & triplicium, qualibus instruitur nonnunquam cylindrus rotæ, cujus ope emboli antliarum hydraulicarum reciproco motu elevari & deprimi debent; &, quoniam, dum tale manubrium circumagitur, momentum oneris, ad illud applicati, ob variam directionis suæ ab axe rotæ distantiam, nunc crescit, nunc decrescit, ostendit methodum inveniendi momentum oneris medium & constans, quod ad invenien-
42. dam rationem potentiæ ad onus considerandum est. Inde ad explicanda quædam principia æstimationis virium hominum ac equorum, qui ad machinas movendas adhibentur, secundum Clarissimorum virorum, *de la Hire*, *Sauveur*, & *Parent*, experimenta & placita, progreditur. Denique, cum theoria motus aquarum sine cognitione regularum motus obtineri non possit,

sub

ſub finem hujus *primi Capitis* regulæ motus & percuſſionis Pag. 45.
corporum, & theoria motus gravium, tam libere, quam in planis inclinatis, cadentium, diſtincte explicantur. *Caput II* inſcribitur de frictione, & effectibus ejus in Machinis ad calculos vocandis. In hoc *Capite* Cel. Autor primo explicat prin- 71.
cipia æſtimationis frictionis, deinde hanc theoriam ad calculum 78.
frictionis piſtillorum, qualia in molis oleariis obvia ſunt, applicat, tertio calculum frictionis, cum motu circulari conjunctæ, 81.
docet, quarto illum caſum, in quo potentia, per quam onus eſt elevandum, ad frictionem augendam aliquid valet, conſiderat, 83.
denique de calculo frictionis in libra, in axe, in peritrochio, in polyſpaſto, in plano inclinato, in cochlea, in machina, ex rotis 85.
dentatis & radiatis compoſita, agit, quibus argumentis calculum frictionis funium, cylindris vel trochleis circumplicato- 111.
rum, & nonnullarum machinarum, veluti ejus, quam Galli *le levier de la garouſſe* vocant, calculum ſubjungit. In *Capite III*, 122.
in *XII Sectiones* diviſo, elementa & regulæ Hydroſtaticæ ac Hydraulicæ explicantur. *Sectio I* de æquilibrio fluidorum, 126.
de adſcenſu fluidi in tubo capillari, de menſura gravitatis ſpe- 129.
cificæ fluidorum, agit, & duas tabulas continet, quarum una 131.
pondera unius digiti cubici, altera pondera unius pedis cubici variorum fluidorum maxime obviorum, qualia tam æſtate, quam hyeme, obſervantur, exhibet. *Sectio II* docet preſſuram aquæ 136.
in fundum vaſis, quo ipſa continetur, æſtimare. In *Sectione III*, 145.
quæ de actione aquæ horizontali in ſuperficies verticales & rectangulas inſcribitur, docet Cel. Autor actionem illam, a ſumma ſuperficie aquæ usque ad fundum vaſis continuo creſcentem, reducere ad actionem uniformem, quæ altitudini mediæ, ſive totius dimidiæ, ſit proportionalis, & quantitatem preſſuræ, quam tota aliqua ſuperficies verticalis ſuſtinet, metiri per pondus columnæ aqueæ, cujus baſis illi ſuperficiei, & altitudo altitudini mediæ, ſit æqualis. In *Sectione IV* de actione fluidi 152.
in ſuperficies ad horizontem inclinatas diſſerit, ejus menſuram eadem ratione obtineri oſtendit, qua actionis in planum verticale habetur, denique in angulum inquirit, ſub quo planum debet

eſſe

Pag. 156. esse inclinatum, ut brevissimo tempore maxima quantitas aquæ super eo elevari possit, quem 24° 21′ esse docet. Superest examinanda pressio aquæ lateralis in superficies circulo-
159. rum, sive verticales, sive inclinatas, cui *Sectio V* destinatur. Hanc
164. excipit *Sectio VI*, quæ centrum pressionum fluidi homogenei in latus vasis rectangulum & circulare invenire docet. Reli-
165. quæ *Sectiones* regulas motus fluidorum tradunt. *Sectio* nimirum *VII* docet quantitatem aquæ per lumen tubi vel vasis constanter pleni, dato tempore effluentis, invenire, & reliqua Problemata, huc spectantia, solvit, abstrahendo tamen a frictionibus, quas aqua in foraminibus exeundo subit; quarum cum
225. non sit nulla ratio habenda, *Sectio VIII* calculum harum frictionum, seu differentiæ inter quantitatem aquæ, a frictione non impeditæ, exituram, & quantitatem, quæ per lumen canalis
214. vere effluit, demonstrat. *Sectiones IX* & *X* mensuræ quan-
229. titatis aquæ, per lumina verticalia, tam rectilinea, quam circula-
240. ria, effluentis, destinantur. *Sectio XI* de viribus aquæ fluentis, plana ipsi opposita percutientibus, agit, & necessitatem hujus theoriæ ad determinandam maximam quantitatem effectus machi-
269. narum, a fluminis impetu motarum, præclare ostendit. *Ultima* denique *Sectio* de gravitatione corporum solidorum in aqua paucis exponit. Sic itaque summa capita introductionis breviter recensuimus. His jam principiis armatus Cel. Autor, accingit se ad Machinarum hydraulicarum descriptionem & exa-
277-320. men, & effectus earum valde exactis calculis subjicit. *Capite I* describit partes, ex quibus mola frumentaria, ab aqua agitanda, componitur, & modum, quo grana inter lapides molares conteruntur, deinde monet, quæ observanda sint, antequam hujusmodi mola ædificetur, porro docet effectus singularum partium molæ ad calculos vocare, & quantitatem farinæ, quam data mola dato tempore suppeditare potest, invenire, &, quantum effectus ejus a maximo effectu distet, cognoscere. Præterea de molæ duplicis constructione, de superficie palmularum rotæ molaris ex data fluminis celeritate & potentia, ad movendam rotam molarem necessaria, determinanda, de declivitate alvei,

alvei, ita formanda, ut aqua in palmulas plurium rotarum, juxta se invicem positarum, æquali impetu irruat, de constructione molarum, a fluxu & refluxu maris agitandarum, earumque molarum, quarum rotæ sub aqua prorsus absconditæ sunt, varia monita, scitu maxime utilia, in hoc *Capite* deprehendimus. Sub finem denique hujus *Capitis* de molis manuariis & asinariis, earumque calculo, Cel. Autor exponit. Pergit in *Capite II* ad Pag. 321-
descriptionem molæ ferrariæ, cujus præcipuarum partium dimensionem, & maximum effectum, docet. 347.
Hisce descriptionem molæ, cujus ope marmoreæ columnæ serra discinduntur, item molæ, qua ad perforandos cylindros ligneos utuntur, subjungit.
Tertio in *Capite* de molis, quibus pulvis pyrius paratur, agit, 348-359
dimensionem & pondus pistillorum, dimensionem rotæ molaris, rotæ dentatæ & radiatæ, & resistentiam pistillorum, determinat, modum pulverem pyrium componendi docet, ac maximi effectus, tali molæ adscribendi, quantitatem computat. Denique descriptionem molæ jumentariæ singularis, qua cementum in pulverem conteri potest, tribus verbis addit. Hæc ea sunt, quæ Cel. Autor de molis dicere constituit; in quibus modum optime servasse nobis videtur. Plura enim qui cupit exempla calculi molarum, is, hac doctrina Autoris adjutus, modo præmissis principiis Mechanicæ probe sit instructus, sibi ipse auxilium ferre poterit, illis etiam in casibus, quos Autor
non attigit. *Ultimum Caput* hujus *Libri* examini machinarum, 360.
quæ aquam haurire, & in alium locum effundere, possunt, fervit. Cum in magno istarum machinarum numero, quas artifices ad purganda loca palustria excogitarunt, nulla sit, quæ *rosarium*, quod *Moulin à Chapelet* Gallis vocatur, utilitate vincat; de hac Machina Autor noster primo loco dicit, & rosarii, tam inclinati, quam verticalis, constructionem, positionem inclinati respectu horizontis in gratiam maximi effectus, & quantitatis potentiarum, has Machinas moturarum, æstimationem, docet. Exemplis autem utitur, non pro arbitrio confictis, sed veris. Describit enim duo rosaria Argentoratensia; unum, quod Massiliæ cernitur, aliud, quo in portu Rupifortiensi utuntur. Hanc

legem ſibi in præcedentibus quoque *Capitibus* præſcripſit, ſi quam noverit molam alicubi ædificatam, quæ ad rem ſuam faceret, iſta ut exempli loco uteretur, in quo theoriam ſuam declararet. A roſariorum conſideratione ad explicandas, & cum roſariis comparandas, alias hoc genus machinas progreditur, quas pariter ac præcedentes accurate delineandas, & nitidiſſimis figuris æneis exprimendas, curavit. Sed, quia hasce Machinas eum potiſſimum in finem exhibuit, ut, quibus laborent incommodis, demonſtraret, in iis deſcribendis brevior eſt. Inter hæc argumenta, a nobis carptim enumerata, licet omnia illa ab Autore pro dignitate fuerint expoſita, duo tamen ſunt præcipue, quorum tractationem nos maxima voluptate affeciſſe, diſſimulare non poſſumus. Primum eſt id, quod per integrum *Caput II Libri I* pertractatur, frictionis nimirum theoria. Quanquam enim ea tali hypotheſi eſt ſuperſtructa, ut particulæ ſuperficierum prominentes hemiſphæria eſſe ſumantur, de qua dubitari poſſit, num ea hypotheſis etiam naturæ ſit, & quæ forſan illis ſe minus probabit, qui, rem omnem hic per elaſtra minima ſuperficierum reſiſtentium expediri optime poſſe, arbitrantur; tamen id non obſtat, quo minus ratio ac via Cel. Autoris, qua conſenſum principiorum ſuorum æſtimandæ frictionis cum experientia oſtendit, qua iſta principia ad omnes fere caſus in hac re obvios extendit, qua denique incedit in calculo generis frictionis cujusvis, inter partes ſolidas Machinarum obviæ, docendo, æqui lectoris aſſenſum ſit meritura. Neque meminimus ullibi legere theoriam frictionis adeo amplam, elaboratum, & ad æſtimationem perfectionis aut imperfectionis Machinarum accommodatam. Alterum eſt calculus nonnullarum Machinarum valde compoſitarum, quæ in *Libro II* deſcribuntur. Quanti momenti ſit hæc doctrina, experientia nos docet, cum videmus, eximios nonnunquam artifices, qui machinam quandam perbene, ut putarunt, animo conceperunt, ſpe excidiſſe ſua, cum illam extra mentem exiſtere juſſerint, & non niſi tentando emendaſſe, & ad aliqualem perfectionem promoviſſe, qua tamen an non major in opus ſuum cadat, demonſtrare non potuerunt. Hac contra doctrina,

quam

quam Cel. Autor citato loco selectis exemplis illustravit, id effici posse videtur, quod multorum artificum solertiam adhuc fefellit, ut, antequam machina aliqua sit constructa, & ad motum concitata, certus & securus de felici ejus successu esse possis, & tam quantitatem effectus, quam quantitatem potentiæ, ad machinam agitandam requisitæ, nec non gradum perfectionis, cujus illa pro circumstantiarum & materiæ ratione capax est, ita exacte determinare, quasi eæ res a posteriori tibi innotuissent. Quod reliquum est, laudare operam debemus, qua Cel *Belidor* annisus est, plurima Mechanicæ & Hydraulicæ loca tam perspicua & facili methodo explicare, ut, vel ab iis, qui primis Arithmeticæ & Geometriæ elementis animum habent imbutum, ea capi posse, nulli dubitemus. In illis ipsis locis, quæ sine analysi infinitorum tractari non possunt, quo præcipue doctrina de motu aquæ, per orificia verticalia circularia erumpentis, pertinet, ita versatus est, ut & illis faceret satis, qui hanc scientiam callent, & eorum, qui in ea hospites sunt, utilitati consuleret; cum, quas ipsi calculus suppeditavit, conclusiones ad praxin accommodaverit, & distinctis regulis explicaverit, quas sequi etiam illi facile poterunt, qui earum rationem perspicere non valent. Quæ cum ita sint, non possumus non Celeberrimi Autoris in Mechanicam practicam merita prædicare, & nostram reliquorum hujus Operis *Voluminum* expectationem profiteri.

MEDICINA RATIONALIS, AD RECENTIORUM mentem Observationibus adaucta, constitutionem epidemicam partis anni 1733 atque integrorum annorum 1734, 1735, 1736, in Cremonensi civitate complectens, Autore PAULO VALCARENGO, Medico Cremonensi. Cui accessit aurea methodus, veteribus incognita, ad profligandas expeditissime febres tertianas, tum intermittentes, tum per subingressum continuas, brevissime lucubrata a FLORENTIO AUGUSTINO GALLARATO, e Colleg. Nobil. Phys. Papiæ, ibique in Regia Cæsarea Universitate Medicinæ Practicæ Professore Primario.

Cremonæ, apud Petrum Richini, 1737, 4, chart. maj.
Alph. 2.

MAgnum aliquid & præclarum doctiſſimus Autor, quamvis nondum ætate gravis, ſed vix, cum hæc ederet, annos 32 natus, & ante 14 annos Medicinæ initiatus, molitur, tantamque ſuorum conatuum præſenti hoc Opere, in quo maturæ ſenilisque prorſus ſapientiæ, pragmaticæque prudentiæ, & variæ eruditionis, monumentum nobis conſtituiſſe videtur, expectationem concitat, ut bene non ſolum ſperare de illis, ſed confidere prorſus, queamus. Etenim jam aliquot abhinc annis, inito ſapienter conſilio, id egit, ut, doctiſſimorum quorundam Medicorum veſtigia perſequendo, occurrentes quoslibet morbos, & præcipue ſingulares, candide diligenterque obſervaret, & in adverſaria referret, quod etiam inſtitutum in poſterum per omnem vitam ſine intermiſſione perſequi decrevit. Poſtquam igitur huc usque plenam conſtitutionum, quæ evenerunt, epidemiarum hiſtoriam, per longum tempus continuatam, accurate exaravit, atque in unum corpus redegit, perpenſis ſimul ſemper Clariſſimorum Autorum clinicis animadverſionibus, quas cum obortis pedetentim morbis exactiſſime contulit, multiplicem ſibi ſelectiorum obſervationum meſſem, eamque ſatis amplam, ſibi naſcituram eſſe temporis progreſſu, intelligit, qua diligenter utendo, integrum univerſæ praxeos opus, quod ſingulos complectatur morbos, conſcribere queat. Quod, ut jam affectum in pluteis aſſervat, ita procedente ætate magis ſe politurum, atque hinc canones etiam, quorumlibet morborum curationibus optime & ſigillatim accommodatos, tutius ſe firmiusque conditurum eſſe, pollicetur. Quamobrem, ut præſtantium Medicorum judicia atque conſilia ſuper hac re exquirat, nec, ea jam peracta, cuivis doctrinas ſuas vel tanquam vanas, vel tanquam falſis nixas hypotheſibus, condemnare atque abjicere liceat, ipſeque adeo laborum ſuorum præmio, quod unice ex communi ſalute ſibi exoptat, defraudatus plane diſcedat, vel quotannis, vel ſaltem exactis duobus tribusve annis, prout vitæ pragmaticæ ratio patietur, obſervationes, a ſe inſtitutas, & in unum corpus redactas, luci publicæ exponet, ut, perſpecto virorum doctorum judicio, tum emendare

Opus,

Opus, tum novis, secum communicatis, Observationibus angere, atque ad majorem perfectionem perducere, possit. Nos quidem ipsi hoc institutum gratulamur ex animo, atque vitam & faustos quosvis successus comprecamur, idque eo magis, quo certius ex his ipsis primitiis, ad quas explicandas nunc propius accedimus, cognoscitur, non mediocria ab hoc Viro esse expectanda, sed velut *Baglivum* aliquem, *Lancisium*ve, aut similis ingenii Medicum Italum, in Nostro reviviscere, in quo judicii acumen, eruditionis copia, observandi diligentia summa, & candor, velut de principatu contendant. In *Dissertatione prævia*, *de hodierno Medicinæ statu*, magnos utique fructus ad Medicinam huc usque ex Chemia, Anatomia, atque Philosophia naturali, ostendit rediisse, neutiquam tamen eas disciplinas vel perfecisse artem medicam, vel perfecturas unquam, & ad justum maturitatis terminum perducturas esse, sed solidum incrementum veræ Medicinæ a diligenti observatione eorum, quæ in ægroto accidunt, harumque observationum cum vera atque solida therapia comparatione, unice expectari. Hanc proinde ornandæ augendæque artis rationem omnibus ineundam suadet Medicis, nec eos probat, qui domi suis potius subtilioribus theoriis indulgent, aut abstrusis quibusdam, nec Medicinæ adeo cognatis, scientiis totos se consecrant, quam in clinicas observationes incumbunt. Quod vero ad ipsos morbos epidemios, a Nostro toto hoc Opere traditos, attinet, in illorum enarratione is accuratissime procedit, neque vero singulares observationes expromit, nisi ubi eas identidem interspergere consultum putavit, sed, præmissa semper aeris tempestatumque indole, morbi historiam, ex ejusmodi observationibus collectam, generatim proponit, adeoque cujusvis indolem & genium exacte describit, eventus varios, eorumque præsagia, diligenter enumerat, causas evidentes atque proximas explanat, omnem curationis rationem, pro corporum morbique varietate variam, candide explicat, & remedia simul cum quibuslibet cautionibus, & adhibendi prudentia, eadem fide revelat, paucis iis, & magis simplicibus, usus, effectus notat, quid omittendum fuerit, non reticet, sæpius ad consensum præstantissi-

 morum

morum de Medicina Pragmatica Scriptorum provocat, aliis vero locis etiam eorundem opinionem sub judicium vocat, modesteque in illos animadvertit, ubique autem naturæ vestigiis insistit, ejusque ductum cum cura consectatur, ceterum vero omnia concinno ordine, atque copiose, satisque terse etiam & eleganter, edisserit. Dividitur Opus in *Sectiones IV*, quarum I constitutionem epidemiam partis anni 1733 complectitur,
Pag. 1. atque hinc *Cap. I* febrem tertianam exquisitam, *Cap. II* fe-
9.18. brem tertianam spuriam, *Cap. III* febrem tertianam pernici-
osam, atque simul etiam quartanam, *Cap. IV* febris tertianæ
46. aliorumque morborum generalem causam juxta anni tem-
53. porum vicissitudines, & demum *Cap. V* lymphaticos varios
morbos, enarrat. *Sectio II* constitutionem hiemalem anni 1734
61. explanat, & *Cap. I* lymphaticorum morborum, & pectoris
maxime, causam enucleat, simulque pleuritidum generales
70. differentias constituit. *Cap. II* pleuritidem lymphaticam sim-
plicem persequitur, & inprimis de pleuritico cortice, & ratione
86. emittendi sanguinem in hisce morbis, agit. *Cap. III* de pleu-
ritide lymphatico-biliosa, & maxime etiam de variis pulmonum cum pleura aliisve pectoris partibus adhæsionibus, de pleuritico cortice iterum, de pseudo-polypis, de pleuritidum diversa sede, atque exitu vario, de earundem symptomatibus & cu-
107. ratione, commentatur. *Cap. IV* pleuritidis lymphatico-sanguineæ,
& potissimum quoque variarum puris excretionum in quibuscunque pectoris suppurationibus, & præsertim in empyemate, item diversorum abscessuum, in hisce morbis occurrentium, usus vesi-
141. cantium, atque Balsami de Copaiva, rationem habet. *Cap. V* pleu-
ritidem sanguineam simplicem commemorat, ubi & de erysipelatode, & de plegmatode pleuritide, tractatur. *Sect. III* constitutionem partis anni 1734, a vere inchoantem, & usque ad æstatem sequentis anni 1735 protractam, enarrat, & præcipue febrem petechialem, tunc populariter grassantem, percenset.
159. Proinde *Cap. I* febris hujus petechialis historiam contexit, de
peculiaribus ejusdem symptomatibus, de critica alvi excretione, data etiam occasione de sudore, de urina, ejusque inspectio-

ne,

ne, de hæmorrhagia, de verisimili petechiarum origine, de earundem differentia a maculis scorbuticorum, de œdematosis extremitatum tumoribus, hasce febres comitantibus, exponit. *Cap. II* autem in hujus febris causam inquirit, & de curatione præsertim, de sanguinis & purgationis ratione, deque usu vesicantium in hujuscemodi febribus, agit, demum *Cap. III* peculiares Pag. 138.
ejus febris observationes expromit. Ad extremum *Sectione IV* constitutionem partis anni 1735, ab æstate incipientem, integrum quoque annum 1739, respicit, agiturque hic iterum de febrium tertianarum causa, tum & de modo, quo China Chinæ easdem febres devincit. Atque hæc jam sufficere putamus tum ad conspectum hujus libri externum uno obtutu repræsentandum, tum ad internas illius virtutes pernoscendas. Neque enim patitur argumenti indoles, ut totum Opus in brevem quandam summam coarctemus, quæ simul Lectori aliquem fructum afferat. Quod enim hujus foret commodum, quæ oportunitas, ex nobis perdiscere, e. g. *primo Sectionis primæ Capite* genium atque indolem decursumque febris tertianæ exquisitæ proponi, deinceps vero explicari, cur in illa & quando Autor venam secuerit; quod aliquando & cur prodierint petechiæ; cur in accessionis principio quasi aqueæ excernantur urinæ, in remissione vero coloratæ; quando omittenda fuerit sanguinis missio, quando medicina purgante, aut emetica, quando clysteribus, uti expedierit; quomodo tertiana duplex se habuerit; quomodo fuerit tractata; quod utriusque causa bili debeatur; unde febrilis rigor & calor oriatur; quod, febrem convulsioni supervenire, melius semper fuerit, quam febri convulsionem; quod febrilis motus maxime suscitetur a bilioso humore, & quare ita usu veniat; quodque id probent maxime medicamenta antihysterica; quam varius fuerit harum febrium progrediendi modus. Ita vero nobis agendum esset, si, quæ in cujusvis *Capitis* singulis Paragraphis continentur, vel brevissimis attingere cogitaremus, & tamen longius, quam par esset, nostra excursura esset oratio, & lectori nihilo minus sine ipso libro parum profutura. Quodsi vero prorsus non summa

tan-

tantum capita perſtringere, ſed integrum Opus velut in nuce
repetere, conſtitutum haberemus, ut e. g. quis fuerit febris
tertianæ exquiſitæ, ſuperius commemoratæ, genius, quæ ſympto-
mata, ſub quibus conditionibus vena fuerit inciſa, & quæ ſub hac
curatione obſervatæ cautiones, atque ita porro, per totum Opus
dilucide enarretur, næ nobis tum quidem non brevis quæ-
dam recenſio, ſed, cum argumenti in brevem ſummam non
facile contrahendi indoles non aliter patiatur, non omnino
exiguæ molis libellus eſſet conſcribendus. Quamobrem, miſſis
his, Lectores noſtros ad ipſum potius legendum librum invita-
mus; ne vero inanes prorſus a nobis diſcedant, momenta quæ-
§. 13. dam ſtrictim hic excerpemus. In febribus tertianis exquiſitis
32. aliquando petechiæ prodeunt. Ad contumaciores febres ter-
tianas ſpurias debellandas efficax remedium fuit ſerum lactis
34. cum infuſione Rhabarbari. Uſus pulverum digeſtivorum ſeu al-
calicorum in hujusmodi febribus tanquam plane inutilis omiſ-
39. ſus fuit. In his quoque febribus dejectiones admodum
liquidæ ſeu ſeroſæ parum ſolutioni febris conferunt, quod ex
51 ſeq. a tenaci magis bile ortum habent. In febri lypiria eadem ac
in iliaca paſſione ſymptomata, & in utroque morbo inteſtino-
81. rum inflammatio, plerumque evenire ſolet. Aqua deſtillata
ex glandibus perſicorum maxime prodeſt, ſi in ipſa diſſolvan-
85 ſeq. tur purgantia remedia. Febrium tertianarum & quartanarum,
tum & epidemiorum quorundam morborum, cauſæ e veterum
Medicorum obſervationibus optime petuntur. Quatuor hu-
morum exiſtentia, in corpore animali non bene a veteribus
explicata, ad recentiorum mentem melius intelligere, ſingulis-
que juxta varias anni tempeſtates ſpeciale tribuere dominium,
licet, & hieme quidem lymphæ, unde generalis hiemalium
morborum theoria deſumitur, vere autem ſanguini, unde verna-
les morbi derivantur, æſtate bili, unde æſtivi morbi habent
originem, autumno denique bili craſſiori, ſeu melancholico hu-
125. mori, unde autumnales oriuntur morbi. Pleuritidis quædam
ſpecies admodum funeſta concretiones polypoſas in vaſis con-
126 ſeq. junctas ſemper habuit. Eadem & interdum comites habuit

inæqua-

inæqualitatem pulsus in alterutro latere, interdum etiam in alterutro ex brachiis dolores, tremores, atque œdematosos tumores. In ista semper & necessario plus minusve occurrere consuevit crusta, ut vocatur, pleuritica, quæ in lymphatico Pag. 132.
quovis morbo, & maxime rheumatismo, semper cernitur; at- 130.
que tempestiva illius apparitio in ista pleuritide magni semper facienda fuit, petiturque inde etiam signum satis congruum 130.
atque tutum ad distinguendam sanguineam pleuritidem a lymphatica. Prædicta crusta, in sanguine educto comparens, eadem est, atque illa, quæ pleuram & pulmones in hisce morbis obsidet, eademque ac gelatinosa lympha illa, quæ concretiones polyposas efficit, idque probatur per singulares observationes, in emisso tunc sanguine habitas. In angina perquam periculosa, aliis incassum adhibitis remediis, cucurbitulæ scarificatæ sub mento apponuntur. In pleuritide lymphatico-biliosa emissus san- 147.
guis flavam aut flavo-virentem crustam exhibet. Hinc sputa & lymphaticæ internæ concretiones, & supra dicta crusta, ejusdem esse penitus indolis reperiuntur. Emeticum in pleuriti- 150.
de lymphatico-biliosa sub certis conditionibus commendatur. Sententia *Lancisii*, quod vena azygos maxime subserviat 176 seq.
pleuritico humori per screatum educendo, pluribus difficultatibus obnoxia declaratur. Exscreatus puris, in pulmo- 193.
nibus non geniti, probabiliter utplurimum inde fieri videtur, quod pus illud effusum, & in cavitate pectoris moram agens, singulari, qua valet, corrodendi vi extimam pulmonum tunicam tractu temporis exedat, aditumque sibi congruum paret, ut per minimas bronchiorum appendices corrosas, atque earundem hiantia ostiola, sine intermissione in actu exspirationis contentum in cavitate pus exsugatur, idque pedetentim ad contentos bronchiorum ramos, tandemque ad tracheam, transferatur. Balsami de Copaiva vires in phthisi præcipue, 196 seq.
empyemate, aliisque pectoris morbis, tum & hydropicis, item in qualibet interna suppuratione, sive in pectore, sive alibi, ob prægressum morbum facta, extolluntur, sicut & balsamica generatim in suppurationibus maxime pectoris collaudantur. 200.

 Boerhaa-

Pag.201. *Boerhaavii* opinio de modo excretionis puris per alvum in
208 seq empyematicis modeste notatur. Abscessus, variis in locis, in pleuritidis remissione, facti, accurate satis enarrantur, atque illustrantur, ex quibus illi, qui ad aures consistunt, faustum plerumque omen præ se tulerunt, contra vero, qui in infimis partibus protracto diutius morbo eruperunt, infausti eventus ediderunt
212. significationem. Sententia eorum, qui, desumto ab abscessibus, variis in partibus post pleuritides interdum genitis, atque ab eorundem fausto aliquando exitu, argumento, usum vesicatoriorum partibus applicandorum cum *Baglivo* maxime necessarium & fructuosum esse, existimant, pluribus refutatur.
267. Omnibus febre petechiali detentis surditas non infelici omine
268. accessit. Delirium, modo non furiosum, ex feralibus signis in
269. ea febre non fuit. Perfecta tunc solutio solis biliosis excretio-
271. nibus, aut superius, aut inferius, habitis, tribuenda fuit. Sudoris
272.278. excretio raro tunc critica evasit, raro etiam urinarum. Hæmorrhagiæ autem narium copiosæ criticæ aliquando fuerunt.
281 seq. Petechiæ in hac febre semper symptomatice, nunquam critice, prodierunt, dubitatque Autor, an unquam sint criticæ, eas tantummodo pro simplicibus habens stagnationibus innumerabilibus & minimis sanguinis, aut lymphæ, aut utriusque, ab exilibus extremis canaliculis extra iter circulationis male aberrantis, in quibus humor ille concretus partim comprimendo, partim alio modo quolibet occludendo, secretoriorum, illuc tendentium, porulorum hiatus cutis consuetam necessariam excretionem penitus tollit, aut magnam partem cohibet. Illarum ortum Autor illustrat exemplo ab echymosibus, in cute prope vulnus a phlebotomo ad educendum sanguinem inflictum exortis, sive dum cutis aliquo modo comprimitur, nec generantur alia ratione, quam reliquæ maculæ, a quibus ceterum multum distinguuntur. Quamobrem & illi hic refelluntur, qui crisin quandam inde expectant, aut a maligna humorum qualita-
306. tate earum origines deducunt. Febres petechiales vel a coa-
307. gulatione, vel a dissolutione, oriuntur. Quæ vero hic percensetur, a dissolutione potius orta est, ejusdemque dissolvens

prin-

principium a bilioso humore fuit, unde tertianarum febrium Pag. 308.
indolem æmulata, & præcipue a prægressa siccitate accensa, 309 seq.
ejusdemque causa distincte in abdomine quærenda fuit. In 315 seq.
curatione opem tulit nunc purgatio, tum per emeticum, tum per 348.
lene purgans, nunc & sanguinis missio, nunc iteratæ 349 seq.
corporis frictiones universales. Ad delirium sedandum hiru- 347 seq.
dines narium pinnis utiliter admoventur. Venæsectioni au- 350.
tem jugulari non adeo multæ magnificæque laudes a No-
stro tribuuntur, neque etiam vesicatoriorum usui, contra
quæ potius duodecim argumenta *Vallisnerii*, qui ea a dia- 351.
bolo inventa esse pronuntiat, copiose adducuntur. In api- 370.
ce nasi atque extremitatibus pedum gangræna in febre ista pe-
techiali fuit observata. Febres tertianas, compertum fuit, juxta 398.
annorum vicissitudines vario modo grassari, & circa æstivum
solstitium æstivas plerumque simplices vigere, indeque dupli-
ces spurias, prope autumnale æquinoctium continuas perni-
ciosas, atque has ad vergiliarum occasum inordinatas magis,
evadere, quæ omnia a variis biliosi humoris conditionibus de-
rivantur. Opinio *Desaulti*, qua is putat, tertianas febres a 400.
cohibita perspiratione pendere, hincque Corticem Chinæ, in-
sensibilem perspirationem copiosam adjuvando, has febres pro-
fligare, rejicitur. Multa toto hoc libro de usu Corticis Chinæ
adversus febres intermittentes præstantissimo, variis illum exhi-
bendi modis, cautelisque, disputantur, ejusque tota agendi ratio 404.
in roborandis fibris, & biliosis excretionibus promovendis,
collocatur, quare etiam nunc citius, nunc tardius, officium suum 406.
præstat. Quamvis incongruum plerumque esset, cum ipso
miscere remedia purgantia, atque post istius usum illa merito
damnentur, tamen aliquando ea sive ante illius usum, sive post
eum, necessaria esse, observatio docuit. Quo tempore
Rhabarbarum reliquis antecellit. Secus aliquando ipsi reme- 407.
dia adstringentia & opiata adjunguntur. Venimus tandem ad au-
ream methodum, a Cl. *Gallerato* ad profligandas febres tertianas
propositam, quæ in calce Operis exstat. Febri tertianæ mate-
riale pabulum ex lege Chymico-Medica, ab Illustri *Frid. Hoff-*

manno illuſtrata, petendam merito eſſe, is aſſeverat. Quamplurimæ enim ſalivales ac viſcidiores particulæ, ob depravatam maxime digeſtionem in ſanguine congeſtæ, atque cum ſucco pancreatico mixtæ, eidem motum lenteſcentem conciliant, unde acidior factus, atque in inteſtino duodeno ſecretus, exuberantem ibidem init fermentativum motum cum bilioſo ſucco atque latice aquoſo, adeo, ut ex hiſce tribus, male fermenteſcentibus, quartum quid excrementitium reſultet ſalino-ſulphureum, & acre, quod, circulans in tubulis glanduloſis aliisque partibus primæ regionis, iisdem adhæret; easque obſtruendo minus transſpirabiles, flexiles, atque ſyſtalticas, efficit, unde omnia febris ſymptomata deinceps breviter derivantur. In tertianis ejusmodi intermittentibus, atque etiam poſt ſubingreſſum continuis, quales denominantur, quæ, etſi continuæ, ſymptomatibus tamen proprie tertianariis ſtipatæ invadunt, ſi æſtivo tempore oboriuntur, primo ſtatim inſultu, omiſſis aliis remediis, illico ad Corticem Chinæ confugere, ſatius utiliusque eſt, eumque majori doſi intra paroxyſmos pedetentim adhibere; quam doſin eo magis augere oporteret, quo magis in febribus ejusmodi mali moris a proximo paroxyſmo grave periculum eſſet metuendum. Quodſi, ſuperata per hoc remedium febre, ab eo nihil plane, aut parum tantum, materialis morbi pabuli per conſuetas excretiones fuerit eductum, (quamvis iſtud virtute febrifuga a ſua fermentativa compage jam diſſolvatur,) tunc ad ſcoriam febrilem ſubducendam remedium clementer evacuans, cum Rhabarbaro mixtum, non niſi tamen transactis quinque vel ſex diebus, a poſtremo febrili paroxyſmo in uſum veniat. Ceteris vero præter æſtatem anni temporibus pervulgata medendi methodus tanquam nocua nequit condemnari, niſi fortaſſe vel temperaturæ gracilitas, vel ætatis conditio, vel gravia ſymptomata tertianaria, vel urgens caſus individualis, vel alia hujusmodi, emergerent, propter quæ illico dictum febrifugum eſſet ſumendum.

AN

AN ESSAY FOR ABRIDGING THE STUDY of Physic &c.
h. e.
TENTAMEN DE METHODO, STUDIUM MEDIcinæ in compendium redigendi; cui additur Dialogus inter Hygaam, Mercurium, & Plutonem, de praxi medica, ad mentem Societatis cujusdam illustris, itidemque Epistola USBECK PERSÆ ad J. W - d. Equitem.

Londini, sumtibus J. Witford, 1733, 8.
Plag. 6 $\frac{1}{4}$.

JUcundi argumenti libellus est, quo Medicorum quorundam mali mores salse ridentur, & juvenum, arti studentium, pruritus inclarescendi, & parvo labore ad summam sapientiam adspirandi protervia, castigatur. Simulat, se serio irasci, Autor, Academiarum consuetudinibus, quæ nimios ab artis tyronibus profectus postulent, & cupidos lucri homines a scopo, prolixa sapientia, detineant. Avaritiæ inculpat artis doctores, qui stipendia mereri a discipulis, suamque eruditionem caro divendere, satagant. Satis est, ait, pullo Æsculapii ingenium, fiducia sui, temeritas, & impudentia. Quo quis proxime suum scopum attingat, opus est, ut Pharmacopolarum tabernas ineunte studio medico adeat. Ediscendæ sunt a magistro artes, parvis impendiis cara condendi remedia, magniloquas excogitandi formulas. Quæ a peritis in arte conscribuntur, schedæ compilandæ sunt, seduloque custodiendæ. Sufficit, dedisse remedium; videat æger, qua ratione convalescendum ipsi sit. Anatome ediscatur brevissimis, quantum ad fumum faciendum sufficit. Satis est, non ignorasse ventriculi cordisque stationes; futuri sunt libelli, quorum picturæ rem edoceant. Valeant eruditissimi Anatomici, valeant cadavera. Re confecta, Chirurgi cujusdam officinam adeat medicus tyro; parvi constabit, scire, quid fieri soleat nec, quid fieri debeat, scitu opus est. Edocebit magister emplastra, unguenta, Balsama, quorum formulæ exscribantur, sintque Vade mecum sanctissimum. Legat patrio sermone conscriptum, (sed vilissimum omnium laudat,) obstetriciæ artis libellum. Tunc strenue audax

audax ſit, errantisque medici per provincias habitum inducat, declamet, de ſe magnifice ſentiat, alios vili pendat, familiares ediſcat orationes, quibus ægros conſoletur, ſiniſter eventus in fatis fuiſſe dicatur, ſi quid ſerio manu agendum eſt, arcanis remediis, quæ in manu ſint, fieri poſſe dictitet. Plebeculæ captanda eſt benevolentia. His omnibus brevi opera trium annorum ſpatio omnem artem ediſcet. Dialogus, &, quæ fingitur, Epiſtola, Medicorum perfidiam ita perſtringit, ut mordacius nequeat.

ALBERTI SCHULTENS ORATIO ACADEMICA, in memoriam HERMANNI BOERHAAVII, Viri ſummi, ex decreto Rectoris Magnifici, & Senatus Academici, habita die 4 Novembris A. 1738.

Lugduni Batavorum, apud Joannem Luzac, 1738, 4, chart. maj. Plag. 15.

VEl ob ſolam argumenti præſtantiam digna nobis viſa fuit hæc Oratio, cujus ſummam in noſtros Annales referremus. Renovat enim memoriam *Hermanni Boerhaavii*, at quanti Viri! qui noſtris temporibus velut principatum tenuit in Medicina, omniumque in ſe oculos convertit, & merito ſibi locum inter eos, quorum immortalis nominis gloria in faſtis noſtris ritu inſtitutoque majorum conſecrari ſolet, præcipuum vindicat, poſtquam æterna ipſius ingenii monumenta ampliſſimarum laudum materiam nobis olim ſubminiſtrarunt. Celeberrimus *Schultenſius*, fata & res geſtas ſummi Viri enarraturus, commentariolum quendam vitæ & ſtudiorum, ab ipſo *Boerhaavio* literis mandatum, ante oculos habuit. Sed, cum ipſe ſubmiſſius ſemper modeſtiusque de ſe & rebus ſuis exiſtimaverit, materiam ſibi ſubtractam, &, quicquid laudationem hanc copioſiſſime inſtruere atque exornare debuiſſet, in illis annotatiunculis ſuppreſſum, queritur Orator. Id tantum ibi cum cura commemoravit *Boerhaavius*, quod vel pietas in parentes & bene de ſe meritos, vel religionis & veritatis amor, vel gloria ſummi Numinis, prætermitti non ſiverunt, quas inſigniores particulas grandioribus literis Noſter a reliquo textu diſtinxit. Noſtrum erit, præcipua orationis momenta breviter in ſummam contrahere, ita tamen, ne quid de orna-

ornamentis illis, quæ *Boerhaavii* imaginem quammaxime illustrant, temere omittatur. Patria *Boerhaavio* obtigit pagus Voorhutum, altero ab urbe Lugdunensi lapide distans, tantique filii incunabulis nunc maxime illustris, ubi A. 1668 die 31 Dec. primam lucem vidit, patre natus *Jacobo Boerhaavio*, cœtus sanctioris in illo agro Pastore, eodemque & ingenii literarumque gloria, & exempli sanctitate, insigni, matre autem *Hagara Dalderia.* Avus, proavus, & abavus, Lugduni Batavorum honesti ordinis mercatores, majores autem e Flandria oriundi, gentilitio nomine *de Riviere* insigniti fuerunt. Puerum parens rei sacræ destinavit, & Græcis Latinisque literis ipse initio instituit, felici cum successu, quem tamen aliquantum circa duodecimum ætatis annum retardavit ulcus malignum, quod, femur lævum depascens, medicinam & chirurgiam pertinaciter elidebat, puerum tamen eo adducebat, ut hac occasione, proprio dolore coactus, primum de studio artis medicæ cogitaret. Traditus scholæ Lugdunensium publicæ, sub disciplina Wynschotani Rectoris, studia sua diligenter acriterque, quamvis cura parentis non ita multo post per mortem orbatus, persequebatur, ut altius fere in dies eniteretur. Adolescentulum, in Academiam ingressum, *Jacobus Triglandus*, amicus paternus, non solum ipse singulari amore complectebatur, sed ita etiam Viro magnis in rem publicam honoribus illustri, *Danieli van Alphen*, commendabat, ut hujus in benevolentia generosa, constanti, & paterna, perpetuo esset. Dialecticam, Metaphysicam, Physicam, usum globorum, & Politicam, incredibili velocitate ex ore *Sengverdii* cognovit, quinquies propterea ab hoc Præside in cathedram Academicam productus. In Græcis Latinisque literis *Jacobum Gronovium*, in Latinis quoque, Rhetoricis, Chronologicis, Geographicis, *Ryckium*, in Hebraicis & Chaldaicis *Jac. Triglandum*, *Carolum*que *Schaaf*, duces habuit. Interim, cum Matheseos utilitatem necessitatemque intelligeret, primum ei leviter operam suam addixit, mox vero dulcedine illius allectus, penitius se in eam abdidit, & per Geometrica, Trigonometrica, eorumque praxin, contendit ad Algebram, quam

quam ex institutione *Volderi* assecutus, amore excellentis studii, quod mirifice ingenio ejus placebat, exarsit, atque synthesin Geometricam veterum cum analysi recentiorum magna contentione conjunxit. Posthæc Oratione Academica, bene intellectam a *Cicerone* & confutatam sententiam *Epicuri* de summo bono esse, adstruxit, & publico hoc eruditionis & facundiæ documento aureum numum a Procerum liberalitate retulit. Anno 1690 Philosophiæ laurea a *Voldero* ornandus, Dissertationem inauguralem habuit *de distinctione mentis a corpore, Epicurumque, Hobbesium,* & *Spinosam*, validis argumentis refutavit. Ad sanctiorem disciplinam, quam tunc consectabatur, progressus, *Jacobo Triglando, Friderico Spanhemio,* & *Joanni Marckio*, adhæsit, antiquitates Hebraicas ex *Triglandi*, ex *Spanhemii* vero ore Ecclesiasticam Historiam, hausit, eodemque Præside publicum certamen Theologicum iniit. Præter sanctum Codicem Hebraicum Græcumque in quotidiana Patrum, quos vocant, lectione, secundum seriem Seculorum instituta, assiduus fuit, horumque sicut simplicitatem sinceræ doctrinæ, disciplinæ sanctitatem, & vitæ Deo devotæ integritatem, suspexit, ita, subtilitatem scholarum res divinas postea inquinasse, doluit, ægerrimeque tulit, librorum sacrorum interpretationem ex sectis Sophistarum peti, & *Platonis, Aristotelis, Thomæ Aquinatis, Scoti,* suoque tempore *Cartesii*, placita metaphysica instar legum esse, ad quas sacrorum scriptorum de Deo sententiæ castigarentur, acerbis sæpenumero cum dissidiis, ingeniorumque subtilissimorum acerrimis certaminibus, &, cum omnes sacram Scripturam dicerent ἀνθρωποπαθῶς loquentem Θεοπρεπῶς explicandam esse, Θεοπρέπειαν singulos ex capitibus suæ Metaphysices definire. Mathesin cum postea Noster aliis prælegeret, monuit eum illustris Vir, *Joannes van den Berg*, cujus ab eo tempore per omnem vitam frui benevolentia atque amicitia ei licuit, de studio medico Philosophiæ atque Theologiæ adjungendo, atque adeo abditum adhuc in pectoris recessibus semen excitavit. Tanto itaque hortatu permotus *Boerhaavius*, in artis Æsculapiæ adyta sua se Minerva pene-

trare

trare decrevit. Et re vera, præter *Drelincurtium*, quem nec ipsum diu audivit, Medicinæ Professorum nulli adhæsit, sed ad Anatomen privato studio conversus, præstantissimos scriptores diligentissime perlegit, corpora brutorum animantium crebro incidit, neque tamen publicas *Nuckii* dissectiones neglexit. His itaque præsidiis instructus, in accuratam veterum Medicorum lectionem, secundum temporum, quibus vixerunt, seriem, incubuit, ab *Hippocrate* exorsus, cujus lectioni plurimum otii præ aliis scriptoribus tribuit. Recentiores deinde eodem impetu percurrens, substitit in *Sydenhamio*, quem pluries, sed semper avidius, excussit. Præterea & Chemiam dies noctesque exercuit, Botanicam vero cognitionem ope *Floræ Hermannianæ*, & assidua stirpium in horto Academico lustratione, crebrisque in tesqua & agros excursionibus, sine interprete sibi comparavit. Neque vero studia Theologica neglexit, quibus absolutis, primum summos in Medicina honores capessere, postea autem facultatem, publice pro impetrando munere sacro verba faciendi, legitimo modo petere, antequam vero sacris initaretur, Orationem Academicam recitare, in animo habuit, in qua disquireret, *cur olim ab indoctis tam numerosi, hodie a doctissimis pauci, Christiani facti fuerint.* Harderovici igitur Medicinæ Doctor, post publicam *de utilitate explorandorum excrementorum in ægris, ut signorum*, disceptationem, renuntiatus, Lugdunum rediit, eo animo, ut in posterum mentis corporisque medicinam pulchro connubio sociaret. Revertenti autem accidit insonti, nec opinanti, aliquid, quod sibi, sacrum munus ambienti, maximo impedimento fore, facile prævidit. In navicula, qua vehebatur, cum inter ceteros itineris socios sermo de pestilentissimis *Spinosæ* sententiis cooriretur, Nosterque non veris validisque argumentis, sed conviciis tantum, certari observaret, ex nonnemine, qui animosius sese extulerat, quærit, ecquid unquam *Spinosæ* libros oculis usurpasset. Tum vero ille confe-

ftim ad filentium compulfus, ringens, dentesque collidens, fæva in illum ira exardefcit. Cumque alius etiam, qui extra conflictum in angulo tacitus confederat, certamen hoc brevi interrogatiuncula compreffum effe, doleret, is nomen juvenis fibi ignoti explorat, pugilaribusque fuis infcribit. Ita vero mox per omnes civitatis circulos & conventus diffeminatum fuit, *Boerhaavium* in *Spinofæ* caftris ftipendia mereri. Quamobrem, hortatu inprimis fautorum, qui ipfi adhuc erant reliqui, ad eo diligentius excolendam Medicinam, atque inprimis etiam Chemiam; animum applicuit, tumque ipfi etiam praxi medicæ vacavit, ita tamen, ut initio neutiquam *Galeni* opes inde ad ipfum redundarent. Quamvis vero Hagam Comitum, lautis propofitis conditionibus, invitaretur, ipfe tamen, vitam liberam, & a turbis remotam, confectatus, fatius habuit, Lugduni praxin, ftudia, atque prælectiones, profequi, donec tandem, invitus fere, munus Inftitutionum medicarum exponendarum, autoritate inprimis *van den Bergii*, habita de *commendando ftudio Hippocratico* Oratione, fufciperet. A. 1703 in Academiam Groninganam evocatus ad munus Profefforis obeundum, illud modefto gratoque animo declinavit, meruitque adeo, ut ipfi honorifica æris annui acceffio decerneretur. Qua occafione Orationem *de ufu ratiocinii mechanici in Medicina* recitavit. Cum ipfi A. 1709 Profeffio Medicinæ atque Botanices demandata effet, folenni Oratione *repurgatæ Medicinæ facilem* adftruxit *fimplicitatem*, remque herbariam mirifice auxit. A. 1714 fafces Academicos tenuit, atque Collegio etiam Practico, Profefforis cum dignitate, adfcriptus fuit. Munere Rectoris Academiæ abiens, Orationem *de comparando certo in phyficis* habuit, eademque multam fibi invidiam & odia præter meritum contraxit. A. 1715 contigit, ut ab Academia Regia Scientiarum Parifienfi invitaretur ad commercia in Botanicis & Phyficis rebus, ab eademque A. 1728, neque minus etiam a Societate Regia Londinenfi A. 1730, in ordinem ipfarum reciperetur.

tur. A. 1718, post mortem *le Mortii*, Professionem Chemiæ ingressurus, sermone solenni *Chemiam errores suos repurgantem* exposuit, atque A. 1721 *Albinum* Oratione suprema collaudavit. Atroci autem morbo subinde divexatus, cum omnibus officiis præstandis se minus parem esse intelligeret, publicam curam Botanices atque Chemiæ publico sermone, *conspectum vitæ rerumque ipsius* complexo, posuit. Quemadmodum vero in Medicina, Physica, Botanica, Anatomia, Chemia, Mathesi, egregie excelluit; ita doctrinam ejus scripta satis abundeque declarant. In horum numerum a Cel. *Schultensio*, omissis iis, quæ, inscio & invito Autore, ex prælectionibus, cura discipulorum, in lucem prodierunt, referuntur *Institutiones medicæ*, atque *Aphorismi de cognoscendis & curandis morbis*, libelli sat noti, sæpiusque recusi, & non una laude illustres, ab ipsisque Turcis Arabice versi, & ad typos Constantinopolitanos exercendos parati; *Libellus de materia medica & remediorum formulis; Index uterque stirpium in horto Academico; Epistola ad* Ruyschium, qua sententiam *Malpighianam* de glandulis adstruere laboravit; *atrocis, nec descripti prius, morbi historia*; luculentissima editio *Operum Anatomicorum & Chirurgicorum* Andreæ Vesalii; *altera atrocis rarissimique morbi historia; Syntagma Scriptorum de lue aphrodisiaca*, cum luculenta Præfatione de ejus pestis natura; splendidissima editio *Aretæi Cappadocis* de causis signisque morborum, eorumque curatione; præstantissima *Elementa Chemiæ*; *Observata de Argento vivo*; & *Schwammerdammianum* Opus, quod *Biblia Naturæ* inscribitur, novissime *Boerhaavii* curis editum, de quibus omnibus copiosius aut aliis locis actum est a nobis, aut alio tempore agetur. Habuit quoque in animo, una cum *Joanne van Grœnveld*, JCto & Med. Doctore, civitatisque Lugdunensis Senatore & Judice illustri, Bibliothecam Græcorum Medicorum condere, ut *Hippocrati Galeno*que, industria *Charteriana* in unum corpus redactis, chorus

rus minor reliquorum adjungeretur. Verum, morte præventus, consilium non perfecit. Tantæ ingenii dotes tantusque labor non siverunt, ipsum sine summo honore, sine summa existimatione, vivere. Domus ejus templum Æsculapii, artisque Appollineæ sacrarium, esse videbatur, unde in solatium innumerabilis illuc undique nationum regionumque confluentis multitudinis medica quotidie oracula edita fuerunt. Summi Reges, Principesque, & alii maximæ dignitatis viri, consilium ejus per literas petierunt, ut de aliis Epistolarum, undique glomeratim advolantium, nimbis taceamus. Summos quoque principesque viros eum honorificis salutationibus dignatos constat, ex quibus præcipue maximus ille Russorum Imperator, *Petrus*, nocte in liburnica ante Academiam transacta, a quinta matutina ad septimam fere doctis cum Nostro colloquiis de variis naturæ miraculis vacavit; itemque magnus Etruriæ, tunc Lotharingiæ, Dux ædes *Boerhaavianas* præsentia sua cohonestavit, ne de reliqua celebritate quidquam commemoremus. Ex omni etiam Europa juvenes ad audiendum eum confluxerunt, venerabili tanti Doctoris ore ad summum ardorem amoremque incensi. Annos demum quadraginta duos natus, matrimonii consilium iniit, domumque A. 1710 deduxit *Mariam Drolenveaux*, unicam *Abrahami Drolenveaux*, Lugdunensis Reipublicæ Senatoris atque Judicis, prolem, cum qua suavissimam, & summa animorum amorisque consensione jucundam, vitam conjugalem egit, tresque filias & unum filium suscepit, ex quibus filia natu maxima superest, unica opulentæ domus hæres, reliquis in tenera infantia jam exstinctis. Etsi vero firmissima alias erat valetudine, ad extremum tamen, ex laborum maxime intemperantia, triplicem in morbum atrocissimum incidit. Et primum quidem mense Augusto anni 1722 arthritidis vehementissimæ tormenta perpessus, ita tandem jacuit resolutus, ut vix amplius sensus ullus, nullus utique motus, artubus inferioribus superesset, idque

idque per quinque menſes. Dies, quo infirmior adhuc ſcholas privatas denuo aperuit, publico civium Academicorum gaudio; feſtivisque illuminationibus, concelebratus fuit. A. 1727 ardentibus febribus adeo graviter decubuit, ut jam conclamatus depoſitusque putaretur. A quo tempore variis incommodis atteri dejicique conſuevit. Ultimi morbi initia perſenſit medio ferme anno 1737, ubi ex moleſtiis anhelitus lento gradu auctis, & poſtea inſolitis arteriarum pulſationibus in dextra colli parte, & nunquam antea obſervatis micationibus perturbatis in arteriis, polypos inter cor & pulmones cum dilatatione vaſorum ſubnaſci collegit. Progreſſu temporis divexavit ipſum præcipue ſubſiſtens prorſus & intercepta reſpiratio ad prima ſomni initia; inde ſomnus prorſus prohibitus fuit, cum formidabili ſtrangulationis moleſtia, hisque hydrops pedum & abdominis ſucceſſit. Quibus tamen omnibus ſuperatis, dolor remanſit in abdomine cum anxietate ſumma, anhelitu ſuffocante, & debilitate incredibili, ſomno pauco, eoque vago, per ſomnia turbatiſſimo, animoque rebus gerendis impari. Tandem, longo ſævoque morbo, qui infinitam molem moleſtiarum, anxietatum, ſuffocationum, & ſtrangulationum, vix cogitatione aſſequendarum, nedum oratione exprimendarum, conjunctam habebat, ſumma animi conſtantia, & patientia vere Chriſtiana, exantlato, placide die 23 Sept. A. 1738 animam Deo reddidit, tribus menſibus & octo diebus ſeptuagenario minor. Reſtat nunc, ut & animi indolem, virtutesque inſignes, & corporis imaginem, & nonnulla alia, ſcitu forſan non injucunda, breviter hic & conciſe exponamus. Fuit *Boerhaavius*, quod in præcipua ipſius laude ponendum exiſtimamus, religioſus quammaxime & ſincerus Dei immortalis cultor, doctrinæque Chriſtianæ obſervantiſſimus, ut, extra eam nullam reperiri mentis tranquillitatem, perpetim ediceret, ſtudium ſuum in illam multis ſententiis memorabilibus, a Cel. *Schultenſio* recitatis, declararet,

 declararet,

clararet, sæpiusque ingemisceret simul, ex tam multis, Christi doctrinam ore professis, paucissimos vivam maximi magistri imaginem vere induere, atque vita ipsa exprimere. Aliter ipse egit, utque agendi vires haberet, toto vitæ decursu prima ipsi & sanctissima cura fuit, ut e strato levatus, sese per spatium horæ piis precibus meditationibusque, semotus ab arbitris, ipsa etiam conjuge, totum traderet, sicque demum & vigorem & robur in rebus agendis, officiisque tuendis, sibi constare diceret, suisque ejusdem consilii autor esset. Mirifice hinc in ipso eluxit humilitas vere Christiana, quam primæ scholæ Christi præcepto inculcari, non ore tantum sæpius præ se ferebat, sed tota etiam vita meminerat, ut de rebusque scriptisque suis nihil non solum ipse prædicaret, nullum theatrum virtuti conscientia majus pulchriusque habens, sed etiam modeste semper demisseque de iis judicaret. Ita vero Deo plenus, hominem bonitate proxime ad Dei naturam & similitudinem accedere, non solum pronuntiavit, sed bonus etiam mitisque in omnes, erga amicos officiosus, constans, teneri favoris veræque amicitiæ legum tenax, in pauperes liberalis, sine præcone tamen, & munificus, fuit. Quamvis etiam naturæ commotioris & sic satis promtæ esset, prece tamen & meditatione quotidiana hostem hunc ita frænavit, imo debellavit, ut irasci tandem non posse videretur. Quapropter & inimicos mansuetudine partim, partim veri amoris officiis, excepit, a vindictæ cupiditate adeo alienus, ut beneficiis injurias sibi illatas ulcisceretur, atque adeo conservaret illos, qui ipsum perdere in animo habuerant. Obtrectatores suos tam placidus tulit, ut, si quid laudabile haberent, id ipsum, prætermisso eo, quod vitiosum erat, collaudaret, calumniantium vero voculas contemneret, & sat crebro libellis minus benignis lacessitus nihil rescriberet, ratus nimirum, ita veritati optime consultum iri. Recto oculo cuncta intuens, nil cupere, præsentia laudare, sua sorte contentum esse, pro regno verisque

que divitiis habuit, antiquam mediocritatem, frugalitatem, & continentiam, animumque lætis triſtibusque rebus æque parem, conſtantem, & firmum, nec ab honeſto dimovendum, tenuit, nulli debitam reverentiam negavit, nihil vero in vita ſuavius putavit, quam bene de ſe promeritos publice privatimque celebrare, & officia ac beneficia ſibi collata cum fœnore rependere. Nemini detrectavit, ſed in laudibus aliorum frequens & exultans, iisdem quaſi fruebatur ipſe. A ſuſpicionibus integer plane, omnia in meliorem partem vel candide interpretatus fuit, vel benigne excuſavit, ut conſilii pacatioris, & ad concordiam ſanciendam ſarciendamque accommodatioris, nemo eſſet. Rogatus, ita reſpondebat, ut, non ſuas eum laudes quærere, ſed unam veritatem, pateret. Erat & in eo ſapiens gravitas, ſerena tranquillitas, patiens tolerantia, atque invicta animi magnitudo, ne diris quidem atrociſſimi morbi tormentis, ſævo inſultu longos per menſes eum divexantibus, imminuenda, qualis patientia animique magnitudo vere Chriſtiana ex ſermone, tres circiter ante obitum hebdomades cum Cel. *Schultenſio* familiariter habito, tanquam ſpecimine, declaratur. Præterea ita erat urbanus natura, ut genus illud dicendi perelegans, cum gravitate ſalſum, atque omni lepore humanitatis imbutum, quod in *Socrate* admirata eſt vetuſtas, poſſideret, quo non jocos tantum ſuos, quibus nil liberalius fuit, facetiusve, tingere, ſed & ſeria jucundiſſime conſpergere, ſolebat. Docendi dicendique rationem ita temperavit, ut inter copioſam atque conciſam medium teneret. Ad nullam doctrinam acceſſit, acceſſit autem, cum omnium eſſet capax, ad omnes, quin univerſam præſtantiſſima illa mentis vi complecteretur. Imo in ſua quisque arte etiam ſagaciſſimus Virum hunc artifice vel peritiorem, vel perſpicaciorem, ſenſit & admiratus eſt. Quod ad corpus *Boerhaavii* attinet, id ei obtigit robuſtum, compactum, toroſum, viribus ultra fidem pollens, quod a teneris fuga mollitiei omnis eduravit, atque ad labores injuriasque aeris ita obfirmavit, ut ventos, imbres, frigora, æſtus, laſſitudines, dolores omnes, contemneret. Eidem, in vege-

vegetam eximiamque ſtaturam erecto, ſub ſimplici ſpecie grande aliquid inerat, quod ex inceſſu, ſtatu, motu omni, elucebat. In vultu multa ei cum *Socrate* ſimilitudo fuit, tum ob reſimum illud naſi, tum præcipue ob genuinum urbanitatis characterem, miti ſapientia temperatum. Ut vero in oculis vigor plane inſignis apparebat; ita & hoc cum Philoſophorum principe commune habuit, quod ipſos hos animi indices, vultum oculosque, nec res lætæ magnopere explicarent, nec triſtes ingrataeque obnubilarent. Paulo adductior tamen *Socrati* inerat ſeveritas, ſicut *Boerhaavio* hilarior fere ſerenitas, quæ nubeculas aliorum quoque frontibus detergebat. Ceterum hanc vitæ rationem conſtanter tenuit, ut matutinas & veſpertinas horas ſtudiis deſtinaret, media ſpatia publico concederet. Poſt peractos labores equitatione, hujus autem uſu poſtea prohibitus ægritudine cruris ſiniſtri, & cruoris de renibus fluxu, deambulando ſe exercebat. Feſſus teſtudinis concentu ſolabatur laſſitudinem, Muſices amantiſſimus. Præcipue vero reſpirare, & vivere ſibi ac regnare, imo primæva innocentia frui, & a tumultu rerum curarumque ſecretus, Paradiſi cœleſtis amœnitates guſtu velut præcipere, videbatur in peramœno ſuburbano, cujus ampliſſimum fundum in Paradiſum medicum converterat, ſtirpibus arboribusque exoticis, quas cœlum ſolumque Batavum patiebatur, ditiſſime inſtructum. Ita vero vixit, atque ita vivere deſiit, Medicus noſtræ ætatis princeps, dignus utique, cujus memoriam non ſolum præſens ætas, ad exemplum præſtantiſſimorum ingeniorum, quæ Carminibus, Græce, Latine, Belgiceque, conſcriptis, & in calcem Orationis *Schultenſianæ* rejectis, ſupremum officium ſummo Viro perſolverunt, ſancte & inviolate conſervet, ſed cujus quoque nomen eat in ſecula, omniumque gentium, ubi ſuus eruditioni, & rationali cumprimis Medicinæ, conſtabit honor, linguis literisque perpetuum prædicetur.

In *Menſe Februario* præſentis *Anni* hi operarum errores ſunt emendandi: *Pag* 79 *lin.* 15 pro *Domini* leg. *Domino*; *Pag.* 87 *lin.* 14 pro *ſui* leg. *ſuæ*; ibid *lin.* 19 pro *ferrebat* leg. *ferebat*; *ibid. lin.* 34 pro *minima* leg. *minime*; *pag.* 88 *lin.* 13 pro *ſuellectilem* leg. *ſupellectilem.*

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Martii Anno MDCCXL.
Pars II.

CEREMONIES ET COUTUMES RELIGIEUSES DES PEUPLES IDOLATRES, &c.

h. e.

CERIMONIÆ ET RITUS SACRI GENtium idololatricarum, repræsentati Figuris splendidis, in æs incisis manu BERNARDI PICARDI; cum harum explicatione historica, & Dissertationibus aliquot lectu dignis.

Tomus II.

Amstelodami, apud Jo. Frid. Bernardum, 1728, fol. maj.
Pars I Alph. 2 plag. 1, Pars II Alph. 2 plag. 3, Pars III plag. 22.

Quo cœpit Autor instituto, priusquam ad ceteras deveniret, ferarum inprimis gentium, quæ vel remotæ ab omni humanitate, vel honestis moribus non adeo excultæ, ficulneum quendam truncum, aut saxum ingens, aut tremendos præcipitiis scopulos, aut horrenda quædam alia & nefanda nomina, venerantur, sacra percensere pergit; cumque *Tomo priore* monstra exhibuerit, quæ feraci proventu utraque India protulit, *posteriore* hoc *Tomo* eandem telam pertexit, operaque tripartita vel ea supplet in ritibus Indorum orientalium, quæ in superioribus fuerant omissa, vel Chinarum

rum, Japonenſium, Magorum, Tatarorum, Lapponum, cæterarum gentium, ſacra pertractat, riſu certe, niſi lachrymis, digniſſima.

Priore enim hujus *Tomi Parte* duo occurrunt a *p. 1* ad *187.* Unum eſt Supplementum Diſſertationum de religione Banianenſium; alterum Epiſtola *Bouchcti*, de qua infra. *Priore Tomo Lordi*, Angli, librum de religione Banianenſium legi, olim diximus. Sed, multa omiſiſſe Autorem, aut ignoraſſe, ſcitu neceſſaria, docet Supplementum hoc, rerum ſingularium, ex optimis Scriptoribus collectarum, pleniſſimum. Ejus Autor, poſtquam priſcam illarum gentium faciem ex antiquis Autoribus, *Arriano*, *Philoſtrato*, *Clitarcho*, *Marcellino*, & aliis, delineavit breviter, e *Chardino*, *Tavernierio*, *Herberto*, *Purchaſio*, *Bernierio*, *Ovingtono*, *Fryerio*, *Tachardo*, *Mandelsloo*, *Luberio*, *Marinio*, *Borrio*, aliis, quæ ad noſtra patrumque tempora accedunt, exponit, in quo quidem perficiendo *p. 5* a regnis *Decan*, *Golconda*, *Carnata*, & *Biſnagar*, auſpicatur. Eundem quoque modum, quem antea, hic tenet, ut primo loco gentis cujusque de ſummo Numine ſententiam, tum de animæ & mundi origine, vitaque futura, opinionem, poſt ſacrificiorum & cultus rationem, feſtorum dierum numerum, ac templorum ſtructuram, deinde varios ritus, ac jurisjurandi ſanctimoniam, ſacrorum etiam antiſtites, eosdemque Medicos, (ſacrificuli enim non morbos minus, quam mores, ſolent corrigere,) poſtea artes, quo ſiderum, temporum, carminum, cantusque, ſcientia pertinet, hinc Regum in ſuos, ac privatorum in mancipia, poteſtatem, & bellorum jura, nuptiarum tandem funerumque, & quæ iis cohærent, curam, annalium denique, poſteris tradendorum, rationem, exponat. Itaque *pag. 30* gentes Aſem, Ava, & Aracan, *pag. 35* Peguanos, *pag. 43* Siamenſes, *pag. 98* Langienſes, ſeu Laoſos, *pag. 102* Tunquinenſes, *pag. 117* Cochinchinenſes & Cambajanos, *pag. 120* inſularum Philippinarum, *pag. 122* Larronenſium & Marianarum, *pag. 123* Moluccenſium, *pag. 133* Borneæ & Sumatræ, incolas, itemque Javanos, *pag. 135* Ceylanenſes, *pag. 155* tandem

tandem Maldivios, oculis exhibet mentique contemplandos. Tot certe tantasque gentes, quæ opibus pollent, quæ præstant copia, quæ orbis partem tenent non contemnendam, attentione aut commemoratu indignas nemo existimet; cum nulla tam fera censenda sit, tam barbara, tam immanis, natio, quæ aliquam prudentiæ speciem præ se non ferat, aut vestigia non exhibeat, quamvis obscura, eorum, quæ prisci Ægyptii, Chaldæi, Græcique, Philosophi docuerunt, aut divinæ etiam legis, Judæis datæ, radios, immensa licet caligine involutos, non ejaculetur. Probat, quæ diximus, & confirmat abunde Epistola *Boucheti* (*pag.* 157), Ignatiani hominis, ad Indos missi, perscripta ad *P. D. Huetium*, Episcopum Abrincensem, in qua egregie Indorum sententiam de animarum transvolutione cum opinione Pythagoricorum, &, qui ex *Pythagoræ* subselliis prodierunt, Platonicorum, Origenistarumque, comparat, ut, ovum ovo similius non esse, manifesto appareat. *Pars* hujus *Tomi secundi secunda* Chinarum præcipue & Japonensium a *pag.* 189 ad 266 mores & sacra eodem, quo cetera, modo ex *Martinio*, *Renaudoto*, P. *le Comte*, *Kæmpfero*, *Gobienio*, *Kirchero*, *Neuhofio*, *Dappero*, aliisque, amplo satis & erudito sermone pertractat, ut omnia fere, quæ Chinas respiciunt, originem scilicet cultus ipsorum, an Deum agnoscant, nec ne, (de quo multi nostratium dubitarunt,) de eruditione ipsorum, librisque & typographia, qua etiam ratione Europæi homines illos accesserint, de *Confucio* & controversiis, quæ Romanam Ecclesiam ejus causa haud parum turbarunt, aliaque plura, conjecta in unum locum & cumulata offendas, quæ legenda harum rerum cupidis merito commendamus. Chinenses excipiunt *pag.* 267 Formosani, ex *Recterenio* potissimum designati. Nominatur tamen etiam Autor quidam descriptionis Insulæ hujus, qui, licet Japonensem se jactet, & Protestantium cœtui tandem aggregatum, nullam tamen apud doctiores fidem & autoritatem obtinuit. Devenit ab his *pag.* 277 ad Japonas, quorum cultum e *Crasseti* Historia Ecclesiæ Japonicæ, *Froesii* Epistolis Japonensibus, & *Kæmpfero*,

 illu-

illustrat. *Pag. 350* Tataros persequitur Autor, per amplissimas Asiæ æque ac Europæ partes in Orientem ac Septentrionem distractos. Materiam disserendi, præter observationes illas, quæ in Collectione Itiner. Septr. habentur, potissimum suppeditavit edita haud ita pridem Genealogica Tatarorum Historia. His trajectis, ad ultimam fere Thulem, Islandiam putamus, excurrit, & illius regionis instituta ex *Olai Magni*, *Keisleri*, & *Arnkielii*, fide refert. Neque etiam Lapponas negligit *pag. 371*, & quæ *Schefferus* de illorum superstitione & magicis incantationibus memoriæ prodidit. *Tertia* tandem *Pars* illorum populorum reliquias exhibet, qui mera sordent barbarie, densisque circumfusi tenebris, veri Dei cognitione destituuntur. Gregem ducunt, qui Persarum Magorumque veterum vel sanguine prognati, vel moribus ac institutis imbuti, ignem colunt, & Mithram venerantur, Gauri, per aliquot Persiæ & Indiæ superioris tractus dispersi. *Thomas Hyde*, Anglus, uti reliquarum orientalium linguarum, ita Persicæ præ ceteris, peritissimus, primus tradendas Magorum res aggressus, solus adeo exhausit libro illo doctissimo de religione veterum Persarum argumentum, ut ne spicilegium quidem subsecuturis reliquerit. Nihil hic novi, nihil ab *Hydio* alieni, expectes. Laudi potius ducimus Autori, quod, cum desiderari merito noluerit in egregio suo Opere memoriam gentis, annalium monumentis concelebratæ, non e cœnosis quibusdam & sordidis lacunis, sed ipso limpido uberrimoque fonte, haurire sua & propinare voluerit ignaris linguæ Latinæ lectoribus. Hæc habet a *pag. 1* ad *38*. Sequuntur Africani homines, quos solis æstus urget ac pingit, vulgo Negri dicti & Cafari, quo nomine Arabes insignire omnes veræ fidei hostes solent. Sed, cum plures illorum gentes extent, hinc illinc disjectæ, iisdem moribus imbutas omnes, iisdemque legibus adstrictas, vix quisquam arbitretur. Habemus hinc *pag. 2* Nigritanos, *pag. 6* Guineenses, *pag. 14* Beninanos, Ardeenses, & illos, qui circa Bonæ Spei promontorium degunt, *pag. 24* Congonenses, Angolanos, Jaguos, seu Gallos, qui regnum Matambo tenent, *pag. 42* Cafaros

faros meridionales, vulgo Hotentotos, qui non Judæorum mores & ſacra, quod vult *Kolbius* in Deſcriptione Capitis Bonæ Spei, ſed Muhammedanorum potius ritus, quod vult Autor, quamplurimos amplexantur. *Pag* 57 comparent Monomotapenſes, & vicini, aut Regi Monomotaporum ſubjecti, Agagi, Tocokæ, Quitevæ, incolæ, & Symbaoæ cives, quam nonnulli cognitam priſcis temporibus ſub nomine *Agiſymbæ* volunt. *Pag.* 66 Leguntur Sofalii, & qui Quillimancam, Lorangam, Quiſungum, & Cuamam, habitant. Cum etiam inter Æthiopes Chriſtianos ſint, qui nulla fide, nec ullis legibus, obſtricti vagantur, ac Troglodytæ quoque ſuperſint, *pag.* 69 illos, & *pag.* 71 Inſulam Socotoram, *pag.* 74 Madagaſcarum, exhibet, & ultimo tandem loco priſcam Canarienſium fidem, illorum ſcilicet, quos Fortunatis inſulis contineri, veteres credebant, exponit.

JACOBI GRETSERI, SOCIETATIS Jeſu Theologi, Opera omnia, antehac ab ipſomet Autore accurate recognita, Opuſculis multis, Notis & Paralipomenis pluribus, propriis locis in hac editione inſertis, aucta & illuſtrata, nunc ſelecto ordine ad certos titulos revocata.

Tomus XI & XII.

Ratisbonæ, ſumtibus Jo. Conradi Peez & Felicis Bader, Sociorum, 1738, fol.

Tom. XI Alph. 10 plag. 8. Tom. XII Alph. 7 plag. 11.

Id ſibi ab initio laboris hujus agendum putavit Operum *Gretſeri* Editor doctiſſimus, ut numeroſas illas ſcriptorum, non uno nomine inter ſe diſſimillimorum, centurias ad certas velut quasdam claſſes revocaret, & eodem *Volumine*, quæcunque argumentorum inter ſe cognatione jungerentur, legenda exhiberet. Satis id ei in prioribus illis *decem*, quorum olim mentionem fecimus, *Voluminibus* ex voto ſucceſſit; nec id minus dextre ac feliciter in novis his, nuper demum publicatis, ab ipſo præſtititum. *Undecimo* enim ſcripta

ea omnia conjunxit, quibus inclytæ Societatis Jesu aut historiam descripsit, aut famam defendit, *Gretserus:* prodiitque adeo hoc *Volumen* titulo *Defensionis Societatis Jesu* insignitum; *duodecimi* vero *Partes duas* fecit, alteram *Lutherus Academicus*, alteram *Waldenses*, inscriptam, quarum prior libros, vitam *Lutheri* Academicam acerbissime perstringentes, posterior Waldensium illustrantes historiam, complectitur. Jam igitur, si, quo se ordine excipiant hæc *Gretseri* scripta, indicaverimus brevissimis, nostro muneri fecisse satis videbimur, nec, ut copiosius de ipsis librorum argumentis, quippe dudum cognitis, nec, quibus nos immoremur diu, satis dignis, commemoremus, quisquam expetet. Primum igitur eorum, quæ *Tomo XI* exhibentur, est *Historia Ordinis Jesuitici, de Societatis Jesuitarum autore, nomine, gradibus, incremento, vita, votis, privilegiis, miraculis, doctrina, morte, conscripta ab* Elia Hasenmillero, *& nuper edita a* Polycarpo Leysero, *nunc vero in gratiam Lectoris veritatis studiosi correcta & refutata,* quo in libello ita cum viris optimis, *Hasenmillero* & *Leysero*, qui decora nominis conversione *Lauserus* dicitur, agere *Gretserum* videas, ut furiosius turpissimus quisque latro vix possit. Quale scribendi genus cum scripta *Gretseri* omnia, alioqui, si dictionem Latinam spectes, satis caste & eleganter conscripta, mirum in modum deformet, ac plane infamet, nemo est tam iniquus, qui non abstinendum potius ab eorum lectione, quam in fœtida hac latrina diu commorandum, ducat. Subsequitur *Honorarium* Polycarpo Lausero, *Prædicanti Lutherano, ob Historiam Jesuitarum, denuo editam, & nova Præfatione adversus* Jacobum Gretserum *locupletatam & exornatam, datum & oblatum grata mentis ergo, ab eodem* Jacobo Gretsero. Accessit Appendicis loco *Historia parallela Vitæ Doctoris* Martini Lutheri, *&* Martini, *Episcopi Turonensis, conscripta a M.* Elia Hasenmillero, *Autore Historiæ Ordinis Jesuitici.* Quæ postea leguntur, hæc sunt: *Apologia* Francisci Montani *pro Societate Jesu in Gallia contra* Antonii Arnaldi, *Advocati Parisiensis, Philippicam*, a Gretsero, *ex*

Gallico in Latinum translata: cui idem Gretserus Appendicem addidit *contra Anonymi cujusdam Calvinistæ criminationes; Apologia Societatis Jesu in Gallia ad Christianissimum Galliæ & Navarræ Regem* Henricum IV, *Latine reddita, cum Appendice* Gretseri *Apologetica adversus Lutherani cujusdam Rabulæ convicia & mendacia; Defensio Appologiæ Gallicanæ ad Christianissimum Galliæ & Navarræ Regem, adversus* Lithi Miseni *Calviniani calumnias; Consolatio brevis, sed efficax, pro* Litho Miseno *Calvinista ob Jesuitas Galliæ publico Christianissimi Regis* Henrici IV *Edicto vel firmatos, vel redditos; Epistolæ Græcæ Misenicæ ad* Jacobum Gretserum *Analysis in sua elementa cum pharmacis, ob Jesuitarum in Gallias revocationem irato & meticuloso* Miseno *curando idoneis:* quibus jungitur *Admonitio brevis de miraculosis in Venerabili Eucharistiæ Sacramento apparitionibus, quas male tornatis versibus insulsus Poetaster* Lithus *insectatus est, una cum Monstrantiis Lutheranis; Paracletus Lutheranus ad* Lithum Misenum *Calvinistam ob Jesuitas in Galliam revocatos insolabiliter mœrentem, amicitiæ, levaminis, & medicaminis, causa allegatus, una cum duabus Monstrantiis, & Ludo* Misenico; *Panegyricus,* Miseno *triumphatori dictus ob triumphatum* Gretserum; *Stigma effronti* Lithi Miseni *Calvinistæ fronti inustum propter horribilia mendacia, quibus Jesuitas, quasi nuperæ in Anglia conspirationis aut socii, aut conscii, fuissent, impudentissime insectatus est;* Lithi Miseni *Calvinistæ Satyra palinodica Commentario illustrata; Apologeticus adversus librum, qui Introductio in artem Jesuiticam inscribitur, contra* Gabrielem Lernæum, *Calvinistam; de modo agendi Jesuitarum cum summo Pontifice, aliisque Principibus Ecclesiasticis, & Politicis, atque adeo inter se mutuo, Libri duo, contra Anonymi cujusdam hæretici criminationes; Relatio de studiis Jesuitarum abstrusioribus, in gratiam Prædicantium Augustanorum ad Lydium veritatis lapidem admota, & probata, contra* Joannem Cambilhon: cui accessit *breve Examen libri, qui Speculum doctrinæ Jesuiticæ inscribitur; Furiæ Prædicantium*

tium Augustanorum ob refutatam Relationem Cambilhonicam; *repetita Furia Prædicantium Augustanorum ob Relationem* Cambilhonicam, *denuo castigata; Vespertilio Hæretico-politicus, sub Bononiensis Epistolæ Italo-Latinæ velo, de perfectione & excellentia Jesuitici Ordinis, antea delitescens, jam in lucem extractus; Lixivium pro abluendo male sano capite Anonymi cujusdam fabulatoris, &, ut vocant, Novellantis, qui cædem Christianissimi Galliæ & Navarræ Regis* Henrici IV *in Jesuitas partim aperte, partim tacite, confert; Relegatio Lutheranorum & Calvinianorum Prædicantium ex Sacro Romano Imperio, & Relegatione Jesuitica* Andreæ Lonneri *Lutherano-Calvinistæ verbatim confecta; Libelli famosi, quo vix post hominum memoriam impudentior & flagitiosior prodiit adversus* Robertum Bellarminum, *S. R. E. Cardinalem, castigatio; Destructio Dormitorii Apostatarum.* Claudunt hoc *Volumen Libri tres Apologetici contra famosum libellum, cujus inscriptio est:* Monita privata Societatis Jesu.

Pergimus ad *Tomum duodecimum*, cujus *Partes*, ut diximus, *duæ* sunt. Harum *priori* leguntur *Orationes, & Quæstiones, in Theologica Doctorali inauguratione recitatæ, & disputatæ:* 1) *Utrum Lutherus fuerit Scholasticus Theologus?* 2) *Cur Lutherus Ingolstadiensem Academiam adeo oderit?* 3) *Utrum Lutheranus, salvis primis sectæ suæ principiis, possit petere & capessere gradus & honores Academicos in Theologia, Jurisprudentia, Medicina, & Philosophia?* 4) *Num Lutherus in Doctorali sua inauguratione observaverit Clementinam de Magistris?* Porro *Inauguratio Doctoralis, in qua potissimum de* Lutheri *Doctoratu, & Lutheranis Doctoribus, differitur; Lutherus Academicus, hoc est, summus Academiarum cultor, amplificator, & encomiastes, Theologus positivus, Scholasticus, Casista, Controversista, Canonista, Legista, Medicus, Philosophus, Logicus, Physicus, Metaphysicus, Ethicus, Rhetor, Mathematicus, Musicus, Historicus, Poeta, Grammaticus, Peripateticus, seu Aristotelicus, Stoicus, Cynicus, Epicureus, atque Aristippicus; Suppetiæ* Luthe-

Luthero *Academico missa*, *adversus* Joannem Forsterum, *Prædicantem Witebergensem*; *Parænesis ad omnes incorruptæ Confessionis Augustanæ Academicos, ut dispiciant, an non* Joannes Forsterus, *Witebergensis Professor, spiritum Sacramentarium sub pectore conditum gerat*; quæ ipsa continet *Responsum ad Orationem Doctoralem* Forsteri *contra* Lutherum *Academicum, & ad imaginariam suppetiarum profligationem*; *Summula casuum conscientiæ de Sacramentis pro Sectariis Prædicantibus, tam urbanis & oppidanis, quam agrestibus & ruralibus, ex* Luthero, Calvino, *&* Beza, *fideliter collecta*; *Inauguratio Doctoralis, in qua potissimum disquiritur & differitur, quid* Lutherus *de peccatis senserit. ac docuerit*; *Camarina Lutherana de peccatis & legibus nonnihil mota, ut omnes sentiant, quam gravem Mephitim exhalet.* *Parte posteriori* continentur Lucæ, *Tudensis Episcopi, Scriptores aliquot succedanei contra sectam Waldensium, nunc primum in lucem editi a* Gretsero, *cum hujus Prolegomenis & Notis, in quibus de Waldensium factionibus, perversisque dogmatis, copiose differitur.* Scriptores, in Opere hoc publicati, hi sunt: 1) Reineri, *Ordinis Prædicatorum, Liber contra Waldenses Hæreticos*, primum integre ex MSto Codice a *Gretsero* editus; 2) *Catalogus, in quo variorum Hæreticorum deliramenta insunt*; 3) Petri de Pilichdorff, *Sacræ Theologiæ Professoris, Liber contra Sectam Waldensium*; 4) *Fragmentum ex Tractatu* Petri de Pilichdorff *contra Pauperes de Lugduno*, ex MSto Codice Monasterii Tegernseensis; 5) *incerti Autoris Refutatio errorum, quibus Waldenses distinentur*; 6) *Index errorum, quibus Waldenses infecti sunt*; 7) *Modus examinandi hæreticos*; 8) *de erroribus Beghardorum*, ex Codice MSto *Conradi de Monte Puellarum*, Canonici Ratisbonensis, contra Begehardos & Beginas; 9) *Epistolæ septem de venerabili Sacramento Eucharistiæ, ex quibus senæ refellunt delirium* Folmari, *Præpositi Triessensteinii, seu Petræ stillantis, in Epistola prima propositum & expositum*, jam primum in lucem editæ ex MSto Codice Monasterii Raittenhaslacensis. Succedit *Trias Scriptorum adversus*

sus Waldensium sectam, Ebrardus Bethuniensis, Bernardus, *Abbas Fontis Calidi*, & Ermengardus, a *Gretsero* primum editi, & Prolegomenis, Notisque, illustrati. Nihil superest de utroque *Volumine* dicendum, nisi Indicem his rerum notabiliorum accessisse, accurate satis diligenterque instructum.

DELLI FIDECOMMISSI TRATTATO, &c.

h. e.

DE FIDEICOMMISSIS TRACTATUS, Autore Doctore DOMINICO MICHELI, Advocato Veronensi.

Veronæ, typis Dionysii Ramanzini, 1733. 4.

Alph. 1 plag. 1.

Opusculo nomen *Bertoldi Peregrini*, Equitis, librarius, Autor vero brevem Prologum, præfixit, atque illud in *tres Partes* distribuit. In *prima* excutiuntur verba consueta testatorum; *altera* docet, qualia sint fideicommissa; ac *tertia* denique eorum purificationem exponit. Singulæ iterum in varia *Capita* abeunt. Ostenduntur primum origo
Pag. 6. & fata fideicommissorum. Trebellianica usu non esse recepta apud Venetos dicitur, nisi in delictis a fisco vindicandis. Pergit Autor ad substitutiones, & verba directa,
12. obliqua, propria, collectiva, conditiones, demonstrationes,
39. causas, & modos. In *Parte secunda* de fideicommissorum variis generibus disputatur, quæ singularia capita constituunt, v. g. de universalibus fideicommissis, & particularibus; tacitis & expressis; personalibus, realibus, & mixtis; conventionalibus, ultimarum voluntatum, & lapidi inscriptis; adscendentibus & transversis, quibus additur argumentum de primogenitura & majoratibus, atque alia cognata. *Pars*
130. *tertia* purificationem persequitur, ex qua cognoscimus, quid a fideicommisso separari, vel sub eo non intelligi, debeat. Multas hic observationes, ad detractiones pertinentes, protulit, quibus capita quædam de fideicommissis restituendis,

atque

atque tollendis; itemque de actione fideicommissaria, annectuntur, quae libro finem imponunt. Generatim notandum est, Autorem hic vulgares Juris civilis Romani Constitutiones collegisse, quamvis earum diserte mentionem non faciat.

DE URINIS TRACTATUS DUO, PRIOR Quæstio quodlibetica: An ulla scientiæ medicæ investigatione, aut experimento, quispiam possit ex sola urinarum inspectione morborum naturam ac medelam dignoscere; alter de Urinis ut signo, in quo ordinarius & naturalis hominis sani urinæ adspectus, ejusdemque ab eo mutatæ constitutio morbi tempore proponitur, in causas inquiritur, &, quid singulæ variationes indicent, tam ex veterum, potissimum Hippocratis, quam recentiorum, observatione exponitur, Autore H. J. REGA, in Celeberr. Lovaniens. Univers. Med. D. P. P.

Lovanii, typis Martini van Overbeke, 1733, 8.
Plag. 11½.

Summa hujus libelli vel ex inscriptione patet. Nos tamen eam copiosius persequemur. Primo Medicos atque Medicastros, vetulasque, & quodcunque genus hominum fuerit, quod, ex sola urina inspecta morbos se ægrotantis, & sexum, & ætatem, & propemodum etiam lecti, in quo cubat, structuram, cortinasque, divinare posse, jactitat, digne insectatur, & acri admodum sale perfricat. Deinde autem iterum iterumque inculcat, signum hoc perquam fallax esse, quoniam urinæ pro ratione subjecti, temperiei ætatis, aeris, anni temporis, somni, vigiliarum, exercitiorum, animi affectuum, victus, medicamentorum, similiumque, varient, atque urina etiam sæpius eodem modo constituta appareat in morbis, toto, quod ajunt, cœlo a se distinctis. Mos inde ortus esse videtur, quod plurimi de vulgo olim observarent, Medicos in conclavibus ægrotantium urinas di-

ligenter inspicere, sibi temere persuaserint, multum, si non omne, in ejus cognitione situm esse, atque hinc sumtibus, præcipue in Medicum vel e longinquo, vel cominus, arcessendum erogandis, parcituri, lotium postea tantummodo ad ædes ejus attulerint Medicastri oportunæ huic occasioni diligenter admodum sui lucri causa inhiarunt, &, inspecto solo lotio, oracula sua velut ex tripode fundentes, effecerunt, ut doctiores quoque Medici hos mores imitarentur, partim ex necessitate, ad famem scilicet ex hoc etiam lucri bono odore sedandam, partim ex ambitione & æmulatione, ne tanta mysteria ignorasse viderentur, partim ex desidia, ne ægrotantes ipsos invisere opus haberent. Enimvero mos ille in probrum medicinæ versus postea apud sapientiores fuit, præcipue, quod hac ratione nugis inanibusque conjecturis nixa, & simul fraudis plena, esse videatur. Fieri autem plane nequit, ut ex sola urina cognoscatur morbus, & medicatio idonea indicetur. Ita enim necesse foret, ut in illa aliqua inessent indicia morbi istius propria, quæ in urina alio morbo laborantis non observarentur. At vero quotidie videmus, urinarum conditiones communes esse variis morbis, ita, ut in diversis affectibus diversisque ægrotantibus eadem excernantur. Neque minus in uno eodemque ægroto, eo tempore, quo idem permanet morbus, urinæ sæpius ac facile alterantur, ut alium esse morbum putares. Præterea etiam variis morbi temporibus reddita admodum variat. Sed, si fingamus quoque, in urinis semper inesse notam illam, unicuique morbo propriam, quæ causam ipsius partemque affectam simul indicet, non tamen exinde medicationis ratio elicienda esset, quam nemo temere inierit, nisi morbi magnitudine viribusque ægrotantium probe expensis, quod utrumque tamen ex matula pernosci nequit; neque, si omnia ea ita se haberent, ea hariolandi facultas in circulatores ineptissimos caderet, cum nihilo secius ad eam exercendam amplissima simul eruditione medica opus foret. Ut ad extremum homunciones istos uno tandem lethalique ictu prosternat Autor,

tor, clarissime evincit, scientiam hanc ex matula vaticinandi ipsis nec insitam esse innatamque, nec acquisitam, nec a bono etiam malove spiritu infusam, fraudes eorum, variasque circumveniendæ plebis artes, detegit, & earum autores publico in omnium conspectu suarum ineptiarum convincendos, & pro merito castigandos esse, concludit In Tractatu altero Aphorismos proponit, eosque scholiis explicat & illustrat. Primo de urina sana, tanquam norma morbosæ, agit. Dividitur in urinam potus & sanguinis, & subducti sanguinis singulo cordis pulsu in arteriam aortam projecti, copiæ sanguinis ad arterias emulgentes inde advectæ, quantitatis urinæ ab isto sanguine secedentis, pulsuumque, intra dimidiam horam sibi succedentium, calculo concluditur, fieri utique posse, ut urina potus ex sanguine in renibus secernatur. Ex analysi urinæ simplici, quæ principia ejus nihil immutat, constat, urinam componi ex seroso latice, cui innatent particulæ salsæ sulphureæ & terrestres, atque hæc esse ejus elementa, seu principia constitutiva, reliqua per ignem magis extorqueri, quæ omnia *Hoffmanni* nostratis *Boerhaaviique* experimentis magis confirmantur. His absolutis, de urinæ affectionibus contentisque agit. Ubi non credibile Autori videtur, hypostasin esse portionem succi nutritii laudabilis superfluam, eandemque perpetuo e corpore eliminari, quantumcunque etiam abundet. Ad morbosam urinæ conditionem progressus, quomodo ea in ægrotantibus a naturali sui conditione descifcat, quæ sit istius mutationis ratio, & denique quid singulæ alterationes atque immutationes indicent, sive præteritum, sive præsens, sive futurum, per classes eundo, ordine exponit. Ut vero omnia majoris pretii ponderisque momentum habeant, nunquam non ea, ubi licet, autoritate *Hippocratis* aliorumque principum Medicorum, qui in arte observandi excelluerunt, munire conatur. Proinde vitia quantitatis notat, quando urina justo nunc parcior, nunc copiosior, redditur. Postea vitia qualitatis consistentiæ atque coloris conjunctim explicat. Et ratione coloris animadvertit, eam vel pallidiorem

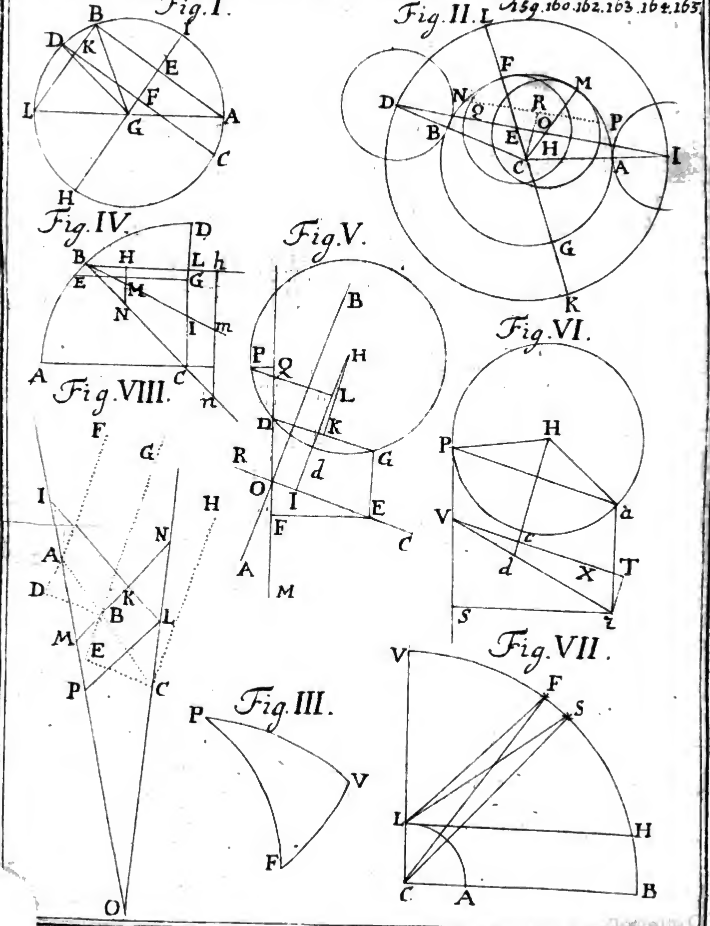
 esse,

esse, vel minus tinctam, quam citrinam, vel tinctam magis & saturatiorem, illamque vel pure aqueam, tenuem scilicet & excolorem instar fontis limpidi ac pellucidam, vel pallidam, albam, crassiorem, turgidam, vix transparentem, opacam; ratione consistentiæ autem tenuem esse, & crassam, & ex his mixtam. Urinam magis tinctam & coloratam vel flavam esse vel rubram, vel nigram; ratione autem odoris esse fœtidam. In contentis seu sedimento vitia observat vel defectus vel excessus in colore, seu potius forma, consistentia, figura, loco, tempore, itemque rebus alienis, oleo scilicet & pinguedine. Subnectit denique cautiones & regulas, quas in judicanda urina observare oportet, & ad extremum indicantur signa, quibus urina hominis ab urina jumentorum, vel liquore alius generis, discerni queat, quæ tamen omnia fallacia esse pronuntiat, nisi quod duo tanquam certa proponat, contentum scilicet, quod urinæ proprium est, atque in aliis liquoribus non conspicitur, & odorem virosum, qui tamen intensior est in brutorum animantium urinis. In exiguo hoc libello selectissimas de urina observationes optimorum Autorum doctissimus *Rega* collectas, præclaroque ordine dispositas, nobis tradidit, sicut in priori Parte ineptias in lotii inspectione scite atque solide, nec illepide, perstrinxit.

DE NOVO TELESCOPII USU AD OBJECTA cœlestia determinanda Dissertatio, habenda a P. P. Societatis Jesu in Collegio Romano, Anno MDCCXXXIX, Mense Augusto. (*)

I. Novus Cometæ conspectus novam rationem protulit cœlestia corpora determinandi. Telescopium circulari dia-

(*) Hanc Dissertationem, superiore anno Romæ in *Typographia Komarek in Via Cursus* in forma quarta typis exscriptam, hic, tum quod brevior esset, tum quod ejus generis scripta a nobis contractiora dari vix possint, suo merito repetendam duximus.

Fig. I.
Fig. II.
Fig. III.
Fig. IV.
Fig. V.
Fig. VI.
Fig. VII.
Fig. VIII.

diaphragmate circa focum lentis ocularis instructum dirigatur ita, ut quiescat toto eo tempore, quo tam objectum determinandum intra Telescopium apparere incipit in A, & desinit in B, quam nota stella fixa ingreditur in C, atque egreditur in D. Si plures notæ fixæ possint hoc modo conferri cum objecto, vel si tempus suppetat iterandi observationes, repetantur tum eodem, tum diversis diebus, noteturque, utrum transitus factus fuerit in semicirculo boreali, vel australi, itemque utrum fixæ ingressus præcedat, vel subsequatur ingressum objecti, descriptis in charta singulis circulis, qui referant singulas observationes cum lineis AB, CD, ad sensum exprimentibus semitam observatam. Hisce observationibus datis, quoniam AB, & CD, sunt arcus exigui circulorum æquatori parallelorum, quos fixa atque objectum observatum percurrunt motu diurno, diameter HI, utrique perpendicularis erit horarius circulus, ad quem utrumque corpus appellit. Sed, diviso bifariam tempore utriusque moræ intra telescopium, datur uterque appulsus, ad hunc circulum horarium. Ergo datur differentia temporis, quæ conversa in partes æquatoris, imputando tempori arcum congruum motui Solis, eumque augendo debita acceleratione fixarum supra motum verum Solis (quæ per totum Junium eruitur 1'''. ad singula 5'. 4''6. solaria) dabit differentiam adscensionis rectæ inter fixam & objectum. Rursus, quoniam FE est differentia declinationis, ob datum tempus per AB, & CD, dantur istæ chordæ in minutis, & secundis paralleli fixæ, a quo modice differt parallelus objecti cum fixa per telescopium transeuntis. Sed, si fiat, ut radius ad sinum complementi declinationis fixæ, ita prima & secunda ejus paralleli ad quartum, reducentur iidem arcus ad minuta, & secunda circuli maximi. Ergo, positis $BE = a$, $DF = b$. ductaque BKL diametro HI parallela, erit $EF = BK = x$. $DK = b - a :: KC = b + a$. $KL = \frac{bb - aa}{x}$, unde $LB = \frac{bb - aa}{x} + x$, atque $LBq = \frac{b^4 - 2a^2b^2 + a^4}{xx} + 2b^2 - 2a^2 + x^2$, cui addendo

TAB. II Fig. 1.

dendo $ABq=4aa$ ob angulum ABL rectum, resultat quadratum diametri, nempe $ALq=\frac{b^4-2a^2b^2+a^4}{xx}+2b^2+2a^2+x^2$, sive ponendo differentiam quadratorum $bb-aa=d$, & summam eorundem $bb+aa=s$, erit $ALq=\frac{dd}{xx}+2s+xx$; &, si post unam observationem intra eandem horam repetita fuerit alia, ob exiguam moram temporis, distantia parallelorum non erit ad sensum variata. Ergo pro eo casu differentiam quadratorum ponendo $mm-nn=D$, & summam $mm+nn=S$, eodem calculo prodibit quadratum diametri $\frac{DD}{xx}+2S+xx$, elisoque utrinque xx, erit $\frac{dd}{xx}+2s=\frac{DD}{xx}+2S$, & multiplicando per xx habebitur $dd+2sxx=DD+2Sxx$, ex cujus æquationis reductione, & resolutione in proportionales terminos, resultant $2s-2S$, $D-d$ :: $D+d$. xx. Unde etiam differentia declinationis datur, & per ipsam diameter amplitudinis telescopii, quam deinceps campi diametrum vocabo.

TAB. II Fig. 2. II. Sed tutius campi diameter inquiretur ex data Solis diametro apparenti. Nam, si in *Fig.* 2 circulus $AFBG$ referat campum telescopii immoti, cujus limbum Sol primo exterius tangat in B, interius in F, secundo interius tangat in M, exterius in A, ex datis temporibus contactuum externorum, internorumque, dantur bases DI, EH, quas solare centrum percurrit in minutis & secundis paralleli a Sole descripti, quæ reducentur ad partes circuli maximi, si fiat, ut radius ad cosinum declinationis solaris, ita partes paralleli ad quartum terminum proportionalem. Cum autem CD, CE, CH, CI, transeant per puncta contactuum, & centra conjungant, erunt CD quidem & CI summæ, CE vero & CH differentiæ semidiametrorum Solis, & campi. Ergo triangula DCI, ECH, ita sunt isoscelia, ut, ducta normali CO, & circumferentia circuli $CDLIK$, sit DE semidifferentia, atque

EI

EI semisumma datarum *DI*, *EH*, itemque sit *LE* data Solis diameter, atque *EK* quæsita diameter campi. Quare per 35 El. 3 erit ut Solis apparens diameter *LE* ad observatam semidifferentiam *DE*, ita inventa semisumma *EI* ad quæsitam diametrum, &, paulum variata figura, eandem analogiam esse constabit, si Solis apparens diameter excedat diametrum campi. Potest etiam nota fixa intra telescopium immotum ita admitti, ut diametrum sensibiliter percurrat, atque ex moræ tempore erui diameter campi in minutis & secundis paralleli, a fixa descripti, deinde partes paralleli reduci ad partes circuli maximi, &, si observatio recte instituta fuerit, præcedens analogia Solis apparentem diametrum exhibebit, licebitque unius experimenti fidem per alterum explorare.

III. Datis arcubus *FD*, *EB*, circulorum modice differentium, & reductis ad partes circuli maximi ex data fixæ declinatione, si præterea detur campi diameter, dabuntur in *Fig.* 1 triangulorum rectangulorum bases *GD* & *GB* cum uno latere *FD*, & *BE*. Ergo invenietur tertium latus *GF*, & *GE*; ac differentia, vel summa, prout arcus fuerint in eodem vel diverso semicirculo, iterum manifestabit differentiam declinationis. Solius itaque telescopii immoti subsidio investigare licet tam Cometarum, quam macularum solarium, & Planetarum, loca. Observetur enim in *Fig.* 2 primus Solis contactus *B*, postremus *A*, itemque ingressus maculæ, Mercurii, aut Veneris subsolaris *Q* alicubi in *N*, egressus in *P*, atque ex tempore appulsuum centri solaris ad *O*, maculæ vel Planetæ ad *R* normalis *COR*, resultabit differentia adscensionis rectæ, itemque ex datis arcubus *CD*, *DO*, & *CN*, *NR*, eruentur *CO*, *CR*, ita, ut summa vel differentia sit differentia declinationum. Licebit etiam Uranographiam perficere ex simili collatione fixarum, quæ telescopio tantummodo deteguntur cum fixa notæ positionis. Potest tamen nonnullus error irrepere 1) ex inæquali refractione fixæ, atque alterius objecti, non eandem campi partem constanter occupantis, præsertim si corpora

X in-

inſpecta ad horizontem accedant; 2) ex motu proprio objecti tam in adſcenſionem rectam, quam in declinationem; 3) ex inæqualitate parallelorum, a fixa atque objecto deſcriptorum; 4) ex parallaxi, quam objectum obſervatum pati poteſt; de quorum correctione ſupereſt differendum.

TAB. II Fig. 3. IV. Si *Fig. 3* punctum *F* repræſentet fixam, punctum *P* polum mundi, atque *V* verticem loci, trianguli ſphærici *VPF* dantur latera *VP*, *PF*, ob datam poli altitudinem, & fixæ declinationem cum angulo *VPF* ob datam differentiam adſcenſionalem Solis a fixa, & diſtantiam Solis a Meridiano *VP*. Ergo eruetur *VF* complementum veræ altitudinis fixæ ſupra horizontem, atque angulus *PFV* inclinatio meridiani, per fixam tranſeuntis ad verticalem. Si autem fiat in *Fig. 4* quadrans circuli ex radio palmari, cujus punctum *A* ſupponatur pertinere ad æquatorem, *D* ad polum, Fig. 4. *C* ad centrum mundi, ſitque *AB* declinatio fixæ, *AE* declinatio non correcta Cometæ, vel alterius objecti obſervati, & facta *BI* = *EG* indefinite producantur *BL*, *BI*, *BC*; quia radii proportionales ſunt arcubus ſimilibus circulorum, quemcunque arcum paralleli a fixa deſcripti repræſentet recta *BH*, ad ipſam applicando unum latus normæ, ejuſque angulum ad datum punctum *H*, alterum normæ latus ita ſecabit *BI* in *M*, & *BC* in *N*, ut *BM* repræſentet ſimilem arcum, a Cometa deſcriptum, & *BN* ſimilem arcum circuli maximi. Nam, ſi v. g. fuerit *BH* pars quinta rectæ *BL*, repræſentantis unum gradum iſtius paralleli æquatori, & transferatur *BH* in ſcalam, hac de cauſa conſtructam, vel in lineam partium æqualium circini proportionis, aptando ipſam *BH* numeris 240, partes, a circino proportionis exhibitæ, reſpondebunt ternis ſecundis paralleli fixæ. Cum enim ex hypotheſi tota *BL* reſpondeat uni gradui, & quinta ipſius pars *BH* dividatur a circino in partes 240, multiplicando 240 per 5, continet *BL* partes circini 1200, quæ rurſus multiplicatæ per 3, exhibent partes 3600, quot ſunt minuta ſecunda in uno gradu circuli. Ergo partes ſingulæ conſtant ternis ſecundis, ideoque *BH* complectitur 720 ſecunda, vel

vel 12 prima, totidemque numerat *BM* in parallelo Cometæ, *BN* in circulo maximo. Sed, si capiatur quælibet *Bn*, vel *Bm*, & quæratur secundorum numerus aptato normæ latere ad punctum *n*, vel *m*, ita, ut alterum latus radat rectam *Bb*, quantitas rectæ *Bb*, in scalam vel circinum proportionis translata, numerum quæsitum manifestabit.

V. Fiat nunc in *Fig.* 5 angulus *BOZ* æqualis inclinationi horarii *BOA* ad verticalem *ZM* pro tempore ingressus fixæ *O* in telescopium, & per *O* ducatur *RC* ad *AB* normalis, ac referens arcum paralleli, a fixa descripti. Quoniam ex mora fixæ intra telescopium dantur minuta arcus, a fixa decursi, desumantur ex recta *BL Fig.* 4, & fiat illorum summæ æqualis *OE*, in occidentem tendens, ducaturque *EF* normalis ipsi *OM*. Quia datur altitudo horizontalis stellæ *O*, desumta ex recta *CB Fig.* 4, & translata in *OD* manifestabit locum fixæ visum *D*. Si autem, ducta *EF* normali ad *OF*, capiatur circino recta *OF*, & transferatur in lineam *BC Fig.* 4, invenientur ex dictis minuta, eidem respondentia, quæ subtracta a nota altitudine stellæ *O*, ingredientis telescopium, dabunt altitudinem ejusdem fixæ *E*, a telescopio egredientis, & tabula quidem refractionum determinabit numerum, *Figura* autem 4 manifestabit quantitatem refractionis verticalis *EG*, eidem convenientis, unde locus fixæ visus, dum e telescopio egreditur, erit *G*, & semita in telescopio visa erit *DG*. Sed ex ostensis cognoscitur semidiameter campi. Ergo, desumendo ex linea *CB Figuræ* 4 rectam illi æqualem, eoque intervallo determinando centrum *H* borealem, vel australem, ut observatio postulat, circulus *HDG* telescopii campum referet, ex cujus centro si ducantur normales *HI* quidem ad veram semitam *OE*, *HK* autem ad semitam visam *DG*, erit *IH* meridianus verus, & *KH* meridianus apparens per campi centrum transire. Quare ex quantitate & positione rectæ *OI* in tempus conversæ, observatoque ingressus tempore, innotescet verum tempus appulsus ad meridianum verum. Sumatur *KL* æqualis differentiæ declinationis non correctæ, atque ex *L* ducatur in orientem

TAB. II Fig. 5.

LP parallela *GD*, eritque *P* ingreſſus viſus Cometæ, vel alterius objecti, teleſcopium ſubeuntis. Ergo, acta *PQ* normali ad *OZ*, erit *OQ* differentia altitudinis viſæ objecti ab altitudine vera ſtellæ, cumque iſta detur ex calculo, & illa ex conſtructione *Fig.* 4, innoteſcet altitudo viſa & non correcta Cometæ, vel objecti, teleſcopium ſubeuntis, cui ex tabula refractionum, & *Figura* 4, inveniendo congruam refractionem *PV*, erit *V* verus locus Cometæ, vel alterius objecti

TAB. II Fig. 6. obſervati, & clarioris conſtructionis gratia in *Figuram* 6 translati. Fiat angulus *SVT* æqualis angulo *MOC Fig.* 5, referetque *VT* parallelum Cometicum, in quo ſumatur *VX* proportionalis moræ objecti, intra teleſcopium ad motum fixarum redactæ, eique addatur vel ſubtrahatur *XT*, proportionalis motui proprio in adſcenſionem rectam, atque ad angulos rectos ponatur *TZ* proportionalis motui proprio in declinationem. Cum enim ex obſervationibus initis diverſo die, necdum correctis, proxime eruatur motus objecti proprius tam in adſcenſionem rectam, quam in declinationem, regula proportionum dabit quantitatem congruam rectis *XT*, & *TZ*, eritque *VZ* motus Cometæ compoſitus ex diurno, adſcenſionali, & declinatorio. Ducatur *ZS* normalis ad *VS*, eritque *VS* differentia altitudinis horizontalis inter ingreſſum, atque egreſſum a teleſcopio. Sed ex dictis datur altitudo Cometæ ingredientis. Ergo ex tabula refractionum, & *Fig.* 4, eruetur congrua refractio *Za* veræ altitudinis objecti ejuſdem, a teleſcopio egredientis. Si autem ducatur ſemita viſa *Pa*, & deſcribatur, ut prius, circulus *aPH*, teleſcopii campum referens, tum, ducta *Hd* normali ad parallelum *VT*, fiat *ZV* ad *Vd* ut tempus per *Pa* ad quartum, obtinebitur tempus appulſus Cometæ ad horarium per campi centrum. Facta demum *Hd* in *Fig.* 5 æquali *Hd* in *Fig.* 6, erit *Id* differentia correcta declinationis; &, reſtituta, ſi opus fuerit, conſtructione, donec omnia ſibi atque obſervatis reſpondeant, errores etiam minimi corrigentur.

Fig. 7. VI. Sit in *Fig.* 7 linea verticalis *CLV*, & centro *C* ducantur quadrantes *LA*, *VB*, ponaturque *C* Terræ centrum, *L* lo-

L locus observationis duorum objectorum *F*, *S*, æqualiter remotorum a centro, *CB* linea horizontis veri, *LH* linea horizontis apparentis. Erit angulus *LFC* differentia anguli *VLF* ad superficiem ab angulo *LCF* ad centrum Terræ, & sic quivis alius angulus *LSC* differentia anguli *VLS* ad superficiem ab angulo *LCS* ad centrum Terræ, eaque de causa anguli *F*, *S*, dicuntur parallaxes objectorum, e superficie terrestri *L* visorum. Sunt autem sinus parallaxium ut sinus angulorum complentium altitudines apparentes; nam sinus anguli *F* ad sinum anguli *VLF* est ut *LC* ad *CF*, & similiter sinus anguli *S* ad sinum anguli *VLS* ut *LC* ad *CS*, vel *CF*, eidem æqualem. Ergo, alternando sinus anguli *F* ad sinum anguli *S*, ut sinus anguli *VLF* ad sinum anguli *VLS*; cumque prope horizontem sinus complementorum altitudinis apparentis parum differant, etiam objectorum parallaxes parum sunt diversæ, unde ex mutatione situs intra campum telescopii non fit variatio sensibilis parallaxeos; ideoque ipsius correctio in constructione tuto omittitur. Præterea, cum Cometæ multum a Terra juxta recentiorum placita distent, intra unum diem servabunt eandem physice a Terra distantiam, &, si quas habent parallaxes, erunt ut sinus complementorum altitudinis apparentis.

VII. In *Figura 8* sit *A* Cometæ locus vespertinus, angulus *FAI* inclinatio data meridiani *FAD* ad verticalem *IM*. Capiatur *AD* congrua declinationi, & *DB* perpendicularis ad *AD* congrua motui adscensionali, redacto ad partes circuli maximi a vespere ad mane, datumque erit triangulum *ADB*, & locus matutinus Cometæ erit B, quo observato, fiat angulus *GBN* æqualis inclinationi meridiani ad verticalem *BN*, &, constructo, ut prius, triangulo rectangulo *BEC* ex dato motu in declinationem *BE*, atque in adscensionem rectam *EC* a mane ad secundam observationem vespertinam, erit Cometæ locus *C*, dabiturque meridiani ad tertium verticalem *NC* inclinatio *HCN*; ponuntur autem in constructione meridiani paralleli, & verticales convergentes, quia ad cœli motum diurnum horarii circuli consistere concipiuntur, TAB. II Fig. 8.

untur, & verticales abripi ob punctum cœli diversum vertici imminens in tribus observationibus memoratis. Ea etiam de causa vespertini anguli FAI, HCN, erunt ad orientem, & matutinus GBN ad occidentem. Quæritur IL, ita secans verticales IO, NM, NO, ut parallaxis depresserit puncta I, K, L, in loca A, B, C, sive ut IK ad KL sint proxime in ratione temporum T, t, quibus observationes distant, parallaxes autem AI, BK, CL, sint ut sinus C, K, c, pertinentes ad complementa observatarum altitudinum in locis A, B, C. Tametsi constructio, diligenter instituta, satis accurate omnia exhibeat ad calculum trigonometricum, adverte, quod angulus AMN datur, utpote æqualis summæ datorum IAF, GBN, item angulus MNC æquatur summæ datorum GBN, HCN, demum angulus AON æquatur differentiæ angulorum FAI, HCN, quorum proinde sinus dantur. Idcirco dantur triangula BNC, & BMA, quorum datur unum latus CB, & BA, atque anguli ad puncta N & M, itemque ad puncta C & A, unde, inventis lateribus BN, BM, cognoscitur NM, ex qua innotescit etiam triangulum MON. Ponatur $CL=x$, $CN=a$, $MA=b$, $LN=a-x$, & supposita LP parallela NM, ponendo sinum anguli $AMN=S$, & sinum anguli $MNO=s$, erit $S.\ s :: NO.\ MO :: NL=a-x.\ PM=\frac{as-sx}{S}$, itemque $LK.\ KI :: t.\ T :: PM=\frac{as-sx}{S}.\ MI=\frac{asT-sTx}{St}$. Rursus erit ex dictis $c.\ C :: CL=x.\ AI=\frac{Cx}{c}$, unde ob $MA=b$ resultat $MI=b+\frac{Cx}{c}=\frac{asT-sTx}{St}$, ex cujus reductione eruitur parallaxis $CL=x=\frac{acsT-bctS}{CSt+csT}$, eaque data, reliquorum locorum parallaxes AI, & BK, ex relatione cum ipsa innotescunt.

VIII.

VIII. Cometa hujus anni hoc modo fuit observatus a die 3 ad 23 Junii, & cum pluribus fixis collatus, quarum positio, ubi e crassioribus refractionibus emerserin, per Capellam determinabitur, & per humerum Aurigæ ad Cometæ motum, parallaxim, & distantiam, accuratius investigandam.

THE ARGUMENT A PRIORI &c.

h. e.

ARGUMENTUM A PRIORI DE EXISTENTIA & perfectionibus Dei, ejusque permagnum ad virtutem veramque religionem argumentum stabilitum & consideratum cum objectionibus, quæ occurrerunt præsertim in docta quadam Dissertatione sub finem LAWII Tractatus de Spatio.

Londini, typis Jo. Noon, 1737, 8.

Plag. 9.

VEritatem perscrutaturos, monente Præfatione, ab omnibus impedimentis, & receptæ opinionis studio, vacuos esse oportet. Si quis unquam, certe *Samuel Clarkius*, egregiam virtutis indagandæ indolem nactus est; hinc argumentum a priori vel hoc nomine maximi æstimandum videtur, quod summo huic Viro fuit carissimum, quamvis nonnulli istud se non intelligere simulent. Summopere itaque Autor nititur, ut hoc argumentum alteri, a posteriori dicto, præferendum esse demonstret. Ex effectibus enim nihil nisi *actualem Dei existentiam* colligi, suspicatur; argumentum vero a priori *necessariam ejus naturam* sistere. Commemoremus primaria Philosophi placita, in *tribus Sectionibus* proposita. Pag. 2.
Omnis veritas nititur natura rerum; veritas ergo est necessaria atque independens. Existentia Dei refertur inter necessarias veritates, imo est *unicum factum necessarium*. Omnium rerum existentium ratio deprehenditur in voluntate divina, solius Dei existentiæ principium est necessitas. Si quis Deum sine causa existere 7.
con-

confirmaret, is eum re ipsa existere negaret. Ex necessi-
Pag. 17. tate reliqua divini Numinis attributa erui possunt; nam, cum ratio existentiæ ejus sit semper eadem, æternum est. Porro causæ necessariæ vires in omne spatium diffunduntur; ergo Deus est infinitus. Veritas ejusdem generis non est nisi una; hinc duo infinita non dantur, quæ non concurrant;
21. Deus igitur est unus. Contingentia vel libere producuntur, vel sunt effecta necessaria entis necessarii; hoc est falsum, ergo illud verum. Producuntur autem per voluntatem Dei; quapropter Deus est agens quidquam: &, cum ipsi nihil sit im-
27. pedimento, potest atque intelligit omnia. In *Sectione II* argumenti hujus usus in disciplina morum explicatur. Morales Dei perfectiones a priori stricte non possunt demonstrari, facili tamen negotio ex naturalibus eliciuntur. Nos opus Dei sumus; id quod nobis non potest non esse solatio recte ponderaturis, Deum fundamentum sibi vindicare, quo firmius excogitari nequit, quodque extra omnes atheorum impetus positum est. Moralitas est praxis rationis. Deus ergo optima quæque semper statuit, quia ratio summa est. Perspecto hoc argumento, voluntatem Dei revelatam rectius
39. intelligemus, eique libentius obtemperabimus. *Sectione III* refellit aliquas objectiones, qualis est: Causa prima absurde fingitur prior. Sed negatur, causam necessariam effectu priorem esse, nisi in nostro intelligendi modo. Negatur etiam, necessitatem modum posse dici, quemadmodum æternitatem & infinitatem. Iterum Autor inficiatur, veritatem & existentiam rerum non nisi ex Deo proficisci; quoniam necessitas est principium veritatis & existentiæ autoris rerum summi. Dubitarunt denique nonnulli, num necessitas a posteriori tantum discrepet a necessitate a priori; sed Autor ita respondet: *Magnum est discrimen inter id, quod Deus necessario existere intelligatur a posteriori, & inter necessitatem, tanquam principium ejus existentiæ a priori consideratam. Illa necessitas evidenter concluditur ex finitis & temporariis effectis, ad finitam temporariam causam; unoquoque effecto suam causam necessario inferente; hæc vero necessitas*

ceſſitas refertur ad ſolam veritatem & ad factum tantummodo ut infinitum effectum. Cauſa non poteſt cognoſci hic ex effectu; nam neceſſarium & infinitum effectum a nobis non poteſt comprehendi; ſed effectum arguitur a cauſa a priori; &, quod ad exiſtentiam attinet, unum eſt neceſſarium effectum, unum neceſſarium ens undique perfectum & infinitum; natura igitur illius exiſtentiæ non niſi a priori poteſt cognoſci arguique. Paulo poſt nobis perſuadere ſtudet, id unum ſat prodere utilitatem argumenti a priori, quod Dei unitatem probet, quæ a poſteriori demonſtrari non poſſit. Sed nobis, utcunque ſe res habet, ultima dubitandi ratio non adeo levis videtur. Nec Theologiæ naturali commode conſulitur, argumentum a poſteriori infringendo, cum præſertim ex illo Philoſophi magni nominis eodem robore idem, quod Autor a priori demonſtratum jactat, deducere ſoleant.

JO. FRANC. BUDDEI, THEOL. D. & P. P. O. Theſes Theologicæ de Atheiſmo & Superſtitione, variis obſervationibus illuſtratæ, & in uſum recitationum Academicarum editæ. Suas quoque obſervationes, & Diſſertationem contra atheos, adjecit HADR. BUURT.

Trajecti ad Rhenum, apud J. H. van Lynden, 1737, 8. Alph. 1 plag. 17.

Ut viri ſapientiæ laude conſpicui, ac gloriæ divinæ ſtudio inardeſcentes, operam ſuam eo convertant, ut perſuaſionem, omnium hominum mentibus alte infixam, Numen exiſtere, quod res omnes ſuo arbitratu fecerit, illas temperet, gubernet, ſuoque conſilio ac ſapientia ad fines ſibi glorioſos, rebusque ipſis convenientes, dirigat atque perducat, confirment, non utile ſolum eſt, verum etiam neceſſarium. Laudi ducitur legum civilisque prudentiæ conſultis, ubi herorum ſuorum gloriam, fortunas, commoda, contra aggreſſores tuentur; quanto majori laude ſunt digni,

qui cum illis in arenam descendunt, quibus non satis est, se ipsos per scelus divino subducere imperio, sed qui alios etiam homines religionis vinculo solvere, Dei dominio eximere, Deum & regno & vita privare, infelici conatu laborant. Hoc ut faciant, illi cumprimis se obligatos obstrictosque sentiunt, qui singulari doctrina, præcipue solidioris Philosophiæ notitia, præ aliis eminent. Vires ingenii, quibus excellunt, & doctrina, qua multos antecedunt, beneficio Numinis ipsis obtigere. Justum igitur est & æquum, ut vicem reddant, & doctrinam ac ingenium eo intendant, ut gloria divina asseratur, vindicetur. Interest societatis humanæ, ne religionis vinculo cives expediantur, & jura divina pariter ac humana immani ausu proculcentur. Difficile quidem est, insanorum istorum hominum pervicaciam, quæ imaginariæ sapientiæ opinione nititur, expugnare; illorum tamen est, qui rem Dei agunt, quibusque publica societatis humanæ salus est cordi, videre, ne lues ista contagione quadam latius proserpat, sed ut impietatis autoribus, in angustias compulsis, omnis elabendi occasio ac excusationis ratio eripiatur. Vel maxime juvenes, quos aut voluptatum illecebræ, aut licentiosior vivendi ratio, transversos facile abripere possunt, sunt præmuniendi, ne malo isto præcipites dentur. In horum præcipue gratiam librum hunc plane eximium consignavit B. *Buddeus*, Theologus doctrina, virtutibus, meritis, vere magnus, in eodemque plura longe præstitit, quam titulus præ se fert. Non nudas exhibet theses, sed fusiores illis addit declarationes, non atheorum solum texit historiam, verum etiam in ipsorum phalangas impetum facit, ipsos prosternit, & armis exuit, quin religionis Christianæ veritatem communit. Prima libri hujus editio lucem adspexit Jenæ A. 1717, 8, cujus exempla cum ita distracta essent, ut in tabernis librariis difficulter amplius haberi possent, Vir Reverendus, *Hadrianus Buurt*, suasor exstitit bibliopolæ, ut eundem suis sumtibus recudendum curaret, sicque exitiali malo, in dies latius serpenti, obviam iretur,

iretur, eidemque nervi atque poplites inciderentur. Opus integrum, quale a *Buddeo* concinnatum eſt, hic exhibetur, cui notulas adjecit Editor, in quibus vel, quæ obſcuriora eſſe judicabat, illuſtravit, vel ſaltem Autores, qui argumentum aliquod prolixius tractarunt, indicavit. Ut de Opere *Buddeano* copioſius agamus, neceſſe non eſt, cum illud eruditorum manibus teratur. Id igitur agemus, ut, ubi generalem *οἰκονομίαν* totius hujus Commentationis exhibuerimus, de quibusdam, quæ nobis declaratione quadam indigere viſa ſunt, ſententiam atque judicium noſtrum expromamus. Præmiſſa athei definitione, hiſtoriam philoſophicam Autor ad noſtram usque ætatem percurrit, ex eademque omnes illos repetit, qui atheiſmi aliquando ſunt inſimulati, quibus num jure hæc infamia adhæſerit, an injuria ſit facta, ex ſyſtematibus, quæ condiderunt, dijudicat. Inde Cap. I
diverſa atheiſmi genera in medium profert, quæque ſint pag. 1-151.
dogmata cum atheiſmo proxime conjuncta, ediſſerit. Por- Cap. II, III,
ro in cauſas illius, easque tum externas, tum internas, in- pag. 151-226.
quirit, quæ vitia peſtem illam comitentur, enarrat, quique effectus conſequantur, exponit: qua occaſione quæſtionem diſceptat, num atheiſmus majorem noxam reipublicæ afferat, quam ſuperſtitio & idololatria. Tum argumenta profert, Cap. IV
quibus exiſtentia ſupremi Numinis probari poteſt, &, exami- pag. 227-263.
natis argumentis *Carteſii*, ab idea deſumtis, illa ad certas claſſes revocat, eademque ordine exhibet & ſtringit, *metaphyſica* ſcilicet, *phyſica*, & *hiſtorica*. Inde argumenta, quæ ab Cap. V
atheis pro impietate ſua defendenda producuntur, examinan- pag. 264-339.
tur. Commentationem de *Atheiſmo* ſequitur altera de *Su-* Cap. VI, VII,
perſtitione, quæ eſt alterum illud extremum, quod evitare pag. 340-487.
oportet illum, qui in regia veræ religionis via incedit. Illius indolem, diverſas ſpecies, cauſas, atque effectus, explorat Autor, quibusque remediis malum hoc ſanari queat, oſtendit. Quæ omnia ita accurate & ordinate perſecutus pag. 487-604.
eſt, ut neminem fore arbitremur, quem in illis curate legendis meditandisque temporis locati pœniteat. Sunt tamen aliqua, quæ partim in *Buddeanis* theſibus, earumque

explicationibus, partim in annotationibus Doctiss. *Buurt*, examine aliquo digna sunt visa. Producit Cel. *Buddeus* sententiam *Balii*, *Epicurum* excusantis, ac si Deum non omnino sustulerit, nec debitum ipsi cultum negaverit, sed hæc potius menti ejus hæserit persuasio, Deum ob summam naturæ suæ excellentiam, minus ob suam beneficentiam, colendum esse, quam ipsam sententiam tuiti sint Theologi, recte de Deo, divinisque rebus, sentientes. Recipit se *Balius* ad *Senecam de Benef. Lib. IV Cap. XIX.* Sed, si verba Philosophi rite ponderentur, non hoc inde colligere licet, ac si *Epicuri* sententia fuerit, *Deum propter majestatem eximiam, singularemque naturam*, colendum esse, verum quod quis occasione sententiæ senis *Gargettii* cogitare possit: si Deus vere existit, nec tamen illo beneficio genus humanum sibi obstringit, ipsum forte ob naturæ excellentiam cultu atque veneratione prosequendum esse. Verum enim vero naturæ qualiscunque excellentia animadvertitur ex virtutibus atque operibus, quæ manifestantur. Deus ex *Epicuri* sententia, ne summa beatitudo, qua gaudet, turbetur, nihil extra se agit, hæc rerum universitas, ipse homo, Deo inscio existit, nec inter Deum atque hominem ullum commercium intercedit. Qui novit igitur *Epicurus*, Deum tanta præditum esse excellentia, cujus nulla specimina unquam vidit, & quem ex hac rerum compage, quam ex fortuito atomorum concursu coaluisse somniavit, cognoscere non potuit? Igitur in illorum potius propendemus sententiam, qui, *Epicurum* non alia de causa Deum sive Deos in systema suum introduxisse, censent, quam ne capitis ob negatam deitatis vim arcesseretur. Quo jure vero Editor contra *Buddeum* negare potuerit, sententiam de Deo ob naturæ excellentiam colendo inter κυρίας δόξας mysticorum referendam esse, nondum videmus. Quodsi ex orthodoxis nonnulli illam adoptarunt sententiam, propterea tamen inter primaria Theologiæ mysticæ dogmata esse non desinit; quorsum enim tendit illa tantopere prædicata *abnegatio*, *resignatio*, *annihilatio*, & *exhaustio* sui ipsius, nisi ut homo sui ipsius ac pro-

Pag. 50.

priæ

priæ salutis penitus obliviscatur, sicque beatitudinis suæ promovendæ causa nil quidquam operetur. Patet hoc ex verbis *Michaelis de Molinos* in *Manud. spirit. L. III Cap. XIX §. 118 p. 382: Secundum principium sit magna Dei æstimatio ad ipsum amandum, adorandum, & sequendum, absque ullius proprii spe commodi, quanquam sanctissimi. Ciceronis* scripta *de Natura Deorum* abolita cupivisse Romanos, ab illo potissimum tempore, quo Christiana religio incrementa sumebat, ex *Arnobio Lib. III p. 126, edit. Elmenhorst.* notat Vener. *Buddeus*, Pag. 71-73. ut sic pro Deorum patriorum contemtore, imo ipso atheo, fuerit habitus, qualis etiam sequentibus temporibus visus, quod ex *Seelenio* observat *Hadr. Buurt*, quocum conferri potest Doctiss. *Schelbornius Amœn. lit. T. VIII p. 494, 496.* Enimvero hoc non tam in vituperium, quam gloriam, cederet eloquentiæ principi, cui locus aliquis hoc ipso inter veritatis testes concedendus esset; sed gravior est accusatio, quam intentat ipsi fulgidissimum Ecclesiæ sidus, *Augustinus*, qui, cum præscientiam rerum contingentium Deo eripuerit, ne libertas voluntatis nostræ evertatur, ipsum fere in atheorum numerum rejecit. *Aut enim*, inquit *de Civ. Dei Lib. V Cap. IX, Deum esse negat, quod quidem inducta alterius persona libris* de natura Deorum *facere molitus est, aut, si confitetur Deum, quem negat præscium futurorum, etiam sic dicit nihil aliud, quam quod ille dixit insipiens in corde suo:* non est Deus. Num vero in tota ista, quam de *Deorum natura* & *divinatione* instituit, disceptatione animi sui sententiam exposuerit, non omnino liquet; illud apparet, ipsum *Epicureum* atque *Stoicum* invicem committere, quorum hic eum fatalem necessitatem, ille casum, urgeret, ex utriusque sententia rerum futurarum præsensio Deo abjudicanda erat. Igitur, quid in utramque sententiam dici posset, expromsit, judicium vero suum pro more Academiæ non interposuit, *de divin. Lib. II Cap. LXXII.* Quare *Ciceronis* sententia ex eo dijudicanda est, ubi ipse non aliena, sed propria, loquitur persona. Qui civibus suis hoc persuasum esse cupit, *dominos esse omnium rerum ac moderatores Deos, eaque, quæ ge-*

 rantur,

rantur, eorum geri vi, ditione, ac numine, eosdemque optime de genere hominum mereri, &c. *de Leg. Lib.* II Cap. *VII*, ille certe atheismi postulari nequit. De primis cognitionis humanæ staminibus ita differit Editor: *non referre umquam crassos conceptus ad instar* funium navalium, vel a rusticis palpandos, *sed ima istius conceptus fundamenta* in subtilio-
Pag. 278. res tandem conceptus resolvi. Similitudo, quæ a funibus navalibus ducitur, est incommoda. Quod autem prima conceptuum fundamenta in subtiliores conceptus desinant, ut a rudibus non æque cognosci possint, id aliter sese habere, attendenti ad prima cognitionis omnis principia, apparet, quæ ita simplicia sunt, ut, modo termini sint noti, unumquemque, sive Philosophus sit, sive rusticus, in assensum suum cogant. Nec aliter sese ex intentione Dei habere possunt, qui per illa homines omnes, cujus etiam sint conditionis, edocet, subtiliora autem evadunt per varios ratiociniorum gyros, quibus sæpenumero illi, qui lyncibus se præstare arbitrantur, non aliter ac funiculis capiuntur, ac irretiuntur. Dei existentiam, doctrinæque divinæ veritatem, ex miraculis cognosci posse, negat *Spinoza*, causatus, falsos etiam do-
949. seq. ctores miracula edere posse, *Devt. XIII, 1 seq.* quam cavillationem solvit Autor, distinguendo inter *miracula* & *mirabilia*, concedens, res mirabiles, quarum causæ sæpe ita occultæ sunt, ut difficulter admodum illas vestigare possimus, Deo permittente a falsis doctoribus patrari, minus miracula. Doctiss. *Buurt* nodum hunc non solvit, sed secat, dicens: *Etiamsi, falsos doctores ope diaboli, Deo id permittente, miracula*
457. *aliquando perpetrasse, statuere vellemus; nihilo secius victoriam non obtineret* Spinoza, provocans ad ea, quæ *pag. 216* disseruerat. At enim, qui ita liberalis est, herbam certe porrigit adversario. Consideremus attentius aliquantulum rem. *Miracula*, ex hypothesi, *permittente Deo æque ab angelo malo ac bono fieri possunt. Miracula*, quod pariter ex concessis sumimus, *patrari possunt tum in confirmationem doctrinæ veræ, tum falsæ.* Ex his, nisi nos omnia fallunt, illud sponte sua sequitur; *pro veritate doctrinæ ex miraculis nil quid-*

quam

quam effici posse, quia illa eodem modo sese habere possunt ad mendacium, ac ad veritatem. Ne quid dicamus, Deum pro sanctitate, sapientia, justitia, ac veracitate sua, non posse indulgere privilegium pessimi genii satelliti, quod solis legatis suis proprium esse voluit: homines a Deo juste puniri non posse, ac sufficientem excusationis rationem habere, ubi mendacium amplectuntur, imo a Deo deficiunt, si doctrina Deo adversa miraculo vero confirmetur, & confirmari possit. Distinctio, quam idem instituit, inter rationem *objective* & *subjective* spectatam, per illam *nexum veritatum*, per hanc *nexus perspicientiam*, intelligens, ut hinc mysteria non sint *supra rationem*, si scilicet ratio *objective* consideratur, forte non omnibus arridebit. Quodsi per rationem *objective* sumtam istiusmodi veritatum nexum intelligit, quæ concatenata quadam serie se invicem excipiunt, ac ex primis principiis ratiocinationis beneficio efficiuntur, mysteria utique sunt supra rationem, quia illa ex ratione sibi relicta elici nunquam possunt. Sin talis intelligitur nexus, qui inter veritates naturales & revelatas instituitur, adeo, ut, sibi has non adversari, ostendatur, ferri quidem potest, sed tutius tamen esse existimamus, ab ejusmodi distinctionibus prorsus abstinere. Annotationes si non ad omnium palatum erunt, venia vel ideo dabitur Autori, quod eædem inter continuas occupationes, dum prela ferverent, fuerint enatæ; negandum enim non est, aliqua curatius subigi, atque ordinatius disponi, potuisse. Interim gratiæ ipsi debentur, quod iterata hac editione librum hunc egregium civibus suis Belgis notiorem reddere voluerit, hac maxime tempestate, qua male sani homines, proh dolor! multi inveniuntur, qui imaginariæ sapientiæ persuasione turgidi, ingenium atque doctrinam suam non melius se ostentare posse ducunt, quam si æternam Numinis vim resque divinas vel per insidias impetant, vel, ubi protervia atque malitia gradum fecerit, machinis atque arietibus admotis palam impugnent. Toti Operi Editor subjecit Dissertationem *de existentia summi Numinis*, in qua partim, quæ in ipso Opere prolixius erant disputata, succincte repe-

Pag. 473.

repetit, partim, quæ deesse videbantur, supplet. Argumenta, quæ in medium profert, petita sunt 1) ex *sinu mentis* nostræ, idea Dei a priori & posteriori, desiderio summæ beatitatis ac conscientia; 2) *fabrica* hujus *universi*, materiæ imperfectione, elegantissimo ordine ac finibus; 3) universali gentium omnium *consensione*; 4) denique a *tuto*. In quibusdam demonstrationibus nonnulli ratiocinationum nexum integrum desiderabunt, sed hoc inde provenisse videtur, quoniam multa jamdum ex ipsius libri lectione nota posuit. Quæ pro adstruendo argumento *Cartesii* a priori pariter atque posteriori adducit, illud nondum ita in tuto collocant, ut adversus sagacissimorum virorum objectiones se tueri possit. Quo simpliciora sunt argumenta, quæ contra atheos urgentur, eo aptiora esse videntur. Charta, qua librarius usus est, satis est nitida & splendida; mendas, quæ passim irrepserunt, peritus Lector facile animadvertere potest; Index denique toti Operi est subjectus.

SIGISM. FRIDER. DRESIGII, A. M. & SCH. Thom. Conr. Animadversiones in FABRI Thesaurum continuatæ.

Vide *Nova Acta Erud. A. 1738 Mens. Dec. pag. 687.*

E M E N D A N D A.

ANTIQVO per *abrogare* Latine, & Germanice per *abschaffen, abthun,* non accurate redditur. Nam paulo infra recte explicatur per *rogatam legem improbare & repudiare*, adeoque Germanis exprimenda est locutio *legem antiquare, das Gesetz nicht annehmen, verwerfen.* Vid. præter *Popmam de different. voc. pag. 3,* Cel. *Dukerus* ad *Florum I, 9, 3.*

ATERINUS. Lex illa male vocatur Aterina, cum, judice Manutio *de Legib. Roman. p. 124, Fascic. II Juris publici Romanorum*, a *Clausingio* editi, *Ateria vocanda sit.* Nec in *Gellio XI, 1,* qui in partes vocatur, *lex Aterina*, sed *Ateria*, præ se ferunt optimæ quæque editiones. Vid. si placet, *Gronovius* ad dictum *Gellii* locum *p. 517.*

BEL-

BELLUM. Hac voce *bellum intestinum ac domesticum* ex *Cic. Cat. 2, 13*, explicatur *bellum civile*, *Uneinigkeit und Aufstand der Bürger unter sich selbst*, quae quo minus admitti queant, intercedit alter locus *Catil. 3, 8*, ubi *bellum civile ac domesticum* occurrit. Itaque, quando *Cicero civile* & *domesticum* conjungit, sine dubio diverso significatu posuit hæc duo nomina, & sane peculiari sensu Orator bellum Catilinarium appellare domesticum videtur, quia illud domi gerebatur. Contra bellum, inter *Pompejum* & *Cæsarem* gestum in Hispania, Africa, & Græcia, civile quidem erat, sed non domesticum. Ergo bellum civile & bellum domesticum pro synonymis simpliciter non sunt habenda.

CHARAXO. Ubi ita citatur *Apicius Aeropet. 6, 2*, quibus verbis duplex inest error. Primo enim *Apicii Liber 6* & *Aeropetes* sunt unum idemque; deinde verba adducta non habentur *Lib. 6 Cap. 2*, sed *Cap. 9 pag. 176, edit. Almelov.*

CONSCRIBO. Male prima hujus verbi notio traditur *scribere*, *componere*, *schreiben*, *aufschreiben*. Proprie enim dicitur, quando *duo simul scribunt*. Ita *Brutus* & *Cassius* ad *Antonium* apud *Ciceronem ad diverſ. 11, 2*: *De tua fide & benevolentia in nos nisi persuasum esset nobis, non conscripsissemus hac tibi*. Ubi legatur *Cortius*. Deinde locus ex eodem *Cicerone ad Attic. 12, 19*: *De Antonio Balbus ad me cum Oppio conscripsit*, perperam ad eam significationem refertur, qua *conscribo* est *scribo*. Nam & hic de duobus, qui simul scribunt, adhibetur.

CONTEMNO. Differentiam hujus verbi & *despicere* ita Lexicon explicat: *Contemno minus est*, *quam despicere*. His contraria prorsus docet *Popma de different voc.*: *Contemnere est parvi ducere*, *despicere*, *infra se existimare. Ita contemnere plus est*, *quam despicere*. Utroque rectius, puto, Scholiastes *Ciceronis in Verrem Act. 1 Cap. 3*: *Despicimus inferiores*, *contemnimus æquales*, *aut despicimus vultu*, *contemnimus animo*. Nam *despicio* notat *aliquem tanquam se inferiorem intueri*. Cicero *pro Rosc.*

Amer. Cap. 46: Ut omnes despiciat, ut hominem præ se ferat neminem: At *contemno* est *aliquem, licet æqualem, non curare, seu negligere.* Quando igitur hæc duo verba conjunguntur, etiam atque etiam considerandum est, utrum de æquali, aut superiore, an de inferiore, dicantur. Nam inferior despiciendo plus committit, quam contemnendo. Cicero *in Verr. Act. 1 Cap. 15: Itaque a populo Romano contemnimur, despicimur,* scilicet senatores. Contra, cum æqualis aut superior despicere & contemnere dicitur, tum contemtus præstat despicatui. Idem Cicero *d. Cap. 3* de *Verre*, qui jam Prætor & Proprætor fuerat: *Non usque eo despiceret contemneretque ordinem senatorium.* Idem *de Offic. 2, 10: Despiciunt autem eos & contemnunt.* Interim, si quis per hæc duo verba simul posita maximum quemque contemtum significari existimaverit, non, opinor, autoritatibus plane destituetur.

CORRECTOR. N. 2: *item, qui provinciæ aliquam partem regit, & rectori sive ordinario Præsidi adjunctus veluti est.* Sed, correctores sub Imperatoribus Romanis non aliquam provinciæ partem sub Præside seu rectore ordinario rexisse, sed ipsos quoque fuisse provinciarum rectores, æque ac Præsides, ex Notitia Imperii tam orientalis, quam occidentalis, patet, ubi Correctores cum Consularibus & Præsidibus inter dignitates clarissimorum numerantur. Atque id ipsum etiam probant Inscriptiones, ex *Grutero* allatæ Huc accedit, quod nullibi disertis verbis ab Autoribus traditum legimus, Correctores ordinariis provinciarum rectoribus adjunctos fuisse. Vide, si placet, quæ disputavimus *de Correctoribus Imperii Romani §. 5 pag. 11 seq.*

CORRECTURA. Huic nomini unica tantum subjicitur significatio, quæ Latine *munus correctoris*, Germanice *die Ausbesserung*, explicatur. Quem sensum licet hoc nomen sustinere queat, tamen ille minus recte adstruitur testimonio *Ausonii Parent. 24: Nam correctura tibi Tarraco Hi-*

co Hibera tribunal praebuit, affectans esse clienta tibi. Hic enim *correctura* sonat administrationem provinciae per correctorem factam. Quo sensu occurrit apud *Victorem Caesar. 35 n. 5.: Lucaniae correctura*, etiamsi hic significatus plane non sit in Lexico annotatus.

CREDULUS. Perperam ad significatum *leichtglaeubig* trahitur *Ovidianum Metamorph. 7*, non *vers. 831*, quod *Faber* habet, sed *vers. 826: credula res amor est*, & *Tibulli* locus 2, 7, *vers. 1*, non 19, ut Lexicon legit: *credula vitam spes fovet*. Namque in his duobus locis *credulus* per metonymiam notat *id, quod faciat, ut homines credant*. Comparentur, quae hac de re jam scripsimus in *Justino quibusdam locis emendato pag. 7 seq.*

DIONYSIA. *Bacchi festa, quae Graeci triennio quoque celebrant*. Quae verba in *Stephano* quoque leguntur. Nimis generatim, quin falso, haec de Bacchanalibus Atheniensium scribuntur, apud quos, ut in ipso *Fabro* ex *Casaubono* & *Scaligero* docetur, singulis annis celebrantur. Interim tamen *Ovidius Metamorph. 6, 587*, & *Virgilius Aen. 4, 301*, haec Dionysia trieterica vocant, quod tertio quoque anno non Athenis, sed Thebis, agebantur. Vid. *Lakemacheri Antiqu. Graecorum sacra pag. 614 seq.*

DISTINEO. Primo inculcatur notio *aus einander halten*, & ad eam probandam producitur locus *Caesaris de B. C. 1, 25: Rates quaternis ancoris ex quatuor angulis distinebat*. Sed quis non videt, Germanicam interpretationem in loco *Caesaris* locum non habere, ubi *distinere* est, *an unterschiedenen Orten halten*, uti recte Latine vertebatur *diversis partibus tenere*. Quare, etsi nulla autoritas adducta est, qua significatus, *aus einander halten*, confirmetur, tamen ita usurpavit *Ovidius Heroid. 12, 104*:

Quique maris gemini distinet Isthmos aquas.

Cui jungo *Lucretium 5, 204: Et mare, quod late terrarum distinet oras*, qui locus male explicatur in *Roberti Stephani* Thesauro per *occupat & tenet*. Rectius *Creechius* in *Lucretii* interpretatione per *separat*. Neque altera,

 huic

huic verbo subjecta, significatio de occupationibus Germanice satis commode expressa videtur *verwickeln*. Clarius, ni fallor, redderetur *abhalten*, *aufhalten*.

EFFINGO. *N. 2* videri jubetur *Burmannus* ad *Ovid. Her. 20, 134*, quod falsum. Nam nihil plane loco nominato *Burmannus* de hoc loco monuit. Contra multa commentatur *Heinsius*.

ENERVO. Propria, quin unica, hujus verbi, præeunte *Stephano*, præcipitur notio, & Germanice redditur, *schwaechen*, *entkræfften*, *matt machen*. Sed hæc nec prima, nec sola, hujus verbi vis. Notat enim proprie *nervos eximere*. *Apicius 2, 1: Assas jecur porcinum, & tum enervas*. Ubi vid. *Humelbergius*, & *Barthius Adversar. pag. 1716*, qui rarum hunc significatum judicat.

GENISTA. Hac voce per non levem incuriam bis leguntur hæc verba: *Sparto similis quidem magna ex parte, sed ab eo tamen diversus*. Vide *Spartum*.

HERCÆUS. *ἑρκαῖος Jupiter appellatus, quia, ut Festus annotat, intra conseptum domus cujusque colebatur*. Hic quidem quo Autore Græce dicatur ἑρκαῖος, fateor, me ignorare. Græcum est ἑρκεῖος. *Herodotus 6, 68*: θεῶν σε τῶν τε ἄλλων καταπτόμενος ἱκετεύω, καὶ τοῦ Ἑρκείου Διὸς τοῦδε. Jam vero Græcorum ει nunquam Latine scribitur per *æ*, sed vel per *e*, vel per *i* longum. Itaque Latinum est *Herceus*, aut *Hercius*, non *Hercæus*. Vid. *Munckerus* ad *Hyginum 91, pag. 147*, & *Heinsius* ad *Ovidium Heroid. 7, 113*.

INCREPO. N. 2: *Transit. Liv. 6, 37, pr. increpare aliquid alicui, est inclamare, einem zuruffen*. Sed vereor, ut hæc dicantur recte, quamvis quoque in recentissima *Stephani* editione habeantur. Verba *Livii* sunt: *Hæc indigna miserandaque auditu cum apud timentes sibimetipsos majore audientium indignatione, quam sua, increpuissent*. Ubi primo notamus, dativum personæ, in *Fabro* adjectum, hic non comparere, nisi forte turpiculo errore *sibimetipsos* ad verbum *increpare* referre velis. Deinde verbum *increpare* non simpliciter notat *zurufen*, seu

incla

inclamare, sed *clamando exprobrare*. Qui idem sensus obtinet in altero illo loco *Livii 4, 50*, pariter allato.

INTERMORTUUS. Minus diligenter palmaria hujus nominis notio commendatur, *halbtodt*, *erstorben*. Sonat quippe id proprie, quod, dum res agitur, moritur, seu desinit. Id confirmat locus *Ciceronis pro Milone Cap. 5: Declarant hujus ambusti tribuni plebis illa intermortua conciones*. Ubi *intermortuæ conciones* non sunt *futiles*, quod *Cellario* videtur, sed quæ desierunt, seu abruptæ sunt incendio, curiæ *Clodii* crematione exorto. Vid. *Asconius*, ex quo res erit manifesta.

LEUCAS. Non satis accurate ad hoc nomen refertur saltus, amoris causa fieri solitus, quia ad promontorium *Leucate* pertinet, &, quando a Poetis *Leucas* vocatur, insulam poni censendum est pro promontorio. Evolvantur, si ita videbitur, quæ hanc in rem copiosius disputavimus in Commentat. *de Præcipitatione Romanorum pœna publica §. 3 pag. 7*.

LIBS. De hoc nomine Lexicon hunc in modum: *Ventus, qui & Africus, flat contra Aquilonem*, recteque provocat ad *Plinium*. At minus recte eodem trahitur *Apulejus de Mundo pag. m. 10: Tertius Africus, id est, λὶψ, Vulturno reflat.* Nam *Phavorinus* non solum teste *Apulejo*, sed etiam *Gellio 2, 22*, Africum inter ventos septentrionales, non australes, numeravit. Atque hic monendum existimo, Africum scriptoribus nunc australem, nunc septentrionalem, esse. Vulgaris est sententia, qua Africus flare dicitur ab occidente hiberno, seu inter Notum & Zephyrum. Vid. præter *Plinium Seneca Nat. Quæst. 5, 16, Vitruvius 1, 16, Vegetius de re milit. 4, 38*, alii. Alteram sententiam, qua Africus ad septentrionem refertur, tenet *Phavorinus* apud *Gellium* & *Apulejum* locis modo adductis. Atqui ex hac opinione intelligendus est *Cæsar Civil. 3, 26: Nacti portum, qui appellatur Nymphæum, ultra Lissum millia passuum III, eo naves introduxerunt. Qui portus ab Africo tegebatur, ab Austro non*

erat tutus, leviusque tempestatis, quam classis, periculum aestimaverunt. Quo simul atque intus est itum, incredibili felicitate Auster, qui per biduum flaverat, in Africum se vertit. Quem locum sic expressit *Lucanus 5, 720*:

> *Nymphaeumque tenent, nudas Aquilonibus undas,*
> *Succedens Boreae jam portum fecerat Auster.*

Versum ultimum interpretes *Lucani* non recte acceperunt, qui, per hypallagen expositus, nulla laborat obscuritate. Ceterum ex his duobus locis ipsa luce clarius esse puto, Africum ventum esse septentrionalem, Austro contrarium. Eodem sensu explicandus *Virgilius Aeneid. 1, 89 seq.*

> *Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis*
> *Africus.*

Nam primo ab ipso *Virgilio versu* sequenti *106* Africus diserte vocatur Aquilo. Deinde Africus, qui turbidis ventis annumeratur, ad occidentales, qui Latinis sunt mites, referri nequit. Quando igitur Notus & Africus in scriptore quodam simul positi reperiuntur, Africus ad australes ventos pertinere non potest, quoniam Autoribus non est in more positum, ex eadem regione coeli duos ventos de eadem re simul usurpare. Quae observatio pariter valet in loco *Horatii Od. 1, 3, 11 seq.*: *Commisit pelago ratem primus, nec timuit Africum decertantem aquilonibus, nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti.* Ubi interpretes verba *decertantem aquilonibus* minus recte ceperunt, cum *aquilonibus* non sit dativus, sed ablativus, indicetque Africum a septentrione irruentem. Denique Africo vis tribuitur aquam glacie constringendi, id quod nec australibus, nec occidentalibus, ventis adscribitur. *Propertius 4, 3, 47*:

> *Nec me tardarent Scythiae juga, cum pater altas*
> *Africus in glaciem frigore nectit aquas.*

Quae omnia ut satis loquuntur Africum a septentrione stantem, sic miror, id Viris doctis, maxime Cel. *Drakenborchio*

Jortbio ad Sil. 4, 245, non esse pro eo, ac debuit, animadversum.

LYCURGUS. Quando hoc nomen pro severo judice per Antonomasiam ab *Ammiano* non semel usurpatur, id ad *Lycurgum*, Spartanorum legislatorem, in *Fabro* transfertur. At, *Lycurgum* potius, Atheniensium Rhetorem, cujus vitam *Plutarchus* inter Oratores Atticos descripsit, respiciendum esse, præter alios docuit *Valesius* ad *Ammiani* locum, in *Fabro* laudatum, cui suffragatur *Gravius* ad *Ciceronem Attic. 1, 13*, & B. *Fabricius Biblioth. Græc. Vol. 1 pag. 861 n. b.* quos qui legerit, facile nobis dabit, Lexicon hac quoque in parte emaculandum esse.

LYSIAS. Vocatur in Lexico Syracusanus. Nec negari potest, scriptoribus ita nonnunquam appellari. Interim tamen hoc nomen inde accepit, quod parentes ipsius, Syracusis relictis, Athenas habitatum concesserunt. Cum igitur filium *Lysiam* non Syracusis, sed Athenis, procrearunt, rectius Atheniensis a patria sua, quam Syracusanus a parentum origine, cognominatur. Vid. *Fabricius Bibl. Græc. Vol. 1 pag. 892*, ibique *n. b.*

MENSARIUS. Hoc nomen sine ulla dubitatione explicatur per *argentarius*, *trapezita*, *ein Wechsler*. At, si locos *Livii* & *Ciceronis*, pro hac significatione adductos, evolveris ipsos, invenies, mensarios ibi non dici homines, qui suo nomine suique lucri causa pecuniam fœnore permutant, sed magistratus publice creatos, Triumviros aut Quinqueviros plerumque vocatos. Quamvis igitur in *Fabro* non sit assiduo testimonio comprobatum, *mensarius* idem valere, quod *argentarius*, tamen ea de notione nos dubitare non sinit *Suetonius August. Cap. 3 & 4*, ubi *argentarius* & *mensarius* omnino paria faciunt. Erudite & vere ad hunc ipsum *Suetonii* locum commentatur *Torrentius*: *Mensarius idem, qui argentarius. Quanquam enim ante Cæsarum tempora mensarii nomen paulo videtur fuisse honestius, cum non nisi de publica ratione diceretur; unde apud Livium nunc Quinqueviros*,

queviros, nunc Triumviros, mensarios creatos legimus, rei numariæ publicæ curatores, Jurisconsulti tamen nostri, & qui sub Cæsaribus scripsere, indifferenter usi sunt. Hinc *Suetonio* addit *Capitolinum* in *Vita M. Antonini Cap. 9*, quæ si memoria tenuisset Cel. *Dukerus*, nunquam, credo, adeo obsecutus fuisset animo maledicendi ad *Livium 7, 21*, præsertim cum aut nihil ad rem pertinens objiciat adversario, aut sua turpiter vineta cædat.

MUNDUS. N. *3*: *Mundum pro terra, vel hominibus, in ea viventibus, dici ostendit* Drakenb. *ad* Sil. 3, 911, *ad* 12, 326. *Multo autem frequentius apud Ecclesiasticos sonat genus humanum & res humanas. Verum extra ecclesiam ita etiam locutus est* Seneca de Provid. Cap. 1; *Si providentia mundus ageretur.* Hic quidem præceptum in Lexico significatum nominis *mundus* non voco in dubium. Sed tantum miror, locum *Senecæ* huc advocari, cum, ut sequentia diserte habent, per *mundum* Philosophus intelligat *terram, mare, & cælum*, id est, hoc universum. Quare hic locus transscribendus est ad primam hujus nominis significationem.

OBTENEBRO. Hac voce inter alia scribitur: *Sed* Lipsius *legit apud* Lactantium *loco supra citato, 4, 19, 3, pro tenebrabitur.* Ubi, mira metamorphosi, verba sunt Cl. *Io. Ludolph. Bunemanni* in Præfatione *Lactantio* præmissa, in aliquot recentioribus *Fabri* Thesauri editionibus in verbo *obtenebro*, & in *Walchii Lactantio ad Lib. 4 Inst. 19, 3, Lips. 1*, quæ voculæ designabant in *Cell.* Lipsiensem primum Codicem, in *Lipsium*, Criticum notissimum, mutatum videas.

RECLAMO. Prima huic verbo tribuitur significatio, *repugnare, refragari, sich darwieder legen, wiedersprechen.* Quod omnino falsum esse, quilibet perspiciet. Proprie valet *iterum clamo, ich schreye zum andern mahlo, ich schreye wieder.* Id quod Lexicon prorsus ignorat cum aliis. Ita est in *Phædro 4, 17, 26: Reclamant omnes vindicandam injuriam.* Ubi recte *Schefferus, reclamant,* expo-

ponit, *iterum clamant*, *ut nuper fecerant*, *cum priores legati ſic ſe geſſiſſent.*

REFIXUS tantum in *Fabro* redditur *abgeriſſen*, & ad hunc ſignificatum adducitur quoque *Horatius Carm.* 1, 28, 11: *quamvis clypeo Trojana refixo Tempora teſtatus.* Sed hic *refixus* eſt affixus, quod vel ex *Ovidio Metamorph.* 15, 163 *ſeq.* pa[illegible]

SOLVO. Prima hujus verbi ſignificatio traditur, *expedire, diſſolvere, quod erat ligatum; læſen, auflæſen.* Quam, uti non eſt animus, in dubium vocare, ſic nollem ad eandem relatam eſſe formulam, *fidem ſolvere*, ex *Terent. Andr.* 4, 1, 19. Nam, cum apud Comicum non, quod vulgus facit interpretum, explicanda ſit per *rumpere fidem*, ſed, quod orationis ſeries poſcit, per ironiam, tum recte Cel. *Dukerus* ad *Florum* 1, 1, 12, negavit, *ſolvere fidem* notare, *rumpere fidem*, quandoquidem Latinis eſt *ſervare fidem*, & *promiſſa præſtare*. Id quod, præter locum *Flori*, jam allatum, vel hæc evincere poſſunt teſtimonia: *Plancus* apud *Ciceronem Famil.* 10, 21: *Videam, ne fallar; ſuam fidem ſolutam eſſe*; *Ovidius Heroid.* 10, 78:

Eſſet, quam dederat, morte ſoluta fides.

Plinius Lib. II Epiſt. 12: *Implevi promiſſum, priorisque epiſtolæ fidem exſolvi.*

SUBMITTO. Quemadmodum prima hujus verbi notio per *herunter laſſen* bene conſtituitur, ſic exempla pleraque minus appoſite producuntur. Nam locutiones, *animum ſubmittere*, *ſubmittere verba*, *ſubmittere ſe ad menſuram diſcentis*, proprie capi non poſſunt. Proprie eſt apud *Suetonium Tib.* 20, *ſubmittere ſe patri ad genua*, apud *Curtium* 9, 5, 18, *clypeum ſubmittere*, alibi.

TRIETERICUS. Hanc vocem in ſuo elemento quærentes remittit *Faber* ad vocem *eteſiæ*. Quam vero revolventibus ne mentio quidem dicti nominis facta occurrit. Quem ipſum errorem jam alias nos notare meminimus. Autoritatem igitur Latinam deſiderantes delego ad *Ovidium Metam.* 6, 587, ut alios in præſenti taceam.

TONO. Minus recte ad propriam hujus verbi notionem, quæ eſt *donnern*, trahitur locus *Virgilii Æneid.* 4, 510:

Ter centum tonat ore Deos, Erebumque, Chaosque.

Nam quis adeo est hebes, qui *tonare*, de sermone hominis collocatum, proprie intelligendum esse existimet? Quoniam igitur impropria illa significatio prorsus est neglecta, *Virgilio* licebit addere *Propertium 4, 1, 134:*

Et vetat insano verba tonare foro.

Quibus in locis quemadmodum cum accusativo jungitur hoc verbum, adeoque constructionem præ se fert activorum, sic metaphorice quoque Neutrum est apud *Plinium Epist. 1, 20, 19: Non enim amputata oratio & abscissa, sed lata, & magnifica, & excelsa, tonat, fulgurat, omnia denique turbat ac miscet.*

ADDENDA.

ARUNDO. Huic nomini & locus assignatur inter textorum instrumenta ab *Ovidio Metamorph. 6, 55:*

Tela jugo juncta est, stamen secernit arundo.
Inseritur medium radiis subtemen acutis.

CALCO. Hoc verbum interdum eandem vim sustinet, quæ subjecta est verbo *tundo*. Quod in *Fabro* non reperitur. *Apicius 2, 3: Denuo eo subtrito ita, ut commisceri possit, mittas piperis grana & nucleos, & calcabis in mortario bene loto.* Vid. *Palladius 2, 20.*

CANDIDUS. Addenda videtur significatio, qua de iis, qui in numerum Deorum relati sunt, ab Autoribus ponitur. *Virgilius* de *Daphnide* in Deorum numerum relato *Eclog. 5, 56:*

Candidus insuetum miratur limen Olympi.

Ubi Servius, candidus, id est, Deus, scribit. *Horatius Od. 1, 18, 11:*

- - Non ego te, candide Bassareu,
Invitum quatiam,

Ubi frustra sunt interpretes, qui in alia omnia abeunt. Nam Bacchus vocatur candidus, propterea quod inter Deos receptus est. Sic *Juvenali Satyr. 6, 526, candida Io,* est Io pro Dea nomine *Isidis* culta. Vide, quæ scripsimus *de alba stola Pythagoræ* §. 21.

CIBUS. Impropria in hoc nomine significatio nulla plane tradi-

traditur, si exceperis vulgare dictum: *optima cibus invidia.* Nihilo fecius significat materiam quamcunque, quæ rem, ut cibus hominem, sustentat & auget. *Ovidius Metam. 6, 480:*

Omnia pro stimulis, facibus, ciboque furoris
Accipit,

COLLARE. Nulla in hoc nomine apparet significatio præter eam, qua est vinculum, quo collum adstringitur. Sed aliam prorsus vim obtinet, eamque, ni fallor, propriam apud *Apicium 7, 5: Assatum in collari. Elixatur & infunditur in fretali piper, condimentum, mel, liquamen, & attorretur in clibano, quousque coquatur. Elixum vero collare, si voles, sine conditura assas & succum calidum perfundis.* Ubi, judice *Humelbergico, collare* significat *cervicem & ejus collique carnem.*

CONFICIO. Significat idem etiam, quod *comedo*, apud *Ciceronem Famil. 9, 18, 4: Extremum illud est, quod tu nescio an primum putes, plures jam pavones confeci, quam tu pullos columbinos.* Ubi vid. *Cortius.*

CORCYRA. Una tantum insula hujus nominis refertur, quæ hodie Corfu Venetorum est. Sed addenda est altera Corcyra, Melæna cognominata, & in sinu Illyrico haud procul Salonis sita, cujus meminit *Cæsar Civil. 3, 10,* ibique *Vossius*, *Plinius 3, 26,* alii.

CRINIS. Addenda est ea vis nominis, quam de piscibus usurpatum obtinet. *Apicius 2, 1: Isicia de loligine, sublatis crinibus in pulmentum tundes, sicuti assolet pulpa.* Ubi *Humelbergius, crinibus, hoc est, pediculis, cruribus, brachiis,* commentatur.

DAMNO. Qui scriptores de puritate sermonis Latini perlegerunt, non ignorabunt, a *Scioppio* & *Vorstio* plane damnatam esse locutionem, *damnare ad mortem.* Unde etiam in *Jensii Collectaneis puræ & impuræ Latinitatis pag. 164* locutionibus minus Latinis est inserta, & in subjecta annotatione non tam restituta, quam penitus proscripta, videtur. Nec in *Fabro* hujus rei mentionem videbis ullam esse factam, quod tamen in Lexico juventuti cumprimis elegantiis Latinis assuefaciendæ non tam oporte-

bat, quam necesse erat, fieri. Revocamus igitur in Latium dictionem *damnare ad mortem* autoritate *Taciti Annal.* 16, 21: *Dio quoque, quo Prætor Antistius ob probra in Neronem commissa ad mortem damnabatur, mitior censuit obtinuitque.*

DESIGNO. Duobus huic verbo assignatis a *Fabro* significatibus tertius omnino est adjungendus, quem observavi in *Apicio* 7, 4: *Designas ofellas in cute ita, ut cutis sic remaneat.* Ad quem locum ita *Humelbergius*: *Designare*, inquit, *vocat, quod charaxare dixit, hoc est, scarificare, & scalpello incidere & perforare.*

DESTRINGO. Non habetur in *Fabro* hujus verbi notio, quando significat *traducere, reprehendere. Phædrus* 4, 6, 1: *Tu, qui nasute scripta destringis mea.* Vid. *J. F. Gronovius* & *Schefferus* ad *Phædrum* 1, 29, 2, & *Nic. Dispontinius* in *Collectaneis in Phædrum*, hoc verbo.

DIFFUGIO. Notandus maxime videtur locus *Cæsaris Civil.* 1, 82, ubi hoc verbum sonat *vitare*, seu *defugere*. Verba sunt: *Contra opinionem enim militum famamque omnium videri prælium diffugisse, magnum detrimentum afferebat.* Sic enim Codices ibi legunt manu exarati. Pessime vero verbum *diffugio* pro *vitare* positum contendit *Stephanus* apud *Ciceronem Verr.* 3, 18: *Diffugerant enim permulti, id quod ostendam. Non solum arationes, sed etiam sedes suas patrias, istius injuriis exagitati reliquerant.*

DIMITTO. Desideratur hic usus verbi, quo de *creditoribus* passive, & active de *debitoribus*, ponitur. *Plinius Lib.* 2 *Epist.* 4, 2: *Cum vero ego adductus affinitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores, erant, creditor solus exstiterim.* Ubi Cel. *Gesnerus* ad verba, *dimissis omnibus*, commentatur, *soluta nimirum pecunia.*

EXCUTIO. Deest usus verbi, quo sonat *depellere, ejicere, expellere. Cicero Philipp.* 2, 22, *consules ex Italia excussos.* Ubi *Gruterus. Florus* 2, 6, 29: *Cominus venit, & pepulit a Campania sua, & ab obsidione Nolæ urbis excussit.* Ubi vid. Cl. *Dukerus p.* 327.

FOEDUS. Idem hoc nomen interdum significat, quod *jus, fas. Florus* 3, 6, 1: *Rupto fœdere generis humani*, ubi vid.

vid. *Gravius*. *Seneca Hercul. Furent. verf.* 49 : *Fœdus umbrarum perit.* Ubi evolvendus *Gronovius*, quem fecutus eft *Grævius*, & addendus *Grotius de J. B. & P.* 2, 2, 13.

IMPENSA. Maxime notabilis, ac fortaffe primaria, hujus nominis fignificatio defideratur, qua idem valet, quod *fartura*. *Apicius* 4, 2, *p. m.* 110: *Poftea patinam perunges, & eam impones cineri calido, & fic impenfam fupra fcriptam mittes.* Ubi videantur, quæ ex *Barthii Adverfariis p.* 123 *feq.* afferuntur. Addatur Lexicon Rufticum, quod Scriptoribus rei rufticæ, a Cel. *Gefnero* editis, fubjungitur, hac ipfa voce, ubi tamen, nifi me omnia fallunt, præter rem ad hunc fignificatum trahitur locus *Aufonii Idyll.* 18: *feptima in Augeæ ftabulis impenfa laboris.* Nam, cur hic per *impenfam laboris labor impenfus* intelligi nequeat, non fane video.

IMPENSUS. Eadem huic adjectivo adjicienda eft fignificatio, quam modo afferuimus nomini *impenfa*. *Plautus Captiv.* 4, 2, 26:

Væ mifero illi, cujus cibo ille factus eft impenfior.

Ad quem locum, fi lubet, evolvi poterit *Taubmannus*.

INCREPO. Non tantum fonat neutraliter, *laut fchallen*, quod Lexicon monet, fed active quoque, *fchallen machen*. *Ovidius Heroid.* 3, 118:

Threiciam digitis increpuiffe lyram.

Quæ ipfa verba leguntur pariter apud eundem *Amor.* 2, 11, 32.

INDUSTRIA. Adducenda quoque hic videtur differentia a Lexico plane omiffa, quam *induftria* & *diligentia* habent, quando minime raro conjunguntur. *Cicero in Verrem Act.* 1 *Cap.* 11 : *Induftriæ diligentiaque capiam fructum*, ubi Scholiaftes ita: *Induftria, qua invenimus, diligentia, qua inventum perficimus.*

LATRO. Hæc vox non raro in Scriptoribus occurrit de civibus perduellibus, quemadmodum idem fignificatus jam probatus in *Fabro* legitur de nomine *latrocinium*. *Cæfar Civil.* 3, 109 : *Ut potius privato paucorum & latronum confilio, quam regno, fufceptum bellum videretur.* *Cicero Philipp.* 2, 3 : *Qui tibi, ut tute gloriari folebas, detulerat ex*

latronibus suis principatum. Idem nomen de maritimis latronibus posuit *Florus 3, 6, 2*, ubi vide *Dukerum*.

NOVUS. Quando hoc nomen de ætate hominis dicitur, & cum juvenili paria facit, ignoratur a *Fabro*. Quo tamen sensu habet *Ovidius Amor. 2, 4, 45*:

Me nova sollicitat, me tangit serior, ætas,
Hæc melior specie corporis, illa sapit.

NUBO. *N.* 2 addi meretur usus verbi, quem habet in pathicis & viris muliebria patientibus *Martialis 1, 25, 4*:

Qui loquitur Curios assertoresque Camillos.
Nolito fronti credere, nupsit heri.

OCCURRO. Verbum hoc interdum valere videtur idem, quod *accurro. Cic. Fam. 4, 8, 4: At ego, simul atque audivi, invocatus ad subsellia rei occurro. Suetonius Calig. Cap. 39: Litigatorum plerique, quod occurrere absentes ad vadimonium non possent, causa caderent.* Quæ forsitan momenti aliquid afferre possunt iis, quæ in *Fabro* monentur *n. 6.*

ORO. Esse differentiam inter *oro* & *rogo*, exinde abunde constat, quod hæc duo verba nonnunquam conjunguntur. *Cicero Tuscul. 4, 36: aut rogandi orandique sunt, ut, si quam habent ulciscendi vim, differant in tempus aliud. Oro* quoque plus esse, quam *rogo*, eodem magistro *Cicerone* scimus *Famil. 2, 7: Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaque item in te singulari, rogo atque oro.* Quæ vero ista sit differentia, ne verbo quidem attigit Lexicon. *Popma* eam ita tradit: *Orare est humiliter & cum veneratione petere; rogare cum precibus supplicare.* Quæ uti non improbo, sic clarius idem mihi videtur inculcasse *Asconius Divinatione in Verrem Cap. 2: rogare, ut hominem, orare ut Deos.* Cui suffragatur Sholiastes: *Rogamus homines, oramus Deos. Est & alia differentia. Rogamus verbis, oramus vultu, lachrymis, gestu.*

PES. N. 5 addendus est ille usus nominis, quando non pedes, sed ipsum genus carminis, ex pedibus constans, indicat. *Horatius A. P. 80: Hunc socci cepere pedem grandesque cothurni.* Ubi non simplex pes, sed totus senarius, est intelligendus, judice *Bentlejo* ad *Horatii Epist. 1, 19, 23*, qui plura suppeditabit.

POL-

POLLICEOR. Unam tantum huic verbo significationem in Lexico assignatam legimus, cum illa tamen vel maxime tenenda & adjungenda nobis quidem videatur, ubi de auspiciis usurpatur, & idem est, quod *portendere*. Semel atque iterum sic legitur apud *Florum* 1, 1, 7: *Ita illi*, scilicet vultures, *assueta sanguine & prada aves pollicebantur*; 2, 7, 7: *Manifestam victoriam nata in pratoria puppe laurus pollicebatur*.

PORRIGO. Hoc verbum valere videtur *occidere, erlegen*, apud *Martialem Spectac*. 15, 7:

Et volucrem longo porrexit vulnere pardum,
Præmia cum laudis ferret, adhuc poterat.

PRÆLIUM. Interdum sonat *bellum*. *Justinus* 3, 6, 7: *Interjecto deinde tempore post reditum suorum aucti & classis & militum robore pralium reparavere.* Addantur, si placet, quæ scripsimus in *Justino quibusdam locis emendato pag. 6 seq.*

PUGNUS. Omissa hic est notio, quà significat id, quod pugno continetur, quemadmodum in ipso *Fabro* recte accipitur & explicatur diminutivum *pugillus n.* 2, *eine Hand voll*. *Apicius* 3, 10: *Porros maturos fieri, pugnum salis, aquam & oleum mixtum facies.*

QUOTIDIANUS. Hic addi merentur *quotidiana verba* apud *Ciceronem Fam.* 9, 21: *Epistolas vero quotidianis verbis texere solemus.* Ubi legantur, quæ annotavit *Cortius*.

RADO. Non est in Lexico observatum, hoc verbum, de piscibus collocatum, idem sonare, quod *desquamare*. Habet hoc sensu *Apicius* 4, 2: *Mullos rades, in patina munda compones.* De quo verbo evolvatur ad hunc locum *Humelbergius pag.* 122.

RAPTUS. Vis huic nomini quoque subjicitur lacerandi, seu secandi, apud *Apicium* 4, 2, ubi *pullus raptus* est, interprete *Barthio Adversar. p.* 1800, *laceratus, dissectus, ut Orpheum a mulieribus raptum dicit Poeta, id est, discerptum.* Respicit sine dubio locum *Statii Silv.* 5, 3, 16, quem *Faber n.* 2 explicat, *ante diem exstinctus*. Recte, an perperam, jam non interpretor, cum me non fugiat, ipsum *Barthium* ad *Statii* dictum locum *pag.* 464 cum *Fabro* facere, & *raptum* ad immaturam mortem referre.

REPR-

REPETO. Nonnunquam hoc verbum est, quod *posco*, e. g. apud *Ciceronem Divin. in Cæcil. Cap.* 5, *jus suum repetere*, *in Verrem* 5, 63, *pœnas ab aliquo repetere*, apud *Justinum* 19, 1, 4, *vectigal repetere*. Atque hoc sensu capiendum arbitror locum, quem se magnus *Grævius* fatetur non intelligere apud *Ciceronem* in *Orat. ad Quirites post reditum Cap.* 9: *Bene meritos quin colas, nec exorari fas est, nec id reipublicæ repetere utcunque necesse est*, h. e. nec respublica necesse habet, ut id poscat.

SIDUS. Metaphorica hic desideratur significatio, ubi eodem sensu, quo *lumen*, de iis reperitur, qui in familia & gente quadam elucent, & præ ceteris exsplendescunt. *Ovidius ex Pont.* 3, 3, 2:

O sidus Fabiæ Maxime gentis, ades.

SOLIDUM. Peculiaris sensus huic verbo inesse videtur apud *Florum* 2, 2, 9: *Coactique hostes quasi in solido decernere.* Ubi *in solido decernere* Index *Floro* additus exponit *terrestri prælio*, ita, ut *solidum* hic positum videri possit pro *terra* seu *continenti*.

SOLITUDO. Singulari sensu dicitur in illo *Terentiano Adelph.* 3, 2, 5: *Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.* Ubi, *Donato* interprete, *solitudo a defensoribus* intelligitur.

SOLUS. N. 4 redditur *der oder die keinen Ehegatten hat, verlassen ist.* Hic adjici suo jure debet ille significatus, quo de absentia amicorum cognatorumque ponitur. *Terentius Eunuch.* 1, 2, 67: *Sola sum, habeo hic neminem, neque amicum, neque cognatum.*

SUPERI. Addenda huic voci est notio, ubi de viventibus usurpatur, & inferis sive mortuis opponitur. *Vellejus Paterculus* 2, 48, 2: *Quam apud Superos habuerat, magnitudinem illibatam detulisset ad inferos.* Huc pertinet *Virgilius Æneid.* 2, 91: *superis concessit ab oris.*

TENEO. Frustra in *Fabro* quæsieris illum verbi usum, quo respondet *duro*, & neutraliter usurpatur, in Historicis minime raro observandum. *Livius* 2, 3: *Per aliquot dies ea consultatio tenuit*, i. e. duravit. Vide *Dukerus ad Florum*, 4, 2, 13. *p.* 726. Non tamen dissimulandum, subintellecto pro re nata accusativo verbum hoc explicari posse.

VELLUS. N. 2 addenda notio, qua de *nive* reperitur. *Martialis* 4, 3, 1:

Adspice, quam densum tacitarum vellus aquarum
Defluat in vultus Cæsaris, inque sinus.

Ubi *vellus aquarum* est *nix*. De illo vero significatu, quo *vellera* de nubibus dicuntur, evolvi poterit *Taubmannus* ad *Virgil. Georg.* 1, 397.

VESTIS. Tam late hoc nomen apud Latinos patet, ut etiam pro stragulis & aulæis locatum hinc inde observetur. *Virgilius Æneid.* 1, 643:

Arte laborata vestes ostroque superbo. Vide *Cic. Verr.* 1, 10.

✱ ✱ ✱

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis Anno MDCCXL.

M. MANILII ASTRONOMICON, EX RECENsione & cum Notis RICHARDI BENTLEJI.

Londini, typis Henrici Woodfall, sumtibus Pauli & Isaaci Vaillant, 1739, 4 maj.

Alph. 1 plag. 18.

Prodit tandem aliquando *Manilius*, cujus edendi, & a mendis quamplurimis purgandi, consilium *Rich. Bentlejus*, Criticus incomparabilis, jam ante hos viginti annos literatæ civitati significavit. Ipse quidem typorum curam, provectiori ætate impeditus, non in se recepit, verum nepoti ex fratre, qui fortunato omine patrui nomen gerit, commisit. Neque tamen ideo admissum est quidquam, in quo spe & voto suo excidisse se sentiant harum literarum studiosi, quandoquidem totum volumen magno numero criticarum observationum, tanquam tot gemmarum, distinctum illius *Bentleji* est, cui jam præclara de *Flacco, Terentio*que, merita in arte critica principatum jure meritoque vindicarunt. Sane, quod ipse Editor in Dedicatione ad *Thomam Hollesium*, novi Castelli Ducem, Academiæ Cantabrigiensis olim alumnum, nunc Seneschallum, lubens fatetur, *patruus ipsi* Manilium *suum, jam olim prelo destinatum ac descriptum, sed fato quodam ad hoc usque tempus reservatum, ea lege, iisque conditionibus, tradidit, ut suo nomine Duci dedicaret, libens ipse editurus, si modo per ætatem rebus hisce levioribus vacare amplius licuisset.* Quæ alii sub exordium novarum editionum præfari utplu-

rimum solent, de nomine Autoris, de patria, cujus celebritatem doctrina adauxit sua, de tempore, quo vivus volitavit per ora virum, in *Manilio* adeo infirma sunt ac lubrica, ut certum nihil, pauca verisimilia, queant statui. Si dicendum, quod res est, nomen ejus, qui ligato scribendi genere hoc de rebus Astronomicis Poema composuit, tenebris plus quam Cimmeriis obvolvitur. In Codicibus constans

Præf. pag. 10. scriptura non exstat, imo in antiquissimis penitus desideratur. Equidem in fronte Gemblacensis, qui ante 800 annos manu videtur exaratus, *Manlii Poetæ* nomen legitur, sed, istud ævo recentiori accessisse, ductus literarum clare satis evincit. Lipsiensis Codex, 700 ferme annorum, titulum hunc mani-

11. festo falsum exhibet: *Arati Philosophi Astronomicon Liber primus incipit. Vossianus*, cujus ætas ultra tria Secula proferenda non est, sic habet: *Marci Mallii Antiochi Pœni Astronomicon D. Octavio Quirino Augusto.* Cassinensis denique, cujus autoritatem *Laur. Bonincontrius* ad sidera, sed immerito, tollit, Carminis Autorem *Q. Manlium Poetam illustrem* nominat. Hujus scripturam, quamvis plerique omnes catervatim sequantur, fundamento satis valido niti, negat & pernegat *Bentlejus.* Etenim confectam rem esse arbitratur, neutrum *Manliorum*, qui a *Plinio XXXV, 17, XXXVI, 10*, commemorantur, de re Astronomica cecinisse, quamvis alter *Astrologiæ conditor*, alter *Mathematicus*, in locis mox excitatis vocitetur. Contra illum temporis pugnat ratio; huic omissum in MStis melioris notæ nomen, quod P. *Jo: Harduinus* observavit, obest. Atque adeo ita tandem rationes subducit Vir Clarissimus, ignobiliorem Mathematicum fuisse Poematis Autorem, imo nec ipsum opus perfecisse, illudque, ubi per multa Secula delituisset, a quodam e populo, ut erat, literato orbi oblatum, imo, si quo in loco forsitan hæsisset editor, turpissimis laciniis commaculatum interpolatumque fuisse. Inde factum credit, ut in Grammaticis veteribus nullus Poetæ nostri locus allegetur. Hinc derivat veterum Codicum de nomine Autoris silentium, quod recentiores, intempestiva festinatione suppleturi, *Manlium Plinianum* Ἀστρολογίας conditorem, quippe qui ad

tale

tale quid compilandum idoneus videbatur, communi suffragio Autorem proclamarunt. Incertior nomine vatis est patria, in obscuro forte quodam Asiæ oppido quærenda. Id ut nobis persuadeamus, cum constructione, quæ aliquoties a venustate Romana penitus abhorret, tum ignorantia mathematum, quæ tempore *Augusti* Romæ sat crassa adhuc fuit, merito adducimur. Fuere tamen, qui Romæ natum *Manilium* quovis pignore certarent, binis commoti ex *Libro IV* Carminis Astronomici locis. Prior est *v. 41*: Pag. 10.

Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis;

posterior *v. 776*:

Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem.

Sed utriusque versiculi suppositio argumentum pondere suo ac gravitate exuit. In posteriori ultima τῦ *Remus* syllaba inepte producta falsitatem demonstrat. Prior, qua voces, qua res, plurimas habet inconcinnitates. *Speratum cecidisse* temporibus pugnat. *Cadere catenis* barbarum est; *nostris* falsum. Vid. *Silius Ital. Pun. XVII, 368.* Denique & *ætas*, 14. qua *Manilius* floruit, sat certo definiri non potest, patet tamen ex aliquot locis, imo ex ipsa Carminis inscriptione, illa tempestate, qua habenas imperii *Augustus* tenuit, *Manilium* ad scribendum Carmen animum appulisse. Accedit argumentum ex more quodam, Genitivos, duplex *i* in fine habentes, per *i* simplex formandi, eo tempore usitato, postea autem, imo imperante adhuc & senescente *Augusto Cæsare*, immutato. Vid. *Bentlejus* ad *Terentii Andr. Act. II Sc. 1 v. 20.* Cum enim veterem scribendi rationem ubivis *Manilius* sequatur; videtur etiam ante mutationem, carmini inprimis idoneam, opus suum perfecisse. Quæ contra hanc sententiam in medium afferri solent, exilis sunt ponderis ferme omnia. Dixit quidem *Manilius dodecatemorii II, 693*; sed semel dixit, & hoc eam ob rationem fecit, quo pressius vocem mere Græcam imitaretur. Nec est, quod ex silentio veterum de *Manilio* concludamus. Namque ita & *Curtius* & *Velleius Paterculus* αὐθεντίας laude exciderent. Sed adsunt, qui, choream ducente *Gevartio*, indignum felicitate

Seculi *Augustei* stilum *Manilii* esse clamant, eamque ob rationem *Theodorum Mallium* Consulem, qui honores sub *Theodosio M.* obiit, Carminis autorem faciunt, infeliciter ratiocinantes. Quid enim mirum, si homini peregrino aliquid peregrinum inter scribendum excidat? Quid? quod graviora, quæ *Gevartium* inprimis offenderant, menda emendata fuerunt a *Bentlejo*, aut εἰς κόρακας amandata. Severiorem etenim artis criticæ magistrum egit Vir Clarissimus, ope usus & MStorum quorundam, quæ Gemblaci, Lipsiæ, Venetiis, Lugduni Batavorum, in Collegio corporis Christi Oxoniensi, in Bibliothecis Bodlejana & Palatina, asservantur, & editionum optimarum, ex recentioribus omnium, ex vetustioribus Bononiensis de A. 1474, Italæ cujusdam incerti temporis & loci, Romanæ de A. 1484. In libro typis describendo normam editionis *Scaligerianæ* posterioris secutus est, emendationum suarum causas in notis ubivis explanavit, versusque spurios Italicis characteribus distinxit. Nos exemplo *Libri primi* probabimus, quam severa lege judicaverit, pristinæque integritati restituerit, *Manilium Bentlejus.* Reprobati rejectique sunt versus quamplurimi; videlicet *31-39, 44, 128-131, 167, 171 seq. 176, 197, 214, 225, 226, 235, 245, 284, 285, 298, 343, 365, 378, 379, 405, 406, 407, 435, 436, 442, 459-462, 499, 500, 524, 527, 653, 654, 661, 662, 663, 705, 741, 803-806, 810, 888,* quibus hoc fatum rationes non validæ satis, ne dicamus vanæ, nonnunquam pepererunt. Dum enim *v. 31-39* exulant, mire turbari sensum, itidemque per defectum *v. 225 seq.* durum effici, nemo non videt. Dum *v. 171 seq.* resecantur, quia non satis rotundi sunt, nec mori *Maniliano* congruunt, audacter satis asseritur, melioris notæ Poetas omnino pati manes nullos. Quid? quod sæpius in propatulo sunt conjecturæ, quibus integritas textus servari potest. E. g. *v. 167* adulterinus habetur, quoniam τὸ *imaque* ad *tellus* refertur, cum tamen τὸ *orbis* præcesserit. Quodsi autem reponas: *Imus & in cunctis mediam tenet undique sedem*; nihil superest, quod offendat. *V. 661 seq.* proscribuntur, quod ignavum videbatur scribere:

His

Hic terreſtris erit, quia terram *amplectitur, orbis,*
Et mundum *plano præcingit limite gyrus.*

Ut ignaviam demas, lege: *Atque illam plano* &c. Profecto durus & immitis habetur a nobis medicus, qui, quod unum alterumve membrum vitio laborat, totum corpus perdere non dubitat. Sed dandum aliquid conjecturis, nec putamus ægre laturum magnum *Manilii* ἰατρᾳλίπτην, ſi hoc judicio noſtro cum cura lectas nobis, quas ipſe edidit, animadverſiones comprobemus. In emendando ſane tantum ingenii acumen oſtendit, ut elegantius quidquam aut venuſtius ne cogitando quidem deprehendi queat. En e multis exemplorum bigam. *Lib. I v. 358* omnes, etiam optimæ notæ, Codices ita legunt: - - - *Succedit iniquo*

Diviſum ſpatio, quoi tertia lampada diſpar
Conſpicitur paribus, deltoton nomine ſidus.

Nullum eſt dubium, quin verba hæc ſic accipienda ſint, eſſe unam ex tribus deltoti ſtellis majorem ceteris lucidioremque. Quid autem eſſe poteſt durius genioque linguæ Latinæ magis contrarium hac licentia, quæ τὸ *lampada* pro Nominativo lampas ponit, & τὸ *quod* contra omnium exaratorum manu librorum fidem in *quoi* commutat. Hisce difficultatibus magno animo *Bentlejus* obviam iturus, emendat: Quod *tertia* linea *diſpar conſpicitur*. Præclare & commodiſſime! Linea etenim deltoti tertia diſpar longitudine, non ſtella luce ac ſplendore disjuncta, ſigno nomen peperit. Sic enim *Avienus* de baſi deltoti:

Tertia, *quæ ſtantes ſuſtentat* linea *ductus*
Partior, haud ſimili ſeſe ſub limine tendit.

Et *Germanicus*, de re eadem facturus verba:

Tres illi laterum ductus æquata duorum
Sunt ſpatia, unius brevius, *ſed clarior ignis.*

Scholiaſtes Arati Phænom. v. 234: Τὸ Δελτωτὸν τρίγωνόν ἐστιν, ἰσοσκελὲς, οὐκ ἰσόπλευρον. τὰς γὰρ κατιούσας πλευρὰς ἴσας ἔχει, τὴν δὲ κάτωθεν ὑποτείνουσαν βραχυτέραν ἐκείνων. *Lib. I. v. 421* Argo ſic deſcribitur:

Emeritumque magnis mundum tenet acta procellis.

 Quid

Quid sit *emeritus mundus*, quomodo illum Argo *teneat*, vix Oedipus definiet. Inde *Bentlejus* medicinam parat, adeo quidem felicem, ut, *Manilium* imitatione *Virgilii Æn. VI, 83*, ita scripsisse, ob conspirantem literarum ductum, quovis pignore certes:

Emerita & magnis tandem defuncta periclis.

Lib. I v. 811, ubi de Cometis tractatio initium capit, legitur:

Sunt etiam rara sortis natalis euntes.

cujus quidem propositionis veram notionem nemo facile inveniet. Nos sane calculum *Bentlejo* addimus, sanum penitus exulare sensum. Hunc loco desperato reddit Vir summus, ac ita scribere suo quidem periculo jubet: *Sunt etenim* (est enim versus antecedentis reddita hic ratio) *raris orti natalibus* (rarius apparentes) *ignes.* Insertas etiam hinc inde reperiet Lector petitas ex Astronomia veterum observationes, quali de meteoris αἶγες vocari solitis *Libri I versus 841 pag. 61* illustratur. Accessit figura orbis cœlestis, ex globo antiquo, qui Romæ in ædibus Farnesianis asservatur, & a *Franc. Blanchino* notis explicabitur, ope *Martini Foulkesii* depicta. Frontem libri imago *Richardi Bentleji*, æneis incisa tabulis, exornat, cujus quidem vultus, quanta de eo sperare queat literata civitas, vel primo intuitu declarat.

EXERCITATIONES VITRUVIANÆ PRIMÆ, hoc est, JOANNIS POLENI Commentarius criticus de M. VITRUVII POLLIONIS Architecti X Librorum editionibus, nec non de eorundem editoribus, atque de aliis, qui Vitruvium quocunque modo explicarunt aut illustrarunt. Additæ sunt Exercitationes Vitruvianæ secundæ, hoc est, JO. BAPTISTÆ MORGAGNI, in Patavina Academia rei Anatomicæ Professoris Primarii & Præsidis, Regiar. Scient. Societatum Parisiensis & Londinensis Sodalis, nec non Socii Acad. Imper. Petropol. Epistola, in qua agitur de quodam Vitruvii loco, ad rem medicam attinente ; M. Vi-

Vitruvii Pollionis Vita, conſcripta a BERNARDINO BALDO, Urbinate, cum Annotationibus JOANNIS POLENI; Anonymi Scriptoris Compendium Architecturæ Vitruvii, cum Annotationibus JOANNIS POLENI.

Patavii, typis Seminarii; apud Joannem Manfrè, & proſtat Venetiis apud Franciſcum Pitteri, 1739, 4 maj.

Alph. 1 plag. 5.

Vicit ſine dubio omnium, qui ipſum anteceſſerunt, *Vitruvii* interpretum diligentiam atque merita Cel. *Polenus*, Vir in re literaria mirifice verſatus. Quanquam enim jam plures exſtant, qui ſuis hunc Autorem lucubrationibus illuſtrarunt, *Guilielmus Philander*, *Bern. Baldus*, *Dan. Barbarus*, *Claudius Perraultus*, *J. A. Fabricius*, aliique plures, illi tamen omnes palmam Noſtro jure meritoque concedent. Hic ſcilicet, poſtquam in *Sex. Julii Frontini* de Aquæductibus urbis Romanæ Commentario fidei antiquæ reſtituendo atque explicando, quid valeant humeri, jam luculenter ſatis demonſtravit, majora nunc aggreditur, atque illud quidem non minori conſilio, quam ſucceſſu. Neque enim ſolum de heroe ſuo, ejusdemque librorum diverſis editionibus, ſed & de ipſis editoribus, & varii generis interpretibus, præclare meretur. Ita e. g. quando primam editionem percenſet, quæ ſine titulo in fronte, ſine temporis, loci, vel typographi, adjecta notatione, incipit: *Jo. Sulpitius Lectori ſalutem. Cum divinum opus Vitruvii* &c. & adjunctum habet *Sexti Julii Frontini*, *Viri conſularis, de aquis, quæ in urbem influunt, libellum mirabilem, Jo. Sulpitii*, cognomento *Verulani*, vitam ſtrictim ac breviter exponit. Quod vero princeps ſit & rariſſima iſthæc literatiſſimi viri editio, ex Epiſtola ejusdem ad *Riarium*, patrem purpuratum, confirmat, ubi hæc leguntur: *Collatis enim multis id genus libris, & inprimis uno noſtri Delii manu ſatis accurate perſcripto, cum mihi laborem aſſumſi, ut - - redderem unum imprimendorum archetypum adeo emendatum, ut par-*

parvus labor cuivis alteri ejusdem rei studioso relinqueretur - - primus hoc in studio curro &c. Quem etiam ad modum ante illa verba statim ab initio dicitur: *Cum divinum opus Vitruvii non modo studiosis, sed reliquis hominibus, si in exemplaria innumera diffunderetur, multum conferre posse animadverterem; cessantibus id agere aliis, ut puto, in melioribus occupatis, quod diu multumque ad publicum usum desideravi, ipse tandem effeci.* Deinde, Romam esse locum impressionis, non sine verisimilitudine conjicit. Porro etiam credibile facit, annum 1486 istius editionis natalem esse, cum bellum, sedente *Innocentio* VIII, a Romanis gestum, cujus exitus in Dedicatione, ut res nova, commemoratur, eodem anno exstinctum, paxque die 12 Augusti composita fuerit. Immo vero de ipsa denique impressionis forma, de accuratione, de consensione cum Codicibus manuscriptis, atque a *Jocundiana* editione dissensu, non contemnenda quaedam affert. Excepit hanc primam editionem Florentiae A. 1496 impressa, cui, praeter *S. Julium Frontinum*, duo *Angeli Politiani* Opuscula adjecta leguntur. Sequenti anno eadem illa Venetiis per *Simonem Papiensem*, *Bivilaquam* dictum, repetita fuit, cui praefixum habetur *Cleonidae harmonicum introductorium*, *interprete* Georgio Valla, *Placentino*. Itidem A. 1511, atque iterum 1513, *Jocundi* prodiit editio, cujus quae ad vitam spectant plurima momenta, Cel. *Polenus* enarrat. Prima in linguam Italicam *Vitruvii* conversio fuit *Caesaris Caesariani*, Comi A. 1521 fol. maj. vulgata. Qua data occasione vitam interpretis luculenter Noster exponit, qui & reliquis editionibus, interpretationibus, earundemque autoribus, parem sollicitudinem atque accurationem impendit; e. g. ubi versionem Italicam, *Perugiae* A. 1536, fol. a *Jo. Baptista Caporalio* editam; ubi *Gulielmi Philandri Castilonii Galli*, civis Romani, in decem Libros *M. Vitruvii Pollionis* Annotationes, Romae A. 1544 apud *Jo. Andr. Dossena, Taurinensem*, impressas; ubi *Claudii Ptolemai* Epistolas, Venetiis A. 1547, in 4, lingua Italica vulgatas, (quas inter una est ad *Augustinum* Comitem *de*

Landis

Landis A. 1542 ſcripta, in qua ſtudiis Architecturæ & nobilium quarundam aliarum artium, perficiendi atque etiam illuſtrandi libros *Vitruvii*, nova quædam ratio tam fuſe diligenterque proponitur, ut illa Epiſtola inſtar libri ſit; ubi aliam Venetam ex Italica interpretatione *Danielis Barbari*, electi Patriarchæ Aquilejani, editionem de A. 1556, fol.; ubi *Scamillos impares Vitruvianos*, a *Bernardino Baldo*, Urbinate, nova ratione explicatos in libro, Aug.Vind.1612, 4, edito; ubi *Claudii Salmaſii* Plinianas Exercitationes, quibus etiam *Vitruvii* multa loca explicantur partim, partim emendantur; ubi Gallicam tandem *Claudii Perraultii* verſionem, quæ Pariſiis A. 1673 in fol. maj. lucem publicam adſpexit, allegat; de his omnibus ſimul eruditiſſimis viris varia non ſane contemnenda affert. Fuſiſſimus autem eſt in *Claudii Ptolemæi* ac *Danielis Barbari* vitarum curriculis illuſtrandis. Finem imponit Cel. *Polenus primis* illis *Exercitationibus*, nominando & deſcribendo Codices manu exaratos, quorum auxilio fultus fuit, numero viginti duos, celeberrimarum, præſertim apud Italos, Bibliothecarum ornamenta, ac mirificæ, quam eruditiſſimus Autor navavit, operæ documenta omnino luculentiſſima. Sed properandum eſt nobis ad *Exercitationes ſecundas*, ubi primo quidem loco Celeberrimi Collegæ ſui, *Jo. Bapt. Morgagni*, Epiſtolam limatiſſimam optimus *Polenus* nobis legendam dedit. Hæc, ad ipſum *Polenum* ſcripta, qui munere Profeſſoris Mathematum in Academia Patavina glorioſe fungitur, quendam *Vitruvii* locum ex *Libri I Cap. 6* conſiderat, ubi verba ſic habent: *Vitia autem ſunt, quæ difficulter curantur, in regionibus, quæ ſunt ſupra ſcriptæ, hæc, gravitudo, arthretis, tuſſis, pleuritis, phthiſis, ſanguinis ejectio, & cetera, quæ non detractionibus, ſed adjectionibus, curantur.* Atque illum omnino locum, ex *Jocundi* editione depromtum, perquam eleganter explicat atque emendat *Morgagnus*. Excipit eruditiſſimam hanc Epiſtolam *Vitruvii Vita*, recuſa quidem, ſed, præter annotationes, elegantiſſima Præfatione ornata. In eadem illa de variis vitæ *Vitruvianæ* ſcriptoribus tempeſtive diligenterque

egit Noster. Ita nimirum *Guilielmus Philander* suis annotationibus, editis A. 1544, in decem *Vitruvii* Libros *de Architectura*, præposuit *Vitruvii Vitam*, quam ex ipso Opere collegerat; eandemque paulo auctiorem iterum edidit A. 1552, una cum *Vitruvii* libris. Jejune magis *Vitruvii* vitam conscripsit *Daniel Barbarus*. Ea legitur in Italicis librorum *Vitruvii* editionibus, quæ studio & cura ejusdem *Barbari* A. 1556 & 1567 lucem adspexere. Inseruit etiam *Vitruvii* vitam *Jo. Nic. Funccius* Tractatui *de virili ætate linguæ Latinæ P. II.* Neque minus ornate de eadem scripsit Ill. Marchio *Scipio Maffejus* in Opere eximio, quod inscribitur *Verona illustrata, P. II pag. 11.* Varia etiam de *Vitruvio* protulit Abbas *Jo. Amicus* in libro, cui titulus est: *L'Architetto Prattico*, edito Panormi A. 1726, *pag. 103.* Diligentior vero ceteris & copiosior fuit *Bernardinus Baldus*, cujus vita *M. Vitruvii Pollionis* edita est A. 1612 ad calcem Operis alterius, cui *Baldus de verborum Vitruvianorum significatione* titulum fecerat. Huic itaque in modum annotationum subjecit præstantissimus *Polenus*, quæcunque collegerat, aut ab illo prætermissa, aut post ejus ætatem animadversa. Postremum denique locum occupat *Compendium Architecturæ*, de quo, atque de summa raritate exemplorum ejusdem, a *Vascosano* editorum, multa notatu digna in medium protulit. Hic autem in Præfatione Autorem hujus Epitomes pervestigat, aut potius illos detegit, quibus hæc ipsa falso fuit tributa. Pertinent huc præsertim *Petrus Diaconus* & *Palladius Rutilius Taurus Æmilianus*, quorum illo antiquior, hoc recentior, fuit noster Autor, *Isidoro* potius suppar, ex quo tamen hortos etiam nonnunquam suos rigavit. Non autem hic nudam *Vascosani* editionem habemus, sed ope Codicum Vaticanorum manu exaratorum admodum emendatam. Codice antiquiore in textu describendo usus est, editionem tamen commemoratam & Codicem recentiorem consuluit, atque interdum alterutrius lectionem prætulit. Summa autem capita hujus ipsius Compendii, quorum tamen ad extremum nonnunquam, posterioribus temporibus, in recen-

tiore

tiore Codice, adjectum aliquid videtur, inprimis hæc sunt: de principiis Architectonicæ, de ventis, de aquæ inventione, de puteorum fossionibus & structuris, de utilitate aquæ probandæ, de aquæ inductione, de mensuris & pondere fistularum, de arenæ natura probanda, de calcis utilitate probanda, de lateribus faciendis, de parietibus lateritiis tectorio opere parandis, de fabrica villæ rusticæ disponenda, &c. Numerus enim ad triginta surgit, quæ omnia eruditissimis sane animadversionibus eruditissimus ille *Polenus* illustravit.

REGNI DAVIDICI ET SALOMONÆI DEscriptio Geographica & Historica, una cum delineatione Syriæ & Ægypti, pro statu temporum sub Seleucidis & Lagidis Regibus, Mappis luculentis exhibita, & probationibus idoneis instructa. Juncta est huic Operi Consideratio urbium maximarum veterum & recentiorum, ac operum quorundam apud antiquos celebrium. Autore JOANNE MATTHIA HASIO, Mathem. Prof. Witembergensi, impensas faciente Homanniano cohærede, J. M. F. Legum & Math. Cult.

Norimbergæ, prostat in officina Homanniana, 1739, fol. Alph. 2 plag. 13, una cum Tabulis Geographicis in æs incisis 5, aliisque 14.

Qui Cel. Autoris peritiam mathematicam, ejusdemque adamantinum in perferendo labore literario studium, mediocriter novere; qui *Homanniorum* hæredum accurationem, quam Geographiæ mathematicæ, eique practicæ, nunquam non & sumtuose & splendide accommodant, habent perspectam: ii non possunt sibi temperare, quin hoc Opus elogiis summis prosequantur. Autor enim non solum adminicula, quibus gaudet divina Mathesis, in promtu habet, atque hic felicissime adhibuit, sed etiam e fontibus ipsis depromsit ea, quæ descriptio exigebat, historica monumenta. Nitor chartæ, splendor & incomparabilis Tabularum Geographicarum facies, diligentia Tabulis formandis ac in æs

incidendis impensa, lectorem alliciunt, trahunt, rapiunt, retinentque suo quodam jure. Opus ipsum consecratum est Celsissimo ac Serenissimo Principi ac Domino, *Francisco Xaverio*, Augustissimi Poloniarum Regis & Electoris Saxoniæ Filio, Domino ac Principi nostro indulgentissimo. Primarium Operis institutum in eo consistit, ut regni Davidici atque Salomonæi, vel Israelitici florentissimi, delineatio,
Pag. 2. Geographica potissimum, & descriptio, in Mappa aliqua, ad fontes exacta, exstaret. Cum vero fines regni hujus ac vicinæ regiones scopum ipsum illustrare viderentur, in eis addendis Cel. Autor industriam suam desiderari haud fuit passus, licet in Commentatione adjuncta, qua regni Davidici, Salomonæi, Maccabaici, & Herodiani, partes exponit, confinia ex professo haud evolvat, nec describat. *Dolendum est vero hoc ipsum*, ut ait Autor, *Mappam ejusmodi ex observationibus recentioribus Geographicis, partim ope Astronomiæ aut Geodæsiæ, partim relationum, a peritis peregrinatoribus editarum, perfectam concinnari haud posse, obstante Turcorum barbarie, illas provincias possidentium, & literis ac literatis aditum in terras suas vel plane negantium, vel difficilem admodum reddentium.* Regum commendatione & cura Geographi hic indigent, ut observare ipsis liceat longitudinem ac latitudinem oræ extimæ septentrionalis sinus Arabici, montis Sinai, urbis Crach, Thiné (olim Pelusii), Gazæ, Ascalonis, Joppes, Cæsareæ, Aces, Tyri, Sidonis, Tripolis, Damasci, Tiberiadis, Hierichuntis, Seleuciæ ad ostia Orontis, &c. Veteres enim, *Ptolemæus*, *Albirunius*, *Nassir-Eddinus*, *Olug Beig*, *Abulfeda*, aliique, tabulas longitudinum & latitudinum non ex observationibus certis astronomicis vel geodæticis construxerunt, sed ex Mappis minus solide factis, maximam partem fictis, decerpserunt. Quod ipsum jubare meridiano clarius elucet, quam primum latitudinum & longitudinum, observationibus recentiorum certis innixarum, rationem cum tabulis veterum, & tabulas latitudinum longitudinumque, quas veteres collegere, inter se, comparare instituerimus. De *Ptolemæo* id curate ostendit Cel. Autor. Eam

Eam igitur ob causam alia sibi subsidia circumspicienda esse ratus, contulit studium suum ad Græcos & Romanos, olim libere per Syriam, Phœnicen, Palæstinam, & Ægyptum, versatos, atque ad eos in usum adhibendos, qui sua ex veterum monumentis hauserunt. *Cellarii* merita laudat, addito hoc obelo: *Sed, quod primarium fuerat, manum circino non admovit, & subsidiis aliis itinerariorum, & quæ sunt reliqua, non recte, nec satis, usus est, nimis in plerisque fidem* Ptolemæo *habens. Adrichomius, Bisselius, Sansonius*, aliique plures, temerario fere conatu id opus, ad quod subsidiis plane nullis instructi fuerunt, aggressi, fœtus imaginationis suæ publico obtruserunt. *Guilielmi Islai* Tabulæ Geographicæ de Syria & Cypro Insula in oris nostris rarissime apparent, Autori certe nunquam visæ. De *Hadriano Relando* sic sentit: Relandus *maximo cum judicio in hac parte versatus & diligentia non satis laudanda; sed timidior quasi fuit in projicienda integra Mappa, etiam subjectum angustius, nempe solam Palæstinam, elegit. Non taxamus ejus circumspectionem & ἐπέχειαν. Sed hac ratione non admodum promovetur Geographiæ studium. Hoc etiam facit, quo minus felix in suorum Schematum, quæ proponere ipsi visum fuit, delineatione fuerit, quod, ut dictum, angustius subjectum suæ tractationis fecerit, vel inquisitionem suam intra arctiores limites continuerit. Cum Geographicæ rationes non patiantur, ut regio aliqua sine vicinarum collatione describatur, ita, ut Palæstina sine Ægypti & Syriæ descriptione simul facta exhiberi haud possit. Quarum situm & habitudinem ad illam cum examinare neglexerit, factum est hinc inter alia, ut ductus litoris, quod a Joppe ad Ægyptum usque protenditur, situm habeat in meridiem directo procurrentem, quod contra naturam est, nec cum distantiis, quæ ex veteribus tabulis & itinerariis, aut longitudinibus & latitudinibus geographicis, habentur, nec cum recentioribus observationibus de Alexandria & Hierosolymæ longitudine & latitudine, conciliari potest. Nos vero ex conjecturis, cum aliqua ratione factis, licere aliquid in designatione Mapparum, sumere nobis posse* Pag. 3.

 cre-

credidimus. Subsidii loco adhibuit Autor Itineraria, *Antonini*, Hierosolymitanum vetus, & Tabulam *Peutingerianam*, *Ptolemæum*, *Oluc Begi* & *Nassir-Etusai* Tabulas, *Abulfedæ* Arabiam, Geographum Nubiensem *Ebn Idrisium*, *Alfraganum*, a *Golio* illustratum, *Plinium*, *Strabonem*, *Agathemerum*, *Agatarchidem*, Itinerum descriptiones, quæ profectæ fuerunt a *Paulo Luca*, *Roquao*, *Maundrello*, *Thevenoto*, *Monconenysio*, *Ovingtonio*, *Fr. de Troilo*, nec non Itinera duo Palmyrena, inserta *Transactionibus Anglicanis n. 218*, atque *Xenophontis* & *Isidori Characeni* monumenta, Periplum *Arriani*, Paraplum *Nearchi*, ab eodem *Arriano* ad nos trans-
Pag. 5. missum, cum *Marciani Heracleotæ* Periplo. Ut cuique integrum sit, sententias & positiones locorum sub judicium vocare, laboremque retexere, pars præmissa est eo fine procemia-
7. lis, in qua exstant fundamenta Tabularum Geographicarum. De milliaribus Romanis sic habet, ut asserat, 75 eorum computanda esse in gradum circuli maximi Telluris, quam hactenus ponit sphæricam, adeo, ut quinque milliaria Romana antiqua uni Germanico milliari sint æqualia. Stadia Græca 8 æquat uni milliari Romano, 600 vero uni Telluris gradui.
8. Antiquissima Græcorum stadia 1100 uni ejusmodi gradui æstimando ad minimum attribuit. Stadia *Herodotæa* reputat in numero recentiorum, quantum ad intervallum Ephesi a Susis attinet, de reliquo ea existimat esse veteribus annumeranda. Milliaribus Arabicis Geographum Nubiensem
9. usum esse eis credit, quorum $56\frac{2}{3}$ conficiunt unum Telluris gradum in circulo maximo. Delineationis fundamentum posuit primarium in legitima projectione superficiei, quam sphæra Telluris repræsentat. Eam vero esse oportere stereographicam, ut oculus in projectione centro Mappæ immineat, facile nobis persuadet, siquidem hæc projectio figuram indolemque superficiei Telluris quam optime æmulatur. Rationes, cur Mappam sic, nec aliter, adornaverit, exhibet Mappa ætiologica I & II, quarum utraque non uni testimo-
11. nio & momento, sed multis simul sub judicium vocatis, insistit. Pro fundamento reliquarum positionum sumsit latitudinem

dinem & longitudinem Alexandriæ Ægypti, Alcaharæ seu Cairo, & Scanderonæ seu Alexandriæ ad Issum, quam per observationes Regiæ Societatis Parisiensis accurate haberi posse, gratulantur sibi Geographi. Hisce instructus, determinavit positionem Hierosolymorum. Quamvis vero in *Antonini* Itinerario & Tabula *Peutingeriana* legatur intercapedo Ascalonis & Hierosolymæ 44 mill. Rom., composita nempe ex 20 & 24; ipse tamen legit cum *Relando* potius 30 & 34, ut summa 65| mill. Rom. seu 520 stadiorum prodeat, quod intervallum a *Josepho* tantundem fuisse existimatum, vero sit simile. Cæsareæ ab Hierosolymis distantia per Lyddam vel Diospolin est metienda. Hierichunta esse propiorem aquiloni, quam Hierosolymas, *Maundrello* credendum putat Autor, ratus, intervallum, quod Cæsaream inter & Scythopolim est, ex Itinerario Hierosolymitano potius desumi, quam ex *Relandi* opinione. Petram a Gaza distare 37 m. pass. ob *Diodori Siculi* testimonium affirmat. Cum vero *Eusebius* addat, Petram distare ab Elath 10 m. passuum, Elanam, sinus Elanitici oppidum, Arabibus *Ailah*, per Elath & *Relandus* & Cel. Autor intelligendam esse opinatur. In Tabula *Peutingeriana Thamaro* & *Thorma* exstant. Utrumque nomen Noster urbi unicæ, prope Kadesch locandæ ob *Ez. XLVII*, *19*, tribuendum docet. Hieramacem Tabulæ ejusdem putat eandem ac Jarmoch & Jaboch, quod eo est probabilius, quo magis in eadem Tabula Hieramax pro fluvio primario transjordanico reputatur. In eo autem Autor egregium sese præstitit divinatorem, quod Peræam pro peninsula habet. Quo ipso regionem transjordanicam pulchre reformavit, satisfaciens exacte *Eusebio* & *Hieronymo*. Generatim vero fatemur, majorem & exquisitiorem industriam peritiamque huc usque a nemine impensam esse Palæstinæ digerendæ, locisque ejus determinandis. Unicum restat subsidium, quod nondum sperare licet, dimensio locorum Palæstinæ ad observatas cœli eclipses. Quod ubi accesserit huic Tabulæ, nil perfectius votis conceptis impetrari potest. Sed hæc res regiis impensis indiget magni alicujus Monarchæ.

Pag. 12. (beside "vel Diospolin est metienda")
13. (beside "Ez. XLVII, 19")
16. (beside "primario transjordanico")

Ex-

Pag. 43. Exspectamus inter hæc cum Autore descriptionem locorum Arabiæ Petrææ, a Cl. *Shaw* nuper editam, sed nondum ad nos perlatam. Fama est præterea, Dominum *le Roux*, Comitem Ernwalli, præfectum classis Regis Danorum secundarium, A. 1738 navi Ægyptum cum uxore adiisse, & Alexandriam, sinum Arabicum, Niliquc fontes, lustrasse. Sed dolemus, fructum itineris hujus ad rempublicam literariam adhuc redundasse nullum. Urbem Balbec, veterum Heliopolin, Cel. Autor ad boream removit multo longius, quam alii, idque jure summo. In eo diffidere ab ipso liceat, quod *Chamath*, urbem veterem, credit eandem esse ac Epiphaniam, seu Hamam. Placet nobis ipsa *Heliopolis*, dicta a Sole, quem Phœnices dixere פַּעַל & חמת, a חמם, *æstuando*. Chamath enim urbs prope Damascum ac terram הַדְרָךְ, *Hadrachi*, seu urbis *Adra*, existit, versus australem plagam infra Orontem, quem in sacris literis ubique credimus vocari פְּרָת seu *fœcundum*, immo citra Eleutherum verum (id est, ad meridianam ejus plagam) quærenda & locanda est. Momentum certe ultimum ex historia Maccabæorum in *Josephi Antiqu. XIII, 9*, penitus dilucet. Desideramus præterea testimonia, quæ, Epiphaniam ante Monarchiæ Macedonicæ tempus exstitisse, & appellatam esse Chamath, plane ostendant. Sed e diverticulo in viam. Cel. Autor inveteratos errores passim profligavit solidis argumentis. Dabimus exempla. Principatum tenent stationes primæ Israelitarum, ex Ægypto *Mose* duce egressorum.
174 seq. Quis non huc usque eos per partem borealem sinus Arabici, ubi sinus est Heroopoliticus, transiisse docuit? Creditum vulgo, mare *Suph* ac *mare rubrum* non posse non esse sinum Arabicum, cum tamen Ægyptii & Græci aliæque gentes omnia ad tropicos maria omnesque lacus dixerint *rubra*, lacumque Sirbonis Aegyptii appellaverint *mare Typhonis*. Consederant Israelidæ circa Zoan seu Tanin in regione Gosen, ob *Ps. LXXVIII, 12, 43*, ita, ut *Moses* una nocte a suis Tanin ire, ac inde ad suos commode redire, posset. In proximo ibi est ad alveum Bubasticum *Pitom* seu *Patumon*, & *Raemses*, seu *Herculis urbs*, seu *Heracleopolis parva*. Excepit disce-

diſcedentes *Migdol* ſeu *Magdolum*. Recreavit illos *Succoth* ſeu *Penteſcene*, dicta a quincunci ordine, quo Iſraelidæ tentoria figebant. Caſtra enim ponebant ipſi & ibant חמשים, *in quincuncem diſtributi*. Prope fuit *Baalzephon*, id eſt, *Jovis templum*, ſcilicet Caſii. Ebræi etiam *opertum* & *templum* vocant צפון. Ægypti autem vocem conſtructam poſuerunt olim loco primo. Succeſſit *Pi-hachiroth*, id eſt, *oſtium exitusque barathrorum*, ſeu *foſſarum*, per quod undæ ex lacu Sirbonis in mare mediterraneum permanabant. Ecquis ignorat, exercitus maximos olim in eo lacu, ſubmerſos præter opinionem, periiſſe? *Diodorus* certe *Siculus* id ipſum memorare haud omiſit. Eurus undas hujus lacus impellere ac profligare poterat per exitum in proximum mare; ventoque illo ceſſante, redibant undæ. *Concrevere* & *obriguere* ibi partes lubricæ ac cœnoſæ, donec Iſraelidæ tranſiiſſent illud. Quo tranſitu facto, Cæcias ventus aquas e mari mediterraneo reduxit, & rigor ille deſiit. Hoc ipſum docent literæ ſacræ, addentes & hoc, Iſraelidas, Deo minus audientes dicto, fuiſſe *navibus reducendos in Ægyptum juxta viam illam, per quam inde fuerant egreſſi*. Qua ratione, obſecramus, hoc Dei vaticinium conciliari poterit unquam cum illo inveterato errore, quo Iſraelidas ducimus per loca deſerta, incolis vacua, ſabulis onuſta, domiciliis inepta, & per tractum maris, quem expeditiſſimi equites unica nocte emetiri haud valent? Quis, quæſumus, oſtendet loca ſupra jam memorata, quæ ſtationibus primis Iſraelidarum inſerviunt, inter Heliopolin & Clyſma, ſeu inter Heliopolin & iter vulgare, juxta Azirut, a Geographis effictum? Præterea expugnat Cel. Auctor errorem alium. Quotusquisque enim non credit, vocibus ים סוף (*mare Suph*) denotari ubique in Hiſtoria ſacra ſinum Arabicum? Inde vero error ille profluxit, ut Geographi Iſraelidas, e Kades diſcedentes, denuo ad ſinum Arabicum reducant, quos ſequi debebant ad oram extimam maris mortui; quod itidem appellatur *mare Suph Exod. XXIII, 31.* Poſterius hoc B. *Joannes Oldermannus* peculiari Diſſertatione Pag. 184. demonſtravit Academica de ים סוף, *ſeu mari Asphaltite pro*

 illu-

illustratione loci Exod. XXIII, 31, Helmstad. 1712, 4. Prius ve-
ro illud etiam extra omnem dubitationem in colloquiis cum
amicis habitis collocavit, morte intereptus & impeditus, ne
partem illam Geographiæ sacræ nobilissimam valeret cum or-
be erudito communicare. Midianitarum sedem, ubi habitavit
Pag. 208. *Jethro*, Noster habet pro *Medeja*, non pro Midione Arabum.
Petræ situm determinat per distantiam ab Aila seu Elana at-
que Gaza. Alii autem dubitant, an Elat *Eusebii* sit Elana. Elusa
Autori est Luith in prisca Moabitide. Locum Elath habet pro
Aila, ad Elaniticum sinum posita, Eziongeber autem pro loco
campestri, ita, ut Idumæorum extrema ab Elath ad Ezion-
geber videantur supputari *Devt. II, 8.* Non plane abhorret a
216. sententia eorum, qui contextum legum Mosaicarum ex va-
riis schedis collectum fuisse judicant. Vocem זָהָב *Num.*
217. *XXI, 14*, interpretatur per nomen proprium. Nobis locus
ita videtur transferendus: *Et Arnon dat sese, exonerat se,*
in mare mortuum (סוּפָה) *& flumina ipsa Arnonis.* Ipse su-
224. spicatur, in loco *Ez. XLVII, 18*, vocem יִשְׂרָאֵל substitu-
tam esse a librariis voci חָצֵר, vel simili cuidam alii. Verum
ille locus nobis videtur integer & sanus. Propheta enim Ju-
daicæ terræ limitem orientalem deducit a Chavrane seu
Avranitide & Damasco per terram Jordani adjacentem, dis-
cretam dextrorsum a Gileaditide, sinistrorsum a terra Israe-
lis, usque ad lacum Asphaltiten. Locum מְעָרָה exponit per
219. *Magoram Plinii V, 20.* At hic exstitit fluvius; ille autem
domiciliorum congeries fuisse videtur. Cum tamen neu-
trum vel sibi vel alteri repugnet, utrumque stare poterit. In
limite septentrionali terræ promissæ præter Magoram præsto
fuit אֲפֵק, *Aphaca*, Heliopolin inter & Byblum, ad fluvium
Adonidem sita, qui Byblum præterfluit. Addit ipse *Josua XIII,*
4, progressus porro versus boream in recensione sua, גְּבוּל
הָאֱמֹרִי, *terminum Emoræorum.* Autor hunc nodum dimisit
intactum. Emoræis ad Esbuntem & ad Jordanem inferio-
rem & in australibus Judææ oris ad mare mortuum exstitisse
sedes, inter omnes constat. At in Syria ad Libanum partem
eorum consedisse, nemo solide ostendit. Late omnino patue-
runt

runt Emoræi, id quod vel ex *Gen. XV, 16*, innotescit. Si vox הָאַרְמִי legeretur apud *Josuam*, res esset in expedito. At est, qui Maraccenses seu Margathenses intelligit, inter quos adhuc castellum *Almarquab* ad oram maris Syriaci floret. Terra Gebaleorum (הָאָרֶץ הַגִּבְלִי) ad septentriones porro est indaganda. *Gebel* denotat montem. Quare non est dubitandum, quin accolæ montis Casii inter Eleutherum & Orontis ostia intelligendi sint. Eminet ad radices illius montis *Gabala* urbs, Geographo Nubiensi haud incognita. Quo ipso patescit, Orontem esse sacri Codicis *fluvium magnum* & *Phrath*, magnum respectu Jordanis: *Josua*que recensionem ferri primo ad septentriones juxta maris Phœnicii & Syriaci oram: ab exitu autem Orontis ad Orientem reflecti, nominatim per Libani oram orientalem, ordiendo inde a Baal Gad sub Chermone, & versus septentriones progrediendo ad fines usque Libani, redeundo ad accessum Chamathæ seu Heliopolis, stringendoque confinia Damasci ad occasum. Cel. Autor hic abit in alia omnia. Giblæos exponit per Byblios; Eleutherum fluvium, qui Jordane Pag. 224.
multo minor est, pro *magno fluvio Phrath* probabiliter habet; particulam לְבוֹא, *qua itur*, habet pro urbe Lybone vel Lybona, quæ expositio formulæ isti exemplisque in sacro Codice obviis prorsus repugnat. *Capitibus 13* 227.
præmissis, Vir Cel. tandem ad *Partem secundam* accedit, quæ *de Regno Davidis & Salomonis* est inscripta. Differit hic de Amalekitis, Kenæis, Geschuræis, Idumæa, Nabatæis, Arabia *Herodoti*, Dedanitis, Gebalitis, *Ps. LXXXIII, 8*, seu Gebalenes ad urbem Petram incolis, de Moabitis ac Ammonitis, Avranitide, Trachonitide, Ituræa, Hagarenis, immo de Syria vel Aramæa, Assyria, Paphlagonia, (quantum ex 241.
titulo judicare licet, alioquin enim ibi de sextuplici Aramæa sacra agitur,) de urbe Tzoba, Bahala seu Balbec, Betach, 259.
Berothai, & Thadmor. Exponit deinde de Tibchath seu 263.
Tiphsach, loco, quem pro Thapsaco, urbe ad Euphratem sita, habet, de fluvio Phrath, de Chrysorrhoa, Oronte, & Euphrate. Tum differit de Aramæa Damascena, Maacha-

tena, & dominio Geſchur, de Aramæa Rechobenſi, de Aſſyriis
Pag. 282. *Pſ. LXXXIII, 9*, de Tobæis & Cœle-Syria. Poſthæc de Phœnice, Tyriis, & Sidoniis, commemorabilia in medium adducit, haud omiſſa Philiſtæa, gentibusque ſparſim incolentibus. *Partis ſecundæ Capite ſecundo* de regno *Maccabæorum* & *Herodum* ſuccincte exponit.
10 ſeq. Acceſſit huic lucubrationi limatiſſimæ inquiſitio *de Urbium magnitudine comparata & determinata*, nominatim Babylonis, Balibothræ Indorum, Meſpilæ ad Tigrim, Lariſſæ ibidem ſitæ, Thebarum Ægyptiarum, Ecbatanæ, Suſæ, Carthaginis, Locrorum, Athenarum,
13 ſeq. Syracuſarum, Romæ veteris, Conſtantinopolis, Alexandriæ Ægypti, Bocaræ, Pekini Tzinenſium, Nankini, Sin, Ngan, Han, Fu, Kan Tſcheu, Romæ recentis, Conſtantinopolis hodiernæ, Lutetiæ, Londini, Holmiæ, Petropolis Ruſſorum, Limæ in America, Amſtelodami,
126 ſeq. Ulyſſiponis, templi *Belo* dicati, pyramidis Ægyptiæ, monumentorum *Nini*, Zarinæ, & Mexicanis. Dignitas argumentorum, ut copioſius diſſereremus, videtur efflagitare. Sed veriti, ne Lectori graves ſimus longiori recenſione, vela contrahimus, eumque ad Opus, multæ lucernæ plenum, volumus remiſſum, poſteaquam ſubjunxerimus quæſtiones pauculas, ad quarum enodationem Geographos invitamus. Quæſtio *prima* in eo vertitur, an ſinus Arabicus Heroopoliticus vocetur unquam in ſacris literis ים סוף; *ſecunda*, an *mare Suph*, juxta quod ſtatio Iſraelidarum, ex Ægypto egreſſorum, ſeptima exſtitit, ſit diverſum ab eo eo mari Suph, quod ipſi tranſierunt; *tertia*, an Peluſium ſit urbs Ebræis dicta *Sin*; *quarta*, an deſerta Sin ſeu Peluſiaca ad ortum Heroopolitici ſinus collocari poſſint; *quinta*, an locus *Eltor*, inter ſinum Heroopoliticum & Elaniticum ſitus, ſit Pharan vetus; an ſit mons Sinai: Geographus Nubienſis locum *Eltor* a *Pharan* diſtinguit *Part. III Clim. 3*; *ſexta*, an *Thapſacus Scylacis*, Caryandenſis, is, qui Orontem ita vocavit, ſit *Tiphſach* Codicis ſacri, ſeptentrionalis terminus regni Davidici; *ſeptima*, an Iſraelidæ ſtatione tertia, facto ab *Oboth* computationis initio, ad *vadum Arnonis* jam pervenerint, nec potius

tius voces מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר ita sint interpretandæ: *ex parte altera Arnonatis regionis, quæ in illo loco deserto, pascuis habili duntaxat, existit*, *Num XXI, 13* Si Arnon fluvius exstitisset in proximo, quid opus fuisset fonte effosso, *v. 16 seq.*? Succedit *octava*, an non *Ecregma* seu *Emersus* maris sive stagni Sirbonidis ex occidentali lacus hujus ora in mare vicinum, idque mediterraneum, prodierit. *Diodorus* certe *Siculus Lib. XIX Cap. 64* id significavit. Claudat agmen *nona*, quo duce & quo fundamento a Gaza inde usque ad Sidona littus paululum versus boream introrsum ad Orientem soleat a plerisque flecti.

FRANCISCI CAROLI CONRADI, IN ACAdemia Julia JCti, Parerga, in quibus Antiquitates & Historia Juris illustrantur, varia Juris Civilis, aliorumque Autorum, loca emendantur & explicantur. Liber quartus.

Helmstadii, sumtibus Christ. Frid. Weygandi, 1739, 8.
Plag. 11.

Quo rarius inveniuntur ætate nostra, qui arcto copulare vinculo elegantiores Musas cum Themide didicerunt, eo majori habendos in pretio putamus eos bono seculi nostri natos viros, quorum laudabili opera *Cujacios*, *Brissonios*, *Merillios*, *Fabros*, aliosque magni nominis JCtos, reipublicæ literariæ restitutos videmus. Eorum ut in numerum referatur aliquando, felici successu annititur Celeberrimus *Conradi*, qui, dum *quartum* divulgavit *Parergorum* suorum *Librum*, eo ipso strenue pergit de Jurisprudentia, quam elegantiorem vocant, bene mereri. Meminimus, Clarissimum *Trotzium*, JCtum Batavum, in Præfatione ad *Merillii* Commentarium in *Justiniani* Institutiones, nuper demum recusum, & in his nostris *Actis* laudatum, *Parerga* hæc amœna dicere & erudita, quod sane judicium omnia complectitur elogia, quibus libri cujusdam præstantia solet indicari. Pergemus igitur & nos in commendando Autore, quamdiu ille scriptis suis limatissimis

ſimis docere exteros perget, ſupereſſe adhuc in tanto ſcribentium numero apud Germanos, qui, quicquid ſcribunt, ſolide ſcribunt, nec tam famis & lucri, quam famæ & poſteritatis, rationem ſe habere commonſtrant. *Quartus* ille *Liber quatuor* etiam *Diſſertationes* continet. *Primo* comparet loco *Inſtrumentum plenariæ ſecuritatis, & geſta Ravennenſia illuſtrata,* cujus argumenti continuationem in fine *tertii Libri* promiſerat Conſultiſſimus Autor. Principio notat, in Actis, ſive Principalis Conſiſtorii, ſive magiſtratuum & judicum quorumcunque, atque etiam Synodorum, perſcribendis uſos eſſe veteres ſolenni illo verbo *dixit, dixerunt.* Addit locis, a *Briſſonio* & *Pancirolo* diligenter collectis, Acta ſub *Alexandro Severo* A. U. C. DCCCCXCVI habita de lite octodecim annos inter magiſtros fontium & fullones agitata, quæ poſt *Fabrettum* accuratiſſime edidit Ill. Marchio *Scipio Maffejus* in *Hiſtoriæ Diplomaticæ Appendice pag. 122.* Atque ex hac inprimis Actorum veterum forma rectiſſime intelligi poſſe credit Autor, interlocutiones & interdicta, non quod *interim* ad tempus dicerentur, ſed quod pronuntiarentur inter litigantes, eſſe appellata, ideoque male ſequi *Menagium* in *Amœn. Jur. Civ. Cap. 39 Iſidori* & *Aniani* autoritatem. Hæc autem Acta voluntariæ jurisdictionis, & de inſinuatione donationum, teſtamentorum, & rerum immobilium traditione, fuiſſe habita, docetur, cui apud Acta inſinuationi nomen datum *allegationis,* a ſolenni formula *allegare geſtis,* nata e locutionibus *allegare judici, & apud judicem, & apud Acta.* Probat deinceps Vir præſtantiſſimus, hanc Actorum in municipiis conficiendorum ſolennitatem præſcripſiſſe Imperatores *Honorium* & *Valentinianum III,* nec unquam abrogaſſe *Juſtinianum,* &, quinam fuerint Principales, Decemprimi, Exceptor, exponit, Magiſtratuum & Principalium in geſtis titulos enarrat, nomenque parentis ad civitatum defenſores ſpectare proprie, ſubjungit. Facta autem inſinuatio apud geſta fuit vel utroque contrahentium præſente, vel abſente altero, ad quem tunc miſſos fuiſſe Principales curiæ cum Exceptore,

re, intelligimus. Instrumenti plenariæ securitatis initium, secundum formam, in *Nov. 47 Cap. 1* imperatam, scriptum esse, ostendit doctissimus Autor, &, unde appellata sit Chartula plenariæ securitatis, quam jurejurando per salutem Principis munitam videmus, disquirit. Inter Tabellionem, Forensem, Legalem, Tabulariumque, nihil plane discriminis esse, arbitratur, & antiquam ex hoc Instrumento litem componit: utrum Instrumento imperiti literarum unus sufficiat tabellio, simulque *Haloandri* lectionem in *Nov. 73 Cap. 8* confirmat, & Scholiasten Basilicorum erroris convincit. Porro explicat Ampliss. *Conradi*, quid in Instrumento hoc denotet formula, *autoritatem roborare*; quid vox *Breve*, quid *Species*; & erudite docet, quomodo, quibus artibus, ac formulis, absoluta fuerit solennitas allegationis apud gesta. Tandem Chartam donationis apud *Brissonium Lib. VI de Form. Cap. 150* diligenter emendat, de summi Marchionis *Masseji Arte*, quam promisit, *critica diplomatica*, ac *Muratorii*, Clarissimi Viri, *Antiquitatibus Italicis medii ævi*, quarum nuper Pars prodiit, optima quævis sperare jubet seculi nostri eruditos, seque ad liquidum propediem perducturum spondet, non formam solum, gesta atque instrumenta conficiendi, sed ipsas quoque formulas & verba forensia, ab Italis primum ad Francos, & ab his ad Germanos, fuisse transmissa. *Alterum* occupat locum *Definitio Provincialium*, in *l. 190 de V. S.* explicata. Memorat hic diversas hujus legis interpretationes Celeberrimus Autor; verum ac genuinum ejus sensum a locis conjunctis petendum esse, monet; de matrimoniis administrantium in provincia, Mandatis Principum interdictis cum Provincialibus, disserit; &, cum id ob rationem potentatus fieret, hanc ipsam ex *l. un. C. Th. Si Rect. Provinc. vel ad eum pertin. sponsa ded.* illustrare studet. Differentiam inter filios & filias eorum, qui officium gerebant in provincia, intercedere observat; & *Ulpiano* autore definit, quinam in Mandatis Principum Provinciales intelligantur. Sub finem hujus Opusculi tradit, quæ licita fuerint cum Provincialibus matrimonia, *Guiliel-*

mi

mi Fornerii ad hanc legem meditationes commendans, *Cujacii* autem conjecturam, & novam *Gundlingii* explicationem, quippe ab *Ulpiani* mente plane diversas, rejiciens. Sequitur *Julius Paulus, ab injuriis Criticorum vindicatus*, quo sane scripto, quod inter reliqua hujus libri capita velut inter stellas luna minores eminet, nunc recuso, haud prorsus nihil nostris dedisse precibus Virum Consultissimum, gaudemus. Post laudes *Pauli* refellit ille *Franciscum Hotomannum*, iniquum de hoc judicium ferentem, patriamque ejus incertam pronuntiat, quicquid conjiciant viri eruditi. A Latinae linguae imperitia absolvere studet *Paulum*, leviterque emendat *l. 19 D. Qu. dies legat. ced.* cum pro verbis *tradita peno* legi mavult *penu.* An idem servitutes in *l. 17 D. de Except.* appellaverit corpora, accurate disquirit Criticus noster, & hanc simul legem eleganter, ut semper solet, illustrat. Quibus peractis, docet, nec Graecam loquendi formulam latere in *l. 25 D. de Probat.* ceu visum perperam *Cujacio, Bertrando*, aliisque, nec ibidem sine Autore ullo usum esse *Paulum* vocibus *juramentum, indiscrete*, & *confessio*, qua postrema, male credunt complures, intelligere JCtum cautionem, cum tamen haec verba, *cautioni stare*, significent nihil aliud, quam id semper verum fateri, quod factum esse diserte quis fassus est semel. In eadem lege *Paulum* odium suum erga Christianos, quos desidiae deditos nominet, palam profiteri, criminatur denuo *Bertrandus.* Sed tantum abest, ut Cel. *Conradi* hujus accedat sententiae, ut suspicetur potius, divinando quasi cogitasse hoc loco *Paulum* de Monachis, post suam aetatem sub *Diocletiano* & *Maximiano* in Aegypto oriundis. Explicatio verbi *alienatio* in *l. 28 de V. S.* ab intempestiva *Hotomanni* censura liberatur; & appellatio majorum in *l. 10 §. 7 D. de Gradib. & affin.* vindicatur solide adversus *Laur. Vallam*, qui, rigidus alias Latinorum Scriptorum censor, semel tantum JCtum nostrum loco jam dicto carpere conatus est. Denique voces quasdam & locutiones *Pauli* fusius examinat Consultiss. Autor, eumque contra objectiones aliorum mascule vel defendit,

vel

vel excusat. *Quartum* & ultimum Opusculum alienum est, *Bartholomæi* scilicet *Anuli* Jurisprudentia a primo & divino sui ortu ad nobilem Biturigum Academiam deducta versibus heroicis, quibus celebravit felicitatem Academiæ patriæ, postquam *Alciatus* sedem in ea perpetuam velut locaverat, auspiciis *Margaritæ* Principis, Triumviris eam tunc illustrantibus, *Duareno*, *Balduino*, & *Donello*, maxime florentis. Prodiit hoc Poema Lugduni A. 1554, distinctum picturis ligno incisis, quarum partem ex *Alciati* Emblematum Opere huc translatam esse, monet Amplissimus *Conradi*. Diximus nonnulla, & eadem præcipua, de cultissimo hoc libello, spe freti certissima, fore, ut propediem sequantur plures ejusmodi ingenii fœtus, elegantes profecto, & Autoris sui memoriam ad seram, si qua futura est, transmissuri posteritatem.

D. PAULI HENRICI GERARDI MOEHRINGII, Medici, ex Academia Imperiali Naturæ Curiosorum, & Comm. Lit. Phys. Techn. Med. Norimb. Sodalis, Historiæ medicinales, junctis fere ubique Corollariis, praxin medicam illustrantibus.

Amstelodami, impensis Zachariæ Romberg, 1739, 8. Plag. 19, Tabb. æn. 3.

Quod ante hæc tempora felici cum successu effectum, nostra autem ætate, Theoriæ, quam Praxeos, studiosiore, fere neglectum est, ut curationes morborum, casus & eventus practici, studiose ab artis peritis consignarentur, id Cl. Autor omnium applausu perfecit, & rariores, qui ipsi evenerant, morborum decursus, morbi ætiologias, semioticam, medicamenta ipsa, liberaliter cum artis salutaris studiosis communicavit, totidemque sanitatis tabulas, in futuri seculi commoditatem, erudite admodum & ingenue suspendit. Quam rem ita aggressus est, ut corporum temperiem, vitæ genus, aeris ventorumque illius temporis conditiones, alleget, dein morbi ab invasionis tempore incrementum, statum, decrementum, crises, quæ evenerant, salutares aut insalubres, descri-

bat. Utriusque generis, chirurgici æque ac medici, casus adducuntur. In omnibus Viri ingenium, Anatomes peritia, Chymices & Pharmacevtices uberior cognitio, rerum etiam ad hodiernæ eruditionis modulum compositarum supellex, recte & scite cogitandi, & indicationes, ceu decet, performandi, facultas, elucet. Lectissimos quoscunque Autores ad calcem paginarum adjungit, eorundemque testimoniis sententias roborat, nec nostræ tantum ætatis Medicos, sed & antiquitatem omnem, cujus studiosissimus est, in suam utilitatem convertit. Nec enarrat saltem, quæ facta fuerint, sed &, quæ fieri debeant, per regulas practicas edocet, errores Medicastrorum severe castigans. Temere in suis curationibus progressus haud est, sed nec timide, congessitque in selectissimas formulas triplicis naturæ regni efficacissima medicamina. Observationes dedit octo & triginta, quas hic nominatim indicabimus, Lectori, seligendi ex his, quæ præ ceteris diligenter legat, & lectione digna judicet, facultatem relinquentes. Sunt vero illæ singulæ ita inscriptæ: 1) *Carcinoma utriusque mammæ gangrænosum, lethale;* 2) *Mensium suppressio, cum vomitu cruento, femoris contractione, ac atonia;* 3) *Rabies canina, infantem quadrimulam media hyeme trucidans;* 4) *Inflammatio ventriculi & intestinorum, in Sphacelum tertio die mutata;* 5) *Intestinorum, post Colicam biliosam, inflammatio;* 6) *Vertigo secundi & tertii gradus; tumor sublingualium & submaxillarium prope frenulum linguæ;* 7) *Peritonæi dolores, in abscessum salutarem terminati;* 8) *Ex Hæmorrhagia uteri abortus, mors;* 9) *Causus, puerperæ quinto morbi die funestus;* 10) *Causus periodicus, cum peripnevmonia;* 11) *Causus periodicus, cum animi deliquiis, diarrhœa, &c. in puerpera;* 12) *Purpura cum febri, ex epidemiarum remittentium, tertianarum, duplicium, Cholera humida stipatarum, genere;* 13) *Morbilli, cum remittente, tertiana, duplici, ac Cholera humida;* 14) *Cephalæa idiopathica funesta;* 15) *Tumor faucium & uvulæ pituitosus, in inflammatorium mutatus;* 16) *Febris periodica tertiana,*

tiana, duplex, ex epidemiarum genere, cum artuum superiorum convulsione; 17) *Febris periodica tertiana, duplex, cum Cholera humida, ex epidemiarum genere;* 18) *Febris continua ardens, tertiana, duplex, ex epidemiarum genere, cum Cholera humida, pervicaci Cephalalgia;* 19) *Inflammatio, Scirrhus, Cancer, Sphacelus portionis intestini coli, una cum sectione cadaveris;* 20) *Febris remittens tertiana, duplex, cum nausea; in sene podagrico;* 21) *Musca, in aurem volans;* 22) *Varices in utraque tibia, altera rupta, altera discussa;* 23) *Hamorrhoides externa, ultra modum profusa, in sene;* 24) *Lumbrici in ventriculo & intestinis, gravia mala excitantes;* 25) *Apoplexia ex ira & vermibus;* 26) *Anasarca, ascites, hydrocele, in puero: ubi simul Anatome faeminae, post frequentem paracentesin ascite demortuae;* 27) *Anasarca, hydrocele, praegressa quartana, in puero 12 annorum;* 28) *Continuatio observationis praecedentis, exhibens febrem tertianam intermittentem;* 29) *Contusio faciei sinistrae ab ictu equi;* 30) *Contusio pectoris & hypochondrii sinistri ab arietatione bovis;* 31) *Convulsio septi transversi;* 32) *Pleuripnevmonia sinistri lateris, a valida purgatione producta, in haemoptoen, tandemque in phthisin funestam, transiens;* 33) *Phthisis pulmonalis e suppressa arthritide.*

HYDROSTATICAL AND PNEVMATICAL LECTURES &c.

h. e.

PRÆLECTIONES HYDROSTATICÆ AC Pnevmaticae, habitae quondam a ROGERO COTESIO, A. M. Astronomiae & Philosophiae Experimentalis Professore Cantabrigiensi, & publicatae, una cum Notis, ab ejus successore, ROBERTO SMITH, LL. D. Artium Mechanicarum Magistro Regio.

Londini, sumtibus Editoris impressum, & venale apud Steph. Austen, nec non apud Cantabrigienses Bibliopolas, 1738, 8 maj.

Plag. 17, Tabb. æn. 5.

 Anni

Anni ſunt plus quam triginta, cum Curſum experimentalem, qualis hic deſcribitur, concinnavit *Coteſius*, ex *Harmonia Menſurarum* poſt fata celebris. Ad ejus ductum experimenta ſæpius inſtituta in Collegii S. Trinitatis Obſervatorio, primum quidem ab Autore ipſo, qui ſocio utebatur *Whiſtono*, Matheſeos tum temporis Profeſſore; ab Autore deinceps ſolo; ab Editore *Smithio* denique, cum e vivis exceſſisſet *Coteſius*. Frequenter hæ Prælectiones cum Auditoribus communicatæ, transſcriptæque ſunt. Quod valde incommodum judicans Cl. Editor, de publicandis illis cogitavit, effecitque, ut ex ipſo B. Autoris αὐτογράφῳ typis deſcriberentur, &, quam fieri poſſet, accuratiſſimæ prodirent. Diſpoſitæ vero Prælectiones ſunt in ſumma quædam capita, de quibus ſingulis, noſtrum eſt, ut expresſus dicamus. *Primo* igitur loco comparent experimenta & concluſiones Hydroſtaticæ, quibus *ſex* Prælectiones deſtinantur. *Prima* in eo verſatur, ut Hydroſtatices naturam & objectum declaret, notionemque gravitatis & fluiditatis exhibeat, quatenus in Hydroſtatica ſcilicet ea opus eſt; nec enim gravitatis, nec fluiditatis, in cauſam anxie hic inquirendum. Quo facto, ad preſſionem ſeu gravitationem fluidorum exponendam accedit, eaque in proprio etiam loco gravitare, hoc eſt, partes fluidi ſuperiores premere inferiores, oſtendit, ridiculam eorum opinionem ratiociniis non minus, quam experimentis, refellens, qui, fluida in loco proprio gravitare, negarunt, eo ſenſu, quem modo diximus, licet fluida pondus habere, probe agnoverint. Porro, fluidorum preſſuram tendere quaquaverſum & ſecundum omnes, quæ concipi poſſunt, directiones, oſtenditur; nec non, fluidum levius premere gravius, & viciſſim, paucis declaratur. *Secunda* Prælectione explicatur, qua ratione fluidum aliquod ſuſtinere, imo in altum evehere, poſſit corpus ſpecifice gravius, quod in fluido incumbente non premitur, uti jam dudum monuit *Boylius* in Paradoxis ſuis hydroſtaticis. Porro in id inquiritur, quomodo, mediante fluidi preſſione, produci queant phænomena notatu digniora circa tubum Torricellianum.

lianum, Antlias aſpirantes, vel ſuctorias, Syphones, & quæ alia ſunt, olim e vacui neſcio quo naturæ metu inepte deduci ſolita. Exploditur poſitiva levitas corporum, a veterum quibusdam admiſſa, & experimentis convellitur, non minus, ac principium illud hylarchicum *Henrici Mori*, ad quod in ſalvandis phænomenis, tanquam ad ſacram anchoram, confugerat. Adducitur inprimis ingenioſum illud *Paſcalii* experimentum, quo manifeſtiſſime patet, effectus & phænomena ſyphonum a gravitatione fluidorum unice pendere. Prælectio *tertia* circa id occupatur, quod in Hydroſtatica eſt mathematicum, ſcilicet circa menſuras preſſionum, quas fluida exercent. Primo igitur generalis illa & notiſſima regula methodo perfacili demonſtratur, quod fluida premant ſecundum altitudinem, quæcunque ſit vaſis figura: unde ſponte ſua fluit, fundum vaſis cujuscunque liquore repleti preſſionem ſuſtinere æqualem ponderi priſmatis fluidi, cujus baſis eſt ipſe fundus vaſis, altitudo autem eadem, quæ altitudo perpendicularis liquoris ſupra fundum. Valet autem hæc regula ſolum de liquoribus homogeneis, de quibus ſolis Autor quoque loquitur, nihil omnino addens de heterogeneis; quod nec neceſſarium hic fuit, cum omnes liquores nobis cogniti pro homogeneis vero quam proxime accipi poſſint. Quo facto, de menſurandis preſſionibus ſermo eſt, quæ a fluidis exercentur in ſuperficies ad horizontem rectas vel inclinatas. Hæc materia a *Stevino* jam olim tentata eſt, nec ſucceſſu prorſus infelici, ſed ad pauca ſolum exempla faciliora applicata. Quare univerſalem regulam hic proponit Autor, æque generalem ac expeditam: preſſionem videlicet, quam a fluido incumbente patiatur ſuperficies quæcunque, (recta ſit vel curva) æquari ponderi corporis fluidi, cujus baſis eſt ipſa ſuperficies propoſita, atque altitudo æqualis profunditati, ad quam centrum gravitatis ſuperficiei demerſum eſt. Cujus quidem regulæ demonſtratio perfacilis eſt. Cum enim quodlibet ſuperficiei propoſitæ punctum phyſicum, vel particula infinite parva, ſuſtineat preſſionem æqualem ponderi priſmatis fluidi, cujus baſis ipſa eſt particula, & altitudo eadem,

 quæ

quæ altitudo superficiei fluidi super particulam; evidens est, eam æstimandam esse per factum ex particula in distantiam suam perpendicularem a superficie fluidi. Adeoque totalis pressio, quam superficies proposita sustinet, æquabitur summæ omnium factorum ex omnibus particulis in suas respectivas distantias. Demonstratur vero a Scriptoribus Mechanicis, (& a Cl. Editore quoque in nota,) summam horum factorum æquari facto ex summa omnium particularum, (id est, hoc loco, ex superficie tota proposita,) in distantiam centri gravitatis; quare constat Propositio. Quæ sequuntur, agunt de determinando centro pressionis fluidorum, hoc est, de eo puncto, in quo maxima fiat pressio in superficiem, sive potius in quo omnem pressionis vim, inæqualiter per superficiem distributam, tanquam unitam concipere liceat. Id Problematis jam olim quoque idem *Stevinus* in casibus quibusdam facilioribus tentavit. Noster autem longius hic progreditur, & centrum hocce pressionis ad centrum percussionis vel oscillationis reducit, seu potius unum idemque cum eo esse, probat. Ita enim loquitur *pag. 34*: „Quodsi „planum quodcunque propositum concipietur productum, „donec superficiem aquæ superiorem, si opus, productam, se„cet, communisque utriusque plani intersectio accipiatur pro „axe suspensionis vel oscillationis; centrum percussionis vel „oscillationis hujus plani, circa dictum axem rotantis, idem „erit cum pressionis centro requisito; quod igitur per metho„dos Geometris notas facile obtinebitur.“ *Quarta* Prælectio agit de æquilibrio solidorum fluidis immersorum, qua de re primus scripsit & ingenio suo digna reliquit *Archimedes* in libris de *Insidentibus humido*. Cum vero magnus ille vir ad gravitatem aeris non attenderit, ejus regula, quod scilicet pars solidi cujuscunque in fluidum specifice gravius demersa sit ad totum ejus volumen, ut gravitas specifica solidi ad gravitatem specificam fluidi, emendanda utique foret, & loco gravitatis specificæ cujuscunque corporis semper adhibenda differentia inter pondus corporis & pondus aeris, sub æquali volumine contenti. Monet autem Doctiss. Autor, adeo

exi-

exiguam esse differentiam, quæ exinde nascitur, ut in praxi tuto possit insuper haberi, & regula *Archimedea* retineri. Quæ sequuntur, ulterius declarant discrimen ponderis absoluti & relativi, qua scilicet solida fluidave in aliis fluidis specifice gravioribus adscendunt, in levioribus descendunt; qua occasione adhuc ulterius refelluntur, qui, aquam in loco proprio gravitare, negarunt. Paucis quoque phænomena bullularum vitrearum, vel imaginum, quas diabolos *Cartesianos* aliqui vocant, explicantur. Tandem doctrinæ *Archimedea* de situ corporum in fluidis immersorum fundamentum breviter ostenditur; posito nimirum corpore immerso in statu æquilibrii cum fluido, necesse est, ut linea jungens centra gravitatis partis immersæ & non immersæ ad superficiem seu libellam fluidi normalis existat. Prælectiones *quinta* & *sexta* praxes præcipue ope bilancis hydrostaticæ faciendas continent, una cum conclusionibus exinde deductis. Est vero bilanx hydrostatica nihil aliud, quam instrumentum, quod inservit ponderandis in fluido corporibus, unde deducuntur gravitates eorum specificæ. Exhibetur quoque Tabula gravitatum specificarum, quæ observantur in plurimis corporibus, ubi aquæ communis gravitas specifica pro unitate assumitur; sed quæ a Cl. Editore, ut videtur, adjuncta fuit. De maximis praxium hydrostaticarum usibus luculenter differitur, additis exemplis, ex doctrina physica, chymica, &c. quin ex vita communi, desumtis, inque eam rem maxime commendatur *Boylii* Medicina hydrostatica, & optimo quidem jure. Huc usque Prælectiones hydrostaticæ, quas pnevmaticæ excipiunt, de quibus pauca adhuc annotanda. Igitur Prælectionibus *septima* & *octava* experimenta occurrunt pnevmatica, sed maximam partem tubularia, qualia nimirum ante Antliam inventam fuere instituta. Phænomena tubi Torricelliani locum præcipuum occupant. Quorum caussam indicaturus Autor, ab omni hypothesi animum abstrahit. Aeris denique pressionem, quam super Mercurium in vase contentum exercet, effectum huncce unice præstare, ratiocinando invenit, & eleganter declarat. Adducit quoque *Franc. Lini* paradoxam

xam hypothesin, & confutat. Præcipuum vero experimentum, quo in adstruenda aeris pressione utitur, est illud, quod instituit olim *Azoutus*, ingeniosum utique & ita comparatum, ut rem plane decidat, omnique exceptione majus sit, ab Autore eapropter cum *Bacone* experimentum crucis jure dictum. Nec piguit quoque Virum doctissimum repetere tentamen *Pascalianum*, adhibita nimirum aqua loco hydrargyri; ubi tamen non tam necessitati obsecutus est, quam curiositati suæ, aut Auditorum potius, velificari voluit. Plura deinceps addidit, instituta cum liquoribus diversis & varie inter se combinatis, veluti hydrargyro & aqua, hydrargyro & aere, aere & aqua. Exposuit quoque methodum, altitudinem hydrargyri, cum alio liquore combinati, calculo æstimandi, quam in nota ulterius dilucidat Cl. Editor. Tandem subnectit experimentum, unde aeris pressio, ejusque differentia in diversis altitudinibus, simul elucet, cum tam in inferiore, quam superiore, Observatorii parte fuerit institutum, existente altitudinis differentia 54 ped. Anglic. Exinde enim compertum ipsi fuit, dictam altitudinem adscensui aquæ differentiam $\frac{3}{4}$ pollicis inferre. Unde concludit, columnam aquæ, cujus altitudo sit $\frac{3}{4}$ pollic. vel $\frac{1}{16}$ ped. æquiponderare columnæ aereæ, cujus basis eadem sit, & altitudo 54 pedum, ex quo sequitur, gravitates specificas aquæ & aeris se habere ut 54 ad $\frac{1}{16}$, vel ut 864 ad 1. Prælectio *nona* circa densitatem & vim aeris elasticam versatur, unde dein deducitur inquisitio de statu & limitibus Atmosphæræ. In eo igitur præcipue est Autor ingeniosus, ut, vim elasticam viribus comprimentibus proportionalem esse, experimentis doceat. Quo facto, de statu & limitibus atmosphæræ nostræ dicturus, verissimum equidem esse affirmat, expansionem aeris (adde & condensationem) in infinitum haud augeri, sed fixis utique limitibus circumscribi, quos nulli tamen experimentatori assequi licuit; cum vero id nil impediat, quin aeris rarefactionem in diversis altitudinibus æstimemus, ideo solutionem illius Problematis perquam facilem mox addit, elicitque Theorema *Hallejanum*: posita nimirum

gra-

gravitate conflante, qualem utique omnibus in locis, ubi experimenta capiuntur, tuto fupponere licet, fumtisque diftantiis a fuperficie terræ in progreffione arithmetica, raritates aeris ipfis refpondentes effe in progreffione geometrica, vel, quod idem eft, altitudines effe ut raritatum logarithmos. Quæ quidem regula ut in ufum deduci poffit, unicam obfervationem de raritate aeris in aliqua a fuperficie terræ diftantia fundamenti loco ponit, quæ hæc eft, ut aer in diftantia 7 mill. Angl. ftatuatur quatuor vicibus rarior eo, qui terram proxime circumfluit. Addit deinde, vim radios lucis intercipiendi & refringendi ad 40 aut 50 mill. certo exporrigi, adeoque eo ufque de atmosphæræ altitudine conftare: non autem ulterius, cum data ad eam rem neceffaria deficiant. Prælectio *decima* in eo tota eft, ut effectus a gravitate ac elatere aeris oriundos fufius declaret. Cum enim ftatim in *fecunda* Prælectione Autor generatim oftendiffet, phænomena, fugæ vacui a veteribus tribui folita, a fluidi alicujus preffione omnino oriri poffe, aerem hoc ipfum fluidum effe, hic argumentis longe firmiffimis evincit. Prælectione *undecima* de phænomenis tuborum capillarium, quæ non leve negotium Phyficis faceffunt, agitur. Autor *Hookii* de iis fententiam, non exigua quippe veritatis fpecie fulgentem, curatius recenfet; quæ in eo ponitur, ut aeris preffio a frictione ad latera fiftulæ capillaris detrimentum patiatur, adeoque aqua in vafculo fortius prematur, quam quidem in fiftula. Ex inæquali igitur hac preffione exceffus altitudinis aquæ in fiftula capillari fupra libellam liquoris in vafculo contenti producetur. Quo autem minus affenfum huic explicandi rationi præbeat, caufa hæc eft, quod in fpatio quoque ab aere diligenter purgato fuccedat experimentum, ab ipfo etiam tentatum; &, fi vel maxime concedatur, aerem non poffe e recipiente prorfus exhauriri, pauxillum tamen, quod adhuc forte reftat, nulla prorfus ratione tantam exercere vim poffe urget, quæ fufficeret eidem effectui producendo æque ac in fpatio aeris pleno. Rationem igitur fingularium phænomenorum ex mutua vitri & aquæ attractione absque ullo

 fcru-

ſcrupulo repetit; attractionis autem vocabulo potentiam aut vim quandam in rerum natura obviam indigitat, qua corpora ſe mutuo petunt, a quacunque tandem cauſa illa proficiſcatur, quam determinare non aggreditur. Ceterum, quia poſt fata *Coteſii* circa tubulos capillares nova inventa fuerunt quamplurima, e re eſſe judicavit Cl. Editor, ut *Jurini* Disquiſitionem de phænomenis tuborum capillarium, quæ legitur in *Tranſact. Philoſ. n. 355*, integram ad calcem hujus Opuſculi adjiceret. Sequuntur jam eæ aeris proprietates, quæ ope Antliæ pnevmaticæ adſtrui vel confirmari ſueverunt. Igitur Prælectio *duodecima* tota eſt in explicanda Antliæ pnevmaticæ, & organorum, eo ſpectantium, fabrica, & uſibus. Notandum, Autorem primum Antliæ inventorem agnoſcere *Ottonem Guerickium*, cum plerique Anglorum *Boylio* ſuo eam laudem tribuant. Prælectio *decima tertia* de gradibus expanſionis & rarefactionis agit, ad quos aer ope organorum modo dictorum redigi poteſt, totaque fere impenditur illuſtrandæ regulæ, qua inveniri debet, quot agitationibus emboli opus ſit ad aerem in certum raritatis aut denſitatis gradum redigendum, datis capacitatibus recipientis & Antliæ; quam primus olim invenit *Jac. Bernoullius*, & demonſtravit quoque *Hermannus* in *Phoronomia pag. 187*, nec non Cl. Editor in Nota. Tabula quoque, huic fini inſerviens, additur. Prælectione *decima quarta* gravitas aeris confirmatur ulterius, recenſitis ſcilicet experimentis, in ponderando aere factis a *Galilæo* primum, deinceps a pluribus viris diligentiſſimis, & *Hauksbeji* præcipue tentamen enarratur, coram Regia Societate, ſpectante etiam *Coteſio*, inſtitutum, quo innotuit, gravitatem aquæ ſeſe habere ad gravitatem aeris ut 885 ad 1. Quo facto, ad conſiderandum atmoſphæræ ſtatum, varioſque rarefactionis gradus in diverſis altitudinibus determinandos, redit Autor, poſita nimirum gravitatis vi haud conſtante, ſed quadratis diſtantiarum a centro terræ reciproce proportionali; methodoque facili demonſtrat Theorema, a *Newtono* in Principiis ſuis majore apparatu geometrico adſtructum, quod nimirum, ſumtis diſtantiis a centro Terræ in progreſ-

ſione

ſione muſica, denſitates aeris ipſis reſpondentes ſint in progreſſione geometrica. Prælectio *decima quinta* de aere agit ceu de medio, quod ſonum propagat; ubi de ſonorum velocitate & ratione propagationis luculenter diſſeritur, & ſelectiora eam in rem experimenta recenſentur, a *Derhamo* præcipue inſtituta. Tandem Prælectione *decima ſexta* & ultima varii generis experimenta offert, in diverſis corporibus facta, quæ varios aeris effectus comprobant, tam rarefacti, quam compreſſi; nec non notatu digniora circa exploſiones in vacuo, diſſolutiones, fermentationes, & quæ alia ſunt. Quibus vero omnibus ſupplementi loco Cl. Editori adjungere placuit 1) *Halleji* Schediaſma de cauſa adſcenſus & deſcenſus Mercurii in baroſcopio, qui mutata tempeſtate contingit; 2) Scalam graduum caloris, a *Newtono* conſtructam, unde nova Thermometrorum conſtructio deducitur; 3 & 4) duo Schediaſmata *Jurini*, quæ ſpectant ad phænomena tuborum capillarium, mutuamque aquæ vel Mercurii & tuborum vitreorum in ſe invicem actionem: omnia ex *Philoſophicis Tranſactionibus* excerpta. Et hæc quidem de Opuſculo hoc elegantiſſimo dicere viſum fuit; dolendum tamen, illud iis duntaxat ſcientiæ naturalis cultoribus uſui eſſe, qui Anglice ſciunt.

CATECHESIS RACOVIENSIS, SEU LIBER Socinianorum primarius. Ad fidem editionis anni 1609 recenſuit, Socinianam vero impietatem, & hoc libro traditam, & a recentioribus aſſutam, accurate profligavit, GEORG. LUDOV. OEDERUS, Antiſtes Feuchtwangenſis, & ejus Diæceſeos Decanus.

Francofurti & Lipſiæ, apud Jo. Adam. Schmidt, 1739, 8. Alph. 3.

De *Catecheſi Racovienſi* ſolide ſcriptum emiſit Programma Venerandus olim *Jo. Andr. Schmidius* A. 1707, 4, Helmſtadii. Scripſerunt alii bene multi libros, quibus Sociniſmus labefactatur & evertitur. Nihilo ſecius exſtiterunt ſemper homines profani, qui Socinianis acumen, rationis lucem in-

ſignem, ſtili præſtantiam, & neſcio quas virtutes alias, tribuerunt, rati, Proteſtantibus videri libros Socinianos tam ſolide ſcriptos, ut ab eorum lectione pro viribus alios abſterreant revocentque, eamque ob cauſam, quo minus Catecheſis Racovienſis in Germania publice fuerit typis expreſſa, ſemper moliti fuerint impedimenta. Obtrectationem vero hanc eſſe futilem & vanam, demonſtrarunt exemplis ſuis Duumviri, *Nicolaus Arnoldi* inter Reformatos, & nunc Rev. *Georgius Ludovicus Oederus* inter Evangelico-Lutheranos. Ille enim edidit Amſtelodami A. 1654, 4, *Religionem Socinianam, ſeu Catecheſin majorem Racovianam refutatam, cum textu ipſius Catecheſeos.* Hic vero, idem inſtitutum imitatus, oſtendit, Socinianos ſimulationibus & pelle ovina ſeſe involviſſe, Criticos eſſe minus firmos, Dogmaticos ſibi haud conſtantes, injurios in autoritatem literarum diviniorum, incertos complexus ſui dogmatici, Logicos infelices, Hermenevtas violentos, ac pertinaces erroris defenſores. Qui animo, ab affectibus haud præpedito, annotationes, ab eo ſatura lance adjectas, evolvere ac perpendere dignabitur, is dictis noſtris non poterit non fidem habere. Dabimus vero ſpecimen, quo compendioſe oſtendamus, quanta exſtiterit diligentia, quanta fuerit ſoliditas ratiocinationis, quanta ſit illa hermenevtica præſtantia, qua Rev. *Oederus* per totum librum fuerit uſus. In fronte libri arborem animadvertimus genealogicam, cui *Lælii Socini* proles male ſana exſtat inſcripta. Additur icon *Fauſti Socini*, Senenſis, unde Socinianorum potiſſima profluxit appellatio. Ipſe *Lælii* ex *Alexandro* fratre fuit nepos, defunctus A. 1604 d. 3 Martii. Secta ejus nec hodie deſiit Eccleſiam Dei infeſtare, ſed latet illa inter ipſos Chriſtianos, ſæpe etiam latere recuſat, impune potius emergens, ac in id penitus defixa, ut Chriſto, Domino noſtro, & divinitatis gloriam nefarie detrahat, & ſatisfactionem ejus per λύτρον proterve neget, atque adeo præſtantiſſimam omnium dulciſſimamque doctrinam peſſimis conviciis proſcindat. Saluberrimo itaque conatu & labore Autor penum peſſimarum opinionum una cum perpetuo

petuo antidoto ſimul in lucem publicam emiſit. Nunc non poterunt amplius, quod ſubinde factum, conqueri, qui alienata a nobis mente ſunt, ſileri argumenta adverſariorum validiſſima. Contra, cum tota Panoplia Socinianorum hic explicata prodeat, ingenue ſecum agi, vel infenſiſſimi hoſtes cogentur fateri. Et, cum omnia ſolidis reſponſionibus proſternantur & retundantur, quæ ex illa parte in aciem producta ſunt, non jam poterit dubitari, ab utra parte ſtet veritas. Catecheſis illa certe eſt Socinianorum liber ſymbolicus, ſiquidem eorum doctores & eccleſiæ eam conſenſu ſuo ſuſcepere, fideque ſua dignati ſunt. *Moſcorovius*, *Smalcius*, *Chriſtophorus Oſtorodus*, aliique, id luculente ſignificarunt. Pag. 2. Titulus *Catecheſeos* eſt captioſus, & diſſimulatione plenus. Appellatur enim in eo homo Jeſus Nazeranus, quod mirere, *Dei filius unigenitus*, cum tamen Sociniani inficientur, Chriſtum eſſe filium Dei, vereque ex Deo genitum. Fraus itaque ſtatim in ipſo titulo pellucet. Addidit hinc Autor formulam Dedicationis ad *Jacobum*, Magnæ Britanniæ Regem, ab *Hieronymo Moſcorovio a Moſcorow* ſcriptam, 10. miris φλυαρίαις & ſubtilitatibus, Theologiæ ſanæ & ſimplici repugnantibus, laborantem. 12. Impudenter affirmat Dedicationis Scriptor, Socinianos Chriſto, Domino noſtro, aſſerere honorem ſuum, quippe cui vix ſanctitate eminentem relinquunt naturam humanam. Anne is eſt honor, ubi proles *Socini* Chriſtum reputat pro homine mero, eique nihilo minus honorem invocationis exhibendum præcipit? Honore ſunt indigni, qui rem creatam invocant. Honore quoque exuitur ille, qui nudus exiſtimatur homo, atque, invocationem ſibi exhiberi, libenter patitur. Nam nudus homo, qui invocationem ſibi præſtitam haud deteſtatur, eſt blaſphemus in Deum, & idolum agit. Proh Deus! quis ille eſt honor, quem Sociniani aſſerunt Chriſto? Sed ipſi haud conſtant ſibi. 13. Poſteriores enim ſibi ſumſere facultatem, multa addendi, multa demendi majorum ſuorum Catecheſi, quæ primo Polonice prodiit, ſed a *Moſcorovio* in Latinum converſa fuit, qui in Præfatione inter alia poſuit: *Id ſignifican-*

Pag. 15. *ficandum putavimus, paucissima a nobis mutata esse.* Nec
Editori, nec nobis, de ratione & numero mutationum illa-
rum aliquid certi constat. Rogatos itaque volumus alios,
ut Polonicam illam Catechesin cum *Moscoroviana* Latina
16. conferre dignentur, indicentque illas mutationes. In limi-
ne statim *religio Christiana* a Socinianis *cum doctrina ipsa
confunditur*, dum illam existimarint esse *viam, divinitus pa-
tefactam, vitam aeternam consequendi.* Viam hanc volunt in
Veteri Testamento & Novo esse patefactam, rati simul, in
Vet. Testamento promissiones de vita aeterna nullas esse fa-
ctas, in utroque errores exstare minoris momenti. Viam
itaque Sociniani illam reddiderunt admodum lubricam, in-
certam, & salebrosam, patribusque Veteris Instrumenti nec
ullam suae definitionis religionem, nec vitam aeternam, in-
terventu ejus impetrandam, reliquerunt. Sociniani, doctri-
nas Novo Testamento perscriptas esse certas, credunt, simul
tamen affirmant, de veritate librorum dubitari posse, qui
21. sint corrupti. Quis vero ignorat, ipsum passim corruptio-
nibus depravatum esse textum utriusque Testamenti ex
opinione illorum? Quod itaque una largiuntur manu, de-
23. munt altera. Θεοπνευστίαν sacro Codici haud tribuunt, nec
26. ulla de ea in Catechismo injicitur mentio. Corruptionem
in rebus momeni non magni largitur Autor Catecheseos, li-
cet eam, ut incautis fucum faciat, haud admodum distincte
concesserit. Christum appellat *hominem divinum*, idque pro-
bat e miraculis vere divinis, quae idem fecit, & ex resusci-
28. tatione ejusdem a mortuis per Deum. At omittendum non
erat, ipsum vi propria edidisse miracula, eumque in finem,
ut homines crederent, ipsum esse Deum, verumque Dei
filium, ea patrasse. Quo ipso patet, Christo veram divi-
nitatem naturae esse asserendam. Resurrexisse Christum a
mortuis, Catechesis comprobat ex multitudine eorum, qui
ita testati fuerint, ac illud testimonium morte sua confirma-
31. rint. Sed argumenta potiora ex vaticiniis Veteris Testamen-
ti, ex simplicitate testium, integritate eorum, fuga volu-
ptatum, patientia in subeundis cruciatibus, summa constan-

tia,

tia, solent desumi. Resurrectionem Christi re vera contigisse, ratiocinando Sociniani hic conficiunt. At, cum dogma de sacrosancta Trinitate e locis S. Scripturæ variis, inter sese collatis, ratiocinando colligimus, recalcitrare student.
Veritatem religionis Christianæ inter alia Catechesis ex eo probat, quod Christiana religio omnes priscas religiones sustulerit, excepta Judaica, ad certum tempus duratura. Sed passim religionum priscarum satis superat. Quæ in religionibus priscis erant vera & Theologiæ naturali conformia, ea haud sunt sublata. Judaica autem, respectu typorum, in sacrificiis & templo repræsentatorum, omnino est sublata. Traditiones damnant recte Sociniani. At falluntur graviter, dum dogma de sacrosancta Trinitate in numerum earum conjiciunt, quippe quod, teste *Eusebio Hist. Eccl. V*, *28*, sacris literis, canticis primorum Christianorum, ac scriptis antiquissimorum Ecclesiæ Patrum, continetur, ac jam ab *Irenæo Lib. IV Cap. 37 pag. 239 edit. Erasmi* clare fuit confirmatum. Ad sacrum Codicem recte intelligendum, Catechesis judicat, nos indigere dono Spiritus sancti, eam ob caussam advocando, tanquam auxilio divino, intus animum illuminante. At *Ostorodus* negat, opus esse revelatione ejusmodi interna. Quare Catechesin affectatores ejus posthæc eo in loco mutarunt, rati præterea, Apocalypsios partem maximam & Prophetas Veteri Testamenti non nisi ab eo intelligi posse, qui sit Propheta. In Catechesi legitur pronuntiatum, *hominem natura nihil habere commune cum immortalitate, quia ab initio de humo formatus sit, propterea que mortalis creatus fuerit.* Frivola ratio! Num enim vinum ex aqua factum exstitit aqueæ naturæ? Resuscitatum certe *Adami* corpus erit immortale, licet haud desiturum esse ex humo, gloriosum tamen. Inficeto commento Sociniani credunt, corpora beatorum caritura carne & sanguine, cum tamen rediviva Christi, Lazari, & aliorum, corpora non caruerint sanguine & carne. Locum *Sap. II*, *23*, absurde exponit Catecheta, merito ob eam caussam castigatus. Nostrum hoc est argumentum: *Adamus*

Pag. 33. 35. 37. 45. 46. 57 seq.

mus moriturus non fuisset, nisi peccasset, Rom. V, 12, *ergo, ut creatus erat, fuit profecto immortalis*, hoc est, *non moriturus.*
Pag. 59. Lex enim mortalitatis tributa fuit peccato. Mirum est, Socinianos labem innatam inficiari, ac tamen fateri, *omnes homines æternæ morti subjacere, eo quod ex Adamo nati sunt.* Quid hæc nativitas inferre potest mortiferum, si posteri, *Adami* prævaricationem imitantes, ex delicto
60. proprio, non hæreditario, moriuntur? Moriuntur enim & infantuli, qui nondum imitari quemquam possunt. Sensum locorum *1 Cor. II, 14, 9, 10,* & *Rom. I, 19, 20,* Sociniani graviter pervertunt, eamque ob causam solide hic convincun-
64. tur. Recentiores intellexere abusum loci *Rom. I, 19, 20,* ideoque commemorationem a Catecheseos verbis resecuerunt, indubie autoritate expositionis *Joannis Crellii* eo moti.
69. Contradictione plenum est, Catecheseos autores eo impudentiæ processisse, ut statuerint, Deum posse id imperium, eamque potestatem, quam alius nullus præter eum *ex sese* ha-
71. bet, cum alio communicare. Hoc enim enuntiatum favet πολυθεότητι. Justitia quid sit, *Socini* proles misere definit, justitiam Dei in eo ponens, ut ea sit ipsius natura, qua rectitudinem & æquitatem tuetur. At quid est æquitas? Quid est rectitudo? Editor & refutator eam definit esse virtutem Dei, qua suum cuique tribuit. Sed quodnam est id, quod res creata *suum* vocare possit? Quid ipsi Deus debet? In vera definitione, eaque completa, de justitia Dei continetur & vertitur cardo totius religionis Christianæ. Receptam expositionem loci *Ebr. XI, 6,* permutat
74. Editor sua nova explicatione, quam alibi proposuit, quamque nec sponte fluentem, nec contextui satis congruentem,
75. liceat existimare. In loco *Deut. VI, 4,* Trinitatis dogma la-
80 seq. tere, solide demonstrat. Et, cum Catechesis unam tantum Dei personam constituat, vindicat egregie dicta *Jo. XVII, 3, 1 Cor. VIII, 6, Eph. IV, 6.* Tuetur locum *Matth.*
92 seq. *XXVIII, 19,* &, in eo tres personas indicari, docet. Ostendit, in loco *Act. XX, 32,* per *verbum Dei* significari Chri-
95. stum. Locum *Eph. VI, 10,* ita interpungit: Ἐνδυναμοῦσθε

ἐν

ἐν κυρίῳ. καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ. Mirandum, Autores Catecheseos fateri, Pag. 100.
operationes divinas tribui Christo & Spiritui sancto. Ex operationibus divinis patescit velut ex nota certissima Deus ipse *Es. XL, XLI.* Locum *1 Jo. V*, 7, firmis præsidiis in tuto collocat Ven. *Oederus*, & contra Catechesin vindicat. 102 seq.
Per testes in terra, aquam & sanguinem, baptisma & sacram Cœnam intelligendam opinatur. Verba illa *incisi* 105.
sexti, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια, parenthesi existimat esse includenda. Nobis vero videtur, *Joannem* in eo esse, 107.
ut demonstret, Christum esse verum Messiam, θεάνθρωπον. Ut vero demonstret, eum exstitisse verum hominem, ostendit, ipsi esse verum spiritum, & ipsum vero corpore esse præditum, siquidem id re vera fuerit mortuum in cruce, testibus aqua & sanguine, e lateris aperti rima manantibus. Spiritum vero Christus tum commiserat manibus Patris. Testes cœlestes testati sunt, Christum esse verum Deum, ipsumque esse unum illud & sempiternum Numen. Applaudimus 110 seq.
Autori, sacrosanctum Trinitatis dogma egregie prorsusque apodictice stabilienti. Docet eadem soliditate, Christum esse & Deum & hominem, unam personam, & subterfugia Socinianorum discutit. Inprimis ostendit, filium Dei gaudere natura patri æquali, & ab æterno exstitisse. Postremum 133 seq.
probat ex *Jo. I*, 1, *VI*, 62, *VIII*, 58, *Prov. VIII*, 22, ac loco *Irenæi Lib. III Cap.* 33, 34, cavillationesque prolis *Socini*, ad 136.
loca priora tria efficitas, debite elidit. Priorem, quam Soci- 143.
niani fingunt, Christi in cœlos adscensionem merito dispungit. Flebilem eorum perversitatem, qua locum *Jo. VIII*, 58, pueriliter lacerant, solide refringit *pag.* 146 *seq.* Locum *Ps. II*, 7, a Sociniana fece in deterius tractum, vindicat pulchre *pag.* 164 *seq.* ac sapientiam, cujus fit mentio *Prov.* 172 seq.
VIII, debita diligentia ostendit esse Christum. Per αἰῶνας, *Ebr. I*, 2, commemoratas, more consueto periodos regni gratiæ intelligit *pag.* 221. Indubie vox עוֹלָמִים ibi exprimitur Græce, quæ compages ordinesque hujus universi, hominibus impervios, indicat, ita, ut vita æterna includatur, ac sempiterna rerum nonnullarum duratio haud excludatur. Et,

 eum

cum Socinianorum diligentia infeliciter sedula admodum
versetur in pervertendis eis sacrarum literarum pronuntiatis,
quibus trinitas, divina Christi natura, & λόγος ante *Mariam*
existens, impugnatur, mirum non est, Autorem nihil eo-
rum omisisse, quibus veritas adversus eos solet propugnari.
Comprobat egregie ex Græca orationis indole, esse ἴσα Θεῷ
idem ac ἴσον εἶναι Θεῷ, *æqualem esse Deo*, ex *Job. XXX, 19,*
Pag. 310. *Sap. VII, 3,* ac *Thucydide.* Locum *Col. I, 15,* ubi Christus
vocatur primogenitus omnis rei creatæ, solidissime vindi-
cat, atque perversitatem expositionis Socinianæ maximo cum
319 seq. pondere refellit. Indicatur ibi certe, Christum a patre ge-
nitum esse, antequam ulla esset res ab illo creata. Unde
patet ejus æternitas & character personalis. Generatio au-
tem intelligitur ejusmodi, per quam filius Dei natura gau-
det divina & dominatu in omnia. *Paulus* ex hac genera-
tione deducit potentiam creandi mundum. Dolemus me-
rito, homines dari tam perfrictæ frontis, ac intellectus tam
tenebrosi, ut expositioni tam luculentæ & genuinæ audeant
recalcitrare. Ita doctrina de cruce Christi stultitia est ho-
minibus sibi relictis, qui largiri nolunt, eum, qui ut homo
passus est pro nobis durissima quævis, potuisse esse per natu-
ram aliam verum Deum, cum tamen hæc doctrina e sacris li-
teris undique pelluceat, & antiquissimæ Ecclesiæ Christianæ,
teste *Eusebio* in *Hist. Eccl.* de *Artemonio*, fuerit probata, id
quod ex epistola *Plinii*, *Polycarpo*, *Ignatio*, *Irenæo*, & *Justi-*
336. seq. *no Martyre*, satis superque innotescit. Singularis est ea ex-
positio, qua Autor per πλήρωμα, cujus fit mentio *Col. I, 18,*
II, 9, Eph. I, 23, III, 19, intelligendum esse credit corpus
ecclesiæ, quod in Christo habitat, & σωματικῶς cum Chri-
sto conjunctum sit. Nobis autem pace Viri præstantissimi
videtur, πλήρωμα dici de complexu donorum infinito,
quem Christus Deus in humanam suam naturam ob unio-
nis hypostaticæ gratiam effudit. Etenim in V. Test. diceban-
tur alterius *implere manus*, qui ei dabant dona Deo tra-
denda. Ex Christi πληρώματι sumunt fideles gratiam pro
gratia. Commodissime per illud intelligitur complexus
perfectionum, quibus excellit Christus. Nolumus tamen infi-

ciari,

ciari, illa dona ſuo modo communicari cum corpore Chriſti myſtico. E libro, qui *teſtamenta XII Patriarcharum* complectitur, ac fœtus eſt Chriſtiani cujusdam ex Seculo II, doctrinam primæ Eccleſiæ de Chriſti divinitate decerpit, atque adverſus *Erneſtum Grabium* monet, Autorem ſcripti Judæum haud fuiſſe. Quod ut demonſtret, dubia, a *Grabio* mota, ſigillatim recenſet ac ſolvit. Inprimis operoſe ſolideque demonſtrat *pag. 368 ſeq.*, Socinianos Chriſtum divinis honoribus afficere, in meris tamen hominibus, quantum ad eſſentiam ejus, habere, ac ideo non poſſe non eſſe idololatras. Oſtendit omnino ſolide, eum, qui lapidem offendiculi in Sionem (id eſt, Eccleſiam Judaicam & Chriſtianam,) poſuit, eſſe diverſum a lapide ipſo, hunc vero lapidem eſſe Jeſum Meſſiam *Ez. XXVIII, 16, VIII, 14, Rom. IX, 32, 33, 1 Pet. II, 6, 8*, ejus quidem naturæ, ut is ſalutem ſempiternam certo adipiſcatur, qui ei confiſus fuerit. Sociniani repugnant tum durationi temporis, quo lapis hic poſitus fuit, tum divinitati Chriſti, nihiloque minus omnem certiſſimamque in eo videri volunt collocare fiduciam. Quæ quantopere adverſa inter ſeſe fronte pugnent, nemo non intelligit. Solita convincendi cupiditate Autor hoc ipſum urget, tantum non ubique oſtendens, complexum doctrinæ Socinianorum nec cum literis ſacris, nec ſecum, poſſe ſtare. Ubique in eo eſt totus, ut loca, in V. Teſt. de Meſſia pronuntiata, ac in N. Teſt. repetita, a corruptelis expoſitionum vindicet, rariſſime novis uſus interpretandi rationibus. Locum illum *Rom. X, 18*, in quo *Paulus* verba Alexandrinorum Interpretum ex *Pſ. XIX, 5*, adhibet, Autor ita exponit, ut Apoſtolus Pſalmum illum nec allegare, nec ad ejus ſcopum reſpicere, voluerit, *mihi liquet*, inquiens, *in Pſalmo illo de Apoſtolis nihil exſtare, ſed de ſole cœloque agi.* At e diverticulo in viam. Miramur merito, Socinianos unicum duntaxat Novi Teſtamenti Sacramentum ſtatuere, licet & hoc in merum rei abſentis ſymbolum nudamque cerimoniam convertere laborent. Sed ceſſat admiratio, ſimul ac recordamur, *Socini* ſententiam perviciſſe inter ſuos, tradentis, baptiſma rem eſſe, quam Chriſtus haud inſtituerit, ut ſemper & circa ſingulos infantes ho-

Marginal notes: Pag. 363 ſeq. — 382 ſeq. — 385. — 394. — 401.

minesve ea sit utendum, sed ut illi, qui ex Judæis & populis a vera religione aversis ad Christi doctrinam adducebantur, manifeste profiterentur, se Christum pro Domino suo
Pag. 531. agnoscere. Ut hunc errorem Autor funditus exstirparet, tractationem integram historicam & dogmaticam suis refu-
563. tationibus inseruit, lectu utique dignam. Regenerationem, quæ fit interventu Baptismi, penitus negant Sociniani, fratres quippe Fanaticorum, qui nil nisi interna crepant, neglectis, a Deo institutis, salutis obtinendæ adminiculis. Sed contrahenda nobis tandem sunt vela, licet antidotum, quo venenum & fucus *Catechismi Racoviensis* fuit percuratus, longiorem merito videatur requirere expositionem. Celebramus diligentiam, soliditatem, & veritatis amorem, in Autore doctissimo, eique constantem comprecamur incolumitatem.

INSTITUTES OF LEARNING &c.

h. e.

INSTITUTIONES DOCTRINÆ EX ARIstotele, Plutarcho, Longino, Dionysio Halicarnassensi, Cicerone, Quintiliano, aliisque Scriptoribus antiquis & recentioribus, continentes methodum exponendi Classicos Autores in partibus suis primariis, pulcherrimisque; characteres & affectiones stili; artem compositionum scholasticarum, atque omnia genera oratoria. Addita est exhortatio ad discendum. Autore Reverendo EDUARDO MANWARING.

Londini, typis W. Innys & R. Manby, 1737, 8.

Plag. 5.

Libellus hic inscribitur *Jacobo Douglas*, ejusque filii usibus destinatur. Declarata paucis Græcorum Latinorumque juventutis instituendæ methodo, antiquorum rationes nostris præferendas esse, Autor existimat. Primi omnium mores recte formentur, est necesse. Deinde intellectus ac memoria excolantur, laborem varietate semper dulciorem reddendo. Initia capiantur a fabulis & dialogis. Ad ordinem construendi accuratius intelligendum multum momenti afferunt *Wardii* Observationes grammaticæ. Posthæc in verborum

borum significationes, tam proprias, quam impropriias, inquiratur; ex quibus efficiantur periodi. Neque vero verbis solis inhærendum est; sed res etiam explicentur oportet, v. g. geographica, moralia, historica, ubi de diversis Autorum characteribus, atque stili varietate, pluribus disseritur. Ad compositionem admissi scribant fabulosas narrationes; post laudes, vituperationes, comparationes, donec idonei judicentur ad Orationes concinnandas, quarum genera & partes explicatius proponuntur. Circa finem quædam de pathologia & characteribus non adeo incognita legimus, cujus generis & reliqua harum plagularum præcepta esse arbitramur.

EPISTOLA DOMINI MARCHIONIS N. N. ad Dominum N. N. Regium Academicum Scientiarum Parisiis, data Mediolani 12 Cal. Martii Anno MDCCXL. *)

Nimis sero fortasse, Amicorum optime, perbrevibus petitionibus tuis, quas in literis, datis 4 Id. Januarii, ad me misisti, respondere videbor, sed minori certe temporis intervallo opus non erat, ut, quantum fieri poterat, exactissime tibi satisfieret. Ut autem ab ea, quæ ordine prima est, initium faciam, de editione scilicet novæ Collectionis veterum Inscriptionum, a Clarissimo Viro, *Muratorio*, Mutinensi, collectarum, quam hic Dominus *Argellatus* publici juris facit, cum id me vidisse arbitreris, quod Dominus *Bimardus* in Diariis vestris, atque Hollandicis, evulgavit; unum respondebo, me neutra legisse, quod huc tam cito non veniant, opusque fuit, ut ex urbe Venetiis eorum mihi notitiam compararem Amici ope, qui ad me Articulum universum Hollandici Diarii, de hoc agentem negotio, exscriptum misit; post quæ peracta ea mihi hic videre licuit,

 qui-

* Hanc Epistolam, ideo ad nos missam, ut in his Annalibus locum inveniret, hoc lubentius cum Lectore nostro communicamus, quo plenior est novorum, ad literas spectantium, qualia a Lectoribus nostris cum voluptate cognosci, causam dubitandi nullam habemus.

quibus Domini *Bimardi* querelis respondere meditantur. Compertum igitur tibi sit, Dominum *Argellatum*, aliis negotiis, infra recensendis, distractum, Inscriptionum Collectionis corrigendæ provinciam cuidam Domino *Orontio Itabili*, Monacho Caſſinenſi, ſacræ Theologiæ Lectori, Viro, ut audivi, erudito, & linguarum Latinæ atque Græcæ ſatis perito, demandaſſe, ipſisque correctionibus exequendis Dominum Abbatem *Latuadam* præfeciſſe, cui quidem Abbati Societas hæc Palatina a ſedecim ferme annis idem negotium dedit in editionibus, quas probe noſti. His compertis, ſcire volui, quonam pacto fieri poſſet, ut tanta errorum copia, in Diſſertationibus Domini *Bimardi*, *primo* prædictarum Inſcriptionum *Tomo* præfixis, irrepſerit, quemadmodum Amicus tuus acriter ſane conqueritur; & forte fortuna adfui, cum inſpiceretur comparationis gratia immanis errorum ſeries, ab ipſomet Domino *Bimardo* miſſa, cum ejusdem Diſſertationum avtographo, quo duce uſi ſunt impreſſores. Ne tamen tibi tædio ſim, ſingulatim ſingula referens, quæ brevi temporis intervallo egomet vidi, in earundem Inſcriptionum *Tomo II* lepidum *Monitum* perlegas velim, ex quo videbis, antequam Dominus *Bimardus* infinitam errorum myriadem mitteret, quibusdam appoſitum jam fuiſſe remedium, nonnullis reſectis foliis, quæ negligentibus inſtitoribus in primis *Tomi primi* exemplis inſerta non fuere tunc, cum Mediolano in alias urbes tranſmiſſa ſunt. Hinc minor errorum ſeries conſpicitur in *Errata corrige*, *Tomo II* poſt dictum *Monitum* præfixo, & ex his etiam plerique in avtographo *Bimardi*, ad impreſſores miſſo, univerſis viſibili, & qui in *Errata* aſteriſco * notabuntur. Id quidem *Errata primo* inſerviet *Tomo*. Quoniam autem Amicus tuus multis in locis ſe ipſe corrigit, & plura adjecit, quæ in avtographo, ad hanc urbem miſſo, deſiderabantur, hæ adjectiones duplici aſteriſco * * ſignificabuntur. Multi etiam errores, qui tales Domino *Bimardo* viſi ſunt, oſtendentur tales non eſſe, prout in impreſſis leguntur, qui tamen errores forent, ſi, ut ipſe aſſerit, animadverſione caſtigati fuiſſent. Hinc facili negotio Le-

ctori

ctori patebit, male in hanc editionem linguam & stilum acui, quam omnes inter Italicas optimam censent. Quæris secundo, an executioni demandanda sit omnium *Panvinii* Operum editio, quam hic parari intelligis. Hæc certissime fiet statim ac Inscriptionum Opus perfectum fuerit, idque Julio mense anni currentis eveniet. Jam ad hanc rem Dominus *Argellatus* universa hujus Autoris MSta collegit tam ex Cæsarea Bibliotheca, quam ex urbe Parisiensi, &, quod factu difficillimum erat, ab Eminentiss. *Ottobono*, quemadmodum & ex Bibliotheca *Altieriorum*, omnibusque aliis, ubi ad editionem necessaria servabantur. Complures eruditi Viri actu Autoris hujus Opera illustrant, Fastos præsertim, alii Chronicon ecclesiasticum, alii tam hic, quam Romæ, Bononiæ, & alibi, alia ejusdem opera. Vitam autem conscripsit eruditissimus Vir, Pater Magister *Zazzeri*, ex Eremitarum Divi *Augustini* Ordine. Cum vero scire cupias, an aliud quidpiam eruditorum curiositate dignum hic edatur, breviter respondebo: præter Antiqnitates Italicas Domini *Muratorii*, de quibus aliis jam te literis monui, quarum *Tomus II* jam typis vulgatus esset, ni singulare prorsus negotium intercessisset, quod tamen impressionem *Tomi III*, jam ad dimidium fere perductam, non retardavit, præter has, inquam, paulo post Paschatis solennia imprimetur *Generalis Scriptorum rerum Italicarum Index*, qui tanto gratior, quo opportunior, erit. Pergit editio *Collectionis omnium veterum Poetarum Latinorum, cum versione Italica* e paginarum regione, & tam cujuslibet Poetæ Vita, quam Indices, res in eorum lectione difficiles explicantes, opus Domini *Argellati* sunt. Jam *XX* prodiere *Volumina*, & ad totidem edenda censentur. Aliud quoque huic Provinciæ, & ipsis exteris, honestum, ac commendabile, Opus idem Dominus *Argellatus* parat, *Bibliothecam* videlicet *omnium Mediolanensium Scriptorum*. Jam in hoc negotio duos insumsit annos, brevique editionem, in *duo* digestam *Volumina* in *folio*, inchoandam sperat. Quod vero huic Operi majorem conciliabit gratiam, historia erit typographica Mediolanen-

sis,

fis, notitia videlicet librorum omnium, qui ab arte typographica inventa ad annum usque 1500 Mediolani prodierunt in lucem. Hanc fpartam affumfit Vir Clar. *Saxius*, Ambrofianæ Bibliothecæ Præfectus. Præfigetur Scriptorum noftrorum Collectioni, quam fatis copiofam, diligenterque elaboratam, egomet vidi, additis fingulorum Autorum monumentis hiftoricis neceffariis, & Operum tam editorum, quam manu fcriptorum, nomenclatura. De aliis, ad literariam rem in Italia fpectantibus, certiorem te facient folia duo, quæ ad te fingulis mittentur hebdomadis, alterum Venetiis, quod *Albricius* edere cœpit, & etiamnum publicari folet, alterum, quod hoc ipfo anno, viris doctis curantibus, Florentiæ imprimi cœptum eft. Diebus abhinc non amplius octo Augufta Taurinorum parvæ molis liber in 8, fed lectu dignus, miffus ad me venit, cui titulus: *Iftoria delle cofe operate nella China da Monfignor* Gio. Ambrofio Mezzabarba *&c. fcritta dal P.* Viani, *fuo Confeffore, e Compagno nella predetta Legazione.* Ibi apud nos a Domino *Briaffon* impreffus dicitur, charta vero & character Taurinenfis potius mihi videtur. Sunt, qui Tiguri editum cenfeant. Epiftolæ nuncupatoriæ ad D. *Francifcum Xaverium* fubfcripfit fuppofititio nomine *Anatolius Piftophilax*; hanc excipit breve ad Lectores monitum, & Patris *Viani* vita. Jam olim Diarium idem Domini *Mediobarba* perlegeram manu fcriptum, fed me pertæfum non eft illud relegere, adjectis præfertim memoratis, vere lectu dignis. Ubi forfitan Operis hujus exemplum cupias, ab eodem Taurinenfi Amico ad te per Dominum *N. N.* Lugdunenfem dirigendum curabo; per quem ad me mittas, rogo, *Tomum VI* Hiftoriæ Cæfarum *Tillemontii*, atque Hiftoriam tumultuum Hifpaniæ Patris Aurelianenfis *Tom. V.* Has pro libito tuo compingendas curabis, cum hic vel mediocribus componendorum librorum artificibus careamus; nam fuperioribus diebus ex his duo fato functi funt. Si quis effet in Gallia hujus rei peritus, qui Mediolanum proficifci vellet, pro certo habeas, eum non leve lucrum habiturum. Me interim, ut foles, diligas, & certo certius credas, te a me plurimum coli, & haberi in ea exiftimatione, qua dignus cum fis, femper tuus ero. Vale.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Maji Anno MDCCXL.

M. FABII QUINTILIANI DE INSTITUTIONE oratoria Libri duodecim, collatione Codicis Gothani, & Jensonianæ editionis, aliorumque librorum, ac perpetuo Commentario, illustrati a JO. MATTHIA GESNERO. Accedit Præfatio & Indices copiosissimi.

Gottingæ, apud Abr. Vandenhœck, Acad. Typogr. 1738, 4 maj. Alph. 4 plag. 16 ½.

Ex quo Cel. *Burmannus*, Vir bono librorum veterum natus, *Fabii* Institutiones pariter oratorias atque Declamationes, perpetuo adornatas Commentario, in lucem edidisset, quilibet censuit, præreptam sibi esse ulterius de *Quintiliano* bene merendi occasionem. Pleraque enim a Viro diligentissimo ope Codicum Leidensium, Colbertini & Bernensis libri, pristino nitori erant restituta, multa tam probabili dictorum emendatione excussa, ut, si pauca *Fabii* δυσνόητα excipias, nunquam post renatas literas puriori veste, maculisque omnibus ita abstersus, elegantissimæ doctrinæ Rhetor prodierit. At, posteaquam in Præfatione cultissima, cujus similes identidem *Burmanianos* Autores comitantur, rogarat viros doctos in Germania, ut Codicem Gothanum, admirabili studio, ut S. Rev. *Cyprianus* testatur, confectum, ad impressos libros conferre vellent, igniculosque simul addiderat *Christ. Sigism. Liebio*, statim ad has epulas summo ardore properanti, factum est, ut ex ipso specimine, quod Collega noster desideratissimus in his *Actis*, *A.* 1721 *pag.* 71 *seq.*

71 seq. ad *Libri IX* (male enim ibi librarius posuerat *X) Caput IV* dederat, cognosceremus, quantum adjumenti præstare posset optimæ notæ Codex, si quis illius dictiones, a vulgari scriptura haud parum abludentes, serio & data opera evulgare non dedignaretur. Quod etiam sibi negotium esse datum merito credidisset *Liebius*, nisi Gotham tunc evocatus, jussu Principis Serenissimi splendidissimos numorum thesauros oculis suis diligentius perlustrare, rarissimasque numismatum species luculento quodam Commentario explicare lectoribus, debuisset. Opportune ergo, & felici quodam rei literariæ casu, accidit, ut Doctiss. *Gesnerus*, cujus eruditionem & in his literis magnum robur præclara tot monumenta loquuntur, provinciam Eloquentiæ in Academia Gottingensi juvenibus tradendæ nactus, mirabili quadam *Fabium* potius, artis Rhetoricæ parentem, quam recentiorum quorundam infantissimas & spinosiores de Rhetorica disputatiunculas, interpretandi cupiditate flagraret. Quemadmodum autem usu satis compertum est, raro ingenia, etiam politissima, sine libris, manu exaratis, sensum Autoris prisci usquequaque perscrutari solere; ita etiam Doctiss. *Gesnerum* magna merito incessit religio, ne impuris manibus & sine Codicibus *Fabium* sibi pertractandum sumeret. Petiit igitur ab *Ern. Salom. Cypriano*, sacris Gothanis & Bibliothecæ Serenissimi Ducis præfecto, ut quamprimum sibi celebratissimi Codicis usuram indulgeret. Obsecundavit precibus *Gesneri* Vir egregius, ut solet nunquam literarum fautoribus officio suo deesse, ipsique Codicem quantivis pretii sine mora transmisit. Quæ autem virtus & præstantia hujus libri sit, ex sequentibus luculenter apparebit, ubi ad ipsas *Quintiliani* Institutiones devenerimus. Jam vero omnis oratio nostra eo potissimum tendet, ut præsidia, quibus Celeb. *Gesneri* labor mirifice adjutus est, primum explicemus, deinde ut ipsas ejus animadversiones, quæ ubique fere novum *Fabio* splendorem & lucem conciliant, intueamur. Quod præsidia spectat, adduximus jam librum Gothanum, non pervetustæ quidem antiquitatis Codicem, attamen, quod multi falso existimarunt, non tam recentem,

centem, ut Seculo demum XV post inventam artem typographicam adscribi possit, sed verisimilius ex ipsa manu, ad elegantiam Seculi XI aut X composita, ex Græcarum vocum *καλλιγραφία*, ex ipsis scripturæ mendis gravioribus & oppido ridiculis, quæ Monachis potius, quam Seculi X doctissimis viris, propria esse solebant, conjicit Cel. *Gesnerus*, multo antiquiorem typographiæ initiis Codicem videri. Neque hoc uno contentus fuit *Gesnerus*, sed, ut alia multa *Fabii* causa conquireret, perquam laudabilem navavit operam. Fuit etiam alius Gothæ in Serenissimi Ducis Bibliotheca *Quintiliani* Codex, qui, licet multo inferior priori censeretur, a Viro tamen Celeberrimo tunc demum adhibitus fuit, si vel veræ lectionis vestigia adessent, vel in nodum *Fabii* incideret, quo se expedire etiam doctissimi ante *Gesnerum* interpretes non potuerunt. Nam hæc est plerumque male & vitiose scripti Codicis dos, quod aliquando bonæ frugis lectionem subministret. Laudat hac occasione Clar. *Heusingeri* in se beneficium, qui aliquot hujus Codicis specimina ad ipsum transmiserat. Inprimis vero multum se debere profitetur Oratori Lipsiensis Academiæ disertissimo, *Jo. Erh. Kappio*, qui Codicem manu scriptum, ex Bibliotheca *Foucaultiana* olim ad se perlatum, Celeb. Editori humanissime, ut solet, commodaverat. Denique, cum ex *Liebii* scriptis, nescio quibus, cognovisset eruditissimus *Gesnerus*, eum inspexisse aliquando *Dusseldorpii* Codicem *Quintiliani*, nihil prius, nihilque antiquius, habuit, quam ut ope Illustriss. *Beverani* illum sibi concedi flagitaret. Sed paulo post comperit, furto hominum pessimorum & hunc & alios Codices fuisse sublatos. Tantum de Codicibus manu exaratis; nam de libris editis vix attinet quidquam dicere, nisi quod editiones *Fabii* omnes secundum notas temporum apte descripserit, &, quas ipse Vir politissimus, quas *Burmannus*, quas *Fabricius*, quas denique *Reimarus* ex schedis *Fabricianis*, collegerunt, signis quibusdam indicaverit. Accedimus nunc ad ipsas Viri cultissimi observationes, quibus & Præfatio abundat, & ipsæ Institutiones *Fabii* exsplendescunt. In Præfatione legit

Autor partim de vita & ſcriptis *Quintiliani*, partim de libris, quibus in *Fabio* adornando uſus eſt, non eorum merita reticens, qui antea eloquentiſſimum Rhetorem uberrimo doctrinarum apparatu illuſtraverant. Libros breviter & ſuccincte, quantum inſtituti ratio poſtulavit, expoſuimus. Reſtat, ut, quid rectius excogitaverit Cel. *Geſnerus* in loco de *Quintiliani* vita, anquiramus. Primo quidem diſputationem illam de *Fabii* patria confici dicit loco *Volaterrani*, aperte teſtantis, *Quintilianum Hiſpanos ſuos provinciales appellaſſe*. At,
Pag. 3. 4. cum tot alia loca Autorum obſtare videret, ita diſcrepantiam ſententiarum conciliare ſtuduit, ut Calagurritanum quidem eſſe contenderet, ſed, poſtmodum Romam a patre adductum, dein *Galbæ* innoteſcentem cum Imperatore rediiſſe in Hiſpaniam, tandem Romam denuo habitatum conceſſiſſe,
8. opinaretur. Nec eandem viri docti ſententiam aluerunt de verbis *Quintiliani*, ita de ſe in *Proœmio Libri III* confitentis, delegaſſe ſibi *Domitianum Auguſtum* curam ſororis ſuæ nepotum; quare loci difficultatem, ſi qua eſt, emendationibus eludere conati ſunt. At Celeb. *Geſnerus* ea de cauſa in verbis *Quintiliani* manendum eſſe putat, diſcipulosque *Fabii* non filios ſororis *Domitiani*, ſed nepotes, fuiſſe arbitratur, quoniam, ſororem *Domitiani*, *Domitillam*, ante patrem *Veſpaſianum*, atque adeo ante imperium *Domitiani*, mortuam eſſe, *Suetonius* tradidit; proinde, aliam intelligi debere *Domitillam*, ſuſpicatur, uxorem videlicet *Clementis*, quæ & filia prioris fuerit, & cujus demum liberi *Fabio* ſtudiorum moderatore literas adamaverint. Nam, ſi filii fuiſſent prioris *Domitillæ*, ante *Domitiani* imperium jam fato functæ, non ea ætate demum pueriliter ad humanitatem erudiri potuiſſe, merito credit. Huic omnino rerum pulcherrimarum diſquiſitioni diutius inhæreremus, niſi obſervationum in ipſas Inſtitutiones *Fabii* dulcedo & copia nos avocaret, quæ, nulli dubitamus, quin æque jucunda lectoribus, quam nobis, futura ſit. Non enim ibi dictio redundans reperitur, aut ambitioſa quædam minutarum rerum deſcriptio, quo vitio pleraque hujus ſeculi Criticorum ſcripta laborant, quam ad brevi-

brevitatem *Varronianam* efficłus sermo, ut credas, Cel. *Gesnerum* sibi *Varronem* ad imitandum proposuisse, in cujus *de Latina lingua* libris tot verba, quot rerum pondera, esse solent. Hæc autem in scribendo gravitas quantam eruditionis speciem & concinnitatem redoleat, cordati viri in *Lipsio* & *Gronovio* patre vident. Quid, quæsumus, cultius *Lipsiana* commentandi ratione? Dictu enim necessaria docte, breviter, & aperte, eloquitur. Quid pulchrius *Gronovianis* animadversionibus? Paucis enim verbis reconditos Autorum sensus egregie declarat. Non mirum ergo, cur Doctiss. *Gesneri* assiduitas, iisdem vestigiis præclare insistens, nobis se tantopere approbet. Ne vero oratio nostra, paulum cancellis suis egressa, tædium & molestiam lectoribus creet, eo, unde profecta est, redeat, &, quod nobis, a capite fere ad calcem Institutiones oratorias perlustrantibus, notatu, emendatione, & ingenii *Gesneriani* fœcunditate & divinatione, dignum fuerit visum, enumeret. Statim sub finem Procœmii ad *Librum I* displicet Viro Celeb. substantivum *constantia* in verbis: *Sunt & alia ingenita quædam adjumenta, vox latus, patiens laboris, valetudo*, constantia, *decor*, cui substituit adjectivum *constans*, copulatum cum antegressa voce *valetudinis*. Ad *Cap. I Libri I* pro solœco illo *lentius ordo* suspicatur dedisse *Fabium lentus ordo*. *Capite II ejusd. Libri* pro *partitionibus & declamationibus Rhetorum*, quarum multo majorem in scholis publicis, quam domi, esse usum confirmat *Fabius*, mavult, si Codices addicerent, *positionibus*, h. e. thematibus, quæ doctores sæpe, ut declamandi materiam, proponunt. *Capite IV ejusd. Libri* rectissime tres voces, *neque E plane*, in *Burmanniana* editione adhuc desideratas, textui rursus intulit. *Cap. IV Libri I Fabius*, inter alias de Grammatica pueris tradenda præceptiones, etiam hanc proponit: *Quæret etiam hoc, quomodo duabus demum vocalibus in se ipsas coeundi natura sit, cum consonantium coeat nulla, nisi alteram frangat.* Multum hæc verba negotii interpretibus facessiverunt. Cel. *Burmannus* sibi persuadere non potest, quomodo duarum consonantium juxta se positarum sonus fran-

Pag. 5. 11. 19. 20.

frangatur, nisi per τὸ frangere molliorem pronuntiationem poscat *Fabius*. Sed Cel. *Gesnerus*, tenebras huic loco objecisse, contendit, vocem *coeat*, in bonis exemplis dudum ejectam. Ideoque existimat fieri hoc, quod una consonans alteram frangat, non in similibus *dd, ff*, ubi unaquæque pristinam retineret virtutem, sed in diversis talia usu venire probat, quemadmodum in ipso verbo *frango*, quod pluribus ipse Rhetor doceret *Libri XII Cap. X*, ubi litera *f* quodammodo litteram *r* quateret. Verum, licet ingeniose & docte excogitata hæc, quam *Fabio* attulit, medicina sit, nihilo tamen secius, pace Viri Celeberrimi, crediderimus, hoc remedio morbum loci nondum satis depulsum esse. Si enim standum est vulgari lectione, ut vult Doctiss. Editor, quanquam vox *coeat* eliditur, non videmus, cur hæc fractura, si ita loqui fas est, consonantium, diversis solum competat, similibus non æque, cum tamen *Quintilianus* id de omnibus sumserit, dicens: *Consonantium nulla, nisi alteram frangat.* Nostris auribus hæc utique incognita sunt. Interim una soni comprehensione (nam id intelligimus per *frangere*) nunquam consonantes ut vocales efferuntur; quare mallemus *Burmanni* conjecturam: *cum consonantium*
Pag. 25. *nulla alteram frangat.* Ad *Cap. V ejusd. Libri* retinendam esse judicat vulgarem lectionem *promisso tanti operis dignum*, quam, præeuntibus nonnullis Codicibus *Burmannus* cum *Geb-*
28. *hardo* in *promissor* commutaverat. Ibidem exponit *Fabius*, diversimode τὸ *circum* pronuntiari. Modo enim acutam esse primam, modo secundam gravem, & sic porro. Tandem addit: *Videtur mihi conditionem mutare, quod his locis verba conjungimus.* Ubi Celeb. *Gesnerus*: *Mutat statum suum eo ipso, quod in pronuntiando statim proximæ voci seu casui suo adjungitur, ut adeo non opus sit accentum mutare, & ex priore in sequentem transferre.* Sed adversantur huic observationi, si recte judicamus, exempla: *circumdare*, *circumagit*, *circumferet*, ubi ob brevem in verbis junctis primam,
37. omnis alteri syllabæ τȣ̃ *circum* incumbit sonus. *Cap. 6 ej. Libri Augustus*, exprobrans aliquando *Cæsari* vocem *calidum* pro

pro caldo positam, dixit, esse hoc odiosum, seu, quod Græco vocabulo enuntiaverat, *περίεργον*. Sed vidit *Burmannus*, odiosum & *περίεργον* minus recte copulari posse, potius legi debere otiosum, quæ etiam scriptura nobis vehementer placet. At Doctiss. *Gesnero* arridet *odiosum*. Dicit enim, hoc esse putidæ cujusdam & perversæ diligentiæ, in rebus minutis collocatæ, quæ proprie etiam *περιεργία* esset. Ibidem locum maximopere corruptum ex Codice Gothano restituit. Legitur autem in vulgaribus editionibus: *Sitne Consul a consulendo*. Quæ verba si sic collocantur, speciem cujusdam reprehensionis præ se ferunt, quasi hanc etymologiam ad fœdissima ludibria Grammaticorum retulerit *Fabius*. Hoc autem nimis calide fuisset a *Quintiliano* factum. Ideoque, ne quis morositatem *Fabio* tribueret, obstitit Codex Gothanus, clare exhibens: *Sit enim*. *Cap.* 4 *Libri II* altercationis vocabulum occurrit, quod neutiquam de servili quadam rixa & contentione accipiendum esse censet Vir Cel. Sed in controversiam quoque super argumento erudito ortam cadere existimat, testante id inscriptione *Altercationis Hadriani Imperatoris & Epicteti Philosophi*. *Libri II Cap.8* Ellipsis *quorum* in verbis: *luctando pugnandoque (quorum utroque certamine iisdem diebus coronabatur* &c. admodum dura Cel. *Gesnero* videtur; hinc legit potius: *quo utroque certamine*, recte quidem & eleganter. Verum, si fas esset laciniam purpuræ *Gesnerianæ* attexere, non dubitaremus, quin legendum esset *(quorum utroque certaminum)*. *Libri II Cap. 12* egregie denuo Cel. *Gesnerus* locum non unum sane ex facilibus *Quintiliani* explicat. *Magnas* (inquit *Fabius) tamen sententias & res bonas (ita enim gloriari solent) elidunt, nam & barbari & servi: &, si hoc satis est, nulla est ratio dicendi. Burmannus*, etsi multa videt, vim tamen horum verborum non satis perspexit, ideoque, quamvis timide, pro *elidunt* scripsit *eligunt*, pro *nam*, *non*, pro *& barbari*, *ut barbari*, pro *& si hoc*, *sed si hoc*. Verum non opus erat tam acri medicina. Clarissimus fit locus, si *elidunt* sumas pro *summa vi extrudunt*, quod vocabulum de conceptu animalium usurpari, ex

Pag. 39.

74.

83.

Colu-

Columella ostendit Noster. Deinde, si verbis, *nam & barbari & servi*, mente jungas, *hoc nunquam faciunt*, perspicuus evadit sensus. Interim præ nobis ferimus, pro altero *& si hoc* restituendum videri *sed*, quod vidit *Burmannus*. Nam junctura verborum necessario adversativam quandam particulam poscit. In eodem *Capite*, ubi ad locum satis difficilem ventum est: *Verum & raro evenit, ut cetera vitia non pensat*,
Pag. 89. Cel. *Gesnerus* legit pro *cetera, certa*, atque hæc opponi existimat iis, quæ raro, hoc est, inopinato casu, accidunt. Verum optaremus, ut, qui multa nos docuit, etiam nunc erudiret cultiorum literarum studiosos, ubinam veteres libri *raro* pro eo, quod casu potius, quam certo successu, evenit,
96. adhiberent. *Cap. 15 Libri II* pro *adulatores* scribit Vir Clariss. *aleatores*. *Fabius* enim, cum reprehendisset hanc Rhetoricæ artis finitionem, esse videlicet artem eo deducendi homines, quo velint, quod facerent etiam meretrices, adulatores, corruptores: in quibus verbis Cel. *Gesnero* nomen adulatorum nimis generale videtur; potius *aleatorem* scripsisse *Fabium* conjicit, quoniam *aleatores* acervis auri argentique, quos ante se in tabernis vinariis & aliis hujuscemodi caupo-
110. nis positos habent, homines trahunt sæpe & alliciunt. *Cap. 19 Libri II* autoritate Codicis Gothani legit Gottingensis Academiæ *Fabius*: *natura materia doctrinæ est*, eliminata voce *artis*. Quanquam vero hæc lectio elegans, & multo tolerabilior sit vulgari dictione, nihilo minus tamen veremur, ut extra omnem dubitationis aleam sit posita. Nam vix putaverimus dici posse *naturam doctrinæ materiam*. Si igitur libere depromere licet nostram sententiam, quod non sine timore aliquo & verecundia fieri a nobis ingenue fatemur, vulgarem retinere mallemus, ea tamen cautione, ut utrumque genitivum in nominandi casum mutaremus hunc in modum: *denique natura materia, ars doctrina est*. Nam *artis* vocabulum eapropter nollemus omitti, quoniam *Fabius* paulo post bis terve *materiæ artem* jungit. Neque sensus hoc pacto obscuritate amplius laborat. Ait enim, naturam esse materiam, quam Rhetor, ut agrum suum colonus, aut

aut, ut marmor suum *Praxiteles*, fingere & expolire deberet, artem vero, quæ adhiberetur, naturæ emolliendæ doctrinam esse. *Cap.* 7 *Libri III*, occasione testimo- Pag. 149.
nii, ex *Aristotele* desumti, emendat *Aristotelem Rhetor. I, 9, 37*, asserens, scribi debere παράβολον pro ἐπίβολον, quia ἐπίβολος non opponeretur εὐψύχῳ, sed παρά-
βολος. *Libri IV Cap.* 2 subodoratur Cel. *Gesnerus* quan- 186.
dam in verbis *: de re certa credita*, corruptionem ; quare vocem *certa* uncis inclusit, eamque se non intelligere professus est; quæ annotatio si a modestia, solenni virtute *Gesneri*, ut nulli dubitamus, profecta est, commovere nos facile posset, ne ipsi tam propere sententiam nostram extruderemus. Non satis ergo scimus, utrum audaces & inverecundi videamur, si conjiciamus, sumi *certa* pro quadam, ut infra apud *Quintilianum Libri V Cap.* 10: *certa quadam sen-*
tentiæ comprehensio. Ad *Libri V Cap.* 8 diu multumque in- 212.
terpretes quæsiverunt, quæ causa sit, cur *Fabius* lotum gramen nuncupet, cum arboris potius seu plantæ nomine venire debeat. Eam igitur quæstionem egregie solvit *Gesnerus*, definiendo, fuisse florem, seu plantam, (nam ab *Homero* eam ἄνθινον εἶδαρ vocari,) deinde, ne quis dubitet, florem pro gramine dici, *Virgilium* excitat, summum inprimis Autorem, de Dictamno ita canentem *Æn. XII, 415 :*

Puberibus caulem foliis & flore comantem
Purpureo - - - - - -
- - *non illa feris incognita capris*
Gramina.

Ubi recte *Servius* pro herba gramen poni docet. In *Libri* 232.
V Cap. 10 difficilis, & haud dubie corruptus, invenitur locus, ubi *Fabius* exemplum producit, in quo diversa ratio argumentorum cognosci possit. Fingit propterea, Thebanos Thessalis pecuniam commodasse, *Alexandrum* vero donasse debitam pecuniæ summam ; post id tempus reperisse Thebanos argentum. Jam quæstio oriebatur in judicio Amphictyonum, redderene Thessali pecuniam Thebanis deberent. Ajunt Thebani, *non esse his ab Alexandro pecuniam da-*

tam. Quærebatur ergo: *an perinde fit, quod datum eft, ac fi pecuniam dederit.* Quilibet videt, fi fic conftituatur oratio, nullum inde fenfum elici poffe. Exquirere ftudebamus jam ante, quam Cel. *Gefneri* librum in manus fumeremus, remedium huic morbo accommodatiffimum, ubi ftatim in eam inducebamur cogitationem, an non mendum aliquod in dictione *datum eft* & *dederit* cubaret, quæ forte in *donatum* & *dederint* mutari deberent. Nam hac ratione fenfus hujus loci, apertiffime corrupti, talis effet: Excipere poterant Thebani, *non effe his* (Theffalis) *ab Alexandro pecuniam datam*, quæ verba tantum vim ftatus inficialis habent. Sequitur ipfa quæftionis arx: *an perinde fit, quod donatum eft, ac fi pecuniam dederint*, fcilicet Thebani, hoc eft, an unum idemque fit, doneturne Theffalis pecunia ab *Alexandro*, an folvant Thebanis, legitimis quippe creditoribus, argentum. Cel. *Gefneri* emendatio prima fronte nobis maximopere arrifit; cum vero diligentius rem nobifcum reputaremus, quo referendum fit, *illud, quod datum eft*, non poteramus exputare. *Libri VI*

Pag. 272. *Cap. 1: Ipfe aliquando vidi depictam tabulam fupra Jovem in imaginem rei, cujus atrocitate judex erat commovendus.* Quo in loco *Jovis* ftatua fuerit collocata, unde judices tabulam vel imaginem cædis, injuriæ, aut alius cujuscunque flagitii depicti, potuerint oculis fuis cognofcere, non inepte inter viros doctos quæritur. *Burmannus* fibi perfuadet, intelligi *Jovis*, tanquam judicii præfidis, ftatuam, ante tribunal pofitam, quæ fententia, fi veteri monumento, pictura, aut cælatura quadam, confirmaretur, omnium nobis optima videretur. Sed Celeb. *Werlhofius* conjicit, pro *Jovem* legi debere *actorem*; quæ emendatio utrum vulgari præferenda

295. fit, acutioribus judicandum relinquimus. *Libri VI Cap. 3* nemo poterat in *Julii* verbis emphafin & fingularem velut fpiritum cognofcere, quando præ fe tulerit in concione, *ferro cotem Accium Navium incidiffe.* Sed *Werlhofius* exiftimat, *Julium* hæc dixiffe in caufidicum, improvide nimis & fuo cum damno in adverfarium invehentem, nocuiffe quidem adverfario, fed non minus fibi & caufæ. Ad

Libri

Libri VII Cap. 9 eleganti quodam argumento contendit Cel. *Gesnerus*, sine accentibus scripsisse voces suas Græcos, quoniam, id nisi esset, Αυλητρις πεσουσα nemini posset ambigua videri. Neque minus paulo post loco *Fabii* obscurissimo lucem attulit. Cum enim *Fabius* in his verbis, *sit littus incultum*, ambiguitatem quæreret, nemo potuit ob miram Codicum varietatem rectum assequi sensum. Verum tentat Vir Celeb. an dicere possit, quid intelligatur. Primo *incultum* mutat autoritate Codicis sui in *occultum*, quo facto amphibolia latuit in voce *occultum*. Si enim integra vox adsit, significari *occultum* putat, agri ad mare siti partem absconditam, inaccessam; sin dividatur, oriri inde *oc*, & *cultum*, vel, quod idem esset, *hoc* & *cultum*; *oc* enim pro *hoc*, ut *astam* pro *hastam*, scribi posse, nemo inficiabitur. Ad locum *Fabii Lib. VIII Cap. 2*: *Taurus animal sit*, *an mons*, *an signum in cœlo*, *an nomen hominis*, *an radix arboris*, tanquam ad scopulum, viri docti adhæserunt. Silent enim de tauro, arboris radice, harum rerum consulti. Cum vero taurus sit, quo viri sumus, suspicatur ingeniosissimus quidam Vir, cujus nomen Cel. *Gesnerus* reticet, sed qui, si divinare licet, Cel. *Heumannus* est, scripsisse *Quintilianum*, *radicem arrhenici*, h. e. stirpis illius, qua excisa evnuchi fiunt. *Libri XI Cap. 3*, quid sit *manus pandata*, eruditissime Cel. Editor explicat. Per *pandatam* enim intelligit inflexam sursum a superiore parte, quæ volæ est opposita. Plura eruditionis & doctrinæ *Gesnerianæ* adduceremus specimina, nisi verendum esset, ne terminos scripturæ transgrederemur. Reliquum est, ut in universum de ratione commentandi, qua usus est præstantissimus Editor, paucis disseramus. Nam, quamvis ea jam sit nominis *Gesneriani* fama, ut, nobis etiam tacentibus, quilibet optima de Nostro speret, non possumus tamen, quin ejus inprimis modestiam debitis laudibus extollamus. Modo enim pristinas ipse animadversiones suas optimo evemplo limat & corrigit, ut factum est *Libri VI Cap. 2 pag. 276* & *Libri XII Cap. 10 pag. 623*; modo extenuat vires ingenii sui, fatendo, quam sit parum *ingenio exercitatus*, quantopere *Fabium*, *sua forte culpa*, *desideret*, & quæ sunt aliæ id genus mentis pro-

Pag. 350. 364. 577.

bæ, ſedatique ſpiritus, locutiones verecundæ. Deinde ex ipſo ſyllabo Autorum, quos ſub finem libri Celeb. Editor enumeravit, luculenter apparet, Doctiſſ. *Geſnerum* non tam *Fabii*, quam aliorum priſcæ ætatis Scriptorum, cauſa ad commentandum acceſſiſſe. Hinc nemo miretur, tot *Platonis*, *Ariſtotelis*, *Luciani*, *Euripidis*, *Ciceronis*, *Virgilii*, *Horatii*, & aliorum, loca egregie ab ipſo fuiſſe illuſtrata. Gratulamur ergo non tam *Fabio*, quam rei literariæ & ſcholis patriæ noſtræ, de tanto veterum interprete, nihilque ardentius optamus, quam ut ignobilis ſcriptorum præſentis ſeculi turba, & quisquiliæ librorum Rhetoricorum, quibus hodie peſſimo exemplo ingenia adoleſcentum exercentur, candidiſſimo Rhetori, *Quintiliano*, in poſterum cedant.

DE ANTIQUIS MARMORIBUS BLASII CARYOPHILI Opuſculum. Cui accedunt Diſſertationes IV. Numini Majeſtatique Caroli VI Magni Auguſti dicatum.

Excudebat Vindobonæ Jo. Petrus van Ghelen, S. Cæſ. Reg. Cath. Majeſt. Aulæ Typographus, 1738, 4 maj. Alph. 1 plag. 13 ½.

Laudavimus jam in Commentariis noſtris *A. 1722 Menſ. Jun. pag. 244* Cel. *Caryophili* de omni antiquitate & Græcis præcipue Latinisque literis merita, ut neminem tam moroſum, & alienæ virtutis impatientem, fore ſperemus, quin libro hoc, ubique Veneres & Muſas Grajas Latinasque ſpirante, denuo lætetur & exultet. Dignum ſane ingenio & doctrina Doctiſſ. *Caryophili* argumentum de marmoribus antiquis fuit, quod etſi *Plinius*, & apud Græcos *Theophraſtus*, viri diſertiſſimi, non dubitarunt eloquentia ſua illuſtrare, nullus tamen, quod mirandum, vir doctus noſtra ætate exſtitit, qui de marmoribus diligenter ſatis & accurate egerit. Veneramur induſtriam *Salmaſii* & *Harduini*, in *Plinio* collocatam, ſuſpicimus *Agricolæ* immortale Opus *de re metallica*, in quo varia marmorum genera ex *Strabone* & *Pauſania* ſtudioſe collecta videmus; ſed tantum abfuit, ut hi doctrinæ gloria pereximii viri plenam, omnibusque numeris abſolutam, marmorum

morum descriptionem concinnaverint, ut, non dicemus spicilegium, sed largam velut messem, Celeb. *Caryophilo*, Viro Græcis Latinisque literis instructissimo, reliquerint. Est quidem fundi nostri calamitas, quod hominum imperitorum oscitantia, ævique longinquitas, nobis Commentarios *Draconis Corcyræi* περὶ λίθων, *Hegesandri Delphi* Commentaria statuarum & imaginum, *Nymphodori Syracusii* de iis, quæ in Sicilia admiranda, *Polemonis Periegetæ* de iis, quæ Lacedæmone Diis dicata, *Menodoti* item *Samii* de iis, quæ in templo *Junonis Samiæ* exstiterunt, denique *Alcetæ* de iis, quæ Delphis fuerant consecrata, libros inviderit. His enim monumentis nisi careremus, nihil profecto tam retrusum & absconditum in antiquitate superesset, quod non ope horum librorum priscæ eruditionis studiosi cognoscerent. Attamen, cum fati legibus nihil durius sit tristiusque, contenti etiam hoc Catone debemus esse. Nam recensuit Doctiss. Autor non solum marmora a locis, ubi effossa sunt, sed etiam duritie, colore, & maculis, diversas marmorum species distinxit, nec artificum nomina, sumtusque, ad deportanda marmora liberaliter effusos, silentio præteriit. Quoniam vero omnis institutio, quæ a ratione suscipitur, a finitione repeti debet, non abs re instituti sui fore arbitratus est Celeb. Autor, ut marmor ἀπὸ τῶ μαρμαίρειν nominatum doceret, & varias apud varias gentes Pag. 25. 26. marmorum appellationes, præcipue apud Græcos, Ebræos, Syros, Arabes, exponeret. Præterea quædam scripta veterum Græcorum Romanorumque enarrat, ex quibus plurima collegerit *Plinius*. In illis *Sotacum* περὶ λίθων refert, 28. *Trasillum*, qui sub *Augusto* & *Tiberio* vixit, *Ismeniam*, *Aristagoram*, & *Liceam*; in his *M. Varronem*, *Mutianum*, *Cælium*, *Catonem Censorinum*, laudat. Tandem, quo ordine marmora tradere in animum induxerit, paucis declarat. Primum ait se de Græcis dicturum esse, postea Ægyptiorum marmora stilo persecuturum, tandem Lunensis, Tiburtini, & aliorum quorumcunque Italiæ, Galliæ, & Hispaniæ, marmorum, naturam investigaturum esse, promittit. Quas

etiam officii sibi sumti partes diligenter seduloque exequi an-
Pag. 29. nititur. In Græcis igitur mormoribus nominat 1) *Hymettium*,
quod maxime apud Romanos in usu fuit, cum ad externum
31. domus splendorem, tum ad exornandas conclavium colum-
nas. 2) *Pentelicum*, ex quo marmore *Scopas Parius* plurima
34. signa in Græcia confecit. Candidum fuisse, ex *Luciano* pro-
bat, ubi simul loca *Strabonis* de *Hymettio* & *Pentelico*, κάλλι-
στα μέταλλα dictis, explicat, quæ verba non vertenda esse
pulcherrima censet, sed *alba*, quoniam τὸ καλὸν apud *Plato-*
36. *nem* & *Strabonem* pro λευκῷ sumeretur. 3) *Tænarium* du-
plex, alterum, quod in Tænaro, Lacedæmoniæ promon-
torio, nascebatur, nigrique erat coloris, alterum, quod
ex lapicidinis Taygeti effodiebatur, & viridis erat colo-
ris, hinc marmor herbosum *Sidonio*, & *Sexto Empirico* ξαν-
θὸν, dictum, hoc est, ut interpretatur *Fabricius*, marmor co-
40. loris inter viridem fulvumque medii. 4) *Atracium*, ab Atra-
41. ce, Pelasgiotidos tractus, ita dictum, laudatur *Paulo Si-*
43. *lentiario*, Poetæ sub *Justiniano* Imperatore celebri. 5) *Pa-*
rium, in Marpeso monte effossum, appellatur λίθος λυχνέως
apud *Athenæum*, *Clementem Alexandrinum*, & apud Latinos
Lychneus. Notatur hinc *Bochartus*, existimans, nomen Pa-
rio impositum fuisse a verbo פרח vel ܦܪܚܐ Syriaco, quod
cuniculum denotet. Sed refellit ejus opinionem propte-
rea, quod antiquissimis temporibus non soliti fuerint sta-
tuas ex marmore fingere, sed ex rudi lapide, ligno, vel
ebeno, vel querceo, vel cyparisso, varias signorum formas
45. excudere. Appellari vero *Parium* marmor λίθον λύγ-
δινον, ex Scholiaste *Pindari* probat, quo pacto *Anacreonti*,
Aristæneto, *Philostrato*, & aliis scriptoribus, lux affertur, ubi
51. τράχηλος λύγδινος album collum & lacteum denotat. 6)
Docimenum, candidi coloris marmor, ex urbe Phrygiæ, Doci-
meno, quæ etiam posteris temporibus Συνάδα, numis id
comprobantibus, fuit dicta. Hoc marmore usus fuisse di-
53. citur Imperator *Hadrianus* in templo *Jovis Panellenii*. Un-
de intelligi posse Doctiss. Autor credit Inscriptionem *Farne-*
sianam,

ſianam, in qua verbum πανελληνια, nihil aliud ſignificans, niſi ἄγωνα, ſive certamen, circa templum *Jovis* inſtitutum. Latinis hoc marmor dicitur vel *Mygdonium*, vel *maculoſa Synnas*. Ita quidem cenſuit Vir Clariſſimus in ipſo libro, ſed in Additamentis, quæ Typographus eorum in gratiam nuper promulgavit, qui Londini ſplendidiorem hujus Operis editionem parant, damnari *Docimenum*, & in ejus locum ſurrogari *Docimium*, diſcrimenque fieri inter *Docimium* & *Synnadicum*, quæ Autor antea confuderat, videmus. *Docimium* enim a *Docimio* vico, *Synnadicum* a *Synnadis* urbe, derivat. 7) *Proconneſium*, alio nomine Neuris & Elaphon- Pag. 55.
neſus, albi coloris, cum venis quibuſdam nigris in inſula inter Parum & Cyzicum naſcebatur, alias dicitur Cyzicenum, non ob Cyzici & Proconneſi vicinitatem, ſed quia præclariſſima 56.
Cyzici opera ex marmore Proconneſio conſtructa fuerant. Hac occaſione Cel. Autor urbem Cyzicum a pulchritudine, divitiis, dignitate ædificiorum, & ab artificibus, quibus locuples urbs fuit, laudat, & multo labore excutit, quænam opera ex marmore Proconneſio antiquitus exſtiterint, quo *Mauſoli, Regis Halicarnaſſi, domus ſplendida*, & *Templum* 58.
Sanctæ Sophiæ, præeunte *Paulo Silentiario*, referendum putat. 8) *Thaſium*, ex Thaſo, una Cycladum, candidi coloris, licet ex nigro aliquid traxerit, atque propterea lividior ei color a *Plinio* tribuatur. 9) *Caryſtium*, ex Caryſto inſula inter 61.
Cycladas ad Ocham montem, viride erat. Hinc *Statius* in *Villa Surrent. Pollii 93*:

Et Chios & gaudens fluctus æquare Caryſtos.

10) *Chium*, ab inſula Chio, non vino tantum, ſed marmo- 64.
ribus etiam, fertili urbe, nominatum, habuit verſicolores maculas. In Additamentis Caryſtio Autor junxit *Melium*, quod flavi coloris marmor effoſſum fuit in Acynti monte. 11) *Cy-* 66.
belicum, in Cybelis, monte Phrygiæ, effoſſum. 12) *Cora-* 67.
liticum, ebori proximum, a Coralio fluvio, ut putat Vir Clariſſimus, dictum. 13) *Rhodium*, a Rhodo urbe. 14) *Troa-* 68. 69.
denſe, in Ida monte inventum. 15) *Boſphoricum*, albi coloris, ſed venis fulvis refertum, ob quarum fulgorem

Phen-

Pag. 70, *Phengite* dicitur. 17) Marmoris *Onychitis* fit mentio, prope Galatiam sub *Archelao* reperti. 18) *Tyrium*, can-
71. didi coloris, sæpius apud Græcos & Romanos laudatum. 19) *Porinum*, Pario simile & coloris & duritiei præstan-
72. tia. 20) *Scyrium*, *Deucalium*, *Hierapoliticum*, Romanis
75. accepta marmora. 21) *Lydium* duplex; alterum rubro pallidoque colore, alterum atrum, & index fuit seu lapis *Basanites*, quo explorabant veteres aurum, *ἀπὸ τοῦ βασανίζειν*,
76. ab explorando. 22) *Lesbium*, candidi coloris, quanquam
77. albus ad lividum colorem vergit. 23) *Heraclium*, *Vitruvio* sæpe memoratum, & ab Heraclea urbe nomen sortitum. Cum vero in Geographia duplex Heraclea sit, mavult Doctiss. Autor Heracleam in Caria, quam in Ponto, intelligi. 24) *Mylassense*, *Alabandicum*, a Mylassa & Alabanda, Cariæ urbibus, ita dicta marmora, quorum alterum nigri coloris e-
78. rat, quamvis paululum purpureo colori accederet. 25) *Mile-*
79. *sium*, a *Mileto*, capite Ioniæ. 26) *Jassense*, a Jasso, insula Cariæ,
80 seq. dictum, coloris sanguinei, albo livido distincti. 27) *Ephesium* marmor, ex quo templum *Dianæ* exstructum erat secundum *Vitruvium*. 28) *Conchytes*, quo eminebat Megaræ urbs, dictum fuisse conjicit Autor *ἀπὸ τῶν κόγχων*, a conchis, quibus lapis respersus est. Annotat Cel. *Caryophilus* mendum in *Pausania*, cum in locum de Megarico lapide incidisset. Deprehendit, *σκληρὸς* male ibi collocatum esse,
82. cujus loco substituit λευκός. 29) *Tauromenitum*. 30) *Syracusium*. 31) *Tragurium*, ab urbe Dalmatiæ, Solona, quæ &
83. Trau nuncupatur. 32) *Molossium*, in Epiro effossum. Hæc de marmoribus Græcis. Restant nunc pauca de Ægyptiis dicenda. Disputat primo Doctiss. Autor de finibus Ægypti, rationesque simul exponit, quare Arabiam Ægypto junxerit. Facere id se profitetur more veterum, qui, quod in Arabia
86. nasceretur, Ægypto tribuerent. Hinc *Plinium*, *Alabastritem* in Ægypto ponentem, inducit, cum tamen, Arabiæ montibus
93. vindicandum esse, vulgo censeant. Primum ergo locum obtinet *Alabastrites*, seu, ut antiquissimis temporibus audiit, *Onyx*, candidi coloris marmor, distinctum tamen variis maculis

tulis. Hinc pallescens dicitur a *Silentiario*. Succedunt hujus generis plura: 1) *Porphyrites*, alias ob puncta candida, Pag. 97.
quibus purpureus hujus marmoris color distinguitur, *leptosephos* lapis dictus, seu, ut *Salmasius* opinatur, λεπτόψηφος.
2) *Nigrum*, seu Thebaicum, quod tamen aureis quibusdam 104.
guttis, teste *Plinio*, intertinctum erat. 3) *Basaltes*, ferrei co- 106.
loris marmor, quod apud *Ptolemaeum* dicitur λίθος βασανίτος, sed, scribi debere βασαλίτης λίθος, Doctiss. Autor evincit. Hinc aliud marmor nigerrimi coloris, in Æthiopia ab 110.
Obsidio quodam inventum, atque inde 4) *Obsidianum* dictum. 5) *Ophites*, a serpente nomen habens, quoniam
marmor est serpentium maculis simile. Tria autem ejus ge- 111.
nera sunt: aliud est candidum & molle, aliud durum & nigricans, aliud cinereum. Ex Ophite albo mortaria me-
dicinalia fiebant. Non multum differunt ab *Ophite* duo mar- 112.
mora, sub principatu *Augusti* & *Tiberii* in Ægypto reperta, & ab iis appellationem suam nacta. Quod autem plura marmora vel ab inventoribus, vel ab artificibus, cognomen traxerint, æris *Sallustiani*, æris *Liviani*, *Lucullei* item, *Antonianique*, marmoris exemplo comprobat. 7) *Memphitis*, ex 114.
quo *Minervæ* templum in Sai exstructum fuit ab *Amasi*, te-
stantibus id numis apud *Vaillantium*. 8) *Elephantineum*, ab 115.
urbe Elephantine, supra Syenen posita, dictum. 9) *Syenites*, 117.
coloris Pyrrhopœcili, quod Itali *Granito* vocant, nomenque accepit a variis maculis, quæ minutorum crebrorumque
arenæ granorum speciem præ se ferunt. 10) *Numidicum*, 120.
seu *Libycum*, quod *Solinus* eximium marmor appellavit. Fuit autem flavi coloris, maculis purpureis variegati, licet croceum simul aureumque colorem eidem tribuat *Paulus Silen-
tiarius*. Conciliat tamen horum sententiam tali pacto, quod 124.
aureus sumatur interdum pro croceo & aureo, v. g. apud *Virgilium aurea caesaries*, apud *Martialem flava moneta* pro
aurea. Post Ægyptia marmora etiam huc arcessendum putat 125.
Autor 11) *Arabicum*, cujus singularem albedinem *Dioscorides* describit. Tandem de marmoribus Italicis disserit, quæ in tanta quidem existimatione non fuerunt, ut cum Græcis

Pag. 128. & Ægyptiis præstantia & colore contendere possent. In primis occurrit marmor *Lunense*, quod e montibus Lunæ in Etruria exscindebatur, cujus generis lapides *Juvenalis* Ligustica saxa vocat. Quæ præterea de aliis Italiæ marmoribus, *Pisano*, *Tiburtino*, *Gabinio*, & *Albano*, item de Gallicis & Hispanicis, disputavit, vix attinet quidquam eorum afferre. Properamus enim ad *Dissertationes*, antea quidem, ut videtur, jam vulgatas, sed ob simile argumentum huic Opusculo junctas. *Prima*, Celsiss. Principis a *Lichtenstein* nomini inscripta, agit *de quarundam Lapicidinarum epochis, & inventoribus, de damnatis ad Lapicidinas, de Præpositis effossionibus marmorum, de machinis, morbis, & instrumentis lapidariorum, de tinctura & ferruminatione marmorum, ac
147. de arte characteria.* Inventionis gloriam *Cadmo* Phœnici adscribit, vel, quod verisimilius est, *Pixodoro*, ovium pastori. Quod instrumenta spectat, Græcis lapidariis instrumentum erat proprium *malleus acutus*, quem etiam Roma-
169. ni retinuerunt, nomineque *acisculi* insigniverunt, teste *Heinsio*, qui, autoritatem veteris Glossæ secutus, *acisculum* λατό-
172. μον reddi contendit. Ad eadem instrumenta referimus *serram*, μαχαιρωτὸν, machæræ similem, quæ lævigat melius,
174. ἐδωντὸν, qua in incidendo altiora arenularum vestigia relinquuntur, *Smyrin*, qua uti etiam Dactylioglyphi solent, *normam*, ad quam fiebant marmora angulosa, *vectem fer-*
175. *reum, limam, scalprum*, τύκον, seu *runcinam*, & tandem τέρε-
189. τρον, seu τρύπανον, quo lapidarii marmora perforant. Ferruminatio marmorum vel uncis ferreis, vel plumbo illiqua-
208. to, fiebat. *Altera* Dissertatio, Illustriss. *Josepho* e Principibus *a Trautson* inscripta, *de Marmorum vectionibus ab una regione in aliam, ac de machinis, quibus antiqui pro sustollendis trahendisque columnis & obeliscis utebantur*, exponit. Quod vectiones attinet, celebris fuit architectus *Callixenus*, qui, secundum *Plinii* verba *Cap. 9 Lib. XXXVI*, a Phœnice fossam perduxit ad jacentem obeliscum ex Nilo, navesque duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis onera-

tas,

tas, ita ſubire juſſit, ut, egeſtis dein laterculis, allevatæ pondus, ſuis extremitatibus utrique ripæ inſidens, excipere poſſent. Inter vehicula, quibus aſportabantur, connumerari ſolet *Chamulcis*, Græca quidem vox, ſed quam male *Henr. Valeſius* carpentum reddidit, cum potius fuerit genus traheæ, ſecundum *Servii* obſervationem ad illud *Maronis Georg I*, *164*:

Tribulaque, traheæque, & iniquo pondere raſtri.

Hac data occaſione delabitur Cel. *Caryophilus* ad originem navium, inprimisque ratium apud varias gentes uſum monſtrat. Diſſertatio *tertia*, ad Illuſtriſſ. *Ferdinandum Comitem* Pag. 221. *ab Harrach* perſcripta, expendit *marmorum tabularios*, *vectigalia*, *& commiſſa*. Cura marmorum fuit demandata ſervis 245. & libertis Auguſtorum, de quorum nominibus marmorum tituli loquuntur. Tabularii ſunt, qui vectigal fiſco debitum exigebant. Quoniam vero marmora a Jurisconſultis 256. metallorum generibus adſcribuntur; metalla autem Princeps ſibi vindicat; ſequitur, ut marmora in rebus vectigalibus merito haberi debeant. Quænam vero hujus vectigalis olim ratio fuerit, Codex *Theodoſianus* pluribus docet. Diſſertatio *quarta*, Excellentiſſ. Domino *a Caſtelvi* conſecrata, 271. *marmorariorum immunitates*, *ſodalitia*, *patronos*, *eorumque præſtantiam*, *nobilitatem*, *ſcholas*, *& Deos tutelares*, ex ſcriptis veterum eruit, & illuſtrat. Marmorariorum quadruplex genus eſt. Alii enim ſunt *ſtatuarii*, qui ex marmoribus rerum effigies formant; alii *lapidarii*, qui lapides cædunt; 272. alii *marmorarii*, qui marmora ſecant & expoliunt; alii *quadratarii*, qui ad amuſſim & normam lapides quadrant; alii denique *Muſarii*, vel *Muſeiarii*, qui teſſellis marmorum ex variis coloribus, formisque diverſis, pavimenta vel parietes incruſtant. Hi ergo, ne ibi conſiſterent, ubi cœperunt, ſed majori fervore artis incrementa promovere ſtuderent, ſodalitates nonnullas celebrarunt, quibus veterum libri & marmora plena ſunt omnia. En faciem hujus libri præſtantiſſimi, non noſtra demum laude decoram, ſed ſua virtute, ſuis decoribus, illuſtrem & mirifice exſplendeſcentem. Jam, quæ olim Vindobo-

dobonæ edita, nuper vero Mantuæ Italorum cum novis acceſſionibus denuo excuſa eſt, ejusdem *Caryophili de Thermis Herculis in Dalmatia repertis* Diſſertationem cupide expectamus, novum tunc, cum eam acceperimus, cultiſſimæ doctrinæ, qua ſua omnia expolire ſolet Autor præſtantiſſimus, ſpecimen ante oculos Lectorum poſituri.

HISTOIRE DU DROIT PUBLIC ECCLESIAſtique François, &c.

hoc eſt,

HISTORIA JURIS PUBLICI ECCLESIASTICI Galliarum proprii, in qua exponitur de ejus indole, ſtabilitate, viciſſitudinibus, ac ruinæ cauſis. Adjectæ ſunt Diſſertationes nonnullæ, ad doctrinas primarias & controverſas maxime pertinentes. Autore D. B.

Tomi II.

Londini, 1737, 8.

Alph. 2 plag. 7 ½.

Periculoſæ plenum opus aleæ tractare Gallus, quisquis eſt, Autor aggreſſus fuit, expoſiturus jura eccleſiaſtica, quæ in Gallis inter Reges, Papam, & Epiſcopos, mirifice ſunt diviſa. Origo Opuſculi ex discuſſa & examinata Pontificum Romanorum Hiſtoria fuit ſubnata. Inde eſt, quod conditor ejus ſinceritatem, veritatem, & remotum a partium ſtudio animum, ſpondeat. Principia hujus juris, vulgo adhibita, diſtribuit in vera, in falſa lubricoque innixa fundamento, ac in inadæquata, quibus deeſt juſtus ambitus & extenſio debita. Suppeditat ipſe hiſtoriam, & ex eventis pactisque juſtas deducit concluſiones, e quibus porro univerſalia eruit principia. Circumfert mentis ubique aciem ad jurium horum exercitium, ad abuſum eis innexum, ad infirmitatem argumentorum, quibus jura illa vindicata fuerunt, ad jura quæſita, ad molitiones & conata, quæ eis formandis dederunt occa-

occaſionem, atque ad diſceptationes, quæ molitiones illas
ſunt conſecutæ. In numero jurium quæſitorum reperiuntur
ea, quæ ſpinis ſunt obſita & perplexa, atque radicibus reli-
gionis ipſius videntur eſſe implicata. Ad hæc illuſtranda fa- Pag. 5.
ciunt aliquot, paſſim ab Autore inſertæ, Diſſertationes. Hi-
ſtoriam ipſam *quatuor Partibus* abſolvit. *Pars prima* a tem-
pore dominatus monarchici ad ætatem *Gregorii VII* decur-
rit; *ſecunda* a *Ludovico VI* usque ad controverſias *Philippi
Pulchri*, cum *Bonifacio VIII* initas, procedit; *tertia* ætatem
a morte hujus Papæ ad Schiſma usque elapſam complectitur;
quarta denique a Schiſmate hoc deducitur usque ad Conſti-
tutionem, quam *Unigenitus* appellant. De reliquo Doctiſſ.
Curajerii ſtilum & doctrinam, niſi fallimur, hic deprehen-
dimus, elegantia, ſuppreſſo partium ſtudio, cogitatorum
complexu, & nitore compoſitionis, commendabilem. Ini- 10.
tium tractationis ab initio religionis Chriſtianæ, a *Chlodevæo*
ſuſceptæ, arceſſit, ratus, creditum tunc fuiſſe univerſali
opinione, rem eccleſiaſticam externam non niſi ex conſenſu
& autoritate Principis imperantis eſſe tractandam, cujus ſit,
noſſe deciſiones eccleſiaſticas, earumque promulgationes per-
mittere. Epiſcopos, quippe quorum magna in animos ho-
minum eſt poteſtas, Reges vel denominabant, vel confirma-
bant. Regum erat, & eccleſiaſtica & temporalia moderari.
Pontifex ſupremus ſpiritualia tum dirigebat, a temporalibus
abſtinens, minus ſollicitus de modo regnandi, regnique di-
viſionibus, nec animum ad regna danda, vel ad poſſeſſio-
nem eorum confirmandam, applicans. Princeps Epiſcopos
diligebat. Annatas nemo pendebat. Deſignatos Eccleſiæ
proceres Papa non confirmabat, nec literis adjuvabat bullatis.
Epiſcopi diſciplinam eccleſiaſticam vel relaxabant, vel di-
lapſam revinciebant, ſuffragiis conſiliisque in medium col-
latis. Canonibus, eorum opera concinnatis, Rex vim legis 12.
adjungebat. Confirmatione Papali haud erat ulli opus. Ad- 13.
dit Autor, *Papam* exſtitiſſe tamen *centrum unitatis & unio-
nis catholicæ*, ad quem provocaverint diſſentientes de fidei
doctrinis, & cujus communionem miſſa ad eum ſuæ fidei

profeſſione expetierint Epiſcopi recens delecti. Et ex hac Autoris ſententia elucet, quid maxime ſpectet, quid anhelet, quid moliatur in Anglia, & cui religioni potiſſimum ſit addictus, qui univerſalem Eccleſiæ inſpectionem, & orthodoxiæ ac ethices Chriſtianæ cuſtodiam, Pontifici Romano aſſignat. Ratiocinatur vero & diſſerit ea ratione, quam Gallorum non pauci adhibent, citra teſtimonia Scriptorum coævorum allata, ſine argumentis ad fontes revocatis, & ſine demonſtrationis luce. Reſervatas Pontifici arbitratur haſce prærogativas, diſpenſare ſeu ſeveritatem legis moderari in gradibus matrimonialibus prohibitis, nationibus, ad religio-
Pag. 15. nem Chriſtianam recens a cultu ſimulacrorum adductis, mittere præcones ſacros, ac Epiſcopos conſtituere, & ea perficere ac obire, quæ poteſtate Epiſcoporum ſunt ſuperiora, confirmare ordines religioſos, ſanctos cœlitibus adorandis adſcribere, reſtringere ac relaxare poteſtatem Epiſcoporum, reſervare ſibi nonnullorum peccatorum graviorum abſolutionem, licet in poſtremis hiſce prærogativis magis invaluerit præſcriptio, quam juris certi notitia. Epiſcopis datam eſſe poteſtatem peccati remittendi & ligandi, Autor ivit com-
17. probatum ex *Jo. XX, 23; Matth. XVIII, 18.* Ipſi tamen poſſunt partem poteſtatis ſuæ cedere alteri, ac ipſe Papa in ipſos
19. gaudet jure ephoriæ & ſupremæ inſpectionis. Epiſcopi ſunt judices & doctrinarum fidei, primo quidem adeundi, & perſonarum, per diœceſin illorum muneri ſacro præficiendarum. Ipſi Regibus parent, quia eis ſunt ſubditi. Monachi vero nec ſubſunt Regi, nec parent Epiſcopis, dicto audientes duntaxat
21. Pontifici Romano. Sed hoc ipſum parum Autori probatur. En ejus judicium: *Certum eſt, exemtiones haſce juribus ſummi Principis ac Epiſcoporum repugnare. Addo & illud: jura hæc innexa ſunt naturæ & eſſentiæ utriusque poteſtatis. Præſcriptione ipſa nequeunt tolli; non potuerunt, nec debuerunt, Reges & Principes poteſtati ſuæ, qua gaudere ipſos in monaſteria decet, renuntiare.* Pateſcit hinc, Autorem quidem eſſe Pontificium, ſed valde eclecticum. *Tomus primus,* præter Præfationem, introductionem, & comprobationem jurium

rium regiorum, ad perſonas resque eccleſiaſticas attinentium, *Libris* conſtat *duobus*. *Libro primo* abſolvitur *Pars* Opuſculi *prima*. Adduntur ei Diſſertationes *tres*; *prima* de primatu Epiſcoporum Romæ; *ſecunda* de autoritate Paparum, qua gaudent in Regum & Eccleſiarum temporalia; *tertia* de jure Principum in cauſis inveſtituræ Epiſcopatuum & Abbatiarum. *Libro ſecundo* exponitur hiſtoria juris Galliarum eccleſiaſtici, inde a *Ludovico VI* usque ad *Philippum Pulchrum*. Subjungitur tractationi hiſtoricæ Diſſertatio *quarta*, *de Excommunicationibus & Interdictis* inſcripta, & *quinta* de ſtatu religioſorum, id eſt, monachorum & virginum Deo conſecratarum, atque de eorum privilegiis. *Liber tertius* complectitur hiſtoriam juris eccleſiaſtici a morte *Bonifacii VIII* usque ad Schiſma graviſſimum. Adjicitur Diſſertatio *ſexta* de Schiſmate & de provocationibus ad Concilium futurum, nec non *ſeptima* de inquiſitione & appellationibus, ceu abuſibus. *Quarto Libro* hiſtoria ad Conſtitutionem *Unigenitus* pertexta conſpicitur. Accedunt tres Diſſertationes, *octava* de modo ſibi conſulendi & agendi ea ætate, qua plures Eccleſiæ Romanæ præſident Pontifices; *nona* de uſu & damno *Concordati* ſeu compacti eccleſiaſtici, *Franciſcum I* inter & *Leonem X* ſtabiliti; *decima* tandem de indulgentiis. Accedunt vitæ Paparum, *Alexandri VI* & *Leonis X*, quas alio tempore ſeparatim in compendium redigemus. Singula ſunt ita comparata, ut ea vix Gallorum approbationem ſint latura, Transalpinis univerſa futura faſtidio, eis non improbanda, quibus obliquæ etiam placent methodi, quibus ii, qui a Romani Pontificis diffidunt conſultis, videntur ad ejus ovile revocari poſſe. Annotare lubet floſculos, quos inter legendum decerpſimus. Autor largitur & affirmat, Epiſcopos Romanos paruiſſe quondam Imperatoribus. Imperator res eccleſiaſticas pro arbitrio vel hiſce vel illis Epiſcopis demandavit expendendas & disquirendas. Epiſcopi, quos *Conſtantinus Magnus* juſſit Arelati ad Schiſma Carthaginenſe ventilandum & dijudicandum coire, reviderunt judicatum Romæ, non reclamante Papa *Melchiade*. *Conſtantinus* ipſe Mediolani

Marginal notes: Pag. 127. 193. 246. 269. 326. 371. Tom. II pag. 1 ſeq. 4. 95. 151. 178. 234. 281. Tom. I pag. 35. 36. 37.

diolani examinavit iſtam de *Caeciliani* electione Carthaginenſi quæſtionem, ac ſecundum Jurisprudentiæ leges decidit. *Caecilianus* de infallibilitate Romani Pontificis ne quidem cogitavit,
Pag. 38. multo minus eam approbavit. *Conſtantinus M.* primum in Concilio œcumenico Nicæno obtinuit locum. Non niſi juſſu
39. Imperatorum agitata fuerunt Concilia. Crimina, *Chlodovaeo* a ſcriptoribus vulgo attributa, a cultore quodam ſimulacrorum, eodemque Annaliſta, efficta fuiſſe, ſibi perſuadet Autor.
46 ſeq. Reges Carolingidæ juſſu, non Papæ, ſed ſuo, convocarunt ad Concilia Epiſcopos, ac, Schiſmate funeſtiſſimo Eccleſiam
51. Latinam premente, leges eas promulgavit Rex *Carolus V* per Gallias, quibus cavebatur, ne quid diſcordiarum ad Eccleſiam Gallicam dimanaret. Hæc exſtitit illa famoſiſſima *Sanctio pragmatica*. Solus Princeps convocare debet Concilia
53. nationalia. Perſonæ Eccleſiaſticæ quod non ſimul ad nutum
57. Principis abeunt militatum, id clementiæ ſummi Principis eſt tribuendum. De dominatu ſummi Pontificis Autor
92. ita ſentit: *In Eccleſia orientali nullum apparet veſtigium horum odii pleniſſimorum jurium quaeſitorum, harum graviſſimarum uſurpationum, quae everterunt ac conturbarunt id, quod tam egregie fuerat ſtabilitum, tam clare diſtinctum, quae ex regno Jeſu Chriſti, cujus fundamentum ſunt probitas, a lucri aviditate disjuncta, & modeſtia, effecerunt monarchiae ſpeciem, quae in nihilum redigere ſtudet quascunque alias, quae ad minimum eis dominari, ac arbitrium de eis agere, meditatur.* Deinde faſtigii, ad quod autoritas Pontificis Romani graſſata fuit, gradus a tenuiſſimis initiis ad magnitudinem usque laborantem deli-
98 ſeq. neat. Porro Papam confert cum Metropolitano, ejusque jura quæſita admodum labefactat & imminuit, Hiſtoria eccle-
118 ſeq. ſiaſtica in ſubſidium vocata. Apoſtolos oſtendit fuiſſe pari poteſtate eccleſiaſtica, pari jure, nec *Petrum* exſtitiſſe magis vicarium Chriſti, quam reliquos Apoſtolos, ita tamen, ut *Petrus* fuerit primus ordine & ſpecialiori ratione Chriſti vicarius, eo quod ei fuerit dictum: *Paſce agnos meos, paſce oves meas.* Primatum, exiſtimat, ejus conſtitiſſe in eo, quod,

ut

ut Christum sequeretur, primum fuerit evocatus, ac quod petrarum, quibus ecclesiam Christus superstruxit, fuerit potissima & primaria, quorsum respexisse Jesum putat per verba illa: *Tu es Petrus* &c. Petra angularis, sine qua non potest subsistere ecclesia, solus est Christus. Paulo post tribuit etiam *Petro* jus inspectionis in reliquos Apostolos. Quibus vero id rationibus sit evicturus, non licet assequi conjectura. Pontifici Romano, quem pro *Petri* successore habet, non plus juris concedit in ceteros Episcopos, quam *Petro* fuerit in reliquos Apostolos, credens, ipsum solum non tenere plus autoritatis, quam universos Episcopos, imo horum pronuntiata pluris esse, quam Papæ solius. Suffecerint hæc speciminis loco, siquidem ex eis facillime tanquam ex fimbria de texto universo poterit judicari. Autorem pro Doctore Sorbonico reputabunt nonnulli; compluribus videbitur esse Jansenista. Alii ipsum ejus Ecclesiæ Romanæ credent esse sodalem, quæ nusquam existit, nusquam apparet, haud absimilem illi Marchioni, qui ejus regni sese prædicat consortem, quod regnante *Conrado II* exstitit, ac ex toto jam fere desiit. De reliquo peritia Historiæ Ecclesiasticæ Gallicæ utramque in hoc Opere facit paginam, adeo, ut non possimus, quin Autoris diligentiam scientiamque, ex libro hoc clarissime elucentem, publice prædicemus. Pag. 132. 137.

FRANCISCI CAROLI CONRADI, JURISconsulti & Antecessoris in Academia Julia, de veris mancipi & nec mancipi rerum differentiis Liber singularis.

Helmstadii, apud Christ. Frid. Weygand, 1739, 4.

Plag. 13.

Qui ab aliquo inde tempore politissimis *Parergorum* Libris omnes elegantioris ingenii Jurisperitos mirifice sibi devinxit, Celeberrimus *Conradi*, jam, illis paulisper sepositis, novum, idque luculentissimum, præclaræ in antiquo Romanorum Jure doctrinæ specimen edidit, & in nobili de rebus mancipi argumento operam collocare suam hoc minus

 dubi-

dubitavit, quo certius constat inter Antiquitatum cultores omnes, quotquot nodum hunc solvere Gordium studuerunt, interpretes hic passim hærere dubios, nec satis se feliciter ex argumenti hujus expedire tricis posse. Occasionem suscipiendi hujus perficiendique consilii præbuisse Viro Consultissimo videtur conscripta a doctissimo Patricio Finariensi, *Dominico Bricherio Columbo*, & duobus abhinc annis Vindobonæ publicata, Dissertatio, in qua, perhonorifica hinc atque illinc Autoris nostri mentione injecta, Quiritarium dominium in rebus nec mancipi, usucapione quæsitis, vindicatur. Nonnullis, quæ ad rem pertinere videbantur, in Præfatione præmissis, *septem* absolvit *Capitibus* limatissimum hoc Opusculum laudatissimus *Conradi*. *Primum* eorum *de rerum divisione in mancipi & nec mancipi* inscriptum est. Docet hic Cel. Autor multo, ut plerumque solet, eruditionis apparatu, quo in loco exposuerit *Cajus* de rerum mancipi & nec mancipi divisione, & conjecturam in *l. 1 pr. ff. de Divis. rer. & qualit.* proponit; quare dixerit *Ulpianus*, *omnes res aut mancipi esse, aut nec mancipi*, disquirit; *Schultingii* sententiam de loco, quo hanc rerum divisionem tractaverit *Cajus*, sub judicium vocat, ejusque in *l. 1 pr. ff. de Acquir. rer. domin.* superesse vestigium monet. *Capite secundo definitiones rerum mancipi & nec mancipi*, *a* Boethio *tradita*, explicantur. Hic solide docet Amplissimus Autor, nec definire *Ulpianum* res mancipi, nec, quod *Wæchtlero* visum, earum tantum exempla quædam proponere; *Boethii* rerum mancipi definitionem, recte judicante *Schultingio*, minus esse perfectam; ejusdemque textum a *Cyno* fuisse corruptum, licet vel maxime illius se lectio *Schultingio* probaverit. Porro, res nec mancipi qua ratione *res sui juris* dixerit *Boethius*, indicat, earum naturam ex eodem uberius interpretatur, &, a talium rerum nexu, quo in dominio juris erant Quiritium, ductam esse nexus in mancipatione appellationem, ostendit. *Caput tertium* est *de origine distinctionis*, &, *quæ res fuerint mancipi, quæ nec mancipi*, exponit. Inter alia plura notatu dignissima egregie Autor probat, rationem, quæ ipsam hanc

hanc rerum divisionem apud Romanos produxerit, non in potissima divitiarum parte, sed in vetustissimo Quiritium patrimonio, esse quærendam, nec esse satis clarum ex *Plinii* testimonio, margaritas res mancipi aut mancipatas fuisse; rustica soli Italici prædia quam potissimum ob causam primum inter res mancipi locum obtineant, curque fundum nominaverit *Ulpianus*, diligenter inquirit; urbana ædificia non proprio, sed accessionis, jure res mancipi, ea vero prædiorum rusticorum jura fuisse mancipi, quæ ab antiquis recepta temporibus, significat erudite, & causas, cur rerum mancipi numerum augere dubitaverint Romani, subjungit Celeb. Autor. *Quarto Capite de dominio civili, sive ex jure Quiritium, & naturali, sive bonitario, quo res mancipi & nec mancipi præcipue differebant*, agitur. Videmus hic Celeb. Autorem mancipi res dominio juris Quiritium, civium Romanorum proprio, vindicare, pariterque differere eleganter de rebus, quæ jure optimo dicebantur mancipi; de jure commercii, juris Quiritium parte, diverso a juris Gentium commercio; de mancipi rebus, quæ in commercio fuerunt, proprio jure civium Romanorum; de rebus nec mancipi, juri Gentium relictis, & dominio naturali, sive bonitario, & quæ sunt aliæ doctrinæ selectioris particulæ. Quod sequitur *Caput quintum, quænam requisita fuerint*, docet, *ut res esset in dominio ex jure Quiritium.* Eorum tria fuerunt, nempe, ut, qui rem transferret in alium, ejus esset dominus civilis, ex Quiritium jure, &, qui acciperet eandem, non minus ejus juris communione gauderet; deinde, ut ipsa res esset e rerum mancipi numero; denique, ut res acquisita esset uno ex illis modis civilibus, quibus dominia rerum, ex jure Quiritium, acquiri poterant. Ea conjunctim adesse debuisse, ut res esset mancipi, *Varronis*, *Tullii*, *Ulpiani*, & *Boethii*, confirmatur testimoniis; obscura *Varronis* loca de mutatione domini in mancipi & nec mancipi rebus distinctius explicantur, eademque admovetur interpretatio iis, quæ de dominiorum in rebus mancipi & nec mancipi acquisitione tradidit *Ulpianus*. *Caput sextum de*

modis acquirendi dominii naturalibus, rerum nec mancipi propriis, & *septimum* denique *de civilibus acquirendi dominii modis, uno rerum mancipi proprio, mancipatione, reliquis mancipi & nec mancipi communibus*, ſingularia multa complectitur, de quibus dicendum nobis eſſet copioſius, niſi ea jam ingenii excellentis & doctrinæ prorſus ſummæ laude floreret Autor præſtantiſſimus, ut, ſumma tantum ſcripti ab eo divulgati capita indicaſſe, ſufficere ad ejus commendationem videretur. Nos igitur ab Opuſculi politiſſimi lectione alio converſuri oculos, nil niſi ſolennes olim Romanis plaudendi acclamandique formulas apponimus: *bene & præclare, belle & feſtive, non poteſt melius!*

A COLLECTION OF SCARCE AND VALUAble Treatiſes, upon Metals, Mines, and Minerals, &c.

h. e.

COLLECTIO RARIORUM ET MAGNI PRETII Tractatuum de Metallis, Mineris, ac Mineralibus. Partes quatuor. Parte prima & ſecunda continetur Ars metallica, Tractatus, origine Hiſpanicus, doctiſſimi Viri, ALVARI ALFONSI BARBÆ, directoris puteorum metalliferorum, qui Potoſii ſunt inter Indos Septentrionales, in Anglicum ſermonem translatus per Nobilem Virum, SANDWICH, Anno MDCLXIX. Pars tertia ſiſtit pretioſiſſimum Tractatum G. PLATTESII, qui inſcriptus eſt Declaratio omnium generum & ſpecierum mineralium ab auro ad carbones usque foſſiles. Pars quarta exhibet HOUGHTONI metallorum foſſorem perfectum.

Londini, apud C. Jephſon, 1738, 12.

Plag. 13 ½.

Collectionis hujus, magno utique in pretio habendæ, hic *Partem* tantum *primam & ſecundam*, quæ uno ſunt Volumine conjunctæ, exhibemus. Reliquæ enim duæ aut lucem adhuc publicam expectant, aut certe nondum ſunt ad exteros perlatæ. De aureo *Barbæ* libello, in omnium ver-

versante manibus, copiose commemorare supervacaneum est, cum inter omnes constet, de lapidibus auro, cinnabari, & argento, feracibus, eosdem excoquendi methodis, deque lapidum genesi, abunde hic disseri. Prout artis peritis solenne est in arte metallica technicis uti terminis, sic metallifossoribus usitatæ per Britannias notiones Anglicæ, quæ passim in hoc libro exstant, & latinitate donari nequeunt, exteris utiles esse minus valent; quapropter nec est, quod de hoc argumento uberius exponi possit. Hoc abunde cognoscimus, *Agricolæ*, *Casio*, *Aldrovando*, *Plattesium Houghtonum*que parum cedere.

DE LA NATURE DU FEU, &c.

id est,

DE NATURA ET PROPAGATIONE ignis Dissertatio, exhibita Academiæ Regiæ Scientiarum, præmii gratia, Anno MDCCXXXVIII propositi; Autore GRANDIO, Theol. Baccalaureo, & Philos. Professore in Collegio Navarrensi.

Parisiis, ex officina Caroli Osmont, 1738, 4 maj.

Plag. 3.

Doctus Autor, antequam ad theoriam suam explicandam accedit, tanquam postulata præmittit nonnullas propositiones, quas in Lectionibus physicis Abbatis *Molierii* satis esse demonstratas putat; quarum præcipuæ fere hæ sunt: quod vortices Terræ & Solis ex aliis perexiguis vorticibus, atque hi rursus ex aliis minoribus, constent; quod vortices isti, gyrando circa propria centra, vim centrifugam nanciscantur, in eodem strato, sive in eadem a centro distantia, eandem, in minori vero distantia, & in ipsis minoribus vorticibus, (dum cetera sint paria,) majorem, & in majoribus minorem; quod vortex, qui majorem vim centrifugam, ob quamcunque causam, acquirit, quam vicini, horum quibusdam stratis potiatur, eademque, cessante illa causa, iterum amittat, restituto scilicet hoc pacto æquilibrio; quod intervalla, inter globulos sive vortices aereos, quos medium

primi ordinis Autor appellat, medio ſecundi ordinis, ſive vorticibus minoribus, ex quibus etiam majores ipſi conſtant, & intervalla vorticum ſive *medii ſecundi ordinis*, vorticibus iterum minoribus, ſive *medio tertii ordinis*, atque ita porro, repleta ſint; quod media illa vel ſint *pura* & omnino liquida, vel ex prioribus iſtis *derivata*, hoc eſt, talia, quorum vortices ſinguli ſingulos globulos duros in centro habeant; quod ſulphur ſive oleum ex vorticibus *derivatis tertii ordinis* conſtet; quod motus vorticum purorum tertii ordinis (quos tanquam *primum* Carteſianorum *elementum* conſiderare licet,) interdum ita augeri poſſint, ut tamen æquilibrium prorſus tolli neceſſe ſit; rurſusque, quod motus & ipſa moles illorum vorticum interdum ita creſcere queat, ut tamen vortices ſecundi ordinis, (ſive *ſecundi elementi* Carteſiani,) ab iis parum commoveantur, interdum vero ita, ut ab iis, magnopere & usque ad æqualitatem fere auctis, vortices ſecundi elementi ſatis vehementer concutiantur, & ad tremorem concitentur. His præmiſſis, demonſtrare conatur Autor, naturam ignis conſiſtere in motu extraordinario vorticum primi elementi; ab iis motum violentum communicari cum moleculis olei, in corpore ignito comprehenſis; atque has moleculas, magna vi agitatas, elevare & diſpergere partes inſenſibiles corporis ardentis, inſimulque tremorem & vibrationes excitare in vorticibus ſecundi elementi; unde & lumen & calorem oriri neceſſe ſit. Explicat deinde etiam alias ignis proprietates; tandemque & propagationem ejus, ex iisdem principiis, atque adeo ex violento motu, quem particularum ſulphurearum ſive oleoſarum aliæ cum aliis communicant, deducere ac declarare contendit.

J. C. HARENBERGI PERICULUM GEOgraphicum de Regione Aram paddan ſeu Aram naharaim, ejusque urbe Haran.

I. In rebus *Abrahami*, *Iſaaci*, ac *Jacobi*, præſtantiſſimorum Ebræorum, injici nonnunquam mentionem de regione *Aram*

Aram paddan, seu *Aram naharaim*, atque de urbe *Haran*, nemo unus facile ignorat. Commentatores, quos ego vidi, cogitationes suas, simul ac hæc loca animis suis repræsentant, convertunt ad regionem, ab Euphrate & Tigri interceptam, eo quod Alexandrini interpretes Græci *Mesopotamiam* appellarunt *Aramæam Naharenam*. An vero iidem interpretes determinaverint eam famosissimam Mesopotamiam, non ausim sacramento contendere. Mesopotamia enim haud exstitit olim una. In libro *Judithæ Mesopotamiam, cis Euphratem* positam, reperimus, atque eo ipso patescit, Mesopotamiam dici terram quamcunque, fluviis duobus conclusam ac coercitam. *Nabuchodonosori* dux bellicus ibi *Cap. II, 24*, traditur, ex Cilicia superiori redux, prætergressus Euphraten, transiisse Mesopotamiam, multasque urbes, elatas robore & opibus, quæ ad amnem *Abronæ* adjacuerint, diruisse usque ad mare. Norunt Lusitani suam regionem *interamnensem*, seu Mesopotamiam. Alexandrini interpretes regionem Aram-Naharaim *Jud. III, 8*, dixerunt *Mesopotamiam Syriæ*. Interpres vulgatus eadem repetiit. Regionem *Paddan-Aram*, *Gen. XXVIII, 7*, memoratam, Alexandrini haud secus appellarunt *Mesopotamiam Syriæ*, Vulgatus vero nude simpliciterque transtulit *Syriam*. Quis vero credet, ætate interpretum Alexandrinorum terram, quæ Euphratem inter & Tigridem jacet, *Syriam* fuisse dictam? Quare nemo sibi in animum inducet, ut existimet, Alexandrinos interpretes Mesopotamiam ob oculos habuisse eam, quæ fluviis Euphrati & Tigri est interjecta.

II. Si quis ex me quærat, ubinam itaque terra *Paddan-Aram* seu *Aram-naharaim* fuerit sita; tum respondere lubet, terram designari, quæ Jordanem parvum inter & Jabocum fuit sita. *Baddan-Aram* est Aramæa, ab urbe *Botnia*, *Betonim*, *Butis*, *Basan*, cognominata. Quid enim, obsecro, interest differentiæ inter פדן *Phaddan*, *Batan*, *Baschan*, *Butin*, *Botnian*, ac *Betonim*? Eadem regio etiam dicta fuit *Aram-naharaim* seu *Aramæa inter fluvios duos posita*. In propinquo erant *Aramæa Beth-maachena*, *Aramæa* Dama-

Damascena, *Aramaa Zobiensis*, singulæ ab urbe aliqua primaria cognomen consecutæ. Nunc vero, cur ita statuam, rationes in medium sunt afferendæ.

III. Ac primo quidem cursum amnis Jaboci in subsidium voco, qui olim Ammonitidem a regione Basan, ac superiori Gileaditide, nec non Manassitida transjordanicam a Gaditide, disterminavit. Quo ipso intelligitur, Jabocum a septentrione versus Africum, ac porro Occidentem versus, undas suas traxisse, quas tandem in Jordanem infra mare Genesareticum effudit. Ita de natura & indole Mesopotamiæ transjordanicæ mirabitur nemo amplius. *Hieronymus* dubitantibus eximere potest eos, qui forte supererunt, scrupulos. Ipse *de Locis sacris* sic habet: *Fluvius Jaboc fluit inter Amman* (i. e. Rabbath Ammon), *id est*, *Philadelphiam & Gerasam in quarto milliario ejus*. Quanto autem intervallo abfuerit Philadelphia a Jordane, colligi potest ex intervallis aliis. Nam *Abila vitium* 12 mill. pass. Rom. aberat a Gadaris ad ortum, ac Abila hæc 6 mill. pass. distabat a Philadelphia. Ramoth Gileaditidis adjacuit flumini Jaboc ac 15 mill. a Philadelphia versus Occidentem. Gadara, Peræz caput, a Tiberiade remota fuerunt ad ortum stadia 60, testante *Josepho* in *Vita sua pag. 1025*. Tiberiadem inter ac Gadara spectabilis est lacus Tiberiadis, latus circiter 40 stadia, uti Autor est idem *Josephus de Bell. Jud. Lib. III Cap. 18*. Qua ratione Gadara a littore lacus orientali abfuerunt circiter stadia 40, & fortassis pauciora. Quis vero, stadiis octo æqualia fuisse millia passuum Romanorum, ignorat? Quæ cum ita sint, Philadelphia a lacu Tiberiadis abfuit circiter 20 millia passuum Romanorum. *Hadrianus* equidem *Relandus Palæst. Lib. III pag. 825*, intercapedinem hanc, existimat, fuisse disjunctiorem, ratus, Philadelphiam a Jordane abfuisse circiter 45 mill. pass. & hanc latitudinem a *Josepho* assignari Peræz. Verum, cum intervalla illa, paulo ante memorata, ipse *Relandus* agnoverit genuina, ratio suppetit nulla, cur illud Philadelphiæ a Jordane intervallum, quod *Relandus* ponit, suffragiis nostris excipere & dignari possimus.

mus. Peræam, qua erat latiſſima, 45 milliaribus paſſuum fuiſſe æqualem, haud inficiamur. At inde nondum effici cogique poteſt, ut, eam a lacu Tiberiadis ad Philadelphiam æque patuiſſe, credamus. Jabocum trium leucarum intervallo infra mare Galilææ in Jordanem influere, oſtendit *Sanutus* in *Secretis fidelium crucis pag.* 252. Ipſe autem Jabocus ita decucurrit verſus Jordanem, ut ſimul exſtiterit limes terræ Ammonitarum ad ortum ſitæ *Devt. II, 37*, Amoritarum a borea, Batanææ autem ad auſtrum. Qui autem ipſe exſtitiſſet Ammonitidis limes ad Manaſſitidis ortum, niſi a Septentrionibus delapſus Batanæam, Occidenti confinem, diſtinxiſſet ab Ammonitide, ad Orientem ſita? Et quid reſtat, niſi ut regionem Baſchan ſeu Batanæam, *Paddan-Aram*, ſtatuamus interjacuiſſe Jordanem inter & Jabocum? Quæ cum ita ſint, hæc regio, naturaliter duobus intercepta fluminibus, dici omnino debuit *Meſopotamia* & *Aram-naharaim*, ſeu *Aramæa*, *gemino flumini interpoſita*.

IV. Regio *Aramæa Meſopotamica* exſtitit finitima terris Ammonitarum. Quid itaque nos adducere poteſt, ut credamus, regionem Aram-naharaim Tigrim inter & Euphraten eſſe quærendam? Quis ibi inveſtigabit regionem Ammonitarum? *Bileamus* habitabat ad flumen montesque orientales in Aramæa in terra Ammonitarum, uti ſatis perſpici poteſt ex *Num. XXII, 5, XXIII, 7.* Montes illi reſpectu terræ ab Ebræis occupatæ omnino fuerunt orientales dicti. Syria, ad Damaſcum & ultra verſus Septentriones protenſa, huc certe non quadrat. Montes enim ejus dicendi fuiſſent ſeptentrionales, non orientales. Fluvius vero ille fuit Jabocus. Aramæa illa exſtitit *Aram-naharaim*, utpote ad Septentriones Eſſebunti adverſa, fluvio adjecta, terræque transjordanicæ, ab Ebræis occupatæ, ad ortum confinis. Syrus quoque appellatur *Jacobus*, Patriarcha, ſeu *Aramæus*, eo quod in regione Aram-naharaim egerat. Ammonitis proximam exſtitiſſe *Aram-naharaim* regionem, intelligitur inprimis ex belli hiſtoria, Ammonitas inter ac *Davidem* geſti. Ammonitæ enim ex Aram-naharaim, ex Aram Maecha, & ex

ex Aram Zobah, regionibus vicinis, auxilia conſcripſere *1 Chron. XX, 6.* Ex quo loco, cum *2 Sam. X, 8*, collato, videtur conſtare, regionem Naharaim ab Aramæa Rechob ſeu domo Rechob haud multum differre. Locum Zobah finitimum exſtitiſſe urbi *Chamath* ſeu Heliopoli, liquido conſtat ex *1 Chron. XIX, 3, 4*, ſiquidem Conna ſeu Chun, ad boream Damaſco vicina, Regi *Zobæ* fuit ſubjecta. Quis, quæſo, animum inducet, ut credat, Regem Ammonitarum, finitimis Regibus neglectis, ultra Euphraten in Meſopotamiam miſiſſe ſuos, qui ibi regulos excitarent ad militiam, ac ſtipendio ad bella communia ſuſtentanda eos conducerent?

V. *Aram naharaim* præterea memoratur *Gen. XXIV, 10, Deut. XXIII, 4, & Jud. III, 8.* Atque *Paddan-Aram* occurrit *Gen. XXVIII, 7, XXXI, 18, XXXIII, 18, XXXV, 9.* Una eademque deſignatur utraque appellatione regio. Nam in Aram-naharaim commorabantur *Bethuel*, ejusque filia, *Rebecca*, *Iſaaci* poſtea uxor, *Gen. XXIV, 10, 15*, immo *Laban*, frater *Rebeccæ v. 29, Gen. XXVIII, 5, 6, 7.* Qui ipſe habitabat in *Aram-paddan* ſeu *Paddan-Aram*, ibique opera *Jacobi* generi ſalubriter utebatur, *Gen. XXXI, 18, XXXIII, 18, XXXV, 9*, adeo, ut regio eadem duobus venerit nominibus. Urbs *Nahoris*, *Haran*, in ea terra eminebat, patria *Abrahami*, caput regionis & Aram-naharaim & Paddan-Aram, *Gen. XXIV, 4, 10, XXVIII, 2, 5, 10, XXIX, 4.* Ne vero exiſtimes, regionem hanc in Meſopotamia famoſa & transeuphratena eſſe inveſtigandam, impedit iter *Jacobi*, a *Labano* clanculum ſeſe proripientis. Ipſe *Jacobus* cum familia, opibus, armentis, gregibusque, inſciente *Labano*, viæ ſeſe dabat, ac die decimo in montem Gilead perveniebat, *Gen. XXXI, 20, 23. Labanus* ſeptimo itineris ſui die eum ibi conſequabatur, *v. 23.* Poſtridie *Jacobus* veniebat ad locum *Machanaim, Gen. XXXII, 2*, terminum tribus Gad verſus Septentrionem. Poſtera luce attigit locum *Pniel*, Jaboco proximum, *XXXII, 22, 31.* Inde iter profecutus eſt ſuum, venitque ad locum *Suchoth*, poſtea Gaditidi attributum. Ipſum itinere admodum lento

tar-

tardoque fuisse profectum, documento est copia hominum pecudumque, quibus erat stipatus & circumdatus, *XXXIII, 14.* Montis vero Gileaditici locus, in quo *Jacobus* cum *Labano* pacem & amicitiam reconciliabat, posthæc dictus fuit *Mizpah*, *Gen. XXXI, 49.* Locus *Machanaim* attigit versus Septentriones regionem Basan, *Jos. XIII, 30,* ac in limine confiniorum Gaditidis dimidiæque Manassitidis, *Jos. XIII, 29,* ita tamen, ut Gaditidi annumeraretur, *Jos. XXI, 38.* *Jacobus*, relicta Machanaim, transiit Jabocum, *Gen. XXXII, 22.* Quare ille ipse locus ad latus Jaboci septentrionale fuit situs, ceteroquin haud procul a Jordane remotus, *2 Sam. II, 29.* Quantum ad locum *Mizpah* seu *Mizpeh* attinet, quæri potest, an non is sit idem ac *Ramoth Mizpe*, seu *Ramoth in Gilead*, alias dictus *Amatha*, *Betharamathum*, *Bethharam*, *Mizpeh*, *Maspha*, *Eusebio* teste 15 mill. pass. remotus a Philadelphia versus Occidentem. Si quid judico, ipsa hæc loca non differunt. Ramoth enim juxta Jabocum, indubie in ora ejus septentrionali, fuit posita, licet Gaditidi attributa. Licet autem vel maxime *Mizpah*, in qua *Jacobum* inter & *Labanum* gratia coiit resarta, a Ramathunte Gileaditidis esset longe diversissima; illud tamen sua luce radiat, *Jacobum* diebus decem e Mesopotamia transeuphratena ad flumen Jaboci, & quidem profectione tarda, pervenire haud potuisse. Truncum ac stipitem esse eum oportet, qui, *Jacobum* intra decendium ex regione transeuphratena ad urbem Machanaim usque cum sarcinis ac imbelli familia gregibusque ovium progressum esse, crediderit.

VI. Mesopotamia illa transjordanica porro elucebit clarius, simul ac ad situm urbis Haran attenderimus. Ex hac enim urbe decedere jussus fuit *Abrahamus*, cum regionem *Aram-naharaim* esset derelicturus. Hæc erat urbs illa, quam *Labanus* incolebat, *Gen. XXIV, 10, XXIX, 4,* sitam in Aram-naharaim seu Aram-paddan. Hæc urbs, Ebræis חָרָן dicta, inseritur numero urbium Damasco circumvicinarum. *Ezechiel* commemorat urbes *Charan*, & *Canne*, & *Eden*, & mer-

 catores

catores Sabæos ſeu ex *Saba*, *Aſſur*, & *Chilmad*, *Cap. XXVII*, 23, *Sennacheribus*, Rex Aſſyriorum, *Hiskiam*, Judæ Regem, ut ſeſe ipſi dederet, moniturus, memoravit, a progenitoribus ſuis expugnatas eſſe urbes *Goſan*, *Haran*, *Rezeph*, *Eden* juxta *Thelaſſar*, *Chamathen*, *Arphad*, *Sepharvaim*, *Hena*, & *Iwa*, 2 *Reg. XIX*, 12, 13. Hisce urbibus apud ſcriptores exteros hæc fuere nomina: *Avran*, unde Avranitis regio dicta, cujus caput poſtea erant Boſtra, *Conna* prope Damaſcum, *Paradiſus*, quam *Ezechiel* alias vocat Gan-Eden, Sara ſeu Sarepta, alias in libro *Juditha* dicta *Sur*, *Themella*, *Sogane*, *Avran*, *Reſapha* Palmyrenes, *Paradiſus*, *Lariſſa*, *Heliopolis*, *Aradus* & *Antaradus* in Syriæ littoribus, *Jabruda*, *Ina*, & *Abida*, intra Cœle-Syriam poſita. Nullus Geographorum ullam harum urbium, licet de quarundam poſitu nonnihil diſſenſus exſtet, in Meſopotamia famoſiori collocavit. *Chamathen* haud longe abfuiſſe Damasco, pateſcit ex *Ez. XLVII*, 17, & *Zach. IX*, 1, 2. Heliopolin, quæ nunc Balbec dicitur, ſubeſſe, alias oſtendi. *Ezechiel* reducibus ex Babylonia Judæis terras olim promiſſas rurſum aſſignat loco laudato, terminumque ejus, Orienti oppoſitum, determinat per confinia *Chavranæ* (חַוְרָן), *Damascenes*, & *Gileaditidis*, atque *transjordanicæ Iſraelitidis usque ad mare orientale*, i. e. mortuum, *v.* 18. *Chavran* hæc Arabice vocatur حوران *Chavran*, id eſt, *Avranitis*, *Joſepho* ſatis cognita, qui eam modo Αυρανῖτιν, *Antiqu. Jud. XVII*, 13, *XV*, 13, modo Αβρανῖτιν, *Antiqu. Jud. XV*, 13, *XVII*, 10, cum *Suida* (a) appellat, atque Trachonitidi ac Batanææ interponit, *Antiqu. Jud. XVII*, 13, *XV*, 13. Hæc plane ad Meſopotamiam magnam faciunt nihil. *Abulfeda* in *Geographia* caput Avranitidis vocat *Boſtra*. Quo ipſo poſitus loci *Charan* ſeu *Chavran* ſatis pateſcit. In libro *Juditha* mentio injicitur *amnis* Αβρωνᾶ, i. e. *fluvii*, *Abranitin alluentis*. Quis non ſtatim animadvertit, Jabocum memorari, terminum Ammonitidis occidentalem? *Guilielmus Tyrius* concordat *Abulfeda*, *Lib. XXII* ſic ſcribens: *Avranitis*

(a) Αβρανῖτις, χώρα.

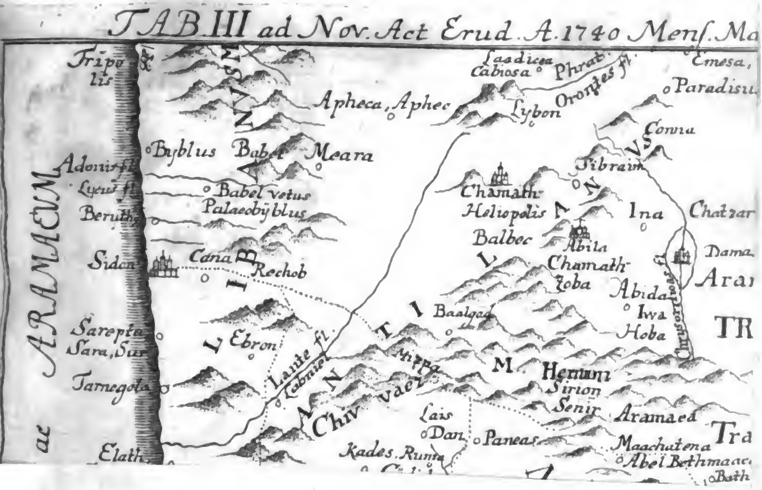
tis regio, quæ ſecus mare Tiberiadis eſt. Conſonat eisdem *Jacobus Golius* in *Lexico Arabico* ad vocem حوران, atque *Havran regionem auſtralem Damaſci*, Arabicis Autoribus præeuntibus, appellat. Qui itaque ſitum Boſtrorum haud ignorant, eos Avranitis & *Chavran* ſeu *Charan* latere non poteſt.

VII. Regio *Paddan-Aram* dicta fuit ex urbe *Paddan*, ſeu *Batan*, *Baſchan*, *Buti*, *Botnia*. Exempla conſimilis denominationis ſunt in promtu. Ita tractus Damaſco vicinus vocatur *Dammeſchec-Aram 2 Sam. VIII, 6.* Tractus ad Maecham poſitus appellatur *Maechat-Aram 1 Chron. XIX, 6.* Eadem ratione tractus ad Soba, צוֹבָה, in qua *Salomo* condidit urbem Tadmor, vocatur Aram-Zoba & Chammath-Tzoba *2 Chron. VIII, 3.* *Soba* autem, Arabum ex teſtimonio, eſt urbs *Kinneſrin*, ſita inter Halebum & Emeſam, Syriæ urbes. Batan ſeu Betonim urbs fuit Gaditidis, eam ad boream a Menaſſitide diſterminans. Regio enim Gaditarum ab Eſſebunte procurrit ad Ramath Hammizpe & Betonim, *Joſ. XIII, 26.* Cum vero Ramath Hammizpe ſit eadem ac Ramoth in Gilead, ſitus loci Betonim hinc quodammodo innoteſcit. *Euſebius Bothniæ* nomen ei attribuit. *Butis* haud differt, licet Ven. *Hermannus von der Hardt* in *Medabenis pag. 5* per hanc deſignari credat urbem Rabbath-Ammon, ſeu Philadelphiam. In *Diatypoſi Leonis Auguſti* recenſetur præfectura Arabiæ ejusque loca, ac inter ea Boſtra *metropolis*, *Medava*, bello Ammonitico cum *Davide* illuſtrata, *Kanothas*, quæ in ſacro Codice *Kana* & *Kanath* appellatur, *κώμη χερȣς*, *vicus Cherus*, in quo Charan videtur ſubeſſe, ac *Βαταναίως* ſeu *vicus Batanei*. Epiſcopatu inſignis exſtitit locus hic *Batan*, alias *Votaneos* dictus, immo *Saltus Votanios*. Batanæa ſeu Baſchan ea olim exſtitit regio, quæ Menaſſitidis transjordanicæ cognomen poſtea obtinuit. Non enim eſt, quod Batanæam a Baſanite ſeu Baſchan diſtinguamus. Objectiones, quibus id nonnullis fuit perſuaſum, ſolide diluit *Hadrianus Relandus* in *Palæſtina Lib. I Cap. 33 pag. 201 ſeq.* *Stephanus Bataneas*, ſeu *Bataneam*, locum habitationibus

nibus aptum, non ignoravit. Ipse enim ita habet in *Ethnicis:* Βατανέαι. συνοικία Συρίας, ἡ καὶ Βατανέα ἑνικῶς. *Batanea, locus habitatus Syriæ, quæ & Batanea, in numero singulari.* Quo testimonio rursus docemur, Bataneam regionem obtinuisse nomen ex loco quodam olim illustri. Addere lubet hoc unum, Basanitin a Jaboco ad confinia Ammonitidis, ad Libanum, & ad Jordanem usque, rursum patuisse. Initio quidem *Paddan* seu *Batanea* fuit urbs primaria hujus tractus. Successu autem temporis Bostra ac Adraa caput extulerunt. *Ezechielis* ævo excelluit *Chavran*, ac Avranitis nomen fuit exortum. Successerunt posthæc alia atque alia nomina regionis hujus, quæ jam recenseri nihil attinet. Obiter illud liceat animadvertisse, *Abilam vitium* (Abelcramim) ab *Abila Bataneæ* haudquaquam differre, quamvis secus *Relando* fuerit visum. Sunt, qui *Abilam* & *Pellam* eandem putent fuisse urbem. Applauderem viris doctis, qui sic sentiunt, nisi Abila fuisset urbs Bataneæ, Pella autem Peræx ad Septentrionem extrema: atque nisi *Polybius* dudum Pellam ac Abilam luculente distinxisset. Ut autem ea, quæ huc usque fuerunt disputata, uno conspectu intelligi, ac posthæc judiciis aliorum promtius examinari,
TAB. III. possint, Tabulam Geographicam juvat adjungere, posterioribus curis enodatam ac emendatam.

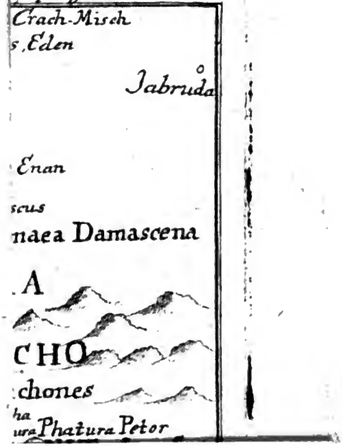
VIII. Rex Aramææ interamnensis (אֲרַם נַהֲרַיִם) exstitit paulo post obitum *Josuæ*, inclytissimi Ebræorum Ducis, famosissimus ille *Cusan Rischataim Jud. III, 8, 10,* qui Ebræos ad octo annos sibi reddidit tributarios & vectigales. Qui ex Transeuphratena hunc *Cusanum* arcessunt, non satis ad indolem regnorum ætatis priscæ, nec ad Aramææ interamnensis situm, respiciunt. Juxta Ebræos ac inter eos egerunt reguli, qui ipsis exstiterunt graves, nempe Moabitidis, Ammonitidis, Ægypti, Damascenes, Casiotidis, Idumææ, Philistæorum, Amalecitarum. Nondum mos invaluerat stabiliendi vastissima regna tempore *Othnielis*, qui *Cusanum* refrænavit ac repressit. Arbitrium Principis admodum circumscribi solebat ea ætate consessu senatorum ac procerum urbis cujusque.

Regi-

TAB III ad Nov. Act Erud. A. 1740 Mens. Ma
Tripolis
Apheca, Aphec
Laadicea Cabiosa
Phrat
Orontes fl.
Emesa
Paradisu
Lybon
Conna
Byblus
Babel
Meara
Adonis fl.
Lycus fl.
Babel vetus
Palaeobyblus
Beruthus
Tibraim
Chamath
Heliopolis
Balbec
Abila
Chamath
Zoba
Ina
Chatzar
Dama
Aram
Abida
Iwa
Hoba
TR
Chrysorrhoas
Sidon
Cana
Rechob
Baalgad
Sarepta
Sara, Sur
Ebron
Lante fl.
Hermon
Sirion
Senir
Tamegola
Chiv
Aramaea
Lais
Dan
Paneas
Maachatena
Tra
Abel Bethmaac
Bath
Elath
Kades. Runta
ARAMAEUM
ac
LIBANUS
ANTILIBANUS

decem

ıı pag. 278.

Crach-Misch
s, Eden
Jabruda
Enan
scus
naea Damascena
A
CHO
chones
ha
ura Phatura Petor

Regibus magis erat jus ſuadendi, quam imperandi, tantum abeſt, ut Rex unus Meſopotamiæ famoſiori tunc præſederit univerſæ,vel per Syriam univerſam arma victricia in Ebræorum usque terras protulerit. Quis oſtendet, Meſopotamiam illam majorem unquam *Syria* (אֲרָם) vocabulo veniſſe? Niſi doctores eccleſiæ bene multi *Abrahamum*, *Naborem*, *Bethuelem*, ac *Labanum*, trans Euphraten vitam degiſſe exiſtimaſſent, ipſis nunquam in mentem veniſſet credere, *Abrahamum* dictum fuiſſe *Ebraum* (עִבְרִי) a trajecto flumine Euphrate. Nomen enim hoc vel a regione, vel ab urbe, defluxit. Teſtor indolem linguæ Ebrææ & analogiam. Regio transjordanica ſimpliciter vocata fuit עֵבֶר, *ebber*, ſeu *Peraa*, i. e. trans fluvium poſita. Conf. *Num. XXXII, 32.* Quam ob cauſam *Abrahamus* appellatus fuit *Ebraus* a commoratione, in Haran olim exerceri ſolita, videlicet a regione illa transjordanica, quaſi *transjordanicum* diceremus. Ab *Eber* Ebræus vel Ebræi dicti haud ſunt. Poſteros *Salomonis* quis audivit dici *Schlomohim*? Quin potius poſteri *Eberis* dicerentur בני־עבר *filii Eberi?* Et cur pater avusque *Abrahami* haud vocati fuerunt *Ebrai* (עִבְרִים), ſi origo vocis ab *Ebero* profluxit? Verum haud intercedimus, quo minus hic quisque ſuo ingenio abundet. Hæc enim per ſeſe ad ſcopum noſtrum haud faciunt vel juvandum, vel elidendum.

IX. Sed quem ob uſum ad hanc minutiſſimarum rerum inveſtigationem deſcendimus? Quinam inde ſperandi ſunt fructus? Ita merito quæſtionem inſtituimus, ac, quid ad eam ſit reſpondendum, ſubjiciendum judicamus. Primo quidem nulla eſt vox, nullum verbum, Codicis ſacri, a quo curam noſtram reſilire ac averti deceat. Verba enim ſunt rerum ſigna. Quo igitur luculentior nobis eſt ſenſus ille, quem ſingulæ voces fundunt, eo clarior & evidentior ipſa nobis erit propoſitio, ex eis conflata ac compaginata. Secundo uſus ille non eſt exiguus, qui ex inveſtigatione hac ad difficultatem Geographicam quandam, majoris ſane momenti, tollendam pertinet. Quis enim, rerum Geographicarum paulo peritior, unquam credibile exiſtimabit, *Jacobum* intra decem

decem dies viginti fere milliaria Germanica per itinera obliqua confecisse, ita, ut nihilo secius ex Mesopotamia transeuphratena ad confinia Jaboci prope montem Gilead & locum Machanaim pervenerit intra decendium illud? Intervallum profecto grande & ad 200 milliaria Germanica, si ad obliquos itineris commodi anfractus proficiscentium attenderis, protensum. *Labanus* autem die septima idem iter, quod *Jacobus* fugiens fecerat, perfecit. O viatorem volucrem & vento mobiliorem, qui 200 milliaria Germanica diebus septem, pedibus vel asino invectus, emetiri valuit! Et hæc ipsa est gravis illa difficultas, quam mihi præter alias objectiones in itinere homo Deista exsolvendam tradidit, ratus, me potius veritatem oraculorum sacri Codicis deserturum, quam dubium illud suum inextricabile dissoluturum esse. Sed illi difficultati removendæ me adhuc sufficere vidi, nec reliquas objectiones, minoris certe momenti, reformidavi, tantum abest, ut oracula diviniorum literarum ullis veris contradictionibus, vel nodis prorsus indissolubilibus, laborare credam. Non potui quidem Deistæ tela ex communi Commentatorum opinione retundere. Vulgarem sententiam inextricabili nodo implicatam, fateor aperte. At eapropter causam veritatis cœlestis nondum pro deserta reputare jus est. Restant enim passim in sacris literis momenta historica, geographica, & chronologica, quibus remedia interpretationis aptiora sunt afferenda, licet de cetero scopus & finis sacri Codicis satis constet, nec in eis, quæ ad pietatem rectosque mores faciunt, ulla sit caligo vel expositionis difficultas.

DELLA NOVELLA POESIA, CIOE DEL VEro genere e particolari bellezze della Poesia Italiana Libri tre, &c.

id est,

DE RECENTIORI ARTE POETICA, HOC est, de vero genere & singularibus Poetices Italicæ elegantiis, Libri tres.

Vero-

Veronæ, impensis Dionysii Ramanzini, 1732, 4.

Alph. 2 plag. 5

Tractationis hujus de arte poetica Autor est Cl. *Julius Cæsar Becelli*, civis Veronensis, qui, typographi precibus inductus, quo minus ea ederetur, tandem haud impedivit. *Libro primo* exposuit de Carminibus Italicis, ad modum Latinorum & Græcorum adornatis, de convenientia & disconvenientia horum cum Italicis, de Carmine epico, tragico, comico, lyricoque, ad quod referri solent Odæ, *Anacreontici* versus, Eclogæ, Satiræ, Epistolæ, & Elegiæ. *Capite* ultimo, seu *septimo*, disserit de Panegyricis, Epithalamiis, Genethliacis, Næniis, Epigrammatibus. *Libro secundo* commentatur de forma Poetices vere Italicæ, ac Poemata Italorum, divina, seu hymnos, nominatim Comœdiam a *Dante* Pag. 56.
cognominatam, Poematibus profanis admodum anteponit. Carminis lyrici, tum sacri, tum re amatoria pleni, quo Itali utuntur, elegantiam credit esse majorem ea, quæ in lyricis Græcorum ac Latinorum veterum Poematum existit, sive ad 69.
castitatem, sive ad efficaciam, respexeris. Poemata Romanensia inprimis celebravit, epicisque Helladis carminibus multum præstare existimavit, adeo, ut etiam eos, qui dissentiunt, operose refutaverit. Addidit exempla, ut res clarior 80.
evaderet. Versus, qui vocantur fabulæ pastorales, piscatoriæ, & venatoriæ, ab Italis tradidit inventos, eosque credidit plane abludere a Græcorum fabula satirica, narratione 141.
pastoritia, ac fabula tum tragica, tum comica. Quod ipsum ut eis quoque, qui dissentiunt, persuadeat, nil intentatum omittit, nihil non laborat. Disserit porro de Poematibus 180.
jocosis Italorum, eorumque fontibus, qui a Græcorum Romanorumque carminibus, joci conciliatoribus, sint diversi. Tum de Poesi, dialectis Italiæ incomtis culta, commenta- 211.
tur. Summa tractationis *Libri tertii* in eo consistit, ut exponatur de lingua, versu, & rhythmo Italico, nec non de ratione illa, qua Itali poetice cogitant, & cogitata verbis ef-

Nn ferunt.

ferunt. Eam a Poesi Latinorum, Græcorum, & Ebræorum, immo Gallorum, Hispanorum, & Anglorum, admodum differre, existimat Noster, adjungens nonnihil de va-
Pag. 239. riis compositionibus poeticis, quas Itali invenerunt. Operæ pretium duxit, de linguæ Italicæ natalibus, de prosa ac poëtica oratione, & utriusque dulcedine singulari, nonnulla in-
241. texere; de variis Italiæ linguis vulgaribus, ac carmine, eis pangi solito, differere; adversus *Bembum* demonstrare, versus Italici rationem nec a Latinis, nec a provincialibus, sed
252. ab ipsis Italis, natam esse & excultam; de poesi, a Provincialibus inventa, exponere, Siculosque, qui inter eos primi
268. carmini componendo animum appulerunt, ad indagandos Poeseos suæ annales exhortari. Genus carminis, quod appellatur *Sonetto*, propius contemplatur, ejusque artificium
327. præstabile ac leges expendit. Subjungit deinceps commemorationem de cantione, quam Itali appellant *Canzone*,
357. *Canzonetta*, & *Frottola*, eamque in sacram, heroicam, amatoriam, ac moralem, distribuit. Dijudicat *Petrarchæ*
374. ad Virginem sacram *Cantionem*. Progreditur ad commentandum de rhythmo octavo tertioque, ac de versibus solutis, hos, credens, cuivis materiæ posse accommodari. Quærit adhæc, utrum satius sit scribere Tragœdiam ac Co-
382. mœdiam oratione pedestri, an ad metrum adstricta. Ipse vero, utramque poetice esse scribendam, pronuntiat ac defi-
391. nit. Adjicit tandem anacephalæosin, & inquirit, an pulchritudo Poeseos Italicæ possit crescere, & quibus accessionibus ipsa ditari possit. Exemplis singulas suas enuntiationes, si forte fuerit necessum, illustrat, ita tamen, ut orthographiam, in manuscriptis & libris adhibitam, ubique studuerit retinere.

DELLA POESIA ITALIANA LIBRI DUE DI GIUSEPPE MARIA ANDRUCCI, &c.

hoc est,

DE POESI ITALICA LIBRI DUO JOSEPHI MA-

MARIÆ ANDRUCCII, in quorum primo generatim tractatur de versu, tum per sese considerato, tum spectato in relatione, quam habere potest cum rebus aliis, secundo autem exponitur de diversis compositionum generibus, ac de earum tum interna, tum externa, elegantia disseritur.

Venetiis, typis Christophori Zane, 1734. 4.
Alph. 2 plag. 11.

Ut Lectoribus de scopo ac summa tractationis constet, capita potiora quam licet brevissimis enarrabimus. Exordium Cl. Autor desumit ex eo, quod versus sit rei poeticæ & necessarius & instrumentum. Ostendit deinde, quid sit versus, quot sint ejus genera, & quomodo construatur. *Libri* in *Distinctiones*, *Distinctiones* in *Capita*, *Capita* in *Partes*, distinguuntur. Pertractat præcipue accentus, eorumque effectus. Moras syllabarum pronuntiandarum, seu tempora, expendit. Versum Italicum magis esse harmonicum, quam Latinum atque Græcum, sibi persuadet. Ostendit, sermonem Italicum non Pag. 4.
esse capacem versuum & Græcorum & Latinorum. Inquirit, in quasnam syllabas vocum Italicarum accentus deflectat, & quomodo id ipsum cognoscere valeamus. Versum definit 7.
per *congeriem syllabarum cum accentibus, qui certis determinatisque locis sunt collocati, quorum mensura facile possit observari.* Improbat varia versuum genera plus quam undecim syllabarum, a diversis Autoribus inventa. Dividit versus 12.
porro in integros ac truncatos, postea in planos, lubricos, ac tumidos, de eorum differentia exponit, ac, quot species inde teneat vulgaris Poetice, enumerat. Explicat deinde syllabas, versuum materiam. Excutit & explanat earum 19.
accidentia, *collisionem*, *pronuntiationem conjunctam*, & *remotionem*, seu *disjunctionem*. Addit nonnulla de licentia, qua in quantitate syllabarum mutanda utuntur, eamque æstimat ac limitibus circumscribit. Tractat deinde doctrinam de 25 seq.
accentu, quatenus ille versus Italici est forma. In quot & qui-

quibus syllabis ultra penultimam accentus in hendecasyllabis, decasyllabis, novenariis, octonariis, septenariis, senariis, quinariis, quadrisyllabis, trisyllabis, ac dissyllabis, dominetur, late longeque expendit. Inde ratiocinatur de licentia Autorum, quantum ad accentus attinet, eamque ostendit esse triplicem. Poetæ enim Itali aut transferunt accentum ex una syllaba in alteram, aut vocabula accentu
Pag. 40. privant, aut uni vocabulo duos imponunt accentus. Differit præterea de accentuum laudabili collocatione, ac de situ
46. posituque eorum vitioso. Caput rei nobis in eo videtur verti, ut accentus in pronuntiandis nominibus vocibusque sibi constet certoque talo nitatur, atque ut eadem accentuum ratio naturalis in soluto ligatoque orationis genere observetur. An Italica natio ad hoc fastigium adduxerit sermonem suum, liceat dubitare. Verum cum Autore ad ulteriora progrediamur. Ipse de verbis verborumque ad Poeticen habitu haud tralatitia exponit. Hinc ad Carmina, eorumque varia genera, commemoranda sese accingit. De Madrigalibus, Dithyram-
399. bis, Idylliis, Cantionibus, quæ vocantur *Cantate*, de Epigrammatibus, Epitaphiis, *Mottettis*, *Ribobolis*, ac versu soluto,
403. seu proso, diligentissime omnium agit. Versus certe solutus est omnium antiquissimus, inter Ebræos quippe jam ætate *Mosis* receptus, in duo hemistichia divisus, in quorum medio ac fine cantores interquieverunt. Disserit tandem de Epithalamiis, Epicediis, Genethliacis, Epiniciis, Eucharisticis, Propempticis, Sotericis, Protrepticis, Paræneticis, ac dirarum indicibus; de versu soluto, eoque plano; de versu lubrico, tum soluto, tum rhythmico; ac de difficultate excellenter patrio sermone versus componendi. Si quæ unquam institutiones Poetices Italicæ accurate doctèque concinnatæ prodierunt; hæ certe laude ista præ ceteris dignissimæ videntur. Exempla, passim adscripta, & Index copiosissimus, Lectori sunt usui, libri vero ipsius summæ ac tractationi admodum necessario ornamento.

ELO-

ELOGIUM JO. GUILIELMI HOFFMANNI, *Historiarum Professoris Vitembergensis.*

Ita ergo, quod feris demum annis fieri debebat, justo citius funus a nobis indicendum est *Jo. Guilielmi Hoffmanni*, Viri, cujus ætatem ingenium superaverat, cujusque fama, tot egregiis parta monumentis, tot in docendo dexteritatis speciminibus confirmata, vicinæ ad Albim Academiæ decus conciliavit omnibus numeris absolutum. Nobis profecto, qui plus simplici vice nobile ejus de literis bene merendi studium in his nostris Annalibus commendavimus, eo nunc acerbius interrupti præmatura morte conatus accidunt, quo lætiori prævidere animo poteramus, illum, ad ornandam spartam Academicam natum plane factumque, summæ aliquando autoritatis scriptorem in Historiarum & Themidos studiis futurum. Sed nec nostro res acta fuit arbitrio, nec habuerunt vota, quo caderent; decessit enim de statione sua *Hoffmannus*, nobisque, præter triste sui desiderium, præter elegantissimos variorum Opusculorum fasciculos, denique præter vitæ laudabiliter confectæ exemplum, reliquit nihil. Illam ipsam nunc vitam, quæ tanto illustrior, quanto fuit brevior, ut nostris enarremus Lectoribus, æquitatis & amoris in Virum egregium leges postulant. Natus est anno hujus Seculi decimo, 13 Calend. Decemb. patre *Godofredo Hoffmanno*, viro celebri, & tunc temporis regundis Zittaviensis Gymnasii civibus præfecto. Matrem coluit *Christianam*, *Georgii Schœnfelderi*, ad D. Joannis Ædem in eadem urbe Sacerdotis, filiam, quæ una cum majori natu filio, *Christiano Godefredo*, id egit diligentissime, ut puer, vix bimulus patre optimo orbatus, ad rectam virtutis viam duceretur. Crescentibus paulisper annis, *Peschecio*, *Miro*, *Müllero*, aliisque scholæ patriæ magistris, traditus fuit, quibus successu tam prospero discipuli formare contigit ingenium, ut, qui ad altiora progrederetur, omnes mox dignissimum judicarent. Illuminaverat jam Viadrinam doctrinæ suæ radiis nonnullos per annos Celeberrimus frater, a quo A. 1727 benevole accitus, alterum plane parentem in eo invenit, ejusque consiliis,

institutione, convictu, & Bibliotheca, quam habebat, instructissima maximo cum fructu usus est, cumque prius a Juris disciplina abhorrere videretur, ejusdem hortatu ad excolendum hocce studium lubentissime sese accommodavit. In hoc fratrem, aliosque haud vulgaris eruditionis viros, duces sibi selegit prudentissimos, Illustres Antecessores, *Jo. Gottlieb Heineccium*, & *Jo. Wolffg. Trierum*, qui id laborum suorum præmium tulerunt, ut discipulum non diu post conspicerent doctorem peritum, fidelem, disertum. Ex quo enim tempore liberalium Artium Magister creatus fuerat, quod anno abhinc decimo factum novimus, defensa ante Dissertatione polita, *Stemma Babenbergico-Austriacum* sistente, Philosophiam domi interpretatus est, cui, elapso biennio, Jurisprudentiam addidit, cum pro consequendis summis in eadem privilegiis *Jura emigrantium propter religionem* solide exposuisset. Accessit haud difficulter plausus nominisque celebritas; perlatæ sunt ad Nostrum literæ, conditiones splendidiores offerentes, quas vero modeste recusavit, seque vitæ Academicæ consecravit totum. Hac ex causa, divinæ semper providentiæ confisus, A. 1737 vacuum Professoris Historiæ munus in Vitembergensi Academia, jussu Potentissimi Saxoniæ Principis, læto hilarique suscepit animo, & docendi peritia, orisque suavitate, omnium statim in se oculos convertit, Batavosque cumprimis commovit, ut ipsum anno præterito in locum summi Viri, *Everhardi Ottonis*, qui Academiam Trajectinam ornaverat, surrogandum decernerent. Sed major erat Augustissimi Poloniarum Regis gratia, quam ut tanti ingenii Virum ex terris suis dimitteret; ideoque manebat Vitembergæ *Hoffmannus*, forte sua & plurium emolumentorum spe contentus, cujus etiam fructum paucis ante obitum hebdomadis uberrimum vidit, cum, præter Historici munus, Antecessoris provincia, a Beato *Krausio* relicta, clementissime ei concederetur, addita simul Consiliarii Aulici dignitate. Dum autem hac insigni gaudet felicitate, pridie Idus Novembres superioris anni morte festinata & immatura exstinguitur, non-

dum

dum trigesimum ætatis annum ingressus. Nominatis paulo ante Dissertationibus reliqua ejus adjungimus scripta, & eo quidem ordine, quo in lucem fuerunt emissa a Viro nunc inter cœlites triumphante: *Librum singularem ad Legem Juliam de adulteriis coercendis, Francof. & Lipf. 1733, 4; Dissertationem, singularia capita ex historia Triumviratus, ad illustrandum Jus Romanorum publicum & privatum, complectentem, eod. an. 4; Orationem in obitum fratris, Christ. Godofredi, 1735, fol.; Meletemata Academica ad Pandectas, Francof. an. eod. 4*, quæ quinquaginta Dissertatiunculas criticas complectuntur, quibus Programma, paulo ante divulgatum, *de Dialectica veterum JCtorum* præmissum est; *Diss. de legitimis impedimentis ex Jure Germanico, 1736, 4; Diss. ad Legem Oppiam de matronarum cultu, eod. anno, 4; Observationum, quæ ad usum fori spectant, Fasciculum, septem Dissertationes continentem, an. eod. 4; Quinarium Dissertationum in materias selectas, eod. an. 4.* Omnes, excepta tantum priore quam alieno nomine composuerat, in Viadrinorum JCtorum cathedra defendit, & hæc sunt earum argumenta: 1) *an maritus nobilis sit hæres uxoris mobiliaris in Silesia*; 2) *de Observantia gentium circa præliminaria pacis*; 3) *de Jure publico, quod in S. R. I. Interregni magni temporibus obtinuit*; 4) *de modo judicia privata exercendi apud Germanos Diss. I*; 5) *Specimen Jurisprudentiæ symbolicæ veterum Germanorum.* In Academia Leucorea publicavit *Progr. inaugurale de lubrico artis diplomaticæ, 1737, 4; Differt. de Fœderibus, ab Imperatoribus Rom. cum Francis, ante tempora Chlodovæi, factis, eod. anno, 4; Observationes Juris Germanici, Lipf. 1738, 8; Orat. panegyricam in auspicatissimum connubium Potentissimi Siciliæ Regis Caroli, & Serenissimæ Principis Saxon. Mariæ Amaliæ, 1738, fol.; Diss. qua acta & fœdera inter Imperatores Romanos & Francorum Reges primæ stirpis enarrantur, eod. an. 4; Diss. qua evincitur, Q. Sept. Flor. Tertulliani quæ supersunt omnia, in Montanismo scripta videri, eod. an. 4; Diss. qua ruina superstitionis paganæ variis Observationibus ex Historia Ecclesiastica Sec. IV & V illustratur, eod. an. 4; Diss. ad Concordatum*

Hen-

Henrici V & Callisti II de investituris Episcoporum & Abbatum, 1739, 4; *Progr. de Decanis & Decanissis*, *eod. an.* 4; & *Progr. quo Disputationes publicas ex Historia Germanica indicit, partemque Historiarum Europæ postremam ceteris longe jucundiorem, sed, si excutiatur, incertissimam esse, contendit*, eodem anno, 4. Præter ea annis 1737 & 1738 divulgavit *Documentorum ineditorum*, lingua Teutonica scriptorum, *Tomos II, Halæ Magdeb.* 4, & Lipsiæ recusas *Menagii Amœnitates Juris civilis* Præfatione polita instruxit. Doleant vero elegantiarum amatores omnes, non licuisse præstantissimo Viro cœptam in illustrandis Juris Antiquitatibus, Germanici præsertim, telam pertexere, & levem precentur terram tam caro capiti, quod nihil cum orbe literario communicavit, quod laude indignum habere debeant tam præsentis, quam futuræ, ætatis eruditi.

NOVA LITERARIA.

Prelum jam Lipsiæ reliquit nova Codicis Hebræi Sacri editio, secundum Belgicam *Everardi van der Hooght* adornata, & versione Latina *Sebastiani Schmidii* instructa. Nihil reliqui fecit Bibliopola, *Wolffg. Deerius*, cujus sumtibus procurata est, quod in ea perpolienda desiderari queat, ut Præfatio Cl. Linguarum Orientalium Professoris, *Jo. Christ. Clodii*, ei præmissa, uberius docet. Nunc vero novam Lexici Hebraici *Gussetiani* idem *Deerius* editionem parat, secundum exemplar, ipsius *Gussetii* manu auctum & correctum, quod ad manus ejus pervenit, & singulari nuper schedula indicatum est. Huic dein accedet Supplementum nominati modo Professoris *Clodii*, quod voces rariores, a *Gussetio* vel nulla, vel brevi tantum, nota illustratas, continebit, & versio *Schmidii* in iis Scripturæ Sacræ locis, ubi illæ occurrunt, cum aliorum interpretatione & epicrisi aliqua semper adjicietur. Intra annuum spatium absolvetur ejus impressio, & figuræ, non ligno, sed ære, exsculptæ, plagulis separatis extra contextum ei inserentur; quo fiet, ut nova hæc editio priorem & elegantia & perfectione aliquantum superet.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Junii Anno MDCCXL.
Pars I.

C. VALERIUS CATULLUS, VERONENSIS, & in eum JO. ANTONII VULPII, Eloquentiæ Professoris in Gymnasio Patavino, novus Commentarius locupletissimus.

Patavii, excudebat Josephus Cominus, 1737, 4 maj.
Alph. 3 plag. 12.

Eximia hæc est *C. Valerii Catulli* felicitas, quod clarissima quæque omnium temporum ingenia lepore suo ac venusto dicendi genere ad concinnandos Commentarios excitavit, *Statios, Vossios, Muretos, Scaligeros*. His princeps ætatis nostræ & cultioris Italiæ Criticus, *Jo. Ant. Vulpius*, succedit, cujus tanta est non in schola Patavina solum, sed per universum orbem literatum, celebritas, ut vel nomine suo signum quasi ad bene de *Catullo* sperandum tollere videatur. Jam anni septem & viginti præterierunt, ex quo *Catullum, Tibullo* ac *Propertio* stipatum, suisque illustratum observationibus, Patavii *Vulpius* emisit. Præf. pag. 16. Diversa autem, quæ a judicibus diversis lata sunt, judicia tantum apud *Vulpium* potuere, ut veterem telam omni studio retexeret, vel, si mavis, quod res est, proloqui, novam, eamque peregregiam, ordiretur. Quemvis igitur lapidem commovit, operamque dedit præcipuam, ut & textum, quam posset fieri, emendatissimum proferret, & in annotationibus subjectis intactum relinqueret nihil. Illud præstiturus, optimas lectio-

ctiones ex MStis Codicibus selegit, & argumentis idoneis, ducem secutus præ ceteris *Is. Vossium*, corroboravit. Contigit autem *Vulpio*, quod in conatibus hujuscemodi potissimum merito habetur, ut non ipse solum Codicem, qui in Bibliotheca Canonicorum Patavina servatur, perantiquum conferre cum editione *Vossiana* posset, sed a *Paulo* etiam *Galeardo*, Brixiensi Canonico, lectiones diversas trium, qui sunt in *Saibantium*, Nobilium Veronæ, scriniis, MStorum haud difficulter obtineret. In Commentariis non tam eorum secutus est morem, qui de varietate scripturæ longas & plenas plerumque tædii canunt nænias, sed rem ipsam aggressus est, eaque diligentissime scrutatus, quæ ad ritus & cerimonias antiquorum, ad mythicam artem, ad proprietatem linguæ Latinæ, ad rem poeticam metricamque, conferre quidquam videbantur, ita tamen, ut & juvenum & provectiorum haberet

Præf. pag. 17. rationem. Neque aliorum labores sprevit, verum sollicite conquisivit omnia, quæ ad *Catullum* ab aliis congesta sunt, cum ut e vetustiorum lectionibus proficeret, tum ne actum ageret, neve in plagii suspicionem apud morosiores Aristar-

18. chos veniret. Interim tamen post *Achillem Statium*, *Jos. Scaligerum*, & *Is. Vossium*, quorum operam dignis celebrat encomiis, nova invenit quamplurima; verum iis non gloriosum εὕρηκα adscripsit, sed, ut est studiosissimus modestiæ, ea omnia sine arrogantia proposuit. Nos, de hoc Opere condignum laturi suffragium, sic in præsenti verba faciemus, ut 1), *quid Prolegomenorum præmiserit* Vulpius, 2) *qualem se in ipsomet Commentario præstiterit*, 3) *quam utiles rerum vocumque tabulas subjunxerit*, industriis *Actorum* nostrorum lectoribus innotescat. In *Prolegomenis* prima est *de*

Proleg. pag. 23 seq. *vita Catulli* elegans & ampla Commentatio. Diu est, quod *Caji* verum prænomen *Catullo* subduxerunt, *Quintum* eum dicentes, *Jos. Scaliger* & *Jo. Harduinus*, e Soc. Jesu sodalis. Id vati suo *Vulpius* restituit, magnaque, quæ modo excitavimus, Criticorum nomina *Catullum* cum *Q. Catulo* Poeta commiscuisse, demonstravit. Natum *Catullum* Veronæ A. a C. U. 667 *L. Corn. Cinna* & *Cn. Octavio* Coss. communis

est

eſt opinio, de cujus veritate etiam atque etiam *Vulpius* ambigit. Patrem *Valerium* Poetæ tribuit, ac patrimonium lautius, quod tamen ab ipſo vehementer imminutum ſcribit, cum genio ultra, quam fas erat, indulgeret, pararet convivia, puellas a lenonibus redimeret, amicitiis nobilium floreret, eamque ob rationem villas quamplurimas, in quibus alio loco Sirmionem peninſulam, cujus ſe *herum* in *Carm. XXXI Catullus* appellavit, numerat, pignori elocaret, immo venderet. Ad. Cap. 31 pag. 105. Egenus ſua culpa factus, *Memmium* Prætorem in Bithyniam ſecutus eſt, ſed pauperior rediit, & ære alieno obrutus, diem ſupra quadraginta annos natus, obiit. Claruit mollitie ac venuſtate carminum, quæ pangere ut diſceret, amorum frequentia effecit. Succedit Diſſertatio altera, *de metris Catulli*, in qua quidem *Vulpius* illos deſcripſit, quos fundere *Catullus* ſcivit, verſus, phalæcios, hendecaſyllabos, jambicos, trimetros & tetrametros, choliambos & choriambos, ſapphicos, adonios, trochaicos, Steſichorios, Glyconios, pſeudophalæcios, hexametros & pentametros, Pherecratios, & Galliambicos. Dum ad *Vulpii* merita in ipſum *Catulli* textum enarranda accedimus, id commodiſſime ita fiet, ut quadruplicem *Vulpio* perſonam imponamus, videlicet 1) *Critici modeſti, & ab omni audacia alieni,* 2) *Grammatici gnavi & ſeduli,* 3) *Antiquarii periti ac venuſti,* 4) *Paraphraſtæ & interpretis judicioſi.* Et primo quidem, quam ſit inimicus ſolitæ Criticorum audaciæ, ad *Carm. LI* clare oſtendit. Ibi poſt *v.* 7 lacuna reperitur, quam *Parthenius* verbis, *quod loquar amens*, ſine mora ex ingenio, verum infeliciſſime, ſupplevit. *Vulpius*, quamvis in Codice membranaceo *Saibantino verſum* 7 ſic efferri: - - *nam ſimul te,*

Lesbia, adſpexi, nihil eſt ſuprema

deprehenderet; quamvis etiam chartacei bini a *Galeardo* collati, adonium: - - *voce locuta*

ſuggererent; ubi ſenſum non ſatis commodum vidit, nihil ipſe addidit, ſed rem, ut invenit eam, propoſuit, palmamque emendationis feſtivæ lemniſcatam aliis lubens reliquit. Sic, cum poſitos poſt *Carm. XXIV* verſiculos:

(margin: 31. ſeq.; 161.)

Si qui forte mearum ineptiarum
Lectores eritis, manusque vostras
Non horrebitis admovere nobis,
Pædicabo vos & irrumabo;

Carmini XVI intempestive intrusos, huc sine ratione perspi-
cua *Vossius* revocasset, *Vulpius* causam dubitandi modeste
indicavit, eaque dicenda potius Epigrammatis deperditi *ἀπο-*
Pag. 98. *σπασμάτια* erudite censuit. Sic denique, ubi in *Carm.*
XXIX v. 2 plerique *helluo* substituerent, ipse *Vulpius* vulga-
tum *aleo*, quod & veteres libri probant, vindicavit, &, suf-
fragante *Festo*, hominem audacem ac lurconem designari do-
cuit. *Grammaticum* ut se exhiberet *Vulpius*, ansam occa-
sionemque frequentiorem nactus est, quam adeo alacriter
arripuit, ut non obvia cuilibet, sed recondita & rariora,
Ad V,10 seq. cum lectoribus communicaret. Sic notionem *τοῦ facere* &
pag. 25 seq. *conturbare*, in rationibus solennem, qua illud subducere
summam calculo notat, hoc vero æs alienum adeo incaute
contrahere, ut spes solutionis intereat, docte illustravit,
simulque quædam de ritu digitis jactatis numerandi addi-
X, 32, p. 42. dit. His gemina germana sunt, quando docet, *τὸ mole-*
XXII,2,p.71. *stus* pro callido, *urbanus* nunc pro lepido, nunc pro
LV,2,p.175. scurra, *tenebras* pro latibulis obscœnis & ganeis, *ducere*
XIV,17,p.56 pro diei ortu, *florem* sine additamento pro adolescentia &
XVII, 17, venusta juvenum ætate a *Catullo* pariter & *Ovidio Metam.*
p. 64. *VII, 215, Art. amat. II, 665,* usurpari. In eundem veniunt
XI,20,p.45. censum, quæ in voces obscœnas, ut sunt *ilia rumpere, glu-*
bere, fellare, quam fieri potuit, caste commentatus est. In
XLVII, 2, *Antiquitatibus* eruendis venustæ sunt, quæ de servis a volu-
p. 154. ptatibus dictis ex antiquitate Romana & Persica, de rege bi-
XXVII, 3, bendi, quem Græci *βασιλέα τοῦ συμποσίου* nominant, de
p. 94. vetitis amoribus JCtorum Romanorum in fori medii latibulis
X, 1, p. 37. ex *Carm. X Catulli*, in *Alfeni Vari*, JCti, scortillum conscripto,
XLIV, 4, & *Ovidio Art. amat. I, 79,* de sponsionibus judiciariis pecunia
p. 145. deposita, quæ, si falsa deponens asseruisset, ærario Pontifi-
XXV, 6, cum cedebat, de quadruplici vocis *pallium* notione, quippe
p. 89. quæ 1) vestem Græcis ad reliquas cooperiendas solennem, 2)
ha-

habitum matronalem pallæ non dissimilem, 3) stragulam lectis injiciendam, 4) sudarii genus velando propter aeris injurias capiti idoneum, significat, peregregie disseruit. Eidem classi mythologicæ disquisitiones annumerandæ sunt, quales adornavit, dum de Dea Nemesi, ejusque Rhamnusio templo, Ad L, 20.
quædam collegit, dum geminos fratres, solo *Castoris* nomine pag. 160.
nonnunquam compellatos, ex faceto Bibuli apud *Tranquillum* IV, 27, p. 22.
in *Cæsare Cap. 10* joco evicit, dum, *os purpureum* proprie Diis XLV, 12,
adscribi, post *Rich. Bentlejum ad Horatii Carm. III, 3*, proba- pag. 151.
tum dedit. Sed præ omnibus *Paraphrastæ* & *interpretis* docti partes rite explevit; &, si in Carmine nullo alio, certe in
quarto post quinquagesimum, hæc ejus virtus eminuit, quip- pag. 170.
pe quod explicatu eo difficilius judicabat ipse, quod *Achilles Statius* & *Scaliger* ineptias protulissent, *Muretus* vero & *Vossius* depositum desperatumque hunc laborem pronuntiassent. Talis autem concinnata est a *Vulpio* paraphrasis, qua adscita nihil superesse in toto Carmine difficultatis, ingenue fatemur: *O Imperator rustice, i. e. ab urbanitate omni remotissime, & pulchritudinis inficete censor, optarem, ut tibi & Fuffecio*, (quem *Vulpius* scribam fuisse conjicit, Catullus *recoctum senem* dicit,) *si non omnia puerorum tuorum vitia, hæc tamen, videlicet pusillum Othonis caput, sordida & semilota Vettii crura, leves, sed odiosos naribus, Libonis crepitus, displicerent. Perges quidem morbosos illos subagitare pueros, sed pergam & ego plenis scommatum jambis te traducere, quibus tu irasceris immerentibus, cum sit iniquum, Satyræ scriptori silentium imponere, qui hoc unice agit, ut animum Imperatoris unici, hoc est, optimi & inter omnes excellentissimi, qualis esse cupis, a*
vitiis avocet & emendet. Aliud similis dexteritatis exem- XIV, 3, p. 51.
plum notæ ad *Carmen XIV* suggerunt, ubi, quid sit *odium Vatinianum*, disquiritur. Cum enim & iracundiam, qua boni omnes *Vatinium* prosequebantur, & odium *Vatinii* erga *C. Licinium Calvum*, Oratorem eloquentissimum, qui de ambitu ipsum accusarat, quod Comitia prætoria corrupisset, notare queat, variis rationibus veri efficiendum fuit simile, quod posterior explicandi ratio priori sit multis

nominibus anteferenda. Accedit Operi *Index omnium verborum & locutionum, quæ in Poematis C. Valerii Catulli continentur*, vel eam ob rationem commendabilis, quod prætermissas in observationibus explicationes grammaticas, geographicas, historicas, atque mythicas, continet, & phrasium commodam dispositionem exhibet. Non possumus non omnibus significare, mire probari nobis hunc ingenii *Vulpiani* fructum, contra quem ubi *Jo. Franciscus Corradinus ab Allio*, omnium, qui unquam fuerunt, Criticorum audacissimus, insurrexit, oleam operamque perdidit, immo *Vulpianæ* editionis præ sua præstantiam ac venustatem mire comprobavit.

Nürnbergische Friedens-Executions-Handlungen und Geschichte, ꝛc.

h. e.

ACTA EXECUTIONIS PACIS WESTPHALICÆ publica, in ordinem historicum redacta, adjectis Documentis publicis, a JO. GOTHOFREDO DE MEIERN.

Tomus II.

Lipsiæ & Gottingæ, 1737, fol.
Alph. 10 plag. 9.

Universal-Register über die Westphälischen Friedens- und Nürnbergischen Executions-Handlungen und Geschichte, ꝛc.

h. e.

INDEX AD HISTORIÆ PACIS WESTPHALICÆ, ejusque executionis, Tomos octo, compositus a JO. LUDOLPHO WALTHERO, Regis M. Brit. & Electoris Brunsuico-Luneburgici Secretario Archivi.

Gottingæ, 1740, fol.
Alph. 9 plag. 18.

P*riorem* præstantissimi hujus Operis (hanc enim Executionis Pacis Westphalicæ historiam nemo antea componere

ag-

aggressus fuit,) *Partem* cum in his *Actis A. 1737 Mense Majo pag. 193 seq.* recensuerimus, *posterioris* nunc *Tomi*, in quo, quid A. 1650 toto & A. 1651 usque ad finem tractationis totius actum sit in negotio executorio, describitur, argumenta eramus Lectoribus nostris exhibituri pari fide parique brevitate. Sed cum epitomen hujus *Tomi*, *Bocharti* secutus exemplum, qui *Hierozoico* suo accuratam præmisit recensionem, seu, ut ipse loquitur, *διατύπωσιν*, ipse Illustris Autor jam in Præfatione tam accurate, tamque concinne, ut melius fieri non possit, exhibuerit, sententiam nostram mutare cogimur, eoque magis, quod Germanis potissimum utile est hoc Opus, tamque commendabile, ut eo Juris Publici Germanici cultores carere haud queant. Generatim docemus, etiam hic controversiarum plena esse omnia. Ex una parte Sueci perpetuo suspicabantur, post suum discessum Pontificios hæreticis promissa haud esse servaturos, ideoque exercitu suo Germaniam liberare pigrabantur. Altera ex parte Cæsarei, ceterique Romanæ religioni addicti, inter ipsa consilia suspecta summam præ se ferebant sinceritatem, præstandique promissa studium. Atque hæc bonæ fidei simulatio nonnullorum plerumque prius animadvertebatur a Suecis, quam ab Evangelicis Germaniæ: quippe qui justo belli odio pacisque amore ducti, molestiarumque, quæ ab ipsis suæ libertatis religiosæ defensoribus Suecis proficiscebantur, pertæsi, per se faciliores erant ad aures consiliis Pontificiorum præbendas. Nec mirum, si studuerunt Pontificii Legati, ut Pacificationis hujus exitus dominis suis redderetur tolerabilior. Contra nec laude debita fraudandi sunt Sueci, quod haberi cupientes tutores Ecclesiæ in Germania Evangelicæ, summo opere id egerunt, ut, quæ Pontificiis extorserant, ea præstarentur & sine mora & omni ex parte. Callidissimum inprimis se præbebat *Volmarus*, Legatus Cæsareus, omni subtilitate utens, ut respublica Catholica quam minimum fieri posset detrimenti caperet. Suecus e contrario Legatus princeps, *Carolus Gustavus*, Princeps & prudentia & magnanimitate pollens, serio pugnabat & eni-

teba-

tebatur, ut ſingula in Weſtphalia promiſſa præſtarentur Proteſtantibus. Ac *pag. 51* legimus, eum, cum inaudiſſet aliquid de Catholicorum bellicis contra Suecos conſiliis, accinxiſſe ſe ad arma Cæſareis denuo inferenda, renovandumque bellum. Neque alia *Erskeinii*, Legati Suecici, vox erat *pag. 76.* Nec verebantur *pag. 75* queri de inſidioſis *Volmari* conſiliis Legati Evangelici: quos & merito movebat, quod hoc ipſo, quo deliberabatur de pacis executione, tempore contra fidem datam ex urbe Egra expellebantur ſacerdotes Evangelici. Vid. *pag. 83.* Tandem tamen id felicitatis contigit afflictiſſimæ Germaniæ, ut Receſſus Executionis ſive literæ pacificationis plenariæ ſubſcriberentur a Legatis Cæſareis pariter & Suecis d. $\frac{16}{26}$ Junii anni 1650 inter publica gaudia gaudiorumque eruptiones magnificentiſſimas; itemque a Legatis Cæſareis & Gallicis d. 22 Junii ſtili veteris. Remanebant tamen Noribergæ Legati Suecici, *Erskeinius* ac *Oxenſtierna*, ad complures componendas controverſias: ac demum anni 1651 d. $\frac{1}{11}$ Julii finis congreſſui huic eſt impoſitus. Nec indicta prætermittere debemus hujus Tomi *Prolegomena*: in quibus exhibentur 1) *Novellæ Gallicæ*, ad annum 1650 pertinentes, multumque illuſtrantes hanc hiſtoriam; 2) Anonymi *Chronicon annale*, idque perbreve, *belli tricennalis*: in quo *pag. 30 - 43* breviſſime, quid bellicæ rei ſingulis diebus geſtum ſit, exponitur, ut utriuſque partis belligerantis & commoda & incommoda velut in ſciagraphia intueri queas; 3) Vitæ quatuor Legatorum, qui huic executioni pacis interfuerunt, *Laurentii Eyſelini*, *Polycarpi Heylandi*, *Joannis Hæſſelii*, & *Jo. Philippi Schragmulleri*. Gratum denique Lectoribus erit, inſigniora quædam Documenta hic reperire publica. Ut omittamus deſcriptionem turbarum, a *Philippo Chriſtophoro*, Electore Trevirenſi, motarum, tandemque compoſitarum, quæ *pag. 481 - 511* occurrit, exhibetur *pag. 534 ſeq.* Capitulatio perpetua Osnabrugenſis. Et *pag. 781 ſeq.* profertur Bulla Papæ *Innocentii X* adverſus Pacem Weſtphalicam. Promulgata hæc jam fuerat A. 1648, ſed A. 1650 menſe

Octo-

Octobri Nuntius Apostolicus eam rursus affigi jusserat valvis templorum per universam Austriam: quanquam, quæ exemplaria Viennensibus templis affixa fuerant, ea statim Imperator pro sua prudentia constantiaque refigi jussit. Cum etiam Noribergæ inter utriusque religionis Legatos lis orta fuisset de *anno discretionis*, quo puer quisque idoneus sit ad decernendum, Romanæ, an Protestantium, religioni se velit addicere, decisio hujus quæstionis committebatur duobus Theologis, alteri Catholico, alteri Lutherano: quorum ille erat *Marcellus*, Jesuita Bambergensis, hic *Dillherrus*, Theologus Noribergensis. Utriusque judicium Latino sermone expositum legitur *pag. 813 seq.* Et Jesuita quidem extricare se non potest; *Dillherrus* autem annum assignat ætatis decimum sextum.

Transimus ad *Indicem universalem*, qui clare loquitur, quam multa, quamque præclara, in his *octo Tomis* reperiantur, illustrantia Historiam civilem & ecclesiasticam, Jus Publicum, Jusque Ecclesiasticum. Quanto labore, quantoque temporis spatio, opus foret ad colligenda suos in locos singula, si hic *Index* non esset! Est autem *Index* hic singulari confectus industria, habendusque pro Repertorio quodam historico, ubi ordine chronologico exhibentur singula, quæ ad unum negotium, vel ad unam personam, pertinent. E. g. sub titulo *Aach* omnia loca (sunt autem permulta,) indicantur, ubi aliquid exponitur, quod ad urbis illius sive civilem sive ecclesiasticam historiam pertinet. Sub titulo *Augspurg* longissimam reperies seriem rerum, ad historiam hujus urbis religiosam pertinentium. Et, ut salivam tibi, Lector, moveamus, ipse tecum reputa, quantum utilis notitiæ hausturus sis ex hisce titulis: *Ceremoniel*, *Emigrandi jus*, *Reformandi jus*, *Hansee-Stadte*, *Brandeburg*, *Cassel*, *Eger*, *Erfurt*, *Excellenz*, *Magdeburg*, *Rang-Streit*, *Reichs-Herkommen*, *Religions-Exercitium*, *Reservatum Ecclesiasticum*, *Sachsen*, *Salvius*, *Speier*. Præmissum vero est huic *Indici* primo *Instrumentum Pacis Cæsareo-Suecicum*, sive *Osnabrugense*, e justæ autoritatis

ritatis MSto exemplari descriptum, & hic tam circumspecte excusum, ut unicus remanserit error typographi, in unius literæ omissione consistens; deinde *Instrumentum Pacis Cæsareo-Gallicum*, sive *Monasteriense*. Utriusque singulis paragraphis magno utentium commodo argumenta sive summaria in margine adscripsit Illustris nuper Historiæ Pacis Westphalicæ conditor. Præmissæ denique huic *Indici* sunt *Vitæ Legatorum irenicorum*: quarum quidem eidem Autori facta est copia. Dolet enim in Præfatione, se, cum nulli pepercerit operæ, nulli sumtui, tamen pervenire non potuisse ad omnium notitiam biographicam. Speramus autem, in *Tomo Supplementorum*, quem Præfatio videtur promittere, plurium Legatorum vitas in publicum prodituras, cui *Tomo* & inserturus est Autor Generosissimus multa Acta Pacis Westphalicæ, nuper ad se liberaliter missa ex Archivis Regni Sueciæ. Exhibetur igitur hic rebus singulariter memorabilibus referta vita *Fabii Chisii*, Legati Apostolici; *Aloysii Contareni*, Legati Veneti; Legatorum Cæsareorum, *Maximiliani*, Comitis Trautmansdorfii; *Joannis Ludovici*, Comitis Nassovii; Comitis *Lambergii*; *Isaaci Volmari*; *Joannis Cranii*; *Ferdinandi Ernesti*, Comitis Walnstainii. Ceteri Legati, quorum vitæ hic exhibentur, hi sunt: *Georgius Ulricus*, Comes Wolkensteinius; *Ioannes a Giffen*; *Henricus*, Dux *de Longueville*; *Claudius des Mesmes*, Comes *d'Avaux*; *Abel Servien*; *Antonius de Brun*; *Diego Saavedra Faxardo*; *Joannes Oxenstierna*; *Jo. Adler Salvius*; *Alexander Erskeinius*; *Matthias Biœrnklaw*; *Scheringus Rosenhane*; *Franciscus Wilhelmus*, Episcopus Osnabrugensis, Mindensis, & Verdensis; *Hugo Everhardus Cratzius*; *Nicolaus Georgius de Reigersberger*; *Henricus Bræmserus de Rudelheim*; *Sebastianus Wilhelmus Meblius*; (quorum trium etiam tabulæ genealogicæ hic repræsentantur,) *Dietericus Hermannus de Meerfeld*; *Petrus Buschmannus*; *Hermannus Adolphus Schererus*; *Joannes Fridericus de Lœben*; *Petrus Fritzius*; *Cornelius Gobelius*; *Adamus Adami*; *Christophorus Bernhardus de Galen*; *Jo. Philippus a Vorburg*; *Wolfgangus*

gus

gus Conradus a Thumshirn; Augustus Carpzovius; Martinus Milagius; Jacobus Lampadius; Chrysostomus Calerus; Henricus Schraderus; Joannes Mullerus; Joannes Vultejus; Justus Sinoldus Schutzius; Jo. Jac. Wolfgangus a Todenwart; Abrahamus Keyserus; Georgius Achatius Heherus; Andreas Burckhardus; Jo. Conradus Varnbuhlerus; Tobias Oelhafenius; Jo Adamus Schragius; Zacharias Stenglinus; Andreas de Bernstorf; Hermannus Mylius; Gerhardus Cochius; Liborius de Line; Joannes Maximilianus zum Jungen; Jo. Christophorus Meurerus; David Gloxinus; Christophorus Schaererus; Jodocus Christophorus Kressius; Joannes de Warendorf; Marcus & Sebastianus Ottones; Wolfg. Jac. Sadlerus; Jo. Georgius Rothius; Jo. Jacobus Brotwolfius; Otto Gerike; Henricus Herdinghius; Marcus de Eichstedt; Fridericus Rungius; Christianus Schwarzius; Joachimus de Braun. Hæc Legatorum irenicorum nomina ideo expressimus, ut cum de his, quos memoravimus, uberiorem notitiam ad Autorem nostrum perferre possint, qui eam habent; tum de aliis, quorum hic non exstant nomina, notitia cum ipso benevole communicari queat. Utrumque genus monumentorum is suo *Supplementorum Tomo* inserere haud gravabitur: cui nunc & gratulamur, & gratias agimus publicas, quod laboriosissima hac opera sit defunctus ad ornandam Bibliothecam Juris Publici opere non solum magno ac splendido, verum etiam summa constructo diligentia, & Germaniæ nostræ insignem promittenti utilitatem.

Liceat nobis unius ex illis Legatis vitam adjungere, *Griesheimii*, quem A. 1643 & 1644 fuisse Legatum Regis Poloniæ ad pacificationem Westphalicam, ipsa *Acta Pacis* illius docent *Tom. I pag. 66 & 84.* Ejus historiam brevem quidam Collegarum nostrorum aliquot abhinc annis a Perillustri Serenissimi Ducis Saxoniæ Isenacensis Consiliario intimo, *Christiano de Griesheim*, accepit: cujus rogatu eam composuerat Professor quidam Jenensis insignium meritorum. Vel ideo digna hoc loco ea Vita judicabitur, quod simul pars quædam est Historiæ literariæ. Præfandum tamen, occur-

 risse

risse nobis nonnulla; quibus augere hanc historiam potuimus. Natus igitur fuit antiquæ nobilitatis vir, *Henricus Christophorus* (*Conradi Apelii* filius,) *de Griesheim* A. 1598 d. 4 Januarii in pago Thuringiæ Griesheim, & ob insigne ingenium sciendique cupiditatem mature optimis imbutus literis. Jam A. 1615 in Academia Jenensi Præside *Jo. Mutero* Disputationem habuit, ita inscriptam: *Quæstiones Juridico-Politicæ ex Pacificatione Religionis, consensu Procerum sub regimine D. Caroli V A. 1555 in Comitiis Augustanis solenniter promulgata.* A. 1619 ipse Præsidis fungens munere, Respondente *Barthol. Wulferodto*, in Academia Helmstadiensi publice glorioseque defendit *Decuriam Quæstionem illustrium, ex Jure Feudali & Publico desumtarum.* In Rostochiensi Academia A. 1620 edidit, & e cathedra publica defendit, *Brevem delineationem Jurisprudentiæ publicæ Romano-Germanicæ, sex Dissertationibus comprehensam.* Eadem in Academia, Respondente *Victore Rabe*, Equite Megapolitano, *Disputationem Feudalem* habuit *de Cucurbitatione.* A. 1621 edidit Rintelii *Discursum historico-politicum, nobilissimam Vicariatus materiam exhibentem.* Fuerat enim isto anno creatus novæ in illa urbe Academiæ Professor Juris primarius. Hinc ejus mentio in *Historia Jubilei Academici Rinteliensis*, a *Frid. Guil. Bierlingio* A. 1721 edita, *pag.* 22, ubi vocatur *Eques Thuringus, Juris Publici Professor, & Consiliarius Hasso-Cassellanus*: additumque, eum *postea operam suam addixisse aulæ Darmstadinæ, hinc ad Electorem Moguntinum Lares suos transtulisse, tum Præfectum generalem Eichsfeldiæ, tandemque Wezlariensis tractus Directorem, fuisse.* Scilicet A. 1625 excessit vita Academica, & aliquandiu Marpurgi vixit Consiliarius Hassiacus. Deinceps ab aliis Principibus & Electoribus ornatus honoribus & muneribus, amore incensus fuit religionis Pontificiæ, eamque fecit suam, nihil motus gravi & copiosa dehortatione Collegii Theologici Marpurgensis, quam legere, cui libet, licet in Diario Theologico *Læscheriano* (*Unschuldiger Nachrichten*) *A. 1713 pag. 186 - 216.* Brevi tempore Consiliarius intimus fuit Dussel-

Dusseldorpii in aula *Wolfgangi Wilhelmi*, Comitis Palatini Rhenani. Hinc, eodem titulo fulgens, officia præstitit Electori Moguntino, factus etiam Præfectus supremus Frizlariæ pluriumque oppidorum. Habitans itaque Frizlariæ, cum A 1631 d. 9 Septembr. oppidum hoc occuparet Landgravius Cassellanus, *Wilhelmus*, captivus delatus est Cassellam; qua de re vid. *Georgius Christianus Joannis rerum Moguntinarum Tomo I pag. 945.* Hunc vero carcerem fecit suum museum, in eoque composuit *Historiam bigamiæ Comitis Gleichensis:* quam postea a *Griesheimio* editam fuisse, cum Erfurti captivus Suecorum esset in arce S. Cyriaci, refert *Jo. Maur. Gudenus* in *Historia Erfurtensis Lib. I Cap. 18 pag. 46.* Utroque enim loco vixit captivus, A. 1638 demum libertati redditus. Postea, cum de pacificanda Germania passim cogitaretur, *Anselmus Casimirus*, Elector Moguntinus, nostrum huic negotio destinavit, adjuncto *Joanne Dresano:* id quod docetur in modo memorato *Tomo primo rerum Moguntinarum pag. 951.* Hoc temporis tractu eum Regis quoque Poloniæ ministrum & ad pacis Germanicæ tractationem ablegatum fuisse, jam initio ex Opere *Meieriano* cognovimus. Reversus tamen est Moguntinam in aulam Electore *Joanne Philippo*, qui eum fecit Subdelegatum suum, cum Noribergæ negotium quoddam executorium tractaretur. Ac literas ipsas, quibus id muneris ipsi demandarat Elector, exhibuit *Lynckerus* in *Appendice Documentorum* ad Disputationem *de Commissario Imperiali ad negotia status*, Jenæ A. 1678 editam. Præterea nihil compertum nobis est de hoc *Griesheimio*, ac ne annum quidem illum, quo ad plures abiit, habemus cognitum.

ANGLIA JUDAICA: OR THE HISTORY and Antiquities of the Jews in England, &c.

hoc est,

HISTORIA ET ANTIQUITATES JUDÆOrum in Anglia, collecta tum ex Historicis nostris, ty-

pis & manu exscriptis, tum ex Archivo Turris, aliisque publicis scriniis, a D. BLOSSIERS TOVEY, LL. D. & Præfecto New-Inn-Hallensi Oxoniæ.

Oxoniæ, typis Theatri, prostat apud Jac. Fletcher, 1738, 4. Alph. 1 plag. 17.

Nomini *Georgii Holmes*, Equitis, Antiquarii, & Archivarii Turris, librum dicavit Autor. In Præfatione nonnihil de necessitate varias tolerandi religionum sectas disseruit, dum ne opinionibus suis eo abripiantur homines, ut reipublicæ perturbationes afferant, quas magistratus civilis coer-
Pag. 2. ceat, omnino est necesse. Ætas Judæorum in Angliam transitus nondum satis definita est. Vulgo *Wilhelmus Conquestor* illos ex Normannia evocasse fertur. At vero *Eduardus Confessor* jam legem hanc tulit: *Judæi & omnia sua Regis sunt*; immo in canonicis excerptis *Ecberti*, Archiepiscopi Eboracensis, A. 740 publicatis, Christiani prohibentur, Ju-
5. dæorum festis adesse. *Wilhelmus Rufus*, quo erat sensu barbaro, Judæos & Christianos inter se solenniter disputare jussit, se Judæis accessurum pollicitus, si vicissent; quod licet fieri non potuerit, Rex tamen illis favere non destitit; sed
16. potius Oxonii tres scholas Judaicas aperiri permisit. Sub regni auspiciis *Richardi*, ob paucorum noxam, non solum Londini, verum etiam paulo post in aliis locis, ingens Judæorum cædes facta est, ædibus eorum vel dirutis, vel flamma exstinctis. Tam vesana scilicet religionis persuasio tunc temporis eos inprimis agitabat, qui expeditionem sacram suscipere cupiebant, ut cruentis hisce sacrificiis Numen placarent. Neque deerant, qui gentem calamitosam atrocissimorum criminum arguerent, cum præsertim Rex pecunia indigeret; tum enim iterum iterumque pueros cruci affixisse perhibebantur. Præfecit illis *Richardus* Justitiarios Judæorum, *de gremio scaccarii regis*, qui non solum tributa curæ haberent, verum etiam justitiam administrarent. A
53. *Joanne* Rege inter alia privilegia id etiam impetrarunt, ut presbyter omnium Judæorum totius Angliæ constitueretur, cujus officium ecclesiasticum erat, quemadmodum multis rationi-

tionibus id contra *Prynnium* Autor diſputat. Aſt idem Rex eis omnia fere bona, vel tormentis adhibitis, iterum eripuit. *Henricus III* hoc afflictum hominum genus modo in tutelam recipiebat, modo in eorum opes graſſabatur; quid? quod totum Judaiſmum quaſi pignoris loco fratri ſuo tradiderit, & principem Synagogam Londini illis ademerit. Id tamen ſingulare pietatis opus agebat, ut Londini Judæis convertendis domum exſtrueret, cum mos eſſet, ut ii bonis exuerentur, qui Chriſto nomen dederunt. Diſcriminis cauſa, Judæos *in ſuperiori indumento duas tabulas albas de lineo panno vel parcameno præ* ſe ferre jubebat. A. 1255 *Hugonem*, puerum, crucis ſupplicio enecuere, cui ſcrinium S. Hugonis Lincolniæ tribuendum putant, non *Hugoni*, Epiſcopo Burgundico; Autor vero id ad neutrum pertinere arbitratur. *Eduardus* ſub proſcriptionis pœna tributum ab illis poſtulabat; cui cum pares non eſſent, ac forte alia ſcelera admiſiſſent, A. 1290 omnes ex omni regno Angliæ ejiciebantur; Pag. 230.
opes vero relictæ in pios uſus converti debebant. Falluntur ergo, qui hanc Iſraelis migrationem ad *Henrici III* ævum referunt. Tria Secula ab Angliæ finibus arcebatur gens perfida, dum *Carolus I* infauſta cæde periiſſet. Tum vero *Oliverium Cromwell* ad partes ſuas vocare tentabant, cum maxime Judæi ex Aſia R. *Jacobum ben Azahel* exploratum mitterent, an non hic *Oliverius* eſſet ſpes Iſraelis. Ex Belgio R. *Menaſſeh ben Iſrael*, perquam eruditus, multisque carus, 275.
in Angliam tranſiit, ac pro fratrum ſuorum reſtitutione omnem lapidem movit. Sed in utramque partem diſputabatur, num hoſpites ejusmodi iterum admitti poſſent. Nonnulli calamo contra niſi ſunt, quos inter hic notamus *Prynnium*, cujus ſententias Autor noſter frequenter vel ſequitur, vel refutat. Lis denique dirempta eſt, cum *Carolum II* res anguſta domi premeret, quæ, receptis Judæis, aliquo modo 246.
levari poterat. Sub finem libri examen R. *Moſis Scialitti*, ad Chriſtum converſi, ac deſcriptio Synagogarum, quas hodie tenent Judæi in Anglia, exhibetur. Quod reliquum eſt, ex decerptis hiſce apparet, Hiſtoriam hanc res tantummodo

poli-

politicas tradere; literarias ergo Autoris scopus non tulisse videtur.

COMMENTARII ACADEMIAE SCIENTIArum Imperialis Petropolitanae. Tomus V, ad annos 1730 & 1731.

Petropoli, typis Academiae, 1738, 4 maj.

Alph. 2 plag. 12, Tabb. aen. 13.

Inter ea, quae *Classis mathematica* continet, primo loco occurrit *Maieri* nova methodus calculandi Eclipses lunares. Deducitur ea ex solutione Problematis hujus: Datis positione duorum mobilium, datis velocitatibus aequabiliter latorum, viis sectis in puncto se mutuo secantibus, datisque duobus locis, in quibus simul existant mobilia, invenire duo alia loca, in quibus mobilia datam a se invicem distantiam habeant. Inventa nimirum aequatione, qua distantia alterutrius mobilium a loco suo prius assumto determinatur, Problema ad Eclipsium negotium ita applicatur, ut primo, cum luminaria tunc sint in copula, distantia utriusque a nodo eadem ponatur; unde aequatio Problematis in hanc abit, quae initio & fini Eclipseos supputandis inservit, & qua habetur distantia initii & finis Eclipseos a locis luminarium in copula $= n \frac{-(r-c)\,a\,(m+n) \pm \sqrt{(rff(rmm+rnn-2cmn)-aagg(n-m)^2)}}{rmm+rnn-2mnc}$; ubi a notat distantiam ☾ & umbrae a ☋, f summam semidiametrorum umbrae & ☾, m motum horarium ☉, n vero ☾, g sinum inclinationis orbitae lunaris ad Eclipticam, c cosinum, r sinum totum. Deinde, cum in media Eclipsi centra luminarium distantiam habeant omnium minimam, differentiando aequationem Problematis, elicitur inde haec altera pro quantitate Eclipseos colligenda, vi cujus distantia media Eclipseos a copula est $= na \frac{(r-c).(m+n)}{rm^2+rn^2-2mnc}$. Denique formula pro

mora

mora hæc habetur $= \frac{2n\sqrt{(rff(rmm+rnn-2mnc)-aagg(n-m)^2)}}{rmm+rnn-2mnc}$. Ordinem totius calculi Autor exemplo ostendit, loco quantitatum datarum logarithmis earundem utens. Sequuntur *Jo. Bernoulli* solutiones novorum quorundam Problematum mechanicorum. Primum eorum hoc est: Si corpus grave super hypotenusa trianguli materialis rectanguli, super plano horizontali sine omni frictione mobilis, pariter sine frictione descendat, invenire tum corporis, tum trianguli, velocitatem, viam, quam corpus ex motu composito describit, ac utriusque accelerationis legem. Cum methodus, qua hoc Problema solvitur, ad alia ejusmodi Problemata applicari possit, duorum aliorum adduntur solutiones. Primo nimirum supponitur, triangulum, materiale quidem, sed gravitatis expers, libere fluere posse super plano inclinato, ita, ut hypotenusa horizonti parallela sit, eidemque hypotenusæ imponi corpus grave sine omni frictione in eadem mobile: & determinatur celeritas, quam quovis in loco descensus tam corpus grave, quam triangulum, habebit. Deinde idem triangulum pro ratione massæ suæ cum corpore gravitare ponitur, & in hac hypothesi idem Problema solvitur. Quarum solutionum expositio cum hujus loci non sit; id tantum monebimus, quod ipsi Autori peculiaribus Corollariis annotari dignum fuit visum; nimirum singulorum horum Problematum solutionibus denuo confirmari virium vivarum conservationem, earum nempe, quæ ductis mobilium massis in quadrata velocitatum æstimantur. Horum Problematum solutiones excipiunt solutiones trium Problematum, ad Trigonometriam sphæricam spectantium, Autore *Maiero*, quorum primum in problemate quodam, a *Jacobo Bernoulli* in Tractatu *de Cometis* proposito, facili calculo solvendo, reliqua vero in altitudine poli ex datis duarum stellarum declinationibus & per verticalem aut altitudinem communem transitibus determinanda usum habent. Vulgaris methodus declinationes stellarum inveniendi altitudinem

poli notam supponit, sicuti vicissim ex data declinatione stellæ altitudo poli vulgo quæritur. Quoniam vero in hoc negotio altitudinum meridianarum observatio refractionibus turbatur; aliam methodum jam excogitaverat idem Cl. *Maierus*, quæ illi quidem incommodo medebatur, at cum alio conjuncta erat, nimirum cum difficultate azimuta observandi. Quare hic novum prorsus & singularem proponit modum observandi siderum declinationes, qui præter triangula filaria, aut quæ horum vicem subeunt, & præter horologium & vulgarem quadrantem, nullum instrumentorum apparatum requirit, nec cognitas aliarum rerum mensuras supponit, nec observandi difficultate premitur, nec refractionibus turbatur. Consistit autem modus ille in eo, quod duo verticales duoque almucantarati eligantur, licet illorum azimuta, horum altitudines ignorentur, & duarum stellarum ad hosce circulos, itemque ad meridianum, appulsus observentur: quo pacto cum anguli horarii ad polum innotescant, & inde porro eruatur ratio, quam tum tangentes, tum cosinus, quæsitarum declinationum habent; ex hisce rationibus inventis ipsi cosinus vel tangentes earundem elici possunt; id quod Autor singulari Problemate docet. *Eulerus* commentatur de progressionibus transscendentibus. Transscendentem appellat progressionem, cujus singuli termini per communem formulam algebraicam exprimi non possunt, seu quæ terminum generalem algebraicum habet nullum. Intellexerat nimirum, frustra quæri formulam Algebraicam sive exponentialem, quæ quemvis in ordine terminum hujus progressionis 1, 1. 2, 1. 2. 3, 1. 2. 3. 4. &c. universaliter exprimeret; cum vidisset, terminos quosdam intermedios a circuli & forte aliarum quoque curvarum quadratura pendere; ideoque, si hujus similiumque progressionum inveniri possent termini generales, eos non fore nisi tales, qui aliis in casibus quantitates Algebraicas præbere, in aliis vero quantitates a curvarum quadraturis tantum pendentes exhibere, una possent. Hæc cogitanti incidit in mentem quarundam formularum differentialium natura, quas pari ratione nunc admittere

mittere integrationem, nunc, nisi præsuppositis curvarum quadraturis, respuere eandem, videas. Hinc id potissimum sibi datum intellexit negotii, ut ejusmodi quantitates differentiales ad terminos progressionum generales exprimendos accommodaret. Assumsit itaque pro termino generali alicujus progressionis ejusmodi quantitatem $\int p\,dx$, in qua p denotat functionem quamlibet ipsius x & constantium, in quarum numero ipse index ordinis n haberi etiam debet. Ex hujusmodi formula ipsam progressionem eruit, integrando eandem, talique constante, si opus est, augendo, ut facto $x=0$ tota integralis evanescat, ponendo denique x quantitati cognitæ, veluti 1, æqualem. Jam, si integratio non succedit nisi certis numeris loco n substitutis, manifestum est, haberi progressionem transscendentem, & simul terminum ejus transscendentem universalem: sin succedat, invenitur terminus generalis Algebraicus, & progressio non transscendens habetur. Hanc autem methodum in hac Dissertatione Autor præcipue ad eas applicat progressiones, quarum singuli termini sunt facta ex factoribus, qui in Arithmetica aliqua progressione progrediuntur, & quorum numerus in quovis termino ab indice illius termini, ut libuerit, pendet; cujusmodi progressionum omnium terminos generales invenire docet. Ita *v. c.* invenit progressionis 1, 2, 6, 24, 120, &c. terminum generalem $=\int -dx\,l^n x$, qui, ubi n est numerus integer affirmativus, omnes terminos successive re vera exhibet, ubi vero n fuerit fractus, valores terminorum interpolandorum per quadraturas curvarum præbebit. Pro ejusdem tamen progressionis terminis intermediis, quorum nempe ordinis index fractus est numerus, alium in sequentibus exhibet terminum generalem, per quem evidentius patet, quomodo illi termini interpolandi ad curvarum quadraturas reducantur. Coronidis tandem loco methodum apponit, qua per expositas progressionum interpolationes inveniri possunt differentialia cujusvis gradus, qui indicem habet numerum fractum. E. g. $d^{\frac{1}{2}} z$ docet esse $= \sqrt{z\,dz}$ divisæ per radicem quadraticam ex area circuli, cujus diameter 1

 est.

eſt. *Maierus* alterum caſum Problematis ſui de ſtationibus Planetarum proponit, & duplicem modum oſtendit, quo, datis duorum Planetarum orbitis, ad Eclipticæ planum reductis, earumque poſitione, & unius eorum a Sole diſtantia, alterius diſtantia ſtationaria inveniri queat. *Daniel Bernoulli* Prælectiones duas exhibet de æquationibus infinitis, earumque reſolutione, & de nova ſerierum ſpecie. Conſtat quidem inter Analyſtas, qua ratione æquationis in infinitum progredientis radix æquatione itidem infinita ope reverſionis ſerierum exprimi poſſit: at nova & vulgatæ præferenda eſt methodus, qua in hoc Tractatu Cl. Autor ad radices talium æquationum accedere docet. Invenit eam ope methodi ſuæ, quam pro inveniendis radicibus æquationum Algebraicarum cujusvis ordinis ſola terminorum additione vel ſubtractione continua in *Tomo II* horum *Commentariorum* exhibuit, & quæ ad præſens etiam negotium applicari poteſt, ſi modo hoc notetur, quod ſeries, quæ ad leges loco citato exhibitas formanda eſt pro norma æquationis propoſitæ, & quæ ibi incipit a tot terminis arbitrariis, quot æquatio finita habet dimenſiones, hic incipere fingenda ſit ab infinitis nullionibus, quos omnes excipiat unitas. Sit v. c. æquatio propoſita $y = x + ax^2 + bx^3 + cx^4 +$ &c. in infinitum, & in ea inveniendus quam proxime valor ipſius x. Hanc æquationem primo ad hanc formam redigit, $1 = \frac{1}{y}x + \frac{a}{y}x^2 + \frac{b}{y}x^3 + \frac{c}{y}x^4 +$ &c. Deinde hanc format ſeriem: $0, 0, 0,$ &c. $1, \frac{1}{y}, (\frac{1}{yy} + \frac{a}{y}), (\frac{1}{y^3} + \frac{2a}{yy} + \frac{b}{y})$ &c. in qua quilibet terminus eſt aggregatum ex præcedente multiplicato per $\frac{1}{y}$, & ex eo, qui hunc præcedit, ducto in $\frac{a}{y}$, & ex hunc præcedente ducto in $\frac{b}{y}$, & ex hunc præcedente

ducto

ducto in $\frac{e}{y}$, atque ſic porro; ut hac lege ſeries iſta, quousque libuerit, facile continuari poſſit. His factis, & termino aliquo hujus ſeriei pro ultimo aſſumto, a primo quidem eo longius remoto, quo majori accuratione opus eſt, erit terminus penultimus, per ultimum diviſus, prope æqualis valori ipſius x. Quæ methodus duo habet, quibus ſe commendat, primum, quod ejus ope longe faciliori ſæpe opera ad juſtam æquationis radicem multo propius accedere poſſis, quam ubi vulgari methodo utaris, alterum, quod, quoties æquatio infinita ad finitam reduci poteſt, id ipſum hæc methodus indicet, ſimulque radicis verum valorem ſemper exhibeat, ubicunque ſeriei modo traditæ abrumpatur conſtructio. Quomodo autem æquatio, ſine fine per omnes incognitæ dimenſiones progrediens, ubi ad finitam reduci poteſt, reſolvi ita poſſit, ut ne opus ſit eam prius ad formulam finitam redigi, id in altera harum Prælectionum docetur. Quem in finem præmittuntur nonnulla de nova quadam ſerierum ſpecie, quarum conſtructio ſic ſe habet. Sumuntur numeri data quacunque lege progredientes, a, b, c, d, e, &c. & ex his formatur ſeries altera talis, a, $a^2 + b$, $a^3 + 2ab + c$, $a^4 + 3a^2 b + 2ac + b^2 + d$, &c. in qua quilibet terminus conſtat ex aggregato omnium præcedentium ſuo ordine multiplicatorum per a, b, c, d, e, &c. & novi termini in ſerie prima ſubſequentis. Singularis eſt harum ſerierum indoles, ut, quoties ſeries prima fuerit Algebraica, altera fiat recurrens ſeu exponentialis, ideoque terminus ejus generalis cum omnibus inde pendentibus prærogativis habeatur. Quarum ſerierum altera quomodo ex prima continuanda ſit, lege univerſali exhibita docetur, tandemque, quam opem ferant hæ ſeries ad æquationum infinitarum reſolutionem, oſtenditur. Requiſiverat olim *Leutmannus* ſolutionem hujus Problematis: Si angulo recto ADC imponatur ſpeculum ſphæricum ABC ita, ut $DA = DC$; biſecto autem arcu AC in B, ex B ducantur

TAB. IV Fig. 1. *BE* ipsi *DC*, & *B F* ipsi *D A*, parallelæ: quærantur in rectis indefinitis *BE*, *BF*, duo puncta *E* & *F* talia, ut ex eorum utroque radii incidentes in *C* & *A* in alterum punctorum quæsitorum reflectantur. Quod Problema, cum ad usus Catoptricos non parum utilitatis idem habere *Leutmannus* affirmasset, hic solutum exhibet *Krafftius*. Dedit autem ejus solutionem per Geometriam linearem sine calculo analytico, quæ in eo consistit, ut per puncta *A*, *C*, & centrum speculi, quod erit in recta *DBG*, describatur circulus, qui rectas positione datas in punctis quæsitis secabit. Quæ solutio non solum in hypothesi anguli recti, sed & obliqui cujusvis, obtinet, neque ad solum speculum sphæricum, sed ad aliud etiam quodlibet curvilineum, potest accommodari; id quod ab Autore satis demonstratur. Ut praxin hujus Problematis eo faciliorem redderet, laterculum construxit, in quo pro singulis arcubus *ABC* a 2° usque ad 30° quantitates rectarum *BE* in partibus 10000 radii sphæræ assignatæ habentur. Sequitur *Euleri* Dissertatio de summatione innumerabilium progressionum. Qua methodo usus fuerat Cl. Autor in dissertatione, cujus modo mentionem fecimus, ad inveniendos terminos generales progressionum, quæ vulgarem Agebram transscendunt, hic applicat eandem ad inveniendos terminos summatorios progressionum, ad quas indefinite summandas vulgaris Algebra non sufficit. Appellat vero terminum summatorium progressionis formulam generalem, quæ numerum indefinitum *n* continet, & summam tot ejus terminorum exprimit, quot in *n* unitates insunt. Equidem notum est, quomodo terminus summatorius earum inveniatur progressionum, quarum termini generales sunt functiones rationales ipsius indicis *n*, & in quibus ipsius *n* exponentes numeri integri sunt & affirmativi. Quando autem exponentes ipsius *n* negativi sunt: termini summatorii, paucis casibus exceptis, non Algebraicas, sed istiusmodi requirunt formas, quæ quadraturas in se continent. Quæ difficultas forte in causa fuit, cur nemo adhuc terminos summatorios ejusmodi progressionum

TAB. IV ad Nova Acta Erud. A. 1740.
Mens. Jun. P. I. pag. 310. 317. 321.

Fig. I.

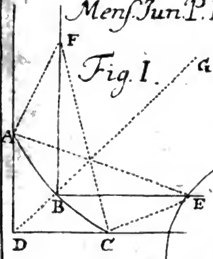

Fig. II.

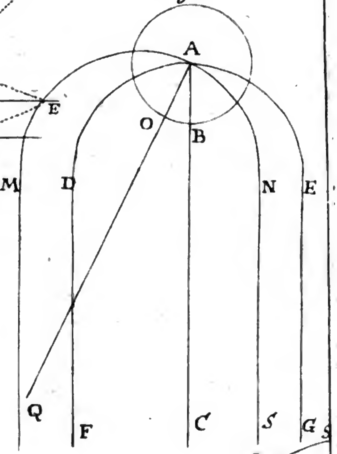
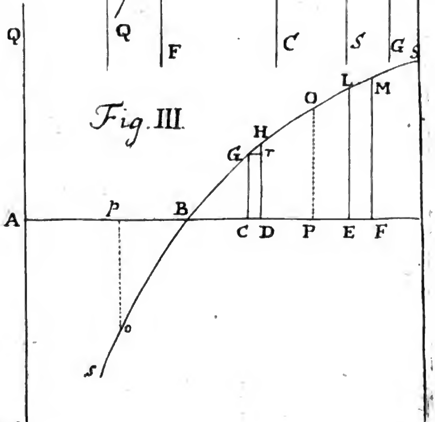

Fig. III.

ſionum dare fuerit conatus, quorum adeo inventionem, methodo ſua adjutus, *Eulerus* primus hic aggreditur. Methodus autem iſta generalis huc fere redit. Aſſumitur iterum, ut in priori Diſſertatione, formula generalis $\int \frac{1-P^n}{1-P} dx$, ubi P notat quamlibet functionem ipſius x, hæc integrata dat terminum quemvis ordine n in progreſſione aliqua, quæ, poſito $x=k$, generaliter ſic exprimi poteſt, k, $k+\int P dx$, $k+\int P dx+\int P^2 dx$, &c. In progreſſione inventa quivis terminus a ſequente ſubtrahi concipitur, & inde oritur alia progreſſio, quæ generaliter expreſſa hæc erit, k, $\int P dx$, $\int P^2 dx$, $\int P^3 dx$, &c. Jam patet, progreſſionem illam eſſe ſummatoriam hujus, ideoque terminum generalem illius, qui eſt $\int \frac{1-P^n}{1-P} dx$, fore terminum ſummatorium hujus, cujus terminus generalis eſt $\int P^{n-1} dx$. Hanc methodum Autor accommodat primo ad inveniendos terminos ſummatorios pro omnibus progreſſionibus, quarum termini ſunt fractiones, in quibus numeratores progreſſionem Geometricam, denominatores Arithmeticam, conſtituunt, deinde ad inveniendos terminos ſummatorios earum progreſſionum, quæ terminis conſtant fractis, & in quibus numeratores ſunt eadem quantitas conſtans, denominatores autem in qualibet progreſſione Algebraica conſtituuntur: ex quo ſimul elucet, quomodo hæc methodus ad omnes progreſſiones extendenda ſit, quæ tum numeratores, tum denominatores, habent in progreſſionibus quibuscunque Algebraicis conſtitutos; ſi modo termini generales earum non fuerint irrationales. Quod autem attinet ad eas progreſſiones, in quarum terminis numeratores ſunt conſtantes, & denominatores quamvis progreſſionem Algebraicam ſervant: Autor circa eas ſeorſim conſiderat illos caſus, in quibus denominator termini generalis continet quantitatem n plurium dimenſionum, & pro iſtiusmodi ſeriebus duplicem proponit methodum ad terminos earum

earum summatorios perveniendi. Prima in eo consistit, ut progressio proposita resolvatur in tot simplices progressiones, quot *n* in termino generali dimensiones habet, pro singulis autem istis progressionibus termini summatorii inveniantur, illique tandem combinentur. Attamen, cum hæc methodus non succedat, quoties denominator termini generalis duos pluresve factores simplices æquales habet; huic aliam adjungit methodum, quæ casus illos non excludit. Jam, expositis methodis, quibus summa progressionis alicujus indefinita invenitur, considerat etiam Autor illum casum, in quo numerus terminorum summandorum *n* sit infinitus. Et primo quidem, ad illas progressiones quod attinet, quæ fractiones continent, quarum numeratores geometrice, denominatores arithmetice progrediuntur, singularem exponit methodum summas istarum serierum infinitarum investigandi, quæ etiam ad alias applicari poterit. Nimirum ponit numerum terminorum n, & summam eorum A, & augeri n unitate: ergo augebitur A termino $n+1$. Jam ponit, n infinitescere: ideoque considerat n & A instar quantitatum fluentium; quarum differentialia cum se habeant ut augmenta, colligit inde, fore dn ad dA, ut unitas ad terminum ordine $n+1$, qui, invento jamjam termino generali progressionis, ipse generaliter expressus habetur. Hac igitur methodo consequitur æquationem differentialem, quæ integrata æquationem inter summam A & numerum terminorum n exhibet. Equidem æquatio illa sæpius integrationem, nisi per series, non admittit, ideoque summam progressionis infinitæ per finitam sæpius non exhibet; ad definiendam tamen differentiam inter duas summas duarum progressionum infinitarum semper inservit. Deinde illarum progressionum, quarum termini fracti numeratores habent constantes, denominatores autem lege quacunque Algebraica progredientes, in infinitum continuatarum summas ex ipsis earum terminis generalibus summatoriis eruere docet. Exhibent autem illi termini, posito $n = \infty$, integrati series, quarum summa progressioni propositæ æqualis

est,

est, & quæ certis in casibus abrumpuntur, & proinde summam exhibent progressionis infinitæ finitam; aliis vero in casibus non quidem abrumpuntur, ut plurimum tamen magis convergentes fiunt, quam ipsa series proposita, ideoque ad summas quam proxime determinandas perquam utiles habentur. Adjungit denique huic methodo aliam paulum diversam inveniendi series valde convergentes, quarum summa sit seriei propositæ æqualis, eamque exemplo illustrat seriei hujus: $1 + \frac{1}{4} + \frac{1}{9} + \frac{1}{16} +$ &c. quam resolvere docet in duas alias series, quarum altera est $1 + \frac{1}{8} + \frac{1}{36} + \frac{1}{128} + \frac{1}{400}$ + &c. altera exprimit quadratum log. de $\frac{1}{2}$, & quarum summæ aggregatæ in unam dant summam infinitæ seriei $1 + \frac{1}{4} + \frac{1}{9} +$ &c. quam proxime $= 1.644934$; quam summam si addendo aliquot terminos initiales invenire velles, plus quam mille terminos seriei $1 + \frac{1}{4} + \frac{1}{9} +$ &c. sibi invicem addere deberes. *Daniel Bernoulli* ulterius persequitur, quod in præcedente *Tomo* aggressus erat, opus, de curvilineo in mediis resistentibus motu commentatus, & exhibet in præsenti Dissertationem, quam de motibus corporum oscillatoriis, quæ ubique resistentiam patiuntur, quadrato velocitatis suæ proportionalem, inscribit. In hac Dissertatione ex Theoremate illo generali, quod *Tomo IV* dedit, alia deducit Theoremata, quorum ope expedite ad calculum revocare docet motus pendulorum in mediis perfecte fluidis & aere præsertim, ceu medio tenuissimo. Et primo quidem considerat corpus, quod in arcubus cycloidicis oscillatur. Sit arcus descensus t, adscensus s, & sit n numerus constans, qui secundum ea, quæ in Dissertatione *Tomi IV* tradita sunt, ex magnitudine globi oscillantis & ejus gravitate specifica ratione fluidi resistentis determinatur, & per quadratum celeritatis multiplicatus fluidi resistentiam exponit: docet, fore decrementum minimum unius oscillationis $t - s = \frac{4}{3} n t^2$; posito nimirum fluido tenuissimo in duplicata ratione velocitatis resistente; quodsi enim non sit valde tenue, non valere hanc mensuram monet, & ne proxime quidem, quicquid *Newtono Prop. XXXI Lib. II Phil. Nat.* videatur. Hinc ex primo arcu descensus t invenire docet

 arcum

arcum adſcenſus quemvis r, qui poſt magnum oſcillationum numerum l deſcribetur $= t : (t + \frac{4}{3} n l t)$; & contra ex dato primo arcu t deſcenſus & ultimo adſcenſus arcu r numerum oſcillationum l, qui ad hunc deſcribendum requiruntur, $= (t - r) : \frac{4}{3} n t r$; denique ex decremento totali $t - r$, quod numero oſcillationum l reſpondet, decrementum primæ oſcillationis $= (t^2 - t r) : l r$, & decrementum ultimæ $= (t r - r^2) : l t$. Deinde, ſi globus in medio reſiſtente tenuiſſimo motu oſcillatorio arcus circuli deſcribat; poſitis iisdem ſymbolis, quæ antea ponebantur, & præterea a = radio, c = coſinui arcus deſcenſus; demonſtrat, fore decrementum minimum cujusvis oſcillationis $= 4 n a^2 - \frac{4 n a t c}{\sqrt{(a^2 - c^2)}}$; quæ æquatio calculum reddit valde expeditum, qui prima fronte ſatis moleſtus videri poterat. Hanc oſcillationum theoriam ad deſcenſus & adſcenſus reciprocos corporis perfecte elaſtici in planum horizontale perfecte elaſticum verticaliter decidentis applicat in duobus theorematis, quorum unum ex data primi deſcenſus altitudine definit altitudinem, ad quam corpus poſt datam lapſuum numerum reſiliet, alterum vero numerum determinat lapſuum, quibus abſolutis corpus ultra datam altitudinem non poterit reſilire. Denique in conſenſum inquirit theoriæ ſuæ cum exprimentis *Newtonianis*, in Scholio generali, Propoſitioni citatæ adjuncto, expoſitis, & calculo inſtituto deprehendit, decrementa iſta oſcillationum penduli, quæ calculus ſuus exhibet, notabiliter eſſe minora decrementis, ex obſervatione *Newtoni* deductis, nimirum fere in ratione 3 ad 5; ut adeo valor quantitatis n, quem in præcedentibus *Tomis* pro reſiſtentia aquæ ſtabiliverat, pro aeris reſiſtentia non valere videatur. Verum enim vero, cum aliunde conſtet, aeris reſiſtentiam ab aquæ reſiſtentia haud eſſe diverſam, cauſam hujus differentiæ, inter theoriam & experientiam deprehenſæ, in eam potiſſimum reſiſtentiam transfert, quæ ex tenacitate medii oriunda momentis temporum creditur eſſe proportionalis, & in motibus lentiſſimis ſe potiſſimum manifeſtat. Quam ob rem,

rem, ut motus in mediis reſiſtentibus curvilinei accuratioribus menſuris ſubjicerentur, conſcripſit *Additamentum* ad hanc Diſſertationem, in quo de motu curvilineo in mediis, quorum reſiſtentia partim quadratis velocitatum, partim momentis temporum, proportionalis eſt, ex inſtituto agitur. Primo quidem theoremate generali definitur quantitas arcus, qui a corpore in dicta reſiſtentiæ hypotheſi una oſcillatione deſcribitur. Deinde vero applicatur hoc Theorema ad ſolos arcus cycloidicos, cum arcus circulares hic calculum nimis moleſtum requirant, &, ſi parvi ſumantur, a cycloidicis parum differant; & ſingulari Problemate docet, quomodo, poſita utraque reſiſtentia utcunque magna, ex dato arcu deſcenſus corporis in cycloide oſcillantis arcus adſcenſus ſit inveniendus. Verum, quia potiſſimum circa aeris reſiſtentiam Cl. Autoris inſtitutum verſatur, ponitur utraque reſiſtentia valde parva, & hinc ex Problemate præcedente univerſali ſequentia deducuntur Problemata, quæ pro medio valent, quod corpori in cycloide oſcillanti ſecundum utramque quidem hypotheſin, ſed admodum parum, reſiſtit. Nimirum, poſitis iisdem, quæ ante, ſymbolis, & præterea *a* dicta diametro circuli generatoris, *g* notante actionem gravitatis, qua corpus, fluido illi immerſum, animatur, *m* vero deſignante reſiſtentiam illam fluidi, quæ momentis temporum proportionalis, &, præterhabita omni corporis celeritate, in quovis ejus ſitu ſemper eadem eſt, invenitur primo decrementum primæ oſcillationis $t - s = \frac{4ma}{g} + \frac{4}{3} n t^2$; ſecundo ex dato arcu primi deſcenſus invenitur arcus ultimi adſcenſus r poſt datum numerum l oſcillationum $= (t - \frac{4lma}{g}) : (1 + \frac{4}{3} lnt)$; tertio ex dato decremento totali $t - r$ poſt magnum oſcillationum numerum l datum determinatur decrementum, quod primæ oſcillationi competit $= \frac{t-r}{l} + \frac{4}{3} nt (t - r)$. Quibus

 omni-

omnibus inventis, sic satis promota esse videtur oscillationum theoria, ut ab experientia, qualis ea in fluidis tenuissimis sese nobis offert, abludere haud multum possit. Quæ enim reliqua sunt obstacula, videlicet fili aliqualis rigiditas, & ejus contra locum suspensionis frictio, referri possunt ad illam resistentiam, quæ momentis temporum proportionalis habetur, illa vero, quam filum a fluido patitur, resistentia ipsi globo superaccedere intelligi potest. Quare id tantum sibi superesse negotii Autor intellexit, ut, quæ sit quantitas utriusque resistentiæ totalis in aere, auxilio experimentorum definiret. Rem ipsam ita aggressus est. Ex numero observationum, quas *Newtonus* loco citato literis consignavit, duas elegit, quarum prima est, quod globus pendulus, qui primo descensu arcum emensus est, sextæ parti unius pedis Anglici æqualem, post 374 oscillationes octavam pedis partem descripsit, altera vero, quod idem globus, cum primo descensu tertiam pedis partem descripsisset, post 272 oscillationes adscensum fecit $\frac{1}{4}$ unius pedis æqualem. Atqui vi theoriæ Autoris arcus adscensus ultimi r est $(t - 4\frac{lma}{g}) : (1 + \frac{4}{3}nlt)$, sive, quia manente eodem pendulo eodemque fluido, valor literarum a & g constans est, ut $(t - l\alpha) : (1 + lt\beta)$. Ex datis itaque in illis duabus observationibus quantitatibus t & l definivit valorem literarum α & β, atque calculo subducto invenit, quantitatem α, unde m, seu resistentia aeris illa, quæ momentis temporum proportionalis est, pendet, esse $\frac{85}{1831104}$, quantitatem β vero, unde resistentia aeris altera quadratis velocitatum proportionalis pendet, esse $\frac{5712}{1831104}$. Sic ergo determinatis valoribus litterarum α & β, ostendit Autor, hanc theoriam exhibere singulos arcus adscensuum ultimorum tam exacte, ut ab arcubus illis valde parum differant, quos *tono* experientia exhibuit: in tantum, ut nunc theoria motus pendulorum lentioris in aere, posita hac duplici ejus resistentia, ad egregium cum experientia consensum redacta dici possit. Quod enim ad motus velociores attinet, illis ad mensuram revocandis hypothesin simplicis resistentiæ in dupli-

duplicata velocitatum ratione melius convenire Autor existimat. Motibus autem nimium lentis, veluti qui oscillationibus unius digiti, vel adhuc minoribus, respondent, neutra hypothesis sufficit, adeo, ut horum theoria prorsus adhuc sit incerta. *Eulerus* sequens Problema proponit: Data quacunque curva invenire aliam, quæ cum data quodammodo juncta ad tautochronismum producendum sit idonea. Ut autem sensus hujus Problematis pateat, exponamus, necesse est singularem illum oscillandi modum, quem considerans Cel. Autor in hoc Problema incidit. Sit trochlea *ABP* circa axem, per centrum *A* transeuntem, mobilis, & huic trochleæ affirmatæ sint duæ laminæ incurvatæ *AD*, *AE*, filis circumductæ, quæ laminas semper deserant, ubi tangentes sunt verticales, veluti in *D* & *E*, unde verticaliter dependeant tracta a potentiis in *F* & *G*, vi inertiæ destitutis, ne vi opus sit ad eas movendas. Sit ex *A* ducta verticalis *ABC*, quæ una cum trochlea circa *A* moveri concipiatur, atque sit machina tum in quiete, cum recta *ABC* fuerit verticalis. Detorqueatur jam machina ex statu æquilibrii in situm quemvis *RMANS*, ut recta *AC*, quæ ante fuerat verticalis, in situm *AQ* perveniat, angulo *CAQ* percurso. Tangent ergo fila *MR*, *NS*, a datis potentiis sollicitata, laminas in *M* & *N*, ut verticalia sint. Cum vero potentiæ *F* in *R* translatæ vis ad trochleam vertendam fuerit aucta, alterius autem *G* in *S* translatæ vis diminuta fuerit; sequitur, machinam in situ *RMNAS* nequaquam permanere posse, sed ad situm æquilibrii *FDAEG* perpetuo tendere. Igitur, cum nihil impediat, feretur ad situm æquilibrii; idque motu, quia continuo versus eum pellitur, accelerato. Quare nec eo in situ quiescere poterit; sed ex eo in contrariam plagam excurret, & ita perpetuo oscillationes peraget. Quibus expositis, patet, Problema propositum id sibi velle, ut inveniatur modus incurvandi laminas *AD*, *AE*, ita, ut oscillationes reddantur isochronæ. Problema hoc indeterminatum, ideoque tale est, ut, data harum curvarum, ad quas fingendæ sunt laminæ, altera, inveni-

TAB. IV Fig. 2.

veniri altera possit. Et, quia occurrunt etiam casus, in quibus curvæ illæ æquales esse & similes possunt, duplicem exhibet solutionem hujus Problematis *Eulerus*; videlicet primo methodum tradit, qua, data earum curvarum altera, inveniri altera queat, deinceps, quomodo ii eruendi sint casus, in quibus ambæ curvæ æquales sunt & similes, ostendit. Hoc Schediasma excipit aliud ejusdem Autoris, de communicatione motus in collisione corporum. Licet regulæ communicationis motus jam dudum inventæ sint, neque defuerint plures, qui eas & demonstrationibus & experimentis variis confirmaverint; operæ tamen pretium se esse facturum existimavit *Eulerus*, si easdem ex certissimis Mechanicæ principiis deduxerit; quoniam earum demonstrationes, quales a plurimis datæ fuerunt, non genuinæ, sed ex alienis principiis petitæ, ipsi videntur, &, quod accedit, ita comparatæ, ut, quomodo in ipso conflictu corpora in se mutuo agant, motusque suos immutent, per eas ignoretur. Statuit igitur, principii loco, in concursu duorum corporum utriusque corporis celeritatem a potentia inter corpora illa delitente successive immutari, & omnia corpora, in se mutuo impingentia, impressiones a se invicem recipere, unde partes quædam eorum comprimantur, quæ in situm pristinum restituantur, si fuerint elastica, denique corpora non elastica, finito conflictu impressionem, quam utrumque accepit, maximam retinere, corporibus autem elasticis restitui quidem motum, quem in compressione amiserant, sed aliter inter ea distribui. Deinde, cum corpus, ut omni mutationi, ita & partium quarundam suarum compressioni resistat: concipit corporibus duobus, simul ac in statum conflictus venerint, iis in locis, in quibus impressiones sibi mutuo infligunt, annexum elastrum, cujus in statu libero longitudo æqualis sit distantiæ, quam habent centra illorum corporum, dum se mutuo corpora ista contingunt; & elastrum illud loco ipsorum corporum comprimi ponit, perinde quasi omnis utriusque corporis materia in punctum, quod centrum suum est, fuerit redacta. Quamdiu conflictus durat,

rat, comprimitur illud elastrum; comprimitur autem, usque dum motus, quo ad se invicem corpora accedunt, vim elastri superare amplius nequit. Quodsi jam in statum maximæ compressionis elastrum venerit, & corpora elastica fuerint; ponit, istud elastrum vi sese restituendi pollere: sin autem non elastica fuerint, concipit, elastrum, ipsis interpositum, ipso momento, quo in statum maximæ compressionis fuit redactum, omnem vim sese expandendi subito amittere. Quando igitur sese restituere hoc elastrum nititur, vices potentiæ subit, & utriusque concurrentium corporum celeritatem immutat. Quibus positis, facile est, ex legibus mechanicis, quas potentiæ in generandis destruendisve velocitatibus servant, mutationes motuum ex conflictu supputare, &, quantæ sint corporum concurrentium tam elasticorum, quam non elasticorum, post conflictum velocitates, definire; id quod Autor ipso opere ostendit. Idem Cel. *Eulerus* adjungit brevem Dissertationem de curvis rectificabilibus Algebraicis, in qua tradit formulas maxime universales pro ordinatis & abscissis curvarum rectificabilium, earumque arcubus rectificatis. Omnes, quotquot rectificari possunt, curvæ sub illis formulis datis comprehenduntur, quid? quod & illæ curvæ, quæ non rectificabiles sunt, nisi aliarum curvarum quadratis præsuppositis, ad easdem reduci possunt, si indeterminatæ, quæ in illis occurrunt, quantitates certo modo sese habuerint. Usum harum formularum duplicem demonstrat. Primo enim ope earum solvit celebre illud Problema, de quadraturis curvarum ad rectificationes curvarum Algebraicarum reducendis, cujus solutiones duas Viri Cel. *Jo. Bernoulli* & *Jac. Hermannus* in hisce *Actis* nostris olim dedere. Secundo in inveniendis trajectoriis reciprocis usum harum formularum exponit. Ex iis enim ope Theorematis *Bernoulliani*, quo ex rectificatione curvarum, diametrum habentium, trajectoriæ reciprocæ construuntur, deducit æquationem universalem, quæ omnes omnino trajectorias reciprocas in se complectitur, & ita facillime restringitur, ut Algebraicas tantum, easque omnes, præbeat. Ultimum, quod in *Classe mathematica* occurrit, Sche-

Schediasma Autorem habet *Danielem Bernoulli*, & inscribitur Specimen novæ theoriæ de mensura sortis. Quotquot eo de argumento commentati sunt Mathematici, valorem expectationis vel sortis ita definivere omnes, ut affirmarent, eum esse æqualem aggregato ex productis singulorum valorum expectatorum per numerum casuum æque proclivium, quibus obtingere possunt, diviso per summam omnium casuum. Quam regulam tunc quidem obtinere Autor existimat, si tertius, judicis personam sustinens, secundum justitiam unicuique collusorum sortem assignare debeat suam, non habito ad conditionem statumque personarum respectu; plurimum autem fallere eam posse, ubi in singularibus casibus quilibet suam ipsius sortem pro rerum suarum statu debeat æstimare. Recte enim monet, valorem expectationis suæ cuivis æstimandum esse, non ex pretio rei, id quod solam expectationis mensuram regula ista constituit, sed ex emolumento, quod inde capit. Nam, cum pauperis sine dubio, quam divitis, magis referat, mille ducatorum lucrum facere: etsi pretium lucri uterque idem expectet; cariorem tamen esse debere pauperi expectationem suam, quam suam diviti, nemo facile negare ausit. Hinc, quo melius consulatur illi, qui sortem suam pro rerum suarum conditione ipse æstimare velit, regulam istam paulum immutatam Autor exhibet: Si emolumenta singula expectata multiplicantur per numerum casuum, quibus obtinebuntur, aggregatumque productorum dividitur per numerum omnium casuum, obtinebitur emolumentum medium, & lucrum, huic emolumento respondens, æquivalebit sorti quæsitæ. Ut autem hæc regula ad casus obvios applicari possit; patet omnino, determinandum esse, quanti cuivis æstimandum sit emolumentum, lucro dato respondens. Jam quidem universaliter illud determinari nequit; attamen, si id spectemus, quod in vita hominum ut plurimum obtinet, cum pauci sint, qui non annuos suos reditus dispendant omnes; recte æstimari putat Autor emolumentum lucri valde parvi summæ bonorum reciproce proportionale. Nam, si e. g. quidam ex bonis suis reditus an-

nuos

nuos accipiat 5000 ducatos, eosque etiam consumat, alius vero ex suis totidem semiducatos; ponere licebit, hunc omni respectu tanti æstimare semiducatum, quanti ille ducatum æstimat, ideoque emolumentum, quod ille ex lucro ducati capessit, fore ad emolumentum, quod hic ex eodem percipit, ut summa bonorum hujus ad summam bonorum illius. Quoniam autem hæc hypothesis nonnunquam forte ob singulares rationes locum invenire non posset; mensuram sortis primum generaliter invenire docet, posita quacunque emolumenti ad lucrum ratione. Nimirum, assumta recta AB, quæ summam bonorum ante sortem decisam exponat, jubet in ea producta capi partes, BC, BD, BE, BF, lucris successivis proportionales, & ad eas, instar abscissarum spectatas, ordinari rectas CG, DH, EL, FM, emolumenta singulis lucris respondentia exponentes; quibus factis, in curva inde orta duci jubet ordinatam OP, emolumentum medium, per regulam supra traditam determinandum, exponentem, quæ abscindet eam axis partem BP, qua lucrum legitime expectandum, seu sors quæsita, exponetur. Jam, si porro determinandum sit depositum pro sorte ista obtinenda; quoniam in ludo justæ conditionis damnum jacturæ debet esse æquale emolumento lucri: curva continuanda est in partem contrariam ultra punctum B, & ibi applicanda ordinata po, quæ æqualis sit emolumento medio PO; huic respondens abscissa Bp designabit summam deponendam pro ratione emolumenti, qua si quis majorem deposuerit, oppido imprudenter egisse censendus erit. Hisce præmissis, ad specialem suam hypothesin, supra stabilitam, Autor descendit. Vi istius hypotheseos lucra valde parva sunt consideranda. Censet itaque, bona hominis incrementis valde parvis sensim sensimque augeri, & ponit, CD esse lucrum infinite parvum, quo augeri concipiantur bona AC, ideoque rH emolumentum lucro CD respondens. Quare, cum emolumentum rH in se spectatum sit lucro proportionale, ideoque, accedente illa hypothesi, in ratione sit composita ex directa lucri & reciproca TAB. IV Fig. 3.

bonorum; facile patet, curvam ſupra deſcriptam nunc mutari in Logiſticam, cujus aſymptotus eſt recta Qq, ex A in AB normalis. Ex natura autem Logiſticæ & regula ſuperius tradita deducit hanc regulam pro dimetienda ſorte: Unumquodque lucrum ſumma bonorum auctum elevetur ad dignitatem indicatam per reſpondentem ſibi numerum caſuum; dein omnes hæ dignitates inter ſe multiplicentur, & ex producto extrahatur radix ordinis indicati per numerum omnium caſuum; denique a radice ſubtrahatur ſumma omnium bonorum: quod reſiduum eſt indicabit ſortem quæſitam. Uſum hujus theoriæ, licet ille ampliſſimus ſit, tamen notabilioribus tantum Corollariis quibusdam in præſenti illuſtrat. Primum eſt, quod ipſa luſus natura aleæ vitandæ ſit documentum. Fingas enim æquiſſimum luſum, in quo ſumma deponenda ab utroque colluſorum æqualis ſit lucro quod uterque ſperat; ſemper tamen detrimentum, tibi enaſciturum, ubi perdideris, majus erit emolumento, quod, ubi viceris, capeſſes; id quod ipſa curvæ sBS natura declaratur, in qua, poſita $Bp = BP$, po ſemper erit major, quam PO. Quam ob rem, cum eum imprudenter agere pateat, quicunque paribus conditionibus vel minimam bonorum ſuorum partem aleæ credat, inquirit Autor, quamnam in deponendis numis prærogativam quivis habere debeat præ colluſore, ut ſine præjudicio ludum inire poſſit; & ex natura Logiſticæ demonſtrat, in hac hypotheſi, ſi luſus fuerit ſimpliciſſimus, duobus tantum caſibus definitus, depoſitum tuum, ſiniſtro eventu perdendum, ad lucrum, ſecundo eventu obtinendum, non debere habere rationem majorem ea, quam habet ſumma bonorum tuorum ad eandem ſummam lucro ſperato auctam. Alterum, ad quod hujus theoriæ utilitas ſeſe extendit, ad mercatores ſpectat, qui ſive pro alienis mercibus, per mare vectis, ſe vades ſiſtere, ſive pro ſuis mercibus vades requirere, ſolent. Nam oſtendit Autor, quomodo omni in caſu quivis, rite æſtimatis ſuis bonis, dijudicare debeat, utrum & ſub quibus conditionibus ſe alteri ſiſtere vadem poſſit, aut, in altero caſu, utrum ſponſionem, ſub

ſub certis conditionibus ab altero ſibi oblatam, accipere debeat, an potius omnem ſponſionem negligere poſſit. Tertium eſt, quod ope hujus regulæ quilibet determinare poſſit, in quot partes bona ſua, quæ periculo obnoxia ſunt, & quæ conjuncta omnia facile perire poſſent, diſtribuere debeat, ut minimus jacturæ metus ſibi relinquatur. Quarto denique uſum regulæ ſuæ Autor demonſtrat in ſolvendo Problemate, quod olim *Montmortio* propoſuit *Nicolaus Bernoulli*, & quod exſtat in *Analyſe ſur les jeux de hazard de* Mr. de Montmort. Problemate illo quæritur ſors *Pauli*, cui *Petrus*, in altum projiciens numum, donec notatam frontem in terram delapſus oſtenderit, dare tenetur unum ducatum, ſi id primo jactu contigerit, duos, ſi ſecundo, quatuor, ſi tertio, & ſic porro, duplicando quovis jactu ducatorum numerum. Hoc Problema per vulgarem regulam ſolvi minime poteſt, quoniam ea ſortem *Pauli* infinitam exhibet, quod utique eſt abſurdum. Noſter autem ex regula ſua demonſtrat, ſortem *Pauli* eo quidem eſſe majorem, quo majora ejus ſunt bona, non tamen fieri infinitam, niſi & bona ejus infinita ſint, quin imo tam parvi eam eſſe æſtimandam, ut immenſas ille divitias poſſidere debeat, qui ſortem *Pauli* viginti ducatis emere cum ratione velit. Ceterum hic ipſe caſus Cel. *Bernoullio* occaſionem dedit, de toto hoc argumento commentandi. *Obſervationes Aſtronomicas* quod attinet; reperiuntur in hoc *Tomo J. N. de l'Isle* Obſervationes Eclipſium Satellitum Jovis per annos 1735, 1736, & 1737, continuatæ, atque Obſervatio Eclipſeos lunaris, a *Jo. Poleno* A. 1736 Cal. Aprilis Romæ habita. Reliqua hujus *Tomi* agrumenta, quæ pertinent ad rem *medicam*, *phyſicam*, & *hiſtoricam*, *Menſi* proximo reſervamus.

STIRPIUM RARIORUM, IN IMPERIO RUtheno ſponte provenientium, Icones & deſcriptiones, collectæ ab JOANNE AMMANNO, M. D. Acad. Imper. Scient. Membro, & Botanices Profeſſore, Regiæ Societatis Londinenſis Sodali. Inſtar Supplementi ad Commentarios Acad. Scient. Imper.

Petropoli, ex typographia Academiæ Scientiarum, 1739, 4 maj.

Alph. 1 plag. 5, Tabb. æn. 35.

Plantas rariores, in Imperio Rutheno passim obvias, Cl. *Buxbaumius* in *Centuriis* suis exhibuit; quæ vero post hæc tempora detectæ fuerunt, Cl. Autor in præsenti Opere spectandas exhibet. Hic enim non tantum descriptiones plantarum, a Clarissimis Botanicis, *Messerschmidio* & *Gmelino*, exaratas, congessit; sed & plantas, ex seminibus, ab iisdem, dum in Sibiria versarentur, & a Cl. *Hainzelmanno* in Tataria, collectis, in horto Academico productas, observavit & descripsit. In scripto Botanico historico ad ordinem, descriptiones, & icones, quammaxime respiciendum esse, quilibet cognoscit. Ordinem, in plantis his tradendis assumtum, ad methodum *Tournefortianam* referendum esse, facile patet, licet classes non indicatæ sint, sed omnes in una serie recenseantur. Descriptiones, egregie concinnatæ, omnes plantæ partes sistunt, sed floris, tanquam partis principis, plenior descriptio nonnunquam exoptanda esset. In eo quoque optimum quid præstitum nobis videtur, quod plures in ipso plantarum solo natali, quam ad specimina in horto florentia, confectæ sint descriptiones. Icones, in quinque & triginta Tabulis adjectas, omnes a pictoribus in itinere Kamschatkiensi ad vivum delineatas esse, Autor testatur. Certe in arte sua nihil desiderari passus est, quisquis exsculpsit, artifex. Catalogum Plantarum, in hoc Opere delineatarum, speciminis loco exhibere, & præterea de novis generibus hic propositis nonnulla monere, ab instituto alienum non esse arbitramur. Sunt vero hæ a Cl. Autore Plantæ delineatæ: 1) *Cymbaria*; 2) *Gentiana humilis aquatica verna*; 3) *Chamæjasme radice Mandragoræ*; 4) *Valeriana lutea humilis*; 5) *Veronica spicata altissima foliis verticillatis*; 6) *Coris juncea aphyllos*; 7) *Cassida montana foliis oblongis non crenatis*; 8) *Moldavica minor canescens chamædryos foliis*; 9) *Lathyroides*; 10) *Ballote inodora foliis Coronopi*; 11) *Hypecoon tenuifolium siliquis erectis teretibus*; 12) *Alsine saxa-*

saxatilis angusto & oblongo salicis folio, flore albo, tenuissime lacinito; 13) *Anacampseros flore flavo*; 14) *Helleborus fumariæ foliis*; 15) *Ranunculus repens flore in caule singulari foliis varie sectis*; 16) *Ranunculus repens gramineis foliis*; 17) *Pentaphylloides humilis foliis angustissimis*; 18) *Fragaria procumbens, foliis betonicæ instar serratis*; 19) *Pentaphylloides, foliis tenuissime laciniatis, flosculis carneis*; 20) *Pentaphylloides fruticosa, elatior, minus hirsuta*; 21) *Pentaphylloides fruticosa humilior, lanuginosa, & incana*; 22) *Limonium montanum humile, Ephedræ foliis*; 23) *Astragaloides, floribus purpurascentibus*; 24) *Astragaloides, floribus carneis*; 25) *Fumaria tenuifolia, floribus luteis*; 26) *Calceolus purpureus speciosus*; 27) *Calceolus minor, flore vario*; 28) *Absinthium Tanaceti foliis, odoratissimum*; 29) *Jacobaeastrum cacaliæ folio*; 30) *Urtica foliis profunde laciniatis, semine lini*; 31) *Ephedra minima flagellis brevioribus & tenuioribus*; 32) *Chamærhododendros folio glabro, majusculo, amplo, flore roseo*; 33) *Spiræa salicis folio, breviore, latiusculo, crenato*; 34) *Armeniaca, Betulæ folio & facie*; 35) *Armeniaca, Persicæ foliis, fructu exsucco, villoso*; 36) *Cratægus, Cerasi, foliis floribus magnis*; 37) *Cornus sylvestris, fructu albo*; 38) *Cornus, foliis Citri angustioribus*; 39) *Mespilus, folio rotundiore non serrato, fructu nigro*; 40) *Asphalatus frutescens minor, angustifolius, cortice aureo.* Nova vero genera sunt sequentia: *Cymbaria* Messerschmidii. Calix tubulosus; in decem vel duodecim lacinias divisus; petalum unicum tubulatum, personatum, bilabiatum, labio superiore bifido, inferiore tripartito, utroque reflexo; stamina quatuor tubo interius adhærent; pistillum simplex longitudine staminum; capsula unilocularis, bivalvis, valvis cymbæ similibus, receptaculum seminum in quatuor alas foliaceas est divisum, eodem modo, quo valvæ intus quodammodo foliaceæ, semina sustinet parva irregulariter angulosa. *Chamajasme* Gmelini. Calix (ut videtur) nullus, petalum tubulosum limbo quadrifido vel quinquifido leviter irregulari donatum; stamina interius duplici serie tubo ad-

 hærent;

hærent; pistillum longitudine staminum, fructus turbinatus nigricans, hylo albo notatus. Forsitan ad *Camaram* Plumerii seu *Lantanam* Linnæi referri posset, si numerus & situs staminum accuratius notatus esset. Flores in summitate confertim quasi in umbella disponuntur. *Lathyroides* Messerschmidii. Calix brevis, levissime crenatus, flos papilionaceus vexillo cordiformiter crenato, alis exiguis, angustis, carina adunca non rostrata, stamina decem, unum & novemfidum pistillum instar vaginæ cingentes. Legumen unicapsulare bivalve, in calice maturescens, semina globosa, lævia, fusca. Folia bina tantum, costulæ brevi, ad caulem auritæ, in mucronem abeunti, adhærent, claviculisque destituuntur. Flores in singulari pedunculo aphyllo, e foliorum vel auricularum alis egresso, uno plerumque versu dispositi adhærent. Ad Orobum quam proxime accedere videtur. *Asphalatus* Ammanni. Calix tubulosus, leviter quinfidus; flos papilionaceus, (reliqua non distincte describuntur) legumen unicapsulare, bivalve, teres; semina cylindracea; folia per conjugationes costæ in aculeum abeunti affixa, sine impari in extremo; flores singuli pediculis innixi, a tuberculis ramorum ortum ducentes. Sitne ad Cytisum, an ad Genistam, referenda, incertum, præcipue cum character foliorum ex icone non satis pateat. Maximo cum applausu hæc nova Floræ Ruthenicæ incrementa excepimus, & insigni desiderio reliquas expectamus plantas, quas Cel. Autor ex Tataricis & Sibiricis seminibus in horto florentes observabit, & quas in itinere Kamschatkiensi invenient solertissimi observatores.

JOANNIS CHRISTOPHORI HARENBERGI, Gen. Schol. Insp. per Ducatum Brunsuico-Luneburg. Otia Gandersbemensia sacra, exponendis sacris literis & Historiæ Ecclesiasticæ dicata, XIII Observationes complexa. Accedit de felici in terris Brunsuico-Wulferbuttelanis Cœnobiorum reformatione Oratio scholastica.

Tra-

Trajecti ad Rhenum, apud Joannem Brœdelet, 1740, 8.
Alph. 1 plag. ½.

Inscripsit *Otia* hæc præstantissimus & doctrina non vulgari ornatissimus Autor Illustrissimo *Hieronymo*, Libero Baroni *de Munchausen*, Augustissimi Romanorum Imperatoris a custodia sacri cubiculi, Serenissimi Ducis Brunsuico-Luneburgensis primario Status & universæ publicæ rei Administro. *Observatione I* exposuit *de cibo Joannis Baptistæ*, in solitario commorantis loco, ad loca *Matth. III, 4, Marc. I, 6,* ut communiret opinionem receptam de cicadis ac mellibus, ab illo in cibum conversis. Eos, qui *ἀκρίδας* per *siliquas Syriacas* exponunt, refellit, ostenditque, Nasiræos sese ab edenda carne haud abstinuisse. De locustis ac cicadis recondita, nec passim obvia, profert, ut determinet, quo cicadarum genere Judæis licuerit vesci. Locustas marinas huc referri posse, negat. Disserit deinde de melle apum, aëreo atque arboreo, ac *Joannem* postremo illo in cibi locum fuisse usum, arbitratur. Melle roscido seu manna Israelitas in Arabiæ desertis olim esse sustentatos per insigne quoddam miraculum, addit. *Observatione II* de *illo* agit, *qui Jesum* Pag. 17.
vocat ἀνάθεμα, seu diris devotum, ratus, tum Judæos, tum simulacrorum cultores, seu Romanos Proconsules, Christianis subdidisse minas & postulationes, ut hi Christo maledicerent. Judæos id postulasse, perspicitur ex *Act. XXVI, 11.* De Romanorum Præsidibus id affirmatur ex *Plinii* exemplo *Lib. X Ep. 97.* Hæc Autor commentatus fuit ad *1 Cor.* 24.
XII, 3. Observationem tertiam impendit enodando loco difficillimo *Matth. XV, 5,* quem ex Judæorum decretis vetustis perque manus traditis illustrat, legendum vero censet eo modo, quo in Complutensibus ac Plantinianis Bibliis fuit interpunctus; ac Ven. *Malachiæ de Ingimberto* suffugiis eundem ex adverso obstare ostendit. Inprimis existimat, Jesum ibi 32.
propugnasse sententiam R. *Eliesëris*, opinionem vero vulgarem Rabbanitarum, quæ eadem sit ac vitæ monasticæ præconum, explosisse. Locum ipsum ita vertit in Latinum: *Deus*

præ-

præceptum edidit hunc in modum: Honora patrem tuum ma-
Pag. 34. *tremque tuam. Vos vero, qui ſapientes vocamini, Phariſæi*
& Scribæ, præcipitis ita: Si quis liberorum rem ſuam, ejusve
partem, patri matrive conducibilem ac neceſſariam, deſtina-
verit Deo per votum religioſum, ac illam propter id votum
ſubtraxerit parentum uſui ac indigentiæ, dixeritque conce-
pturus jamjam votum: Inſtar rei, Deo ſacratæ, eſto id,
quo ex facultatibus meis indigentiam tuam ſublevare poſſem;
tum ex ea opinione, qua votum ejusmodi habetis ratum &
legitimum, id exiſtet & conſequetur mali, ne is, qui voto
illo ſeſe devirxit, honoret patrem ſuum aut matrem ſuam.
Ellipſin Græcis verbis ibi ſubeſſe ullam, negat. Oſtendit
tandem, in Eccleſia Romana haud licere Monacho, ſuos
ex bonis, hæreditate ad ſeſe devolutis, alere, vel parentes
36. ab interitu aſſerere illis in incolumitatem. Ven. Abbatem
Malachiam ab Ingimberto, addit, pervidiſſe, ritum eum ob-
ſtare reprehenſioni, a Jeſu in Phariſæos immiſſæ, ac dubi-
tationi illi ſolvendæ ſeſe Abbatem minus feliciter accinxiſſe.
Obſervatione quarta exquirit *alterum diſcipulum Emauntici*
itineris ſocium, ad *Luc. XXIV, 34*, oſtendens, eum fuiſſe
Simonem, *Cleophæ* filium, ex *Maria*, *Mariæ* θεοτόκου ſorore,
natum, Epiſcopum poſthæc Hieroſolymitanum, ſiquidem
41. *Simon, v. 34* memoratus, ſit a *Petro* diverſus. Verba: *ὅτι*
ἠγέρθη ὁ κύριος, cum Cl. *Tympio* effert per interrogationem:
num excitatus eſt dominus a mortuis? Cleopham, חלפי, pu-
tat ab *Alphæo* haud differre. *Lebbæum*, ſeu *Jacobum minorem*,
habet pro *Levi Marc. II, 14*. De *Cleopha* & *Simone* ex ve-
tuſtiſſimis ſcriptis haud tralatitia intexit, quæ ad libellam exi-
git rationis rectæ. Utriusque vero patriam definit Canam
52 ſeq. Galilææ. *Obſervatione quinta* reformatur conſuetæ in-
terpunctionis ratio in loco *1 Tim. II, 3, 4, 5, 6, 7*, ſiqui-
dem alias incertum manet, quorſum voces illæ *inciſi ſexti*:
τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις, reſpiciant. Interponit autem
64. parentheſin inter verba ἐλθεῖν & τὸ μαρτύριον. *Obſervatio*
ſexta exponit *de prunis ignitis, pro capite inimici acervan-*
dis, *ad Rom. XII, 20*, & *Prov. XXV, 22*. Credit Autor, illa
verba

verba, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, vertenda esse *pro capite, in usum per-*
sona. Dispicit simul ac dijudicat explicationes Commenta-
torum optimorum ac recentissimorum, ratus, eas scopo
Salomonis ac *Pauli*, reliquisque momentis, haud satisfacere.
Ritum suffiendi Judaicum copiose edisserit, precum copu-
lam & symbolum, ratus, eum pro inimico ad Deum pre-
ces dirigere, qui pro capite illius acervat instruitque prunas.
Mane scilicet ac vesperi sacerdos, quem ministerii sacri or- Pag. 70.
do tetigit, prunas ardentes vivasque ex altari Hierosolymi-
tano depromsit, eas thuribulo indidit, & sese ad suffitum pro
capitibus populi Israelitici instituendum accinxit. Comme- 71.
morat praeterea Autor naturam suffimenti illius, & ritum Ju-
daicum copiose illustrat, ex *Apoc. VIII, 3, 4, 5,* satis notum.
Vocem חָתָה, obviam *Prov. XXV, 22,* exponit de *capiendi* 74.
modo, quo prunae interventu forcipis ex altari exteriori in
peculiare vas sacrum, מַחְתָּה dictum, transferebantur. Ἐπὶ 75.
τὴν κεφαλὴν est ipsi idem ac *pro capite, pro vita.* Particulae
illius usum comprobat ex *Dan. XII, 1, Jer. XVI, 7, Esth. IV,*
16. Tandem ostendit, *Paulum* praecipere, ut in opere hu- 77.
manitatis externo erga inimicum haud acquiescamus, exige-
re vero ipsum propensionem ipsius animi, qua alteri fausta si
comprecamur, & minus secunda ab eo, precibus ad Deum
directis, repellere ac averruncare studemus, quemadmo-
dum sacerdotes Veteris Testamenti quotidie pro vita & in-
columitate singulorum Israelitarum prunas collegerint in
vas peculiare, suffimenta eis injecta adoleverint, pre-
cibusque Deum illis placaverint. *Dissertatione septima* dis- 79.
seruit, ad modum *Theodori Dassovii, de Fertis ac donis*
sacris, מנחות, *ad illustranda loca Lev. II, & Eph.*
V, 2. Expositio haec est omnium copiosissima, constans
aliquot *Capitibus. Capite primo* egit Autor de descriptione
ac divisione illorum fertorum. Notatur hic error *Joannis* 86.
Lightfooti, qui existimavit, duos panes a summo Pontifice
diebus singulis fuisse oblatos, permiscens 12 crustula, ejus
nomine quotidie oblata, cum duobus illis panibus. Obiter 93.
attingit locum *Marc. IX, 49,* eumque ita exponit: *Nam*
unusquisque igni sese idoneum praestare debet per salem, ac
omne sacrificium sale instruatur oportet. Ignem illum ex-
ponit per miseriam, piis a Deo immissam, quam *Petrus* vo-

Pag. 99. cat *πύρωσιν 1 Ep. IV, 12.* Messiam exstitisse fertum præ-
101. stantissimum, fuse docet Autor. Locum *Lucæ XVII, 21.* ostendit haud agere de erigendo gratiæ regno intra homi-
102. num animos. Quomodo Christiani evadant fertum amœnum, Deoque probatum, pie adjungit. *Capite secundo* enucleat casus & scrupulos conscientiæ, in doctrina de fertis
116. exoriri solitos. Notat simul nævum Talmudicorum, qui, in minimis rituum momentis desudantes, de amore erga Deum, justitia, & reparatione hominis ad imaginem Dei, tacuerunt, merito eam ob causam reprehensi *Matth. V, 23,*
117. *24, XXIII, 23, 24.* *Capite tertio* exhibet expositionem dictorum, in sacris literis passim de fertis ac libaminibus sacris obviorum, e. g. *Lev. II, 4, 5, 8, 12, XIV, 10, 21, Num. VII, 13, IV, 16, VIII, 8, XXVIII, 7, 26, XXIX, 6, 1 Sam. II, 29, 1 Reg. XVIII, 36, 2 Reg. VI, 15, Ps. XX, 4, Jer. XXXIII, 19, Ez. XLVI, 14, Ex. XXX, 9, Lev. XXIII, 37, Num. XXVIII, 15, Devt. VIII, 8, XXXII, 14,* ubi *renes tritici* ex accentuatione illustrat, & exponit per *præstantissimos*, qui colore, puritate, ac salubrita-
107. te, triticeam farinam exæquent. Vocem חִטָּה ex חָנַט, *protrudendo,* deducit, ac renes ibi intelligit, quorum adeps ac pinguedo prominet, ac protusa emicat, quemadmodum grana tritici ex aristis seu folliculis protrudi ac prominere
108. solent. Illustrat porro חֵלֶב חִטָּה, *florem ac lac tritici,* id est, *triticum præstantissimum*, cujus fit mentio *Ps. LXXXI, 17, CXLVII, 14.* Triticum, ex regione *Minnith* advectum, ob *Ez. XXVII, 17,* expositione perfundit, ac loci Minnith si-
131. tum definit. Illustrat deinde loca sacri Codicis alia. *Oleum, ex silice petra* productum, cujus fit mentio *Devt. XXXII, 13,* ita exponit, ut Judæos refellat, qui per חַלָּמִישׁ intelligunt locum *Guschchalaf* seu *Giscala.* Oleum כָּתִית interpretatur
133. per id, quod interventu contusionis exprimi solet. *Capite quarto* exhibet Commentatorum opiniones, quæ sint emendandæ, ac cum *Joanne Clerico* notat Teutonicum Pentateu-
145. chi Mosaici interpretem Wertheimensem. *Capite quinto* disserit de translationibus nonnullis emendandis, quantum
152. ad doctrinam de fertis & libaminibus attinet. *Capite sexto* conciliat contradictiones apparentes. *Septimo* repræsentat Christianos, tanquam fertum Deo gratissimum, ac ad ulti-
158. mum de Babylone mystica ad *Apoc. XVIII, 13,* exponit. *Ob-*

ser-

ervatione VIII differit *de itinere, a Paulo Apostolo quidem in Hispaniam destinato, nunquam autem effectui dato, ad* Rom. XV, 28. Examinat loca *Clementis Romani, Hieronymi*, Martyrologii Romani, *Bedæ, Isidori Hispalensis*, ac aliorum, quibus, iter illud re vera fuisse susceptum, solet comprobari. Ostendit vero ex *Sulpitio Severo* & chronologia actorum *Pauli*, iter illud nunquam fuisse susceptum a *Paulo*. Nec a *Jacobo* majori illud fuisse institutum, adjungit §. 6. *Exercitatio IX de Clave solvente & ligante* est inscripta, ad illustranda loca *Matth. XVI, 17, 19, XVIII, 18*, faciens, & Abbati Benedictino Gallo, *Matthæo Petitdidiero*, aliisque, opposita, existimantibus, ecclesiam Christi superstructam esse *Petri* personæ, ejusque in cathedra locali successoribus. Totus in eo est Autor, ut ostendat, loca hæc ad hierarchiam ecclesiæ adspectabilis haud posse referri, primosque Patres ecclesiæ *petram* de Christo ac confessione de Christo sincera plerumque esse interpretatos. Inprimis *Zosimi*, Episcopi Romani, de petra testimonium examinat, ejusque vitam & doctrinam minus orthodoxam perpendit. *Cypriani* opinionem de petra, & gubernatione ecclesiæ externæ, ac de clave solvente & ligante, edisserit & dijudicat, rati, faciem ecclesiæ esse aristocraticam, nec ulli locum esse primatui, nisi ordinis. Ostendit porro, in Constitutionibus Apostolicis alibique per *ligationem* significari segregationem ab ecclesia, & per *solutionem* denotari receptionem in gratiam & gremium ecclesiæ externæ. Addit, plurimos Seculi III doctores jam credidisse, sibique persuasisse, Apostolos exstitisse certarum Ecclesiarum & Diœceseon Episcopos, atque hierarchiam Episcopalem conferendam esse cum hierarchia Levitica Veteris Testamenti. His sententiis stricturas opponit haud unas. Opiniones eorum, qui *ligationem & solutionem* ex ritibus Judaicis explicare aggressi sunt, percenset. Ipse autem docet, allegoriam a templi Hierosolymitani forma & modulo desumtam esse a Christo. Portas inferorum de usurpatione potestatis Satanæ exponit. Curam clavium templi Hierosolymitani demandatam fuisse potioribus ecclesiæ Judaicæ sacerdotibus pro numero portarum templi, ostendit. Indolem clavium, quibus veteres solverunt & ligarunt

Pag. 161.

174.

garunt, id est, aperuerunt & clauserunt, luculente ex *Homero* aliisque scriptoribus indicat. Custodiam clavium, Apostolis traditarum, & officium munusve, clavibus designatum, edisserit. Intelligit ipse per clavium traditionem munus aperiendi ea, quæ ad œconomiam salutis noscendam
Pag. 215. sunt necessaria. Objectum solutionis & ligationis consistere docet in rebus doctrinisque vel tradendis, vel haud evulgandis, non in personis seu Christianis, licet Autor ex doctrina Apostolorum divina, eorumque disciplina, ostendat, munus remittendi peccata ministris ecclesiæ esse attribuendum. Verbo ut dicamus, per clavem utramque intelligit cum Cl. *Schœttgenio infallibilitatem doctrinalem*, solis Apostolis da-
217. tam. Addit, incertum esse, quis primus Romæ exstiterit Episcopus: scriptores supposititios commemorasse primos,
220. *Petrum* sub vitæ finem Romam venisse, atque *Clementem* ordinasse Romæ Episcopum, cui Cathedram & potestatem ligandi solvendique tradiderit; notionem ecclesiasticam vocum *solvendi & ligandi* esse satis antiquam, ex parte autem rationibus hierarchicis respondentem, atque ex eis extusam.
222 seq. Apostolos dari singulis Seculis, admodum firmis rationibus adductus negat, monens, a *Francisco Catrou*, Jesuita Gallo, ec-
226. clesiæ Protestantium immerito impactum fuisse fanaticismum, laudatque responsionem, Jesuitæ oppositam a Cel. *Isaaco de Beausobre* in libello: *Discours sur les livres Apocryphes*, qui habetur in Opere ejus *Histoire critique du Manichée & du Manichéisme Tom. I Lib. III pag.* 447. Addit deinde, ministros ecclesiæ *solvere & ligare*, dum exponant res, ad salutem sempiternam attinentes, & ea, quæ Deus ipsos scire noluit, vel quæ nec loci nec temporis ratio, ut tradantur, po-
228. stulat, haud proferant: ac dum applicent gratiam Dei pœnitentibus fidelibusque, morosis vero peccatoribus eam haud patere significent. Ministros ecclesiæ eis, qui gratiæ divinæ sunt capaces, remissionem peccatorum *annuntiando*
231. *conferre*, ostendit. Tandem illustrat *clavem scientiarum*, a Judæis jactitatam, & inquirit in jus illud, quod Rabbinis fuerit ad coercendos ac fustigandos eos, quos ipsi credide-
233. rint haud satis morigeros. Exponit simul loca *1 Cor. IV, 21, Act. V, 5, 10, XIII, 11, 2 Cor. X, 7, XIII, 2*, ac inprimis *Matth.*

XXIII,

XXIII, 13, & *Luc. XI, 52.* *Obſervatio X* eſt hiſtorica, & in Pag. 236.
Originibus Waldenſium ſub initia Seculi XI jam quaerendis occupata. *Bernhardo* illos jam innotuiſſe, demonſtrat ex ejus *Sermone 66 fol. 170 ed. Pariſ. 1566, fol.* Examinat *Bernhardi* fidem, qua de diſſentientibus judicium ſolet ferre. Eos, qui A. 1022 in Synodo Aurelianenſi ob crimen 239.
Manichaeiſmi, ipſis objectum, teſte *Glabro Radulpho Hiſt. III, 8*, damnati, ac deinde interemti, fuerant, pro Waldenſium primitiis habet. *Obſervatione undecima* demonſtrat, *hoc univerſum ex non-exiſtentibus, ac ex minus adſpectabilibus, initiis a Deo eſſe productum, ad* Ebr. XI, 3. Principia philoſophica de elementis rerum ſimpliciſſimis confirmat, atque ex monadum contingentia Deum, eumque creatorem, innoteſcere, oſtendit. Addit deinde argumenta, ex ſacris literis petita. Τὰ μὴ φαινόμενα exponit per ea, quae ſunt *non adſpectabilia*, tum 1) quia non exiſtunt, tum 2) quia ſunt ſimplicia, quae apparent, tum 3) quia luce carent. Singula haec ad creationis momentum potiſſimum eſſe referenda, docet.
Diſſertatione XII agit *de commentitia Tritheitarum Haereſi, doctoribus eccleſiae nonnullis perperam affiĉta.* Defendit in 263.
ea doctores eccleſiae orthodoxos & heterodoxos ab impacta Tritheiſmi labe, quos Cel. *Joannes Lamius*, Florentiae decus, percenſuerat in *Catalogo Tritheitarum*, quem libro *de recta Patrum Nicaenorum fide* ſubjecerat. Purgat vindicatque nominatim *Arium*, *Arianos*, *Marcionem*, *Donatum* juniorem, *Joannem Philoponum*, *Gotheſchalcum*, Monachum Orbacenſem, *Petrum Abaelardum*, *Gilbertum Porretanum*, *Raymundum Neophytum*, *Guidonem*, damnatos in Concilio Lambethenſi A. 1368, *Joannem Monteſonum*, *Valentinum* 301.
Gentilem, & Trinitarios. *Obſervatione XIII* laborat demonſtrare, oſſa Meſſiae haud frangi debuiſſe ſecundum vaticinium *Pſ. XXXIV, 20, 21*, (*) exploſa *Bernhardi Clarevallenſis* expoſitione. In Oratione, calcis loco ſubjuncta, differit de Coenobiorum in Occidente primorum, Auguſtinianorum inprimis, natura & indole genuina, uſuque literario; de eorum

Tt 3

(*) Singularis eſt opinio Medici cujusdam Angli in libro: *An Hiſtorical Eſſay on the ſtate of Phyſick in the Old and New Teſtament*, Londini A. 1729 edito, quae perhibet, neminem fidelium V. T. os fregiſſe.

Pag. 309. rum nævis, qui exorti fuere sensim, alteque insederunt; ac de ipsorum ad primam institutionem restitutione, qualem Dux *Julius* in terris Brunsuico-Luneburgicis deduxerit in effectum.

JOANNIS CHRISTOPHORI PESLERI, J. V. L. de Augustæ gentis Austriacæ Ducatu & Principatu in Suevia Liber singularis.

Lipsiæ, apud Jo. Christianum Langenhemium, 1739, 4.
Plag. 13, cum Fig. æn. 2.

Magna adhuc eruditorum consensione creditum fuit, quod veterum quidam tradiderunt, Sueviam, exstincta gente Stauffensi, a *Rudolpho* I, Cæsare, in filium natu juniorem, *Rudolphum*, collatam fuisse. Quod etsi ita non accipiendum esse *Coccejus*, *Ludewigius*, & *Hertensteinius*, monuerunt, quasi Ducatus priscus, cum potestate in reliquos Sueviæ & Alsatiæ ordines instauratus, *Rudolpho* concessus fuerit; id tamen admittendum esse, rati sunt, reliquias saltem Ducatus veteris, a *Rudolpho*, Cæsare, utcunque collectas, pariter atque nomen Ducis Sueviæ filio ejus obvenisse. Sane, cum & *Chronicorum* Australis & Augustensis scriptores, & Anonymus Leobiensis, testentur, *Rudolphum* juniorem, quem diximus, a patre Ducem Sueviæ creatum esse, autoritate Historicorum fere æqualium minime destitui communis illa opinio videtur. Cui accedit, quod non solum *Rudolphus*, & filius ejus, *Joannes*, sed etiam alii ex Austriaca gente Principes, in *Chronico Colmariensi* & *Ellwangensi*, nec non ab *Henrico Rebdorffensi*, *Henrico Sterone*, & *Alberto Argentinensi*, Ducum Sueviæ appellatione insigniantur. Quorum fides ut eo plus valeat, Sigillum facit, a *Rudolpho IV*, Duce Austriæ, usurpatum, in quo se Palatinum Archiducem Austriæ, Styriæ, Carinthiæ, Sueviæ, & Alsatiæ, nominavit. At hæc tamen omnia Doctissimum hujus Commentationis Autorem adducere non potuerunt, ut crederet, quin potius in dubium vocaret, quicquid hujus rei apud antiquiores pariter ac recentiores relatum legitur. Cum enim palam sit, Ducatum Sueviæ a novissimis e gente Stauffensi Ducibus, imperiali dignitate eminentibus, dissipatum, atque in varias partes distractum esse, ne adfuisse quidem putat, quod *Rudol-*

dolphus, postea ad imperium vocatus, filio dare potuisset. Equidem Autores non desunt, qui, terras, per injuriam Imperio ablatas, a *Rudolpho*, Cæsare, vindicatas esse, enarrant. Sed hos Consultiss. *Peslerus* de iis terris intelligendos esse monet, quæ de domanio Imperii, durante Interregno, decerptæ fuerant. Nam verisimile esse negat, id, quod a superioribus Ducibus & Regibus haud invitis alienatum fuerat, a *Rudolpho* revocatum esse, qui invidiæ notam elabi non potuisset, si aliis terras veterum Ducum, legitime acquisitas, ideo tantum eripere voluisset, ut gens Habsburgica, Ducatibus Austriæ ac Stiriæ, adjacentibus etiam provinciis, jam insigniter locupletata, eo majora opum caperet incremento. Juvat doctissimum Autorem, quod terras, quas gens Augusta in Suevia & Alsatia possidet, Habsburgici vel ante *Rudolphi*, Cæsaris, tempora habuerunt, vel postea demum longe aliis titulis acquisiverunt, quodve certo indicari omnino nequit, quid tandem regionum Suevicarum in Ducem, recens creatum, sit collatum. Ne tamen meris pugnare conjecturis adversus vulgarem sententiam videatur, ad autoritatem *Kœnigthovii*, Scriptoris Seculi XIV, provocat, qui, Ducem post *Conradini* fata in Suevia fuisse, negat. Princeps vero argumentum in eo collocat, quod in documentis publicis *Rudolphi I*, Cæsaris, & *Alberti*, filii, ipsiusque *Rudolphi*, commentitii Sueviæ Ducis, titulus Ducis Sueviæ, ab Historicis quibusdam illi adscriptus, nunquam occurrit. Quid? quod *Rudolphus*, frater *Alberti*, modo commemoratus, appellatur Dux Austriæ & Stiriæ, quos quippe Ducatus illi æque ac fratri Augustus parens concesserat ea lege, ut, exstincta *Alberti* progenie mascula, *Rudolphus* & liberi posterique succederent. Ut igitur non est verisimile, titulos Austriacos cognomini Ducis Sueviæ temere prælatos esse; sic ex neglecta Ducis Sueviæ appellatione non incongrue colligit, *Rudolphum* Ducem Sueviæ nunquam fuisse, ac scriptores, qui hoc nomen illi tribuerunt, ad sensum vulgi sese accommodasse, & ad sedem *Rudolphi* ac dynastias, ipsi assignatas, respexisse. Interim non inficias it Conf. *Peslerus*, sententiæ contrariæ aliquid roboris accedere ex Sigillis, a *Rudolpho IV*, Austriæ Duce, usurpatis, in quibus Ducis Sueviæ

& Al-

& Alſatiæ cognomina reliquis jungit. Id enim docent exempla, a *Schœnlebenio* & in Conſ. *Senckenbergii Selectis* deſcripta, atque in *Hueberi* & *Steyreri* Operibus ære expreſſa, a Cl. Autore adducta. Verum ob hæc ipſa Sigilla *Rudolphus IV* bello petitus a *Carolo IV*, Imperatore, ſuo ſocero, profeſſus eſt publicis literis, eam in rem ſcriptis, ſeſe in Suevia & in Alſatia non eſſe Ducem, & promiſit, ſe antiquaturum eſſe Sigilla, adhuc adhibita, ut *Mutius* & *Nauclerus* enarrant. *Wenckerus* etiam hoc addit, *Rudolphum IV*, a titulis reprobatis non ſtatim abſtinentem, a *Carolo IV* increpatum, mox plane ad Comitia A. 1361 Norimbergæ celebranda vocatum eſſe. Atque hoc ipſum Cl. Autor Diplomate quodam *Caroli IV* confirmat, *Rudolphum*que ſubſecutis annis ad mortem usque a cognominibus, hactenus dictis, abſtinuiſſe, e documentis ab eo exaratis docet. Ceterum, ne forte malo auſu impugnare jus Auſtriacæ gentis in Principatum Sueviæ videatur, aliam de origine ejus ſententiam affert, atque, initia dicti Principatus ad *Albertum I*, Cæſarem, referenda eſſe, oſtendit. Hunc enim *Tſchudius* tres Principatus in Suevia, Alſatia, & Helvetia, conſtituere voluiſſe, refert, quasve ſinguli terras complecti debuerint, enumerat. Hocque procul dubio factum eſſe, *Peslerus* conjicit, ut *Rudolphus IV*, Dux Auſtriæ, *Alberti I*, Cæſaris, nepos, in Diplomatibus ſuis Principem Sueviæ & Alſatiæ ſe ſcripſerit, etſi Helvetiæ Principatum omiſerit, ne apud Helvetios, ad minima attentos, in ſuſpicionem incideret potentatus cujusdam, in ipſorum fraudem arrogati. Ceterum, ut Ducis Sueviæ Alſatiæque titulos, in Sigillis uſurpatos, poſt annum 1361, ob ſiniſtram, quam excitaverat, opinionem, depoſuit, ita & Principis Sueviæ & Alſatiæ cognominatione in Diplomatibus ſponte poſtea abſtinuit. Nec reliqui, qui poſt *Rudolphum IV* Auſtriacas provincias gubernarunt, Duces iſtud encomium, quod diximus, adhibuerunt. *Maximilianus* autem *I*, Imperator, ex cauſa ignota Principis Sueviæ titulum in uſum revocavit, & anno jam 1492 Diplomati, ab Autore allegato, adſcripſit, ac ſubinde poſtea reliquis terrarum nominibus adjecit. Ejusque exemplum & *Carolus V* & *Ferdinandus I*, Imperatores, horumque poſteri, ad hodiernum usque diem ſunt ſecuti.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Junii Anno MDCCXL.

Pars II.

CEREMONIES ET COUTUMES RELIGIEUSES de tous les Peuples du monde, &c.

hoc eſt,

CERIMONIÆ ET RITUS SACRI OMNIUM totius orbis gentium, repræſentati Figuris ſplendidis, in æs inciſis manu BERNARDI PICARDI. Acceſſerunt harum Figurarum explicatio hiſtorica, & Diſſertationes aliquot lectu dignæ.

Tomus IV.

Amſtelodami, ſumtibus Jo. Frid. Bernardi, 1736, fol. Alph. 4 plag. 1, Tabb. æn. 14.

Tomo hujus Operis *tertio*, poſt Græcos, progreſſus fuerat Autor ad homines noſtri orbis recenſendos, qui a moribus Pontificiis deſciverunt. *Quinque* enim *Diſſertationibus Lutheranos*, *Waldenſes*, & *Calvinianos*, perſecutus eſt. Sed, accreſcente rerum copia, ceteras gentes, quæ reſtabant, ſingulari complectendas *Volumine* cenſuit. *Sextam* igitur Diſſertationem ſi in fronte hujus *Tomi* conſpicias, id noli mirari, Lector. Continet illa hiſtoriam ortus ac progreſſus Eccleſiæ Anglicanæ, e *Boſſueti* Opere, *Hiſtoire des variations des Egliſes Proteſtantes* inſcripto, ex *Orleanſio*, e *Rapino Thoyraſio*, & *Burneto*, adornatam, uti ſequens *ſeptima Diſſertatio pag.* 47 ritus ejusdem explicat. Cum vero ſint inter Anglos, qui communi civium ſuorum Liturgiæ non ſubſcribant, *Puritani* dicti; neceſſe fuit, ut diſciplina eo-

 rum

rum in *Differtatione octava pag. 107* designaretur e fine libri *Nealiani*, *History of the Puritans* inscripti. Anglis natales debent & incrementa *Quakeri;* neque igitur iniquum erat, de illis e *Croesii* libro non incognito differere.
Pag. 124. Inde Differtatio legitur, quæ sectas quasdam & congregatio-
154. nes Fanaticas describit, quæ, cum numero viribusque careant, aut exstinctæ deletæque penitus fuerunt, aut sub obscuro nomine delitescunt; quo pertinent *Prophetæ Delphinates*, A. 1688 exorti, *Camisarii*, sive *Cevenenii*, *Rosecruciani*, *Bohemi*, aliis *Ægyptii*, aliis *Zingari*, dicti, *Convulsionarii*, non Angli tantum, sed & Galli, & aliarum gentium. Quibus, cum non adeo sint dissimiles, non immerito junguntur *pag. 187 Anabaptistæ*, &, qui ab his provenerunt, *pag. 199 Mennonitæ. Pag. 209* non negligendi erant *Adamitæ*, qui nudi aliquando obambulabant. *Huamitæ*, gens quædam Arabum vagabunda, ab illis non videntur prorsus abludere. Horum *pag. 213* tribus saltem verbis e *Thevenoto* mentionem Autor fecit. *Pag. 214 Praadamitarum* nugæ e libro *Peyrerii*, quem antesignanum illi suum agnoscunt, leguntur. *Pag. 326* sectæ quædam mysticæ in censum veniunt, ut *Pietistæ*, *Halenses*, *Labadistæ*, *Coccejani*, *Voetiani*, reliqui. In describendis *Frankii* rebus gestis motibusque pietisticis fidem *Bibliothecæ Germanicæ*, Gallico sermone scriptæ, sequitur, cum veros fontes & Germanos ignoraret. A *pag. 229* ad *239* notarum instar inserere cœperat librum, qui de P. *Francisci la Combe*, *Guyoniæ*, & *Fenelonii de la Mothe*, gestis in causa Quietistica exponit, ita inscriptum: *Memoires anonymes de l'origine, du progrés, & de la condamnation du Quietisme répandu en France.* Ignotus est Autor, quamvis Præfatio hunc perperam *Jo. Phelipeauxium* dicat. Verum, cum nimis amplus esset liber, & in notarum angustias cogi vix commode posset, abrupit institutum, & a *pag. 259* ad *286*, quæ restabant, dedit sub nomine *Supplementi eorum, quæ spectant ad Quietismum.* Agnovit tamen & confessus tandem fuit errorem suum librarius, *J. F. Bernardus*, in Supplementis totius Operis, quæ ultimo *Tomo* subnexa leguntur.

tur. Hic enim *pag. 22* in Epiſtola quadam, ſignata Hagæ d. 1 Nov. A. 1736, ſe ignoraſſe ait, librum illum infamem æque eſſe, ac alios diffamare, ideoque publice per carnificem conciſum, decretoque ſingulari d. 9 Dec. A. 1733 in loco publico civitatis S. Meneholdi in Campania uſtrinæ fuiſſe damnatum, pœna collaris ferrei tribus librariis injuncta, apud quorum unum libri exempla inventa fuerint. Pergit Autor in *Tomo IV pag. 287* de *Fratribus Polonis*, ſive *Unitariis*, *Antitrinitariis*, ac *Socinianis*, differere, plurimam partem e MSto quodam Codice mutuatus, quem a docto quodam Unitario ſecum communicatum acceperat, inſcriptum: *Politia Eccleſiaſtica, quam vulgo vocant Agendam, ſive forma regiminis exterioris Eccleſiarum Chriſtianarum in Polonia, quæ unum Deum patrem per filium unigenitum in Spiritu Sancto confitentur*, a Petro Morſcovi *tribus Libris explicata, Anno 1642. Pag. 323* ſingularia multa de Belgis *Collegiatis* ac *Rhinsburgenſibus*, quorum fere nomen antea non audiveramus; *pag. 333* de ſectis, quæ libertatem quandam haud vulgarem ſibi vindicant, *Deiſtis*, *Spinoſiſtis*, *Hattemiſtis*, ac *Wutelariis*, proferuntur. Fine jam toti Operi impoſito, ſequitur Epiſtola Philoſophi, (quem ipſum Autorem putamus,) de miraculis Abbatis *Pariſii*, & convulſionibus Galliæ.

PAULUS BRIEF AAN DE GALATEREN,
naar het Oogmerk verklaard, &c.
id eſt,
PAULI EPISTOLA AD GALATAS, AD ſcopum expoſita, & uſui accommodata, per JOANNEM PLEVIER, Miniſtrum Evangelii Middelburgenſem.

Partes II.

Ultrajecti, impenſis Joannis Brœdelet, 1738. 4.
Alph. 8 plag. 5.

Commentario huic, & doctrinæ & pietatis laudibus commendatiſſimo, Profeſſores Theologiæ Ultrajectini im-

pertierunt testimonium satis luculentum, fronti ejus præfixum. Analysis Operi præmissa est loco Isagoges, *Capitibus sex* conclusa. Expositioni præit semper contextus Græ-
Pag. 1. cus, ejusque translatio Belgica. In expositionibus ubique dominatur Philologiæ peritia, antiquitatum lux, corolla-
11. riorum ad pietatem translatio, & lectio multijuga. Epistolam hanc a *Paulo* conscriptam credit Ephesi, ubi per biennium Apostolus fuit versatus, *Act. XIX, 1-10.* De Galatia & Galatis docte differit *pag. 13 seq.* Scopus *Pauli* in eo constitit, ut religionem Christianam a reliquiis *Mosaicis*, quas
22 seq. alii cum ea volebant conjunctissimas, expurgaret. Annos 14, memoratos *Cap. II, 1,* ob communem lectionem adversus *L. Cappellum Hist. Apost. pag. 56 seq.* & *Hugonem Grotium* defendit. *Titum v. 3* in *Timotheum* converte-
155 seq. runt *Ambrosius* & *Samuel Battierius.* *Titum* vero ibi esse legendum, defendere conati sunt Cel. *Jo. Christoph. Harenbergius* in *Bibl. Brem. Class. VIII Fasc. 1 Cap. 6 pag.*
166. *164*, Pl. Rev. *Christoph. Wollius de Parenthesi sacra pag. 91*, & *J. C. Wolfius ad h. l.* & *ad v. 5.* Hisce Triumviris
187. suum quoque adjicit Autor calculum. *Cepham, v. 9* memoratum, habet pro *Petro.* *Petrum* vero, a *Paulo* reprehensum, pro Apostolo illo celeberrimo reputat, & *Harduini* senten-
206 seq. tiam refellit. *Petrum* Antiochiæ exstitisse Episcopum, inficiatur argumentis in medium adductis. Ostendit solide, phrasin
211. κατὰ πρόσωπον idem significare ac *serio, coram, citra ullum fucum, citra simulationem, mascule,* ut *Act. III, 13,* licet *Origenes, Hieronymus, Didymus, Chrysostomus,* aliique, crediderint, *Paulum* restitisse *Paulo* ex composito & simulate, non serio, nec vultu animi desideriis consiliisque congruenti. *Hieronymum* olim *Augustinus* ita convicit, ut sententiæ illi nun-
212. tium remiserit. *Augustino* adstipulantur *Thomas Aquinas, Salmeron, Estius, Natalis Alexander, Cornelius a Lapide, Augustinus Calmetus,* aliique. Ne quis verro errorem *Petri* ad offendicula vel sibi vel aliis creanda trahat, Autor exemplis bene multis declarat, sanctos ab omnibus nævis haud
214. fuisse immunes. Ex exemplo *Petri* deducit doctrinam, qua infal-

infallibilitatem Pontificum Romanorum tentat labefactare. Usus inde elicit hosce: qui stat, caveat, ne labatur; infirmorum est, proficere ex aliorum erratis; errantes in viam sunt reducendi, & ipsi rectiora monentibus debent cedere; quisque tamen provideat, ut, Spiritu sancto duce, quæcunque peccata & offendicula evitet. Corollaria ejusmodi, per sese e propositionibus Epistolæ fluentia, ubique ingeminat & salubriter inculcat. *Justificationis* vocem esse in sensu forensi adhibitam *Cap. II, v. 16*, comprobat ex *Devt. XXV, 1, Prov. XVII, 15, Es. V, 23, Matth. XII, 37, Rom. IV, 2 - 8, V, 1, 9, VIII, 33.* Ostendit, formulam loquendi *Cap. II, v. 19,* *νόμῳ ἀπέθανον, legi mortuus sum*, desumtam esse a vinculo conjugali, quo, marito defuncto, uxor exsolvitur, ob *Rom. VII, 1 - 4.* Videmur vero apud *Paulum* deprehendisse hunc sensum: *Per explorationem actionum & recessuum animi, quæ interventu legis fit pulsante Spiritus Sancti convictione, cognovi, me ita esse labefactatum & infirmatum, ut, dum legem accurate cupio observare, sentiam me spiritualiter mortuum, nec habilem ad obtemperandum legi viribus ullis debitis.* Dum *Paulus* docet, sese una cum Christo esse cruci affixum *v. 20*, id Autor ita exponit, ut ostendat, Christum etiam loco *Pauli* factum fuisse piaculum *2 Cor. V, 21*, & *Paulum* Christo ad communionem & imaginem mortis illius fuisse insitum *Rom. VI, 5*, ita, ut veteri homini ac cupiditati innatæ reluctatus fuerit, & eam clavis quasi trabalibus defixerit, ne ipsa motum exercere posset. De Christo, qui in *Paulo* vixit, ita differit, ut eos refellat, qui homines spirituales putant propria voluntate, viribus spiritualibus instructa, carere. Ingeniosa est expositio de Christo, scripto ante oculos Galatarum, & inter eos (ἐν ὑμῖν) cruci affixo, ad *Cap. III, v. 1*, & ea duplex. Prima, quæ dictitat, Galatiam fuisse partem spiritualis Sodomæ & Ægypti, ubi Christus dicitur in crucem actus *Apoc. XI, 8.* Altera significat, Galaticorum Judæorum nonnullos adfuisse solennitati Hierosolymitanæ Paschali, in cujus initiis Christus cruci fuit affixus. Ratio autem contextus postulat, ut

Pag. 219. 221. 259. 289. 309. 315. 373.

de Christo, luculentissime per doctrinam proposito, ac denuo a Galatis pæne deserto, isthæc sint capienda. Eos vero, qui Christum, ejusque genuinam doctrinam, deserunt, *Christum cruci affigere*, docet *Paulus Ebr. VI, 6.* Intelligimus itaque per *Christum in Galatis cruci affixum* defectionem a vera Christi doctrina & via, per quam defectionem Christus probris indignissimis, quorum in numero principatum tenet mors crucis, excipitur. Defectio illa clare significatur *Cap. III, 1, 3, IV, 19, V, 4.* Prudenter autem egit *Paulus*, dum scripsit ἐν οἷς ὁ Χριστὸς ἐσταύρωται, scilicet ὑπό τινων. Iram movisset Galatarum, si scripsisset ὑφ' ὑμῖν. De reliquo vox προεγράφη idem est ac *voce literisque perspicue traditum est*, ex sententia Pl. Rev. *Scharbavii P. III Observat. sacr. pag. 588 seq.* Obiter addi potest, Judæorum ex opinione obtrectatores & invidos homines fuisse creditos pollere fascinandi facultate, ut patet ex *Wagenseilii Notis ad Sota pag. 763 seq.* Βασκανία est *invidia* in *Epistola Ignatii ad Romanos* §. 7. Confer *Ulpianum* ad *Demosthenis Orationem* περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ *pag. 56.* Unde fit planum, verba illa: τίς ὑμᾶς ἐβάσκηνε, ita esse reddenda: *quis per obtrectationem & invidiam vos adduxit & sollicitavit?* Addatur *Catullus Carm. VII v. 12.* Sed progrediendum est ad alia cum Autore. Ipse in *inciso tertio* per spiritum intelligit *Spiritum Sanctum*, & per carnem putat designatam *arrogantem opinionem*, qua quis per opera legis

Pag. 377 seq. sese putavit justum reddi posse. Si quid videmus, πνεῦμα notat *vim Spiritus Sancti per Evangelium inspiratam*, σάρξ vero *vim legis*, quæ vitæ animi producendæ erat inhabilis. Δυνάμεις *v. 5* luculente exponit de charismatibus Spiritus Sancti extraordinariis & miraculis, uti *Luc. X, 13, Act. II, 22, VIII, 13, Gen. XII, 3, XVIII, 18, XXII, 18, XXVI, 4, XXVIII, 14*, egregie vindicat & edisserit. Particulam ב in בְּךָ *Gen. XII, 3*, exponit hoc modo: *tecum* faustitate impertientur omnes gentes. Quæ expositio confirmatur *Gal. III, v. 9.* Locum *Abacuci II, 4*, ita exponit: *Qui justus est per fidem suam, vivet quoque per fidem suam.* Fidem in Messiam abfuisse a fœde-

fœdere Sinaitico, jure ſuo negat, ſiquidem *Paulus* ivit in
omnia alia, *Gal. III, 17 - 24.* Legi digna eſt ejus tractatio, Pag. 493.
qua *inciſum 13* illuſtravit, quod ita comparatum eſt, ut So-
cinianos, niſi rationem velint ejurare, convincere, ac ad
ſyſtema ſubſtitutionis ſeu ſatisfactionis vicariæ perdu-
cere, debeat. Chriſtus enim factus eſt denuntiatæ in im- 519 ſeq.
morigeros pœnæ ſeu maledictionis reus, vel pro ſeſe,
vel loco aliorum. Non pro ſeſe, quia natus fuit ſan-
ctiſſimus. An ſanctum Deus pater pœnis dignum repu-
tare poteſt? Reſtat itaque, ut Chriſtus pœnas hominum,
legi haud morem gerentium, in ſeſe ſuſceperit. Quo ipſo
ſyſtema ſubſtitutionis, quod nunc paſſim exſibilatur, fir- 564.
miſſimo ſtat talo. Vocem διαθήκης ſecundum varias ſigni-
ficationes diſpicit, & generalem præfert, quæ denotat *diſ-
poſitionem ſtabilem*, ſive illa ſit fœdus, ſive teſtamentum,
ſive aliud pactum, a magiſtratu confirmatum ſummo. Cl.
Bennerus in *Otiis ſacris pag. 13 ſeq.* locum *Gal. III, 15*, egre-
gie expoſuit hunc in modum: *Nemo mortalium conſtitutio-
nem ſuam rite ſancitam abrogat, aut nova acceſſione immu-
tat; quanto magis Deus promiſſa & fœdus ſervat.* Promiſ-
ſionem, *Abrahamo* datam *v. 16*, ita Autor enodat, ut non re- 570.
ſtet, quod addi poſſe videatur: ſimul refellens *Hieronymum*,
qui argumentationi *Paulinæ* ſoliditatem & nervum ineſſe ne-
gaverat. Annos illos, quos *Paulus v. 16* inter promiſſionem,
a Deo in *Abrahamum* collatam, & inter legis Sinaiticæ pro- 589 ſeq.
mulgationem interponit, nempe 430, ita computat:

A vocatione ex Ur Caſchdim usque ad natalem *Iſaaci* 25 anni, *Gen. XII, 4, XVII, 1, XXI, 2.*

A natalitio *Iſaaci* usque ad demigrationem ex Haran 5 anni.

A natali *Iſaaci* usque ad natalem *Jacobi* 60 anni, *Gen. XXV, 26.*

A natali *Jacobi* ad adventum in Ægyptum 130 anni, *Gen. XLVII, 9.*

Joſephus cum fratribus in Ægypto vixit 71 annos.

Moſes, lege promulgata, habebat 80 annos.

Inter

P. II Inter mortem *Josephi* & natalem *Mosis* 59 anni.
pag. 14. Quæritur merito, quid sint illa στοιχεῖα τοῦ κόσμου, *elementa mundi*, quorum *Paulus* meminit *Gal. IV, 3*, & quibus servire debebant Judæi. Autor utique cum veritate facit, dum *complexum legum Mosaicarum* intelligit, haud obscure suffragatus *Joanni Gothofredo Lakemachero*, qui per *mundum* designatum credit *Palæstinam* in *Observ. Philol. P. IX Obs. IV pag.* 74. Eam expositionem ipse approbavit *Paulus in-*
117. *ciso 9 Cap. IV.* Exponit *formam Christi in fidelibus* per induitionem puritatis ac sinceritatis, qua ipse fulget Christus; *Joannem Millium* & *Ludolphum Kusterum*, qui verba *Gal. IV, 25*, τὸ γὰρ Ἄγαρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, voluerunt a librariis e margine in textum irrepsisse, solide &
147 seq. perspicue refellit. Quid vero illud τὸ, voci Ἄγαρ præfixum, sibi velit, haud certo definivit. Liceat vero credere, voces τὸ Ἄγαρ esse idem ac τὸ πρᾶγμα τῆς Ἄγαρ. Ita evanescunt omnes ad unam difficultates. Non videtur necessum, plures ex hoc Pl. Rev. *Plevierii* horto flores decerpere, quandoquidem in eo omnia amœnitate, fructu vario,
625 seq. & præstantia singulari, sese commendant. Ad calcem Commentarii Orationes tres accedunt sacræ, *una* de pœna locu-
655. starum & ignis, ad *Amos VII, 1-6; altera* de universali illu-
683. stratione populo Dei in fine dierum, ad *Zach. XIV, 20, 21; tertia* ad *2 Cor. VI, 1, 2*, de labore necessario in die salutis. Clauditur Opus Indice triplici, quorum primus Scriptores hic laudatos, secundus sacri Codicis loca passim illustrata & commemorata, tertius autem res ipsas, scrutantibus Lectorum oculis offert & subministrat.

VERITAS RELIGIONIS CHRISTIANÆ ET librorum, quibus innititur, contra Atheos, Polytheos, Idololatras, Mahometanos, & Judæos, demonstrata per Fr. VINCENTIUM LUDOVICUM GOTTI, Ordinis Prædicatorum, in Bononiensi Universitate Controversiarum fidei Professorem, nunc S. R. E. Cardinalem. Tomus primus, continens Librorum Novi Fœderis examen.

Romæ,

Romæ, ex typographia Rochi Bernabò, 1735, 4.
Alph. 2 plag. 8 ½.

Jesu Christo, vero Deo & vero homini, humani generis redemtori, Christianæ religionis autori, Eminentiss. *Gottius Tomum* hunc *primum*, immo universum Opus, *quatuor Tomis* absolutum, addicavit. Dedicationis formulam excipit *idea & finis Operis*, ubi significatur, in maximo religionis negotio momenta duo admodum esse consideranda: unum, ut ex tot religionum modulis veram eligamus; alterum, ut, vera religione semel electa, dogmatibus ejus fideliter & constanter adhæreamus. Momento priori adversantur Athei & Polythei, Muhammedani, & Judæi recentiores. A secundo declinant Hæretici omnes, qui veram regionèm vel brevi tempore, vel longi temporis tractu, deseruerunt, substitutis doctrinis, quæ cum sacris literis fronte aperta pugnant, vel veram animi culturam anfractibus multis, solatii expertibus, premunt atque exstinguunt. Monet Autor Eminentissimus, sese fuse demonstrasse in *vera Ecclesia, contra Apologiam, pro Ecclesiis Reformatis a Jacobo Piccenino, Calvinista, editam*, veram religionem apud eos haud esse quærendam, qui religioni Christianæ per Baptismum initiati, a fide catholica & a cœtu fidelium, qui sit Ecclesia, per hæresin aut schisma recesserint. Credit, inibi sese ostendisse, ecclesias heterodoxas nec characteres, nec dogmata, veræ Ecclesiæ, religionisque, a Christo institutæ, sibi vindicare posse. Idem de ceteris, quæ quovis Seculo ortæ sunt, hæresibus in *Theologia Scholastica dogmatica* suis locis sparsim affirmavit. In præsens ad eos convertit sermonem, qui, Christum esse verum Deum, veramque ejus esse religionem, negant, Paganos, Muhammedanos, & Judæos recentiores, quos dæmoniis servire, & ad æternam mortem perductum iri, arbitratur. Methodo autem hac fuit usus. Deum existere unicum, docet primo loco, deinceps polytheismum exterminat tum paganorum, tum hæreticorum. Numero Polytheorum hæreticorum inserit eos, qui quon-

dam duo admiserunt omnium rerum principia, bonum unum, alterum malum, nec non Tritheitas, id est, eos, qui tres æquales essentias divinas professi fuerunt, quales tamen viros exstitisse inter Christianos, vix sit verosimile. Quantum quoque ad gemini principii affectatores attinet, id inprimis probe exquirendum, an ipsi principium malum Deo bono subordinaverint, nec ne. Si enim subordinatio illa fuit ab eis admissa, vel principium malum in defectu & privatione boni consistere eidem docuerunt, Polytheismi a labe immunes sunt pronuntiandi. Polytheis Autor subjungit dogmata Muhammedanorum, & ea refellere studet. Tum, ut duritiem Judæorum conterat subigatque, elaborat. Ad extremum in eo est totus, ut demonstret, religionem illam & unicam & veram esse Christianam. Huic veritati magis magisque firmandæ consulturus, judicavit salubre, exposuisse, quantæ sint autoritatis ii libri, quibus ipsa continetur. Ut huic officio faciat satis, seriem librorum Veteris ac Novi Testamenti edisserit, eorumque autoritatem defendit ac præmunit. *Franciscus Cajetanus Benitez de Lugo*, Sacræ Rituum Congregationis Consultor, præfixit approbationem Ordinis, tanquam Ordinis Prædicatorum Generalis Magister, quo Operis summam & complexum pro meritis laudare studuit, hoc quoque addens: *Debellat insuper acerrimus hic honoris Ecclesiæ vindex Protestantes, qui, inscitiæ nocte circumdati, sic cæcutiunt, ut velint, quemlibet proprio intellectu posse Sacrarum Scripturarum sensum invenire, cum tamen, quicquid in Scripturis est, altum & divinum sit, varios subiens sensus admodum obscuros.* Ut autem Approbator de Protestantium doctrina secus, ac debebat, pronuntiavit; ita infidelibus offendiculum videtur posuisse, dum sacris literis varios tribuit sensus admodum obscuros, ratus, Pontificis summi verba ex suggestu & ex constitutionibus prælegi solitis a populo intelligi posse ex lumine sensus luculenti insito & intellectu ipsorum proprio. Qua, obsecramus, fiducia infideles eam religionem habebunt pro vera, quæ nititur testimonio lite-

literarum, quod variis plenum eſt ſenſibus, admodum obſcuris? Licet enim dicas, ipſos eſſe obſtrictos, ad judicem ſenſus determinandi adſpectabilem admittendum; ipſi tamen eum haud exſtare largientur, niſi Deus de re hac momenti maximi in verbo ſuo teſtimonia manifeſtaverit, e quibus, illum dari, plane & diſtincte conſtet. Simul ac vero verbum illud docueris eſſe variorum & obſcurorum ſenſuum, infideles exiſtimabunt, incertum & obſcurum manere, an exiſtat judex ſenſus ſacrarum literarum determinandi usquam in terris. Proteſtantes contra docent, Dei verba in eis locis, quæ œconomiam ſalutis æternæ omnibus ſcitu neceſſariam patefaciunt, tantum habere claritatis, ut homo veritatis ſtudioſus felicitatisque ſolidæ cupidus intelligere exinde poſſit Deum, redemtorem, viam ſalutis, officia Chriſtiana, & modum ſalutis conſequendæ ſempiternæ. Id vero negant Proteſtantes, quemvis hominem eſſe διδακτικὸν, veritatesve ſacri Codicis aliis exponere poſſe, nec dari in literis ſacris loca obſcuriora, nodos chronologicos, &c. Sed hæc obiter pace Eminentiſſimi Viri, & Approbatoris Venerandi. *Tomus primus* abit in *Partes duas*. *Priori* exponuntur dogmata generaliora; *poſteriori* de autoritate librorum religionis Chriſtianæ ediſſeritur. Dogmata illa conſiſtunt *undecim Capitibus*. *Primo* oſtenditur, exiſtere Deum. *Secundo*, eſſe unicum, docetur. *Tertium* indicat, quid ſit idololatria, undenam illa, & quando, fuerit exorta. *Quarto* pro- Pag. 11.
mununtur argumenta, quibus patet, religionem idololatricam eſſe falſam. *Quintum* idololatriam Hebræorum repræſen- 53.
tat. *Sexto* recenſentur Polythei, ac argumenta illa ſolvuntur, quibus olim Hæretici putarunt præmunitos ſe eſſe ad diſtinguendum inter Deum Veteris & Novi Teſtamenti. *Sexto* de 81.
religione agitur Judæorum, ac vetuſta eorum colendi Deum ratio probe a Judaiſmo recentiori, Meſſiam ſpernente genuinum, diſcernitur. Ne vero Judæis ſit elabendi rima, operam dat Eminentiſſ. Autor, ut convincamur, religionem Judaicam deſiiſſe eſſe veram. *Nono* initia, propagatio, mores, in- 90.
ſtituta, & falſitas, religionis Muhammedanæ percenſentur.

Pag. 124. *Decimo* exponitur de Jesu Christo, religionis Christianæ au-
151. tore, nominatim vero ostenditur, Jesum vixisse, morte
ignominosa affectum esse, a mortuis resurrexisse, verum
fuisse Messiam, immo verum Deum, verumque hominem.
Excutiuntur simul objectiones Judæorum, quibus ipsi, quo
167. minus Messiam nostrum amplectantur, sese credunt impe-
187. diri. *Undecimo* veritas religionis Christianæ ostenditur &
comprobatur ex præstantia & autoris summi & doctrinæ
ipsius, ex mirabili ejus propagatione, tum ratione doctri-
næ, tum ratione eorum, qui eam propagarunt inter ipsas
persecutionum turbas perquam funestas, immo ex ejus sta-
215. bilitate & constanti perduratione. *Pars posterior* complecti-
tur *sex Capita*. *Primo* exponitur de Evangeliis quatuor Ev-
angelistarum & Evangelistis ipsis; *secundo* de libris N. T.
protocanonicis reliquis, Actis, Epistolis *Pauli*, prima *Pe-*
271. *tri* & *Joannis*; *tertio* de autoritate librorum, quæ olim in
dubitationem revocata, nempe Epistolæ *Jacobi*, posterioris
Petrinæ, Epistolæ secundæ & tertiæ *Joannis*, Epistolæ *Ju-*
dam præferentis, Epistolæ ad Hebræos, Apocalypsios, ac
308. partium *Marci*, *Lucæ*, & *Joannis*, olim dubiarum; *quarto*
differitur de libris apocryphis N. T., speciatim de Epistola S.
Pauli ad Laodicenses, de Epistola *Pauli* ad *Senecam* & *Sene-*
cæ ad *Paulum*, de *Hermæ* libro Pastoris, de actis *Pauli* &
Theclæ, de variis Liturgiis, de libris *Prochori*, *Lini*, &
Abdiæ Babylonis, de Canonibus Apostolicis, Constitutioni-
346. bus Apostolicis, & Canonibus Apostolorum, quos vocant An-
tiochenos. *Capite quinto* succedit tractatio de libris ab hære-
ticorum lue suppositis, ad quorum classem retulit Eminentiss.
Autor *Prædicationem*, *Evangelium*, *Actus*, & *Apocalypsin*
Petri, nec non *Pseudo-Evangelia ceterorum Apostolorum*, &
364. *alios falsos Apostolorum libros*. *Capite sexto* exponitur de
Symbolo Apostolorum. Hæc est Operis summa, hic est il-
le tractationis cardo. Quis inficiari ausit, pulchra & egregia
hic offerri multa, dubia admodum pauca? Nobis haud va-
cat delibare singula, & per officinam, melle & sesamo imbu-
tam, gradu ire lento, Operisque pulchritudini accommodato.

De-

Decerpemus passim ea, quæ nobis videntur singularia, dubia, incerta, & copiosiori argumentorum vi corroboranda. *Religionem* credit dici ex *religendo*, aut *religando*, *pag. 1.* Si quid judicamus, vox hæc haud est Latinæ civitatis, ad Etruriam vetustissimam potius referenda, quæ *relaxationem* & quietem animi appellavit *religionem.* Existere Deum, primario Autor ex consensu gentium communi ostendit *pag. 2 seq.* Dissimulare haud licet, argumentum id exigere maximas vires notitiæ historicæ, chronologicæ, & geographicæ, ac eam ob causam ad mentes imperitiorum convincendas haud satis esse accommodatum, ne quid dicamus de infinita fere testimoniorum allegatione, dijudicatione, atque indagatione, in fidem historicæ nationis satis diffusa. Faciliora sunt, quæ deinde contra Atheos urget, e. g. successio generum absque ullo principio. Quod vero consensui illi Pag. 6.
gentium tantopere applaudit, ratione ea impulsus fecit, ut lectori persuadeat, traditionibus ecclesiæ habendam esse fidem. At nec Protestantes adversantur traditionibus, dummodo illis insit vis flectendi mentem ad assentiendum, vel ad certum seu probabile quid affirmandum. Traditionum enim sunt variæ species. Si quæ vero earum oraculis divinis, naturæ rerum, testimoniis scriptorum fide plenis, & momentis historicis certioribus, obsistant, vel eis, quæ ad veritatem requiruntur, notis careant; in illis certe nemo valebit acquiescere, qui veritatem sectatur & amat. Inde etiam Eminentiss. Autor, Deum existere, it demonstratum, quod, res aliquas esse, quæ cœperint, nec semper exstiterint, expe- 7.
rientia, sensu, ac omnium confessione, constat. Solent alii hoc argumentum per *mundi contingentiam* plenius evolvere. Præstruit deinceps progressum, quo Atheorum fictio in infinitum procurrit, argumentans ita, ut, mundum esse aliquid productum & effectum, præmittat, vel potius sup- 9.
ponat. Convertit sese ad mundi ordinem mirabilem, & refellit Atheorum nugas stilo felici. Unum esse Deum, do- 10.
cet tum ex consensu gentium, tum ex vocibus, quas repentina vis mali periclitantibus exprimit, tum ex creatione

 & ad-

& administratione orbis universi, vel potius ex ejus dominio. Sufficit enim autor unus, unus dominus, ne dicamus, præstantissimum quodque & infinitum esse unum. Singulare est argumentum *Epiphanii* contra Cerdonianos prolatum, ex unitate inter numeros prima, omnesque nume-
Pag. 15. ros antecellente, deductum. Autor Eminentiss. conjectat, temporibus *Tharæ* ac *Nachoris* usitata fuisse idola, primos-
23. que simulacrorum artifices exstitisse Chaldæos. Idololatricam religionem esse falsam, ipse statuit propterea, quod unus
25. tantum existit Deus, cultu religioso dignus. Si vero Pagani dixerint, sese cum gentibus reliquis unum supremum adorare Numen, reliquis vero Diis cultum exhibere paulo multove minorem in supremi Numinis honorem, tum utique alio telo erit opus, inprimis cum ipsi ad traditionem
27. multorum Seculorum provocarint. Docet Eminentiss. Autor, mulieres ad publica concilia admittere haud esse tutum, & eam ob causam eas religiosis, seu potius *divinis*, *honoribus*
28. haud esse colendas. Facta Deorum esse Deo indigna, ita
38. idem exponit, ut nihil nisi præclarum spiret. Mundum haud esse Deum, solide evincit. Ridiculam eam existimat opinionem, qua credatur, eos, qui ex maris fœminæve coitu proge-
42. niti fuere, aliquid divinitatis habere. Vindicat quoque myste-
44. rium sacrosanctæ Trinitatis ab illis objectionibus, quas exin-
47. de pagani in Christianos possunt retorquere. Enarrat deinde diversitatem, quæ Deos gentilium inter & Sanctos Ec-
48. clesiæ Romanæ intercedat. Idola paganorum ipsa vel Deos per illa esse locutos, merito negavit. Fraudibus sacerdotum oracula gentium a vera religione aversarum adscribit. Ut tamen prodigiosa nonnulla, cum simulacris ex opinione paganorum conjuncta, elidat, dæmonas prodigia illa edi-
51. disse, fide primorum Ecclesiæ Patrum tradit. Omnia, quæ de *Apollonio* narravit *Philostratus*, vel fabulosa esse, vel ma-
54. gicis præstigiis conficta, sibi persuadet. Idololatriam, ab Ebræis simulacro vituli facto commissam, ita exponit, ut perhibeat: *Israelitæ, adorantes vitulum, fuerunt idololatræ, non præcise, quia in illo vitulo seu in symbolo vel imagine*

adora-

adoraverint verum Deum; *ſed quia in illo intenderunt adorare & colere falſum Deum, qualem Ægyptii adorabant.* Addit, *intentionem bonam* illos haud juvare, qui norint, ea eſſe peccata vel offendiculi plena, quæ ſuſcipiant peragenda. Comprobat ſententiam ſuam ex *Ex. VIII, 25, Joſ. XXIV, 14,* Pag. 56.
Ez. XX, 7, 8, XXIII, 8, Ex. XXXII, 7, 8, Deut. XXXII, 15, 16, 17, 18. Subtexit hæc: *Quodſi non adoraſſent vitulum, ſed* 57.
in vitulo verum Deum, quomodo dici poſſet, quod immolarint vitulo: quod immolarint dæmoniis, & non Deo: quod dereliquerint Deum: quod obliti fuerint Dei: quod eum provocarint in Diis alienis. Excitat quoque locum *Pſ. CV, 1* 59.
Cor. X, 7, & *Act. VII, 41,* ut refellat *Calvinum* & *Voſſium.* Polytheos inter Judæam gentem exſtitiſſe credit Ranatitas, 62.
Muſcaronitas, Muſoritas, Puteoritas, Fortunatitas, Theophetitas, Molochitas, Remphanitas, aliosque, *Philaſtrio* innixus, qui fabulas ſolet veritatibus immiſcere. Albigen- 68.
ſes quoque Seculi XIII pro Manichæis habet. *Matthæi* Evangelium credit Hebraice fuiſſe ſcriptum *pag. 220 ſeq.* ac *Joannem Clericum,* ſecus ſentientem, refutare aggreditur. *Mar-* 232 ſeq.
cum ſcripſiſſe Græce, contra *Baronium* contendit *pag. 312 ſeq.* præſente *Petro* Romæ, quod urget adverſus *Fridericum Spanhemium,* qui *Miſcellan. ſacr. Antiq. Lib. III pag. 3* negaverat, *Petrum* Romæ fuiſſe. Babylone *Petrum* deſi- 235 ſeq.
gnaſſe Romam, ſibi perſuadet, tuitus ſeſe veterum & ipſius *Grotii* opinione. *Lucam* non ſolum fuiſſe medicum, ſed 241 ſeq.
pictorem quoque, confirmatum it, & traditione Scriptorum Seculi ſexti ſequentiumque ætatum conficit. Apoſtolos a Chriſto habuiſſe ſcribendi præceptum, copioſe perſuadere ſtudet *pag. 247 ſeq.* ac *Joannem Clericum,* in alia omnia euntem, improbat. Poſteriores duas Epi- 288.
ſtolas *Joannis* vindicat Evangeliſtæ *pag. 281 ſeq.* licet eas alii attribuant *Joanni* Presbytero. *Hugo Grotius* vocatur ab eo *vir inter Proteſtantes egregius æque ac diſcretus pag. 226.* Epiſtolam ad Ebræos ſcriptam vindicat *Paulo,* quam *Hugo Grotius Lucæ* tribuere maluit. Oſtendit, Novatianiſmum haud foveri *Cap. VI, 4, X, 26, XII, 16, 17.* Locum pri-

mum

mum exponit de peccato in Spiritum sanctum, fluctuans tamen, & *Theodoreti* sententiam haud omittens, qui putat, negari locum baptismati secundo & remissioni peccatorum per illud. De secundo nil certi habet. In dicto tertio vox *eam* ab eo refertur non ad pœnitentiam, sed ad benedictionem partis primariam, quam *Esavus*, licet fleret, haud potuerit impetrare. Sed quid impedit, quo minus locum ex-
Pag. 291. ponamus hoc modo? *Μετανοίας τόπον οὐχ εὗρε, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν, Esavus locum non invenit pœnitentiæ*, non suæ, sed patris, *licet cum lachrymis expeteret & efflagitaret illam.* Pater enim *Isaacus* perstitit in sententia sua, nec ipsum pœnituit benedictionis primariæ, semel in *Jacobum* collatæ. *Esavus* eum haud potuit flectere, ut benedictionem illam primariam retractaret, eamque ipsi impertiret. In loco autem *Ebr. X, 26*, ostenditur, Ebræis ad Judaismum relapsis, qua talibus, haud superesse in Judaismo sacrificium vere piaculare. Locus porro *Cap. VI, 4, 5, 6*, ita fluit egregie: *Fieri per œconomiam Dei haud potest, ut Ebræi, ad Christum adducti, simul ac relabuntur ad Judaismum, renoventur ad pœnitentiam, quamdiu sunt & manent in eo statu, ut cruci affigant sibi filium Dei, & probro exponant.* Relapsi enim cogebantur diris Jesum devovere, eumque appellare execrabilem, *Act. XXVI, 11, 1 Cor. XII, 3.* Conditio illa adjecta latet in vocibus *ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας.* Hac ratione tria illa loca difficillima aptissimum fundunt sensum, & extra omnes duriores expositiones sunt posita. Vindicat deinde Autor locum *I, 3*, a futilitate Socinianorum, siquidem statim additur *v. 4*, Christum esse angelis præstantiorem & adoratione dignum. Addit porro, in loco *I, 5*, recte ad Christum trahi vaticinium, *2 Reg. VII, 14*, prolatum de *Salomone*; si-
292. quidem *Salomo* fuit Christi typus. Locum *Cap. IX, 4*, ita extricat, ut putet, in arca exstitisse urnam & virgam, sed duntaxat ad tempus, quo arca in templum Salomonis fuerit
294. translata, ob *1 Reg. VIII, 9* & *2 Cor. V, 10*, ac *Josephum Antiqu. Jud. VIII, 2.* Credit tamen, tutius dici, illas fuisse posi-

positas in eodem loco, nempe tabernaculo *juxta* arcam,
quemadmodum particula ἐν capiatur *Matth. XXI, 12, Marc.*
XI, 15, Jo. X, 23. Tandem admittit sententiam eorum, qui Pag. 295.
Epistolam ad Ebræos credunt primo scriptam esse Ebraice,
deinde autem in Græcum conversam vel a *Luca*, ut habet *Cle-*
mens Alexandrinus apud *Eusebium Hist. Eccl. VI, 14*, vel a *Cle-*
mente, ut tradit *Eusebius III, 38.* Locum *Ebr. II, 3*, haud ob-
stare origini *Paulinæ*, solide satis demonstrat. Ex Italia Epi-
stolam esse scriptam, comprobat ex *Cap. XIII, 24*, incertus,
an Romæ fuerit conscripta. Apocalypseos Autorem existimat 296.
fuisse *Joannem* Evangelistam, in eo non satis ab errore sibi
cavens, quod perhibet, multos ex Lutheranis Apocalypsin
recipere, in hoc a magistro suo deficientes. Nam *Lutherani* 297.
omnes Apocalypsin recipiunt, recepit eam *Lutherus* anno
1530 elapso, tentavitque ejus expositionem, de reliquo autem
Evangelicis magisterium imposuit nullum; hi enim Symbo-
lis ecclesiæ veteris & recentioris peculiaribus, non ex scri-
ptis *Lutheri* reliquis, sunt noscendi & æstimandi. Fuisse
quasdam partes *Marci*, *Lucæ*, & *Joannnis*, a quibusdam in
dubium vocatas, satis constat, e. g. Caput ultimum, illud
Lucæ XXII, 44, & XIX, 41, ac historiam de adultera *Jo. VIII.*
Vindicat illas Autor solide haud minus, quam docte. Cum
vero *Matthæus XXVIII, 1*, tradiderit, Christum *vespere* resur-
rexisse, *Marcus* contra *XVI, 1, valde mane, una Sabbatorum*,
ipse sese cum *Hieronymo* satis torquet ad scrupulum hunc
eximendum. At difficultas illa insidet Vulgatæ; in Græco 304.
est nulla. Singulare profecto est, quod Autor affert, per
vocem *vespere* denotari *terminum noctis*, quæ cum cœlo al-
bente est conjuncta. Epistolam *Abgari* ad *Jesum* & *Jesu* ad
Abgarum esse supposititiam, luculentis ostendit argumentis,
inprimis chronologico. Addit tamen *pag. 317 : Hæc sunt*, 309 seq.
quæ mihi, etsi non certo apocrypham, suspectam tamen sal-
tem, & quidem non modice, reddunt Epistolam Christi ad
Abgarum. Quia tamen sententiam proferre non ausim, rem
in medio relinquam, ut quisque, perpensis pro utraque parte
motivis, sententiam proferat, ut libuerit. Epistolam Beatæ 318.

 Vir-

Virginis ad Messanenses ob decretum supremæ Inquisitionis inter apocryphas refert, licet Jesuita *Inchofferus* pro ea librum integrum repleverit, quem inscripsit *Veritas vindicata*, a *Roccha Pyrrho*, Siculo, in *Notitia Siciliensium Ecclesiarum* solide refutatum.
Pag. 324. Epistolam *Barnabæ* habet pro fœtu spurio. De Liturgiis Apostolicis sic statuit *pag. 339*: *Constat, ab Apostolis aliquas editas fuisse Liturgias. Dubium est, an illæ, quæ modo sub eorum nomine proferuntur, sint vera ac genuina illorum, & non potius supposita.* Canones Apostolicos credit esse *Clemente Alexandrino* recentiores; Canones enim, teste *Hieronymo*, conscripti erant adversus eos, qui errores Judæorum sequebantur, quorum errorum in Apostolicis nulla fit mentio. Canon certe 47 *Cypriano* fuit
347. ignotus. *Turrianum* & *Bellarminum* recte Noster refutat, qui eos reputarunt pro genuino Apostolorum fœtu. Canones Antiochenos censet supposititios. Symbolum Apostolicum
373 seq. Apostolis originem debere, contendit. *Irenæum* compellat testem *Lib I Cap. 10 contra Hæreses*, *Tertullianum de Præscript. Cap. 37, 13*, *Hilarium Lib. I ad Constantium num. 3, 63, de Synodis*, & alibi, *Luciferum Calaritanum ad Constantium Lib. II*, *Ambrosium ad Siricium Ep. 7 Lib. I*, *Cœlestinum I* Papam, & Concilium Ephesinum. Res ipsa omnino est ab Apostolis, forma ab eorum discipulis, ita tamen, ut passim nonnihil fuerit ad Seculum IV vergens insertum. *Descensus* certe *ad inferos* ab initio in eo haud fuit lectus, sed in voce *sepultus* simul fuit, Nostro judice, comprehensus. Ni fallimur, ex eis argumentis, quorum indicavimus summas, satis superque elucet maxima Eminentissimi Autoris eruditio, doctrina, & amplissima Theologiæ peritia, longe lateque patens, ne quid dicamus de accessionibus eis, unde, artis criticæ quoque per Italiam campos in dies lætius uberiusque excoli, satis licet cognoscere. Nos certe illud haud habet male, quod *Tom. II pag. 183* in ecclesias nostras, Babelicæ confusionis nævo ex ipsius judicio notatas, ac versionem *Lutheri*, fervidius invehitur, siquidem cum *Augustino* ad fontes Ebraicos & Græcos, a Deo ipso reclusos, accedimus, quoties de versionibus lis est. Fontes enim Deus per providentiam suam

ser-

ſervavit puros, teſtantibus primæ Eccleſiæ Patribus haud unis, ac ipſo *Ludovico Vive*, Hiſpano, conſentiente. Vulgatam ſuſpicimus, eamque *Lutherum* ſæpius ſecutum eſſe, inter omnes conſtat.

THE TRUE GOSPEL OF JESUS CHRIST aſſerted, &c.

h. e.

VERUM EVANGELIUM JESU CHRISTI aſſertum a THOMA CHUBB. Accedit brevis Diſſertatio de Providentia.

Londini, apud Thomam Cox, 1738, 8.
Plag. 15 ½.

Non novum hoc eſt Syſtema, quod *Chubbius*, celebris in
Magna Britannia Deiſta, compoſuit, & ſacræ civi-
tati, vel invitæ ac recuſanti, obtrudere voluit Sociniana
natio & univerſa Deiſtarum familia huic jam dudum favit
Evangelio, quod nova arte interpretari, vel, ſi mavis, cor-
rumpere atque infirmare, ingenioſus Autor molitus eſt. Præ- Pag. 1.
miſſa ad Lectores Præfatione, ipſam exorditur pertractatio-
nem, quæ *XVII* in ſe continet *Sectiones*. In *Sectione I magnus*
exponitur *finis*, quem Servator, in hunc veniens orbem, ante
oculos poſitum habuit. Hic vero eſt *humanos ſalvare ani-*
mos, id eſt, homines præparare ad *favorem Dei*, deque
hoc, & alterius mundi *felicitate*, eosdem certiores reddere,
atque in tempore præcavere, ne ſibi *magnam & ultimam* 2.
ſua culpa miſeriam contrahant. Hic finis patet ex ſequenti- 4.
bus N. T. locis, *Matth. XVIII, 11, Luc. IX, 56, XIX, 10, Jo.* 16.
III, 16, 17, V, 24, VI, 40, X, 10, XII, 47. Atque huc unice
Chriſtiana valet *revelatio*. *Sectione II viam* indicat, quam Je- 17.
ſus Chriſtus iniit, eum, quem ante oculos poſitum habuit,
finem conſequendi. Egit nimirum cum hominibus ea ratio-
ne, quæ *rebus creatis, libertate utentibus*, digna eſt. Com-
mendavit iis etiam atque etiam ſeveram certarum *propoſitio-*
num dogmaticarum, prænotione *Deitatis* fultarum, conſi-
derationem contemplationemque. Quæ cum majoris ſint
momenti, & cum cura omnino attendi mereantur; accidit,

ut *bona nova* aut *Evangelium* nominentur. Et, quoniam Jesus Christus *singulari quadam ratione* publicæ illas considerationi commendavit, ad hoc nimirum opus perficiendum *speciatim destinatas*, causa in promtu est, cur eædem Evangelium *Jesu Christi* dictæ sint. *Bene* item *fundata* persuasio de veritate horum principiorum practicorum dici-
Pag. 18. tur *credere* Evangelium, & *credere* in Jesum Christum. Et, qui *sic* credit, is ab eo *salvatum iri* perhibetur. Veritates hæ practicæ non nisi *tres* sunt, quas Christus fixas esse voluit. *Primo* requirit *conformationem mentium* ac *vitæ* ad æternam illam & immutabilem actionum regulam, quæ in ipsa *ratione* ac *natura* rerum, cujus compendiaria declaratio in verbo Dei scripto habetur, fundata est. Hac *unica* jubet hominem divinæ gratiæ & æternæ beatitatis participem fieri. *Deinde*, si homines hujus justissimæ legis *violatione* Deum ad *iram* provocarunt, tunc Christus his inculcat *pœnitentiam* & vitæ morumque *emendationem*, tanquam *unicum* & *securum* divinæ *gratiæ* ac *remissionis fundamentum*. Ac *tertio*, quo illæ veritates altius in animis imprimantur & infigantur, confirmat sancte, Deum constituisse *diem*, quo juste orbem judicare velit, & aut remunerari eos, qui dictæ
19. legi satisfecerint, aut punire, qui eam violaverint. Hæc est, si Cl. *Chubbium* audias, *verum Evangelium* Jesu Christi, & unica *via* ac *methodus*, qua *hominum mentes beaturus*
20 seq. *est*. Horum principiorum practicorum *primum* in *Sectione III* ex locis Novi Testamenti, *Matth. VII, 21-27, XIX, 16, 18, 19, Marc. X, 19, Luc. XVIII, 20, X, 25-28*, *alte-*
32 seq. *rum Sectione IV* ex dictis *Luc. XXIV, 46, 47, Marc. XVI, 15*, coll. *Es. I, 16, 17, Ezech. XVIII, 30*, & denique *tertium* in
38 seq. *Sectione V* ex oraculis *Matth. XXV, 31, Rom. XIII, 10*, confir-
43 seq. matur. *Sectio*, quæ sequitur, *sexta* planum facit, quid Evangelium hoc sit. Verum nimirum Evangelium haud est 1) *historica narratio rerum, quæ facta sunt*, sive ipso Christo
46. autore, sive alio quocunque, nec 2) *singularis quadam opinio hominis alicujus privati*, ut S. *Joannis* & *Pauli*, qui multa ex suo ingenio dogmata protulisse dicuntur, ut *Jo. I, 1, 2, 3, Rom. XI, 10 seq.* Quo autem hoc, quod Cl. *Chubbius* nuntiat,

tiat, Evangelium magis commendaretur orbi, omnia, ut *Sectio VII* docet, pertentavit Servator. Hac quidem mente Pag. 51 seq.
1) *multa edidit miracula*, 2) *eximio exemplo suo* nobis præluxit, ac declaravit, quemadmodum mentes nostræ ac mores ad illam immutabilem, quæ in natura rerum fundata est, regulam confirmari debeant, duce *Sectione VIII*. Eodem quo- 55.
que consilio 3) *societates amicas*, & *familias amoris*, erexit, quo hæ *speciminis* loco essent, quanta hoc Christi Evangelium valeret virtute. Conf. in *Sectione IX* loca *Jo. XIII, 35*, 58 seq.
Matth. XX, 25, 26, 27, XXIII, 8, 9, 10. Harum porro describuntur officia in *Sectione X* & *XI*. Huc 4) pertinent *XII* 69 seq.
Discipuli, quos Servator in orbem misit, ut hoc Evangelium omnibus nationibus patefacerent; de quo *Sectione XII* 79 seq.
exponitur copiosius. Ad hunc, quem sibi Dominus, Cl. *Chubbii* judicio, proposuerat, finem omnia, quæ adhibuit, media inprimis commoda & idonea erant. *Primo* quidem, 101 seq.
indice *Sectione XIII*, ad *emendandum orbem* egregie comparata illa fuerunt. *Tum* vero in *Sectione XIV* demonstra- 112 seq.
tur, hanc ipsam animorum emendationem *unicam* esse *viam*, qua Christus *Salvator* eorum vere fieri *potuerit*. *Sectio XV* inquirit in causas, cur Evangelium, cum pri- 121 seq.
mum orbi patefieret, non ab omnibus in universum hominibus reciperetur. *Primo* quidem Judæi pariter ac 123.
Deorum cultores diuturno usu & consuetudine nimia sibi vitia acquisiverant. *Deinde* Evangelium Christi securi *radicem* arboris subjicit, hoc est, exactam flagitat moralem ab homine virtutem, divinam gratiam & veniam delictorum divinitus impetraturo. *Tertia* causa in *educatione* & *antecee-* 127.
ptis opinionibus quærenda esse videtur. *Quarta* est *imperium* 129.
in mentes civium, quod nonnulli eorum rectores sibi arrogarunt. Cum his causis *quinta* socianda est, quam *commo-* 132.
da externa constituunt, quæ multi ex religionis Christianæ professione excerpere moliuntur. In *Sectione XVI* causæ 140 seq.
narrantur, cur Evangelium Christi nec in eorum animis, qui *nomine* istud *profitentur*, debitam suam exerceat efficaci-
tatem. Huc referuntur *initio* dogmata de *imputata justi-* 142.

tia, de *meritoriis Jesu Christi perpessionibus*, de *valida ejusdem intercessione.* Quo loco Cl. *Chubbius* typos Veteris Testa-
Pag. 147. menti, e. g. *Lev. XVI, 21, 22, figurativas* nominat *actiones*, quæ sane *literaliter* declarari nequeant. Infirmat etiam di-
149. ctum S. *Pauli Hebr. X*, 4, planum facturus, per naturam fieri minime posse, ut sanguis peccata tollat. *Literalem* ergo *sensum* vult abjiciendum esse, & *figuram* recipiendam.
152. *Satisfactionem* item Servatoris aspernatur, iisdem, quibus
155. Sociniani, argumentis usus. *Deinde orthodoxa fides* in caussa est, quæ mysteria de *Trinitate* & alia præscribit, quæ
159, 162. captum superant, & *catholicam*, ut loquuntur, *fidem* con-
159. stituunt. Hac occasione Cl. Autor Trinitatem *contradictorium* & repugnans dogma non tecte, sed aperte, nominavit, & omnia reverenda sprevit mysteria, quia nullum in actione usum habeant. *Tertio* Evangelium Christi subvertit
163. doctrina de *decretis absolutis*, *quarto* sententia de *fatali* &
164. *inevitabili* humanarum actionum *necessitate, quinto* nimia er-
165. ga *ritus & cerimonias* ac *positiva instituta* reverentia, quæ major, quam erga *moralia officia*, esse debere censetur, *sexto*
167. nimia *erga Ecclesiam liberalitas*, quæ bona, & quæ moveri, &
178. quæ non moveri possunt, in sacrum retulit ærarium, *septimo Christianismus a parentibus per Baptismum velut hæreditate*
180. *acceptus*, *octavo confusio societatum, civilis & Christianæ.*
184. Restat *Sectio XVII*, eaque ultima, in qua universa certa ratio veritatum illarum practicarum, quæ in scripta Dei revelatione leguntur, non ex aliis, nisi ipsis rationis principiis, du-
196 seq. citur. Brevis, quæ adjuncta est, *Dissertatio* de *Providentia* potissimum *speciali* agit. Cl. Autor non negat, Deum pos-
209. se, si quos *magnos* & *bonos fines* consecuturus est, *extra ordinem*, in cursu generalis providentiæ suæ, aliquid *immediate* efficere. Hoc vero in dubium vocat, Deum frequenter & pæne *continuo* miracula in orbe edere, sic, ut ad
210. omnes & *bonas* & *malas* hominum *actiones* concurrat. Ut igitur id, quod contendit, efficiat, locos Novi Fœderis præcipuos, qui *specialem* hanc *providentiam* declarant, de indu-
214. stria infirmat, ut *Matth. VI, 25*, ubi conjicit, sancto Histo-

rico

rico aliquid memoria excidisse de oratione Domini, quia hanc formula causalis *διὰ τȣ̃το* exordiatur, quæ ex antecedente quodam principio veluti *conclusio* ducatur. Jam *v. 24* eum *v. 25* minime cohærere contendit. Sed talpa cæcior est vir, qui lynceus videri cupit, elegantem & minime contortam non perspiciens cohæsionem. Verba Domini enodabimus: *Servire Deo* idem est, atque *omnes actiones suas ad Deum referre*, tanquam ad primum & ultimum finem, *servire mammonæ* significat *omnes actiones suas ad curas hujus vitæ conferre*; cujusmodi contentionem primus itidem finis hominum vanitati deditorum requirit. Phrasis *κυρίοις δȣλεύειν* respicit morem *dominorum* Græcorum & Romanorum, quorum *servitia* mancipia erant. Jam vero horum erat officium, ut omnes & animi & corporis vires servitio herorum devoverent. Sic loco indicato *Deus* & *mammona* sub hac *duorum dominorum* figura nobis ante oculos ponuntur, qui utrique omnes servorum vires sibi consecrari postulant. At non potest fieri, ut unus servus duobus ejusmodi dominis serviat, quorum uteruter rigorose ac severe exigit, ut suus totus sit. Quodsi vero quis totus mammonæ esse, anxiamque ejus curam gerere, velit; hoc quidem servitio a Dei cultu abstrahitur. Ex his perspicua erunt verba Christi: *Vos non potestis & Deo & mammonæ servire. Quare servite soli Deo, nec anxiam mammonæ curam habete.*
Ceterum Cl. *Chubbius* urget, & in hoc loco, & *v. 26 - 33,* Pag. 217.
nec non *Matth. X, 29, 30, 31,* item *v. 16, 17, 18, 21 - 32, prin-* 220 seq.
ceps a Domino *argumentum* suos *consolandi* discipulos a *gene-* 225, 227.
rali peti *providentia.* Unde concludit: ergo *specialis* pro- 229 seq.
videntia mera est præsumtio, quæ probatione indiget. 233.

CHRISTOPHORI WOLLII, M. A. S. T. B. Diac. ad S. Thom. & Meridiani Concionatoris, Anglus falsum Evangelium nuntians, sive breve Judicium de vero Evangelio Jesu Christi, *libello, a THOMA CHUBB, Anglo, in lucem edito.*

Hacte-

Hactenus sententias scriptoris enarravimus, officio, quo hic fungimur, satisfacturi. In votis haberemus, ut locus hic ejusmodi esset, ut in illis convellendis multi esse possemus. At, cum vota hæc nostra, quo cadant, non habeant, paucis tantummodo verbis ignaros ejus, quam Cl. *Chubbius* ingenio suo luxurianti debet, ludificationis commonere, non alienum erit. Ab ejus *Dissertatione*, in qua *speciali providentiæ* bellum indixit, exorsuri sumus. Quodsi Vir doctus in ratiocinandi arte non totus alienus esset, in hac *divisione* providentiæ in *generalem* & *specialem* fundamentum dividendi explorasset, ac, si operam hac in re perdidisset, alterum divisionis membrum tunc jure ac merito proscribere potuisset. Nos, cum illud ullo sine negotio indicare valeamus, ipsam quoque divisionem non possumus non sancte tueri. *Providentia* in se spectata est actus ille Dei, quo rebus a se creatis continuo prospicit. Hoc autem fieri *duplici potest* ratione, vel *causas naturæ in sua existentia & vi efficiendi determinata conservando*, vel *easdem ad fines suos speciales, ab æterno itidem decretos, & in tempore obtinendos, dirigendo.* Prius ubi fit, hæc providentia *generalis*, sin alterum, *specialis*, dicitur. *Specialis* hæc vel est *extraordinaria*, seu *miraculosa*, quam nobis Vir doctus non invitus concedit & largitur, vel *ordinaria*. Hæc rursus vel est *aperta*, qua Deus causas naturæ ad speciales fines suos tam aperte dirigit, ut homo intelligens earum rationes facile cernat, & *occulta*, qua Deus O. M. iisdem naturæ legibus, quas conservat, ceu *mediis* sive *iræ*, sive *gratiæ*, utitur, vel ad *pœnam* hominis, vel ad *præmium*. Hac itidem *speciali ordinaria*, eademque *occulta*, providentia causas naturales, aliter, atque divina voluntas fert, acturas, ad suam dirigit voluntatem. De hac igitur providentia oracula Servatoris, paulo ante recitata, explicari merentur. Hæc omnino *mirabilis* judicanda est, quia homo eam ignoraret, nisi Deus in patefactione sua literis mandata amicos suos de ea certos esse jussisset. Apostoli Domini a rebus suis domesticis avocabantur, non poterant sibi occare, nec serere, nec metere.

Ergo

Ergo Chriſtus de ſpeciali divina providentia ipſos certos eſſe volebat. Confirmabat illis, a Deo, ſingulari quadam cura, hominum facilium ac liberalium animos efficaciter impulſum iri, ut ipſis hujus neceſſitates vitæ ſuppeterent. Dei porro erat, hominum, qui capitales profeſſique XII-virorum hoſtes eſſent, cohibere mentes, conſilia, & manus, ne prædicationem Evangelii, vi ſanctis viris illata, impedirent, ipſosque, ante tempus conſtitutum, de vita tollerent. Reliqua taciti præterimus, non dubitantes, quin omnes, qui purgatam callent Philoſophiam, nobiſcum ſeſe conjuncturi ſint. Nunc videndum, quid de *Chubbiano* religionis Chriſtianæ ſyſtemate ſtatuendum eſſe videatur. Qui, quid jam diu *Deiſtæ*, quid *Naturaliſtæ*, quid *Sociniani*, erroris opinione finxerint, exploratum habet, is ſine tripode omnia hujus ſyſtematis argumenta intelliget. Namque non novum illud eſt, ſed diu jamjam antiquatum, & identidem e tenebris in lucem revocatum. Iſtud autem nervis caret & artubus, quia non *innatum* eſt, ſed *illatum* ab homine, in rebus, ut videtur, theologicis plumbeo. Præjudicata, cui favet, hæc eſt opinio: Chriſtiana religio ab ea, quam ratio & Philoſophia docet, parum eſt ſejuncta. Hac mente adſcivit ex ſua Philoſophia hypotheſin aliquam, & ejus in ſacris literis veſtigia ſcrutatus eſt. Nec fruſtra laboravit, ſed ea invenit. Ad hanc retulit nonnulla ſanctiora oracula, quæ illi favere videntur. Cetera vero, quæ ipſi repugnabant & adverſabantur, ex S. Scriptura plane proſcriptum & amandatum ivit. Quod in ſacroſancto Codice pro ejus non militat hypotheſi, ſed eandem expelli & in exilium mitti jubet, iſtud enimvero *privatam* virorum divinitus actorum *opinionem* appellat, quæ in dubium jure vocetur. Cum igitur primum cognoſcendi principium neget; contra ipſum, hoc quippe negantem, ſanus nemo diſputare audebit. Namque hac ratione ſanus & naſum habens homo cum veſano & naſo carente congrederetur. Ingenio quidem valet, eique omnia, judicio vero parum aut nihil, dedit. Neſcit enim, quid ad naturam veræ contradictionis defæcata re-

quirat Philosophia. Exigit nimirum, præter alia, unum & eundem respectum terminorum, quo deficiente, non vera, sed opinata tantum, hinc enascitur contradictio. Æternitas, exempli gratia, est attributum Dei essentiale. Deus vero est unus. Ergo unus Deus est æternus. Ergo, cum tres haud sint Dii, nec tres erunt æterni, scilicet Dii. Sunt autem præterea in unica Dei essentia tres personæ, vel, si mavis, τρεῖς τρόποι ὑπάρξεως, qui divinam unicam constituunt essentiam, eamque ob caussam divina etiam attributa, quæ ad unam Dei essentiam pertinent. Ergo singulæ tres personæ, quæ unum constituunt Deum, sunt æternæ. Inde vero non sequitur, ut tres sint æterni Dii. Namque una est Dei essentia, & eidem uni Deo æternitas essentialis est. Id vero, quod in Deo trinum dicitur, ex notis personalibus distinctis, id est, *paternitate*, *filiatione*, & *spiratione*, ducimus. Harum respectu tres sunt personæ, at respectu essentiæ unus est Deus. E. diversus hic adest respectus. E. veluti nebula ficta dissipata est contradicto. Æternitas enim est attributum essentiale unius Dei proprium. Unum vero Deum, præeunte S. Scriptura, tres constituunt personæ. Ergo recte dicimus: unus Deus est æternus, & tres personæ, quæ unum hunc Deum constituunt, sunt æternæ. Hoc enim prædicatum personis non tribuitur ut nota personalis, sed essentialis. Jam vero singulæ tres personæ unam divinam inter se communem habent essentiam. Quodsi æternitas non esset personalis, unicuivis personæ separatim propria; tunc tres essent æterni, nimirum Dii. Atque hæc trinitas absurda & a purgata aliena esset ratione. Verum sacræ literæ sapientius nos instruunt, quotquot in iis legendis omni, qua fas est, accuratione versamur. Omnia nos credere jubent, Britannum Clarissimum has aut parum legisse, aut nimis cito valere jussisse. Qui ergo eruditum earum interpretem sese præbere potuit? *Jo. Clericus* in *Art. Crit. Part. II Sect. II Cap. 2 §. 7, 8*, hanc interpretandi legem præscripsit: *Cavendum, ne notiones nostras mutuo iis, quos interpretamur, demus, deinde ex notionibus illis de*

eorum

eorum sermone judicare. *Oportet veluti opinionum nostrarum oblivisci, & quaerere, quid illi senserint.* Cl. autem *Chubbius* suas viris sanctissimis divinationes, velut ex tripode fusas, obtrudit, eos rodit, carpit, refellit, ubi causae suae desperatae serviturus ac suppetias laturus est. Quocirca inter malevolos *textus depravatores* & vafros versutosque *cavillatores* non immerito refertur, quibus civis ejus acutissimus, *Jo. Lockius*, diem dixit in libro, *of human understanding*, *Cap. II* §. *12*. Quae cum ita sint, nec mirum est, quod *fundamentum* & *ordinem* salutis, *fidem* item *doctrinalem*, & *internam cordis fidem*, confundat, & quadrata ideo rotundis misceat. Sola *moralia* quaedam ex verbis Christi excerpsit, *dogmatica* vero partim omisit, partim vero, majori stupore dicam, an malitia, sprevit & contemsit. Possemus, si locus foret, κατ' ἀλήθειαν rationibus omni exceptione majoribus Virum coercere doctum, sed liberales erimus, propria sua ei principia relinquemus, tantum κατ' ἄνθρωπον cum ipso disputaturi, & tamen victoriam ablaturi. Ponemus, quod sumtionis loco doctissimus *Chubbius* habet, dubio vacuum esse: omnis religio in eo sita est, ut animos suos moresque homines ad Dei conforment voluntatem. Anne vero cum hoc praecepto illa mysterii plena dimicant dogmata? Fac, religionem nostram sacrosanctam in actione positam esse; nonne vero causis moventibus, tanquam calcaribus, egemus, quibus impellamur, ut vitam Deo probatam agamus? Nullae vero exstant his efficaciores: Christus mediatoriam suam nobis donat justitiam, pro nobis poenam & temporariam & aeternam perpessus est, pro nobis Deo satisfecit, pro nobis apud Deum deprecatur. Is, qui tanta nobis curavit beneficia, eximio nos complectitur amore. Jam vero Deus hic est, qui tam insigniter de nobis promeritus est. Ergo Deus ex omnibus viribus redamari meretur. Ergo Deus omnino dignissimus est, ad cujus voluntatem nos totos conformemus. His causis, quibus nil efficacius movet animos, excellentem Christi morum doctrinam orbat Vir eximius, qui in Deistarum maluit, quam in Christi, castris militare. Deus

 est

est Autor intellectus humani. Hunc ipse certis sepsit limitibus ac terminis. Dedit eum ad veritatis cognitionem, &, quoniam descriptus est terminis, finibus carere nequit. Ergo nec humana veritatis cognitio infinita esse potest. Omnia vero, quæ humanæ cognitioni patent, *clara* esse debent, idque vel *ex toto*, vel *ex parte*. *Ex toto* clarum illud est, cujus & *existentiam* & *essentiam*, ad quam & *modus*, quo aliquid fieri potest, pertinet, cognitam habemus. *Ex parte* vero clarum est, cujus non nisi *existentiam* novimus, *modus* vero nos fugit. Ad *res ex parte claras* referenda sunt *mysteria revelationis*, quæ ejusmodi sunt omnia, ut credi possint, quia *claritatem* habent *existentiæ* ac *possibilitatis*, quamvis, sicut *mysteria rationis*, *modi* careant *claritate*. Ejus autem generis dogmata in religionem optime quadrant, quia libertati humanæ inprimis serviunt. Dogmata ex toto clara *scimus*, non *credimus*. Quod *scimus*, illud pro vero habere cogimur, nec contrarium recipere nostræ relinquitur libertati. Bis duo conficiunt quatuor. Hoc scimus. Ergo liberum nobis haud est, ut credamus, bis duo simul & quatuor & sex esse. Scimus item, triangulum non nisi unicum rectum in se continere angulum. Nam omnes tres anguli simul sumti non nisi 180 continent gradus, & omnis rectus angulus gradus 90 habet. Duo igitur recti anguli jamjam bis 90, id est, 180, continent gradus. Ergo tertio angulo nullus omnino gradus reliquus esset. Itaque fieri non potest, ut credamus, rem huic contrariam veram esse, in triangulo nimirum binos rectos reperiri angulos. Scita si religiosa sic ex toto clara essent omnia; coactio quædam locum haberet in religione. Quare divina decrevit sapientia doctrinas saltem *credibiles*, hoc est, *ex parte claras*, humanæ commendare cognitioni, a quibus nec naturalis religio vacua est. Scisne tu, vaferrime *Chubbi*, quomodo Deus ens a se sit? quomodo orbem creaverit & conservet? quomodo prima naturæ principia ex nihilo effecerit? quomodo infinitas, quæ in Deo & ejus attributis elucet, comparata sit? Ex his sumtionibus, quas purgatæ debemus

rationi,

rationi, hoc ducimus corollarium: ergo mysteria & religione digna sunt & homine, libertate utente, in quem cadit religio. Sed mysteria sunt a rebus *incognitis* & *absurdis*, quæ a ratione abhorrent, accurate secernenda & segreganda. Illæ enim, quia nobis notæ minime sunt, sub nostram non cadunt cognitionem. Hæ vero, quoniam sunt ideæ repugnantes, ab intelligentia humana semotæ sunt. Mysteria vero inter has media sunt, propterea quod ex parte obscuritate laborant, ex parte vero debita splendent luce. Imperfectio huic mortali vitæ tam propria est, ut ab ea separari minime possit. Et per se fieri non potest, ut in essentiali hominis imperfectione cognitio perfecta locum sibi vindicet. E. insulsus ille & inficetus homo est, qui Deum vult impossibilia efficere. Namque perfectam hominis cognitionem hac in vita reddere, æque minus fieri potest, quam efficere, ut bis duo denarium conficiant numerum, aut ut triangulum sit quadratum. E. mysteria a religione Christiana, dum in hac vita manemus, abesse nequeunt. Cultus Veteris Testamenti typicus erat. In hoc vero nihil equidem perspicio absurdi, quicquid rei cujusdam futuræ imago & umbra erat. Itaque *literalis sensus* in explicatione cerimoniarum Leviticarum ubique recipiendus est, sed *typicus*, propter rem adumbratam signatamque, ex comparatione Novi Testamenti cum illo consociari meretur. Ut multi sunt in hoc exili libello paralogismi, ita hunc inprimis reperimus: *Fallacia* admittitur *a dicto secundum quid ad dictum simpliciter*. S. Paulus *Hebr. X, 4,* hoc tantum negat, *sanguinem taurorum & hircorum ea propria valere virtute, ut auferre peccata possit.* In tot locis vero S. Scripturæ *sanguini animalium vis typica* & *relativa*; *Christi* autem *sanguini vis antitypica* & *propria*, vindicatur. Innocentem punire, qui nullum admisit scelus, ac si quod re vera patrasset, justitiæ, fateor, & æquitati repugnat. At vero uni innocenti, sine ullo ejus damno, totius orbis imputare pœnas, ut eas quidem expiet in commodum ac salutem universi hominum generis, id quidem ejusmodi est, ut, si rem

bene putes, nihil habeat injusti aut iniqui. Nullus non homo ipso jure naturæ devinctus est, ut alterius, multoque magis plurium, si potest, avertat incommoda. Magis ad hoc devincitur, ubi nullum verum in se inde redundat detrimentum. Cur itaque Christus pro genere humano *satisfacere* non potuerit, propitia & secunda æquitate, causam me præterire, ulla sine ambage præ me fero. Unicum hoc erat medium, fines primæ creationis amissos restituendi. Namque homines debebant *in tempore αἰωνίαν λύτρωσιν εὑρίσκειν, Hebr. IX, 12.* In tempore finito infinitas perpeti pœnas, supra vires erat hominum. E. ad hoc perficiendum & Deus & homo requirebatur; homo quidem, qui pati posset, & Deus, qui infinita virtute sua naturam humanam sustentaret, ut vim æternarum pœnarum intensivam perferre posset. Hæc sunt genuina *veri Evangelii* Jesu Christi fundamenta. Hæ sunt *positivæ* veritates, sine quibus Christiana morum doctrina consistere nequit. Hujus etenim scita ceu corollaria ex illis, ut principiis, ducuntur. Vera *fidei* principia necessaria sunt ad actionem. *Falsa* enim *fides*, quæ præjudicatas amat opiniones, impedimentum actionis est certissimum. His explicatis, reliquum est, ut hoc sciscam: Evangelium *Chubbianum* est ingeniosa quorundam scitorum, & philosophicorum, & theologicorum, conjunctio, in qua verus & realis nexus desideratur, & præcipua patefactæ religionis capita omittuntur. Huic adversatur verum S. Scripturæ systema. E. hoc falsum est Evangelium, & Autor, qui istud nuntiavit, suo quodam jure dignus est, in quem *duplex anathematis fulmen* conjiciatur, *Gal. I, 8, 9.* Jam verum Christi Evangelium, hoc est, totum religionis Christianæ systema, & dogmaticum, & morale, breviter connectam, & velut in tabula repræsentabo. Nec phrases ejus ex proprio ingenio, *Chubbii* exemplo, verum ex ipso, sicut erudita explanandi ars postulat, enodabo systematis sacrosancti vinculo & cohæsione. Esto finis adventus Christi in carnem *σῶσαι*, *salvare hominum animos.* Jam autem quæritur, quomodo Christus ille sit *ὁ σωτὴρ*, sive Salvator. Respondetur: Christus est *αἴτιος τῆς αἰωνίου σωτηρίας*

ρίας ἡμῶν Hebr. V, 9. E. *ἡ σωτηρία* est *effectus* J. C. tanquam *causæ efficientis.* Sed nunc oritur quæstio: quamnam Christus viam inierit hanc efficiendi salutem. S. Scriptura nobis respondet, istud factum esse ita, ut *sanguine suo*, seu, quod idem est, *morte sua cruenta*, salutem nobis acquisiverit, *Act. XX, 28*, eo quidem consilio, ut eam nobis partam donet *Rom. VIII, 32.* Qui vult finem, debet etiam velle medium, quo fine potiatur. Medium hoc loco unicum est *fides in Jesum Christum*, hoc est, certa animi fiducia, Christi sanguinem esse meum, *Rom. III, 24, 25, Gal. II, 20*, Christi mortem esse meam, Christum esse causam salutis meæ, cum præsentis, tum futuræ. Ad hanc fidem nemini adulto pervenire licet, nisi *prævia pœnitentia.* E. ejus, qui fidem adipisci cupit salvantem, est, ut ante *pœnitentia* suorum ducatur scelerum. Tum consequitur *fidem & veniam peccatorum*, *Luc. XXIV, 47, & ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς, Matth. XI, 29*, una cum omnibus bonis & gratiæ & gloriæ. Sed, qui dicit, *se per fidem* tam magna dona & beneficia nactum esse, ejus omnino requirit officium, ut minora hujus orbis bona minus amet, & peccata, quæ his ipsum orbant, cane pejus & angue fugiat. Atque hac ratione *majora* illa bona hominem, qui ea possidet & percipit, monent ac impellunt, ut toti, qua nil excellentius cogitari potest, morum doctrinæ, a Domino præscriptæ, libenter, parate, alacriterque, satisfaciat. Atque in hac *veræ fidei*, quæ in animo salutariter emendato sedem fixam constituit, *activitate*, hominis est credentis, ut *persistat* ac *perseveret*, dum ex hoc hospitio in æternum recipiatur domicilium, *Matth. XXIV, 13, Apoc. II, 10.* Interea *præsenti* perfruitur *beatitate*, quæ in *venia peccatorum*, inprimisque *ἀναπαύσει τῆς ψυχῆς*, posita est. Namque *duplex* in homine *status* spectari potest, & *præsens* & *futurus.* E. *duplex beatitas* & *temporaria*, quæ est finis Domini *respective extremus*, in hac nimirum mortalitate, & *æterna*, quæ est *finis* hominis *absolute ultimus*, eamque ob causam omnes perfectionis numeros habet. Qui medium, id est, fidem, in tempore non acceptat & servat, is homo neutrum con-

consequitur finem, idque suo vitio. Qui vero hoc medium amplectitur ac tenet, is utriusque finis particeps redditur. Hujus Jesus est *Salvator*, & si *acquisitionem*, & si *donationem*, spectes. Is enim efficit unus, ut *finem fidei*, *σωτηρίαν ψυχῶν*, *1 Petr. I, 9*, auferat. Hoc unum est verum ac genuinum Scripturæ S. systema. Namque omnia & Veteris & Novi Testamenti oracula cum eo facile, & sine ulla contorsione, cohærent. Ergo hoc est *verum Evangelium* Jesu Christi, voce in latiori ambitu accepta. Cum hoc vero arctissimo nexu mysteria, quippe quæ fidei objectum constituunt, copulata conglutinataque sunt. E. Vir doctus *cavillatorem* se præbuit vafrum ac versutum, sacras literas scrutantem, verum, ut aper vineam solet, proculcaturum, dum mysteria ridet, & cum *Æsopi fabulis* confert ac contendit, immo, majorem monendi vim in his, quam in mysteriis fidei, inesse imprudenter, præ se tulit. Vellem equidem, ut eam *Æsopi* fabulam perlegat homo, quæ de muribus agit, quæ consilium ceperant felibus tintinabulum alligandi. Finis, quem habebant mures, clarus iis erat. Proposuerant sibi, se celeriter, ubi feles tinnulas audituri essent, fuga salutem petituros esse. At vero neglexerant mures hanc considerationem, num feles expectaturæ sint, nec ne, propositam tintinnabuli alligationem. Cum igitur medium fini obtinendo minus par & sufficiens esset; ineptum, ridiculum, & insicetum, hoc erat consilium. Autor, contra quem arma sumsimus, ex hac fabula hanc ducat sententiam, se non majorem, quam in mures cadentem, habere sagacitatem. Vult enim toti sacræ civitati novum aliquod, ut verum, Jesu Christi Evangelium obtrudere. Hunc clarum sibi proposuit finem. Sed medio usus est obscuro & parum sufficiente. Namque primaria Evangelii Christi capita rejicit & omittit, & cetera, quæ per se ipsa spectata vera esse possunt, extra connexionem compilat. Brevi: Evangelium nuntiat, quod & aridum, & ejusmodi præterea est, ut dicta Scripturæ ei adversentur. Evangelium nuntiat, quod nemo sanus recipere potest, quod non nisi sui furfuris & malæ notæ hominibus

nibus, hoc est, iis, qui nihil rectæ rationi, per veram Dialecticam cultæ, omnia vero ingenii vafritiei, tribuunt, & *eminentiam* Christiani dogmatis non intelligunt, ex animo probatur. Hi erunt fere, quibus facilis & elegans Doctissimi *Chubbii* dictio, ac plausibilis tractandi ratio, verba dare potest, quos S. *Petrus* ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτους 2 *Ep. III*, 16, nominavit, ceteros vero non item, qui repugnantes sanctiores locos in promtu habent. Cuicunque vero Evangelio vetustissima Scripturæ S. testimonia repugnant, illud non est verum, sed falsum. *Chubbianum* Evangelium ita est comparatum, per ea, quæ hactenus demonstravimus. E. *Chubbianum* Evangelium est falsum. Q. E. D.

JO. RUDOLPHI ENGAU, J. U. D. ET P. P. in Acad. Jenensi, Elementa Juris Canonico-Pontificio-Ecclesiastici, ex genuinis fontibus deducta, ad fora Germaniæ, tam Pontificiorum, quam Protestantium, accommodata, atque commoda Auditoribus methodo adornata.

Jenæ, sumtibus viduæ Crœckerianæ, 1739, 8.
Alph. 2 plag. 7½.

Qui ornate prorsus solideque Germanicas leges & Criminalia instituta in compendium redegit, *Jo. Rudolphus Engavius*, Jenensis JCtus, ad alias quoque Juris disciplinas symbolam collaturus suam, Elementa Canonici Juris, tam Pontificii, quam Protestantium Ecclesiarum, eadem dexteritate pariter ac felicitate superiori anno absolvit. Exstant in hanc Juris partem immortalia *Justi Henningii Bœhmeri* merita, quæ quamvis superare non in animo habuerit *Engavius*, id tamen strenue egit, ut, quæ ab illo copiose & magno cum apparatu scientiarum fuere tradita, breviter & concinne repræsentaret. Leges, quas sibi in componendo hoc Opere scripsit, huc ferme redeunt, ut 1) brevis, nec tamen obscurus, esset, 2) ut singula Juris, tam Pontificii, quam Protestantium Ecclesiastici, capita ex legitimis fontibus suis derivaret, 3) ut Canonicas leges cum sanæ rationis dictamine & sacro Codice componeret, 4) ut temperamentum per Concordata Præf.

Germanicæ nationis conciliatum indicaret, 5) ut, quæ vel retenta ſunt ab Evangelicis, vel rejecta, diſcerneret, 6) ut arcanas Papatus artes patefaceret, 7) ut in antiquatis & obſoletis Eccleſiarum inſtitutis explicandis parcior eſſet, originemque, progreſſum, & fata, inſtitutorum Eccleſiæ tribus modo verbis attingeret, 8) ut ſtatum religionis in Germania, &, quæ inde pendent, jura quam accuratiſſime delinearet, nec communionum ulli plus juſto faveret, 9) ut diſſenſus ſuos modeſte proponeret, nec in ullius juraret verba magiſtri, 10) ut voces ambiguas & variæ ſignificationis evitaret, 11) ut trituræ forenſis quidquam ubivis adderet. Methodum ſelegit, quamvis non mathematum doctoribus ſolennem & ſcientificam, at perſpicuam tamen, & Auditorii ſui ſtudiis accommodatam. Tradit autem in *Prolegomenis* Cap. 1 *de Religione & Eccleſia in genere;* Cap. 2 *de Religione & Eccleſia Judaica;* Cap. 3 *de Religione & Eccleſia Chriſtiana, quam quidem* Membro 1 *ex inſtitutis Pontificiis,* Membro 2 *ex mente Proteſtantium,* Membro 3 *ex natura conditionis in Germania,* metitur; Cap. 4 *de Legibus Eccleſiaſticis, tam generatim, quam in ſpecie Germanicis;* Cap. 5 *de Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ neceſſitate, utilitate, ac ſubſidiis.* Liber I, Hierarchiæ ſacræ dicatus, agit Tit. 1 *de Chriſtianorum vita, varioque ſtatu,* Tit. 2 *de Clericorum vita, ordinibus, & functionibus in genere,* Tit. 3 *de Pontifice,* Tit. 4 *de Epiſcopis, & variis ordinibus illorum,* Tit. 5 *de Presbyteris,* Tit. 6 *de Diaconis & Subdiaconis,* Tit. 7 *de Canonicis,* Tit. 8 *de Monachis,* Tit. 9 *de Abbatibus,* Tit. 10 *de ſacris Ordinibus equeſtribus,* Tit. 11 *de Fœminis eccleſiaſticis,* Tit. 12 *de Legatis,* Tit. 13 *de Chorepiſcopis,* Tit. 14 *de Archipreſpresbytero & Presbytero pœnitentiario,* Tit. 15 *de Archidiacono,* Tit. 16 *de Officialibus & Vicariis generalibus,* Tit. 17 *de Parochis,* Tit. 18 *de Canonicorum reliquorumque Clericorum vicariis,* Tit. 19 *de Coadjutoribus,* Tit. 20 *de Senatu Eccleſ.* Tit. 21 *de iis, penes quos ſede vacante vel impedita eſt regimen,* Tit. 22 *de qualitatibus ad ſtatum eccleſiaſticum neceſſariis,* Tit. 23 *de qualitatibus Ordinum diverſorum,* Tit. 24 *de electione,* Tit. 25 *de poſtulatione,* Tit. 26 *de confirmatione,* Tit. 27 *de nomina-*

tio-

tione & præsentatione, Tit. 28 *de jure devolutionis*, Tit. 29 *de statu eccles. in genere conferendo*, Tit. 30 *de Baptismo*, Tit. 31 *de confirmatione*, Tit. 32 *de tonsura*, Tit. 33 *de ordinatione*, Tit. 34 *de consecratione*, Tit. 35 *de pallio*, Tit. 36 *de receptione Canonicorum, monachorum, & monialium, itemque de Abbatum & Abbatissarum benedictione*, Tit. 37 *de ordinatorum receptorumque liberalitate*, Tit. 38 *de modis reddendi sedem vacantem & ecclesiam viduam*, Tit. 39 *de renuntiatione*, Tit. 40 *de translatione*, Tit. 41 *de majoritate & obedientia*, Tit. 42 *de Clericorum juribus ac privilegiis*, Tit. 43 *de Parochianis*. Liber II, qui *de jure rerum* ex mente Canonum tractat, dispicit Tit. 1 *de rebus eccles. in genere*, Tit. 2 *de verbo divino*, Tit. 3 *de Sacramentis generatim*, Tit. 4 *de Sacramentis, quæ iterari nequeunt*, Tit. 5 *de Sacramento pœnitentiæ*, Tit. 6 *de Sacramento Altaris*, Tit. 7 *de extrema unctione*, Tit. 8 *de matrimonio*, Tit. 9 *de sponsalibus*, Tit. 10 *de sponsionibus sponsalium*, Tit 11 *de matrimonii & sponsalium dissolutione per allegationem nullitatis, divortium, ac repudium*, Tit. 12 *de matrimonio instaurato*, Tit. 13 *de secundis nuptiis*, Tit. 14 *de Liturgia*, Tit. 15 *de diebus dominicis ac festis*, Tit. 16 *de ecclesiis, earumque exstructione & reparatione* Membro 1, *de consecratione & reconciliatione* Membro 2, *de subselliis* Membro 3; Tit. 17 *de Cœmeteriis*, Tit. 18 *de sepultura eccles.* Tit. 19 *de religiosis domibus, inprimis monasteriis* Membro 1, & *hospitalibus* Membro 2; Tit. 20 *de piis corporibus*, Tit. 21 *de bonis ecclesiasticis*, Tit. 22 *de decimis*, Tit. 23 *de primitiis & oblationibus*, Tit. 24 *de beneficiis, seu præbendis*, Tit. 25 *de libera beneficiorum collatione*, Tit. 26 *de necessaria collatione eorundem, quippe quæ vel per papales expectativas & mandata de providendo* Memb. 1, *vel per nominationes regias* Memb. 2, *vel per præsentationem a patrono factam* Memb. 3, *vel per institutiones* Memb. 4, *solet conciliari*; Tit. 27 *de pluritate beneficiorum*, ubi & Memb. 1 *de Commendis*, & Memb. 2 *de unione beneficiorum*, tractatur; Tit. 28 *de oneribus beneficiorum*, qualia sunt *pensiones & cathedratica*, Tit. 29 *de commendaturis*, Tit 30 *de præstimoniis, seu stipendiis*, Tit. 31 *de honorariis & sportulis*

tulis Clericorum, Tit. 32 *de reditibus Vicariorum*, Tit. 33 *de ædibus, agris, & sylvis Clericorum*, Tit. 34 *de anno deservito & gratiæ*, Tit. 35 *de bonis Clericorum*, Tit. 36 *de testamentis*, Tit. 37 *de contractibus Ecclesiæ*, in specie *mutuo* Memb. 1, *emtione venditione* Memb. 2, *permutatione* Memb. 3, *precariis* Memb. 4, *feudis* Memb. 5, & id genus ceteris Memb. 6. Liber III, Jus criminale Ecclesiasticum complectens, exponit Tit. 1 *de delictis Ecclesiasticis in genere*, Tit. 2 *de simonia*, Tit. 3 *de infidelitate, tam Judæorum* Memb. 1, *quam paganorum* Memb. 2, Tit. 4 *de hæresi*, Tit. 5 *de schismate*, Tit. 6 *de apostasia*, Tit. 7 *de delictis sanguinis*, Tit. 8 *de delictis carnis*, Tit. 9 *de furtis*, Tit. 10 *de falsis*, Tit. 11 *de propriis Clericorum delictis*, Tit. 12 *de pœnis ecclesiasticis in genere*, Tit. 13 *de pœnitentia publica*, Tit. 14 *de excommunicatione*, Tit. 15 *de interdictis*, Tit. 16 *de pœnis Clericorum propriis*. Liber IV formam processus canonicam sistit, & agit Tit. 1 *de jurisdictione ecclesiastica*, Tit. 2 *de judiciis ecclesiasticis*, Tit. 3 *de judice, tam ordinario, quam delegato*, Tit. 4 *de qualitatibus judicum*, Tit. 5 *de arbitris*, Tit. 6 *de litigantibus, quique ipsos repræsentant, advocatis, procuratoribus, & syndicis*, Tit. 7 *de processu ordinario, speciatim de libello*, Tit. 8 *de citatione*, Tit. 9 *de exceptionibus peremtoriis*, Tit. 10 *de litis contestatione*, Tit. 11 *de exceptionibus dilatoriis*, Tit. 12 *de confessione*, Tit. 13 *de probatione*, Tit. 14 *de testibus*, Tit. 15 *de instrumentis*, Tit. 16 *de jurejurando*, Tit. 17 *de inspectione oculari*, Tit. 18 *de præsumtionibus*, Tit. 19 *de reprobatione*, Tit. 20 *de probatione ad perpetuam rei memoriam*, Tit. 21 *de probationum effectibus & collisione*, Tit. 22 *de ordine cognitionum*, Tit. 23 *de sententia*, Tit. 24 *de executione*, Tit. 25 *de appellatione*, Tit. 26 *de reconventione*, Tit. 27 *de contumacia, illiusque pœnis*, Tit. 28 *de sequestratione*, Tit. 29 *de variis processus summarii generibus*, Tit. 30 *de variis crimina examinandi modis*. Accessit in fine Index rerum & verborum locupletissimus. Ceterum Consultiss. *Engavio* vitam vigoremque ex animo comprecamur, quo & multis modis de re publica ac literaria bene mereri, & inprimis, quas in Præfatione Elementorum suorum

tum spondet, *Juris Canonici-Pontificio-Ecclesiastici Antiquitates* propediem cum civitate erudita communicare queat.

JACOBI HENRICI BORN, D. DE JURE Stapulæ & Nundinarum Civitatis Lipsiæ Commentarius. Editio secunda auctior.

Lipsiæ, apud Jo. Christian. Langenhemium, 1739. 4.
Plag. 20.

Ne in solo Antiquitatum, politiorisque Jurisprudentiæ, studio, cujus jam ab aliquot inde annis non unum edidit perpulchrum specimen, excellere videretur Consultissimus Autor, de quo valet *Horatianum* illud:

Fies nobilium tu quoque Fontium,

illustrando urbis patriæ Juri manum nuper felici successu admovit, selectoque gravi, nec digne satis a quoquam pertractato, de Jure Stapulæ ac Nundinarum civitatis Lipsiensis, argumento, insignis in Jure quoque Germanico doctrinæ laudem ex JCtorum cathedra bis reportavit. Ut tamen hic a veteribus suis deliciis abstineret plane, impetrare a se nobilioris ingenii Autor minime potuit, sed in *Dissertatione priori*, (*duabus* enim distinguitur elegans libellus,) complura, non ubivis obvia, ex Græcis, Romanis, patriisque antiquitatibus præmisit, quæ Opusculo jam satis polito ornamentum majus lucemque clariorem concilíant. Nunc illud, ampliori rerum selectissimarum apparatu, Indiceque, auctum, denuo comparet, &, ut publicos nos laudatores habeat, jure quodam suo exigit, quod tanto peragere lubentius studemus, quanto præclariorem his Annalibus nostris operam ipse literatissimus *Bornius*, de libris præstantioribus docte suaviterque dicendo, præstare solet. Paucis igitur, Lector, quid requirendum hic tibi sit bonarum rerum, accipe. In *Dissertatione prima* de præsidiis commerciorum apud Græcos, itemque apud Romanos, tum de commercio cum peregrinis, & mercaturæ in urbe Roma existimatione, exponitur. Non levem illam fuisse, ex quodam *Tullii* loco probat Conf. Autor, nec in *l. 3 C. de Commerc. & mercat.* nobilibus ideo interdictam fuisse mercaturam contendit, quod eadem deroget nobilitati, sed ne privati homi- Diss. I §. 2, 3, 4.

 nes

nes ablata sibi conqueri possent sortis suæ præsidia, inque *l. 6 C. de Dignitat.*, qua recensentur, quibus ad honores adspirare non licet, *ultimum* tantum *negotiatorum* excludi
§ 5, 6. putat, merces viliores sordidasque vendentem. In antiqua e contrario Germania, qualem *Tacitus* descripsit, nullum fere commerciis pretium statutum. Sub Francorum demum imperio Mercurius caput extulit. Certe *Carolus* M., summus mercaturæ fautor, inter Saxones mercaturam, quibus potuit, præmiis excitavit. Commisit hoc negotium, ut alia plura, Missis Dominicis, ad quorum spectarunt curam vectigalia, census, tributa, quæ in mercatu penduntur.
7. Lætiora mercaturæ incrementa dedit *Henricus I*, Imperator, quem urbibus condendis amplificandisque favisse, ac effecisse, constat, ut in illis haberentur mercatus. Promota deinceps fuit commerciorum securitas per *Treugas Dei*,
8, 9. & pacis publicæ constitutiones. Quænam autem in Imperio R. G. circa commercia generatim statuta, & an speciale quoddam Emporii jus detur, ac porro quid
10. jus sibi Geranii velit, erudite disquirit Consultissimus Autor. Quo facto, de nundinis disserit, illarum divisionem, qua vel privatæ sint, vel solennes, memorans, & a Germanis has ea propter vocari *Messen* observans, quoniam
11. antiquitus diebus festis, peracto Missæ sacro, inchoari mercatus consueverint. Stapulæ nomen ab antiqua Germanorum voce *Stapel* deducit, quæ struem indicat, ita cumulatam, ut res una sustineat alteram. Inde ad commercia cœpit applicari vario significatu. In sensu tamen proprio notat *jus,*
12. *seu privilegium, vi cujus mercium vectores ad certam urbem appellere, ibique merces exonerare, tenentur.* Illud ipsum jus videtur, ut multa alia, inter Germanos tacitis invaluisse successibus, nec uno omnes modo id impetrave-
13. runt urbes, quæ Stapula gaudent. Aliæ primum eam acceperunt Imperatorum beneficio; aliis diuturnus usus profuit, aut Principum territorii privilegia. Qua vero occasione,
14, 15. quo tempore, quibus titulis, Nundinas & Stapulam obtinuerit Lipsiensis civitas, non una eruditorum opinio est. Falluntur, qui a privilegio demum *Friderici III*, Imperatoris, eas

repe-

repetunt; falluntur etiam, qui Hala, aut Martisburgo, migrasse Lipsiam commercia credunt. Eam potius longo usu, §. 16.
& possessione per tempus immemoriale continuata, jura isthæc tueri, docet præstantissimus Autor, commemorans simul de ipsa urbis origine, quæ ipsa quo obscurior est, eo certiorem a tempore *Conradi*, Misniæ Marchionis, urbis habemus 17.
historiam, eoque frequentiora simul commerciorum vestigia deprehendimus. *Otto Dives* nundinas post Festum Paschatos & S. Michaelis instituit, quibus eas, quæ post Januarias Calendas celebrantur, adjecit *Fridericus Placidus*, Elector. Commerciis, jam auspicato constitutis, accesserunt *Friderici* 18.
III & *Maximiliani I* privilegia, de exercendis nundinis data, quæ subsequentes deinceps Imperatores, & novissime sacratissimus *Carolus* VI, clementissime rata habuerunt. Qui 19, 20.
Stapulæ Lipsiensis ambitum imminuere studuerunt, vel ipsam Stapulæ ac Nundinarum prærogativam Lipsiæ dubiam reddere postea voluerunt, inanem ea in re operam collocarunt, quin Cæsarum privilegiis graves statutæ sunt in illos 21.
pœnæ, qui violare, vel defraudare, Stapulam tentaverint. Quæ restant in hac *Dissertatione*, agunt de securitate nundi- 22 - 25.
narum, & alterius hebdomadæ in nundinis ortu; de mensis trapezitarum, seu Bancorum usu; de collybistice in Saxonia, & cambiali Lipsiensium ordinatione; ac tandem de Bursa Lipsiensi, seu foro mercatorum peculiari. Latius persequitur doctissimus Autor in *Dissertatione altera* cœptum argumentum, & damna, nundinarum Li- Diss. II.
psiensium privilegiis illata, memorat; civitates Bornensem, Belgerianam, Haynensem, Jutrebocensem, Wur- 2, 3.
censem, Schaffledensem, Pegaviensem, Cothenianam, Ileburgicam, & Liebenwerdensem, Seculo decimo sexto frustra tentasse nundinarum solennia ostendit, &, 4.
quo successu talia Seculo subsequenti adornaverit Brema, Querfurtum, Bernburgum, Stolberga, Neustadium, Leucopetra, Sceudicium, Glaucha, &c. præclare significat. Plus 5.
Lipsiæ negotii fecit urbs Brunsuicensis, de cujus nundinis lites variæ diversis temporibus obortæ, quæ adhuc non componi potuerunt. Nonnunquam vero controversias ejusmodi

§. 7. di sustulit Senatus Lipsiensis, acceptis, quas reversales vo-
cant, literis, & eminentioribus modo Stapulæ Nundinarum-
que solennium privilegiis prospexit, ad cujus rei exempla
8. provocat Autor eruditus, de natura & indole juris Stapulæ,
Lipsiæ concessi, paulo enodatius disputans, & illud ipsum
ita describens, ut sit *Jus aliquod singulare, ex præscri-
pta possessione ortum, & subsecutis inde a Seculo deci-
mo sexto ineunte singulorum Imperatorum privilegiis confir-
matum, vi cujus merces quavis stapulares, intra quintum
decimum ab urbe lapidem illatæ, recta regiaque via Lipsiam
deduci, atque per tridui ad minimum spatium venum expo-
sitæ, civibus negotiantibus ulterius transferendæ committi,
neque alio usquam loco intra definitum privilegio ambitum de-*
9. *poni, debent.* Sed intricatior est quæstio, quænam merces
Stapulæ privilegio subjici, & vel ad cursum sistendum, vel
ad persolvendum pro transitu libero censum, cogi debeant.
Privilegiorum formula cum non sit ubivis eadem, non po-
test non & ratio mercium, quas vulgo stapulares dicunt, esse
diversa. Diligenter explicare hoc studuit Consultissimus Au-
tor, quod eo magis videbatur necessarium, quo certius est,
neutiquam hoc cum aliis Europæ emporiis commune ha-
bere Lipsiam, ut expressa Diplomatibus mercium, stapu-
læ obnoxiarum, genera ostendere, eoque ipso litibus se
innumeris facili eximere negotio, queat. In reliquis politæ
13 - 18. *Dissertationis* capitibus Doctiss. Autor potissimum exponit de
ordine viarum, quæ Lipsiam mercatores ducunt, servando,
& de urbibus, vetita Stapulæ ac Nundinarum affectatione
19 seq. Lipsiensi privilegio officientibus, scilicet Magdeburgo, (cu-
jus ficta, quæ ab *Ottonibus* Imperatoribus se accepisse glo-
riatur, privilegia dextre explosit Vir præstantissimus,) Hala,
Erfurto, Numburgo, Islebia, Servesta, Altenburgo, Ge-
ra, Berolino, & Martisburgo, de quarum urbium conati-
bus, quod ad instituendas nundinas attinet, singularia mul-
ta allata sunt, quæ præclarum Autoris ingenium ostendunt,
&, quam lætos in posterum ab ejus industria fructus polliceri
sibi queat respublica literaria, indicio sunt longe certis-
simo.

ſimo. Nos gratulamur Doctiſſimo Viro novum hoc ſelectæ doctrinæ ſpecimen, fore ſperantes, ut illuſtrem *Bornianæ* gentis gloriam ſuis porro meritis non conſervare tantum, ſed augere etiam & amplificare, ſtudeat.

MEMOIRES POUR SERVIR A L' HISTOIRE &c.
hoc eſt,
COMMENTARII, HISTORIÆ CELEBERRImorum in Republica literaria Virorum inſervientes. Accedunt Catalogi librorum, a ſingulis ſcriptorum, de iisque judicia.

Tomus XXXII & XXXIII.

Lutetiæ Pariſiorum, apud Briaſſonum, 1735 & 1736, 8.
Tomus quisque habet plagulas 18, & totidem plag. dimid.

Prius horum *Voluminum* exhibet vitam *Romuli Amaſæi*, Utinenſis, Profeſſoris primo Patavini, tum Bononienſis, deinde Romani, denique Secretarii Papæ, mortui A. 1552, cujus *Orationes XVIII* Bononiæ prodierunt A. 1564: præter quas nihil ſcripſit, niſi quod Latinum tranſtulit in ſermonem *Xenophontis de expeditione Cyri* libros & *Pauſaniæ Græciam*; *Ludovici Dulcis*, Veneti, linguæ Italicæ, & quidem utroque in ſermone, cultoris egregii, m. A. 1568; *Joannis Gorrai*, Pariſienſis, patriæ urbis Medici clariſſimi, qui & multa veterum Græcorum Medicorum ſcripta fecit Latina, & ipſe *Definitiones medicas* edidit, m. A. 1577; *Georgii Fabricii*, m. A. 1571 d. 13 Julii: de quo viro in Germania multis nominibus notiſſimo vel ideo nihil adjungimus, quod abſolutiſſimam vitæ ipſius deſcriptionem *Schreberianam* recenſuimus in his *Actis A. 1717 Menſ. Febr. pag. 94 ſeq.*; *Davidis Auguſtini Brueys*, qui, e Reformatæ Eccleſiæ Paſtore a *Boſſueto* A. 1682 transmutatus in Theologum Eccleſiæ Romanæ, partim libros ſcripſit pro veritate religionis Romano-Catholicæ, partim Comœdias & Tragœdias, factus ita & ſcenicus & eccleſiaſticus hypocrita, m. A. 1723 d. 23 Nov. major octogenario; *Antonii de Montchreſtien*, qui Tragœdias aliquot ſcripſit, A. 1606 editas, ſed A. 1621 ob perfidiam in Regem ſuum graviſſimo affectus fuit ſupplicio; *Conradi Rittershuſii*, m. A. 1613 d. 25 Maji,

cujus vitæ librorumque uberior descriptio ut tandem aliquando una cum ceterorum Altorfinæ Academiæ JCtorum Vitis ex præclara illa *Schwarziana* officina prodeat, vehementer optamus; *Joannis Launoji*, m. A. 1678 d. 10 Martii; *Jani Rutgersii*, m. A. 1625 d. 26 Octobris; *Erasmi Bartholini*, m. A. 1698 d. 5 Novembris; *Renati Rapini*, m. A. 1687 d. 27 Octobris; *M. Antonii Bonciarii*, *Mureti* discipuli præcipui, ingenio pariter & forma corporis insignis, & quidem eum in modum, ut ingenio elegantius, corpore deformius, vix quidquam esse posset, m. A. 1616 d. 9 Januarii; *Francisci de Maucroix*, Rhemis m. A. 1708 d. 9 Aprilis nonagesimo vitæ anno, qui nihil aliud edidit, quam versiones Gallicas plurium librorum, partim Græcorum, partim Latinorum, easque elegantes; *Joannis Andreæ Quenstedii*, Theologi Wittebergensis, m. A. 1688 d. 22 Maji; *Jo. Baptistæ Marini*, Poetæ Itali, m. A. 1625 d. 25 Martii; *Michaelis de Marolles*, m. A. 1681 d. 6 Martii, qui multos Autores Latinos veteres, maxime Poetas, patrium traduxit in sermonem, itemque *Novum Testamentum*, & aliquot Vet. Testamenti libros; *Jo. Alexandri Brassicani*, de cujus vita perparum cognitum est, Viennæ m. A. 1539 d. 27 Novembris; *Symphoriani Campegii*, m. A. 1540; *Joannis Isaaci Pontani*, m. A. 1640; *Margarini Bignæi*, m. A. 1589; *Petri d'Hozier*, multarum scriptoris Genealogiarum, m. A. 1660 d. 1 Decembris; *Ottomari Luscinii*, m. A. 1535; *Antonii Loiselii*, m. A. 1617 d. 18 Aprilis; *Andreæ Alciati*, m. A. 1550 d. 12 Januarii; *Simeonis de Muis*, m. A. 1644; *Francisci Rabelasi*, m. A. 1553. Et de hoc quidem copiosus est Noster, a *pag. 337* ad *408*, vitam ejus curatissime describens, simulque diligenter recensens ejus libros, tumque singulorum, tum universorum, editiones. Defendit item *Rabelasum* summo studio magnaque verisimilitudine ab atheismi flagitiosorumque morum crimine.

Alter *Tomus* notitiam vitæ librorumque exhibet *Nicolai Vedelii*, m. A. 1642; *Jo. Baptistæ Lallii*, Poetæ Itali, m. A. 1637 d. 3 Februarii; *Annæ Mariæ Schurmanniæ*, m. A. 1678 d. 5 Maji; *Danielis Priezarii*, JCti Burdigalensis, m. A. 1662; *Joannis Boccacii*, m. A. 1375 d. 21 Decemb.

cemb. de cujus scriptis, eorumque variis editionibus, singulari hic agitur industria; *Claudii Achillini*, m. A. 1640 d. 1 Octobris; *Caroli Molinai*, m. A. 1566 d. 27 Decembris; *Guntheri Christophori Schelhammeri*, m. A. 1716 d. 11 Januarii; *Marii Mersenni*, m. A. 1648 d. 1 Sept.; *Antonii Francisci Donii*, m. A. 1574; *Guilielmi Paradini*, vertente Seculo decimo sexto exstincti; *Andreæ Rivini*, m. A. 1656 d. 4 Aprilis; *Francisci Haberti*, m. A. 1561; *Bernardi Mallinkrotii*, m. A. 1664 d. 7 Martii; *Philippi Quinault*, Poetæ scenici Galli, m. A. 1688 d. 26 Novembris; *Jani Victorii Rossii*, sive *Erythræi*, m. A. 1647 d. 15 Novembris; *Joannis de la Taille*, scriptoris Galli Tragœdiarum & Comœdiarum, m. A. 1607; *Jacobi de la Taille*, qui, prioris frater, eadem arte nobilitatus est, etsi, vix vigesimo superato ætatis anno, mortuus A. 1562; *Andreæ Sennerti*, m. A. 1689 d. 22 Decembris, cum esset octogenario major; *Georgii Furnierii*, Mathematici insignis, m. A. 1652 d. 13 Aprilis; *Joannis Rosini*, m. A. 1626 d. 7 Octobris; *Claudii Perraultii*, m. A. 1688 d. 9 Octobris; *Caroli Perraultii*, autoris belli literarii de scriptoribus antiquis & recentioribus, utri scilicet præstantiores sint alteris, m. A. 1703 d. 17 Maji; *Antonii Nebrissensis*, m. A. 1522 d. 2 Julii; *Jacobi Leschassier*, m. A. 1625 d. 28 Aprilis; *Joannis Hoornbeeckii*, m. A. 1666 d. 1 Sept.; *Guilielmi Rondeletii*, m. A. 1566 d. 30 Julii; *Benedicti Tagliacarne*, sive *Theocreni*, m. A. 1536 d. 18 Octobris; *Michaelis d'Amboise*, Poetæ Galli, m. A. 1547; *Francisci d'Amboise*, editoris operum *Abælardi*, m. A. 1620; *Adriani d'Amboise*, qui prioris frater fuit, m. A. 1616 d. 29 Julii; *Jacobi d'Amboise*, m. A. 1606 d. 30 Augusti; *Ulyssis Aldrovandi*, m. A. 1605 d. 4 Maji; *Hugonis Donelli*, m. A. 1591 d. 4 Maji; *Friderici Ruyschii*, m. A. 1731 d. 22 Februarii anno vitæ tertio & nonagesimo; *Jacobi Abbadie*, m. A. 1727 d. 2 Octobris; *Nicolai Vernulæi*, m. A. 1649 d. 6 Januarii; *Caroli Plumier*, m. A. 1704; *Henrici Albi*, m. A. 1659 d. 6 Octobris.

Ex hisce vitis duas, age, seligamus, Latineque exhibeamus, alteram *Benedicti Theocreni*, alteram *Jani Nicii Erythræi*. Hic, cum tot eruditorum hominum vitas tam splendide descriptas nobis reliquerit, vel hoc nomine di-

gnus est hac nostra opera. Illum ideo notiorem literatis faciendum putamus, quod editionem *Curtii* habemus, rarissimam illam quidem, sed cedro dignam, (de qua vid. *Conspectus Reip. literatæ Heumannianus Cap. VI §. 32,*) quæ in margine exhibet vetustissimi MSti Codicis, quem *Theocrenus* possidebat, diversas scripturas, e quibus *Curtius* dari potest plurimis locis emendatior. Fuit hic *Theocrenus* Sarzanæ natus, quod Genuensis Reip. oppidum est, & A. 1514 ejus Reipublicæ Secretarius sive Cancellarius: quo tempore scripsit *Chronicon Genuense*, quod periit. Cum A. 1522 ab Imperatore caperetur urbs Genua, ipsius bona a milite direpta sunt: quo facto se contulit in Galliam. Hujus Rex *Franciscus I* eum liberis suis dedit præceptorem, postea que A. 1532 creavit Abbatem (mortua enim uxore *Theocrenus* adscriptus fuerat ordini ecclesiastico,) diœceseos Narbonensis, nec ita multo post opimiorem Abbatem Pictaviensis diœceseos. Imo A. 1635 factus est Episcopus in Gallia Grassensis, (quo Episcopatu etiam functum fuisse constat *Antonium Godellum*, scriptorem *Historiæ ecclesiasticæ,*) & A. 1536 d. 18 Octobris diem obiit supremum. Eodem hoc anno ejus *Poemata* fuerunt edita Pictavii: quæ tamen, *Niceronii* nostri judicio, non merentur magnam laudem. Quinque ejus *Epistolæ* exstant inter *Epistolas Gregorii Cortesii*, Cardinalis, Venetiis A. 1573 editas. Exstat etiam *Carmen* ejus *de laudibus Ausonii* in editione hujus Poetæ Parisiensi anni 1551. Addimus, in *Theocreni* libellum *Epigrammatum* exstare *Thedori Bezæ* Epigramma in hujus *Poematibus pag. 149*, & Cel. *Burmannum* in Præfatione sua ad *Gudii Epistolas* nonnulla proferre de *Theocreno* nostro.

Accedimus ad *Janum Nitium Erythræum*, qui antea gerebat nomen *Joannis Victoris Rossi*. *Leo Allatius* in *Apibus urbanis* eum vocat *Janum Victorium Rossium*. Romæ hic natus est e familia nobili A. 1577. Præceptores nactus est claros illos Jesuitas, *Horatium Tursellinum*, *Franciscum Bencium*, & *Hieronymum Brunellum*. Hinc Jurisprudentia civili eo usque profecit, ut Romæ publicas haberet scholas juridicas: paulo post munus adeptus juridicum, quo tamen

men

men brevi rursus privatus fuit. Tendens tamen hac via ad alios, eosque majores, honores, ad causas in foro agendas animum applicuit. Verum vicit tandem studium elegantiorum literarum, quibus postea se totum dedit per omne tempus vitæ. Eloquentiæ suæ cum permulta edidisset specimina in Academia Humoristarum, *Marcellus Vestrius*, *Pauli* V, P. M. Magister Epistolarum, eum recepit domum suam, partim ut ab ipso doceretur artem epistolicam, partim ut eum haberet successorem, si ipsi ad altiorem dignitatis gradum evehi contingeret. At, cum primo statim anno moreretur *Vestrius*, vana fuit hæc spes. Postea nullum pervenire potuit ad munus publicum, id quod *Niceronius* tribuit difficili ipsius naturæ censorioque ingenio. Annos 31 natum Cardinalis *Perettius* adscivit inter ministros suos equestri gente natos, *(Gentilhommes,)* mansitque in ejus contubernio *Erythræus* viginti annos, atque adeo ad mortem usque istius Cardinalis, A. 1628 exstincti. Ex illo tempore *Erythræus* se dedit lectioni Scripturæ sacræ Patrumque Ecclesiæ, ac librorum compositioni, perpetuo manens in cœlibatu. Quem sibi in scriptis suis aliquando tribuit titulum *Commissarii aquæ Maranæ*, is merus erat titulus, nihil adjunctum habens negotii, aliquid tamen redituum. Ipse alicubi scribit, *se, quænam hæc sit aqua Marana, nescire, annexam tamen esse huic officio annuam pecuniam.* Mortuus est Romæ A. 1647 d. 15 Novembris, sepultusque in templo, cujus ipse fuerat conditor, quodque vocari voluerat *templum S. Mariæ Febris.* Sepulcro ejus hoc inscriptum est elogium: *Joanni Victorio Rossio, Jani Nicii Erythræi nomine apud exteros notissimo, hujus domus & Ecclesiæ munificentissimo fundatori.* Reliquit *Eudemiæ Libros X, Coloniæ, 1645.* Sciendum autem, omnia ejus opera, quibus Coloniæ nomen est præscriptum, Amstelodami prodiisse ex officina *Blaviana.* In illo, quod diximus, opere *Erythræus* censura prosequitur mores id ætatis Romanos. Ceteri ipsius libri hi sunt: *Dialogi XII,* a *Naudæo* editi Lutetiæ A. 1642; *Dialogi XVII,* A. 1645, & *Dialogi IX,* A. 1649, Coloniæ editi a *Bartholdo Nihusio; Pinaco-*

theca tres *imaginum illustrium doctrina vel ingenii laude virorum:* quarum prima Coloniæ (id est, Amstelodami,) edita A. 1643, secunda A. 1645, tertia A. 1648. Conjunctim hæ *Pinacotheca* editæ fuerunt Lipsiæ A. 1692, & Guelferbyti A. 1729. *Exempla virtutum & vitiorum*, Coloniæ, 1644; *Documenta sacra ex Evangeliis Dominicalibus totius anni*, Coloniæ, 1645; *Homiliæ in Evangelia Dominicalia*, Coloniæ, 1649; *Opuscula spiritualia tria: 1 Supplex libellus ad Deum & B. Virginem matrem; 2 Paradoxa Christiana; 3 Sermones de quatuor novissimis*, Coloniæ, 1648; *Orationes novem, & Problema unum*, Romæ, 1603, opus juvenile; *Orationes XII*, Coloniæ, 1649; *Epistolæ ad diversos*: quarum prius Volumen A. 1645, posterius A. 1649, editum Coloniæ; *Epistolæ ad Tyrrhenum*, (quo sub nomine latet *Fabius Chigius*, qui tum Coloniæ versabatur Nuntius Apostolicus, factus deinceps Papa *Alexander VII*,) quarum *prior Tomus* A. 1645, *posterior* A. 1649, Coloniæ est emissus. His in Epistolis, præter summam dictionis elegantiam, multa reperiuntur & civilem & literariam illius temporis historiam illustrantia.

Adjungimus nunc, quæ ipsimet de hoc *Erythræo* partim in ipsius libris, partim apud alios, offendimus. Ipse vitam suam descripsit *Tom. I Lib. IV Epist. 2 ad diversos*, & *Tom. II Lib. VIII Epist. 6* (quæ est ad *Scioppium*,) *pag. 136 seq.* De libris, quos scripsit, ipse exponit *Epist. 17 ad Tyrrhenum Tom. I pag. 52.* Quanti sua *Pinacotheca* Romæ facta sit, etiam ab ipso Pontifice, perscribit *Epist. ad Tyrrhenum Tom. I. pag. 82, 94, & 96.* Se Romæ fuisse Commissarium Aquæ Maranæ, testatur *Tom. II ad Tyrrhenum Epist. 67 pag. 107.* Vita ejus, a *Laurentio Crasso* confecta, præfixa est *Pinacotheca* in editionibus posterioribus. Judicia diversorum de *Erythræo* exhibet *Thomas Crenius Animadvers. hist. & philol. Tom. IX pag. 275 seq.* De *Erythræi Eudemia*, quæ est ingeniosissima in aulam Romanam Satyra, docemus, ejus clavem, hoc est, interpretationem fictitiorum nominum, exhiberi a *Christiano Gryphio* in præclaro Opere *de Scriptoribus historicm* (civilem) *Seculi XVII illustrantibus pag. 491 - 495.* Laudes *Erythræi*

thraei canit *Boineburgius* in duabus Epistolis, quas *Struvius* exhibuit in *Actis* suis *literariis*, & quidem *Tom. I Fasc. III pag. 8, 9, 10, & 11. Regnat*, inquit ibi, *in Latinitate cultiore Nicius prope solus hodie*. Etiam scripta ejus commemorat, interque ea *Elogia* (horum mentionem omisit *Niceronius*,) *sanctimonia & eruditione celebrium Episcoporum*. De *Erythraei Pinacotheca* accuratum fert & perhonorificum judicium *Jo. Clericus Biblioth. selecta Tom. XXV pag. 345 seq.* ubi ejus editionem Lipsiensem anni 1712 (a *Niceronio* non commemoratam) recenset. *Bailletus* contra in *Judiciis* suis *Tom. II P. I pag. 125* reprehendit *Erythraeum*, quod doctis laudeque dignis viris immiscuerit homines vilioris notae, eaque re, judicio se carere, ostenderit. Ibidem in editione nova hoc Epigramma subjicitur:

Qui doctos rudibus, fatuos sapientibus, aequat,
Clarorumne refert iconas ille virum?

Longe aliud vero judicium de *Pinacotheca* est *Morhofii* in *Libri primi Polyphistoris literarii Capite XIX §. 60.*

AN ENQUIRY CONCERNING THE GROUNDS and reasons, &c.

h. e.

INVESTIGATIO PRINCIPIORUM ET rationum, sive quae sint principia, quibus duae ex nostris annuis solennitatibus nituntur, scilicet altera, quae servando jejunio celebratur die 30 Januarii, die Martyrii Regis Caroli I, altera gratiarum agendarum causa d. 5 Novembris institui solita, qui dies erat liberationis nostrae a papatu & servitute, feliciter adveniente rege Wilhelmo III. Cui additur sufficientia rationis in rebus religionis amplius considerata, ubi ostenditur, rationem, si quidem sollicite eadem utamur, cuivis homini, qui Deo actionum suarum rationem reddere debet, sub quibusdam aut omnibus incommodis, in quae potest incidere, sive commoretur in Sina, sive in Capite bonae spei, esse idoneam ducem in rebus religionis, hoc est, eam illi sufficere ad Dei favorem & beatitatem alterius mundi con-

consequendam. *Autore* *THOMA CHUBB.*
Londini, typis T. Cox, 1732, 8.
Plag. 10.

Ansam scribendi Autori suppeditasse videtur Oratio sacra D. *Croxallii*, d. 30 Jan. habita, in qua, dicta duo festa principiis contrariis superstructa esse, haud obscure innuit; rem vero non satis explicat. Solennitates Novembres documento sunt, bonum publicum semper præferri oportere; Reges esse custodes salutis populi, cui jugum imponere non possunt. Festa Januaria sunt altioris indaginis. Post Reformationem Protestantium Ecclesiarum ministri docuerunt, principes esse Dei vicarios; his debere populum parere sub omni conditione; id quod dixerunt *obedientiam passivam*, sive *non resistentiam*. Inde factum esse videtur, ut *Carolus* (rectene, an male, non disquiritur,) beatus martyr diceretur, atque hæc annua jejunia instituerentur; cum e contraria parte solennis dies Novembris *Jacobum* tyrannum fuisse ponat. Qua de causa, iterum in medio relinquitur. Satis est, hæc festa publica autoritate sancita fuisse, quæ hanc insignem utilitatem præstant, ut & princeps & populus suorum officiorum semper memor sit, quæ Autor fusius exponit.

Quod ad alteram hujus libelli partem attinet, quæritur: num quis divina revelatione destitutus solius rationis viribus æternam salutem possit consequi; & affirmatur, hisce stabilitis fundamentis: Res vere inter se differunt, non tantum in mente nostra. Ex rerum diversitate diversa quoque existit actionum obligatio. Deus semper id agit, quod cum ratione concordat; hinc moralis actionum conditio neque a voluntate Dei, neque a minis vel promissis ejus, pendet. Cum igitur Deus rationem rerum normam agendi habeat; non potest non singulos homines ex iis limitibus judicare, quibus circumscripti sunt; atque adeo, ex Autoris sententia, ex solius rationis præscriptis futuram felicitatem nanciscuntur, ubi meliora ignorant.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Julii Anno MDCCXL.

MONUMENTA INEDITA RERUM GERMAnicarum, præcipue Cimbricarum & Megapolensium, quibus varia Antiquitatum, Historiarum, Legum, Juriumque Germaniæ, speciatim Holsatiæ & Megapoleos, vicinarumque regionum, argumenta illustrantur, supplentur, & stabiliuntur. E Codicibus MStis, Membranis, & Chartis authenticis, erui studuit, notulasque adjecit, & cum Præfatione instruxit, ERNESTUS JOACHIMUS DE WESTPHALEN, Aur. Ord. Slesvic. Holsat Eques, Reg. Celsitud. Ducis Slesvici & Holsatiæ regnantis Cancellarius Aulæ & Senatus intimi, hujusque Consiliarius, supremi Consistorii Militaris & Ecclesiastici Vicarius Præses, Academiæ Chiloniensis Curator.

Tomus I.

Lipsiæ, impensis Jo. Christ. Martini, 1739, fol. maj. Alph. 12 plag. 20 ½, cum Tabb. æn. 31.

Nobilem & præclaram Illustrissimi Editoris operam desideraſſe huc usque videntur, quæ nunc in lucem proferuntur, insigniorum ex parte Scriptorum monumenta, justo diutius indignis tenebris sepulta, nec eandem, quam alia hujus generis, ad vicinarum Germaniæ provinciarum ac gentium res illustrandas comparata, sortem experta. Nam, licet ipse, quo nunc mirifice hæc superbiunt, Editor Illustriss. ante aliquot lustra, cum adhuc inter Academicas pa-

triæ ſuæ Muſas verſaretur, jam aliquorum ex his Monumentis editionem meditatus ſit, oportuit tamen eum ultra communem Muſarum Academicarum ſortem evectum eſſe, antequam id, quod tum animo conceperat, effectui dare poſſet. Nec enim noſtro id eget indicio, quam ex illo tempore, quo Illuſtriſſ. *Weſtphalius* ab umbratili Academiarum luce ad reipublicæ adminiſtrationem, & ſplendorem aulæ, tranſiit, virtus ejus, nunc editiori loco poſita, præ ceteris eminuerit; cum id ſatis loquatur ipſa ejusdem ſplendidiſſima imago, quæ, affabre picta, & æri inciſa, in limine hujus *Voluminis* egregie fulget, ac teſtimonium ſimul perhibet munerum ac dignitatum illuſtriorum, quibus eum mactandum judicarunt ſummi imperantes, virtutis & meritorum ejus probe conſcii. Quibus omnibus, tantum abeſt, ut ex obitu præmaturo Principis ac Domini Clementiſſimi, Ducis Slesvico-Holſatici, quem vix edito hoc Opere graviter luxit, aliquid deceſſerit, ut ab illo potius tempore in partem regiminis & adminiſtrationis tutelaris venerit Illuſtriſſ. Autor, atque ſupremum illud ſanctioris Collegii præſidium, quod vivus ille religioſiſſimus Princeps ipſe ſibi ſervaverat, ejusdem curæ ſit demandatum. Ut vero paucis tantum Illuſtriſſ. *Weſtphalii*, quæ in rempublicam ſacram atque civilem exſtant, merita, atque hinc parta decora, nobis hoc loco licet attingere, quæ aliis majori verborum ornatu celebranda relinquimus; ita breviſſimam hanc eorundem mentionem requirere videbatur illud de re literaria bene merendi ſtudium, quod in iſthoc faſtigio conſtitutus inter tot ardua negotia non depoſuit, ſed, pro inſigni patriæ amore, eo cummaxime retulit, ut Megapoleos & Cimbriæ ſuæ res maxime commemorabiles in luce aliqua poneret, & illuſtrium quondam Scriptorum monumenta, per injuriam temporum ſitu & ſqualore operta, in lucem aſſereret, ac velut ab interitu vindicaret. Accedit, horum Monumentorum pretium eo inſigniter auctum eſſe, quod in tam illuſtris Editoris manus pervenerunt. Nam, cum præcipuam eorundem partem illud ævum protulerit, quod ab elegantia noſtri ſeculi

lon-

longius remotum, atque a necessariis historicæ artis præsidiis, quibus hac ætate utimur, parum instructum fuit, afferri sane iisdem critica manus debuit, a qua ultimam limam acciperent, antequam in publicum prodirent. Atque, id ipsum ab Editore Illustrissimo egregie esse præstitum, tum, quam huic *Volumini* præmisit, copiosa Præfatio satis comprobat, tum etiam Scriptorum locis passim adspersæ observationes & notulæ, non ita quidem paucæ, sicut præ modestia nobis Vir Illustriss. persuadere vult, testatum faciunt. Hac enim ratione, dum Monumenta hæc manumissa, ut ipse Vir summus loqui amat, ab eodem accipimus, omne id, quod in via, quam veteres illorum Autores calcarunt, adhuc impeditum & salebrosum fuit, e medio sublatum, quodque ex veterum moribus, institutis, ac legibus, obscurum, tenebrisque involutum, fuerat, critica luce illuminatum, nobis sistitur. Patebunt hæc omnia luculentis hujus rei speciminibus, quæ haud rectius dare licebit, quam cum ipso *Monumentorum*, hoc *Volumine* exhibitorum, recensu, ad quem nunc citra longiores ambages nos accingimus.

Inter *tria & viginti* (tot enim in *primo* hoc *Volumine* comparent,) rerum Cimbricarum præcipue & Megapolensium Monumenta primum locum occupat Viri, quem non tantum generis splendor, dignitasque munerum, sed & meritorum suorum gloria, illustrem fecerunt, *Henrici Ranzovii*, Producis Cimbrici, *Descriptio nova Cimbricæ Chersonesi, ejusdemque partium, urbium, insularum, fluminum, nec non Cimbrorum originis, nominis, fortitudinis, fidelitatis, rerumque gestarum, IV Libris comprehensa.* Huic tanti Scriptoris Operi, quod ipse duobus ante obitum suum annis (obiit autem A. 1599.) perfecit, non ea obtigit felicitas, quæ aliis eruditionis literatæ speciminibus, quæ eundem in toga & sago summum alioquin heroem Autorem habuerunt, de quibus, eorumque elogiis & præconiis, post alios Illustriss. Editor noster in Præfat. *pag. 6 seq.* commemoravit. Nam, licet specimen ejusdem quoddam, velut majoris hu-

jus Operis prodromus, A. 1594, in 8, plagulis 6, in lucem prodierit, hoc ipsum tamen, huc usque ineditum, ita doctorum Virorum oculis se subduxit, ut jam olim sagacissimus ille documentorum Cimbricorum indagator, *Jo. Mollerus*, Flensburgensis, illud inter deperdita numerarit. Sed, ipsum tamen avtographum superesse, seque apographo, ipsius *Ranzovii* manu in margine passim emendato, usum, & ex eo hanc primam ejus ἔκδοσιν parasse, Illustriss. Editor nos docet. In ipso hoc Opere descriptio chorographica, quam *Liber primus* exhibet, reliquis argumentis potior est; nec tamen omnia tam numeris suis absoluta agnoscit Editor, ut non habeat recentior ætas, quod in illis desiderare queat. Fecit ipse Illustriss. Editor periculum, &, speciminibus aliquot in Præfatione adductis, tum origines veterum Cimbrorum, præeuntibus præcipue Græcorum & Romanorum veterum annalibus, quorum fidem conjecturis quorundam, aliunde petitis, multum præfert, rite determinandas constituendasque sibi sumit, hacque occasione *Olaum Rudbeckium*, *Jo. Dan. Majorem*, *Jo. Georg. Eccardum*, *Matth. Prætorium*, aliosque, in hisce argumentis a recto tramite aberrantes, in viam revocare studet, tum sacris veterum Cimbrorum, adductis præcipuis in hanc rem scriptoribus, lucem affundit, tum denique præcipue rem vestiariam non modo Cimbriæ, sed & totius fere Germaniæ antiquæ, quin & vicinorum quorundam populorum, accuratius pervestigatam sistit; cui quidem argumento, a paucis, quod scimus, satis pro dignitate pertractato, materiam præbuerunt iconismi, *Rantzoviano* Operi, & hinc etiam *Hamsfortiano*, quod infra occurrit, subjecti, &, quod in præcipuum hujus præstantissimi *Voluminis* ornamentum cedit, una cum aliis nitidioribus figuris æri incisi. Proximum a *Rantzovio* in hoc *Volumine* locum sibi vindicavit *Nicolaus Mareschalcus*, Thurius, scriptor itidem illustris, qui, Seculo XVI ineunte inprimis clarus, aulicis muneribus & dignitate Cancellarii apud Principes Megapolitanos

litanos

litanos effulsit, & inter gravissimas rerum publicarum curas tantum operæ rebus ac antiquitatibus Megapolensibus perquirendis & illustrandis advena in his terris impendit, quantum ex illo tempore vix ab omnibus indigenis in hanc rem allatum est. Testantur hoc Monumenta, ab Editore nostro nunc digna judicata, quæ in plurium conspectum prodirent, postquam ea etiam, quæ ante duo, & quod excurrit, Secula luce donata erant, vel ipsis MStis libris rariora evaserant. Hoc scilicet loco habendi sunt, qui in hoc *Volumine* a *pag. 166* ad *322* exhibentur, *Annalium Herulorum & Vandalorum Libri VII*, cum adjuncta e regione interpretatione vernacula, quæ *El. Schedio* Autori adscribitur, & publicam lucem ad hunc diem non adspexerat. Additur *pag. 322 - 326* ejusdem *Schedii Explicatio nominum & populorum peregrinorum*, quorum in scriptis *Mareschalci* mentio occurrit; porro *pag. 326 - 340* ipsius *Mareschalci Commentariolus Annalium Herulorum, sive Megapolensium*, in quo difficilium & obsoletorum locorum verborumque, in Annalibus occurrentium, explicationem ipse suppeditavit, quemque *Valentino Hojentino*, JCto nobili Gryphico, inscripsit. Legitur inde *pag. 340 - 454 Sebast. Bacmeisteri, V. D. M. Continuatio Annalium Herulorum & Vandalorum*, ab *Henrico Pacifico*, Megapolitano, in quo desiit *Mareschalcus*, ad *Fridericum Wilhelmum*, qui A. 1713 obiit, prolata. Hanc sequuntur *pag. 454 - 562 Jo. Bacmeisteri*, Medici Tubingensis, & Archiatri Bado - Durlacensis, *Animadversiones genealogico-chronologico-historicæ in Mareschalci Thurii Annalium Herulorum & Vandalorum Libros VII.* Occurrit denique *pag. 562 - 652 Nicol. Mareschalci Chronicon der Mecklenburgischen Regenten Reimweise in V Büchern.* Singula hæc, huc usque nominata, vel unius *Mareschalci* industria provocavit; quid? quod & Illustriss. Editoris stilum hi antiquioris scriptoris conatus acuerint, ut & ipse de luce iis affundenda modo non uno sollicitus fuerit. Etenim non tantum in Præfatione de Autore *Mareschalco*, ejusque fatis, atque tractandi dicendique genere, quod pro tem-

porum illorum ratione impeditum ſatis, & ex Græcorum Romanorumque præſidiis longius repetitum, jam Oedipos illos, hic ſimul adductos, exercuerat, abunde lectores ſuos præmonuit, ſed & ipſe in notis & obſervationibus, tum Annalibus, tum Chronico rhythmico, *Mareſchalci* paſſim ſubjunctis, id operam dedit, ut vel occurrentes in iisdem difficultates etymologicas tolleret, vel commiſſos ab iisdem errores emendaret. Succedit in hoc *Volumine pag. 652 - 859 Davidis Mevii Jus provinciale Mecklenburgicum*, quod quidem ejus Autor, qui, in ſplendidioribus muneribus poſitus, ex editis pluribus ingenii monumentis illuſtre ſuperiori Seculo nomen retulit, privatis tantum auſpiciis compoſuit, exemplum eodem præiturus, quomodo id, quod in publicis Principum & Statuum provincialium Megapolenſium deſideratis adhuc eſt, expleri, & incommodis, quibus peregrinarum legum uſus circumſeptus eſt, medela afferri queat. Licet forte haud in omnibus rem acu tetigerit Juris peritiſſimus Autor, ipſe legum Romanarum normæ tenacius inhærens, nec cauſas etiam omnes, in foro obvenienſes, exhauſerit; ideo tamen, quod aliis, qui vadum hoc poſthac tentaturi eſſent, viam præmonſtrare poſſet, non abs re judicavit Illuſtriſſ. Editor, ut delineationem hanc *Mevianam*, vernaculo ſermone compoſitam, & ex authentico Codice ſollicite deſcriptam, nunc publici juris faceret. Qua occaſione haud intermittit in Præfatione monere de iis, qui alias de Juribus Megapolitanæ terræ provincialibus & feudalibus ſeorſim exponendis cogitationes ſuſceperunt, quique in ipſum hoc *Mevianum* Opuſculum pleniores Commentarios moliti ſunt; quo loco habendi Anonymus, qui ad omnia argumenta in univerſum, itemque *Guſtavus Adolphus Kurzius*, qui ad feudalia ſeorſim capita, curam ſuam adjecit. In ipſo hoc *Volumine pag. 860-862* exhibentur *Hahnii*, Conſiliarii intimi, ex Megapolitanæ provinciæ equeſtri familia oriundi, *Notæ ad Mevii Delineationem Juris provincialis*, paucæ quidem illæ, & ſpeciminis

tan-

tantum loco e pluribus adductæ, quæ tamen id probant, summis & eminentioribus in patria viris hunc, a *Mevio* susceptum, laborem curæ cordique fuisse. Quod *pag. 862-868* subjungitur Opusculum *Dan. Georg. Morhofii de gente Brocktorfia*, perbrevi quidem tractatione absolvitur, suum tamen elegantioris doctrinæ fama dudum clarissimum Autorem facile prodit, cujus ut plura exstarent similis & studii & argumenti specimina, merito optabunt, quos non fugit, quantum lucis fœneretur patriæ rebus cognitio familiarum primi ordinis; unde Illustriss. Editor occasionem arripit in Præfatione *pag. 32 seq.* dicendi de iis, qui suam in condenda ordinis equestris Saxoniæ inferioris, Cimbrorum, Brunsuico-Luneburgensium, Megapolitanorum, quin & Pomeranorum, historia operam posuerunt, quorum pauci argumentum hoc condigne pertractarunt, multorum etiam labores, adhuc inediti, vel in carceribus privatorum delitescunt, vel cum blattis colluctantur. Majoris molis opus est, quod *Melchior Goldastus*, cujus illustre nomen & præclara in quascunque Germaniæ antiquitates merita vix sine piaculo ignorantur, quondam elucubravit, in hoc *Volumine pag. 868-1158* obvium. Inscriptum hoc est: *Memoranda vetera Holsatica, seu de origine & indole vetusti Comitatus & Principatus Holsatiæ*, &c. Scriptum hoc, antehac typis non vulgatum, hic autem ex avthentico exemplo publicatum, *Goldastus Ernesto*, Holsatiæ & Schaumburgi Comiti, obtulerat post A. 1620, cum eundem *Ferdinandus II* Imp. Principibus Imperii adscripsisset, quam novam ei collatam dignitatem, a Rege Daniæ *Christiano IV* impugnatam, hoc velut Apologetico tuiturus erat. In causa tam ardua, quæ summa & publica Holsatiæ jura attinebat, non omisit *Goldastus* ulterius excurrere, attingens simul argumenta antiquitatum, historiarum, & jurium, singularia, quæ alibi frustra quæsiveris; in quibus licet nonnunquam extra oleas vagetur, & a recto etiam tramite aberret, excusatione tamen dignus judicatur ab Illustriss. Editore, qui meritis laboriosissimi

ſſimi Viri hoc minus detrahendum cenſet, quod immenſa ſua diligentia abunde hæc omnia compenſaverit. Hac ipſa etiam excitatum Editorem credimus, ut largam notarum & obſervationum ſuarum ſegetem, quam ferente ita otio congeſſit, *Goldaſtino* huic labori adſpergeret; in quibus, textui paſſim inſertis, argumenta de feudo Sleſvicenſi, de Diplomate Archiepiſcopatus Hamburgenſis, de *Henrico Leone*, de Judicio decemvirali, de regionibus Transalbingiæ, Stormariæ, Wagriæ, de Hamburgo, metropoli Nordalbingiæ, Connoburgo *Eccardi*, aliaque, egregie illuſtrantur; in Præfatione autem copioſius diſſeritur de curiis Schaumburgenſium apud Hamburgenſes, ac de nominis Daniæ etymologia, quam *Leibnitius* & *Eccardus* a Dena ſive Duna flumine, quod nominis Eidoræ quondam hæſerit, dictam voluerunt, quanquam Noſter hanc nominis originem potiori forte jure a ſinu Codano, antiquiſſimis Scriptoribus haud incognito, unde Codanonia & Codanones ſint, ducendam eſſe credat; ut taceamus alias aliorum de nomine Daniæ, hujusque origine, ſententias. *Goldaſto* ad latus ponuntur *pag. 1159-1337 Henrici Bangerti Origines Lubecenſes, ſeu rerum Lubecenſium Commentarius, ex ſchedis avtographis Autoris erutus A. 1727. Bangertum*, ex luculentis in *Helmoldi* & *Arnoldi Lubecenſis* Chronica notis, aliisque ingenii monumentis, ſatis notum, Lubecenſibus ſuis idem præſtare voluiſſe, quod eodem tempore *Lambecius* Hamburgenſibus ſuis, editis eorum Originibus, præſtitit, teſtati ſunt viri graves, ab Editore in Præfatione adducti, qui ejus notitiam habuerunt, ſimulque doluerunt, *Bangerti* fœtum haud æque excluſum favente Lucina, ac partum *Lambecii*, eſſe. Illuſtriſſ. Editor, quicquid ex Autoris ſcriniis erui ac colligi potuit, in eorum, qui hæc diu deſiderarunt, gratiam in lucem protulit. Tela *Bangertini* laboris, quam ab ipſis Lubecenſium primordiis exorſus eſt, ad A. 1350 ſubſiſtit; ſed ab annoſa Venerandi *Jacobi a Melle* induſtria id ſibi ſpondet Illuſtriſſ. Editor, ut uberiores rerum Lubecenſium Commentarii, quos ille du-

dum

dum molitus eſt, ſubſequentis etiam temporis res geſtas narraturi, pleniusque id, quod *Bangertus* tentavit, perſecuturi ſint. Sequuntur *pag. 1338-1389 Petri Saxii*, ab Eydora Friſii, *de præcipuis geſtis rebus Friſiorum ſeptentrionalium breviter deſcriptis, & iconibus adumbratis, Libri VI, e ſummis antiquitatum tenebris producti A. C. MDCLVI.* Multa quondam *Petri Saxii*, provinciæ Eyderoſtadienſis Viri ſenatorii, diligentia in conſignandis patriæ rebus fuit, quod voluminoſa ejus opera plura teſtantur, quorum avtographa, pridem Bibliothecæ *Kielmannſeggianæ* acquiſita, ex hac in *Kryſingianam*, & inde in Regiam Hafnienſem, migrarunt, & quorum titulos Illuſtriſſ. Editor in Præfat. *pag. 44 ſeq.*, ut in plurium notitiam venirent, indicavit. Hoc de Friſiorum ſeptentrionalium rebus geſtis Opuſculum, quod omnium fere *Saxii* ſcriptorum compendium, ceterisque emaculatius conſignatum eſt, hic iconibus perantiquis ornatum exhibetur. Deſumtum eſt ex avtographo, quod, in membranis ſcriptum ab Autore, ceſſit Bibliothecæ Academiæ Kilonienſis. Quantumvis autem induſtriæ & laboribus *Saxii* pretium ſtatuat Editor, parum tamen hic Criticæ accuratæ & ſubactioris judicii animadvertit. *Saxium* excipiunt *pag. 1390-1418 Scriptorum rerum Danicarum Libri III*, totidem fragmenta Chronicorum hujus gentis exhibentes. Eſt in his primum *continuata Appendix ad incerti Autoris Annales Danorum ab A. 1308 ad A. 1363*, e Codd. *Stephanianis* depromta; deinde *Anonymi Chronologia ab A. 821 ad A. 1300*, ex antiquisſimo Codice membranaceo Bibliothecæ Regiæ Hafnienſis deſcripta; denique ex eodem Codice *incerti Autoris Chronologia ab A. 826 ad A. 1157*; de quibus velut laciniis Illuſtriſſ. Editor ita tenet, non eſſe iſtas obſcurioris ævi reliquias ulla ex parte negligendas, quod ex iisdem, tanquam documentis coævis, lacunas quandoque explere, temporum rationes curatius diſtinguere, aliaque in rem ſuam transferre, queant, qui iisdem uti poſſint: quibus & uſibus inſerviant ejusmodi fragmenta, ab Illuſtri *Jo. Petro a Ludwig Tomo VIII*

Reliquiarum de rebus Danicis publicata. Facit Illuſtriſſ. *de Weſtphalen* ſpem edendi *Tomi II Hiſtoriæ rerum Danicarum, a Jo. Iſaaco Pontano* conſcriptæ. *Pag. 1419 - 1483* novum Opuſculum *Nic. Mareſchalci* occurrit; ita inſcriptum: *Deflorationes antiquitatum ab origine mundi usque ad A. 1522, Libri V.* Hujus libelli inſcriptionem & rationem tractandi *Mareſchalcus* a *Beroſo* Chaldaico mutuatus eſt, eumque inſtar Compendii Hiſtoriæ univerſalis eſſe voluit; in quo ut forte primus poſt renatas literas exemplum præivit, quod deinde *Jo. Sleidanus* in Tractatione ſua de IV Monarchiis feliciſſime imitatus eſt & prorſus ſuperavit, ita hoc tamen peculiare habet *Mareſchalcus*, ut, rebus exteris & antiquioribus leviter tantum in libris prioribus pertractatis, ad domeſticas Vandalorum, Saxonum, Germanorumque aliorum, in ultimo *Libro* data velut opera divertatur, iisque diutius immoretur. Id quod vel in cauſa fuit, cur huic etiam Opuſculo, olim quidem in typographeo Autoris domeſtico excuſo, ſed hodie rariſſime obvio, ab Illuſtriſſ. Editore in hac Collectione locus ſit datus; curque, cum ænigmatico hic eodem ſcribendi genere, quo in ceteris libellis, in propriis gentium potiſſimum, locorum, ac rerum aliarum, nominibus efferendis Autor uſus, nec eosdem tamen, quos in ceteris ſcriptis, huc usque Oedipos ſit nactus, vices easdem primus in his ſubire non detrectaverit ipſe Illuſtriſſ. *Weſtphalius.* Huic induſtriæ debetur, quod non modo in ſubjectis ipſi textui animadverſionibus, variis populis, v. c. Luconiis, Vividariis, Salatiis, Teutonibus, aliisque, ſuæ ſedes conſtitutæ, locisque, ut Saturnio, Soltwedelio, Barderopoli, Marionæo, veræ ſuæ origines reſtitutæ, ac notiones genuinæ ſint ſubjectæ, ſed & in doctiſſima Præfatione nihil non ſit actum, ut nubeculæ, *Mareſchalco* obfuſæ, omni ex parte dispellerentur, & iſtis antiquiſſimorum temporum tenebris lux clariſſima accenderetur. Non licet hic nobis ad ſingula deſcendere, & de pertractatis argumentis ſpecialioribus, quorum unum velut ex altero ſub manu Illuſtriſſ. Scriptori natum

um videtur, aliquid afferre, in quo nec nobis, nec Lectoribus nostris, satisfacturi essemus. Legant hi nobiscum & relegant hanc præcipuam Præfationis partem, quæ a *pag.* 46 ad 86 procedit, &, quod certi scimus, lautissimis antiquitatum Germanicarum dapibus saturi inde recedent. Quæ sequuntur *pag.* 1484 - 1515 *Jo. Bingii & Jo. Mich. Corvini de veterum Cimbrorum, aliorumque septentrionalium populorum, migrationibus, selecta commercii literarii*, multa bonæ frugis continent, in quibus hi eruditi Dani ex adductis idoneis testibus gentium septentrionalium migrationes varias non modo curatius distinctiusque constituunt, sed & in causas tum physicas tum morales inquirunt, quibus adducti harum regionum incolæ tot ac tantas sedium suarum mutationes susceperint. Hæc ipsa omni sine animadversione dimittit Illustriss. Editor, illud tantum monens in Præfatione, se ex apographis literis eadem dare, relatum tamen sibi esse, utriusque Autoris literas avtographas superesse, & adhuc in Bibliotheca Academiæ Hafniensis asservari. Proximum vero ab his, quod *pag.* 1516 - 1539 occurrit, *Jo. Jac. Dæbelii & Casp. Vogtii Otium Mecklenburgicum, seu de Anthyrio & Mecklenburgicis insignibus contentio*, non sine interposita Illustriss. Editoris censura relinquitur. Dum enim inter hos doctos Viros, quorum hic Consul apud Wismarienses, ille vero Academiæ Rostochiensis doctor, fuit, de vexatissimo illo antiquitatis Megapoleos argumento disceptatur, ipse mox notat, *Mareschalcum*, Henetorum origines ab Anthyrio & caput bucephali ac gryphum in insignibus Mecklenburgicis ab ejusdem signis navalibus, deducentem, illiberalius paulo a *Vogtio* tractari, acriorique sale satyrico conspergi; ad causæ tamen caput quod spectet, a sententia veriori eundem stare haud negat, explodens fabulam illorum, qui ementita ista gentis & insignium vetustate se magni *Alexandri* expeditionibus adjungere tentarunt, cum ille taurus & gry-

phus dudum populorum ſeptentrionalium & militiæ eorundem teſſeræ & ſymbola fuerint. Inde *pag. 1540-1552* ſubjungitur *Jo. Simonii Vandalia*, A. 1598 ſcripta, quam olim excuſam *Vogtius* ille ſchedis ſuis MStis adjunxerat, critica quadam commentatione eandem illuſtraturus. Ipſe Autor *Simonius*, Eloquentiæ apud Roſtochienſes Profeſſor, hanc tractationem argumentum fecerat Orationi, publice in cathedra Academica recitatæ, qui & alia quædam ſcripta, pleraque genealogico-hiſtorica Mecklenburgenſia, reliquit, quorum notitiam Illuſtriſſ. Editor in Præfat. *pag. 92* ſuppeditat. Subſequitur hoc Monumentum *pag. 1553-1656* *Lucæ Bacmeiſteri Hiſtoria Eccleſiæ Roſtochienſis, ſeu narratio de initio & progreſſu Lutheraniſmi in urbe Roſtochio*, quæ, cum ab Autore illi ævo, cujus hic præcipua momenta deſcribuntur, vel omnino pari, vel proximo, conſignata ſit, ejusmodi eſt, ut ejus pœnitere non debeat Roſtochienſes cives, qui, quod de ſacris apud ſe emendatis norunt hodie, utplurimum ex recentiorum induſtria inveſtigatum compilatumque habent. In ſcriniis privatis preſſum hoc Opuſculum pauciſſimorum tantum uſibus huc usque inſervire potuit, in quibus *Zach. Grapius*, cui ad Codicem avthenticum in Archivo Miniſterii Roſtochienſis aditus patuit, multum ſe eidem debere, in Roſtochio ſuo Evangelico paſſim faſſus eſt. Nunc infauſtis tenebris id liberavit, &, ut multorum uſui eſſe poſſet, e Codice MSto bonæ notæ & curatius emendato hic ei locum conceſſit Illuſtriſſ. Editor, qui & de vita *Bacmeiſteri* & quibusdam meritorum ejus præconibus in Præfatione diſſerit. Poſt Mecklenburgenſia comparent iterum Holſatica. In his leguntur *pag. 1657-1748* *de rebus Holſatorum vicinarumque gentium præclare geſtis Libri IV, ſeu charum pignus Cornelii Hamsfortii, junioris, A. MDLXXIX, ineunte autumno.* De Opuſculo hoc id ipſum mirari ſubit Illuſtriſſ. Editorem, quod per longioris temporis intervallum, e memoria fere omnium expunctum, inter occulta latitaverit, nec in conſpectum eorum venerit,

qui

qui carceres librarios vel recluserunt, vel in iis detentos seu captivos omnes in numerato habuerunt. Nos de ipso *Hamsfortio* Autore addimus, nomen ejusdem ne fando quidem antehac in Historicorum cœtu auditum esse, & vitam sortemque ejus indagantibus id tantum esse repertum, quod *Cornelius* quidam *Hamsfortius* inter Archiatros fuerit, qui lecto Regis Daniæ, *Christiani III*, ægre decumbentis, & pie placideque d. 1 Jan. A. 1559 decedentis, adstiterint, cujus rei testis est *Steph. Jo. Stephanius* in *Continuat. Annal. Nic. Cragii pag. 393*, quem proinde, utpote ex anno connotato annis 30 seniorem, nostri *Cornelii Hamsfortii* junioris parentem fuisse, ex conjectura forte haud inani colligere liceret. Præsentem ejus laborem dignum quondam judicavit Vir summus, *Jo. Adolphus* L. B. *de Kielmannsegge*, Holsatiæ Cancellarius & primus Status Administer, quem, ex avtographo descriptum, in Codicem plurium MStorum Holsaticorum referret, ex quo & ectypum ejus nunc accipimus. Cum in argumento suo principali de Holsatorum & Dithmarsorum bellis mutuis & rebus cum aliis quoque gestis egregie per maximam Operis partem versetur Autor; in capitibus quandoque accessoriis eundem lapsum esse, Illustriss. Editor deprehendit, hosque errores adjectis quibusdam ipsi textui notulis sustulit; in quibus modo insignia Dithmarsiæ, tum liberæ, tum devictæ, modo iconismos vestituum, hic iterum subjectos, & cum exhibitis supra in Opere *Ranzoviano* jungendos, modo *Henrici Zutphaniensis* nomina, fata, & martyrium, aliaque, sibi explicanda sumit; in Præfatione autem *pag. 94 seq.* diligentius in verum nominis Holsatorum etymon & significatum inquirit, in quo evolvendo plures cum *Hamsfortio* non tam fluctuant, quam manifeste ad saxa & scopulos impingunt, & in apertos errores dilabuntur. Cumque in tanto sententiarum divortio vel singulorum elementorum, Holsatis faventium, notiones in partes vocatæ sint a diversis, qui hic afferuntur, Autoribus, ut suas inde etymologias adstruerent, ex pluribus rejectis illa

 reli-

reliquis a Noſtro præfertur, quæ ab Anglo - Saxonico *Holt*, id eſt, ſilva, & *ſeat*, ſeu *ſatt*, id eſt, ſedes, originem & vim nominis Holſatiæ repetit, quam proinde & antiquiſſimorum Scriptorum autoritatibus, & aliarum, hinc compoſitarum & derivatarum, vocum exemplis analogis, ut ſunt Marſatorum, Wurſatorum, Coſſatorum, itemque Landſaſſiorum, Schrifftſaſſiorum, Waldſaſſiorum, abunde confirmat. Ut argumento, ita & loco, propior *Hamsfortio* junctus eſt *Lambertus Alardus*, cujus *Nordalbingia, ſive hiſtoria rerum præcipuarum, in Nordalbingia a temporibus Caroli M. ad annum præſentem 1643 a principibus & populis geſtarum, ſuccincte juxta annorum ſeriem comprehenſa*, *pag. 1749 - 2006* habetur. Libellus hic in deſcriptis variis exemplis huc usque circumlatus eſt; ipſum avtographum, quod in B. *Guſtavi Schræderi*, Theologi Glückſtadienſis, inſtructiſſimo quondam apparatu librario fuit, ære redemtum inde ad familiam Autoris rediit, quod ei non invidebimus, poſtquam, inſtituta cum eodem collatione, nunc editionem, omnium uſibus inſervientem, accepimus, cui & *Broderi Enewaldi*, qui e ſcriptis de cataclyſmis Holſaticis innotuit, notulæ hic adjunctæ leguntur. Illuſtriſſ. Editor ſuam in Præfatione huc etiam ſymbolam contulit, ut de Nordalbingis Transalbingisque antiquorum notiones in medium adductas ſub judicium revocaret, &, ſicubi a recentioribus etiam in hac parte a recto tramite aberratum eſſet, nihil omitteret, quo in viam eosdem reduceret. Bina, quæ agmen Monumentorum, hoc *Volumine* comprehenſorum, claudunt, inſignia Juris privati ſpecimina ſunt, *pag. 2007 - 2048 ſeptem Fragmenta veteris Juris Zwerinenſis de A. 1222, 1224, 1235, 1263, & 1593*, atque *pag. 2049 - 2106 Codicillus jurium civitatum Megapolenſium de A. 1589.* Hic demum prorſus ſecum habitantem Illuſtriſſimum Editorem cognoſcimus, nec tantum Commentationes illæ uberiores, quibus priorem iſtam Juris ſtatutarii Suerinenſis collectionem illuſtravit, immenſam ejus in Jure Germani-

co

eo, tum publico, tum privato, ſcientiam loquuntur, ſed & prolixior illa excurſio, ad quam utraque hæc Jurium Mecklenburgenſium ſylloge eidem in Præfat. *pag. 102 - 122* viam paravit, ita facem accendit legibus domeſticis, ex genuinis ſuis fontibus hauſtis, & in perpetuo continuoque cum vicinarum aliarumque gentium juribus parallelisſmo poſitis, ut non tantum Cimbrica, ab aliis tentata magis, quam digno, quod merebatur, ſtudio exculta, ſed etiam totius Germaniæ, maxime qua Septentrionem ſpectat, Themis hac velut affuſa ſibi luce radiare incipiat. Ac gratiſſimum denique id eſſe iis exiſtimamus, qui harum præcipue rerum ſtudio & amore ducuntur; quod ab Illuſtriſſ. Editore in fine tractationis hujus de eo certiores redduntur, nondum abſolutum a ſe hoc argumentum, ſed plura hujus rei capita, quæ ſigillatim indicantur, in ſequentem horum Monumentorum *Tomum* eſſe rejecta. Nos vero, vela demum hic contrahentes, *alterum* illud *Volumen* non in promiſſis amplius eſſe, ſed jam nuper prelo exiiſſe, impenſe gaudemus, de hoc ipſo, quamprimum venerit in manus noſtras, diligenter, ut par eſt, & accurate dicturi.

ACTA COMITIALIA RATISBONENSIA PUBLICA, oder Regenſpurgiſche Reichs-Tags-Handlungen, ꝛc. h. e. *RATISBONENSIUM COMITIORUM ACTA ET Hiſtoria, qua ea, quæ A. 1653 & 1654 geſta ſunt, deſcribuntur, Autore JOANNE GOTHOFREDO DE MEIERN.*

Tomus II.

Gottingæ, 1740, fol.

Alph. 11 plag. 13.

Finivit Illuſtris & Generoſiſſimus Autor nunc tandem & hoc Opus, atque ita ſingulari & felicitate & induſtria perfecit univerſam illuſtriſſimæ illius Weſtphalicæ Pacis hiſtoriam,

ſtoriam. *Priorem* Comitialis hujus Operis *Tomum* in *Actis A. 1738 pag. 385 ſeq.* deſcripſimus. Nunc, in *altero Tomo* quid exhibeatur, docendi ſunt Lectores noſtri. Continet hic *ſeptem* poſteriores *Libros;* in quorum *octavo* repræſentantur, quæ in Comitiis Ratisbonenſibus A. 1641 acta fuerunt de juſtitia cum a Judicio Camerali, tum a Conſilio Imperii aulico, rectius adminiſtranda: deinde exhibentur deliberationes de Deputatione juſtitiaria, A. 1643 Francofurti habenda. Scilicet jam illo tempore neceſſarium judicabatur, juſtiorem præſcribere juſtitiæ adminiſtrationem. Etſi autem nec in Comitiis illis, nec in Deputatione Francofurtana, res hæc ad finem perducta, ſed Pacificationi Weſtphalicæ reſervata fuit, in hac vero rurſus dilata ad nova anni 1653 Comitia; nemo tamen non laudabit Autoris noſtri conſilium, ad perfectionem hiſtoriæ exhibentis etiam illa, quæ hac de re acta ſunt A. 1641 & 1643. Occurrunt igitur hic primo loco liberæ Principum de reformatione & Cameræ Imperii & Judicii Cæſaris aulici ſuſcipienda: quibus, quid & quomodo corrigendum, paucis exponitur. Succedunt literæ Imperatoris, quibus, certam Deputationem proxime ad perficiendum hoc negotium habitum iri, indicat. Interjicitur hic utilis digreſſio *de concurrentia Statuum Imperii ad negotium pacificationis;* quam cum impugnarent Legati Electorales, jus dominorum ſuorum ſtrenue aſſerebant Principales: quibus & reſpondit ſucceſſus, faventibus Sueciæ & Galliæ Regibus. Lectu quoque digniſſimæ ſunt literæ Principis cujusdam Proteſtantis *pag. 58 - 73,* inſidias repræſentantis Pontificiorum, Imperatori ſoli vindicare ſtudentium judicium de controverſiis circa religionem. Plenæ & gravitatis & prudentiæ ſunt hæ literæ, ſimul docentes, e conſilio hoc prognatum eſſe Edictum Cæſareum anni 1629, quo reſtitui Pontificiis jubebantur omnia, quæ ipſorum quondam fuerunt bona eccleſiaſtica: quod Cæſaris mandatum conſtat ſummam peperiſſe rerum Germaniæ confuſionem perturbationemque. *Libro nono* initium deliberationum deputationis Francofurtanæ anni 1643 copioſe deſcribitur. Ex-

Exhibetur Imp. *Ferdinandi III Ordinatio Consilii aulici pag. 78 - 100.* Monita contra eam Legati Brunsuicensis proferuntur *pag. 100 seq.*, urgentis, hac in Constitutione Judicium aulicum subjici potestati solius Imperatoris. Quæ monita etiam probant Legati Pomeranus & Hassus *pag. 114 seq.* Deinceps, cum Protestantes præterea urgerent, pares numero esse debere Consiliarios Imperiales aulicos Catholicos & Protestantes, Austriaci vero repugnarent, cessavit deliberatio super illa Constitutione, deliberarique cœpit de redigendo justum in ordinem Judicio Camerali. Proferuntur hic primo *pag. 132 - 159* ipsius Judicii Cameralis monita de reformandi sui status viis ac rationibus. Hinc sententiæ Legatorum illorum, e quibus constabat Deputatio, exhibentur de modo commemoratis Monitis *pag. 166 - 285.* Hic inter alia memoratu dignum, quod (uti §. *XXVI pag. 268* legimus,) jam A. 1644 d. 29 Aprilis Brunsuicensis Legatus suasit, ut utrumque Calendarium, & Julianum & Gregorianum, corrigeretur atque emendaretur a quibusdam Mathematicis, tumque reformatum hocce Calendarium autoritate Imperiali reciperetur in universa Germania: quod consilium suo quoque suffragio approbat & illustrat Legatus Noribergensis *pag. 272.* *Libro decimo* eadem materia continuatur, hoc est, plura proferuntur consilia Judicium Camerale meliorem redigendi in statum, adeoque justitiam restituendi in Imperio. Atque hinc fluxit Imperialis hujus Deputationis Consilium, *(Gemeinsames Gutachten,)* quod, cum fundamentum sit Constitutionis A. 1653 & subsequenti in Ratisponensibus Comitiis factæ, totum hic exhibetur in paginis viginti quatuor. Referuntur hic & calamitates, quibus pressi fuerunt Judices Camerales post captum a Gallis hospitium suum, urbem Spiram. E *Libro undecimo* cognoscimus, absoluta deliberatione de Judicii Cameralis reformatione reditum fuisse anni 1644 mense Julio ad deliberationem de Judicio Imperii aulico. Jam, cum Pontificii Legati quæstionem de pari numero Assessorum hujus Judicii tractare recusarent, Legati Protestantium, præfati, suis dominis id videri justissimum, adeoque eos in diversam sententiam non consentire, significa-

cabant, se ceteras quæstiones una cum Legatis ceteris excutere paratos esse. Sequenti in sessione denuo urgebant Protestantes Legati, causas religionis eximendas esse Judicio aulico, quamdiu non esset æquus Assessorum ex parte Pontificiorum & Protestantium numerus: ac iterum per literas defendebant facti sui justitiam, cum Director Deputationis non fecisset in Concluso, quod vocant, mentionem hujus protestationis & reservationis. Post brevem (*§. VIII pag. 306 seq.*) de Rothwilensi Judicio Imperiali dissertationem, cujus & origo hic describitur, *§. X* proferuntur Electoralis Collegii communia Monita de ordinatione Judicii aulici, itemque peculiaria Electorum Saxonici & Brandenburgici Monita. Hi scilicet exceptas volebant causas religionis, urgentes simul paritatem numeri Assessorum ex utraque parte. In *duodecimo Libro* transitur ad A. 1653, & exhibentur §. *I* querelæ de insufficienti sustentatione Judicum Cameralium, precesque horum, ut Ordines Imperii adigerentur ad solvendum, quod debebant. Cumque rursus deliberatum fuisset de justa Judicii Cameralis constitutione, *§. II pag. 389 - 412* publicis oculis subjicitur Protocollum deputatorum ex Electorali, Principali, & Civitatico Collegiis. Hinc, prolato in medium *pag. 423 - 455* Consilio de sustentando, simulque justum in ordinem redigendo, Camerali Judicio, exhibetur *§. IV* Edictum Imperatoris de solvendo eo, quod Cameræ huic Imperiali debebatur. *Libro XIII & XIV* plures exhibentur Consultationes publicæ de administranda in Judicio Camerali justitia. Observamus hic, semper a Legatis Protestantium urgeri paritatem numeri Assessorum & ministrorum Cameræ ratione religionis, item suspensionem causarum & controversiarum religiosarum; a Legatis autem Catholicis semper in partem iri contrariam: neutrosque, ut a sua sententia recederent, potuisse permoveri. Imperator quidem per literas, quæ *§. IV* exhibentur, assentire videbatur Catholicis utraque in causa; at, cum Legati Protestantes profiterentur, se in id haudquaquam consentire, aliis literis (*§. VI* exhibitis) declarabat Imperator, se quidem Electori Moguntino jus suum eripere non posse

posse eligendi ministros Camerales, sed de suspensione judicii in causis religionis dilatam se velle deliberationem in proxima Comitia. Omittimus, quæ deinceps agitata sunt de securitate & defensione publica, illud unum commemorantes, tum denique finita fuisse hæc Comitia. Subjungitur nunc in paginis 157 Imperiale Decretum *(Reichs-Abschied)*, in hisce Comitiis literis mandatum, & publicatum tanquam norma processus judicialis in Imperio. Expressum hic id est ex exemplari, publica autoritate Moguntiæ ipso illo anno 1654 excuso, adjectis tamen in margine summariis. Inserta cum sint Decisioni huic *Instrumenta Pacis*, nec satis accurate edita fuissent Moguntiæ, merito hic exhibentur studiose emendata. Nos hoc unum inobservatum dimittere nolumus, quod in hujus Edicti §. 124 abstinere jubetur Camerale Judicium a litibus religionis causa susceptis, donec hæc res transacta fuerit in Comitiis. Subnexus est *Index* in hoc Edictum Imperiale luculentus valdeque necessarius, pro quo labore cur gratias agant, habent & JCti & Politici Germaniæ. Quantæ enim is sit utilitatis, si quis cognoscere gestit, eum vel hos jubemus intueri titulos: *Annus decretorius*, *Assessor Cameræ*, *Cammer-Gerichte*, & alios complures.

COMMENTARIORUM ACADEMIÆ SCIENtiarum Imperialis Petropolitanæ Tomi V Recensio continuata.

Conf. *Acta* hujus *Anni Mensis Junii P. I pag. 304.*

Classis *secunda* continet *Physica*. *Prima* est *de Glandulis renalibus Eustachii*, Autore *J.G. du Vernoy*, Dissertatio. Adducuntur singularia momenta, ab Autore aliisque observata, quæ incognito huc usque glandularum renalium usui lucem aliquam accendere possunt. Cavitas intra easdem notabilis animadvertitur, quæ, immisso per venam flatu & Mercurio, hinc & simplici intuitu, clara est. Renibus & capsulæ huic singularem intercedere affinitatem, docet propinquitas, nexus, tunicæ adiposæ communio. Observatum fuit, respirantibus easdem collapsas magis esse, fœtui non spiranti majores, & sanguino-

 lento

lento humore turgidas. Vasa diversa ab illis, quæ sanguinem vehunt, detexit Mercurius. Peculiare & id prorsus est a *Valsalva* observatum, vasa iisdem cum testiculis virorum vel ovariis fœminarum communia intercedere, quod novam generationis theoriam facere videtur. Intellexit autem Cl. *Duvernoy*, non peculiares hos esse ductus, sed arteriolas parvas, ab aorta progressas. Observarunt etiam nostri, & tales quidem, quæ, postquam collaterales ramos glandulæ dedissent, provectæ equidem cum chorda spermatica aliquo spatio fuerunt, sed in adipem peritonæi sese demerserunt. Asseritur *Antonii Molinetti* sententia, quæ habetur *Dissert. Anatom. Pathol. VI*, 7, majorem capsulis renalibus in fœtu, quam in adultis, esse utilitatem, & eapropter sinum earundem insignem esse, quo sanguinis, ad renes affluentis, copia, cum urinæ secretio isti humanæ conditioni non admodum necessaria sit, avertatur, in capsulis restitet, & intactis renibus, per venam glandulæ renalis, venæ cavæ affundatur. Sicut enim dantur organa, quæ sanguinem a pulmonibus avertunt, dum embryones sumus, ita, quod renes attinet, naturam simile quid molitam fuisse, a verisimilitudine alienum haud esse arbitratur Autor. *Altera* est *Jos. Weitbrechti de Figura & situ Vesicæ urinariæ* Commentatio. Propriis Autoris verbis, quæ de diversa Vesicæ figura post *Morgagnum* observavit repetitis sectionibus, hic legenda dabimus: *Deprehendimus, quod Vesica cava quidem sit & quadantenus rotunda, sed ita, ut diameter a fundo ad locum interiorem, circa collum & ureterum insertionem, sit longissima, ab uno latere ad aliud brevior, a parte anteriore ad posteriorem brevissima; quod pars superior, quæ vulgo fundus nuncupatur, non magis ampla sit, sed potius magis acuminata, quam interior, quod collum Vesicæ non ex coarctatione Vesicæ sensim facta oriatur, sed pro appendicula tanquam obturamentum in dolio sit habenda; quod idem collum non ex parte, quæ fundo apposita est, ex Vesica prodeat, sed ex intimo latere anteriore, & distantia colli anterior ab Uracho duplo brevior sit, quam distantia*

ejus-

ejusdem per posterius latus mensurata; quod denique tantum absit, ut Vesica ex fundo sensim in collum arctum terminetur, ut potius infima sui pars, qua intestinum accumbit, & cui duæ Vesiculæ seminales applantantur, planitiem quandam, non vero rotunditatem, præ se ferat; quod igitur nec pyriformis, nec lagenæ similis, sit, & consequenter pristinæ tum descriptiones, tum figuræ, merito pro falsis judicentur. Corrigitur dein figura pelvis; os sacrum spinæ dorsi non ita committitur, ut cum hac in linea recta descendat, sed deflectitur illud in linea ad horizontem obliqua. Neque minus ossa pubis & ischii ad interiora reclinantur, & cum osse sacro pelvim præstant. Hinc ossis sacri superficies interna non tam anteriora, quam interiora, externa autem non tam posteriora, quam superiora, respicit; neque minus os pubis exterius magis deorsum, quam antrorsum, interius vero magis sursum, quam retrorsum, spectat. Vesica adeoque non sub osse pubis jacet, sed evidentius huic ossi oblique superincumbit. Usus observationis redundat in operationem methodo laterali exscindendi calculum; tunc enim interest scire, qua ratione vesica intestino recto accumbat. *Tertia de Radicibus & foliis Cichorii* est *G. B. Bulffingeri* Disquisitio. Recensentur phænomena miræ illius fertilitatis, qua radicum istarum germina luxuriant, quando, prout moris est œconomis, per hiemem in dolio reconduntur per strata, quibus terra tenui arena mixta interest. Hoc vulgari experimento constat, per foramina dolii ita excrescere folia, ut vas ipsum coronæ instar jucundo spectaculo ambiant. Sed id novum omnino visum, radices ipsas, taleolis ad horizontem vel juxta axim sectas, radiculis novis, iisdemque innumeris, luxuriare, ut ex una radice planta immense multiplicata fuerit. Unicum hoc non fuit, sed intellexit Autor, ad morem arborum, quarum rami, etiam inversa facie in terram defixi, crescunt, Cichorium etiam circulo humorum inverso paulatim paulatimque adsuevisse, dum folia depressiori loco nascerentur, quæ tamen postea, juxta naturæ ordinem, in altum elevari cœperunt; cujus rei, diversis factis experimen-

rimentis, & radice ad varios sensus in terram demersa, veritatem cognovit. Istius rei experimentum jam fecerunt *Dodartus* & *Marchantius* in *Commentariis Academiæ Parisiensis*, sed rationes ibidem allatæ haud placent. Arbitratur *Marchantius*, qui in variis radicibus succulentis id observavit, semina futuræ plantæ in cortice radicum præexistere, & præcoci conatu, non expectato floris fructusque tempore, vegetare in radicibus. Refutatur hæc sententia, adducunturque probabiliores. Principium vegetandi, quod etiam animam vegetativam dici, nihil impedit, non tantum in tota radice est, sed in omnibus ejus partibus; quapropter radicem congeriem plantarum plurium sub uno volumine appellare fas est, dum singula seorsim plantula evolvitur crescitque. Rationes inversi plantarum incrementi adducunt varias *Dodartus* & *la Hirius*. Ille, fistularum longitudines & motus contrarios aeris externi & succi terreni, qui in occursum eant, dum succus terrenus ab impetu aeris superari sepatitur, allegat; hic ad gravitatem specificam & germinis spirituosiori fluido abundantis deorsum versus inclinationes provocat. *Astrucii* expositio placet Autori, qui provocat 1) ad motum succi nutritii per fistulas mere longitudinales, 2) ad fistulas inter se communicantes & horizontalibus, ex medulla egressis, pares, 3) ad tubos ad horizontem parallelos vel inclinatos, quapropter fluida gravitent in parietes fistularum inferiorum, 4) ad succum nutritium proprio pondere cadentem, 5) ad tubulorum inferiorum majorem diametrum, 6) ad necessariam vegetationem illo in loco factam, quorsum humores inclinant. *Quarto* loco *Aer intestinorum, tam sub extima, quam sub intima, tunica inclusus*, observationibus Anatomicis illustratur a *Duvernoy*. Casus proponitur sequens: Observata fuerunt intestina, forte tenuia, sub externa tunica membranacea insigniter intumuisse, & vesiculas commonstrasse aere turgidas. Id exinde etiam intelligi potuit, quod sub digitis compressæ cum crepitu dissilirent, & cellulosus post instar favorum habitus in con-

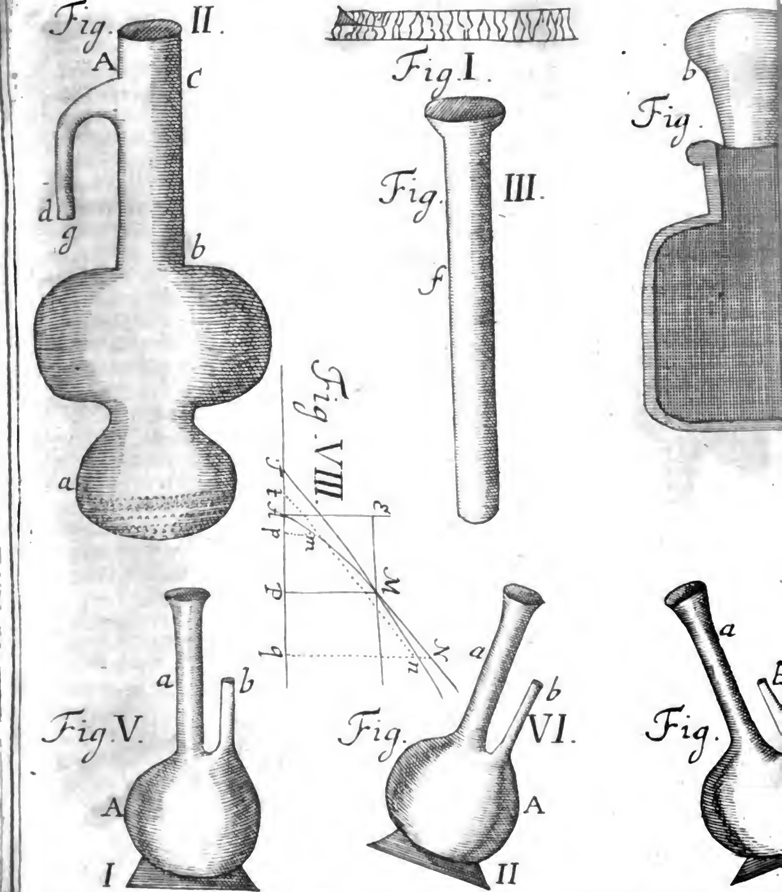
conſpectum prodiret. Nec externa tantum inteſtinorum facies tali ſpecie notabilis exſtitit, ſed & inverſo inteſtino eædem conditiones omnes comparuerunt, idem tumor, idemque in veſiculis ſuis contentus aer. Examinantur variæ, ab aliis deſcriptæ, tumorum in inteſtinis hiſtoriæ, ſed diſcrepare ab hoc omnes pronuntiantur. Quapropter Problematis more proponitur, num alibi, an ab Autore primum, ejusmodi tumor annotatus deſcriptusve fuerit. Rationes rei petuntur ex univerſali tunicarum celluloſarum indole, & ad morbos diſpoſitione, quapropter in illis emphyſemata, tympanitides, atque anaſarcæ, generari poſſint. Aſt tumoris ejusmodi flatulenti rationem a textura celluloſa inteſtinorum peti debere negat, quod ea ſit tunicarum intima inter ſe compoſitio & ſolidus admodum nexus, ut difficulter ad modum id fieri in pinguedine duplicis tunicæ celluloſæ reputet, quod tamen in reliquo corporis adipe ſuccedere, experientia loquatur. Quapropter in eam nunc Autor devenit ſententiam, flatus inteſtinorum per ſubſtantiam tunicæ interioris villoſæ ſibi viam pandere, & ſic in celluloſo inteſtinorum habitu diffundi. Deinde aerem inteſtinorum ſupponit admodum ſubtilem, ut per villos ad cellulas devenire poſſit; ex altera parte putat a muco inteſtinorum abraſo, a diducta interiore membrana, ita perviam fieri villoſam, ut difficile nunc non ſit, aerem ex cavo in cellulas digredi, & ibidem diffundi. Accedit cauſarum externarum poſſibilis effectus, frigus potiſſimum, quo transſpirantis tunicæ exterioris, ſicut vere transſpirat, & humore ſemper madet, effluvia cohibeantur, &, ut in emphyſema degenerent, adigantur. *Quinta* Obſervatione ejusdem Autoris *de Quadrupede volatili Ruſſiæ* differitur. Præmittitur de animalibus volantibus, quæ mediam quadrupedis & avis vitam degunt, Commentatio. Europa præter murem volantem, veſpertilionem puta, hactenus quadrupes volans animal nullum novit; Africa, America, Aſia, iisdem non caret. Deſcribuntur, & in Pinacothecis curioſorum exponuntur varia, canis ternatea volans, lacerta volans, piſces volantes, non tantum hirundo Salviani,

ſed

ſed omne genus mullorum, potiſſimum lyra & cuculus, quibus pinnæ ſunt findendo aeri inſimul accommodatæ. Careret Europa felicitate plura uno animantia quadrupedia volatilia producendi, niſi vel aliunde innotuiſſet, & nunc induſtria Autoris & fideli declaratione conſtaret, eſſe etiam confinibus Aſiæ animal quadrupes volans, quod nunc & per Moſcoviam paſſim, & in agro Petropolitano, reperiri intelligimus. Sciurum volantem appellat Autor ob caudæ potiſſimum prolixitatem & pilorum in illa longitudinem. Diſertis autem verbis aſſerit Autor, cutim eſſe, quæ alam mentiatur, dum ab extremo pede ad pollicem usque pedis anterioris in animali producitur; quapropter alatis quadrupedibus accenſendum haud ſit, utut volare non deſinat, ſiquidem incolæ affirment, magno impetu elatum iſtud animalculum ab arbore in arborem ferri. Cutis cum ſit illud volatus organon, intellectum fuit, pellem animalis in lateribus ejus luxuriare, nec carnibus preſſe incumbere, ſed diſcedere longius, & ab anterioribus æque ac poſterioribus pedibus tendi, prout vela ab antennis ducuntur. Duplex pellis ſtratum unum facit velum alæ analogum, mollique lanugine tectum. Deſcribuntur oſſa animalis, potiſſimum, quæ artubus inſunt, aliis animalibus analoga, niſi quod quatuor ſaltem huic inſint digiti, præterea & quatuor oſſa ſupernumeraria, a quibus velum illud cutaneum dependet, & a quibus ducitur. Eximia levitas animalculi inter cauſas progreſſus per aerem eſt. Accedit etiam forma animantis lata, plana, & ſtructura laterum tota membranacea cum flexilitate telarum, quæ a dorſo verſus alarum marginem excurrunt; quibus id efficitur, ut expandi aut contrahi pro lubitu cutis, dum volat animal, poſſit. Subnectitur interna partium ſtructura, & annotatur ductus Nuckianus ſalivalis ex glandula orbitæ juxta maxillares dentes ſuperiores, unde, ex canum genere eſſe beſtiolam, intelligi potuit. Aſpera arteria non annulis cartilagineis, ſed cartilaginibus polymorphis, conſtitit. Mira res fuit, iſtarum cartilaginum diverſiſſimas formas, quas Chalcographi opus diceres, perſpicere, & perſpectas depingere, neque raritate tantum

figu-

TAB. V ad Nov. Act. Erud. A. 1740. Mens. Jul. pa

figurarum, sed & colore coccineo splendente, guttur placere potuit. Insignis ille est visus naturæ lusus, vel destinatum potius & accommodum sono animalis consilium, quo figuræ inessent asperæ arteriæ animalis, quæ formis novem literarum Grammatices Russicæ, a nobis in *Tabula V Fig. 1* repræsentatis, convenirent. Novum id in Historia animalium non est, & ex historia Conchyliorum abunde comprobatum, literarum, variis gentibus usitatarum, similitudines in eorum crustis reperiri, vel characteres musicos ibidem depingi, unde volutarum Arabicarum vel Musicarum nomen. Literæ Sinenses habentur in scarabæo literato Sinensium. Plenam adeoque fidem habiturus est Autor, nec habet ipse, de quo vereatur, quando nobis elegantem adeo animalis rarissimi conditionem describit. *Sexto* loco *de Notis characteristicis ossium* differitur a Clar. *Jos. Weitbrecht*. In istam meditationem inductus fuit labore ossa dealbandi, & pro sceleto componendi, quem haud semel turbaverat casus, ossa disjiciens, & disturbans ordinem, quo factum fuit, ut turbata non statim, nec nisi cum tædio, componeret ossa. Unde cogitavit de medio cognoscendi ossa, & singula suæ seriei adjudicandi. Si enim *Vesalio* id negotium feliciter cessit, ut obligatis oculis tactu rescisceret, quod, cujusque loci esset, quod oblatum fuit, os; illam etiam de exercitatissimi Autoris ingenio & dexteritate concipiunt opinionem omnes, eum pro imaginationis suæ virtute singulis ossibus singulos characteres assignare potuisse. In pluribus sua sponte res succedit, dummodo non leviter quis ossium cognitione imbutus fuerit; in pluribus exercitio opus est. Capitis ossa facili negotio dignoscuntur; at, si caput, in singula sua ossa divulsum, objecti loco habeas, exercebitur tyro, donec ossa ossibus componat. In his respiciendum est ad sinuum, cavorum, apophysium, & sic porro, relationem & symmetriam. Vertebræ suis distinctis characteribus gaudent, ut non adeo magno labore dignoscantur. Vertebræ omnes colli processus spinosos habent bifurcatos, transversales foramine pervios. Prima corpore & processu spinoso destituitur; alteram odontoideus distinctam efficit; septima processum spinosum habet integrum;

TAB. V Fig. 1.

 tres

tres iſtas ſi ordinaveris, reliquas ex proceſſuum obliquorum planis, ſibi apte incumbentibus, facili negotio agnoſces. Vertebræ dorſi multa habent ſigna, corpus conicum, ſpinoſum proceſſum deorſum flexum, glenoideas pro capitulis coſtarum. Legitimam omnium appoſitionem ſymmetria docet. Lumbares dignoſcimus proceſſibus ſpinoſis craſſis & capitatis, transverſis validis, tertiæ validiſſimus ſuam vertebram prodit. Coſtarum ordo reſtituendus, ſi turbatus aliquando fuerit, non parvo labore conſtat. Ordinat autem easdem magnitudo diverſa; ſexta & ſeptima æqualis ſunt longitudinis, ceteræ impares. Prima omnium maxime arcuata; deinde capitulorum magnitudo ſuis ſinubus apta ſtatim docet, quæ coſta cui vertebræ ſit adjudicanda. Sed id arduum eſt ſcire, quæ dextri lateris ſit, quæ ſiniſtri, coſta; aſt ille nodus ſolvitur, ſi ſulcos attendas, in quibus vaſa intercoſtalis feruntur. Sulcum enim ſemper decet inferiorem partem reſpicere, & ſequentis coſtæ dorſum verſus inclinare. Si adeoque ſiniſtri lateris coſtam quis accommodaret dextræ, non tantum caput glenoideæ vertebræ non aptum eſſet, ſed & ſulcus eſſet in ſummo poſitus, quem declinare decet. Sternum, in ſua oſſa diffractum, nihil negotii faceſſit. Si ſcapulæ ſpina oblique ſurſum vergat, & acetabulum ſuo reſpondeat humero, cui lateri adſcribenda eadem ſit, dubii nihil reſtat. Curvatura claviculæ norma eſt cum proceſſu, cui ligamentum interclaviculare ineſt, cui lateri hæc vel vel illa debeatur. Oſſa innominata nullum movere poſſunt dubium, nec oſſa longitudinalia artuum inferiorum æque ac ſuperiorum; dummodo poplitem a genu, olecranon a flexura cubiti, dignoſcere quis noverit, reliqua facile cernat. Fibulam decet locum a corpore averſum ſemper reſpicere, ſicut & radium, quem proceſſus ſtyloideus, extrorſum vergens, ſuo lateri adjudicat. Oſſa carpi ordinantur, ſi eadem in duas diſpeſcas ſeries, & nominum probe memor ſis, dum ea, quæ capite gaudent polito, cuboides naviculare cuneiforme & parvum piſiforme *primi*, cetera, unciforme, capitatum, multangulare majus & minus, *ſecundi* erunt *ordinis*. Oſſa tarſi ſeptem facile cedunt, ſi aſtraga-

lum

lum tibiæ, calcaneum astragalo, naviculare capiti calcanei, cetera quadrangula inter se, componas. Primum pollicis internodium metatarsi vel metacarpi ossibus quadrat, reliqua magnitudine, relatione mutua, figura, prout quisque regulas sibi formare poterit, facile constabunt. Comparavimus regulas Autoris cum factis ipsis, & feliciter negotium succedere deprehendimus, sicut Tabularum ære sculptarum conspectus ideas characteristicas mire illustrat. *Septima* est Disquisitio Cl. *Jo. Georg. Gmelin de Augmento ponderis, quod capiunt quædam corpora, dum igne calcinantur.* *Boyleus* flammæ ponderabilitatem augmento corporum quorundam igne calcinatorum evicerat, sed, regulam non in omnibus valere, docuerunt experimenta, cum Antimonio instituta. *Bouleduccius* ejus uncias octo ad sex uncias septemque drachmas redegit; *Kunckelius* libram unam unciis tribus minorem intellexit a calcinatione. Cl. Autori res ita successit, ut, cum octo uncias ad sex, calcinando redegisset, aucto igne, hisce sex, porro sex, drachmarum augmentum accederet. Quapropter, etsi decrementum Antimonii, qua partem sulphuream, in propatulo sit, incrementum tamen, qua partem metallicam, ipso decremento majus extra dubium versari debet. Ustoriis potissimum speculis intellectum fuit a *Du Closio*, Regulum Antimonii, in marmore tritum, augmentum habuisse, quod *Hombergus* quoque, *Stahlius*, aliique, perfecerunt. Objicit Autor, nec suis satis experimentis, quæ ejus est modestia, fisus, de regulo quidem antimonii rem comprobatam esse, at antimonium ipsum adhuc in dubio versari, verumne augmentum ceperit, siquidem & *Kunckelius*, & ipse, calcinationem vase terreo susceperint, cujus, & spathæ ferreæ, qua massa agitur, partes abrasæ pondus massæ auxisse potuerunt. Accedit & id, in ignis gradu moraque ignitionis multum latere, quo verum augmentum rescisсatur, quando verum est, ultra modum ignitum antimonium decrevisse. Augmenti materiem alii τὸ φλογιστὸν, alii igneas particulas, esse affirmant. Hypothesi serviunt, qui, cum, sulphur avolasse, haud negare possint, nunc de-

denuo illud accedere pro augmenti ratione reddenda optent. *Kunckelius* ad gravitatem ſpecificam eapropter auctam provocat, quia compacta nunc igne corpuſcula facta fuerint, quæ antea, corpore adhuc aere pervio, levius penderent. Ut certior eſſet partim de vero incremento, num ex mutata interna partium ſtructura, num ab acceſſorio quodam, contigerit, partim de eorum, quæ abſcedunt, proportione, in vacuo ſub campana varia ſupellectile calcinationem inſtituit, avolantes etiam partes ſedulo arte chemica collegit, comparavit, & totius calculum, paucis granis forte diſcrepantem, feliciter duxit. *Octavo* loco ad *gravitatis Liquorum differentiam* cognoſcendam, Autore *J. G. Leutmann*, media proponuntur. *Fiat inſtrumentum vitreum* A, (nam propria verba addenda ſunt, ne, prout in ejusmodi rebus mathematicæ accurationis fieri ſolet, peregrinis interpretationibus aliquid abſcedat,) *ejus globus vitreus infimus a plumbo comminuto ad tertiam, & quod excurrit, partem repleatur, usque dum inſtrumentum* A *in vitro aqua repleto mergatur ad* b *circiter. Injiciatur cera raſa in bullam inſtrumenti* a, *& ita diſponatur plumbum, ut in aqua natans inſtrumentum tubulum* c *perpendiculariter erigat. Tunc caute eximatur ex aqua, ne plumbum alium ſitum occupet, & admoveatur igni, ut cera liquefacta, & iterum refrigerata, involvat & contineat plumbum, quo minus alium ſitum aſſumat. Inſtrumenti* A *tubulus* c *habeat brachium dependens* d, *ſolido ex vitro, tantæ longitudinis, ut ejus extremum* g *etiam in leviſſimo liquore, e. g. Spiritu vini alkahol. non attingat ſuperficiem. Deinde paratus ſit tubulus* f, *in inferiore parte clauſus. Is imponatur in inſtrumentum* A, *ut ceram coagulatam attingat. Inſtrumentum immittatur in vitrum aqua repletum, & injiciatur in tubulum* f *tantum plumbi, donec brachium* d *ſuperficiem aquæ lambat, poſtquam extremum* g *pinguedine aliqua fuerit illinitum. Poſtea eximatur inſtrumentum* A, *& in liquorem alium, priore graviorem, e. g. aquam ſalſam, immittatur, &, quia brachium* d, *propter altius natans inſtrumentum, non attinget*

TAB. V Fig. 2.

Fig. 3.

get superficiem aquæ, injiciantur ponduscula cylindriaca orichalcea, exacte ad trutinam docimasticam librata, tot, quot requiruntur, ut brachium d *superficiem liquoris etiam lambat. Tandem ponduscula eximantur, & gravitates eorum, in ipsis signatæ, colligantur, & apparebit, quanta inter utrasque aquas sit differentia specifica gravitatis. Si vero experiri cupias, utrum differentia liquorum, per instrumentum inventa, respondeat proportioni, quæ indicatur a bilance, ad quam liquor uterque libratus est, hoc modo age: Assumatur lagena vitrea* A, *cui embolus vitreus* b *ita terendo aptatus est, ut ad tertias repleta lagena spiritu vini, si inverso modo statuatur in loco, soli, vel calori ad fornacem, exposito, per 12 horas, expansus per solis calorem liquor, & aer, ne guttulam quidem exprimere valeant de Spiritu vini, in embolum incumbente; id quod indicio erit exacte clausæ lagenulæ. Tunc repleatur lagena liquore aliquo librando, usque ad summum, imprimatur embolus, ut superfluat liquor, abstergatur linteo, & libretur ad bilancem mediocrem, sed celerrimam, qualis mea, quæ 5 libr. aggravata adhuc* $\frac{1}{4}$ *gran. superpondii indicat, & colligantur pondera. Hoc etiam instituatur cum altero liquore, eodem modo, & ponderum differentia indicabit differentiam liquorum specificam. Deinde, eodem tempore, liquores iidem, qui in lagena fuerunt, examinentur per instrumentum antea descriptum, & invenies, quod concordet proportio differentiæ gravitatis specificæ, utroque modo quæsita inter binos liquores.* Magnus Hombergus *egregium etiam dedit modum, quo mediante idem volumen diversorum liquorum obtineatur. Scilicet lagenulam vitream* A, *cum præcedente tubulo breviori* b, *qui lagenulæ collum* a *est, adornavit. Per hunc infusi liquoris tantum effluit, quantum tubulus* b *permittit, & sic idem volumen liquoris remanet in lagenula, qualiscunque etiam is fuerit. Mihi vero aptior videtur modus, a me propositus, cum lagena embolo clausa, quia* Hombergii *instrumentum postulat situm in plano horizontali* I, *ut id perpendiculariter erigatur. Declivi enim in plano positum* II *aut plus liquoris remanet in lagenula, aut minus* III, *prout situm fuerit nacta. Et, quan-* *quam*

TAB. V Fig. 4.

Fig. 5. Fig. 6. Fig. 7.

quam exigua percipiatur differentia, tamen aliqua invenitur, libratis liquoribus ad bilancem exactam. Deinde clausum mea methodo vitrum una cum liquore librari potest, sine effusionis metu, & gravitas vitri subtrahi; quod ad plura experimenta valde utile atque commodum inveni. Ultima est *de Salibus alkalibus fixis plantarum*, Autore *J. G. Gmelin*, Commentatio. Magni momenti quæstio visa fuit, num omnium plantarum salia fixa ejusdem indolis sint, num eorum quædam sit diversitas. Quapropter ad dirimendas lites vel eorum, qui nimia distinctione delectantur, vel eorum, qui breviter perorant, opus est, ut plantarum salia fixa purissima sint. Fiunt autem pura terreis pinguibus atque acidis, fiunt etiam impura diversis, quibus cremantur, ignibus, vel certe dubiæ originis his ipsis efficiuntur. Quapropter, quo felicius in examine progredi quis possit, igni lucido parcendum est, gliscere decet herbam, cujus sal impetramus, non in flammam erumpere, & aquæ debet esse selectus, quam frigidam destinare ad lixivium debemus. Quamvis enim in generalibus conveniant omnium Alcalinorum texturæ, uniuscujusque tamen plantæ sal diversi quidpiam ab aliis obtinere, & specificum esse, analogia & ultimi finis, quem plantæ intendunt, consideratio suadet. Operosissima methodo progressus Autor, singulorum salium, ex singulis plantis prolectorum, colores, pondus, aliaque, descripsit. Color fusco-cinereus inest Artemisiæ, Centauro minori, Chærefolio; salibus Saniculæ candicans Pulmonariæ albus, & sic in reliquis. Cuscuta viride, Filix nigrum, habuit. Pondus cinerum ad plantæ pondus inæquale fuit. Pulmonaria septimam, Tussilago nonam, Plantago undecimam, aliæ aliam sui partem, dederunt. Nec Lixiviorum eadem fuit facies. Anserina, Trifolium fibrinum, Cuscuta, herbeum aquæ adfusæ colorem dederunt; Tanacetum, aliæque, viridem; sed aliquot diebus post omnium color fuit limpidus. Sapor Lixiviis diversus, Fumariæ, Rutæ, &c. acris, Barbæ Capræ dulcis, & sic porro. Phænomenorum, quæ alcalicis salibus vulgo moveri solent, ut Vitrioli Martis colorem mutent, Heliotropii succum, vel Syrupum Violarum, alterent, scorias

Re-

Reguli Antimonii rubro colore tingant, aliorumque, curatissima habita fuit ratio. De differentia Alcalinorum cum dubitare haud liceat, durum tamen est, dicere, in quo differentia ista consistat. Supponitur, pingue, acidum, terreum omne, absumtum esse; removetur sententia *Godofredi (Geoffroy)*, in omni sale ferri micam esse. Interea ita omnis plantæ materies absumi haud potuit, quia terræ sulphurumve rudimenta supersint; quapropter ex salium linguam afficiendi modo, ex conflictus cum acido gradu, & colorum immutationibus, concluditur ad resinosi, acidi, vel terrei, a sale inseparabilis, & torturam flammæ superantis, modulum, & in quocunque sale temperamentum. Retinere salia suarum plantarum virtutem specificam, & eandem vere in corpore producere, in dubium vocatur eapropter, quod diversæ texturæ salia eodem effectu gavisa fuisse deprehendantur. Interea non abest a sententia, posse aliquo subtilissimæ plantarum & incombustibilis partis afflatu tactum esse sal, ut diversitas exinde effectuum quædam sperari possit.

Fuimus in recensendo hoc *Volumine* jam satis longi; itaque ex *Classe historica* nihil præter titulos Dissertationum, quarum sunt *quatuor*, a Celeberrimo olim *Theoph. Sigefr. Bayero* conscriptæ singulæ, huc transscribemus. Harum *prima Conversiones rerum Scythicarum temporibus Mithridatis Magni & paulo post Mithridatem* exponuntur; *altera Numus quidam Ægiensis* sistitur, & accurate describitur; *tertia Fasti Achaici* delineantur; *quarta* denique iidem *Fasti* illustrantur.

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ Rationalis Systematicæ Tomi IV Pars V, doctrinam morborum ac vitiorum, externas potissimum partes affligentium, perspicua & demonstrativa methodo tradens.

Halæ Magdeburgicæ, prostat in officina Rengeriana, 1739, 4. Alph. 1 plag. 18.

Pro-

Propius nunc abeſt a meta Illuſtris Autor, ſtadium, quod in condendo immortali Medicinæ Syſtematicæ Opere decurrendum ipſi fuit, adeo feliciter & tam laudabili contentione emenſus, ut omnes ejus *Tomi* doctrinæ ſolidioris copia & delectu, ordinis concinnitate, dictionisque perſpicua quadam & eleganti facilitate, ſibi admodum ſimiles videantur. In *octavo* hoc *Volumine* ii inprimis morbi explicantur, qui in extrema cute ſui veſtigia prodere ſolent, atque magnam partem ad Chirurgiam pertinent. *Caput I* de Scorbuto agit, quem Ill. Autor in ſumma ſuccorum vitalium impuritate & corruptione, vitæ ſanitatique inſenſiſſima, conſiſtere opinatur, quando nunc fluida materia valde viſcida, fixa, terreſtris, ſalina, acida, nunc biliosa, ſalino-alcalina, ſulphurea, abundat & dominatur. Unde ſcorbutus vel a cauſa frigida, vel calida, deducitur, cui tertiam adhuc ſpeciem Noſter adjecit, a fluidorum vappeſcente, & in putridam corruptionem vergente, diatheſi derivandam, quæ utique pejoris indolis & naturæ reperitur. Ad præſervandum curandumque hunc morbum cauſæ inprimis tollantur, & diæta ratione aeris, victus, potus, motus corporis, aliarumque rerum, recte inſtituatur. Porro autem humores impuri, ſalſi, acres, ſulphurei, diluantur ac temperentur, tenaces viſcidique diſſolvantur, occluſi viſcerum & colatoriorum meatus reſerentur, totumque partium nervoſarum ac muſculoſarum ſyſtema valde debilitatum corroboretur. *Caput II* de Sphacelo a cauſa potiſſimum interna exponit, eumque in certa tantum parte obortum deſtructo & ſublato ſanguinis per eandem circulo adſcribit, unde craſis ſanguinis & mixtio naturalis perit, fluidum a ſolido ſeparatur, & ob moram particulæ ſulphureæ mobiles avolant, motuque inteſtino fermentativo unio varii generis partium diſſolvitur, unde fœtidiſſima fit putrilago. Quando enim progreſſivus ſanguinis motus deſinit, protinus fluidum aereo-æthereum, in ſanguine contentum, pariter atque externum incumbens, calore ſuo motum alienum internum ſeu inteſtinum inducit, qui texturam & vinculum earum partium deſtruit. Quando a cauſa interna fit ſphacelatio,

tio, ortus potiſſimum in ſanguine, ejuſque prava conſtitutione, eſt quærendus. Ut itaque, toto membro emortuo, amputatio unicum eſt remedium; ita, quando pars tantum necroſi laborat, ea adhibere decet medicamenta, quæ ſanguinem benignum reddunt, obſtructiones removent, & laudabilem ſanguinis influxum refluxumque in partem corruptioni proximam promovent, ut hac ratione, quod ſanum eſt, defendatur, emortuum facile ſeparetur, & laudabile pus, quod optimum convaleſcentiæ ſignum eſt, generetur. Qua occaſione ſimul duæ formulæ externorum medicamentorum, ad putredinem arcendam comparatorum, itemque potionis internæ, ſubnectuntur. *Cap. III* purpuram præſertim chronicam, tanquam ſcorbuti ſobolem, Ill. Autor explicat, & rubram quidem a ſero impuro, ſalſo, acri, ſulphureo, excrementitio, albam autem & acutam miliarem a lympha & ſucco nutritio, ad acidam, vappidam, putridamque, naturam accedente, chronicam denique a partibus ſalino-ſulphureis acribus ſeri, quod non per emunctoria, cutis præcipue colatorium, exterminatur, ſed remanet, & deteriorem naturam calido motu inteſtino induit, derivat. Ad purpuræ latiorem progreſſum multum contuliſſe potus calidos, maxime Caffeæ, copioſius propugnat. Præſervatio poſtulat abſtinentiam ab omni cereviſia, potumque ejus loco idoneum alium, motum corporis, & convenientem victus rationem, curationes per lac & aquas minerales, menſiumque & hæmorrhoidum fluxum in naturalem ordinem reducendum. Purpuræ chronicæ curatio requirit accuratum regimen cum lenioribus diaphoreticis. Ad avertendam vero acutam gravidæ & puerperæ rite tractentur. *Caput IV* ad luem veneream pertinet. Hæc ſola contagione propagatur. Ejus veneni indoles etſi difficillime cognoſcitur, & propemodum adhuc ignoratur, putat tamen Noſter, ſi quid omnino affirmandum ſit, veneni contagioſi indolem in tenuiſſimo fluido ſulphureo, ſive phlogiſto æthereo & fermentativo principio, conſiſtere, quod, ulterius diffuſum, reliquos corporis humani ſuccos eadem labe contaminat, ut plane alienam & naturæ

prorſus adverſam, putridam, vappeſcentem, & viſcidam, craſin adſciſcat. Quamobrem opus eſt, ut tota corruptorum humorum maſſa ex univerſo corpore, & minimis ejus vaſculis, & receſſibus, per omnia emunctoria foras expellatur, quod fit vel per largiorem, pauloque diutius durantem, ſudorem, vel per copioſum, debito tempore inſtitutum, ſalivæ profluvium. *Cap. V* puſtuloſos & pruriginoſos varii generis affectus cutis aggreditur, ſcabiem nimirum benignam malignamque & veneream, impetiginem, herpetem miliarem & exedentem, zonam igneam, elephanthiaſin, morbum Lazari, alioſque. Omnium eorum cauſa vera, proxima, & immediata, refertur ad ſerum impurum, viſcidum, & acre, quod in tenuiſſimis cutis tubulis, ſtagnando, nerveasque fibrillas lancinando, & levem ibi inflammationem producendo, varias roſiones, puſtulas, & exulcerationes, efficere, adeoque ſingulos iſtos cutaneos morbos, cum omnibus ſymptomatibus, excitare valet, ut hinc differentia illorum cutis affectuum, texturæ cutis, ſecundum ætates diverſæ, tribuatur, morboſque cutis certa ætate certas partes occupare aſſeratur. Summa omnium indicationum eo redit, ut corruptorum, glutinoſorum, & acrium, humorum maſſa e corpore educatur, deinde, ut boni & natura amici ſucci ingenerentur, & denique, ut externis quoque remediis detergentibus, conſolidantibus, & exſiccantibus, partes a doloribus, tumoribus, pruritu, & ulceribus, liberentur. Id quod, pro varia ratione locorum, quibus inhærent hi morbi, corporum, & temperamentorum, item habitus corporis, & vitæ generis, variis medicationibus peragitur, cujus rei cauſa & nonnullæ formulæ ſingulares hic ſubtexuntur. *Caput VI* de omnis generis ulceribus, tam benignis, quam malignis, præſertim cancroſis, differit, eorumque cauſam proximam non tam in mixta ſalina acrimonia, quam potius formali humoris putredine, collocat, quæ non modo inteſtino motu texturam & unionem ſolidorum plane diſſolvit, ac deſtruit, particulisque ſulphureis, a terrearum partium vinculo ſecedentibus, fœtorem

rom excitat teterrimum, verum etiam, mirifice se multiplicando, humores & partes solidas adjacentes eadem putredinis labe inficit, contaminat, & corrumpit. Curatio interna, pro varietate causarum, absolvitur sanguinis missione, evacuantibus, decoctis sanguinem repurgantibus, aqua communi, & minerali. Externæ autem inflammationis & adfluxus humorum ratio habeatur, ulcus mundetur, excrescentiæ, cariei, & ulceribus sinuosis, obviam eatur, ipsum denique ulcus occludatur, & conglutinetur. Multa hic sigillatim de scirrho & cancro, tumoribus quoque glandularum benignis, aliisque, commemorantur, formulæ item remediorum recensentur. *Caput VII* circumspectam ulcerum fistulosorum curationem enucleat. Oriuntur ea a succorum vitalium, maximeque lymphæ, impuritate, antecedente in principio partis inflammatione, unde corruptio & pus generatur, quod acrimonia sua partes magis corrodit, cavitatemque & sinum effingit. In curandis iis eo respiciendum est, ut, si qua humorum dyscrasia subsit, ea commodis remediis corrigatur, callus & scirrhosa durities, sine cujus remotione nulla constans expectanda est curatio, perite tollatur, ossium, si qua sit, caries auferatur, & denique fistulæ mundentur, fibræque conglutinentur, & cavitas nova carne repleatur. Proxime nunc expectamus librum de morbis infantum, quo Ill. Autor amplissimo Operi pulcherrimum imponere colophonem decrevit.

DISSERTATIO DE STRUCTURA ET MOTU musculari, Autore ALEXANDRO STUART, M. D. Collegii Reg. Med. Londin. & R. S. S.

Londini, sumtibus Societatis, 1738, 4.

Plag. 19 ½, Tabb. æn. 5.

Publica Academiæ Burdigalensis invitatione excitatus Cl. Autor, ad indagandam motus muscularis causam, a pluribus Viris doctissimis varie expositam, nondum tamen penitus excussam, animum appulit; cumque scriptum ejus inter illo

tempore exhibita optimum, præmioque propoſito ab Academia digniſſimum, declaratum fuerit, publici id juris facere non dubitavit. Cum vero motus machinæ cujuscunque non niſi perſpecta intimiori ejus ſtructura intelligi poſſint; in illa muſculorum machina ante oculos Lectorum ponenda potiſ-
Cap. I. ſimum elaborat. Sub initium paucis de motu, ejusque cauſa primaria, agit, quem ſucceſſivam exiſtentiam corporis in diverſis partibus ſpatii & temporis, ordine numerico ſpatiorum & temporum ſibi mutuo ſuccedentibus, definit, eumque materiæ non eſſentialiter inhærere oſtendit, atque, cum corpora perfecte dura in puncto occurſus ſemper aliquot gradus motus ſui amittant, & iis repetitis demum perfecto quieſcant, idemque de corporibus elaſticis valeat, cum perfecte elaſtica ſunt, id eſt, quæ corpus impingens eadem vi repellant, qua acceſſit, non dentur, ſicque omnis rerum natura ad quietem tendat, ut motus ſemper idem & æquabilis conſervetur, opus eſſe rectore monet, qui res quascunque movendi poteſtatem habeat, licet ipſe non moveatur, quem in hoc univerſo Deum
II. eſſe, pluribus evincit. In corpore humano, quod motibus naturalibus vitalibus & animalibus agitur, ad binas priores ſpecies præſentiam & unionem animæ, ad tertiam imperium ejusdem tanquam cauſam non mechanicam, concurrere agnoſcit.
III. Omnis motus animalis inſtrumentum eſt muſculus, tanquam organum, ex ſolidis & fluidis certa lege conflatum, cujus motu ſolida, quibus affigitur, ad ſe invicem accedunt, vel diſtrahuntur, affluentia contentaque fluida propelluntur atque
IV. expelluntur. Omnis muſculus cingitur tunica adipo-celluloſa, quæ vaſorum, ad eum tendentium, faſciculum non exterius tantum cingit, ſed & cum iis ad intima delatum, cuilibet viſibili fibræ involucrum tenuiſſimum præbet, eandemque lubricat, ope liquidi, in ejus cellulas ab arteriis ſe-
V. creti. Inter vaſa, ad muſculum abeuntia, eumque magna ex parte componentia, proximam attentionem meretur nervus, qui, ex ſubſtantia medullari originem ducens, uno faſciculo numerum indefinitum fibrillarum nervearum ad muſculum, cui inſeritur, deducit, illasque ſtatim ab ingreſſu mu-

ſculi.

ſculi undiquaque ramis ad angulos plus minuſve acutos diffundit; quod muſculos aqua maceratos inſpiciendo patet. Dum enim fibras carneas caute ſine divulſione ſeparamus, fibrillæ nerveæ margaritarum colore ſplendentes cernuntur, extremitates in fibras carneas immerſæ evaneſcunt. Qua occaſione de cerebri ſtructura vaſculoſa, facta ibidem ſecretione fluidi tenuiſſimi, dulciſſimi, mobiliſſimi, minime cohærentis, aut coagulationi obnoxii, ejuſdemque in tubulos nerveos medullares, immediate ex corticali ſubſtantia eductos, derivatione, ſuccincte agit. Cum autem ab hoc fluido perfecte homogeneo tot diverſi variis in partibus effectus producantur; illam diverſitatem a variante organorum ſtructura pendere notat, vulgusque, communi ſenſu ductum, rectius aſſerere, mentem in oculo videre, in aure audire, quam multos, qui ſenſorium aliquod commune in cerebro conſtituant; quod nec illo experimento evincatur, cum nervo inter cerebrum & organon ligato diſciſſo aut aliter vitiato ſenſus motusque in organo pereat, ſiquidem illud ob denegatum perennem influxum laticis nervei, non vero ob impeditam undulationem retrogradam, contingat; ut adeo omnem nervi extremitatem infimam cerebrum eſſe organi, ubi terminetur, cenſeat, &, mentem ubique in corpore eſſe præſentem, ibique ſenſibus & motibus præeſſe, concludat, de cujus attributis, materiæ nulla ratione competentibus, fuſius contra *Lockium* aliosque argumentatur. Præter nervos ad muſculos copioſa feruntur vaſa ſanguifera, arteriæ & venæ, illæ aortæ, hæ vero venæ cavæ, ſoboles, quorum trunci, membro alicui communes, prope muſculorum origines in diverſos abeunt ramos, quorum ſinguli in muſculum proxime ad nervi ingreſſum inſerti, per omnem muſculi carnem ramatim, uſque dum viſui inſenſibiles fiant, eodem cum nervo tramite diſtribuuntur; cum vero ultimi arteriarum & nervorum fines inter ſe nectantur, nec ulla fiat extravaſatio, & ſanguis copioſus in muſculum influat, brevique ſine notabili ſecretione iterum effluat, patet, illum pro muſculi functione, id eſt, motu, eo deferri. Conſtat vero, arterias ac venas eſſe elaſticas, & ſibi Cap. VI.

sibi permissas arctari & abbreviari, secus ac nervos; quod illo exprimento probat, cum arteriam venam & nervum canis cruralem simul cum filo lineo crassiore παραλλήλως colligatos exsecuerit, nervumque cum filo parallelum mansisse, sanguifera vero brevi contracta, & dimidio, quam ante, breviora facta, adverterit. Sanguinem ex globulis minutissimis pariter elasticis componi, observationibus *Leeuwenhœckii* confirmat.

Cap. VII. Tendo invenitur in origine, fine, medio, extremisque musculorum lateribus, ac, avulsa caute fibra carnea, semper tendinis portio, utrinque extremitatibus adhærens, sequitur, atque colore, firmitudine, defectu elasticitatis, & divisibilitate, ad nervum accedit; unde, tendinem esse nervorum, in musculo dispersorum, per medium fibrarum carnearum transeuntium productionem, colligit, stamina vero illa rubicunda, in parallelo sibi invicem situ apposita, vulgo carnis nomine venientia, fieri ex arteriis & venis densissime consitis, hinc itidem elasticitate gaudere, arbitratur.

VIII. Fibram ultimam muscularem esse nervi in musculo productionem, sanguiferis densissime tectam, quæ his iterum exuta in tendinem abeat, ex præmissis infertur, iterumque, observatis *Leeuwenhœckianis* in subsidium vocatis, quæ illam referre figuram unionum, funiculo trajectorum, ostenderunt, catenam vesicularum cum filamentis nervorum continuarum, in superficie sua sanguiferis tectarum, censet, adeoque nervos fluidum suum in has vesiculas ultimo infundere, illasque distendendo suam symbolam ad motum muscularem conferre, concludit. His ex Anatome de structura musculi præmissis, definitiones & theoremata quædam ex mechanicis, hydrostaticis, & hydraulicis, desumta, subjungit, corporum elasticorum, ut & canalium fluido elastico plenorum, æquilibrium, & ab æquilibrio ad motum determinationem, demonstrantia, illisque ad corpus humanum applicatis, talem

IX. X. motus voluntarii musculorum ideam elicit. Vesiculæ, fibras musculares componentes, in membro ab actione quiescente in musculis antagonistis sunt in æquilibrio, atque tunc verosimiliter figuram ovalem obtinent, modiceque fluido ner-

nerveo ſunt repletæ, quo in ſtatu aptiſſimæ ſunt, ut pro arbitrio mentis in motum deduci poſſint. Si enim anima ad originem nervi, ad alterutrum horum muſculorum tendentis, paulo plus fluidi nervei impellit, inde veſiculæ ejus dilatabuntur, & globoſæ fient, vaſa ſanguifera, per illas reticulariter diſpoſita, arcuatim expandentur, & majorem ſanguinis copiam recipient, unde eo tempore muſculus maxime tumebit, ſpiritibus & ſanguine plenus, quem ſtatum inflationem, ſeu diaſtolen, muſculi appellat Cl. Autor. Jam vero vaſa ſanguinea cruore turgida, & ſic elaſticitate aucta, nitentur veſicularum cava arctare, easque ad ſummum contrahent, fluida in loca minimæ reſiſtentiæ, ſanguis in venas, ſpiritus per tendinum fibras in perioſtium, expellentur, novus ſanguis & latex nerveus influere nequeunt, ob veſicularum contractionem, & vaſorum curvaturam, unde muſculus brevior & tenuior fit, ſimul palleſcit & dureſcit, quem ſtatum proprie ſyſtolen vel contractionem muſculi dicendum putat. Dum hæc contingunt in muſculo acturo, antagoniſta, qui antea in æquilibrio cum illo erat, minus ſanguinis accipit a communi utriusque vaſorum trunco. Quod enim alteri accreſcit, huic detrahitur. Hinc vis ejus elaſtica minuitur, vaſa & veſiculæ elongantur, parum fluidi admittunt, contenta expelluntur, muſculus fit tenuior ac debilior, & pallet, idque eadem proportione, qua alter fluidis & robore augetur. Adeoque ſpiritus animales non niſi ad diaſtolen muſculi vim conferunt, cum in præcipua parte, nempe contractione, nil agant, ſed patiantur expulſum. In ipſa diaſtole cauſæ determinantis ſolius fere rationem habent, quatenus ſanguini faciliorem ingreſſum præſtant; maxima vero vis muſculi in motu debetur elaſticitati vaſorum, per ſanguinem affluentem auctæ. Dominium animæ in motu voluntario ab æquilibrio naturali muſculorum antagoniſtarum pendere, eoque deſtructo perire, hoc potiſſimum experimento confirmat: ſi muſculorum cujusvis membri vel extenſorum vel flexorum tendines transverſim diſcindantur, hi muſculi ſtatim verſus origines ſuas ad ſummum usque contrahentur, antagoniſtæ integri membrum verſus ſuam rapient originem, quod poſtea

ſtea perpetuo flexum vel extenſum manebit, muſculis his ſua ſimplici elaſticitate contractis, nullo mentis conatu aut ſpirituum impulſu amplius extendendis aut inflandis, ſed æque extra dominium voluntatis poſitis, ac alii ſolitarii, cor, pulmones, inteſtina. Neque aliam in æquilibrio muſculorum eſſe poſſe veſicularum figuram, quam ovalem, id eſt, mediocriter expanſam, probat, ſiquidem globoſa ulteriorem expanſionem impediret, ſumma vero contractio utrinque vel extenſio omnem ulteriorem mutationem tolleret, cum alter muſculus contrahi nequeat, niſi oppoſitus per æqualem extenſionem cedat, quod in ovali figura commodiſſime utrinque fieri poteſt. Etſi vero proportio momenti impulſus fluidi nervei ad elaſticitatem muſculorum fere infinite parva cenſenda ſit; illam tamen motui voluntario propter æquilibrium muſculorum ſatis idoneam, & in ſtadio omni motus eandem eſſe, ex principiis hydroſtaticis evincit, ubi in vaſis brachiorum inæqualium tantillum aquæ per tubum longum diametri minoris in vas ſuppoſitum diametri majoris, ſimili fluido repletum, vas illud diſtendi videmus, etſi ponderibus magnis onuſtum; quod, aucta vaſis ſuppoſiti diametro, momentum impulſus fluidi per tubum minoris diametri eadem proportione augetur, propter velocitatem fluidi ſecundum axem tubi ratione reciproca quadratorum diametrorum neceſſario auctam. Quam exiguus vero impulſus fluidi per nervos, ſive a voluntate mentis, ſive a cauſa mechanica, excitatus, ad motus inſigniores producendos ſufficiat, inſuper experimento in rana viva inſtituto illuſtrat; quam brachiis ligatis & affixis utrinque machinæ ligneæ, lateribus cruribusque libere dependentibus, ſuſpendit, deinde, capite a vertebra prima colli, forfice detruncato, ſpecilli extremitatem ad planitiem perfectam limatam, in foramen vertebræ primæ, ſuper medullæ ſpinalis extremitatem inferiorem, leviter intruſit, unde eodem temporis puncto muſculi flexores membrorum inferiorum omnes extenſi in ſummam contractionem impulſi ſunt; eodem vero ſpecillo in foramen occipitii adacto, convulſi ſunt oculi & oris muſculi. Plura, quæ ad explicationem hujus experimenti adjecit Cl.

Cap. XI.

Au

Autor, ne nimis longi ſimus, ſilentio prætermittimus, ut & ea, quæ ultimis *Capitibus* de ſtructura & motu inteſtinorum, atque pulmonum, eleganter expoſuit, ex quarum partium motus analogia, cum natura unico artificio plurima perficiat, occultam machinæ muſcularis ſtructuram & operationem clarius intelligi poſſe ſperat, quæ, in ipſo Opere concinne tradita, evolviſſe, Lectores harum rerum curioſos non pigebit.

A MATHEMATICAL TREATISE, CONTAINING a Syſtem of Conik-Sections, with the doctrine of Fluxions and Fluents, &c.

id eſt,

TRACTATUS MATHEMATICUS, CONTINENS Syſtema Sectionum conicarum, cum doctrina Fluxionum & Fluentium, variis materiarum generibus applicata: nec non collectionem ſelectam Problematum Phyſico-Mathematicorum utiliorum, multorumque novorum; Autore JO. MULLERO.

Londini, apud W. Innys & R. Manby, & J. Nourſe, 1736, 4. Alph. 2 plag. 10, Tabb. æn. 14.

Cum permulti ſint, a ſtudio Matheſeos ſublimioris vel eo nomine deterriti, quod nimium laboris temporisque expoſcat materiarum, quæ ibi proponuntur, accurata cognitio; bene de ſcientiis mereri eos omnino dixeris, qui omni ſtudio ac opere id agunt, ut abſtruſiores doctrinæ mathematicæ ad facilitatem, quam fieri quidem poteſt, maximam revocentur, viaque plana & tuta pandatur, quam calcantibus præclaros in ſcientia nobiliſſima profectus, non inſigni adeo temporis & operæ diſpendio, facere detur. Id non male aſſecutus videtur Clariſſimus Operis hujus non inelegantis Autor. Quamvis enim plurima, quæ in eo propoſuit, dudum ſint cognita, & in permultis optimæ notæ libris tradita; viſum tamen ei fuit, methodo faciliore utique opus eſſe, qua rem brevius expediret, & ordinem naturæ rei magis accommodum teneret. Sed videamus, age, quid præſtiterit Autor, ſummaque Operis capita paululum delibemus. Primo quidem loco Sectionum conicarum concinna epitome exhibetur. Ea non ſolum propoſitiones præcipuas, a Clariſſimis viris paſſim demonſtratas, comprehendit, ſed aliquot

novas quoque. Omnes illæ propositiones, quarum scientia ad lectionem Principiorum *Newtoni* requiritur, singulari cura sunt pertractatæ. Considerantur autem conicæ Sectiones præcipue in plano: deinceps, paucissimis licet, in solido. Methodus hæc est, ut calculi analytici multus existat usus. Pauci sunt, aut prorsus nulli, Autores Angli, qui in Sectionum conicarum Elementis eum adhibendum duxerint, veterum demonstrandi rationem semper amplectentes, quæ tyrones non parum perturbat moraturque, licet in se solidissima. Porro operam dedit Autor, ut propositionum pleræque ad omnes simul coni Sectiones pertinerent. Quodsi scilicet detur recta linea determinata, $=a$, sumaturque abscissa quælibet x, ita, ut ejus complementum ad a sit $=a-x$, sitque y ordinatim applicata respondens abscissæ x; ex curvæ generaliter dicuntur Sectiones conicæ, in quibus rectangulum ex x in $a-x$ sive $ax-xx$ est ad quadratum ordinatæ y^2, ut constans a ad aliam constantem p. Ut enim hæc proprietas ad parabolam accommodetur, facienda solum est $a=\infty$, tuncque xx evanescet respectu ax; unde in hoc casu $ax : y^2 = a : p$, unde $ay^2 = apx$, sive $y^2 = px$, quæ est æquatio ad Parabolam. Quodsi fiat $a=p$, tunc existet Sectio conica circulus. Apparet ideo, proprietatem hancce generalissimam ad omnes pertinere coni Sectiones, perspiciturque, quid factu opus sit, ut ad unamquamque singulatim, si opus est, applicetur. In ducendis Tangentibus ad quævis Sectionum puncta ea methodo utitur Autor, quæ & ipsa communis est omnibus, & deducta ex proprietatibus focorum. Proprietates diametrorum facili non minus ratione expedire docet. Propositiones quoque difficiliores, e. g. de describenda Sectione conica, quæ per quatuor aut quinque puncta data transeat, vel rectas positiones datas tangat, inserit, quarum solutiones, a *Newtono* in Principiis suis datas, sua methodo demonstrat. In eo quoque versatur, ut areas conicas, variasque earum portiones, ut sectores segmentaque inter se comparet. Tractationem de Sectionibus conicis excipit Methodus Fluxionum directa & inversa, cujus regulas alio modo invenire docet Autor, quem usu suo non destitutum iri sperat. Quantitatibus infinite parvis non utitur, nec ultimis evanescentium, aut primis na-

scen-

ſcentium, rationibus. Sed curvam quamvis genitam concipit per motum puncti, quod a duabus potentiis urgetur, quarum altera directionem habet abſciſſis, altera ordinatis, parallelam. Abſolvat punctum ita ſollicitatum quamvis curvæ portionem, AM, cui reſpondeat abſciſſa $AP = x$, ordinatim applicata $PM = y$. Fluxio abſciſſæ, vel dx, (fluxionibus noſtro expreſſis more,) Autori eſt ea velocitas, quacum punctum pervenit ad M in directione abſciſſæ, vel alius eidem parallelæ, ut EM. Fluxio ſemiordinatæ, vel dy, ei eſt velocitas, quacum idem punctum pervenit in directione ſemiordinatæ. Velocitas autem, ex motu compoſito reſultans, cum qua punctum idem ad M pervenit in directione Tangentis in M, eſt Fluxio arcus curvæ. Demonſtratur, velocitatem in M juxta directionem abſciſſæ eſſe ad velocitatem in M juxta directionem ſemiordinatæ ut ſubtangens ad ſemiordinatam. Exinde fluxiones quantitatum variabilium ſic inveniuntur: Sit e. g. invenienda fluxio quantitatis y^3, vel dy^3. Ponatur $x = y^3$, ſitque AM Curva, cui hæc æquatio competit. Si ſit $Ap = x$, $pm = y$, $Aq = u$, $qn = z$; erit $u = z^3$; ſubtrahendo æquationem primam ab ultima, erit $u - x = z^3 - y^3 = (z-y)(z^2 + zy + y^2)$. Quodſi jam recta nm diametro AP occurrat in t, erit $qn - pm (z-y) : qp (u-x) = pm : pt = 1 : z^2 + zy + y^2$. Quodſi qn coincidat cum PM, tn quoque coincidet cum Tangente TM, eritque $z = y$. Quare $PM : PT = 1 : 3y^2$, cumque ſint PM & PT ad ſe invicem, ut velocitates, quas diximus, id eſt, ut fluxio ſemiordinatæ ad fluxionem abſciſſæ, ſeu ut dy ad dx, erit $dy : dx = 1 : 3y^2$, unde $dx = dy^3 = 3y^2 dy$, prout communis habet differentiandi vel fluxiones capiendi regula. In ſequentibus oſtenditur methodus de maximis & minimis, & calculi fluxionum in eo uſus, nec non in doctrina de inveniendis radiis oſculi, Cauſticis per reflexionem & refractionem genitis, paucis, compendium non inelegans *Analyſios infinite parvorum* traditur. Sequitur Methodus Fluxionum inverſa, ſeu calculus integralis, cujus regulas cum explicaſſet Autor, ad ejus uſum commonſtrandum illico progreditur, & quidem in quadraturis & rectificationibus curvarum, in inveniendis centris gravitatis, oſcillationis, & percuſſionis. De quibus, cum jam

TAB. V Fig. 8.

jam nota ſint ſatis, non eſt, cur copioſius dicamus, id adhuc obſervantes, methodum inveniendi Fluentes, quam dedit *Rogerus Coteſius* in Harmonia ſua menſurarum, explicari & in uſum quandoque vocari, additis eum in finem ad calcem libri Tabulis octo ex iis, quæ conſpiciuntur in Opere *Coteſiano*. De Problematibus Phyſico-Mathematicis, numero quinque & viginti, quædam adhuc dicenda ſunt. Præter iſta, quæ a præſtantiſſimis Geometris jam fuere ſoluta, alia quoque comparent, attentione digna, in rebus practicis uſum habitura. De Fornicibus, eorumque optima curvatura, differitur; ſubjungiturque propoſitio, uſum in arte tignaria præſtans, quæ huc redit: Data trabe, horizontaliter poſita, quam ſuſtinent duæ aliæ, cum ea angulum datum efficientes, quæritur, quomodo adaptandæ ſint duæ aliæ trabeculæ transverſæ, longitudine datæ, ut vi maxima ad ſuſtinendam trabem horizontalem polleant. Utiliſſima & hæc quæſtio eſt: Data latitudine fluvii, invenire poſitionem aggeris ita diſponendi, ut impetui aquarum maxime reſiſtat. Placet hæc quoque: Invenire altiſſimum vel infimum punctum in helice cochleæ *Archimedis*, dato angulo, quem cylindrus, cui helix circumducitur, cum horizonte efficit. Ex quibus ſatis apparet, Cl. Autorem præcipue id egiſſe, ut methodum de maximis & minimis, ejusque uſum, exemplis declararet ſelectioribus. In iis autem quæſtionibus, quas ex aliis Autoribus depromſit, ita eſt verſatus, ut breviores effecerit ſolutiones & conſtructiones magis expeditas. Totum Opus claudit quibusdam propoſitionibus, circa inveniendas fluentes, more tam ordinario, quam *Coteſiano*, quem fere neglectum jacere queritur, defectu exemplorum, quibus methodus pulcherrima, ſed prima fronte abſtruſior, illuſtrari, & ad captum diſcentium magis accommodari, deberet.

VITA VIRI PERILLUSTRIS, GEORGII MELCHIORIS DE LUDOLF, Archidicaſterii Imperialis Cameræ Aſſeſſoris, ab ipſo ſcripta. Edidit, præfatuſque eſt, CHRISTOPH. AUG. HEUMANNUS, D.

Gottingæ, 1740, 8.

Plag. 7.

Qui

Qui hujus anni ipsis Calendis Februariis diem obiit supremum, *Georgius Melchior Ludolfus*, JCtus celebratissimus, jam A. 1728 vitam ipse suam descripsit, descriptam commendavit quinque abhinc annis veteri suo amico, Cel. D. *Heumanno*, qui eam, si forte superstes ipsi foret, ederet in publicum. Non eum excitatum fuisse vanæ gloriolæ studio ad scribendum hunc libellum, partim stili simplicitas docet. Apparet igitur, eum, cum intelligeret, more ætatis nostræ Vitam suam desideratum iri, metueretque, ne falsa multa de se traderentur, ipsi sibi faciendum putasse, ut de vita scriptisque suis præcipua mandaret literis, eo facilius hoc defungens labore, quod jucunda fruebatur rerum bene gestarum conscientia. Cum vero, qui de se ipsi scribunt, iis necesse sit laudabilia multa vel imperfecte exponere, vel plane præterire silentio; Cel. Editor, quæ de virtutibus ejus studiorumque ratione cognita habuit & perspecta, in Præfatione commemoravit: quam Lectoribus nostris relinquentes, ex ipso *Ludolfo* nunc trademus, quæ nostræ brevitati conveniunt. Natus erat Erfurti e Patricia familia A. 1667 d. 2 Martii, patruum nactus Virum toto orbe decantatissimum, *Jobum Ludolfum*; fratrem *Henricum Wilhelmum*, Daniæ Principis *Georgii* in Anglia Secretarium, & ipsum libris editis nobilitatum. Vix bimulo mors patrem eripuit, Consulem urbis ac simul Consiliarium Electoralis Moguntini Regiminis. Nos quidem, prætermissis ipsius & paternis & maternis majoribus, observamus, eum, institutione puerili usum optima, superato vix anno vitæ decimo quarto adscriptum fuisse patria in urbe Academicis, & cum in hac illustri schola, tum in Jenensi, cujus maximo JCto, *Lynckero*, operam dabat assiduam, non inauditos dimittens Philosophos ac ceteros hujus Academiæ JCtos, inprimisque se exercens disputationibus, tam longe provectum fuisse in Jurium scientia, ut a suo *Lynckero* dignus haberetur Doctorali laurea. Non est autem ipsi visum huic parere consilio, sed, Academico egressus stadio, ad avunculum se contulit, Ducis Isenacensis intimum Consiliarium; qui statim Legatus sui domini Viennam profectus, eum adscivit comitem eundem & Secretarium. Postea Ducis cujusdam bellici Cæsarei per aliquod tempus fuit Secretarius; qua statione gravibus de causis A. 1691 relicta, reversus

verſus in Saxoniam, a fratre Ducis Iſenacenſis adſcitus eſt Secretarius: non ita multo poſt in aula Ducis regnantis, *Joannis Georgii*, factus Secretarius intimus. Ad priorem dominum rediit A. 1697, creatus Conſiliarius aulæ & regiminis; quo munere fungi perrexit Iſenaci, cum, fratre exſtincto, dominus ipſius, Sereniſſimus *Joannes Wilhelmus*, illuc ſe contuliſſet ſucceſſor Ducalis imperii: a quo & A. 1701 in aulam ablegatus eſt Cæſaream. Non autem ſolum munere illo publico rite functus eſt Iſenaci, ſed ſucciſivas horas partim legendis, partim ſcribendis, libris conſumſit, partim etiam inſtituendis generoſis adoleſcentibus. Primum librum ἀνωνύμως A. 1696 edidit *de ſtatu Comitiorum Ratisbonenſium*, dignum a *Schiltero* judicatum, quem ſuis *Juris Publici Inſtitutionibus* adjungeret. A. 1702 librum *de Introductione juris primogenituræ* emiſit, iterum poſtea ſæpiuſque recuſum, adjectis largiſſimis ſupplementis. Hinc *Electa Juris Publici* protulit in medium, haud mediocri excepta applauſu. Parta ſibi hoc pacto fama & magnorum virorum favore, conſtitutus eſt A. 1711 Cameræ Imperialis, quæ Wezlariæ eſt, Aſſeſſor, ſuſcepto prius in Academia Jenenſi titulo Doctoris, habitaque Diſputatione, quæ deinceps libri juſtæ magnitudinis habitum accepit, *de Juribus fœminarum illuſtrium.* A. 1722 inter Aſſeſſores Electorales cooptatus fuit autoritate Electoris Palatini. Ac manere ipſi juſtis de cauſis libuit per omnem vitam inter hos Imperii ſupremos judices, rejectis ad Aulicum aliquod munus redeundi occaſionibus, rato, uti ſcribit, *nullum in orbe Germano eſſe officium publicum, in quo vita poſſit eſſe viro literato & Juriſconſulto magis beata.* Quantos hic labores exhauſerit & conſulendo & ſcribendo, cum conſtet publice, breves hic eſſe poſſumus ac debemus. Quod ſibi reliquum erat temporis, partim meditationibus ſacris dabat, partim lectioni librorum, civilem & eccleſiaſticam & literariam Hiſtoriam exponentium, partim denique inſtitutioni ſelectorum juvenum, ſuæ commendatorum fidei ab illuſtribus parentibus. Nec illud tacendum nobis eſt, A. 1712 ab Imperatore adhuc glorioſiſſime regnante, *Carolo VI*, quem diu ſervet Numen propitium, donatum eum eſſe Nobilitate Imperii Equeſtri; quam tamen per filios propagare non potuit,

tuit, solis quippe susceptis e felicissimo cetera matrimonio filiabus quatuor, quarum duæ natu minimæ nuptæ sunt Viris Generosissimis. Concludit hunc libellum pia & modesta morum suorum mentione, dignisque Christiano sene precibus. Nos illud ad ultimum commemoramus, admodum pragmatice conscriptam esse hanc Vitam, &, qui perlegere totam voluerit, eum multa pariter & eximia prudenter vivendi præcepta reperturum. Annexus est ab Editore Catalogus librorum *Ludolfianorum*, non perfunctorie compositus, sed titulos librorum (quorum nec nulli his in *Actis* recensiti fuerunt laudatique,) exhibens totos, adjectis Virorum doctorum, inprimis JCtorum, elogiis publicis, aliisque aliquot annotatiunculis. Cognoscimus hinc, JCtum hunc eminentissimum præscripto suo nomine quatuordecim edidisse opera, ἀνωνύμως tredecim.

NOVA LITERARIA.

Publicarunt haud ita pridem Venetiis *Jacobus Feltrius*, ejusque Socii, novo prelo excusos *Grævianum*, *Gronovianum*que, *Græcarum* ac *Romanarum Antiquitatum Thesauros*, cum *Supplementis*, partim *Sallengrianis*, partim novis *Joannis Poleni*, Celeberrimi Viri, in *Volumina quinque* redactis, & insigni rerum optimarum apparatu instructis, de quorum argumentis & universa ratione, quamprimum venerint in manus nostras, copiosius dicemus. Interea, ne qui emendi magni hujus Operis desiderio tenentur, leges, ab editoribus typographis propositas, ignorent, has ex Programmate publico, nuper demum ab illis vulgato, legendas hic dabimus. Ita vero illi: *Postquam, sive fato veluti quodam ducente, sive aura meliore (si ita nobis fari licet.) flatuque prospero bonarum artium, cura edendi Thesauros Romanarum Græcarumque Antiquitatum ad nos translata est, plura edidimus Monita, ut identidem, quid in suscepta editione ageremus, quidque essemus acturi, notum fieret atque manifestum. Nunc autem, quando cura illa functi jam sumus, ac integram omnino absolvimus editionem, cum plane perfecta sint Volumina duodecim* Jo. Georgii Grævii, *tredecim* Jacobi Gronovii, Alb. Henrici Sallengrii *tria, novemque* Joannis Poleni *Supplementorum Volumina quinque, quibus omnibus unum veluti corpus* *Volu-*

Voluminum triginta trium constituitur; supervacaneum profecto ducimus, quid egerimus modo, iterum significare. Quamvis enim apposite fidenterque nonnulla commemorare possemus de chartæ puritate, de typorum ac tabularum (quarum tantus numerus est, ut circiter octingentæ supra mille numerentur,) æneurum nitore, de sedula ratione & diligentia edendi emendate illa Volumina, & de reliquis ornamentis, quibus, ut excelleret editio nostra, sedulo curavimus; cum tamen ea sit rei hujusce conditio atque natura, ut pro semet ipsa res eadem, ceu testis, sit adhibenda, &, quid præstitum fuerit nostra in editione, Opus ipsum abunde loqui possit, nos plura non addemus. Jam igitur ad id, quod præsenti indiget expositione, pergamus; nimirum ad nostri Operis pretium. Integrum Thesaurorum Corpus, Volumina scilicet XXXIII Venetæ Editionis, venibunt nummis Venetis Aureis octoginta, sive Libris Venetis millibus septingentis sexaginta. Quod sane pretium quam sit æquum ac moderatum, facile intelligent, qui considerent, quam magni sumtus pro nostra hic editione (ne tenue dicamus,) faciendi fuerint, & qui animadverterint, Volumina illa Thesaurorum apud Batavos (vel sine Supplementis) edita, quorum summa penuria nunc est, Libris Venetis ter millenis ducentis & amplius, postremis temporibus constitisse. Præterea vero monemus, Supplementorum plura exempla impressa fuisse in charta æquali majoris illius in Batava editione adhibitæ. Requirentibus dabuntur exempla hæc novorum quinque Supplementorum, seorsum ab reliquis Thesaurorum Voluminibus; eritque pretium in Volumina singula Librarum Venetarum quinquaginta. Si qui autem poscant etiam tria illa Volumina Supplementorum Sallengrii, *dabuntur ea quoque conditionibus iisdem. Quod vero non semel significavimus, hic pariter significandum perspicue est; nempe monendum, ut, qui idem Corpus Thesaurorum Venetæ editionis, aut Supplementorum Volumina, comparare sibi cupient, ad* Jacobum Feltrium, *ejusque Socios, literas mittant; aut ad sibi notos Venetos Bibliopolas, qui rem agant atque conficiant eodem cum* Feltrio, *ejusque Sociis; duntaxat enim ad nos spectat res, quam propriis sumtibus (sub nomine* Jo. Baptistæ Pasquali) *curavimus. Vos certe neque fidem, neque studium nostrum de Vobis bene merendi, desiderabitis. Valete. Venetiis, 15 Cal. Jun. 1740.*

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno MDCCXL.

BYBEL DER NATURE &c.

h. e.

JOANNIS SWAMMERDAMMI, AMSTELOdamensis, Biblia Naturæ, sive Historia Insectorum, in classes certas redacta, nec non exemplis & anatomico variorum animalculorum examine, æneisque Tabulis, illustrata, insertis numerosis rariorum naturæ observationibus. Omnia lingua Batava, Autori vernacula, conscripta. Accedit Præfatio, in qua vitam Autoris descripsit HERMANNUS BOERHAAVE, Medicinæ Professor. Latinam interpretationem addidit HIERONYMUS DAVID GAUBIUS, Medicinæ & Chemiæ Professor.

Tomi II.

Lugduni Batavorum, apud Isaacum Severinum, Balduinum van der Aa, & Petrum van der Aa, 1737 & 1738, fol. Alph. 12, Tabb. æn. 53.

Qui orbem literatum omnibus beneficiorum generibus cumulavit incomparabilis *Bærhaave*, in eo quoque gratiam ab omnibus sublimioris doctrinæ studiosis iniit, quod Eruditissimi Viri, *Swammerdammi*, de mutationibus Insectorum meditationes e tenebris in lucem protraxit. Carituri eramus hoc selectissimarum rerum thesauro, quem Autor in schedis sparsim hæredibus reliquerat. Has, concinno ordine propositas, conciliavit *Bærhaavius*, Latina civitate donavit

Celeberrimus *Gaubius*. Equidem integrum, quod ſine dubio meditatus eſt Autor, Syſtema Inſectorum non obtinuimus, & multæ ſuperſunt metamorphoſeon claſſes, quas vel non attigit, vel imperfectas reliquit. Cum jucunditate tamen leguntur, quæ ſuperſunt. Omnium Inſectorum eadem eſt naſcendi vivendique ratio. Poſtquam ex ovo prodierunt, omnia per medios quosdam ſtatus traducuntur ad ſui perfectionem, aliudque videntur eſſe animal ante mutationem, quam quod poſtea apparent. Status ille medius non uno nomine inſignitur. Si vermis fuerit, Nympham habet, qua indutus, ad volucrem aeriamque vitam adſpirat; ſi Eruca, Aureliam, vel, quod idem eſt, Chryſalidem: hoc Græcum, illud Latinum, nomen eſt, ab auri colore petitum. Neque tamen omnia Inſecta, quæ ſic mutantur, fiunt volucria, ſed alia ex verme per nymphæ ſtatum in reptile non tam degenerant, quam explicantur. Quapropter concinnum excogitavit *Swammerdammus* proponendorum ordinem. Primi ordinis Inſecta appellat ea, quæ, intra ſuam nympham conceptæ, ſtatim a nativitate cum hac ſua ſtatione creſcunt, omnibusque membris paulatim augentur, quo tempore *nymphæ animal* appellantur. Hujus ordinis eſt Pediculus; cujus animalculi, quale eſt in Nympha ſua, perperam ovum dicta, Autor anatomen curioſiſſime ſiſtit, reſpirationis, digeſtionis, generationis, organa deſcribit, circulum humorum explicat, varias ſpecies diverſorum ejuſmodi animalium recenſet, dum incrementa ad perfectionis uſque ſtatum addit. Eandem naſcendi conditionem, dum in nympha ſua, quæ cum ipſis nata eſt, victitant, obtinuerunt diverſa alia animalcula, Arachnei, Pulices, Pulices aquatici, & ipſe Scorpio. Horum omnium anatomen, œconomiam partium internam, & mutationum leges, varias etiam uniuscujuſque generis ſpecies, recenſet. Prolixior eſt in deſcribenda Cochlea, quam ideo ad primum ſuum Inſectorum ordinem refert, quod illa ſtatim ex ovo, tanquam nympha ſua, ſine alio ſtatu intermedio, prognaſcatur. Multa ſunt, memoratu admodum digna, quæ annotantur. Cochleæ, hortenſis

tenſis æque ac agrariæ, illius, quæ cum domuncula, hujus, quæ ſine domuncula incedit, deſcribuntur interanea, oculi, os, corniculi, ſpiraculum, cor, vaſa, uterus, ſtatus cumprimis in ſexu dubius, (nam hermaphrodita eſt,) ſacculus calcarius, ex quo domunculæ rudimenta texuntur, coeundi modus, qui ex longinquo fit; omnia curioſiſſime recenſentur. Myologiam etiam haud reticet Cochleæ, cerebrive & nervorum anatomen. Hac occaſione in quamplures alias Conchyliorum ſpecies, Turbines, Verticillos, Volutas, Cylindros, Penicillos, excurrit. Qua ratione Cochlea jamjam in ovo victitet, quidque illud ſit, quod curioſa quædam Cochleæ ſpecies vivos pariat fœtus, ſubjungit. Alter Inſectorum ordo illa complectitur animalcula, quæ ex ovo naſcuntur *aptera* involucria, ſub hoc tamen ſuo tegmine futuræ volucris imaginem & rudimenta jam habent, cuteque diffiſſa, quæ volaticum animal continuit, poſtea comparent aereum Inſectum, quæ hactenus vel terreſtre, vel aquatile, fuerant. Hæc animalcula, tempore, quo mutantur in diverſam a priore formam, haud quieſcunt, quod nympha animalia in uſu habent, ſed opus faciunt, & duplicem vitam egiſſe cenſentur. *Nympha Vermiculos* appellat Noſter. Exempla ejusmodi mutationis ſunt varia. Locuſta antea Bruchus erat; Libella, quam Perlam alii vocant, Locuſta pulex, Gryllus agreſtis & domeſticus, Blatta, Tipula aquatica, Scorpius aquaticus, Vermiculus erant, ſeu animal, quod alas & organa vitæ aeriæ deſtinata ſub tenui membrana abſcondidit, qua rupta, non eſſentiam, quaſi novum eſſet, ſed formam ſaltem, mutavit. Horum animalium anatome, vitæ genus, mutatio, duratio, additur. Singularis admodum eſt hiſtoria Hemerobii, Muſcæ, rectius Muſcæ Papilionis aquaticæ. Animalculum iſtud ex altero hoc Inſectorum ordine eſt, illorum ſcilicet, quæ ex verme, quem pro nympha gerunt, ſtatim fiunt volucres. Vermem hunc eſcam piſcatorum appellant, ideo, quod eodem, hamulis infixo, noſtri piſces ineſcare ſoleant. Animal ſub habitu vermis per triennium durat, quod novum non eſt, cum

alia Erucarum exempla proſtent, quæ uno eodemque anno non mutantur, prout Eruca ſalicum, quam deſtructorem xylothecarum vocamus, *den Schachtelſreſſer.* Eo brevior eſt Papilionis duratio, utpote qui vix quinque horis ſupereſſe obſervatur, unde & nomen eidem natum eſt. Ovula adfigit fœmina ſummo algarum ceſpite, ex quibus novi vermes, quorum vivendi genus illud eſt, ut in tubulis ex limo effictis nidulentur, prout & marina quædam Inſecta id efficiunt. Hujus ordinis, quo animal cum nympha creſcit, exemplum porro proponitur in Formica, in qua gente id admodum ſingulare eſt, quod mas alas binas, fœmina nullas, habeat, uterque ſexus non ante involucrum ſuum, quod in arte minus verſatis ovum formicarum dicitur, deſerat, quam omnibus membris fuerit abſolutum. Id qua ratione fiat, quomodo membra ſenſim ſenſimque augeantur, quæ animalculi interna ſit partium conſtitutio, docetur quam uberrime. Tertii ordinis ſecundus aliquis modus eſt, quo vermis mutatur in nympham. Ampliſſima eſt iſta recenſio, ſub qua omne Scarabæorum genus, Culices, Muſcæ, Apes, Fuci, Veſpæque, continentur. Taurus volans, ſeu Lucanus, ex ejusmodi verme oritur, quem diverſum quodpiam animal eſſe, rati ſunt antiquiores, & Coſſum appellitarunt. Exhibetur ejusdem anatome quoad tracheas, quæ, poſtquam Scarabæus evaſit, aliter, quam antea erant, aliterque collocantur, dum & cor, & vaſa, & uterus, & oculi, & cornicula, & ventriculus, & inteſtina, & reliqua viſcera, ſingulare quid & prorſus admirandum habent. Poſtquam vermis, hactenus fimo degens, vel ligno putrido, vel Rhois polline, ſibi ædiculam ſtruxit, contractis annulis fit nympha, ſub qua Scarabæus, jam delineatus, hæret, inde volaticum animal. Similem naſcendi conditionem habent Monoceros, Elephas, noſtras æque ac Surinamenſes, quas Meriana habet, quæ ab Autore icone ſiſtuntur. Similiter mutantur Capricorni & infinita fere Scarabæorum & Scarabæulorum ſeries, Pilularius, Melanocyanos, Elaſticus, Bupreſtes, Curculio, Proſcarabæus, Scarabæus, Locuſta, Hydrocantharus. Id ipſum ſuo

ſuo modo de mellifico Muſcarum genere valet, Apibus. Has potiſſimum, cum vitam ruſticam coleret Autor, ſuis commentationibus illuſtravit. Una mater & regina apiarii alveolos ovulis replet; ſingulum ovulum vermem dat apiarium, qui in Nympham, poſt in apem, tranſit. Tunc quidem ſingulari naturæ lege cautum eſt, ut unicam, raro duas, regina pariat filias, in ſpem regiminis natas, dum reliquus populus, qui opus facit, nullius ſexus eſt, paucioribus ſaltem maritis, qui reginæ famulantur. Apis ipſius, tum maris, tum fœminæ, atque vulgaris operariæ, uberior ſuppeditatur anatome, & ampliſſimus de mellificio ſermo, apiſque gregariæ, vel ſolitariæ & feræ, vel ſubterraneæ, fuci, aliarumque ſpecierum, indoles explicatur, tum &, quos hoſtes alveoli apum metuant, qui Scarabæi aut Muſcæ Ichnevmonis habitationes infeſtent, exponitur. Vulgatior & frequens illa eſt mutatio Inſectorum, qua Erucæ per medium chryſalidis vel aureolæ ſtatum in Papilionem, vermes autem apodes in Muſcam, tranſeunt. Experimentorum frequentia hanc mutationem omnibus fecit obviam, dum nec fœminæ quidem ſunt, quæ non calleant, qua ratione Eruca, quæ ſericum net, ſeu Bombyx, ſub chryſalide, quam lanugo inveſtit, concluſa, denique in Phalænam tranſeat. Modus ille omnibus Papilionibus, diurnis æque ac nocturnis, ſolennis eſt. Pauciſſima ſaltem ex innumeris proponuntur exempla in vaſto Opere; quare, qui iſthanc Hiſtoriæ naturalis partem, ſcitu admodum jucundam, recte callere cupit, adire debet vaſtæ eruditionis librum Celeberrimi Galli *Reaumurii*, & hoc non inferioris famæ naturæ ſcrutatorem indefeſſum, Clariſſimum *Friſchium*, Berolinenſem, quorum uterque Papilionis, & Phalænæ, & ſi qui his medii interſunt, hiſtoriam pertexuerunt. Noſter generalia vix hauſit, in eo tamen egregie deſudavit, ut demonſtraret, in Erucæ corpore verum Papilionem jam deliteſcere, omnibus ſuis partibus abſolutum, quod ſubtiliſſimo inſtrumentorum uſu, ne quis dubitaret, effeciſſe dicitur; id quod cum non in omnibus ſpeciebus Erucarum ſucceſſiſſe deprehenderet, il-

las, quæ Papilionem ſuum ſub habitu Erucæ circumferunt, ſeu animal in animali, ad ordinem tertium retulit, & peculiarem exinde claſſem condidit. Quartus mutationum in Inſectis modus eſt nympha vermiformis, ſeu ſtatus ille, quo vermes apodes cutem ſuam externam quoad annulos contrahunt, vermis tamen formam retinent, deinde fiunt Muſca. Hanc naſcendi conditionem habent omnes Muſcæ bipennes; nam aliter de quadripennibus ſentiendum eſt, quarum vermis vera ſit nympha. Hæc autem Inſectorum familia ampliſſima eſt. Nihil eſt fere rerum viventium, animatarum, mollium, putreſcentium, fermenteſcentium, quod non ſuos alat vermes, ex quibus Muſcarum ſeries infinitæ. Ex cognitis habemus domeſticas, ſetoſas, aculeatas, bicolores, aureas, ſtercorarias, carnium, aliasque, quæ omnes ex verme, qui, poſtquam abunde paſtus eſt, aliorſum ſeſe recipit, quo, in quacunque demum latebra, nympham ſuam inducere, & tanquam muſca comparere, poſſit. Quapropter Muſcarum origo plerisque mirabilis videtur, quod mutationum leges iſti ignorent. Omnium Muſcarum originem explicare noluit Autor; verſatus tamen eſt ſingulari cum induſtria circa unam alteramque Muſcarum ſpeciem. Muſcam apiformem aquaticam, Aſilus dictam, feliciter expedivit, dum, qua ratione illa ex Verme aquatico prognaſcatur, poſt nympham, expoſuit. Similiter de Acaris caſeorum nihil intactum reliquit, exponens annulorum in verme ſtructuram, numerumque forficulorum, quibus illi, cauda ſua mordicus comprehenſa, in altum tolluntur, elaterem, aliaque iſtius animalis, ſicut in nulla alia re major oblectatio & dulcior feriatio eſt, quam in minimorum conſideratione. Poſtmodo ex caſeo ſeſe recipiunt vermes, rigeſcunt vermis tamen formâ integra, fiuntque Muſcæ. Mutatio iſta Muſcarum a majuſculis exemplis ad minima progreditur; plures muſculæ aeriæ, quas ſpiritu quandoque ſorbemus, oculis ſuſcipimus, cum cibo capimus, iiſdem legibus fiunt. Induſtria ſcrutatorum naturæ eo devenit tandem, quo ortum ejuſmodi inſectulorum in parenchymate folio-

foliorum alni, salicis, fagi, quercus, quærere & rimari didicerit. Singulare Muscarum genus est, quod ova sua corporibus, animalibus æque ac vegetabilibus, immergit, postquam acu vulnus factum est. Id persentiscimus in omnibus sic dictis Gallinsectis, seu vermibus in tubere arborum foliorumque natis. Tineas vocamus arboreas, quandoquidem illæ eadem ratione, qua tineæ lanarum, pannorum, pennarum, papyri, librorum, acutissimis forficulis duriora etiam ligna & folia effodiant, unde tumores arborum foliorumque, in quibus vel vermem inventurus es, vel muscam, vel texturam aliquam serico similem. Observationem istam dubiam effecerunt varia phænomena æquivoca, dum existunt Muscæ rapaces, quæ in gallas, a verme habitatas, ictu sua ovula inferunt; quo factum, ut loco inquilini usurpator peregrinus, modo Scarabæus, modo Musca, reperiatur, dum ipsa tinea arborea quasi de industria se mature, prout convolvuli Erucæ solent, ex sua galla, acto foramine, in terram projicit, & ibidem mutatur, id quod experimentis corroboravit Noster. Tum & id singulare admodum est, & ab optimo *Swammerdammo* equidem animadversum, sed, qua ratione evenerit, ignoratum, quod ex Eruca, ex Chrysalide, ex Nympha Scarabæi, haud raro, tanquam ex habitatione quadam, evolant Muscæ, dum in istis reperiuntur vermes, animalia in animalibus, &, quæ Papilio fieri debebat, Eruca diversi generis parit bestiolas. Ast nunc satis superque scimus detexitque *Reaumurius*, qua ratione Ichnevmon musca, cui propterea magnam referre gratiam debent ruricolæ, sua ovula in Erucam vel Chrysalidem ictu deferat, quæ in cavis horum animantium foventur, verminascunt, mutantur, & tanquam Muscæ evolant, destructa Eruca, quæ ceteroquin Papilionem datura erat, mille Erucarum matrem. Non autem tantum animalcula sanguine destituta per ejusmodi statum medium transeunt lege metamorphoseos, sed & animantia quadrupeda tale quid patiuntur. Ranæ exemplum proponitur; quæ a verme Rana intra ovulum fit Gyrinus, animal scilicet nympha

pha ſua obvolutum, qua contentum ſub alia vivit forma, quam illa, quæ poſtea habetur. Tota geneſis Ranarum paulo aliter deſcribitur, quam ab eruditiſſimis viris hactenus propoſita fuit. Marem Ranam cognoſcimus facile ex veſiculis pnevmaticis, quæ eidem utrinque prope aurem ſunt, itidemque, quod primarium eſt, ex tuberculis in pollice pedum anteriorum. Hæc tubercula, cum ſint medium cohæſionis maris cum fœmina tempore æſtus venerei, ita explicata fuerunt hactenus, ac ſi pro organo generationis, quo ſemen maſculum communicaretur cum fœmina, haberi debeat. Aſt Autor, frequenti experientia edoctus, ita habet: Rana mas, prout piſces ſolent, ſperma fœcundum non dimittit in uterum fœminæ, ſed ſuper ova effundit; quapropter uterque conjugum in amplexibus per tres pluresque dies cohærent, mas quidem ea lege, ut expectet partum ovorum, quæ deinde ſui ſeminis aſpergine polluit. Examen anatomicum ſententiæ favet. Vaſa ſpermatica maris nihil differunt ab aliorum animantium vaſis; aſt deferentia inſinuantur inteſtino recto: quæ res induxit plures, ut crederent, ob defectum partium generationis externarum in mare Rana id, quod a maſculo celebratur, maritale officium celebrari per pollicem. Fœminæ autem ovarium, quod poſt in anum deſinit, ſingulari modo in thorace pone pulmones & branchias (nam utroque inſtrumento Rana gaudet,) ſitum eſt. Præterea curioſiſſima quævis anatomica de rana afferuntur, in ſpecie ea, quæ motum muſcularem attinent. Habet jam Noſter illa circa nervos experimenta, quæ eruditiſſimus Anglus, *Stuartus*, nuper propoſuit de Rana, adhuc ſpirante, cui a medulla ſpinali vulnerata motus muſculares reſtituantur. Jam Celeberrimus *Steno* in experimento circa nervum phrenicum in cane ſemivivo rem tetigerat, dixeratque, qua ratione, irritato hoc nervo, diaphragma fieret fornicatum. Inſiſtit Noſter, & ad reliquos corporis muſculos experimentum transfert, deprehenditque, ſingulos muſculos, ſi nervus cruralis vel alius irritatus fuerit, ad novos motus componi, dum

dum uterque tendinum ad se propius accedit. Fecit etiam id, ut musculum, salvo tamen nervo, cylindro vitreo includeret, nihiloque secius experimentum hoc successisse deprehendit. Denique, ne quid supersit, quod a mutationis legibus liberum reperiatur, ipsam, quae perfectissima omnium est, hominis genesin metamorphosi ex verme in hominem adscribit. Non equidem, ut alii somniant, quod vermis sit ex spermate mariti, sed quod praeconceptum stamen ovuli materni alienam ab humanitate formam habeat non aliter ac formicae aliisque nympha vermiculis accidit, quorum ovum cum foetu ipso crescit, quapropter chorion atque amnion humanum erit nympha, qua egressus homo ad meliorem vitam adspirat, sicut, per similem mutationem nos ad aeternae perfectionis culmen transituros, passim pie satis proponit.

M. TULLII CICERONIS OPERA OMNIA, EX recensione JAC. GRONOVII. Accedit varietas lectionis Pearcianae, Graevianae, Davisianae, cum singulorum librorum argumentis, & Indice rerum historico, verborumque philologico-critico. Curavit JO. AUG. ERNESTI.

Volumina VI.

Lipsiae, apud Jo. Christ. Martini, 1737, 8 maj.

Alph. 14 plag. 21.

Diu est, cum desideraretur in his terris editio Operum *Ciceronis*, quae esset ad fidem emendatae alicujus editionis expressa, & modico pretio parari posset; ut totus *Cicero* in manus eorum etiam posset venire, qui non essent in adeo lauta re familiari, ut magnificas Batavorum editiones emere possent. De qua re cum esset ad Cel. *Gesnerum*, qui tum Lipsiae bonas literas docebat, relatum, autor librario, qui rem ad ipsum detulerat, fuit, ut *Ciceronem Gronovianum*, omnibus observationibus eruditorum Virorum praetermissis, ederet, sed adjecta tamen varietate lectionis *Pearciana*, *Graeviana*, & *Davisiana*. Hoc consilio probato,

cum ſpes eſſet *Ciceronis* ex eo conſilio edendi a librario facta hominibus, facile intellectum eſt, omnibus, qui in his rebus aliquid judicare poſſent, eam rem juvandorum juventutis ſtudiorum videri. Sed eam ſpem ipſe, incertum, qua de cauſa, deſtituit librarius, &, quinque ipſis annis in vana ſpe tractis, apparuit, omnem eam rem ad nihilum veniſſe. Quod cum multi ægre ferrent, autores fuerunt aliis librariis, atque in his *Jo. Chriſtiano Martini*, ut depoſitam rem ipſe ſuſciperet, & ſuſceptam diligenter perſequeretur. Is, hac virorum doctorum autoritate permotus, rem defert ad Cel. *Jo. Aug. Erneſti*, eumque rogat, ut ejus editionis curam ſibi pateretur imponi. Quod cum is non recuſaviſſet, facile perfectum eſt, ut, diligenter & prope dixerim nimis urgente librario rem, opus cœptum non adeo longo tempore abſolveretur. Forma autem & ratio Operi hæc eſt. Primo, ex conſilio illo *Geſneriano*, acceſſit ea, quam diximus, lectionis varietas; & quidem, quod ad *Daviſianam* attinet, in Libris *de Natura Deorum* recentiſſimæ editionis lectiones, in *Tuſculanis* autem lectiones editionis utriuſque, cum primæ & vere *Daviſiana*, quæ Cantabrigiæ A. 1709 prodiit, tum alterius, in qua conjecturæ *Bentlejanæ* in contextum receptæ ſunt. In ceteris autem libris, qui ab his triumviris editi non ſunt, alias lectiones variantes, cum ex notis doctorum virorum, tum e Codicibus MStis, adjectæ ſunt, quæ faciliorem aut meliorem ſenſum habere videbantur. Ut autem eo commodior eſſet & major hujus editionis uſus, omnes receptæ diſtinctiones adjectæ ſunt, ut diſtinctiones in Capita Sectionesque *Alex. Scoti*, quibus Galli inprimis utuntur, & uſus eſt Cel. *Facciolatus* in nova *Nizolii* editione. Ipſe autem Cel. Editor novas Sectiones fecit, rebus magis conſentaneas, ſed nullis numeris notatas, ut quibus nolit quemquam in indicandis locis, ſed in lectione, uti: in qua re tamen aliquid operarum incuria turbatum eſſe reperimus. Acceſſere etiam paginæ *Aldinæ*, quibus ſuperiores *Nizolii* & *Stephani* editiones uſæ ſunt. Et, quoniam faciliorem lectionem efficiunt argumenta librorum, his quoque hanc editionem inſtructam voluit Cel. Editor, & quidem cum alienis; *Aſconii*,

Ma-

Manutii, *Hotomanni*, *Malaspinæ*, tum etiam, iiſque pleris-que, ſuis: in quorum iis inprimis diligentiam probare vo-luit, quæ philoſophicis libris præmittuntur. Univerſo de-nique Operi præfixa eſt *Vita Ciceronis Fabriciana*, quæ & in *Gronoviana* editionis fronte conſpicitur. Hæc de ratione hujus editionis. De *Indicibus* jam dicendum reſtat.

Cum primum de edendo ita *Cicerone* conſtitueretur, nulla a librario Indicum mentio facta eſt, ſed, ut poſtea intellectum eſt, animus fuit in his quoque *Gronovianam* ſequi. Quod cum ipſi forte, audiente eo, excidiſſet, qui curam hujus editionis ſuſceperat, vehementer is hoc conſilium improbavit; quod Indicem hujus editionis multis de cauſis parum utilem & ac-commodatum uſibus eruditorum putaret. Sed, cum tamen non videretur ſine Indicibus edendus eſſe *Cicero*, cœpit Cel. Editor de Indicibus ita inſtruendis cogitare, qui quodam-modo commentarioli uſum habere poſſint, quod eos juven-tutis uſibus inprimis peraccommodatos ſperabat. Atque hinc nati ſunt illi *quinque Indices*, qui ſub *Clavis Cicero-nianæ* nomine ſuperiori anno prodierunt, de quibus, res po-ſtulat, ut jam copioſius dicamus. Oſtendit Cel. Autor, in Au-toribus Græcis Latiniſque hanc potiſſimum rationem ſibi pro-bari, quæ *Facciolato τῷ πάνυ* in Orationibus quibuſdam *Cice-ronis*, Cel. *Geſnero* autem in *Ruſticis*, edendis placuit, ut inter-pretatio nominum, ſingulorumque verborum & formula-rum, in Indices conjiciatur. Neque ſolum propterea, quod ea proprie ad Lexicon pertinet, verum etiam hanc ob cauſam, quod hac ratione cavetur, ne, quod ſummis viris accidit, idem verbum ſæpius in eodem libro explicetur, aut explican-dum videatur. Nam profecto nihil prodeſt uno loco poſita interpretatio verbi his, qui Autorem non integrum legunt, quod pauci in multis faciunt. Sæpe autem idem explicare, eſt hominis otio abutentis; cum contra, ubi, quæ ad ver-borum interpretationem pertinent, in Indicibus congeſta ſunt, nemo neque, quo opus non habet, legit, neque, quo indiget, non invenire poteſt. Quod cum ita exiſtima-ret; magnum ſe juventuti omnibuſque, non doctis illis quidem in hoc literarum genere, ſed tamen aliquantum

provectis, ad intelligendum *Ciceronem* adjumentum adjuncturum putabat, si hujusmodi Indices *Ciceronianos* conficeret, in quibus, quæ ad nomina hominum, locorum, legum, item ad singula verba & formulas dicendi, pertinerent, expediret. Fecit autem *Indices quinque*, primum *Legum*, alterum *Geographicum*, tertium *nominum* reliquorum *propriorum*, seu *historicum*, quartum *Latinitatis*, quintum *Græcarum vocum* & ῥήσεων omnium. *Index Legum* omnes eas leges ex ordine literarum exhibet, quarum nominatim fit apud *Ciceronem* mentio; ita tamen, ut etiam, quæ uno genere subjectæ leges memorentur, uno loco dicat, ut, quæ Agrariæ, Frumentariæ, Tabellariæ, apud *Ciceronem* commemoratæ reperiantur, uno conspectu intelligi possit. Ad unamquamque legem de ejus autore, ætate, sententia, inprimis e *Cicerone*, breviter disputatur. In *Indice historico*, primo, unoquoque nomine posito, commemoravit, quæ apud ipsum *Ciceronem* notatu digna traduntur, quæ sæpe sunt ejusmodi, ut nihil opus fuerit addere de suo. Interdum vero etiam quædam scitu necessaria, aliunde petita, adjecit. Sed id inprimis operam dedit, ut familias Romanas *Mutiorum*, *Claudiorum*, *Scipionum*, *Pompejorum*, *Domitiorum*, *Metellorum*, &c. accurate, quantum posset, disponeret, diversosque ejusdem nominis homines prænominibus, cognominibus, parentibusve, distingueret, quo sine neque *Cicero* satis intelligi, neque hic Index utilis esse magnopere, poterat. In quo si, quod non dubitat, quin interdum factum sit, si igitur aberravit, ut sibi venia detur, rogat: primo, quod res est difficilis & lubrica per se; deinde, quia, ut & per se notissimum est, & ex multis hujus Indicis locis apparet, summis in hoc literarum genere hominibus idem sæpe accidit, & ipse *Cicero* sæpe opus habuit *Atticum* de ratione familiarum consulere; denique, quia ob impatientem omnis moræ, & nimis urgentem opus, librarium, non satis temporis habuit ad singula ita curate, ut volebat, excutienda. Sed festinationem, qua in hoc Indice utendum fuit, arguunt cum prætermissa, quæ ad finem Operis commemorantur, tum mi-

nus

nus recte dicta, quæ ibi emendantur. Credimus etiam, plura Cel. Autorem & addenda & emendanda inventurum, si hunc Indicem curiose diligenterque retractet. Sic omissus est *Sp. Antius*, Legatus Romanus, jussu *Tolumnii* interfectus, qui in *Or. Phil. IX, 3,* commemoratur. Ceterum, quemadmodum Indici Geographico est subjectus *Indiculus Tribuum Romanorum*, sic huic Tabulæ, quæ sectas Philosophorum Græcorum digestas exhibent. In *Latinitate Ciceronis* colligenda, & per Indicem digerenda, olim laborasse constat *Nizolium*, utili opera, sed ad scribendum magis fortasse, quam ad intelligendum *Ciceronem*. In hoc autem *Ernestino* Latinitatis Indice non tam spectata est scribendi Latine facultas, quanquam hæc quoque inde juvari, ut verbis & dicendi formulis, potest, quam intellectus *Ciceronis*. Hoc consilium suum dum persecutus est Autor, fieri non potuit, quin incideret in quædam, aut a superioribus aliisque non recte, aut non sat, explicata, vel illustrata, aut in vulgus non adeo nota, quæ ille non intacta aut obscura reliquit, sed, quantum potuit, in luce justa posuit. Multa etiam critica admista sunt, sed pleraque in defendenda vetere lectione occupata. *Græca Ciceronis* negligenter habita erant in superioribus editionibus, etiam *Græviana* & *Gronoviana*; neque quisquam ea ex animadversionibus doctorum virorum emendaverat. Nam in illis Indicibus, qui editioni *Gronovianæ* & *Grævii* Epistolis ad *Atticum* subjecti sunt, nihil eorum sublatum est, quæ dudum a doctis viris in ipso contextu sublata erant. Itaque & hic Index non modo repurgatus, sed etiam necessariis observationibus illustratus est. Sed, ut eo magis, hujus libri quæ sit ratio, appareat, age ex singulis Indicibus quædam specimina commemoremus.

Inter Leges de Repetundis fuit *Acilia*, cujus fit mentio a *Cicerone Verr. I, 9.* In quo loco, notum est, hæsisse *Hotomannum*, qui, *Aciliam* legem hic locum habere, negavit *Obs. I, 14,* in cujus rationibus refellendis longus est ad *h. l. Grævius*. Sed hujus quoque disputatione negat Autor rem expediri, & verbis *Ciceronis* sensum facilem & naturalem

 tribui,

tribui. Ipse autem rem ita expedit, ut dicat, falsum esse, quod vulgo, autore *Asconio*, credatur, *Aciliam* legem esse posteriorem *Servilia.* Hoc postulare locum *Ciceronis*, hoc rem ipsam arguere, hoc nec temporum rationibus repugnare. *Cicero* duas leges commemorat, *Aciliam* & *Serviliam*, cujus caput de comperendinatione in *Corneliam* translatum est, quod acerbiora judicia efficit; quod nisi esset, *Sulla* hoc capite non esset usus. Severitas enim legum duabus rebus cernitur, pœna & judicii forma. Jam *Cicero* quærit: *utram putas molliorem?* quod ita intelligatur, necesse est: *Aciliamne putas, an Serviliam, molliorem?* Neque enim de aliis dixerat. Itaque etiam pronomina, *illa*, *hac*, ad has duas leges referantur necesse est. *Illa* ergo cum ad *Aciliam* pertineat, *hac* ad *Serviliam* refertur, non ad *Corneliam*, nisi quatenus caput de comperendinatione cum ea commune habet. Jam *Cicero* post *utram putas molliorem*, statim subjicit: *opinor* illam *veterem*. Sed hanc *veterem* paulo post appellat *mitiorem;* quod, qua formam judicii, in *Aciliam* convenit, quæ fuit mitior lege *Servilia.* Porro, cum *Cicero* dixisset, *illam veterem* esse molliorem, addit: Atqui ego tibi illam *Aciliam* restituo. In quo manifestum est, *Aciliam illam*, & *veterem illam*, esse eandem legem. Quod enim *Gravius* per *veterem* aliam priorem *Acilia* & *Servilia* intelligit, non verosimile est. Nam pronomen *illam* necessario aliquam legem requirit, ad quam referri possit. Est itaque *Acilia* antiquior *Servilia.* Huic sententiæ, quam naturalis ordo verborum, & explicatio ex regulis Grammaticis, suppeditat, non repugnat temporum ratio. Nam *Servilia* lex lata est A. U. 653; *Aciliæ* latæ tempus incertum est. *Pighius* quidem refert ad A. U. 652; sed sine ulla veterum autoritate. Sed fac, ita esse; tamen *Acilia* erit prior *Servilia*, nisi vero cum *Pighio* aliisque nonnullis legem *Serviliam* ad A. 649 referas. Sed *Acilius*, qui hanc legem tulit, fuit pater ejus, qui A. U. 689 Consul fuit; adeoque potuit ante *Servilium* Tribunus plebis esse, & hanc legem ferre. Nam filium sustulit diu ante legem *Serviliam*. *Asconii* autem autoritas

ritas tanta non eſt, ut, ea commoti, debeamus vim facere verbis *Ciceronis*. In multis ille hujuſmodi rebus erravit: quidni etiam in hac? *Cicero* etiam non dicit, hac lege *ereptum* eſſe comperendinatum, & *oportuiſſe* ſemel dicta cauſa pronuntiare. Ita ſcilicet dicere debuiſſet, ſi *Acilia* eſſet *Servilia* poſterior, ſeveritatisque cauſa non licuiſſet comperendinare reum. Sed dicit, licuiſſe ſemel dicta cauſa pronuntiare. Hæc fere ſunt, quæ in hanc rem diſputantur; quæ ſi plane certa non ſunt, tamen haud minus veroſimilia fortaſſe ſunt illis, quæ pro vulgari ſententia afferri poſſunt. Et in his non eadem videntur omnibus, nec eadem res omnes eadem probabilitate percutit. *Legis Corneliæ tribunitiæ* mentio fit *Verr. I, 60*: Multa petita eſt a *Q. Opimio*--quod, cum Tribunus plebis eſſet, *interceſſit contra legem Corneliam*. Hunc locum non ſatis explicarunt viri docti, nec conciliarunt cum locis illis, quibus interceſſio hac lege relicta tribunis dicitur, ut apud *Cæſarem Bell. Civ. I, 5*, & *Cic. de Leg. III, 9*. *Manutius* interpretatur ſic, ut dicat, *Opimium* juviſſe legem *Aureliam* de abroganda *Cornelia* & reſtituenda poteſtate tribunitia. Sed hoc non eſt *intercedere contra legem Corneliam*. Autori noſtro ſic videtur de hoc loco, ut dicat, ſublata reliqua per legem *Corneliam* poteſtate & dignitate Tribunorum plebis, id relictum unum eſſe, ut Tribuni intercedere poſſent: ſed cum exceptione, hoc eſt, non in omnibus rebus. Locus *Cæſaris* videtur ipſi indicare, licuiſſe, ſi ſua ſponte alicui viſum eſſet, intercedere; quoniam reprehendit ibi *Cæſar* Senatum, qui hujuſmodi interceſſionem *Antonii* ſuſtulerit; non autem, cum ad illos provocatum eſſet. Nam, ſi omnis dignitas ablata fuiſſet, etiam hanc ablatam fuiſſe, ut ipſos appellare Romanis, ipſis autem appellatis intercedere liceret, in quo maxima dignitas. *Pighius* ad A. 672 tradit, cautum lege *Cornelia*, ne provocantibus auxilium ferri poſſet, niſi jurantibus, ſe æquo jure alias uti non poſſe. Sed non indicavit, unde hoc hauſerit, nec Autor noſter potuit aut ipſe meminiſſe, ubi hoc tradatur, aut invenire. Videtur tamen ei non improbabile. Hoc igitur eſſe ait, *contra legem Corneliam inter-*

tercessit, quod aliter alio loco intercesserat, quam quo lege permissum erat. *Manilia Lex* commemoratur *pro Mur.* 23. Eam vulgó sic explicant, ut sit eadem, quæ est de libertinorum suffragiis, quaque iis licuit in omnibus tribubus suffragia ferre; neque tamen satis explicant. Sed in addendis ad *Indicem Legum* Autor noster, *Sulpicium*, ait, autore *Cicerone*, postulasse, ut in lege nova, quæ ambitui opponeretur, caveretur, ut suffragia centuriarum confunderentur, hoc est, ut non ex censu ferrentur, ex instituto *Servii*, sed ut numerarentur, & primi tantum valerent, quantum ultimi, nesciretur que adeo, quis quemque suo suffragio crearit. Hinc dicere *Ciceronem*, *postulasse confusionem suffragiorum*, *prorogationem legis Maniliæ*, *æquationem gratiæ*. Quemadmodum illud: *æquationem gratiæ*, sit oratoria & invidiosa interpretatio confusionis illius; sic etiam illud alterum: *prorogationem legis Maniliæ*, forte esse invidiosam illius interpretationem; quod ea lex, ut ex *Asconio* in *Cornelianam* primam pateat, invisa optimatibus fuerit. Nam, quemadmodum *Manilius* tulerat, ut libertinorum suffragia per omnes tribus confunderentur, eorumque adeo par vis & gratia suffragiis summorum civium esset, sic *Sulpicius* postularat, ut centuriarum suffragia confunderentur, adeoque eorum, qui in ultimis centuriis ferrent, eandem vim suffragia haberent, quam eorum, qui in primis primæ classis. Quodsi enim id lege cautum esset, eandem vim illa lex in centuriatis comitiis habuisset, quam *Servilia* in tributis. Legem *Variam*, quæ *Tusc. II*, 24, commemoratur, omnes interpretes & reliqui docti viri putarunt adhuc esse legem de Majestate. Ill. *Boberius* autem *h. l.* putavit esse legem *de Incestu;* quod *Valerius Max. III*, 7, tradat, *Antonium* de incestu accusatum esse, eumque locum huc interpretes ipsi *Ciceronis* retulerint; valdeque miratus est, hoc neminem vidisse. Sed Noster potius mirandum esse dicit, qui Vir illustris, in tanta eruditione, se novitate sententiæ decipi passus sit, & non potius viderit, hunc *Valerii* locum male huc referri. *Cicero* ait, se *vidisse M. Antonium*, cum contente pro se ipse *lege Varia* diceret.

Illa

Illa autem de incestu accusatio facta est anno Quaesturae provincialis, qui fuit, ut Fasti docent, A. U. C. 640. Illo autem anno *Cicero* ne natus quidem erat, nedum ut viderit eum se defendentem. Necesse igitur est, ut non modo de incestu Quaestor, sed etiam postea de majestate, lege Varia, accusatus *Antonius* sit. Alia essent, quae de legibus *sacratis*, lege *Cassia*, *Roscia*, referre possemus, sed haec specimina ex Indice Legum sufficiant. Ad *Indicem Geographicum* veniamus. *Verr. V*, 24, memoratur *Edissa*, urbs Siciliae. Pro hoc nomine *Cluverius*, conjectura ductus, *Graevius* autem e Codicibus MStis duobus, restitui voluerunt *Odyssea*; quae fuit urbs ad promontorium *Odysseum* post *Pachynum* in australi latere. Sed Noster defendit lectionem veterem. Nam, *Bochartum*, narrat, jam *Geogr. I Part. II Lib. I Cap. 29* ostendisse, Coloniam Phoeniciam in Sicilia *Edissam* fuisse, idque nomen a Graecis mutatum in *Odysseam*, quod non intelligerent vim nominis, & ab *Ulysse* dictam urbem putarent. *Edissa* igitur Noster putat esse a *Cicerone* potius, qui verum urbis nomen scire potuit, quam a Grammatico aut librario, qui *Edissa* potius *Odysseam*, quam *Odyssea*, noto nomini, *Edissam*, substituisset. Defenditur etiam nomen *Erycus*, pro quo viri docti, autore etiam *Asconio*, *Erycius*, vel *Erycinus*, reponunt. Bis est apud *Ciceronem Erycus*, *Verr. II*, 8, 47. *Salmasius* etiam & *Graevius* in Codicibus MStis *Flori II*, 2, invenerunt, ubi *Begerus* adeo sic edidit. Verum & ibi displicet *Heinsio* & *Dukero*. Quaeritur inter doctos viros, utrum *Phoenicia* recte dicatur. *Cellarius* cum plerisque negat. Cl. *Schwarzius* tamen ad *Cellarii* Geographiam adduxit locum *Varronis de Lingua Lat. IV*, 6. Sed etiam *Ciceronis* quaedam editiones hanc formam habent *Fin. IV*, 20. Noster probat lectionem editionis *Gronovianae* : *e Phoenica*, quemadmodum *Circe* & *Circa* dicitur, *Penelope*, *Penelopa*, & sic in pluribus; vid. *Vossii Annal. II*, 2. Sic *Phoenice* & *Phoenica*. Hoc cum rudes librarii nescirent, e *Phoenica* fecerunt *Poetica*. E *Poetica* autem *Manutius* fecit *Phoenicia*, quem multi deinde secuti sunt.

In *Indice historico* & *Latino* difficilem delectum copia

rerum facit. Itaque, ut quæque primum oculos ferient, ita decernemus. *Ad Qu. Frat. II, 1*, memoratur *Antiſtius Severus*. In *Manutio* videtur idem eſſe, qui & *Vetus* appellatur *ad Brut. 11*, libertatis vindex & defenſor, *M. Bruto* cariſſimus, ut aut legatur *Vetus Antiſtius*, quod *Auguſtino* placebat, aut *Sept. Antiſtius Vetus*, quam ſententiam ornat *Spanhemius de Uſu & præſt. Num. Diſſ. VI. Jac. Gronovius* autem retinet *Severus*, lectionem Codicum MStorum, ſed de eodem *Antiſtio* capit, quem ſic dictum putat ob ſenſum in Rep. de quo ibi ſermo. *Urſinus* ſervat idem verbum, & cognomen familiæ fuiſſe putat. Quod Noſtro quoque placet. Scripta enim eſt hæc Epiſtola *Lentulo Spinthere* & *Metello* Coſſ. A. U. 696, ſed tum Tribunus plebis deſignatus erat *Antiſtius Severus*, eumque inter Tribunos plebis A. 697 apud *Pighium* reperies. *Phil. I, 6, L. Junius Brutus*, expulſor Regum, dicitur princeps nobilitatis *Brutorum*. In quo Noſter obſervat, hoc dici ex opinione vulgari, quæ tum fuiſſet, cui *Cicero*, favens *Brutorum* gloriæ, non ſit refragatus. Nam, *Brutos* illos plebejos fuiſſe, non patricios, nec ab illo *Bruto* ortos eſſe, plane oſtendit *Manutius* ad *Ep. I ad Brutum*. Et *Plutarchus* in *Bruto init.* jam tum originem a Regum expulſore negatam eſſe ab iis narrat, qui iis ob cædem *Cæſaris* infeſti eſſent. *Manutius l. c.* laudat *Brutum* aliquem e *Dionyſio Halicarnaſſenſi*, de quo neminem ait dubitaturum, quin e *Juniis* fuerit. Debebat dicere: fuit e *Juniis* plebejis. Nam *Dionyſius Lib. VI pag. 396. ed. Wechel.* diſerte: ὁ λεύκιος Ἰούνιος, ὁ βουλόμενος ἐπικαλεῖσθαι Βροῦτος, nempe tanquam vindex libertatis, qualis ille *L. Junius Brutus* fuerat. Et deinde eum *Dionyſius* ſemper *Brutum* appellat. Ab hoc *Bruto* Noſter putat non improbabili conjectura derivari *Brutos* apud *Ciceronem* poſſe. Sed de de hoc etiam pluribus egit, & *Brutis* expulſorem Regum autorem generis aſſerere conatus eſt, *Abramius* ad *h. l.* qui etiam illud commemorat, quod *Bruti* ejus imaginem inter imagines ſuas habuerunt. In quo meminiſſe debebat, ſæpe imaginibus alienis eſſe uſos Romanos, & titulos falſos iis addidiſſe, ut conſtat e *Livio* aliiſque Autoribus. *Off. I, 30*, hæc verba ſunt: *In* M. Druſo *adoleſcente magna fuit ſeveritas.*

ritas. Hoc referunt ad *M. Brutum* patrem, qui Senatus Patronus eſt appellatus, quod Senatus cauſam contra *Gracchum* egit. Sed Noſtro videtur ad filium pertinere, quod e temporum rationibus ſic demonſtrat: Primo ponuntur *L. Craſſus* & *L. Philippus*, quo Conſule Tribunus plebis fuit *M. filius*. Deinde *C. Cæſar L. F.* Iiſdem temporibus dicitur multa ſeveritas fuiſſe in *M. Scauro*, & in *M. Druſo adoleſcente*. Pater autem illis temporibus adoleſcens non fuit. Item *M. Druſus fil.* & *M. Scaurus*, ut *l. c.* ſic, junguntur *ad Her. II, 13*. Controverſia eſt de nomine quæſitoris, a Laterenſe in cauſa *Plancii* edito. Nam *Urſinus*, *C. Alſium* fuiſſe, putat, qui *pr. Planc. 17* quæſitor in ea cauſa dicitur, & eo anno Prætor fuit. *Ant. Auguſtinus* autem & *Manutius C. Flavium* volunt, & hoc nomen *Cap. 17* reponendum cenſent. Jam, quod *Manutius* putat, *C. Alſium* commode non legi poſſe, quod is Prætor fuit, & ſuam jam provinciam vel ſortem habuit, id *Urſino* non obeſt, cum ſæpe duæ ſortes datæ ſint uni, altera extra ordinem, ut *Verri*, qui præter urbanam juriſdictionem etiam quæſtionem exercuit. *Cicero* appellat hunc quæſitorem *conſiliorum ſuorum in Conſulatu ſocium*, *periculorum participem*, *rerum geſtarum adjutorem*. Hæc utrum in *Alſium*, an in *Flavium*, conveniant, inquirendum. Noſter, etſi nihil certi ſe habere dicit, tamen hoc ſe e *Ciceronis* multis locis didiciſſe ait, *Flavios* nonnullos ei conjunctiſſimos fuiſſe. Conjicit deinde, in *C. Flavium* hæc optime convenire, *Bruti* & *Attici* amiciſſimum, totiuſque cauſæ optimatium; vid. *Nep.* in *Attic. 8*. *Plutarch.* in *Brut. extr.* Non minus in dubio eſt, qui ſit ille *M. Marius*, ad quem ſunt Epiſtolæ *Ciceronis* primæ *Lib. VII*, *ad Div.* *Corradus* putat, eſſe *M. Marium Gratidium*; ſed *Marii* & *Gratidii* ſunt diverſarum familiarum, ut vidit *Manutius*, qui putat, eſſe *M. Marium Gratidianum*, *Ciceronis* propinquum; quod refellitur, quia is a *Catilina* in *Sullana* victoria interfectus eſt, ut eſt in *Petit. Conſul. Cap. 3*, hæ autem Epiſtolæ diu poſt ſcriptæ ſunt. Noſtro videtur eſſe is, qui *ad Div. II, 17*, putatur fore ſucceſſor, *Bibuli* an *Salluſtii*? in Syria. Quod autem hic *Marius* prædia ſua, forte pater-

paterna, in Campania habuit, colligitur, eum fuisse non ex Arpinatibus *Mariis*, sed e Sidicinis & Valentinis, apud quos nobiles *Marios* fuisse constat. *Octavius* is, qui parens *Augusti* fuit, & Macedoniam cum magna gloria rexit, habet in libris vulgatis *Ciceronis* prænomen *Cnæi*. Sed eundem multi Codices MSti *Suetonii* in *Augusto* vocant *Cajum*; quod prænomen etiam inscriptio exhibet, a *Pighio* allata ad A. U. 694, in qua dicitur C. F. C. N. C. PRN. Duxit originem a *C. Octavio*, *Cnæi* fratre, *Cnæorum Octaviorum* principe. Ex quo ipso quoque Noster concludit, *Caji* prænomen verum esse, quod eo omnes ejus familiæ usæ sunt. Hujus generis multæ sunt in hoc Indice observationes; de prænominum varietate & corruptione vid. v. c. in *C. Scipio*, *C. Servilius Ahala*, *Cn. Plancus*, *T. Plancus*, *P. Popillius*, &c. varietatis in ipsis nominibus, eorumque permutatorum, exempla e multis in *L. Turius*, *Rutilius*, *Virgilius*, *Vennonius*, *Pontinius*, &c. Sed ad *Indicem Latinitatis* veniamus.

Quæsitum est, quid sit *actoris notio & animadversio pr. Cacin. 12*, de eoque multa sunt disputata, sed plerumque nil expeditum. Nempe Genitivi sæpe apud Græcos & Latinos scriptores paulo aliter, quam analogia postulat, adhibentur, ideoque turbas non adsuetis iis formis insolitis faciunt. *Actoris* ergo *notio & animadversio*, ex sententia Nostri, est non ita capienda, ut sit actoris tanquam cognoscentis & animadvertentis, in quem ea non cadit, sed Prætoris, qui vindicandi & ulciscendi actoris, jurisque ejus defendendi, causa cognoscit & animadvertit. Sic *pr. Rosc. Am. 24 parentum pœna* non sunt, quas parentes infligunt, sed quæ ulciscendorum parentum causa sumuntur, & *pr. Flacc. 38 Lentuli pœna* dicitur, qua *Lentulus* vindicatur, &c. Item *Verr. V, 69*, *actor* dicitur reum *condemnare*. In voce *Ara* planissime demonstratur, illam formulam *aræ & foci* de ædibus privatis tantum capiendam, non, ut vulgo fit, de templis & ædibus privatis. Vidit etiam *Cortius ad Sall. Catil. 52*, sed rationem non reddidit, ut Noster fecit. Verbi *autoris & autoritatis* significationes magna cura studuit distin-

ſtinguere, pluresque hic ex uno *Cicerone* reperiuntur, quam in optimis Lexicis ex omnibus Autoribus; in quo tamen fortaſſe quibuſdam videbitur interdum nimis ſcrupuloſe ſignificationes multiplicaſſe. Subjecta eſt etiam diſſertatiuncula *de autoritate Senatus*, ejus incrementis & decrementis, ipſorumque horum verborum diverſis ſignificationibus. In verbo *Cieo* diſputatur contra *Salmaſii* ſententiam de verbo *citum* in illo *herctum citum*, ad *Solin. pag.* 891, quaſi ſit a Græco σχίω, σχίζω, cum *cieo* ſit a κίω, vado, *herctumque citum* adeo patrimonium diviſum. Quod falſum eſſe, vel ex eo apparet, quod apud *Ciceronem* non eſt herctum *cire*, ſed *ciere*, & præterea compoſita *excitus*, *concitus*, docent, & *cire* & *ciere* eſſe *movere*. In voce *herciſcere* autem, quod per corruptionem aliquam aut contractionem pro *herctum ciſcere* ſeu *ciere* dicitur, oſtendit, *herctum* ſeu *erctum* eſſe a Græco ἕρκος, ſeu Latino *ereco* pro *arceo*. Veteres, dicit, quorum divitiæ maxime in pecore erant, aulam habebant ante ædes, hoc eſt, ut *Gellius* docet & *Perizonius* ad *Ælianum*, ſpatium ſepto circumdatum, in quod noctu pecus cogebatur. Hæc aula *herctum* dicitur. Nam & Græcis ἑρκτὸς eſt locus ſeptus & clauſus, unde & εἱρκτὴ pro carcere dicitur. Hinc non mirum, ſi *herctum*, autore *Donato* apud *Servium* ad *Virgil. Æn.* VIII, 642, pro *patrimonio*, & pro *hæreditate*, dictum eſt. Jam, cum hæreditas dividenda erat, hoc *herctum ciebatur*, hoc eſt, movebatur, tollebatur, ut exire ſuus cujuſque numerus pecoris poſſet. Unde deinde *herctum ciere* pro, dividere hæreditatem, dictum eſt; proprie autem *ciere* non eſt dividere. Etiam verbum *movere* in re pecuniaria pro *accipere* dicitur, ut ſuo loco oſtenſum eſt e *Cicerone*. In voce *Conſecratio* pluribus exemplis demonſtrat contra *Grævium* ad *Or. pr. Dom.* 48, *conſecrare* & *dedicare* non differre, ſed promiſcue dici. Et, quoniam *Grævius* in hanc ſententiam inductus eſt verbis his, quæ ſunt *l. c.: an conſecratio nullum habet jus? dedicatio eſt religioſa?* oſtendit, a *Cicerone* hic conſecrationem & dedicationem non diſtingui, ut diverſa genera, ſed abſurdum dici, ejuſdem rei pro diverſis objectis diverſam vim ſtatui,

 ut

ut consecratio ædium, bonorum, agrorum, nullum habeat jus, si injussu populi facta sit, consecratio autem simulacri libertatis, sine jussu populi facta, religione obliget aream, cum in consecratione non tam objecta, quam cerimonia & sanctitas consecrationis legitime factæ, spectentur. *Cummaxime* interpretantur *nunc*, *hoc tempore*. Non negat Noster, in multis locis ita explicari posse, sed negat, proprie hoc significare. Docet autem, esse ellipticam locutionem pro *ut cummaxime*, ut est ad *Q. Fr. II, 8*, aliisque locis, quod semper *nunc* explicari non possit. Domus mea celebratur, scribit *Cicero, ut cummaxime. Nunc* jam est in verbo *celebratur*, in *ut cummaxime* autem intelligendum est *celebraretur*, & sententia est, nunquam magis esse ejus domum celebratam. Sic apud *Terent. Hecyr. I, 2, 36, Bacchidem* amabat, *ut cummaxime, tum*, est, *ita, ut nunquam magis amaverit*. Additur etiam his verbis interdum *nunc*, quod non fieret, si *cummaxime* esset *nunc*. Sic *pr. Cluent. 5*: quæ multos jam annos & *nunc cummaxime* filium interfectum cupit. In quo loco *cummaxime* est *vehementissime*. Conf. *Terent. Andr. I, 1, 125, Eunuch. III, 5, 33, Plin. Ep. X, 58*. Itaque illud *cummaxime* nude positum non semper est *nunc*. *Off. II*, 7, civitas paret *cummaxime* mortuo, non significat *nunc paret*. *Nunc* jam latet in verbo *paret*. Sed paret tyranno non minus, quam vivo, non minus nunc, quam cum maxime ei pareret. Sic *Har. Resp. 15*, quæ fiunt *cummaxime*, est, *quam frequentissime*, ut nunquam magis facta sint. Locus obscurus habetur *Verr. II, 26: Metellus Heraclium* restitui jusserat; non restituebatur. Quisquis erat *eductus* Senator Syracusanus ab *Heraclio*, duci jubebat; itaque permulti ducti sunt. Offensi sunt viri docti verbo *eductus*, quod cum *Lambino* in *editus* mutatum volebat *Grævius*. Sed, locum nihil vitii habere, ostenditur. Nam *educi* dicuntur, qui in jus ducuntur, rei fiunt, ut est *ibid. Cap. 37*: Illi non procrastinant, Sthenium statim *educunt*; ajunt, ab eo literas publicas esse corruptas. Conf. *III, 47, 65, Planc. 23*. In *Oratione pr. Muren. 24* hæc verba sunt: *Catilinam vallatum* indicibus *atque sicariis*. Ibi *Grævius*

vius quærit, qui ſint *indices*, & ſe negat ſcire. Etiam *Sull.* *24 Lentuli* ſocietates cum *indicibus* commemorantur. Sed ibi non magis *indices* locum putat habere, ſed *latrones*, aut ſimile genus. *Lambinus* conjiciebat *audacibus*, quia *Cap. 38* *audacia* & *ferrum* junguntur. Sed præter hæc loca etiam alia ſunt, in quibus *indices* ſic commemorantur. Ut *Sext.* *44*: ſeptus *indicibus* armatis. Nihil igitur mutandum cenſet Noſter, indiceſque per convicium dici putat homines perditos & nocentes, ut *quadruplatores* & ſub Imperatoribus *delatores* & *cognitores*. Scilicet, quemadmodum his quidam utebantur, ut honeſtis viris calumniis litium per eos nocerent; ſic homines ſeditioſi conducebant egentes & perditos homines, ut per eos bonos cives vexarent, cum eos nempe producerent in concionem, ut ab ſe interrogati invidioſa crimina conferrent in eos, quibus nocere volebant, aut in Senatum adducerent, ut hujuſmodi res ederent. Vid. *Vatin. 10, 11, Flacc. 38, Sext. 63, ad Q. Fr. II, 3, Sueton. Caſ. 17, 20.* Sudarunt viri docti in illis verbis *Nat. D. I, 1: principium philoſophiæ eſſe inſcientiam.* Elegantiſſimus *Olivetus*, novem interpretationibus commemoratis, ſic interpretatur: *que la philoſophie doit porter ſur des principes evidemment connus*, approbante Illuſtri *Boherio* ad *h. l.* Noſtro autem hæc interpretatio convenire non videtur cum diſciplina Academica, quam *Cicero* probabat, nec cum antecedentibus & conſequentibus. Vidiſſe hoc ait Virum doctum in *Miſc. Obſ. Vol. III pag. 154*, qui emendaverit: *inſcientiæ ſcientiam*; quod qua ſenſum verum eſſe fatetur, ſed emendatione nihil opus eſſe putat. Alium Virum doctum ibi refert commemorare emendationem aliam: *Principium philoſophiæ eſſe ſcepſin*, ſed probare illam *Balii* maxime: *principium philoſophiæ non eſſe ſcientiam.* His conjecturis non aberrari ait a *Ciceronis* ſententia; ſed lectionem vulgatam retinendam judicat, quæ eundem ſcilicet ſenſum habeat; quod non viderint homines non ſatis aſſidui in *Ciceronis* lectione. Nam *inſcientiam* præter vulgarem vim habere etiam quandam ſignificationem philoſophicam, autore *Cicerone Academ.*

dem. I, 12: Si quid ita erat comprehensum, ut convelli ratione non posset, scientiam; *sin aliter*, inscientiam, *nominabat Zeno.* In verbo *Jurisdictio* copiose demonstratur, hoc verbum apud *Ciceronem* nunquam dici, nisi de causis privatis, quatenus de iis decernebat Prætor urbanus, totamque contineri edicto & decretis ex edicto. In verbo *munio* autem profertur conjectura Generos. *Bunavii*, Dynastæ in *Kreyppau*, qui in loco illo notissimo *Or. I, 59*, censet legendum *monogenem.* Is pes est e tribus longis & una brevi, notiori nomine epitritus quartus, contrarius pæoni, qui est e tribus brevibus & una longa, atque adeo aptus huic loco. Ejus pedis mentio est apud *Hephæstionem pag. 11.* Cel. *Gesnerus* ad *Quintil. XI, 3, 22,* legebat: *etiam ionem*, vel *ionium.* Sed Nostro illud *etiam* nimis languere videtur. Est etiam satis longa disputatio de *negotiatoribus*, in qua refelluntur primo *Hotomanni*, *Grævii*, &c. sententiæ, deinde ostenditur, antiquis, & *Ciceronis*, temporibus fuisse primo in provinciis eosdem, qui Romæ, *fœneratores*; quod cum multis locis probetur, tum maxime ex *Epistolis ad Att. V, 21, VI, 1, 2, 3,* ubi *Scaptius* & *Matinius*, cum in urbe ab iis versuram facere volunt Salaminii, *fœneratores*, cum in provincia sunt, *negotiatores*, vocantur. Deinde sic dici etiam, qui frumentum, in provinciis coemtum, Romam aut in castra veherent. Vidisse veram hanc vim etiam ait Cel. *Burmannum* ad *Petron. Cap. 101*, sed neque satis a mercatoribus discrevisse, neque tempora hujus vocabuli distinxisse. Nam sub Cæsaribus negotiatoris verbum latius patuisse. Sed, ne nimis longi simus, age, tantum breviter adhuc quædam indicemus. In verbo *nomen* vindicatur lectio vulgata *Offic. III, 14*, ubi *nomina facere* de debitore dicitur. In *nota* docere conatur, *notas componere Mur. 11* capiendum esse de formulis contortis & obscuris. In *numerus* ostenditur, hoc verbum dici sæpe pro *partibus.* In *postmeridianus* explicantur *quadrigæ pomeridianæ* in *Oratore 47.* *Toros* in corona *Or. 6* esse eosdem, qui & *lemnisci* dicantur, demonstratur; *tribunalis* vulgatam definitionem, quam e *Vitruvio* afferant, cadere

tan-

tantum in tribunalia perpetua in basilicis, non in cetera, quæ qualia fuerint, ostenditur. De *vectigali Pratorum* & *Ædilitio* quoque multa disputantur, in quibus paullum discedit a Cel. *Burmanno*, qui de utroque genere scripsit in libro doctissimo *de Vectigal. Pop. Rom. Cap. 12.* Explicatur etiam copiose locus ad *Div. IX, 20*: *me a te ut scurram velitem multis malis oneratum esse, non moleste tuli.* Refellitur *Salmasius*, qui *vermiculatum* interpretatus est *cocco tinctum*, adstipulante *Bocharto* in *Hierozoico Tom. II Lib. IV Cap. 27.* Defenditur contra *Wopkenium Burmannus*, qui negavit ad *Phædrum*, *vitam* dici aureæ ætatis scriptoribus pro *hominibus.* Sed ohe! jam satis est. Ceterum, etsi magna diligentia se in latinitate *Ciceronis* digerenda usum esse dicat Noster, tamen ei accidit id, quod in Præfatione suspicatus est, ut quædam prætermitteret, quæ ex consilio ejus prætermittenda non erant. Sic nobis videtur *bonitas* pro fide *Offic. III, 19*, commemoranda fuisse, item *bonus* pro æquo & fideli *ibid. 21*, & pro divite in *Epistolis ad Diversos*, *comparare* pro comparando demonstrare *Offic. II, 5*, *inbibere* pro adhibere *Phil. XIII, 18*, de qua significatione vid. *Gronov. ad Liv. III, 59*, *pala* in annulo *Offic. III, 9*, *quisque* antique pro *qui* in *Lib. II de Leg.* passim, &c.

Pauca ex *Indice Græco* addere liceat. *Verr. V, 57*, est verbum ἐδικώθησαν, pro quo *Hotomannus* conjiciebat ἐδικαιώθησαν, quod δικαιοῦν apud probæ notæ scriptores sit pro *punire, necare pœnæ causa.* Et sic in duobus Codicibus MStis reperit *Lambinus*, in alio *Grævius*, qui & reposuit: ἐδικαιώθησαν. Nostro autem ἐδικώθησαν rectum, & a *Cicerone* profectum, videtur. Primo enim non esse contra analogiam, a δίκη fieri δικόω. Deinde δικαιόω esse omnium Græcorum, etiam optimorum. *Ciceronem* autem addere: *ut Siculi loquuntur*; quod indicio sit, aut formam verbi, aut vim, Siculis propriam fuisse. Sed vim non esse iis propriam, esse ergo formam verbi. Tertio, si varient Codices, magis probabile esse ἐδικώθησαν in ἐδικαιώθησαν, quam hoc in illud, mutatum esse. Ceterum, hanc lectionem

etiam probari *Maffao*, apparet ex *Antiqu. Gall. Aquitan. pag. 13. Ad Att. XIII, 52*, de *Cæsare* eſt: *accubuit*, *ἐμετικὴν agebat*, &c. Redditur vulgo *curatio per vomitum*, de qua *Pantagathus* accipiebat, & legebat: *egerat*, probantibus *Corrado* & *Gravio*. Hoc non facturos Noſter putat, ſi iis veniſſet in mentem locus in *Orat. pro Dejot.* de eodem *Cæſare*: *Cum vomere te velle poſt cœnam dixiſſes, in balneum te ducere cœperunt.* Ex quo apparet, *Cæſaris* conſuetudinem fuiſſe, poſt cœnam vomere, ut largius ſe invitare poſſet, atque hoc eſſe putat Noſter *ἐμετικὴν* agere. Conf. *Celſum I, 3. Caſaubonum ad Sueton. Vitell. 13.* *Σύνδειπνοι σοφοκλεῖς* qui ſint in *Ep. ad Q. Fr. II, 15*, dubitatur. Noſter putat, eſſe paraſitos *σοφοκλεῖς*, laudicœnos *Plinianos Ep. II, 16. Q. Cicero* videtur fuiſſe in convivio, & *συνδείπνους* habuiſſe paraſitos, aut paraſiticis certe moribus homines, eoſque lepide feſtiveque vexaſſe. Itaque reſpondet frater *Marcus*, fatendum eſſe, lepide ab eo actam illam fabulam, (frequentes enim in Comicorum fabulis paraſiti,) ſed ſibi tamen rem non probari, velle non factum dictumque, quod ſcripſiſſet ſe feciſſe & dixiſſe. *Ad Att. XIV, 10*, hæc verba ſunt: *Hæc & alia ferre non poſſum. Itaque γῆν πρὸ γῆς cogito. Tua tamen ὑπηνέμιος nauſea jamne abiit?* In hac interpunctione *ὑπηνέμιος* refertur ad *nauſeam*, & explicatur *levis*, qualis ipſa *Attici* fuit, quam hinc *nauſeolam* vocat *Ep. 13.* Et dicitur *ὑπηνέμιον* profecto, quicquid *inane*, *futile*, eſt. Sed Noſtro tamen non videtur hoc verbum commode jungi *nauſeæ*. Græci enim dicunt de iis, quæ ſpeciem aliquam habent, ſed vi & re deſtituuntur. Itaque ſic interpungit: *Tua tamen ὑπηνέμιος. Nauſea jamne plane abiit?* Etiam illud *tamen* ait indicare, hæc ad antecedentia referenda eſſe. *Tua* refert ad terram. *Atticus* erat tum in Græcia, & habebat prædia in Epiro. Eo invitarat *Ciceronem*, eo is ire interdum cogitabat, ut intelligitur e *prima Philippica* & *Ep. 13* hujus *Libri*. Sed dubitabat tamen. Erat enim *ὑπηνέμιος*, ſeu *ὑπήνεμος*, quod eſt proprie vento expoſitus, apertus, non munitus & [illegible] quales ſunt *nidi ὑπήνεμοι*, non in terra, aut cava arbo[illegible]ed in

in libero aere, positi, in quibus pulli non sunt a vi tempestatis tuti. *Tua tamen ὑπηνέμιος* igitur sic interpretatur: Sed etiam Græcia, in quam ire volebam, non esse mihi tuta satis videtur, sed ibi quoque obnoxius esse videor hostibus meis. Hæc ex *Indice Græco* afferre placuit. Ceterum magnopere vellemus, ut hæc *Clavis* magis nitide & emendate exscripta typis esset. Nam mendorum larga hic seges est. Diversitas typorum docet, tribus ad minimum redemtoribus diversis hanc *Clavem* exscribendam locatam fuisse. Literæ autem pto numeris positæ, & numerorum diversa magnitudo, quam instructis ab officinis Opusculum venerit, indicant. Sed hæc scilicet sine Autorum culpa accidere solent, qui hæc in sua potestate non habent, sed librariis debentur, qui quam minimo sumtu quam maximos quæstus quærunt.

NOTIZIE HISTORICHE ET CRITICHE INTORNO alla vita, alle inventioni, ed agli scritti di Archimede Siracusano &c.

hoc est,

COMMENTARIUS HISTORICUS ET CRITICUS de Vita, inventis, & scriptis Archimedis, Syracusani, Autore JO. MARIA MAZZUCHELLI, Brixiensi.

Brixiæ, apud Jo. Mariam Rizzardi, 1737, 4.

Plag. 16, Tabb. æn. 4.

Non ingratam in eo Reipublicæ literariæ operam præstitisse censendus est Cl. Autor, quod de *Archimede*, Geometrarum Principe, in unum colligere studuit, quicquid scitu dignum temporum antiquissimorum edacitatem tenebrasque evasit, & ad nostram usque memoriam, ita annuente fato, transiit. Eos autem præcipue sibi devinxit, qui scientias colunt mathematicas, earumque historiam pernosse cupiunt, quæ peculiarem utique eruditorum operam meretur. De vita quidem & scriptis *Archimedis* multa & eximia jam olim dixere Viri præstantissimi, *Jo. Alb. Fabricius*

cius in *Bibliotheca Græca*, *Anton. Mongitor* in *Biblioth. Sicula*, *Davides Rivaltus*, aliique, quorum opera Noſter non ſine fructu eſt uſus; poſt copioſam tamen meſſem aliquod adhuc ſpicilegium ſibi relictum non dubitavit, inprimis cum, Viros Clariſſimos a veritate quandoque deflexiſſe, ſibi viſus ſit obſervaſſe. Opuſculum vero hocce, in uſus ſuos primo congeſtum, non eo animo publicavit, ut doctus haberetur, aut ex detectis aliorum erroribus gloriolam captaret, ſed autoritate inprimis doctiſſimi Cardinalis *Quirini*, de cujus meritis plus ſimplici vice in *Actis* noſtris dictum eſt, confirmatus, ſtimulatusque, prelo ſubjecit. Diſtinxit autem hunc libellum *Capitibus* breviuſculis *ſex & triginta*; quæ cum hic perſequi ſingula per inſtituti noſtri rationem non liceat, age, decerpamus inde nonnulla, &, quid quærendum ſit Lectori in hoc Opere, ſummatim exponamus. Priora igitur *quatuor Capita* de patria, nativitate, & ſtirpe, *Archimedis* agunt. Cum certo ſciatur patria, Syracuſarum nempe urbs, celeberrima tum temporis, Siciliæque metropolis; de tempore nativitatis divini viri non ſatis conſtat. Solus eſt *Jo. Tzetzes*, qui, *Archimedem* ultra annos 75 vixiſſe, perhibet; cumque mors *Archimedis*, computante *Petavio*, inciderit in A. U. C. 542, exinde colligere licet, nativitatem ejus contigiſſe circa A. U. C. 467. Circa ſtirpem, unde Geometra noſter ortum duxit, nova ſententiarum divortia. *Plutarchus* in *Vita Marcelli* eum appellat Ἱέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενῆ καὶ φίλον, *Cicero* autem in *Tuſculanis Quæſtionibus Lib. V humilem homunculum, a pulvere & radio excitatum.* Quomodo hæc concilianda? De eo laborarunt viri doctiſſimi. Recentiſſimi Hiſtoriæ Romanæ Scriptores, *Rouillæus* & *Catrou*, *Ciceronem* hic loci per contemtum de *Archimede* locutum, exiſtimant. Alii aliter. Quid vero Cl. Autori ea de re videatur, non ſatis ex verbis ejus perſpicimus, ipſeque fluctuare videtur. Cetera res in hiſtoria Geometriæ non eſt momenti gravis. *Caput V* intenſiſſimum *Archimedis*, a prima inde juventute, erga res mathematicas ſtudium ante oculos lectorum ponit. Sunt, qui eum præceptore

Cono-

Conone Samio, Geometra insigni, qui tempore *Ptolemai Philadelphi* floruit, usum existimant; cujus quoque mortem deflet in *Proœmio ad Quadraturam Parabolæ*. Id vero a veritate prorsus alienum est, *Archimedem* a *Platone* profecisse, cum is tempore *Dionysii* Tyranni Syracusas venisset. Certe aliquot annorum decades inter mortem *Platonis* & natales *Archimedis* interjectæ fuerunt. Quæ sequuntur *Capita*, ad *XXIII* usque, in inventis ejus describendis versantur. Et primo quidem de Sphæra materiali sermo est Autori, quam tanto artificio construxit *Archimedes*, ut, *Cicerone* teste, plus valuisse existimatus sit in imitandis Sphæræ conversionibus, quam natura in efficiendis. Dissensus est circa materiam Sphæræ, ex ære, an ex vitro, conflata fuerit, ob *Claudiani* & *Lactantii* autoritates; sed hæc tuto ignorare licet. Potius interest nosse, an *Archimedi* inventæ Sphæræ laus debeatur. His ea mens est Cl. Autori, ut cum *Salmasio* neget, ab eo inventam, sed *Anaximandro* potius *Milesio*, *Atlantive*, hanc gloriam tribuat. Primum tamen *Archimedem* talem concinnasse Sphæram fatetur, quæ motus cœlestes insigni spectatorum admiratione æmulata fuerit. Sed non levis est in eo difficultas, qua ratione motus Sphæræ perpetuus effici potuerit. De eo quidem vix ulla apud Scriptores antiquos mentio; conjecturis igitur apud recentiores locus, ex quibus illa vero proxima Autori videtur, quam olim fecit *Schottus*: globo, qui terram referebat, inclusam fuisse rotarum aliquam compagem, quæ ei motum circa Solem impresserit. Centrum Sphæræ Solem tenuisse ex *Pythagorico*, quod *Archimedes* probabiliter adoptarat, systemate. Motum vero compagis non fuisse perpetuum, sed restitui quandoque debuisse, non secus ac in horologiis pondera sursum trahi debeant. Igitur in disticho illo *Claudiani*:

Inclusus variis famulatur spiritus astris,
Et vivum certis motibus urget opus,

vox spiritus non de aere incluso, uti cumprimis *Cardano* visum, sed de occulta quavis machinularum compage, intelligenda est. Porro *Macrobius* autor est, *Archimedem* inve-

nisse rationem corporum cœlestium distantias metiendi a Tellure; vel potius eam, a *Pythagora* jam inventam, in lucem revocasse. Qualis autem ista metiendi ratio fuerit, cum difficile scitu videatur, existimat tamen Cel. *Jo. Polenus*, sat exactum de ea judicium ferri posse, modo ea, quæ ipse *Archimedes* in *Arenarii* sui principio scripsit, attente legantur ponderenturque. Deinceps progreditur Cl. Autor ad inventum illud eximium, quo mixturam auri argentique in corona, quam *Hiero* Rex fabricare jusserat, simulque artificis dolum, detexit, autore inprimis *Vitruvio*. Certum est, illi invento Hydrostatices scientiam deberi. Quo facto, de Cochlea hydraulica verba facit, quam in Ægypto *Archimedem* invenisse, eaque incolas ad agros irrigandos usos esse, *Diodorus* perhibet *Siculus*; licet ex recentissimis quoque sint, qui ad istud opinionis portentum propendeant, Cochleam ad Ægyptum aquis evacuandam adhibitam, adeoque *Archimede* longe antiquiorem, esse. Inventio autem Organi hydraulici, nec non horologiorum sciatericorum, incertum, an ei tribuenda. Organi certe autorem *Ctesibium*, Alexandrinum Mathematicum, (Antliæ hydraulicæ, quæ adhuc *Ctesibiana* dicitur, inventorem,) *Plinius* facit. De inventis autem *Archimedis* geometricis, non opus est, verba hic plura facere; satis quippe notum est, eum primum circulo dato æquale triangulum orthogonium demonstrasse, illud scilicet, cujus basis est peripheria circuli, altitudo, radius; primum Sphæricæ superficiei æqualem circulum, & soliditati æqualem cylindrum, invenisse, parabolam quadrasse, subtilissimam spiralium theoriam, & quæ alia sunt, excogitasse. Inventa viri summi mechanica uti admirabilia & plane stupenda fuerunt; ita nihil magis dolendum, quam de his nihil eum literis mandasse. Primus utique fuit, qui solutionem Problematis in potestate habuit: *Data vi datum onus movere.* Ingentem navem onerariam, ponderibus adhuc hominibusque refertam, solus, nullo corporis nixu, polyspaston quoddam machinamentum manu quieta impellens, ad se, spectante Rege, traxit, *Plutarcho* teste. At quale fuit ist-

isthoc machinamentum? In id inquirere, hoc opus, hic labor, est. *Tzetzes* Trispaston duntaxat, hoc est, ex tribus rotis compositam, dicit, non adeo magna probabilitatis specie. Quo major rotarum numerus est, eo magis potentiæ actio augetur juxta leges mechanicas; sed eo lentior quoque motus existit. Duas tamen Trispasti figuras Cl. Autor exhibet, quæ ad effectum producendum idoneæ forsan fuissent. Navis illius insignis, cujus ideam *Archimedes Hieroni* dederat, descriptionem cum integro libro dederit *Moschion*, ejusque fragmentum non contemnendum *Athenæus* reliquerit; operæ pretium judicavit Autor, integrum illud lectori suo exhibere. Qualia porro machinamenta bellica invenerit summus artifex, quo successu, quanta exercitus Romani strage, in defendenda Syracusarum urbe iis fuerit usus, ex *Polybio* & *Plutarcho* declarat. In structuram vero eorum curiosius haud inquirit, & ab omnibus conjecturis in re difficili animum abstrahit. In ea autem quæstione dilucidanda satis copiosus est, an *Archimedes* classem *Marcelli* speculis lentibusve ustoriis incendere potuerit; quam cum plerisque eruditorum negat, rationibus usus tam historicis, quam physico-mathematicis. Silent enim ea de re scriptores antiquissimi & probatissimæ fidei, *Livius*, *Plutarchus*, & coævus fere *Polybius*. *Galeni* locus *Lib. III de Temperam. Cap.* 2 nihil probat. Ibi enim: Τὸν Ἀρχιμήδην φασὶ διὰ τῶν πυρείων ἐμπρῆσαι τὰς τῶν πολεμίων τριήρεις. Quis vero nomine τῶν πυρείων specula lentesque ustorias potius, quam quodvis aliud ignis artificialis genus, intellexerit? Trecentis præterea annis *Galenus* obsidione Syracusana junior est. Autor est *Zonaras*, *Proclum* quoque, Mechanicum, classem *Vitaliani*, Constantinopolin obsidentis, ita combussisse, *Anastasio* imperante; cui vero opponitur autoritas *Jo. Malalæ*, expresse notantis, *Proclum* id vivo sulphure, hoc est, ignibus arte confectis, præstitisse. *Tzetzis* autem, scriptoris quippe fabulosi, nulla est autoritas. Hactenus argumenta historica; quibus succedunt mathematica, ex Catoptricæ Dioptricæque scientiis desumta; ex quibus conficitur,

tur, rem mathematice quidem possibilem esse, humanas vero vires ejus effectionem longissime superare. Confutantur *Schottus* & *Kircherus*, qui, ope plurium speculorum planorum, sub angulis diversis radios solares excipientium, idem præstari ad quamvis distantiam posse, asseruerunt. Quæ sequuntur *Capita*, agunt de truculenta *Archimedis* morte, post expugnatas vi Syracusas misere occisi, indigne licet id ferente *Marcello*, qui sepeliri eum jussit; de monumento ejus sepulchrali, hoc est, Cylindro, qui Sphæræ circumscribitur: quod, vetustate, vepribus & dumetis, obsitum, iterum reperit *Cicero* Quæstor, & primoribus urbis ostendit. Tres deinde nummi, in honorem *Archimedis* cusi, e *Paruta Sicilia Numismatica Tom. VII pag. 1020* exhibentur. Primus æneus est, altera facie exhibens hominem imberbem, cum inscriptione ΣΥΡΑ, hoc est, Syracusius; altera circulum, cum inscripto quadrato: *Archimedes* enim, inventa circuli quadratura, ejus quoque rationem ad quadratum, tam circumscriptum, quam inscriptum, invenit. Secundus argenteus est, hominem rusticum & imberbem una facie referens, altera lunam crescentem subjectis duabus stellis. De hoc jure dubitat Autor, an ad *Archimedem* pertineat. De tertio vero, qui & ipse est æneus, dubitari vix potest. Una facie hominem barbatum refert; altera, ut quidam existimant, Sphæram & Cylindrum, ni rotula, quæ in summitate cernitur, huic sententiæ officeret. Literas quoque habet *AR. MD*, quæ ARchiMeDem denotant. Cum vero literæ hæ non Græcæ, sed Latinæ, sint; judicat *Havercampus*, nummum longo post *Archimedem* tempore cusum. Tandem de laudibus, tanto viro a scriptoribus, tam antiquis, quam recentioribus, tributis, de scriptis ejus, quæ adhuc supersunt, deque variis eorum editionibus, disseritur; quæ omnia, cum satis sint nota, fusius non recensebimus. Observat Autor, errasse *Fabricium* & *Mongitorem*, cum primam scriptorum *Archimedeorum* editionem Basileæ A. 1544 factam posuerunt. Prior enim illa est, quam adornavit *Nicolaus Tartalea*, Mathematicus Brixiensis, A. 1543, forma quar-

ta. Quia apud omnes, qui de hoc *Tartalea* aliquid memoriæ prodiderunt, altum silentium de hac editione, quod sane mireris. Scripta vero *Archimedis*, quæ in MStis latent, hæc recensentur: 1) *de Fractione circuli Liber*, Arabice versus a celebri illo Astronomo *Thebith*, citante *Labbeo* in *Biblioth. nova MStorum pag.* 251; 2) *Perspectiva*, Arabice, testibus *Labbeo* & *Ciacconio*; 3) *Elementa Mathematica*, quæ Hebraice scripta reperiuntur in Bibliotheca Vaticana, teste *Bartoluccio* in *Bibliotheca Rabbinica*; 4) *Opera Geometrica*, in compendium redacta per *Albettam*, citante *Fabricio*. Plane autem perdita sunt: 1) Ἀρχαί, de quibus mentio in principio *Arenarii*; 2) Ἐφόδιον, in quod commentatus est *Theodosius Tripolita*; 3) περὶ ζυγῶν, sive *de libris*, tradente *Pappo*; 4) περὶ Σφαιροποιΐας, qui liber apud *Pappum Archimedi* tribuitur; 4) Μηχανικά, quæ tamen *Barrovius Fabriciusque* nihil differre a Tractatu *de æquiponderantibus* existimant, quæque adeo dubia sunt, perinde ac plura alia, de quibus singulis copiosius dicere supersedemus.

CAROLI LINNÆI, DOCT. MED. ET Acad. Imp. Nat. Cur. Socii, Flora Lapponica, exhibens Plantas, per Lapponiam crescentes, secundum Systema sexuale collectas in itinere, impensis Soc. Reg. Literariæ & Scientiarum Sueciæ A. 1732 instituto; additis Synonymis & locis natalibus omnium, descriptionibus rariorum, viribus medicatis & œconomicis plurimarum.

Amstelodami, apud Salomonem Schouten, 1737, 8.
Alph. 1, cum Fig. æn. 12.

Floridissimos Plantarum manipulos ex terris frigido Arcto subjacentibus retulit Clarissimus Autor, quos familiari sibi methodo ita disposuit, ut methodo ipsi, facta hujus libri comparatione, novum lumen accendatur. Unico stamine, unico pistillo, unicoque semine, simplicissima hinc omnium planta *Hippuris* visa est, *Limnopeuce Vaillantio*, *Pi-*

nastella Ruppio, dicta. Hinc maximam iniit ab omnibus gratiam, quod synonymiam, polyonymiam, & homonymiam, quibus majus aliud rei herbariæ impedimentum haud existit, diligenter comparaverit. Ex Digyniis unicam observavit Stellariam aquaticam, quam maluit *Corispermum* dici, ne cum Stellaria *Dillenii* confusio subnasceretur, quamvis a *Corispermo* horti Regii Parisiensis multo differat spatio. Diandriis Monogyniis subsunt Circæa & Veronica, cujus species elegantissimas observavit, quarum nulla vel Veronicella vel Veronicastrum esse visa fuit, quia omnes duplici stamine & pistillo duplicato, hinc & fructu bicapsulari, gaudent. Pinguicula, nobilis plantula, personatis floribus secundum aliorum methodum accensenda, eidem ordini subest. Coaguli instar inservit Lapponibus pro caseorum opificio. Lentibularia, quæ etiam penes *Rivinum* Pinguiculæ socia est, sic apte conjungitur. Tria stamina unicumque pistillum insunt Valerianis. Qui novus in hac methodo est, miratur, iridem, scirpos, & gramina eriophora, prope stare, a quibus non, nisi quod pistillum nacta sint duplex, differunt gramina cerealia, arundinacea, alopecuroidea, aliaque. Montia unica Trigynia deprehensa fuit, fluviatilis, quam a Cameraria probe secernendam monet, licet utraque Alsines fluviatilis nomine venire soleat. Quatuor staminibus unicoque pistillo gaudent plantæ digymnospermæ, Aparine, Gallium. Pentandria quædam sunt ex asperifoliis, Myosotis, Lithospermum: Pentandria monogynia sunt Primula, Androsace, digynia habetur Gentiana, quibus se admiscet Ribes baccifera, quod illis, qui fructificationem, ultimum naturæ finem, pro fundamento divisionis in genera & classes habent, durum videtur, donec intelligunt, eam esse methodorum conditionem, ut ex se ipsis, non ad aliarum modulos, judicari debeant; sed facile res componitur, si quis dixerit, Pentandria digynia vel fructu esse sicco, vel succido, vel nudo bino. Sic & umbellis consuleretur, quæ huic generi subsunt, ast intermedio divisionis momento

nunc

nunc sejungerentur. Hæc non Autori dicta cupimus, qui sua ex hypothesi eloquitur, sed nostris, qui secundum artis cogitandi regulas, quousque fieri potest, disparia segregant ad species usque specialissimas, quo ipso in tam vasto rerum ambitu memoriæ egregie consulitur. Trigynia ex Pentandriis est Parnassia, Pentagynia rorella. Hexandria monogynia sunt, flos convallium cum socio junco, qui sic a congeneribus hactenus visis graminibus divellitur. Trigynia ex Hexandria sunt Lapathum, & acetosa & triglochim, quamvis huic tria sint semina, illis unicum. Meminit hac occasione graminis ossifragi, ob singularem ossa pecudum infringendi virtutem decantati, quam lepidam fabulam nullam efficit. Interea monet, virosam esse plantam, quæ pecora ita emollire possit, ut ossibus fracta credulæ genti reputentur. Heptandria monogynia unica est trientalis, Pyrola Alsines folio. Octandria monogynia sunt Laureola, Vaccinium, Erica, hæc membranaceo, illæ carneo, fructu; Chamænerion papposa intra capsulam quadrifariam dehiscentem semina alit. Octandria digynia est Chrysosplenium, Trigynia Bistorta, Helxine, Polygonum, Tetragynia Paris. Enneandria Hexagynia Butomos est. Decandriis intersunt vitis Idæa, Ledum, Pyrola, quibus unicum pistillum nunc fructus fit, nunc capsula, trifariam & quinquefariam dehiscens. Digynia sub hoc ordine habentur Caryophillus, Saxifragia. Trigynia est Cucubalus ex Lychnidum viscosarum gente; ast Cucubalus *Plinii* & C. B. P., Alsines Bacciferæ nomine nostris cognita, diversum quid indicat. Spergulæ arenariæ, Alsinæ, cum variæ tribus vel quinque abundent pistilli segmentis, hinc diversis etiam comprehenduntur generibus. Viginti staminibus unoque pistillo gaudent quædam ex bacciferis & pomiferis. Cratægus pistillo incedit diviso, hinc Sorbo affinis est; ast Rosa in eo peculiare quid nacta est, quod multiplicem pistilli divisuram obtinuit, qua conditione similem habet Potentillam & Tormentillam, ast seminibus nudis plurimis discrepantes. Inter polyandria monogynia atro carbone notatur Christophoriana, cui

 ob

ob vires vere nocivas, cujus rei exempla Autor habuit, Aconiti nomen sit inditum. Male consulitur generi humano istis monogyniis; nam & Nymphea & Tithymalus, illa soporifera, hæc caustica, virtute nocet. Nec Trigynia innocens est, Aconitum, Lycoctonum, quamvis Autor familiarem isthanc plantam Lapponibus & impune comestam affirmet. Hexagynia est Stratiotes, Polygynia omnis Ranunculorum & Anemonum familia. Nam & Populaginem & Ficariam inter Ranunculos habet *Tournefortius*. In reliquis secundum methodum suam adornatis Classibus eadem felicitate Autor progreditur. Quæ nova habentur, sequentia sunt:

Tabula I continentur 1) Diapensia; 2) Andromeda foliis alternis lanceolatis, margine reflexis; 3) Andromeda foliis aciformibus confertis; 4) Andromeda foliis triquetris imbricatis, obtusis ex alis florens; 5) Andromeda foliis linearibus, obtusis, sparsis. *Tabula II*: 1) Saxifraga foliis ovatis quadrangulato-imbricatis, ramis procumbentibus, apicibus foliorum cartilagineis; 2) Saxifraga foliis radicalibus in orbem positis, serraturis cartilaginosis; 3) Saxifraga caule nudo simplici, foliis lanceolatis dentatis, coma foliolosa; 4) Saxifraga foliis palmatis, caule simplici, unifloro; 5) Saxifraga caule nudo simplici, foliis ellipticosubrotundis crenatis, floribus capitatis; 6) Saxifraga foliis radicalibus quinque lobis, florali ovato. *Tabula III*: 1) Ranunculus caule bifloro, calice hirsuto; 2) Ranunculus caule unifloro, foliis radicalibus palmatis, caulibus multipartitis sessilibus; 3) Ranunculus pygmæus, antecedentis varietas; 4) Ranunculus caule unifolio & unifloro, foliis tripartitis; 5) Ranunculus foliis linearibus, caule repente. *Tabula IV*: 1) Pedicularis caule simplici, foliis lanceolatis, semipinnatis, serratis, acutis; 2) Pedicularis caule simplici, foliis semipinnatis, obtusis, laciniis imbricatis crenatis; 3) Pedicularis caule simplici, calicibus villosis, foliis linearibus dentatis crenatis; 4 & 5) Sceptrum Carolinum *Rudbeckii*. *Tabula V*: 1) Rubus caule bifo-

bifolio, & unifloro, foliis simplicibus; 2) Rubus caule unifloro, foliis ternatis; 3) Cornus herbacea. *Tabula VI:* 1) Azalea maculis ferrugineis subtus adspersa; 2) Azalea ramis diffusis procumbentibus; 3) Arbutus caulibus procumbentibus, foliis integerrimis; 4) Betula foliis orbiculatis crenatis. *Tabula VII:* 1) Salix foliis integris, glabris, ovatis, subtus reticulatis, mas; 2) Salix, antecedentis fœmina; 3) Salix foliis serratis, glabris, orbiculatis, mas; 4) Salix, antecedentis fœmina; 5) Salix foliis integris, subtus tenuissime villosis, ovatis; 6) Salix foliis serratis, glabris, ovatis; 7) Salix foliis integris, utrinque lanatis, subrotundis, acutis. *Tabula VIII* continentur Salicum XXIII species. *Tabula IX:* 1) Astragalus Alpinus minimus; 2) Cardamine foliis simplicibus ovatis, petiolis longissimis; 3) Aster caule unifloro, foliis integerrimis, calice villoso subrotundo; 4) Veronica caule floribus terminato, foliis ovatis crenatis; 5) Campanula caule unifloro florens; 6) Campanula eadem, fructum ferens. *Tabula X:* 1) Scheuchzeria; 2) Juncus foliis planis, culmo paniculato, spicis ovatis; 3) Anthericum scapo nudo capitato, filamentis glabris; 4) Juncus foliis planis, culmo spica racemosa nutante terminato; 5) Juncus gluma triflora culmum terminante. *Tabula XI:* 1) Lichen niveus, laciniatus, ramis erectis, calice orbiculato; 2) Lichen foliis planis, multifidis, obtusis, laciniis linearibus, calicibus concavis; 3) Lichen foliis subrotundis, planis, levissime incisis, calicibus orbiculatis, disco folii adnatis, planis; 4) Lichen erectus ramosissimus, ramis teretibus, nudis, filiformibus, obtusis; 5) Lichen caule simplici, apice acuto, aut calice turbinato terminato; 6) Lycopodium caule repente, ramis tetragonis. *Tabula XII:* 1) Cucubalus caule simplicissimo, unifloro, corolla inclusa; 2) Pinguicula scapo villoso; 3) Pinguicula nectario conico petalo breviore; 4) Linnæa floribus geminatis *Gronovii*, 5) Cypripedium folio subrotundo.

Gratulamur Cel. Autori de lectissimis durissimorum itine-

rum fructibus, utque manente semper fortuna perfruatur, vovemus.

FRIDERICI HOFFMANNI, CONSILIArii Regis intimi, Archiatri, Academiæ & Ordinis medici Senioris, Opuscula medica varii argumenti, Dissertationes selectiores, antea diversis temporibus editæ, nunc revisæ & auctiores.

Halæ, prostat in officina Rengeriana, 1739, 4.
Alph. 3.

In Dissertationibus Academicis, quas Ill. Autor ab illo inde tempore, quo publici Professoris provinciam magna sui nominis gloria obiit, publice defendit, eo is semper respexit, ut de argumento selectiori, nec adeo pervulgato, simul tamen eximii in Medicina usus, disquireret, in eoque enucleando, rationis & experientiæ ductu, doctrina exquisitiori, judicio accurato, naturali ordine, tersoque, plano, & facili stilo, uteretur. Quas ob caussas ejus Dissertationes tam cupidos invenerunt emtores, ut iterum iterumque separatim typis exscriptæ, tum vero etiam in varios fasciculos collectæ, diversis in locis, quin apud ipsos exteros, fuerint recusæ. Nova nunc ejusmodi Collectio Halæ prodiit, earum præcipue Dissertationum, quæ ad Diæteticam, Materiam medicam, atque Therapiam generalem, pertinent. Dividuntur hæ in *duas Decades*, quarum *prior* Exercitationes de ratione, universæ Medicinæ præside, de Diætetica sacræ Scripturæ medicina, de septem sanitatis legibus, de Diætæ vitio multorum morborum causa, de vini Hungarici excellente natura, virtute, & usu, de natura & præstantia vini Rhenani in Medicina, de annis climactericis, eorumque rationali explicatione, de præstantia remediorum domesticorum, de valetudine senum tuenda, denique de salutari ac noxio venæ sectionis usu; *posterior* autem Diatribas de Balsamo Peruviano, de Terebinthina, de Millefolio, de Cam-

Camphoræ uſu interno ſecuriſſimo & præſtantiſſimo, de Infuſi Veronicæ efficacia præferenda Herbæ Theæ, de purgantibus minus cognitis & ſelectioribus, de cauto & præſtantiſſimo vomitoriorum uſu, de uſu & abuſu pulverum ſternutatoriorum, de mirabili ſulphuris antimonii fixati efficacia in medicina, de ſpecificis antiſpaſmodicis, complectitur. Singularum argumenta hic enarrare vix licet. Itaque ſpeciminis tantum loco ex *Dec. I Diſſ. 5*, de vini Hungarici excellenti natura, virtute, & uſu, quædam commemorabimus. Initio hiſtoriam phyſicam de hujus vini natali, cultu, & præparatione, Autor Cel. exponit. Ubi quidem locos natales, quibus præſtantiſſima & ſuperioris & inferioris Hungariæ vina provenire ſolent, indicat, ipſas uvas in duas claſſes dividit, nobiliores ſcilicet, ſaporis dulcedine delicatiori palato mirifice acceptas, ad quas *Auguſter - Muſcateller - Meyer - & Geysdutten - Trauben* referuntur, & ignobiliores, albas ſcilicet & cœruleas, quarum ſuccus tantam, quantam ceteræ, non habet dulcedinem, ſed ſub æſtate non adeo fervida auſteri quidpiam in lingua relinquit. Hinc perſequitur variam conficiendi vini muſtique varii rationem, atque poſtea in peculiares vires proprietateſque vinorum inquirit. Notat vero loco notarum eſſentialium 1), vina hæc præ omnibus aliis valde eſſe ſpirituoſa, 2) quædam, præſertim generoſiora, diutius ſervare ſuam dulcedinem, alia vero non item, 3) peculiari eſſe aromatico odore & ſapore prædita, neque acidum quoddam in ſinu ſuo recondere, 4) vim habere diaphoreticam roborantem, atque liberalius etiam hauſta, nullum dolorem in capite, vel languorem in artubus, relinquere, ſed potius totam corporis naturam roborare, 5) generoſiora vappam non contrahere, atque in vitris clauſis optime per multos annos conſervari. Cauſas tantæ bonitatis atque excellentiæ deducit a cœli calidioris favore, ſoliſque benignitate, a roris pluviarumque neceſſaria irrigatione, & a ſoli ingenio, quoniam nobiliſſima Hungariæ vina in ſummis mon-

montium jugis, ſolem orientem vel meridianum reſpicientibus, inque fluviorum confinio poſitis, quorum etiam terra admodum arenoſa & copioſo ſulphure impraegnata ſit, naſcantur. Quemadmodum itaque, vina haec naturae humanae admodum amica eſſe, & vires reparare, oſtendit; ita praecipue etiam diſquirit, quibus in morbis egregiam opem ferant, & a quibus vitari debeant, uſumque eorum in praeparandis variis medicamentis, & denique adulterationem, ſubnectit.

NOVA ET ANTIQUA LUMINIS ATQUE Aurorae Borealis ſpectacula, ſecundum Seculorum atque annorum ſeriem, ſubnexa mirabilis Phaenomeni conſideratione philoſophica. Recenſuit JOANNES NICOLAUS FROBESIUS, Phil. D. in Acad. Julia & P. P. O.

Helmſtadii, apud Chriſtianum Frider. Weygandum, 1739, 4. Plag. 22.

Opuſculum hoc & peritiam ſcientiis philoſophicis propriam, & diffuſam lectionem, ſpirat, meritoque Regiae Scientiarum apud Berolinenſes Societati fuit inſcriptum. Tractatio ipſa eſt tripartita. *Pars prima* exhibet exempla ſeu ſingularia luminis borei ſpectacula, ſecundum Seculorum atque annorum ſeriem deſcripta. *Secunda* Lectori offert ea, quae ad mirabilis phaenomeni hujus indolem & cauſas quomodocunque pertinent. *Tertia* repraeſentat ſingularem Bibliographiam meteorologicam, ſive Autorum, qui vel obiter atque aliud agendo, vel ſeorſim & peculiaribus libellis, de lumine atque aurora boreali tractarunt, deſignationem. Dolemus vero, temporis anguſtia, juſtiſque aliis cauſis, Autorem praeclariſſimum fuiſſe prohibitum, quo minus ea, quae uberiori huic Phaenomenorum dilucidationi deſtinata ſunt, libello praeſenti annecteret. Addit tamen hanc promiſſionem: *Exigere ipſa integrum juſtaeque magnitudinis volumen aliquod videntur; quod adornare propediem*

cum

cum figuris eo pertinentibus, *atque in lucem edere*, *bono cum Deo*, *laborabimus*. *De Autorum*, *qui luminis borei spectacula descripserunt*, (scriptis) *idem habeas velim*. Laudibus id Autori ducendum, quod nullum temere prodigium ad lumina borealia retulit, nisi in quo propria luminis borealis vestigia quædam deprehendit. Id quoque prædicandum, ipsum fontes, unde sua hausit, fideliter, ut par est in rerum gestarum commemoratione, ubique indicasse. In temporum notatione secutus est *Calvisium*, *Helvicum*, & *Schraderum*. *Lycosthenis* librum *de Prodigiis* Cl. *Liebknechtius* a *Prodigiorum Chronico* immerito & perperam distinxit. Est sane liber hic satis rarus. Ad *Partem* tractationis *primam* supplementa possunt adjungi haud una. *Annalistam Saxonem*, a *Joanne Georgio Eccardo* editum, Autor haud consuluisse videtur, id quod ex omissis exemplis perspicitur. Occurrit etiam prodigium borei luminis in *Pauli Diaconi* libro *de gestis Longobardorum Lib. II §. 5 pag. 222*, hic omissum. In Chronico Saxonico, quod Ven. Episcopus Londinensis, *Edmundus Gibson*, Oxonii A. 1692, 4, edidit, leguntur hæc *ad Annum 774 pag. 61*: *Apparuit rubra Christi crux in cœlis post solis occasum*. *Ditmarus Annal. IV pag. 351* hæc habet: *Sequenti anno (299) in galli cantu primo lux ut dies ex aquilone effulsit*, &, *unam sic manens horam*, *undique*, *cœlo interim rubente*, *evanuit*. In *Annalibus Hildenesbemensibus ad A. 1116 pag. 739 Tom. I Leibn.* hæc memoriæ fuerunt prodita: *Circa natalem Domini*, *luna clare fulgente*, *alia orta est ab Occidente* : *qua diu cum naturali luna progressa*, *modo assultus*, *modo fugam utrisque simulantibus*, *obscurissima tandem nube tectæ sunt* ; *qua recedente*, *naturalis luna sola fulgebat*, *simul quoque conflictus in stellis visus est*. Ad quem locum recordatio loci *Jud. V, 20*, animum subit. Nolimus prætermitti ea, quæ in eisdem *Annalibus ad A. 1117 pag. 739* leguntur, atque sic habent : *Paucis ante natalem Domini diebus cœlum post solis occasum igneo colore late resplenduit, nec longe post quasi radius solis late emicuit, luna quoque prodigiale intuentibus signum edidit*. Et, nisi

fallimur, jam in libro *Jobi* fit mentio *splendoris rutilantis* (זהב) *ex septentrionibus Cap. XXXVII, 22.* De meteoris, non de metallis, ibi series orationis instituta procurrit. Nec obstat vox זהב, quæ *splendorem*, qualis est auri, proprie designat. Demonstrationem, hujus significatus vindicem, attulit Cel. *Joannes Albertus Schultens.* Succurrit præterea id, quod *Pontanus* in *Vita Christiani III, Regis Danorum, ad A. 1553 pag. 86, & ad A. 1558 pag. 97,* commemoravit. En locum priorem: *In Dania de cœlo lubi ac spargi ignis visus est, certum indicium pestis, quæ, per oppida hinc inde & pagos sæviens, plures absumsit.* En posteriorem: *Cœlum exhorruit, novos iterum ignes ac minitantes mortalibus faces ostentans.* Subit memoriam *Joannis Friderici Leopoldi*, Medicinæ Doctoris, Relatio epistolica *de itinere suo Succico, A. 1707 facto*, ad V. Cl. D. *Jo. Woodward*, edita Londini A. 1720, 8. Ipse *Leopoldus* A. 1707 in Bleckingia nocte serena circa horam decimam lumen albicans, per cœli aream hinc inde discurrens, & modo columnas, modo trabes, aliasque figuras, summa celeritate repræsentans, sibi visum refert *pag. 19. Thormodus Torfæus* in *Grœnlandia antiqua Cap. 12 pag. 102* phænomenon copiose descripsit, cujus verba repetiit *Leopoldus pag. 19 seq.* At hæc suffecerint in præsens. Postquam Cl. Autor phænomena recensuit, quotquot invenire potuit, considerationem eis subnectit philosophicam. Præmittit definitionem, cui addit divisionem phænomenorum in ea, quæ luminibus boreis sunt commmunia, atque in ea, quæ sunt varia, nec in omni aurora boreali obvia. Exponit deinde
Pag. 146. genus utrumque. Quomodo examinari atque adhiberi singulæ debeant observationes, præcipit ac ostendit. Tum recenset de luminis borei causa varias sententias, easque ad sex
155. revocat classes. Alii enim, imagines rerum terrestrium reflexas in aere relucere, credunt. Alii ad ludibria angelorum & dæmonum confugiunt. Alii lumen boreum putant esse repræsentationem astrorum, supra illud lucentium. *Edmundus Hallejus*, hoc phænomenon a subtilissimis materiæ magneticæ effluviis oriri, arbitratus fuit. Physicorum plurimi

rimi in ea sunt sententia, auroras boreales esse meteora ignita, ex incendiis vaporum nitrosorum ac sulphureorum enata. Addit hic judicium suum Autor hunc in modum: *Quod sane ubi vere ita fieret, nihil certe obstaret, quo minus in ceteris quoque cœli vel aeris regionibus, utpote exhalationum inflammabilium, si non magis, æque saltem, feracibus, similis generis spectacula, si non frequentia, rariora tamen, exsplendescerent. Ut reliquas nunc difficultates istas haud tangam, quæ suboriri fortassis ex supra memoratis auroræ boreæ phænomenis singularibus contra hanc sententiam poterant.* Sexta sententia est eorum, qui auroram borealem nil nisi meteorum aliquod emphaticum esse existimant, licet ipsis haud penitus inter sese conveniat. *Maierus* ac *Weidlerus* maxima quidem ex parte spectacula borei luminis credunt reflexionibus & refractionibus variis luminis solaris accepta referenda esse, ita tamen, ut aliquam phænomeni causam ab exhalationum sulphurearum magneticarumque condensatione ac leni-deflagratione repetendam velint. Quæ vero sit Autoris opinio vel conjectura, si quæras, Lector, eam sic accipe expressam: *Auroræ boreæ spectacula proveniunt a tenuissimis qualiumcunque exhalationum sphærulis seu particulis conglaciatis, in sublimiori atmosphæræ defæcatioris regione aliqua sparsim hærentibus: quæ debilem & per se insensibilem Solis infra horizontem depressi* (fulgorem), *nec non stellarum fixarum lumen æthereum, nonnunquam vero simul egregium illum, quem nivosæ septentrionis regiones ac moles sursum versus remittunt, splendorem, quasi totidem specula, minutissima quidem, sed candidissima tamen, leniter subinde a ventulis agitata, atque a borealis cœli frigidissimis regionibus pedetentim austrum versus promota, congesta, trajecta, dispersa, tandemque liquata, suscipiunt, reflectunt, frangunt, proque temporis atque inferioris aeris varia conditione conspiciendum nobis exhibent. - - Scilicet, ubi & cœlum in speciem serenum vel defæcatum, sed tenuiter albicans, & frigus, & ventus denique, saltem superior, a septentrione eidemve contigua cœli regione quadam sine impetuosa vehementia spirat, fere semper exsplendescere auroræ boreæ ali-*

Pag. 157. 158. 159.

quid, si præsertim ver vel autumnus est, solet. Memini ego, quod sine jactantia dixerim, aliquoties eventum huic opinationi meæ respondere. Ea, quæ eveniunt in aere, aurora illa cessante, hanc hypothesin omnino confirmant. Solet enim aer tum reddi frigidior & pluviosus. Vapores autem esse fundamentum spectaculi, refractiones conjunctæ satis loquuntur. Optandum vero, ut lumen id versus alterum quoque polum observetur curate. Addemus duo exempla anni 1730 ex *Novis Lipsiensibus*, Latine scriptis. Primum recensetur *Hebd. 12 Part. 1 pag. 89: Romæ 15 Cal. Mart. hora noctis prima ad auroram usque septentrionem versus & occasum insolitum apparuit phænomenon non sine horrore vulgi -- Plures in urbe nostra morbi vis subita invasit.* Alterum legitur *Hebdom. 11 Part. 2 pag. 88*, Petroburgi visum, memorabile omnino, quia spectatores voluerunt susurrum leviorem, quoties in altum radii assurgerent, observasse.

NOUVELLES LETTRES DE MR. BAYLE, &c.

h. e.

NOVÆ EPISTOLÆ PETRI BAYLII, PROfessoris Philosophiæ & Historiarum Roterodamensis.

Tomi II.

Hagæ Comitum, apud Jo. van Duren, 1739, 12.
Tom. I Alph. 1, Tom. II plag. 21.

Pergratum sine dubio haud paucis fecit, quisquis est, hujus Operis Editor, qui non solum Epistolas Celeberrimi *Baylii*, lectu non indignas, & ab illis, quæ olim publicatæ sunt, diversas, in fasciculos collegit, sed præcipua etiam vitæ *Baylianæ* momenta Præfatione luculenta complexus est, & eidem Præfationi tam consultationem *Fagonii*, primi Medici regii, de morbo *Baylii*, quam Apologiam *Baylii*, vel Epistolam Sceptici cujusdam in examen Pyrrhonismi, quæ possit esse responsionis loco ad *Crusazii* librum *de Pyrrhonismo*, subjunxit. Nos quidem, ut officii nostri ratio postulat, non solum de vita *Bayliana*, sed de ipsis etiam Epistolis, quædam notatu præ ceteris digna decerpemus. Patrem habuit *Baylius* verbi divini apud Reforma-

formatos ministrum, natus Carlati in Occitania die 18 Nov. A. 1647. Tolosæ studiis operam navavit literarum. Ad castra Pontificiorum transiit A. 1669, quæ vero postero anno iterum reliquit. Missus est Genevam A. 1670. Inde in Normanniam se contulit A. 1674, & postea Lutetiam Parisiorum secessit A. 1675. Philosophiam docendi munus hinc obtinuit in Academia Sedanensi, & cogitationes suas *de Cometa anni 1680* ibi composuit. Academia vero illa A. 1681 mandato publico suppressa, Parisios rediit Noster. Sed mox Roterodamum petiit, ibique Philosophiæ & Historiarum Professor constitutus est. A. 1684 *Nova Reipublicæ literariæ* publicare cœpit, quod laudabile institutum ad annum usque 1687 continuavit. Eodem anno magistratus Roterodamensis, querelis atque accusationibus *Petri Juriæi*, etiam Sedanensis olim Professoris, & tunc cœtus Gallici ac Gymnasii quod Roterodami est, doctoris, adversus *Baylium*, fatigatus, longe alia meritum Professione atque salario privavit. Caussam inimicitiarum inter hos Duumviros fuisse dicunt, quod *Baylii* in *Maimburgianam* Historiam Calvinismi censura melius fuerit ab eruditis excepta ea, quam alter composuisset. Ita vero otio mancipatus *Baylius*, *Dictionarium*, quod appellat, *historicum & criticum* elaboravit, cujus prima editio A. 1696, altera A. 1702, lucem publicam adspexit; ut minores quasdam Commentationes, iisdem annis lucubratas, taceamus; quo inprimis pertinent cum *Jaquelotio*, *Clerico*, atque aliis, agitatæ controversiæ. Tandem A. 1706 die 28 Decembr. e vivis ablatum est illud eruditionis ornamentum, cujus ingenium atque judicium ex ceteris scriptis, animus autem sincerus ex iis præsertim, quæ præ manibus sunt, Epistolis, dilucet. Harum quidem stilus paullo videtur negligentior & pæne extemporalis, nomen autem *Baylianum*, quodque plerumque hic tractatur, argumentum, ita est comparatum, ut, publici merito juris factas esse has Epistolas, omnes sint existimaturi. Ut vero, singulatim ac per partes eundo, illustrius id ostendatur, quid uterque *Tomus* singulare habeat, paucis considerabimus.

Tomo nimirum *primo* insunt, & quidem *Ep. 1*, exhortatio ad

ad fratrem, ut ſacra Pontificiorum ſequatur; *Ep.* 2 refutatio errorum Socinianorum, & obſervationes præſertim in *Scaligeriana; Ep.* 3 notatu quædam digna de urbe Genevenſi, & elogia *Meſtrezatii*, *Turretini*, *Tronchini*, atque aliorum; *Ep.* 4 obſervationes de utroque *Voſſio*, *Spanhemio*, *Naudæo*, atque aliis; *Ep.* 5 & 6 de bello inter Gallos & Belgas memorabilia quædam; *Ep.* 7 elogium *Commentariorum Brantomianorum*, de Geographis Gallicanis, de morte *Molierii*, atque aliis rebus, nonnulla; *Ep* 8 elogia *Claudii Rapini*, Ducis Luciburgenſis, atque aliorum; *Ep.* 10 conſilium de ſtudiis rite tractandis; *Ep.* 11 relatio de oppugnatione Dolæ in libero Comitatu Burgundico; *Ep.* 15-17 obſervationes de quibusdam libris; *Ep.* 18 elogium Ducis *de Turenne; Ep.* 20 conſilium & ratio plures ſcientias ſimul addiſcendi; *Ep.* 20 aſſertiones, quod commercia doctorum literaria plus afferant utilitatis, quam quidem ſtudia illorum ſecreta; quod magna ſit genealogias addiſcendi neceſſitas; quodque Comœdia inde a *Molierii* fato multum paſſa ſit detrimenti; *Ep.* 22 imago Comitis *de Dona* & conjugis ejusdem, ut & cenſura cogitationum *Rapini* de arte poetica; *Ep.* 23 obſervationes in *Launoji* librum *de Poteſtate regia in conjugium*, in *Jolii Inſtructionem liberorum*, inque alias eruditorum lucubrationes; *Ep.* 28 quædam ad hiſtoriam *Diarii Virorum doctorum* (*Journal des Sçavans*) pertinentia; *Ep.* 29 multa notatu digna de Notitia veteris Galliæ *Henrici Valleſii*, de libris *Menagianis*, de *Lucæ*, Jeſuitæ, Poemate, quod titulum gerit: *Actio Oratoris, ſive de voce & geſtu*, de Autore *Summæ S. Thomæ*, deque aliis rebus; *Ep.* 32 elogia *Flechierii* & *Huetii; Ep.* 33 characteres *Dumulini*, *Naudæi*, & eruditiſſimi *de la Mothe le Vayer; Ep.* 35 obſervationes nonnullæ, ad eloquentiam maxime ſpectantes; *Ep.* 39 & 40 elogium adverſarii *Bayliani*, *Juriæi; Ep.* 43 conſilia de docendi ac diſcendi ratione; *Ep.* 44 exhortatio ad ſtudium Græcæ ac Latinæ linguæ, ut & accuratioris orthographiæ; *Ep.* 47 inquiſitiones de philoſophia *Bernierii*, num eruditio & vita politica in una ſede bene morentur, num Vaſconiæ cives ad literarum ſtudia præ aliis ſint idonei, & quædam alia; *Ep.* 49 Logicæ utilitas, atque imago ipſius *Baylii; Ep.* 51 elogia *Baylii*,

Baylii, Medici Tolosani, *Borelli*, & *Henrici Mori*; *Ep. 55* character præfecti militaris *de Schomberg*; *Ep. 57* errores *Pajonii*, & *Lenfantii*, verbi divini ministrorum apud Bituricenses, & inquisitio, cur Occitania & Aquitania reliquis Galliæ provinciis sint pauperiores; *Ep. 60* narratio de fundatione urbis Massiliensis; *Ep. 62* commendatio Historiæ sacræ genio seculi convenientis, laudatio Dissertationum P. *Alexandri*, & tractationis cujusdam adversus atheos ac deistas, aliæque observationes.

Tomo autem *secundo* potissimum continentur, & quidem *Ep. 65*, præter ea, quæ ad motus Belgicos spectant, *Malebranchii* elogium; *Ep. 66* detestatio præcipitationis judiciorum, tanquam plurimorum errorum fontis; *Ep. 69* conspirationis adversus Regem Anglicanum commemoratio; *Ep. 70* periculosarum *Hobbesii* opinionum indicatio; *Ep. 71* peculiaria quædam ad *Bochartum*, *du Bosc*, & Patrem purpuratum *Perronium*, spectantia; *Ep. 72* judicia de Satyra quadam, *Theodoro Bezæ* tributa, *Huetii Demonstratione Evangelica*, & *Lexico Hoffmanniano*; *Ep. 81* sententia *Baylii* de matrimonio ac de Cartesianismo; *Ep. 92* commemoratio disputationis inter *Arnaldum* & *Fabrum* de inamissibilitate gratiæ; *Ep. 95* elogium *Fremontii d'Ablancourt*, descriptio libri, qui dicitur *Spiritus Arnaldianus*, ac vindiciæ veritatis Christianæ; *Ep. 96* errores libri *de Politica Clericorum*; *Ep. 99* de œconomiæ mercatorum Belgicorum administratione judicium; *Ep. 111 - 130* tractationes de controversiis atque iniquitatibus, quem antea nominavimus, adversarii *Bayliani*; *Ep. 131* demonstratio necessitatis accuratius ediscendi linguam Gallicam ac literas elegantiores; *Ep. 137* judicium Abbatis *Renaudotii* de *Dictionario Bayliano*; *Ep. 138* commemoratio libri P. *Lami de Cognitione sui ipsius*; *Ep. 140* elogium *Bonrepavii* & *Bonacii*; *Ep. 142* elogium *Dussonii*; *Ep. 144* explicatio tituli *David* in *Dictionario critico*. Neque vero ceteræ Epistolæ, quarum numerus ad *150* surgit, gratia destituuntur atque amœnitate, id quod ex ipsa, quam commendamus, earum lectione potissimum patebit.

DE

DE SEPTUAGINTA DANIELIS HEBdomadis Theologico-Chronologica Dissertatio, Autore Presbytero Anonymo.
Tarvisii, typis Eusebii Bergami, 1738, 8.
Plag. 7.

Quæ illustris & magni nominis Theologus, *D. Tournely*, in Disquisitione *de Hebdomadum Danielis initio* strictim disseruit, copiosius hic persequitur Autor novus, cui nulla erat ratio, cur nomen supprimeret suum, labore
Pag. 21. perfunctus satis laudando. Licet enim nostrates pungat, ratos, Christum haud fuisse natum d. 25 Decembris, & illis hoc opponat: *Ea est constans & perpetua ecclesiæ traditio, quam recentiores quidam Heterodoxi inique prorsus & injuria calumniantur;* tamen id non moramur, existimantes, Autorem opinioni suæ renuntiaturum, simul ac evolverit *Clementem Alexandrinum Strom. I pag. 340, Epiphanium Hær. 50 n. 24, 27, 29, Photium Codice 232, Euthymium* in *Panoplia P. II Tit. 20, Joannem Nicænum Ep. de Christi nativitate Tom. II Auctarii Combefisiani; Joannem Chrysostomum Tom. II ad Luc. II pag. 522 edit. Antwerp. 1614, Cassianum Collatione 10 Cap. 2,* aliosque. Per *festum*, *Jo.*
37. *V*, 47, memoratum, minus accurate intellexit Pascha. Ebræi enim tunc per *festum*, חג, intellexere festum tabernaculis celebre. Vixisse Christum in terris credit annos 37 & aliquot menses, baptizatum quippe ineunte anno 34 ætatis suæ. Initium 490 annorum seu LXX hebdomadum *Danielis* inchoat ab *Artaxerxis Longimani* edicto, quod conjungit cum
47. anno regni ejus vicesimo, 4260 Periodi Julianæ; finit vero anno Periodi Julianæ 4750, siquidem Christus in crucem fuerit sublatus anno ejusdem Periodi 4745 mense Aprili. Potuissent utique propositiones nonnullæ solidioribus roborari argumentis; at compendiosa tractatio id haud patiebatur. Addimus, scriptum hoc methodo demonstrativa constructum; quo nomine præcipua ei quædam præ Dissertationibus aliis, quotquot de LXX hebdomadibus *Danielis* huc usque in lucem prodierunt, laus videtur tribuenda.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Septembris Anno MDCCXL.

Pars I.

INSCRIPTIONES ANTIQUÆ GRÆCÆ ET Romanæ, in Etruriæ urbibus, Pisis, Senis, Fæsulis, Pistorii, Prati, Volaterris, Arretii, Cortonæ, Clusii, Politiani, finitimisque locis, exstantes: adjecta Appendice; cum Notis integris ANTONII FRANCISCI GORII, Publici Historiarum Professoris.

Pars II.

Florentiæ, typis Josephi Manni, 1734, fol. Alph. 5 plag. 4, cum Tabb. æn. 2.

Alterum hoc versanti *Volumen* Inscriptionum jucunda erit primum omnium Cel. Autoris pietas in habenda referendaque gratia, plena certe ingenui pudoris, quam præstitit Illustrissimis Comitibus *Thomæ Strozæ* & *Francisco Guicciardinio*, quorum in nomine librum apparere jussit. Horum enim non consilio tantum atque jussu, sed omnium etiam generum munitus subsidiis, in vastum se contulit, & multis impeditum salebris, campum Inscriptionum. Proinde merito habebit orbis literatus æque magnam, ac ipsi *Gorio*, gratiam ejusmodi Viris, qui generoso animo conatus eruditorum adjuvant, & multum supra vulgi invidentiam locati a natura benigniore videntur. Neque minori erit voluptati ipsa Inscriptionum sedula inspectio. Lectorem enim manu ducent per celeberrimas Ducatus Florentini urbes, Pisas, Se-

nas, Fæsulas, &c. Et, ne quis miretur, Autorem ære alieno, sibi *Parte prima* contracto apud orbem literatum, serius, quam fidem dederat, exiisse, gravissimas attulit intermissæ solutionis causas in Præfatione. Neque dolet respublica literaria moram; cum longi temporis usura aliis sit, iisque doctissimis, laboribus ab Autore sarta. Fuissent quoque huic *Volumini* insertæ XL Tabulæ æri incisæ abhinc multos annos, quæ sepulchra antiqua, anaglyphico insignia opere, exhibent, omnemque gentilium Theologiam multo perfundunt lumine; nisi ad majorem hac ratione pervenisset Opus molem, quam ut uno potuisset Volumine comprehendi. Idcirco ea postremæ *Parti* destinavit, quam ornaturus est subinde Indicibus locupletissimis cum verborum, tum quoque rerum, in observationibus suis obviarum, iisque plurimum compositis ad normam *Gruterii Reinesii*que. Hæc de reliquo Autoris sufficiant instituto. Nunc vero tibi ecce pulcherrimas Etruscæ antiquitatis opes, situ, quem duxerunt longo tempore, ita destitutas, pristinoque datas splendori, ut jam demum possint in thesauris latere orbis literati. Ipsos putares ante oculos tibi positos lapides; ita depinxit quasi Cel. Autor diligenter eorum inscriptiones ex archetypis lapidibus. Non *Gruteros* modo, non *Fabrettos*, *Smetios*, reliquosque, qui aliquo sunt inter Antiquarios numero, sed ipsum *Henricum Norisium*, superare merito sibi videtur, summum illum omnis antiquitatis vindicem, quemadmodum Pisanorum Cenotaphiorum, ab eo descriptorum, **Pag. 5-10.** collatio brevis cum *Norisianis* abunde testabitur. Documento esse potest vel decretum Pisani magistratus, de augendis datum honoribus *L. Cæsaris*. Legerat inter alia *Norisius* in *v. 2* Q. PETILIUS, sed ipse αὐτόπτης deprehendit, marmor habere Q. PETILLIUS. Similiter apices omiserat ille in multis vocabulis; quos Noster restituit omnes. Tria enim habent apicum genera hæ tabulæ Pisanæ. Primus Græcum *acutum*, secundus *gravem*, tertius denique *lenem adspirationem* hunc in modum refert, quos vel inter se confundit, vel plane omittit, *Norisius*. De Augustalibus

bus post *Fabrettum*, *Reinesium*, *Norisiumque*, multa af- Pag. 18, 29.
fert notatu digna. Siglas eleganter, atque ex antiqui- 54, 56.
tatis præscripto, explicat, ut literas in fine marmorum
sæpius occurrentes SOV *sine offensa ulla*; quod alibi ex- 41.
pressum S. Q. *sine querela*; Græce ἀμέμπτως dixerunt,
quales fuere parentes *Joannis Baptistæ Luc. I, 4, 6.* QVI
- - - IN - - - -, obvium in Christianorum monumentis, 44.
per *quiescit in pace* supplet. Hanc enim Christianorum veterum acclamationem fuisse in funere suorum, ipsumque adeo monumentum ACQUIETORIUM dictum, ex antiquitate constat. Similiter sequentis lapidis literas, vetustate intercisas, verisimiliter restituit: 60.

D
A. VICIRI. A. F. ARN .
LEG. IIII. SCYTHI .
ETRVRIAE. FLA .
D. D. FVNVS. PVB .
OB. MERITA

Ita enim legit: *Diis manibus Auli Vicirii, Auli filii, Arniensi* (Tribu)--- *Tribuni militum Legionis quartæ Scythicæ, Prætoris Etruriæ, Flaminis Romæ, & Augustorum. Huic decreto Decurionum funus publice datum ob merita.* An vero sigla N̄ in sequenti Inscriptione per *Nepos* recte sit explicata, dubitamus: 51.

IVNONI. IVSTA
N̄
VOTO. SUSCEPTO
PRO. SALVTE. EIVS
CLEANTHVS. L.
PHRIXVS. HELL E
LAR. D. D.

Pauca addemus de Inscriptionis hujus significatu; plura enim ab Autore expectamus, qui de ea aliquando peculiari expositurus est Dissertatione. Generatim observamus, Siglas, transversa

versa linea ornatas, fuisse duabus potissimum de causis a veteribus adhibitas, quod prætermissum a *Joanne Nicolao* in Tractatu *de Siglis veterum* miramur. Primum usurpatæ sunt, cum veteres, *διὰ σημείων* scribentes, significare vellent, literis duabus tribusve inesse vel unum vocabulum, vel notionem unam, vel formulam; unum vocabulum, ut MMT. vel MM. *Monumentum*; INL. *Inlustris*; CONI. *Conjugi*, &c. unam notionem, CLG. *Comes largitionum*; unam denique formulam, ut C. Q. R. F. *Cautumque ratumque fore.* Deinceps adhibitæ frequenter, cum vocabula duo ita inter se essent conjungenda, ut unum esset alterius vel adjectivum, vel præpositio, e. g. V. P. *Vir perfectissimus*, D I A. M. *divina manu*, D. ORA. *data opera*, P. C. *post Consulatum*, S. PR. *sub Præfecto.* Hinc, Siglam difficilem; CC. FF. quæ exstat in *Gruteri Inscript. pag. 1088*, explicandam esse: *clarissimæ feminæ*, existimamus. Inscriptio ita est apud *Gruterum*:

LIVIAE. C. F. LIVILLAE

\- - - - - - - - -

COLL. ARVAL. D. D

CVRANT. C. AVR. IVSTVS

ET. L. VALERIVS. COMMVNIS

PATR. COLLEG. EIVSDEM. ET

AVRELIA. IVSTA. ET

VALERIA. COMMVNIA. CC. FF

ALLECT. INTER. AUGUST

Hanc ita posse legi existimamus: *Liviæ, Caji filiæ, Livillæ* - - - - *Collegium Arvale decreto Decurionum curantibus, Cajus Aurelius Justus & Lucius Valerius communis, Patroni Collegii ejusdem & Aurelia justa & Valeria communia, Clarissimæ Fœminæ, allectæ inter Augustales.* Referri ad hoc alterum genus possunt aliquæ, sed paucæ, veterum Siglæ, per

per appositionem explicandæ, ut: N. DEL. *Natione Delmatica.* Interim linea ejusmodi Siglis non semper invenitur addita, sed ubi res dubia erat, multisque aliis Siglis similibus impedita. Nam inter omnes constat, Romanos, inprimis JCtos veteres, incredibiliter delectatos fuisse notis seu siglis, forte ut recessus haberent tenebrasque in Jure, quas, ut vellent, tollerent. Nota est lex Imp. *Justiniani*, qua vetuit, ne quis in jure siglis vel notis uteretur, sed omnia perscriberet, *l. 1 Cod. de veteri jure enucleando.* Frequentiores tamen fuerunt in jure, quam in lapidibus, ejusmodi lineæ; quemadmodum vel *Magnonis Index Siglarum apud JCtos veteres obviarum* docebit. His igitur expositis, ipsam illustremus Inscriptionem. Legenda est, nostro quidem judicio, sigla JUSTA. N *Justa nostra*, ut IMP. N. apud *Gruter. Cap. I, pag. 535, 6, Imperator noster.* D. N. *Dominus noster* passim, & AVG. N. *Augustus noster* in Inscriptione difficili, quam attulit *Reinesius* in *Synt. pag. 229:*

APOLLINI. INVICTO
EX. VOTO
PRO. SAL
D. N. TI. CLAVDI. AVG
FLORENTISSIMI. PRINCIP
C. IVLIVS. SCYLEROS. V. C
AVG. N. PROC
V. CVR

Hanc ita legimus: *Apollini invicto ex voto pro salute Domini nostri Titi Claudii Augusti, florentissimi Principis, Cajus Julius Scyleros, Vir Clarissimus, Augusti nostri Procurator viarum curandarum.* Accedit, quod præter *Cleanthum* libertum *Phryxus Helleque*, aram dedicantes, nostram appellarent recepto more patronam suam. Nam Siglam L. nomini postpositam, etiam non addito Patroni nomine, significare libertum, forsan notius est, quam ut hic debeat repeti, & fa-

& facile apparet vel ex Inſcriptione apud *Reineſium pag. 873, n. 28.* Quod vero ad LAR. attinet, hæremus, quomodo debeat explicari. *Urſatus* explicat per *Larentalia de Notis Rom. pag. 260*, qui feſtus fuit dies ad d. 10 Cal. Januarias, uti habent faſti Calendares in marmore apud *Gruterum pag. 133.* Quodſi *Ovidius* in *Faſtis* ſuis, uti inſtituerat, Decembrem quoque explicuiſſet menſem, plura ſciremus de hoc feſto die. Quæ enim habet *Lib. III v. 57*, pauca ſunt; quemadmodum & quæ *Macrobius* attulit *Lib. I Cap. 10*, & *Lactantius de falſa religione Cap. 20.* Hinc in varias ſcinduntur eruditi ſententias. Alii malunt *Laralia* legi, alii *Larentalia* cum *Naſone*, alii *Larentinalia*. Forte dedicarunt hi ſervi aram in hoc feſto Larentinalium die, ut grata mente prædicarent promiſſam ſibi ab hera hæreditatem. Fiebat enim hoc die a flamine Quirinali ſacrificium *Accæ Larentiæ*, quod populum Romanum bonis ſuis hæredem inſtituiſſet, ut *Gellius* autor eſt *Noct. Att. Lib. VI Cap. 7.* Si quis vero mallet *Lararium* intelligi, non admodum refragaremur. Nam & in his Larium ædibus dicatæ interdum ab libertis ſervisque aræ pro ſalute patronorum ſuorum. Sed e diverti-

Pag. 103-112. culo in viam. Singularem meretur attentionem eximium & vetuſtiſſimum anaglyphum, imperita licet manu exſculptum in Fæſulano lapide arenario, qui ab Italis *pietra ſerena* dicitur. Inventum lapidem A. 1722 in Villa Bladeſi, *Philippus Bonarrotius*, Senator, celebris admodum Vir nominis, curavit transferri Fæſulas, obſervationibusque ſuis illuſtravit, quibus ſe uſum, grata mente agnoſcit Cel. Autor. Exhibet lapis, de ſententia horum doctiſſimorum Virorum, ludos & certamina illa Athenienſium, quæ ἀσκώλια dixerunt; in quibus utres ex caprinis pellibus facti vinoque pleni ſaltando calcabantur in caprorum contemtum, quod vitibus hos crederent inprimis infeſtos. Celeberrimus fere quisque veterum Græcorum fecit eorum mentionem, ſigillatim *Plato*, *Ariſtophanes*, & ejus eruditiſſimus Scholiaſtes, *Pollux*, *Eu-*

113-116 & 142 ſeq. *ſtathius*, *Heſychius*, &c. Pergit Cel. Autor afferendo & illuſtrando lapides, eosque inſignem exprimentes nutricium amo-

amorem in alumnos, & promiscuum probantes voris conjugii & contubernii usum; quibus omnino ab aliis factæ Pag. 117. possunt confirmari observationes. Pistorii pauca invenire po- 123. tuit monumenta; idcirco de urbis antiquitatibus commentatur, atque ex vetusto laterculo docet, Pistorium oppidum antiquitus plurali numero scriptum esse Pistoria. Felicius fuit proximum Prati oppidum, in quo plura supersunt vetustatis documenta. Inprimis attendi merentur signa elegantissima Præstitum Deorum seu Larium, quæ docent, cul- 132. tos fuisse antiquitus Lares promiscui sexus, tam mares, quam fœminas, eosque hoc discrimine sculptos esse, ut alii sinistram extendant, alii dextram boni ominis causa: quin imo nonnullos admotis ad femora manibus fuisse corporis eo habitu, quem in Ægyptiorum simulacris & in mense Isiaca videmus. Forte & ab Ægyptiaca superstitione repetenda origo tubuli & præalti pilei, quo ornata sunt hæc Larium signa. De clausis eorum oculis, deque Diis somnialibus, erudite differit Cel. Autor. 132 - 139. Volaterris etiam sua non desunt vetustatis egregia documenta, quæ longo ordine an- 147 - 188. te oculos hic ponuntur. Exempli tantum causa adducemus marmorei anaglyphi fragmentum. In quo sculptum bovis cernitur cranium, baccis coronatum, &c. Capiti insidet locusta, quæ fruges depascit. Auguratur Cel. Autor, *Cereri* a Volaterranis positum marmor, cum a locustis premerentur. Quæ conjectura magnam exin consequitur verisimilitudinem, quod veteres non tantum ea animalia Numinibus appinxerunt dedicaruntque, quæ in eorum tutela erant, sed etiam quæ, ut noxia, e regionibus abegerant. Nemini ignotus est literarum harum cultori *Hercules Conopius*, a culicibus ita dictus apud *Strab. Lib. XIII.* Sunt quoque illi 156 - 159. lapides non spernendi, qui probant, *Cæcinarum*, *Ciceronis* tempore clarorum, patriam fuisse Volaterras, quod omnino ignotum fuit magnis in eruditione viris. An vero suspecta sit vox *patientissimi* apud *Plin. Lib. VII Ep. 17*, atque ex antiquo marmore, ab Autore allato, permutanda voce *pientissima*, nullam causam videmus. In Inscriptionibus quidem

dem hæc vox admodum est frequens: classici vero Autores linguæ Latinæ eam nullibi usurparunt. De Archimimis,
Pag. 173. 174. quos χειρονόμες dixere antiqui, quod non vultu tantum, oculis, motuque corporis, sed manibus etiam, res quascunque significarent, adhuc ignotam attulit Inscriptionem, quam propter singularem elegantiam totam hic apponimus:

ICTORIAC ΔΕΙΣΑC
ΚΑΙ ΧΕΙΡCΙΝ ΑΠΑΝΤΑ
ΛΑΛhCAC ΕΝΠΕΙΡΟC ΒΡΟΜΙΟΙΟ
COΦhC ΙΕΡhCTE ΧΟΡΕΙΑC CΥΝΠΑΣΧΩΝ
ΚΕΙΝΟΙC ΠΕΡ.... ΚΕΙΝΕΙΤΟ ΠΡΟCΩΠΟΙC
ΚΟCΜhCAC ΠΑCAN ΘΥΜΕΛhN ΔΙΔΑΧΑΙC
ΠΟΛΥΔΑΞΟΙC ΟΥΤΟC ΟΠΔΙΛΙΑC
ΘΑΛΕΡhC ΕΝΚΩΜΙΑ ΛΙΨΑC
ΚΕΙΤΕ ΔΕ ΓhPA ΒΕΒΑΡhNOC
ΟΥΚ ΕΘΑΝΕΝ ΓΑΡ ΖΩCΙhC
ΕΥΧΟΡΟΙΟ ΤΕΧΝhC
ΑΡΕΤΑΙCΙ ΜΑΘhΤΩΝ.

Hoc *Salvianus* ita vertit:

Historias monstrans, manibus & cuncta locutus,
Expertus doctam Bacchi sacramque choream.
Illustrans omnem doctrina divite scenam.
Affectus vanis personis edere motus.
Iste magisterii linquens encomia læti,
Hic situs est, senio gravis. Haud mors funere mersit.
Discipulorum etenim virtute ars ludicra vivit.

ΠΕΡ . . . . Eleganter suppletur a *Salviano* per περὶ μὲν.

178. Dum lapides in oppido S. Minatis propter Volaterras expendit, inter alia observat Cel. Autor, consuetudinem appellandi oppida Sanctorum nomine, eaque horum tutelæ & patrociniis commendandi, ab ethnicis dimanasse ad Christianos; quod tamen non omnibus visum forsan est Pontificis
181. Romani asseclis. Inexpectatum accipit lumen res navalis Romanorum cippo illo, qui in Ilva erutus est insula A. 1728, in quo diserta fit mentio castrorum prætoriorum Ravennatium.

tium. Scimus quidem ex veterum monumentis, habuisse Romanos cum Ravennæ, tum etiam Miseni, classem perpetuam; sed paucis forsan notum est, præter has classes ibi quoque habuisse eos castra prætoria, sine dubio ea de causa in littore posita, ut classi præsidio essent. Volaterras excipit Arretium, quod, Pisis exceptis, multum vincit omnia Etruriæ oppida Inscriptionum multitudine. Neque hic tantum Pag. 198. lapides vides, sed eruditas etiam digressiones, ut *pag. 198* de 212. patronis, deque eorum hospitali tessera & cooptatione. Longa etiam inserta est Epistola *Gregorii Redii*, in qua pon- 213 - 232. derantur, quæ potissimum ad antiquitates pertinent Arretinas. Insignes sunt inprimis tabulæ marmoreæ, dicatæ summis quondam in Rep. Romana viris, ut *M. Valerio Maximo, Ap-* 235, 237. *pio Claudio Cæco, Q. Fabio Maximo, L. Æmilio Paulo, C.* 241, 244. *Mario, & L. Licinio Lucullo.* Horum enim vitæ in iis, veluti 255. in nitido aliquo speculo, expressæ sunt. Quodsi quæras, quonam tempore dicatæ sint, respondet Cel. *Gorius*, factum hoc 259 - 262. esse aliquot Secula post fata eorum; conjecturam hanc tam egregie ornans, ut propius abesse a veritate videatur. Similiter vindicat egregie monumentum, ab Arretinis positum 276. *L. Cæsari* hac inscriptione:

L. CAESARI. PONT
MAX

& pluribus reddit verisimile, *L. Cæsarem* in municipio & colonia Arretinorum Pontificem Maximum fuisse honoris causa a Decurionibus renuntiatum. Namque & municipiis erant sui Pontifices, & quid impedit, quo minus, autore *Festo*, eum dicamus Maximum Pontificem, qui primus in id Collegium venit; quemadmodum minimus dicebatur, qui in novissimis erat. Singularis occurrit dicendi ratio in marmorea tabula, *L. Valerio* juniori posita, ubi *L. Valerius* dici- 279 - 286. tur juratus ad sacra Etrusca *S. Etruriæ*. Hanc & ipsam explicare aggreditur, & quidem ita, ut simul egregie illustret locum *Ciceronis* in *Bruti* principio, seu *de claris Oratoribus*. Nimirum hic *L. Valerius* Augur erat, qui judicium faciebat

juratus dignitatis eorum, qui in Collegium Augurum erant cooptandi; ejusque judicio ſtabant ceteri Augures omnes, ipſeque cooptatos ſecundum Augurum Etruſcorum inſtituta inaugurabat. Reliqua apud eum legi malumus. Ad Cortonenſia marmora quod attinet, refert illa Autor accepta Cl. Viro, *Philippo Venuto*, Canonico & Patricio Cortonenſi, qui ea ex Avtographis deſcripſit. Ipſius urbis antiquitates mirifice illuſtrant literæ *Nicolai Marcelli Venuti*, inſertæ a *pag. 363* ad
Pag. 363-376. *376.* Fuerunt inter eruditos, qui *Noctium Atticarum* Autorem *Agellium* fuiſſe putarent, non *Aulum Gellium*. Hos vel ſequens confutabit, de Autoris ſententia, monumentum ſe-
378. pulchrale:

D. M.
AULUS. GELLIUS
MYRRINUS

396. *C. Tutilii Hoſtiliani*, Philoſophi Stoici, monumentum non minus eſt notatu dignum, de quo alius quidam Italus propediem Commentario peculiari expoſiturus eſt. Cum huic paulum immoretur Cel. Autor, pauca addit de vetuſtiſſimo antro, quod apud Cortonenſes adhuc cernitur, in quod
399. *Pythagoram* ſe abdidiſſe fama eſt. *Suidam* quoque citat teſtem, qui *Pythagoram* ait in Hetruria natum. Cluſium & Politianum ultima ſunt oppida, quæ non contemnendas ſuppeditarunt lapidum inſcriptiones; quemadmodum ex ſunt, quæ oſtendunt, Etruſcos veteres conſueſſe primum in titulis, relicto patris nomine, matris nomen uſurpare, ab eaque ſibi ſumere cognomen, v. c.:

249. VEL. SPEDO
THOCERONIA
NATUS

435. In Appendice hujus Operis non pauca itidem occurrunt vetuſtatis monumenta, quæ demum confecto libro Cel. Autori innotuerunt, quæque cum Florentiæ, tum in reliquis
436. 437. Etruriæ urbibus, prætermiſit. Operæ pretium faciemus haud dubie, ſi unum ex multis afferamus: nimirum marmoream tabulam, dimidia parte auctam ab Autore ex Collecta-

neis

neis *Jo. Baptistæ Donii*, eamque ad equestres ludos pertinentem. Equorum enim nomina, atque palmarum numerum, exhibet, quas victores consequebantur. Cetera, quæ in hoc *Volumine* leguntur, præclara sunt omnia, & famam Cel. Autoris, tot aliis præstantissimis Operibus dudum partam, mirifice confirmant.

REFLEXIONS CRITIQUES SUR LES HIstoires des anciens peuples, &c.
hoc est,

MEDITATIONUM CRITICARUM IN HIstoriam antiquorum populorum, Chaldæorum, Hebræorum, Phœnicum, Ægyptiorum, Græcorum, &c. usque ad ætatem Cyri, Libri tres; in quorum primo expenditur Fragmentum Historiæ Phœniciæ Sanchoniathonis, ab Eusebio conservatum; in secundo reformatur mythologia, & origo suppeditatur historica Deorum Ægypti & Græciæ, Phœniciæ, &c.; in tertio refelluntur Scaliger, Petavius, Usserius, Marshamus, Pezronius, &c., & difficultates Vet. Test. chronologicæ extricantur, nec non eæ, quibus laborat historia Ægyptiaca, Babylonia, Assyria, Græca, Chinensis, &c. In fine subjungitur Canon Imperii Chinensis chronologicus, una cum nominibus Chinensium Imperatorum literis Chinensibus & Latinis, quæ ex Annalibus Chinensibus desumta, cum delineatione ætatis ante diluvium elapsæ, & anacephalæosi. Autore Domino FURMONT, seniori, Professore linguæ Arabicæ in Collegio Franciæ regio, Sodale Academiæ Regiæ Inscriptionum ac bonarum literarum, interprete & Sub-Bibliothecario Regis, &c.

Tomi II.

Parisiis, impensis Musierii patris, Jomberti, Briassonii, Bulloti, 1735, 4 maj.
Alph. 6 plag. $1\frac{1}{2}$.

Campum ingressus est Celeb. Autor, in quo lacertos movere, cogitationibusque difficultates inextricabiles objectare,

ctare, licet, eo quidem eventu, ut, annis permultis in eodem studio exactis, pleraque restent maxime incerta. Primi enim mortalium ignorarunt signa alphabetica, singulis ideis singula tribuentes signa externa. Signis illis, seu picturis, ac carminibus, rudi Minerva confectis, conservarunt antiquissimae nationes suas res gestas, eventus memorabiliores, ac observationum tenuiorum stamina. Ut autem antiquiores ritus moresque in re sacra solent esse diuturni, eapropter ars illa antiquorum characteristica abiit tandem in peculium rei sacrae & sacerdotum. Simul ac illi obierunt, qui Characteristicam illam vetustissimam norant promiscue, sacerdotes artem illam sibi vindicarunt. Si, succedentibus alphabetis, nationes singulae descripsissent elementa signorum illorum, vel literis consignassent res apud sese gestas, tunc non laboraremus. At, ex quo peritia illius characteristicae periit, & gentium mythi inter se fuerunt permisti, aucti, imminuti; difficultates exortae fuerunt insuperabiles. Accedit posterioris aevi fera ad scribendas historias accommodata diligentia, ubi scriptores rebus vetustissimis impune inseruerunt suas fictiones, rati, regna olim exstitisse peraeque vasta ac suis temporibus. Divinus ille sit, oportet, qui clavem artis illius characteristicae, fabularum fontis, nobis restituere, ac Regulorum series deperditas recensere, audeat. In Aegypto aliisque regionibus olim permultae exstiterunt respublicae minores, quarum cuique sui fuerunt mores, characteres hieroglyphici, theologiae complexus, historiae momenta. Dolendum merito, a scriptoribus priscis haec non satis fuisse distincta. Quis autem negabit, in mythis latere heroum gentiumque historias? Sed, clave amissa, nec clariori restante sidere, quis mythos illos deteget ea arte, ut verisimilitudinis gradus satis magnus eluceat? Non sufficit, expositiones ejusmodi in lucem proferri, quibus species insit veri illa, quae demonstrat, eas esse tam possibiles, quam multae aliae. Quantus in hisce tenebris illustrandis exstiterit Cel. *Furmontius*, jam videbimus. A Fragmento *Sancboniathonis*, quod pro genuino habet, expositio-

positionem orditur, credens, *Vossium*, patrem, *Bochartum*, Patrem *Thomassinum*, ac *Pezronium* cum *Cumberlando*, illud perfunctorie tractasse, ac defuisse *Bocharto* adminicula, e peritia linguarum orientalium depromi solita. Operis itaque hujus *Partes* constituit *tres*. *Prima Sanchoniathonem* illustrat, ac de Fragmento notionem suppeditat generalem; *secunda* examinat singula momenta historica, quæ inibi habentur; *tertia* corollariis inde deducendis est propria, in qua ostenditur, antiquitates Græcas male fuisse explicatas, Ægyptiacas minus recte digestas, Phænicias scatere novis inventis, Chaldaicas parum adhuc esse intellectas, Hebraicas juvari posse per synchronismus Dynastiarum Ægypti. Hæc est causa, cur Opus in *tres Libros* fuerit divisum, ac ipsa Præfatio in totidem distributa sit partes, quippe in qua agitur 1) de autoritate *Sanchoniathonis*, 2) de mythologia, & 3) de historia & chronologia primorum temporum. Periodo *Julianæ*, a *Scaligero* inventæ, tribuit suas laudes cum *Petavio* contra *Turneminium*, *Salianum*, *Dodwellum*, aliosque. *Petavium* neglexisse tempora Deorum, *Scaligerum* Dynastias Ægypti, annotat. *Scaliger* jactitavit sese, eo quod indicare valeret facta & res gestas, ab *Apollodoro* sub velamentis fabularum perscriptas. Sed sententiam & detectionem suam noluit exstare literis. Laudibus ei tribuendum, quod Dynastias Ægyptiorum collegerit ediderítque. *Petavius* eas compingit intra annos 1803, ac de reliquo pleraque transvehitur silentio, ratus, Dynastias illas confictas & ridiculas esse, quas tamen *Julius Africanus*, *Eusebius*, & *Syncellus*, pro veris ac genuinis habuerunt. *Marshamus* a mundo condito ad exilium Babylonicum computat annos 1806; Præf. pag. 11. *Pezronius* 5337. Prior tempora immerito circumcidit; posterior præter jus fasque prolongavit & extraxit. De *Sesostri Petavius*, *Sucietus*, *Abramus*, & *Turneminius*, Jesuitæ omnes, admodum dissentiunt. Duo priores eum ætati *Roboami* adjungunt, rati, *Sesakum* fuisse eundem; posteriores duo illum *Mose* existimant exstitisse vetustiorem. *Marshamus* passim in tenebris determinationes fortuitas chronologicas

 logicas

logicas fuit ſecutus. Canon *Eratoſthenis* & Dynaſtia paſto-
Pag. 14. rum inſignibus ſcatent difficultatibus. Terram Seriadicam
Manethonis, & terram Seirotham *Joſephi*, pariter ac *Sethi* fa-
moſas columnas, monumenta eſſe adhuc incognita, judicat
Furmontius. Reſtant evolutiones Chronologiæ, Judi-
cum libris Regumque perſcriptæ. Reſtant difficultates
in ſynchronismis Regum *Judæ* & *Iſrael*, Regum Aſſyriæ
ac Babyloniorum, inprimis *Sardanapali*, *Arbacis*, & ſuc-
ceſſorum, tum Medorum, tum Aſſyriorum. Difficile eſt
divinatu, qua ſupputatione annorum uti præſtet in primis
mundi ætatibus. Differt Chronologia Hebræi Codicis ab eo,
quem Samaritanum & Græcum ſeptuagintaviralem dici-
mus. Ecquid fiet de antiquiſſima Chinenſium chronologia?
Abbas *Renaudotus* eam inſtar fabulæ rejiciebat. Noſter *tra-*
15. *ditionem domus Eliæ* pro abſurda & inepta reputat. *Pezro-*
nii chronologiam multis reprehendit nominibus. *Newto-*
niano ſyſtemati hoc ait eſſe proprium, ut aut nimium pro
18. certo ſumat, vel minus juſto judicium oſtendat: ut nomen
illuſtre *Newtoni* attentionem *Sucieti* & *Freneti* excitaverit,
qua illud non ſit perquam dignum. *Marshamio* deinceps
vertit nonnulla vitio, eumque ſolide refutatum exiſtimat a
Witſio, *Perizonio*, *Pezronio*, & *Turneminio*. Reges paſto-
res habet non pro Iſraelitis, ut *Boivinius* ſenior, *Perizo-*
nius, & *Caſpar Abel*, nec pro profugorum heroibus, in Ara-
biam deſertam ſecedentibus, ſed pro genuinis Ægypti Regi-
19. bus, perſiſtentibus usque ad *Ezechiam*. Ipſe enodationes ma-
ximarum difficultatum chronologicarum promittit. In my-
thologia exponenda ſubſidio linguarum orientalium inſigni
cum utilitate fuit uſus. Græcia enim, ipſo judice, ex Oriente
20. cunctas accepit fabulas. *Heſiodus*, *Homerus*, *Apollonius Rho-*
dius, ac *Ovidius*, fabulas tradunt, non exponunt. Si adda-
mus eis hiſtorias mythologicas *Apollodori*, *Hygini*, *Fulgen-*
tii; expoſitionis genuinæ viam nondum deprehendere licet.
Palæphatus eſt ſatis utilis ad fabulas noſcendas, nequaquam
vero ad eas dextre intelligendas. Mythologias collegerunt
Valla, *Politianus*, *Aſcenſius*, *Mancinellus*, *Calderinus*, *Ja-*
cobus

cobus Crucius, *Egnatius*, *Melanchthon*, *Camerarius*, *Philelphus*, *Boccacius*, *Natalis Comes*. Hiſtoriæ, quæ ſub fabulis latent, plerumque negliguntur. *Hermannus von der Hardt* cœpit nonnullas fabulas ad lucem hiſtoricam revocare. Sed, quemadmodum is uni Græciæ omnia fere tribuit, ita Cel. Autor ad Phœnices, Ebræos, & Ægyptios, cuncta revocat. Scholiaſtæ veteres ignorarunt fabu- Pag. 21.
larum fontem hiſtoricum, eaque de cauſa ipſorum interpretationes ad rei caput vel parum vel nihil conferunt. *Heinſius* in Præfatione ad *Nonnum* plurima vocabula mythologiæ propria ex lingua Phœnicia illuſtravit, ſed nonnunquam, judice Noſtro, a janua aberrans. *Bocharti* Opera diligen- 23.
tiam & eruditionem ſpirant. Sed in eis de mythologia exponenda ex profeſſo haud egit, ac, dum *Saturnum* pro *Noacho* habuit, omnino eſt emendandus. *Voſſius*, pater, 25.
in Opere *de Idololatria* non dedit operam, ut fabularum hiſtoricas redderet rationes. *Huetius*, *Bocharti* diſcipulus, tentavit aliquid in libro *de Demonſtratione evangelica*, ſed manifeſta eſt inſulſitas, per quam omnes Deos putat exſtitiſſe ſimulacra *Moſis* unius, univerſas vero Deas notare *Sephoram* & *Miriamam*, exiſtimavit. Patris *Thomaſſini* liber *de Lectione Poetarum* hinc inde eſt compilatus, eruditione refertus, *Huetianis* conatibus ſuperior. *Joannes Clericus*, *Bocharti* imitator, ſcopum fabularum quæſivit per tramitem rectum, ſed pauca tentavit. *Theogoniam Heſiodi* eleganter, 27.
judice Noſtro, expoſuit *Clericus*, nec tamen, judice Noſtro, ſolide, qui, *Clericum* ædificium ſuum arenæ ſuperſtruxiſſe, credit. *Herodoto* teſte, Græci Deos ſuos univerſos ab 29.
Ægyptiis receperunt, *Neptuno* excepto, quem dedit Libya. Abbas *Bannierus* reliquorum vicit diligentiam & laudes, Se- 30.
culorum diſcrimina & eventorum momenta accurate diſtribuens, rectoque plerumque uſus judicio. *Lavaurius* in libro: *Conference de la Fable avec l'Hiſtoire ſainte*, ex ſcriptis Vet. Teſt. filum depromſit, ſecundum quod fabulas eſſe expediendas doceret. Non vacat ea repetere, quæ contra 34 ſeq.
Huetii & *Pezronii* hypotheſes proferuntur, ac illa, quæ in ex-

expoſitionibus aliorum notantur. Autor Fragmentum *San-
choniathonis* pro parte ſcripti genuini, non ſuppoſiti, habuit,
Pag. 39 ſeq. ac Phœnicum hiſtoriam vetuſtiſſimam inde illuſtravit. *Mo-
ſen* carptim deſcripſiſſe vitas Patriarcharum, ut parceret eis,
43 ſeq. qui illos cœlitibus jam reddiderant pares, conjectat. *Tra-
phim* ſunt ipſi *imagines majorum*. *Abrahamum* eſſe Κρόνον,
49. teſtis eſt *Sanchoniathon*. Hæc ſententia eſt Noſtro inſtar fili
Ariadnei. Ipſe diſtinguit inter idololatriam Phœnicum,
quos *Manetho* appellaverit Abaritas, ac inter eam, quæ ex-
50. ſtiterit recentior, & cujus *Moſes* meminerit *Devt. XXXII, 17.*
Reges Ægypti credit haud multo antiquiores fuiſſe eo tem-
pore, quo *Abrahamus* ex Ur Caſchdim emigrare juſſus erat.
Regem, quem *Abrahamus* in Ægypto vidit, pro Dynaſta
tractus Memphitici habet. Dynaſtias ex *Julio Africano* de-
duxit, ſummas integras, eis deinde adjectas, ab interpolato-
51. re eſſe exortas, opinatus. Chronologiam Græciæ conjunxit
cum Ægyptiaca, præfectos coloniarum notavit curate, mo-
narchas Ninives ac Babylonis adjunxit, addidit Reges Syriæ,
56. Tyri, primos Perſiæ Reges, Armeniæque veteris, tabulam Im-
peratorum Chinæ, de quibus eo exquiſitiorem ſubminiſtrare
literatis notitiam valuit, quo ipſe literaturam Sinenſem ſoli-
dius reliquis callet. Id inprimis Theologi debebunt Cel. *Fur-
montio*, quod oſtenderit, initia annalium Ægypti, Chaldææ,
& Chinæ, nequaquam ſuperare ſummam annalium, a *Moſe*
Lib. I perſcriptorum. *Libri primi Capite ſecundo* critice differit
pag. 24 ſeq. de *Sanchoniathone*, poſtquam ejus Fragmentum, Gallice red-
ditum, ex *Euſebio* præmiſerat *Capite primo*. *Capite tertio* ex-
hibet *Sanchoniathonem* a *Bocharto* illuſtratum. *Capite quar-
to* opiniones eorum examinat, qui Fragmentum *Sanchonia-
53 ſeq. thonis* exiſtimarunt ſuppoſititium. *Capite quinto* generaliter
objectionibus, pro ſuppoſitione militantibus, reſpondet, *Tur-
neminii* epicriſin aſſerens, quam hic *Simoni* oppoſuerat.
Capite ſexto producit ſyſtema *Cumberlandii* de *Sanchonia-
thone*. Prolata *Cumberlandii* tabula, ipſe ſuam depromit,
quæ ſic habet:

Capi-

Capite sexto producit systema *Cumberlandii* de *Sanchoniathone*. Prolata *Cumberlandii* tabula, ipse suam depromit, quæ sic habet: Pag. 74 seq.

1. Πρωτογονος. Αιων.	1. *Adam. Eve.*	1. *Adam. Eve.*
2. Γενος. Γενεα.	2. *Cain.*	2. *Seth.*
3. Φως. πυρ. φλοξ.	3. *Henoch.*	3. *Enosch.*
4. Κασσιος. Λιβανος. Αντιλιβανος Βραθυ.	4. } omissi.	4. *Cainan.*
5. Μημρεμος, alias ὑψυρανιος: Ουσωος.	5. }	5. *Malaleel.*
6. Αγρευς. Ἁλιευς.	6. *Irad.* עירד.	6. *Jared.* ירד.
7. Χρυσωρ, alias Ἡφαιστος. Διαμιχιος. Τεχνιτης. Γηινος.	7. *Mehujael.* מחוייאל	7. *Henok.*
8. Αγρος. Αγρυηρος. Αγροτης, appellati Titanes & Aletæ.	8. *Methusael.*	8. *Mathusaleh.* מתושלה
9. Αμυνος. Μαγος.	9. *Lamek.* Ejus duæ uxores, *Ada & Zilla.*	9. *Lamek.*
10. Συδυκ ante diluvium. Diluvium. Συδυκ post diluvium.	10. *Jabal & Jubal*, filii *Adæ*. *Tubalcain & Noemah*, filii *Zillæ*. Diluvium.	10. *Noe.* Diluvium.
11. Elion, qui ὑψιστος.		11. *Sem.*
12. Μισωρ. Ποντος.		
|		|
19 Ουρανος.		19. *Thara.*
20. Κρονος. 20. Ταυτος.		20. *Abraham.*
21. Σαδιδ.		21. *Sadid. Isaac.*

Autor *Libro secundo* Dissertationes, quibus Fragmentum illustratur, exhibet. Primo differit de cosmogonia, deinceps de decem principibus inventionum usque ad diluvium, tum de Sydyci generationibus post diluvium exortis, tandem addit *Sectionem quartam* de Diis uniuscujusque populi particularibus. Conclusionis loco subjungit tractationem de *Ysiri*, Lib. II pag. 7 seq.

Chna, *Chusarthe*, & tabulam generalem. Singularis eſt
Lib. II Autoris opinio, ſentientis, per voces צלם & דמות *Gen. I,*
pag. 12. *26*, indicari ſimilitudinem effectus cum idea, quam ſimilitu-
dinem formator Deus ſibimet præſcripſerit; *Moſen* ſcripſiſſe
coſmogoniam ex doctrina per manus accepta. Traditionem
hanc *Taautus* aliique in literas redegerunt, eamque *Heſio-
dus*, *Ovidius*, aliique, repetierunt, pauculis de ſuo additis.
Fabri murarii, ſculptores, templa, picturæ, ſacrificia, ſe-
ro in uſum venerunt. Prima mundi ætas ignoravit iſthæc.
16. Natum fuit *Kolpiah* ex קוֹל פִּי יָה, adeo ut *Sanchoniathon*
ſcripſiſſe videatur: מרוח קול פי יה נולדו חיון ובכור, id
eſt, *ex ſpiritu vocis Dei procreati ſunt Æon* & *Protogonus*.
Hæc vox deinde vocata fuit *tonitru* a *Philone*, eoque dicun-
tur animantia ad motum ſenſumque fuiſſe excitata. In ſacris
enim literis omnino *tonitru* appellatur *vox Dei*. *Moſes* ſpi-
ritum vocis Dei creantis indicavit per vocem וַיֹּאמֶר, *& di-
xit*. *Baau* eſt בוֹהוּ, Syrorum בוה, *vacuitas*, *vaſtitas*.
18. Terra vaſta & vacua fuit inſtar matris; ſpiritus oris Dei in-
ſtar patris. Αἰών eſt חיון, *vivum* quid, הַוָּה *Eva*, judice
20. Noſtro. De *Egregoris*, ac libro *Henochi*, doctiſſimam ipſe in-
ſeruit commentationem *pag. 31 ſeq.* Regem Æthiopiæ vo-
cari *Nagus*, quis ignorat? Hanc denominationem Autor ex-
40. ponit de *filio venatorum*, Arabice אלבנאישי. *Sectio III* at-
tentionem inprimis meretur, qua a *Noacho* ad *Abrahamum*
56 ſeq. decurritur. Numina Ægyptiorum, & horum per *Abarim*
ſeu *Peluſium* ex terra peregrina ſeu Phœnice ibi repetuntur.
Sydyck eſt *Noachus*, quem novimus in *Geneſi* vocari virum
צַדִּיק, *juſtum*. Liberi ipſius ſunt *Dioſcuri Sanchoniathonis*.
59. *Thoor* ſeu *Thaut* vocatus fuit ab eloquentia. In libris Co-
pticis eloquens vocatur *thoor*. Ipſe invenit alphabetum.
Mercurium Ægyptii vocarunt *Merker*. *Mar* dominum no-
tat. *Ker* eſt ſermo. Germanis antiquis ſermocinari eſt *ka-
61. ren*, *kæddern*, *quaddern*. *Ilum* Noſter habet pro *Abraha-
mo*, *Betylum* pro *Betuele*, *Atlan* ſeu *Atolan* pro *Lotho*, *Hy-
pſiſton* ſeu altiſſimum pro *Semo*, ſic dicto ex שמה, *altum eſſe*,
62. cujus uxor fuerit *Beruth*. Probabile cenſet, *Beruthan* hanc
ita dictam fuiſſe in memoriam fœderis *Gen. IX, 9*, ac urbem
Bery-

Berythi inde habuiſſe nomen. *Abrahami* patrem *Sanchonia-* Pag. 64.
thon vocavit Οὐρανὸν, h. e. אורנא, *hominem ex Ur*, *Autoch-
thonem*, i. e. in terra & patria ſua commoratum, *Abraha-
mum* dixit Κρονον, i. e. Charanienſem, hominem in Haran
habitantem, Therachi fœminam *Terram* ſeu Titeam. Per 67 ſeq.
Cronon notari *Abrahamum*, operoſe Autor ediſſerit. Ipſe
ubique *Theogoniam Heſiodi* in ſubſidium vocat, & paſſim data
opera illuſtrat. *Mercurius* ipſi eſt *Eliezer*, ab *Abrahamo* 72.
præfectus rebus familiæ, ſiquidem *Mercurium* tradunt fuiſſe
Saturni a ſecretis, eumque appellant Βοηθὸν, quaſi אליעזר.
Minerva, *Pallas*, olim dicta *Ogga*, *Pallas Oggaa*, ei eſt 79 ſeq.
Hagar, *Ægyptia* ortu, & fortaſſe Saitica. Cabiri, ſeu Dii 81.
magni Samothracum, ita ab eo exponuntur. *Axieros* eſt
Jupiter, *Axiocherſos* eſt *Pluto*, *Axiocherſe* eſt *Proſerpina*,
Cereris filia, *Cadmilus* eſt *Mercurius*. *Axieros* eſt *Iſaacus*,
אחוז ארץ, *hæres terræ*. *Axiocherſa* eſt *Iſmael*, אחוז קרץ, *poſ-* 82.
ſeſſor locorum exciſorum ſeu deſertorum. *Perſephone* ſeu *Pro-* 83.
ſerpina eſt *Berſabaenſis* ſeu *Kethuræ*, ibi nata vel educata
filia. *Ceres* eſt *Kethura*, *Iſis* eſt *Sarah*, *Rhea* prima eſt iti- 88.
dem *Sara*, *Kadmilus* eſt *Elieſer*. Palæobiblus exſtitit prima
urbs, quam condere cœperunt homines *Gen. XI, 1 ſeq.* ei
vero muros circumdedit *Kronos*, id eſt, judice Noſtro, *Abra-
hamus*. *Typhœus*, Autoris ex ſententia, eſt *Schineab*, Rex 91.
Adamæ *Gen. XIV, 2*. *Junonem* pro *Rebecca* reputat, *Martem* 95.
pro *Nimrodo*, *Eſavum* pro *Oſiri* ac *Baccho* antiquo, *Satyros*, 120.
Bacchi comites, שעירים, pro incolis montis Seir, Cobalos
pro incolis oppidi Gabalæ intra Phœnicen Syriacam littora-
lem, *Silenum* pro *Ana Horita*, *Panem* pro incolis Panii ac 123.
Paneadis, terrorem Panicum pro eo, quo *Jacobus* ad Pnie- 129.
lis locum, *Eſavum* adventurum metuens, exhorruit, *Jaco-
bum* pro *Typhone*, ac reliquos viros in Hiſtoria ſacra memo-
rabiles pro aliis Numinibus. Deſiderio quodam ferebamur
inuſitato obtinendi ab Autore Cel. accuratam de Diis com-
mentitiis, in Vet. Teſt. commemoratis, expoſitionem. Sed
eam ſpem nos feſelliſſe, diſſimulare non ſuſtinemus. Affert
nonnihil collectaneorum, ex ſcriptoribus aliis decerptorum,

nec præterea aliquid singulare. Passim deprehendimus ea, quibus lima defuit. Ut exemplo rem illustremus, provocabimus jam ad *Lib. II Sect. 4 pag. 336*, ubi Deus commentitius *Marnas* dicitur cultus fuisse in urbe *Gath* seu *Geth*. Scribendum erat: in urbe Gaza. Videatur *Hadriani Relandi Palæstina Lib. III pag. 793 seq.* Locum *Amosi*, in quo de
Pag. 368. *Kiun* seu *Saturno* fit mentio, sic interpretatur: *Portatis cum tabernaculo Regem vestrum* (i. e *Molochum, Saturnum,*) *& cum Kivun* (cum eodem *Saturno*) *cetera idola vestra.* Teraphim existimat fuisse *Lares* seu *Penates*, dictos a תרף, i. e. a sanando, a curando rem domesticam, ἀπὸ τοῦ θεραπεύειν, qui retulerint formas & vultus majorum more Chi-
370. nensibus probato. Corpora majorum aromatibus condita Ægyptii vocabant itidem Serapidas. Dynastiæ Ægypti redolent hic omnino solertiam gravem & diligentiam incredibilem. Idem de reliquarum gentium chronologia, copiose a Cel. Autore exposita, est affirmandum. Elogiis dignissimæ sunt evolutiones nonnullæ feliciores difficultatum earum, quæ chronologiam Vet. Test. tenent passim obseptam & obnubilatam. Sed nostrum est, vasa conclamare, & ad alia expedienda progredi, cum præter opinionem jam fuerimus satis longi & copiosi. Id addemus unicum, systema Autoris mythologicum corruere, simul ac aliquis cum viris doctis Fragmentum *Sanchoniathonis* pro supposititio, vel pro inexplicabili somnio, reputaverit. Quid Ven. Abbas *Guyonus* de eo senserit, id, productis in aciem argumentorum aliis, propediem significabimus.

TRACTATUS DE PHILOSOPHIA MEDICI, seu Ιπποκράτους Κώου περὶ ἐυσχημοσύνης. *Hippocratis Coi Liber de Honestate; quem recensuit interpretatione Latina, Notisque perpetuis, & Commentario, illustravit, itemque Prolegomena de statu antiquæ Philosophiæ & Medicinæ Græcanicæ, &c. præmisit, &, ex communicatione V. Exper. HENR. CHRISTIANI CRUGERI, Med. D. & Phys. Luneb. adhuc inedita Græca* Scho-

Scholia & Gnomas MS. Biblioth Reg. Parif. hujusque & edit. Ald. Venet. 1526 varietatem lectionis, atque ipsius laudati Viri Animadversiones in eundem Librum, adjunxit, GEORGIUS MATHIÆ. Adjecta est Commentatio περὶ χρέους ἀδιδάκτε, *eodem Autore.*

Gœttingæ, apud Abrah. Vandenhœck, 1740, 4.
Alph. 1 plag. 14 ½.

Aliquot jam anni funt, cum bene de arte, quam feliciter fub non pœnitendis magiftris, Illuftri præfertim *Heiftero*, didicit, mereri cœpit Autor, diverfis Operibus Gallicis Germanica civitate donandis, quæ omnia prodiere Berolini A. 1733. 8; nempe 1) *Winsloviana* Anatome, *Tomis IV*; 2) *Petri Fauchardi* Chirurgia dentium, *(der Franzœfifche Zahnarzt,)* cum Præfatione *Auguftini Buddei, Voluminibus II*; 3) *Henr. Franc. le Dran* Parallelifmus feu comparatio diverforum Lithotomiæ generum; 4) denique ultima Pars *Chirurgiæ Practicæ Garengeotianæ:* in quibus omnibus ab artis peritia adjutus, tanto accuratius, quantum per impofitam a bibliopola feftinandi neceffitatem fieri poterat, explanavit omnia, & Indicibus nomenclaturifque exacta diligentia concinnandis Lectores fublevavit. Dextrum Apollinem non in medendi modo arte, fed in poetica etiam fuavitate, illi favere, cum *Idea Profefforum Academiæ Georgiæ Auguftæ*, quos fingulis tetraftichis ita ornavit, ut fuum cuique charactera reddiderit, tum præfertim elegantiffimum Carmen, oftendit, quo *Conditor Academiæ Minifter Illuftriffimus Munchhufius* ab eo celebratus eft. Illius eft etiam *de habitu Medicinæ ad religionem* Epiftolaris Differtatio; illius diligentem & humaniffimam operam in conficiendis Catalogis Bibliothecæ *Bulovianæ*, & reliquo minifterio, laudant hofpites; illius accuratam diligentiam in *Indicibus Quintiliani* conficiendis prædicat nuperus Editor, Collega nofter, Celeb. *Gesnerus*; illo adjutore fretus idem *Gefnerus, Thefaurum linguæ Latinæ* ornandum tanto alacrius fufcepit, nec opinione falfus eft.

Hoc labore jam defunctus Nobilissimus *Matthia*, illam χαλκέντερον quasi diligentiam ad *Plinium*, quem parturit Gottinga, convertit. Inter hæc non negligit tanquam sponsam caram ornare subinde Medicinam, prout se offert occasio. *Hippocratica* & antiquæ lectionis fructus est liber, cujus titulum posuimus, ut puro & nitido genere sermonis conscriptus, ita magna rerum varietate & amœnis multis tanquam diverticulis, & lætis excursibus, distinctus. Quæ sit illius materia, partes, & summa argumenta, cum plenior inscriptio ostendit, tum præmissa contentorum Synopsis particulatim explicat. Nos aliqua hinc inde decerpemus, ad præbendum gustum Operis, unde de reliquis judicari queat. *Pag. 2* ex eo, quod in præsento libello Autor perpetuo vocaculum σοφὸς & σοφία pro φιλόσοφος & φιλοσοφία usurpat, argumentum ducitur, tum antiquissimum esse librum, scriptumque, antequam φιλόσοφος & φιλοσοφία magis vulgari usu dicerentur, tum Autorem esse *Hippocratem*, quia consuetum alias ejusdem usum referat; quod argumentum deinde quoque commodis locis stabilitur, ut *pag. 44, 122, 200. Pag. 4* observatur, *Pythagoram* primum Ethicen, in Magnam quidem Græciam, intulisse; id quod vulgo *Socrati* solet tribui. *Ibidem* docetur, *Pythagoricam* disciplinam præ ceteris Medicinam quoque tractasse; unde ea præcipue digna videtur, ex cujus præceptis institutisque *Hippocratis* de Philosophiæ in Medicina usu sententia illustretur. Conferri merentur, quæ *pag. 32, 200, 202, 215, 218, 219,* &c. disputantur. *Pag. 9* demonstratur, ab ethnicis Deos & Dæmonas appellatos, quos cum Judæis Christiani vocent Angelos. *Pag. 10* occurrit observatio de usurpatione formulæ precandi, κύριε ἐλέησον, apud gentiles. *Pag. 14* exponitur, quid sit secundum Philosophos, *Deo similem* fieri; *ibidem*, quid *meditatio mortis; pag. 15 seq.* quæ ὄντως, quid γνῶσις θείων τεκαὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, item γνῶθι σεαυτόν; *pag. 18*, quid λάθε βιώσας; *pag. 23*, quid *ne stateram transilias; ibidem* de origine *cœnobiorum; pag. 26*, quid sit οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω; *pag 30*, quo sensu *Hippocrates* dicatur *Celso ab studio sapientiæ disciplinam* medicinalem *separasse;*

rasse; *pag. 33 Hippocratem* minus recte haberi *Heraclitum*; in quo, non diffitemur, nobis alia omnia videri. Sed quis satis sibi caveat in re ita ob monumentorum defectum obscura? *Pag. 36*, *Homeri* studiosum fuisse *Hippocratem*, ostenditur. *Pag. 39* demonstratur, inscriptionem Græcam περὶ εὐσχημοσύνης Latine pro usu veterum quam optime reddi *de Honestate*. *Pag. 41* judicium fertur de *Zuingerianis* in complures *Hippocratis* Libros Tabulis, eum ex schola *Rami* hoc habuisse, quod expositiones suas perpetuis dichotomiis descripsit. In ipso *Hippocratici* Libri textu nonnunquam diversa verborum distinctione & divisione partium lux affertur libro, ut e. c. *pag. 50*, *52*, *58*, *62*, & *160*. Conjecturæ ad emendandum textum præcipuæ exstant *pag. 53*, *58*, *60*, *61*, *63*. Inprimis diligens collocatur opera in eruenda verborum emphasi. *Pag. 56* notabilis observatur usus vocis λόγος, quo & rationem & orationem simul uno in loco significat. *Pag. 64*, quid εὐτραπελία, *pag. 65*, qui ἰδιῶται, *pag. 68*, *69*, quæ sit differentia vocum καθέδρης & προσεδρίης, ex *Celso*, *pag. 52* ad vocem λημματικοὶ, annotatur, cavillationi locum esse, quasi propterea ita vocentur Medici, quod libenter accipiant, mercedem scilicet aut munera. *Pag. 73 seq.* proponitur *Hippocratica* addiscendæ medicinæ methodus, quæ est, ut, ipsas magistrorum præeuntium curationes operationesque intuendo imitandoque, rationes medendi & præcepta universalia addiscantur. Adde *pag. 106 seq. 110 seq. 159*, *249*, &c. *Pag. 75* causa verisimilis affertur, cur *Hippocrates* non condiderit systema. *Pag 84 seq.* explicatur, quomodo vestitus virtutes animi indicet. *Pag. 85 seq.* vera simplicitatis notio traditur. *Pag. 98 seq.* item *163 seq.* studiose agitur de *natura Hippocratis*, eamque nihil esse aliud demonstratur, quam id, quod, sine artis humanæ opera, sua sponte effectus edit, excepto Deo. *Pag. 119* & *165 seq.* proponuntur loci *Hippocratis* de *sensu naturæ*; qua de re etiam Germanici versus Cel. *Halleri*, cum interpretatione nostri Autoris Latina, adducuntur. *Pag. 120* ex prolato loco *Hippocratis* ostenditur, ad ejus naturam referri etiam τὸ σύντροφον πῦρ

& τὸ

& τὸ πνεῦμα. *Pag. 122 seq.* argumentatio, qua demonstratur, Medicinam præceptis institutisque Philosophiæ opus habere, ex officii exequendi rationibus ducitur. *Pag 125 seq.* differentia ostenditur inter finem & consequentia actionum humanarum. Adde *pag. 265. Pag. 125 seq.* item pluribus agitur de avaritiæ pravitate & damnis in Medicina; *pag. 137 seq.* de δόξαις, i. e. axiomatibus, ratis sententiis, Philosophorum & *Hippocratis*; *pag. 144 seq.* de purificationibus sacris; quam in rem quoque eximius locus *Hippocratis de morbo sacro* exponitur, & contra doctissimos *Gesneros*, patrem & filium, modesto & amico dissensu, asseritur, addita *Drelincourtii* collatione hujus loci cum effatis S. Scripturæ. *Pag. 151 seq.*, ut causæ secundæ in natura rerum agere possint, primam causam semper simul præsentem adesse oportere, docetur. *Pag. 168* aliquot *Hippocratis* locis declaratur, *divinum* eidem dici id, quod ab aeris est effectibus; ubi simul *pag 172 & 174* duo obscuri loci, *de Insomn. & de Nat. Mul.* explicantur. *Pag. 177* agitur de naturali moriendi necessitate, divina prædestinatione ad certum terminum adstricta. *Pag. 182 Bœrhaavio* tribuitur illud *M. Fabii* de *Cicerone* elogium: *ille se profecisse sciat, cui* Bœrhaavius *valde placebit.* Conf. *pag. 238. Pag. 192* Medicorum religio asseritur contra obtrectatores. *Pag. 193 Hippocratis* Theologia naturalis succincte delineatur. *Pag. 200* de Autore libri sic censetur, eum esse aut Coum, aut unum ex ejus majoribus. Adde *pag. 215. Pag. 203 seq.* affirmatur, honestatem posse quidem ethnico præbere principium actionum, sed non Christiano; item honestatis in gentilibus studium nomen veræ virtutis, saltem naturalis, mereri. Excell. *Crugeri* Animadversiones præclaras ex bonis Autoribus observationes explicationesque suggerunt; ut e. g. *pag 215* de voce περιεργίη, *pag. 216* de illa, διδακτὴ, item de vestium distinctione in περιβολὴν & ὑποβολὴν; porro emendationem vocis συναντήσιες, in textu *Hippocratis* occurrentis, pro quo legendum putat συνεντάσιες. *Pag. 217* vindicatur locus *Hippocratis de Fract. pr.* contra *Palladium*. *Pag. 219 seq.* varia vocis περιττὸς significatio

catio illuſtratur. In Commentatione *de uſu doceri neſcio* (ſeu, ut verbis *Ciceronis Acad. Quaeſt. IV poſt pr.* res poponatur, *de indocili uſus diſciplina,*) *pag. 230 ſeq.* referuntur eruditorum diſputationes de *mutis artibus Virgilii*, ſubjuncta ſententia Autoris. Adde *pag. 260 & 267 ſeq. Pag. 232* de diſtinctione inter Medicos nomine tenus & opere; *pag. 233* de hypotheſium in Medicina multitudine & remedio; *pag. 237* de quaeſtionibus, quas aegro in primo acceſſu proponi jubet *Hippocrates*; *pag. 242 ſeq.* de uſu Mathematices in Medicina; *pag. 244* de ingenio medico; *pag 246 ſeq.* de juventute faciendae medicinae idonea, differitur. *Pag. 248* ſtatuitur pragmatica theoriae medicinalis traditio. *Pag. 249 ſeq.* de neceſſitate ſenſualis rerum in Medicina tractandarum cognitionis; item de analogica cognoſcendi ratione; & de combinatione univerſalium & ſingularium, agitur. *Pag. 254* Epigrammatis praeceptores ſuos praedicat Autor, ad modum *Ideae Profeſſorum Academiae Georgiae Auguſtae. Pag. 256*, Medicinam eſſe prudentiam, docet. Adde *pag. 140. Pag. 256 ſeq* de illa opinione diſputat, an praeſtet, Medicum eſſe valetudinarium, & ipſum expertum eſſe morbos, quos curandos ſuſcipiat. *Pag. 258 ſeq.* de arctis ſcientiae medicae limitibus; *pag. 263 ſeq.* de *minutis Philoſophis Ciceronis*; *pag. 265 ſeq.* de titulo Medicorum *gratioſorum*; *pag. 267* de uſu Eloquentiae in Medicina, varia jucunda & utilia affert. *Pag. 271*, veterum incantationes, melodias, &c ad medicinam adhibitas, de Muſices viribus intelligendas eſſe, contendit. *Pag. 272* de *Hippocratico* genere ſcribendi; *pag. 271 ſeq.* de commercio virtutis rectique loquendi & ſcribendi generis, teſtari nimirum probum atque caſtigatum ſtilum & ſermonem de probitate animi, exponit. Nonnunquam etiam aliorum *Hippocratis* Librorum loci emendantur aut illuſtrantur: ut *pag. 30 ſeq.* libelli *Παραγγ. princ. Pag. 70* in eodem Libro circa medium pro *ἀνιώμενοι* reponitur *ἀνιέμενοι*. *Pag. 101 ſeq. 1 de Diaeta XII; pag. 146* locus in Libro *de morbo ſac. IV, 46,* inſerto *ὡς* dilucidatur. Similiter *pag. 8 Plutarchi de Orac. def. Tom. II pag. 417* vindicatur

 con-

contra *Xylandrum*; item *pag.* 15 & 24 *Schefferus de Philos. Ital.* corrigitur, & quæ fortassis sunt alia. Præter hæc, Cel. *Gesnerus*, pro suo literarum amantes adjuvandi studio, singularique erga Editorem favore, symbolas contulit, quibus, sicut admirabili pollet in Græcis perspicientia, complura libelli loca eximie tum emaculavit, tum explicuit, ut *pag.* 49, 52, 55, 56, 146. Sed tot bona sunt in libro non magnæ molis, & elegantissime excuso, ut spondere sustineamus, non temere futurum, ut emtorem illius pecuniæ impensæ, aut Lectorem temporis, pœniteat.

A TREATISE UPON THE RHEUMATISM, &c. hoc est,

DISQUISITIO DE RHEUMATISMO, TAM acuto, quam chronico; cum examine causarum, eum generantium, & methodo medendi, cuivis speciei convenienti, Autore JOANNE CHESHIRE, M. B.

Londini, apud C. Rivington, 1735, 8.

Plag. 16.

Etsi dura foret medentium conditio, si illis tantum in morbis aliquam fidem scripta eorum aut facta invenirent, quorum ipsi sævitiem proprio in corpore experti essent, sicque virtutem remediorum explorandi tristem nacti essent occasionem; vel hoc tamen nomine libello suo majorem deberi autoritatem putat Cl. Autor, quod ipse e gente arthriticis malis obnoxia oriundus, vehementer ab illis vexatus, de efficacissimis remediis circumspicere coactus fuerit. Inter hæc remedia principem fere locum merentur mercurialia, omni methodo rationali a se adhibita, & magni usus deprehensa; sive igne Chemicorum præparata, sive sola trituratione subacta, & admixta convenienti antidoto, minimas & subtilissimas ejus particulas dividente. Illam tamen methodum, a *Dovero* primum commendatam, & multis illo tempore encomiis elatam, cum in propria & naturali substantia exhibetur, omnibus in morbis, præter iliacam passionem,

ſionem, ubi tamen raro optatum uſum præſtet, rejicit, adducto ſingulari infelicis ab ejus uſu effectus exemplo. Rheumatiſmum antiquis non penitus incognitum fuiſſe, etſi non adeo perfectam ejus ideam tenuerint, nonnullis illorum locis evincit. Cum enim *Hippocrates* de doloribus articulorum & artuum loquitur, vagam denotare videtur arthritidem; *Dioſcorides* multa de coxendicis affectibus, de articulorum diuturnis doloribus, commentatur; alio loco pleuritidem rheumatiſmum pectoris appellat. Ex quo ſatis apparet, rationem rheumatiſmi illos ſatis habuiſſe perſpectam. Nec obſcura apud *Galenum* ejus exſtant veſtigia. Cauſas morborum in externas & internas dividi, notum eſt; interim illas diverſis in corporibus diverſos producere, pro varia illorum antecedente diſpoſitione, morbos, experientia confirmat. Sic ab admiſſo incautius frigore alius pleuritide, alius angina, alius diarrhœa vel colica bilioſa, alius rheumatiſmo, & ſic porro, corripitur. Inter cauſas rheumatiſmi Cl. Autor primo loco refert abundantiam partium ſeroſo-ſalinarum in ſanguine, quæ copia & acrimonia ſua membranaceas & muſculares corporis partes vellicent, & nunc fixos, nunc vagos, dolores excitent, pro vaſorum, per quæ vitiatum hoc fluidum circulatur, diſpoſitione, unde nunc rheumatiſmus acutus, nunc chronicus, originem ducit. Aliam cauſam hujus mali adducit præternaturalem ſanguinis & humorum inde ſecretorum viſciditatem, perennem ſæpe ejus ſcaturiginem, ſiquidem inde motus ſanguinis retardetur, velocitas imminuatur, & ſtagnatio particularis excitetur, unde viſcidæ magis magisque coeant particulæ, ſibique tranſitum per vaſorum anguſtias intercipiant. Cum vero ſanguinis craſis potiſſimum a chylo ejusque indole pendeat, multum ad alimentorum aſſumtorum qualitatem, & viſcerum chylificationi deſtinatorum vigorem, in generatione morborum reſpiciendum eſt. Quodſi particulæ fluidi, quæ ſphæricæ eſſe debent, figuram mutent, & ſuperficiem acutam & anguloſam obtineant, extra commercium cum reliquis poſitæ, dum per vaſa urgentur, in tunicas illorum impingunt, dolo-

remque excitant eo vehementiorem, quo plures tales particulæ in sanguine oberrant, atque inter se junctæ majorem molem nanciscuntur. Cum etiam calore motus intestinus augeatur, particulæ salinæ validius agitatæ frequentius in latera vasorum agunt; unde sæpius calore lecti rheumaticorum augentur dolores. Si quacunque de causa sanguis fiat viscidior, imminuitur perspiratio per cutim & habitum corporis. Hinc, si tempore frigoris nitrosæ in aere particulæ, cutis poros constringentes, insensibilem hanc minuunt excretionem, sensibilis quæpiam augebitur, vel urinæ, vel per alvum, & flatus, unde tam frequentes a perfrigerio intestinorum dolores. Quodsi talis auctior excretio non contingat, peregrinæ hæ particulæ, in sanguine retentæ, lentorem inducunt & coagulum, sicque generando rheumatismo favent. His de indole mali in genere præmissis, singulas species, tam cum febre, quam sine illa, invadentes, acuti & chronici rheumatismi considerat, historiam paucis delineat, ad suas causas revocat, & remediorum formulas liberali manu exhibet, quorundam etiam sibi propriorum, inprimis ex Mercurio paratorum, ut Mercurii alcalisati & decocti specifici dicti, vires mire extollit, quæ omnia plenius ex ipso fonte hauriri poterunt.

ALBERTI RITTER, COLLEGII MONAstico-Ilfeldensis Regii Pro-Rectoris & Senioris, Relatio historico-curiosa de iterato Itinere in Hercyniæ montem famosissimum Bructerum, ad Excell. Doct. Virum FRANCISC. ERNEST. BRUCKMANNUM, Ph. & M. Doct. Acad. Cæsar. N. C. ut & Soc. Regiæ Pruss. Scient. Membr. dignisis. nec non Poliatr. Wolffenbuttelensem Cel. typis expressa.

Helmstadii, 1740, 4 maj.

Plag. 7, Tabb. æn. 5.

Clar. Autor ut jam olim de Historia naturali doctis aliquot libellis, ut ***Lucubratiuncula I de Alabastris Hohnsteinensibus nonnullis, aliisque ejusdem loci rebus naturalibus, Helm-***

Helmſtadii, 1731, *Lucubratiuncula II de Alabaſtris Schwarzburgicis, cum ſubnexis quibusdam rebus naturalibus, ibid.* 1732, *Epiſtolica Oryctographia Goslarienſi, ibid.* 1733, *ejusque altera editione, multum auctiori, Sondershuſæ*, 1738, *Commentatione epiſtolari I de Foſſilibus & naturæ mirabilibus Oſterodanis, ibid.* 1734, *Commentatione epiſtolari II de Zoolitho-Dendroidis, cum Supplemento rerum naturalium Schwarzburgicarum, ibid.* 1736, bene meruit; ita ipſum de præclariſſimo hoc ſtudio nondum remiſiſſe, vel hoc Opuſculum teſtatur. Statum Hercyniæ veteris & hodiernæ non copioſe adeo perſequitur, ſed pauciſſimis tantum attingit, memorabilia quippe famoſiſſimi montis Bructeri literis mandaturus. Quamvis enim ſingulares de hoc ipſo exſtent libelli; multa tamen falſa, ridicula, fabuloſa, obſcœna, illi referunt. A Noſtro autem vera hujus montis hiſtoria expectanda fuit, quod is ſemel iterumque, anno quippe 1708 & 1737, iter in eundem ſuſcepit. Proprium & adæquatum huic monti nomen eſſe *der Brockberg*, vel ſine additamento, ut vulgo etiam nunc ab accolis pronuntiatur, *der Brocken; Brock* vero vel *Bruck* lingua Saxonum inferiorum idem ſonare, quod *Bruch, Sumpff, Moraſt*, loca paludoſa, qualibus hic mons abundet, contendit. Situm ejus vindicat Comitatui Stolbergico Wernigerodano; ſitum autem latitudinis & longitudinis in globo terreſtri, in adjecta Tabula, ex variis Autorum Mappis Geographicis collecta, indicat. Cum vero certæ tritæque viæ Pag. 4.
nullæ hic inveniantur, bono duce opus eſſe, iterque commodiſſime menſe Junio & Julio, paulo ante vel poſt feſtum 5.
Joannis diem, & nocte quidem, quæ a luna illuſtretur,
ſuſcipi, multaque alia de veſtimentis & ſupellectile varia, 6.
monet. Bructeri hinc externa facie deſcripta, altitudinem 7.
ejus nondum ſatis exploratam, a nonnemine tamen ad 350 8.
orgyas vel 2450 pedes æſtimatam eſſe, refert. Inter illius 9.
memorabilia longo ordine numerantur fontes, fluvius, paludes, planities, in qua ſagæ choreas ducere dicuntur, domus parva ex lapidibus & muſco conſtructa, petræ variæ, lapides figurati, & terræ ſingulares, mineralia, herbæ & radi-

rádices, animalia quadrupedia, volatilia & reptilia, insecta,
Pag. 10. arbores, & meteora. Non minori numero fabulæ de hoc monte circumferuntur, ex quibus Noster tres tantummodo brevibus perstringit, conventus scilicet sagarum eo in monte famosos, nocte Cal. Majas antecedente, spectra vel visa vel
11. audita, & arcem diris devotam. Inter spectacula hujus montis amœnissima refert 1), quod ex eo admirabili quadam & jucundissima ratione solem orientem prospicere; 2) orto autem sole tot circumjacentes provincias, montium tractus, montes, colles, valles, silvas, campos, agros, prata, flumina, rivos, urbes, oppida, arces, castella, & pagos, oculis usurpare, licet; 3) tempestates exinde ab accolis indicio, minime fallaci prænoscuntur; 4) mons speculæ instar astronomicæ se habet, ex qua noctu cœlum stelliferum optime contempleris; 5) noctu & mane, etiamsi dies fuerit gratissima, pro ratione ventorum pruinæ vel vapores humidi oculis obversantur; 6) pleræque terræ circumjectæ obduci nebulis subtilioribus, aut nubibus mons obvelari, cernuntur; 7) tempestatis in summo, medio, & infimo monte diversitas observatur; 8) neque echo, neque clangor, quamvis ingens, nec sclopeti, aut tormenti bellici minoris, ad quinquaginta passus fragor exauditur; 9) quamvis in Bructero nulla meteora ignea observentur, proxime tamen palustribus inferioribus aliis locis ex eo monte illa jucunde secureque con-
12. spicari licet. Ad extremum subnectit Cl. Autor considerationem hujus montis doctrinalem & moralem, qua adspectu variarum rerum creatarum, e. g. montis, fluviorum, herbarum, &c. sibi dicta sacri Codicis, quæ de iisdem rebus agunt, in mentem revocat. Ornant libellum & illustrant, Lectorisque simul oculos, ut in medio quasi Bructero sibi constitutus videatur, recreant, quinque Tabulæ æneæ, quarum 1) prospectum Bructeri a plaga orientali, 2) cacumen Bructeri majoris in plano cum suis memorabilibus, 3) rupem *den Ilsenstein* dictam, 4) rupem *das Sarts-Thor* appellatam, 5) lapides figuratos, repræsen-

ſentat, ſine quarum luminibus multum lucis decorisque huic Opuſculo deceſſiſſet.

ELEMENS DE LA PHILOSOPHIE DE NEUTON mis à la portée de tout le monde, &c.

hoc eſt,

ELEMENTA PHILOSOPHIÆ NEUTONIANÆ, captui omnium accommodata per VOLTARIUM.

Amſtelodami, 1738, 8.

Alph. 1 plag. 3, cum plurimis Fig. æn.

Quamvis ea ſit *Neutoni*, ejuſque philoſophiæ, celebritas, ut fere neminem, quam primum ſcientias a limine ſaltem ſalutaverit, ejus præſtantia latere poſſit; nihilo minus tamen paucis ob nimiam hujus Philoſophiæ ſublimitatem atque profunditatem ipſa ejus intrare penetralia hactenus contigit. Fuere ſemper plurimi, & adhuc ſunt, quorum nomina orbi erudito ſatis ſunt cognita, qui ſapientiæ ſtudioſis ad *Neutonianorum* dogmatum ſanctuaria viam pandere omni modo laborarunt. Atque horum numero inprimis accenſendus eſt Cel. *Voltarius*, qui hunc laborem denuo, & quidem non infelici ſucceſſu, in ſe ſuſcepit, ſuaſu & blanditiis nobilis alicujus fœminæ, cui præſentem hunc librum ſacrum eſſe voluit, adductus. In *Capita viginti quinque* diſtinctum eſt Opus, quorum prima *quatuordecim* theoriam lucis, quæque cum ea connexa eſſe ſolet, colorum, complectuntur, ſequentia vero usque ad *vigeſimum tertium* agunt de regulis motus, imprimis attractione & gravitatione, in reliquis denique ipſum ſyſtema noſtrum ſolare, imo totius univerſi, illuſtratur atque explicatur. Quæ ad luminis naturam & affectiones cognoſcendas ſpectant, eorum prima fundamenta ponit *Cap. I*, in quo, rejectis veterum ac recentiorum inprimis, etiam *Carteſii* atque *Malebranchii*, opinionibus, definitionem luminis, quod ſit ipſe *ignis, qui in minima diſtantia urit, cum partes ipſius vel denſiores fiant, vel rapido motu ferantur, atque invicem magis unitæ ſint, qui vero illuminat, quando ex majori diſtantia agit, atque* Cap. 1.

ipſius

ipsius particulæ minus densæ vel minus unitæ sunt, vel lente feruntur, uberius exponit; simulque *Rœmerianam* de propagatione luminis sententiam atque demonstrationem repetit, & vindicat.
Cap. 2. Quo facto, progreditur ad proprietates luminis explicandas, & quidem in specie *reflexionis*, cujus rationem negat esse superficiem solidorum, uti sibi vulgo persuaserunt maxima pars Philosophorum, atque cum multis rationibus, tum experimentis, docet, radios lucis in speculo non reflecti ope superficiei suæ, sed illos quasi ex sinu vacui ac pororum, qui speculo insunt, remitti; atque sæpius fieri, ut, poris magis extensis, corpora reddantur opaca, pellucida vero, illis coarctatis, quod quotidie in charta
3. papyracea, oleo vel aqua tincta, observare licet. Postea
4. *refractionis* leges explicat, oculique structuram, nec non
5. partium ejus in visione usus, &, cum ea, quæ in speculis & tubis opticis quotidie contingere videmus, ad oculum nostrum applicasset, in celebri illo & difficili argumento, quo fiat, ut, cum imagines in retina inverse depingantur, nos tamen omnia erecta videamus, enodando multus est, illudque mira ratione exemplo cœci illustrat; quibus connectit, quod sensationes nostræ non exacte respondeant proportioni geometricæ angulorum & linearum, quas radii in oculo nostro efficiunt, neque quod hæc sit ratio immediata judiciorum, quæ de objectis visibilibus formamus.
6. Ut autem eo melius constet, qua ratione nobis distantias, magnitudines, figuras, & situs, rerum concipiamus, integro *Capite sexto* rem sibi discutiendam sumsit, ubivis experientiam, tanquam veram in Philosophia naturali magistram, secutus. Nos successive assuefieri ad distantias & magnitudines, figuras, & situs, rerum discernendos, quamvis plurimi Philosophi existiment, pluresque hujus rei dentur rationes, nihil tamen magis ad sententiæ hujus veritatem probandam facere potest, quam singulare illud juvenis a nativitate cœci, cui celeberrimus Angliæ Chirurgus, *Chiseldenius*, A. 1729 visum restituit, exemplum. Juvenis iste quatuordecim erat annorum, cum prima vice conspiceret lu-

lucem, neque tamen ab initio diſtinguere potuit vel magnitudinem, vel diſtantiam, vel ſitum. Objectum, cujus craſſities vix digito æqualis, quod ipſi in propiori diſtantia domum integram tegebat, æque magnum apparuit, ac ipſa domus. Non niſi præterlapſo demum duorum menſium ſpatio depictas in tabula ſolidorum imagines animadvertere atque diſtinguere potuit; verum, cum ſolida ipſa eſſe putaſſet, manibusque eam tabulam contrectans, nullum aliud ſolidum præter ipſius tabulæ materiam inveniſſet, non ſine ſtupore ex adſtantibus quæſivit, quinam horum ſenſuum falleret, tactus, an viſus. Quo unico exemplo cuivis facile conſtare Autor exiſtimat, nos eadem ratione per experientiam erudiri in videndo, ac in legendo. Denique *refractionis* naturam *Capite ſeptimo* explicandam ſibi ſumſit, le- Cap. 7.
gibusque illis generalibus, quas *Snellius* in refractione primus detexerat, explicatis, etiam *Neutoni* obſervationes circa *inflexionem* luminis, cujus primam mentionem *Grimaldo* debemus, enarrat, & contra objectiones vindicat. Tan- 8.
dem *Capite octavo* ad theoriam colorum accedit, variasque radiorum ſolarium refrangibilitates, quas ope priſmatis trigoni mira ſagacitate *Neutonus* invenerat, exponit, neque ulla in re minus diligentiam & acumen ſuum deſiderari paſſus eſt Cel. *Voltarius*, quam in recenſendis variis hujus experimenti phænomenis, adeo, ut, quicquid hac in re detectum fuerit a *Neutono*, paucis plagellis totum elegantiſſime deſcriptum, uno quaſi oculi nictu Lectores perluſtrare poſſint. Quo facto, in cauſam hujus *refrangibilitatis* in- 9.
quirit, eandemque demonſtrat eſſe *attractionem*. Poſthæc ex diverſa radiorum lucis gravitate concludit, dari atomos naturæ indiviſibiles; quorum exiſtentiam ulterius integro *Capite* inſequenti probat. *Undecimo Capite*, recenſitis cum 10. 11.
iridis phænomenis, tum Philoſophorum, inprimis *Alberti Magni, Antonii de Dominis*, & *Carteſii*, de hac re ſententiis, ex regulis, quas de refrangibilitate atque ortu colorum primigeniorum ſuperius demonſtraverat, utriusque iridis ra- 12.
tiones atque naturam ſolide & accurate evolvit, quibus ſu-

 per-

peraddit novam aliquam demonstrationem, per quam non
solum præcedentia theoremata confirmantur, sed & palam
fit, diversas corporum densitates ansam præbere variis
Cap. 13, 14. quos in illis conspicimus, coloribus. Postremum agit de
duabus illis, quas non nisi maxima cum admiratione
in lumine atque coloribus animadvertit recentior Philoso-
phia, proprietatibus, quod nimirum actio mutua sit inter lu-
men & corpora illuminata, quodque septem illi colores pri-
migenii eandem inter se rationem agnoscant, ac septem to-
15. ni musici. Theoria lucis ad finem perducta, ad leges motus
attractionis præcipue sive *gravitationis*, (eadem nimirum
utriusque termini notio est,) explicandas sese accingit Autor,
atque primo loco vi experimenti, in recipiente ab aere vacuo
instituti, demonstrat, gravitationem agere in corpora secun-
dum rationem directam massarum. Dein systema vorticum
Cartesianorum, atque plenitudinis hujus universi, cum in fine
16. hujus *Capitis*, tum toto insequenti, exponit, idque tanquam
erroneum rejicit; e contrario autem vacui existentiam omni
17. modo evincere laborat, ut plane absque eo omnem motum
18. impossibilem esse existimet. His præmissis, gravitationem
ulterius probat per regulas, secundum quas corpora motu
accelerato in tellure nostra descendunt. Ex his legibus, quas
Galilæus invenerat, quamvis Philosophia naturalis maximos
perceperit fructus; nihil tamen magis eruditorum animos
suspensos tenuit, quam illud, quod exinde fluit, theorema:
quod nimirum corporum gravitas pro diversa eorundem a
centro telluris nostræ distantia alia aliaque semper esse de-
beat. Ostendit quidem jam dudum *Baco de Verulamio* in
novo suo Scientiarum Organo, quomodo hæc propositio
experimentis ope pendulorum confirmari possit; verum,
cum ea in intervallis non nimis magnis instituerentur, nul-
la gravitatis differentia observabatur; ut adeo hujus senten-
tiæ veritas dubia permanserit, donec A. 1673 Cel. *Riche-
rus*, itinere jussu *Ludovici M.*, Galliarum Regis, in Insu-
lam Cagennam, prope Æquatorem sitam, facto, comperiret,

pen-

pendulum in horologia iſtic lentius incedere, quam in Gallia, ejusque longitudinem linea una cum quadrante imminuendam eſſe. Simul ac hæc *Richeri* obſervatio, ſucceſſu temporis plurimis aliis, *Coupleti Picarti*, P. *Fevillée*, aliorumque, corroborata, orbi erudito innotuit, ſtatim omnes, qui ingenio pollebant, judicarunt, regiones circa Æquatorem ſitas longius a centro Telluris diſtare, quam Galliam, neque Telluri noſtræ competere figuram perfecte ſphæricam. Cujus ſententiæ veritas poſthac per menſuram Meridiani, quem, a *Picarto* A. 1663 inceptum, *Caſſinius* atque *de la Hire* una cum ſociis per omnem fere Galliam eduxerant, magis magisque ſtabilita eſt. Non prætereundum eſſe exiſtimamus, quod apud Autorem noſtrum prima vice de quodam Angliæ Mathematico, *Norwoodo*, relatum legimus. Vir iſte, amore proprio erga ſcientias adductus, jam A. 1636 privato conatu lineam meridianam ab urbe Londinenſi usque ad Eboracum tanta cura & accuratione menſus eſt, ut magnitudo, quam gradui latitudinis aſſignaverat, *Picarti* calculum non niſi 240, *Caſſinianum* vero, priori accuratiorem, ſaltem 8, perticis Gallicis (*Toiſes*) excederet. Verum, quantumvis illuſtre hoc fuerit *Norwoodi* factum, nihilo minus tamen ejus memoria, ingraveſcentibus tunc temporis bellis inteſtinis, quæ non ſolum ſtatui publico, ſed & ſcientiis, funeſta eſſe ſolent, adeo ſenſim obſcurata eſt, ut procul dubio æternis tenebris involuta adhuc jaceret, niſi fortuito *Neutonus* A. 1683, eodem fere tempore, quo *Caſſinus* ſuam Telluris menſuram publicaverat, in illam incidiſſet, qui eo magis hac *Norwoodi* opera delectabatur, quod non ſolum exinde magnitudinem graduum latitudinis, quam plures annos ante talem fore conjecerat, veram eſſe perſpexerit, ſed &, quam diu meditatus erat, Lunæ theoriam perficere potuerit. Facile enim, collatis invicem obſervationibus, pro ſuo acumine detexerat, gravitatem in Tellure noſtra eſſe in ratione reciproca diſtantiarum corporum gravium a centro Telluris, atque ſecundum eandem legem Lunam circa globum noſtrum terraqueum gyrari. Verum non Cap. 19.

 ſatis

ſatis fuit Autori noſtro, ſecundum dictam gravitationis legem motus lunares explicare, ſed in genere docuit, omnes Planetas, cum primarios, tum ſecundarios, eadem ratione in orbitis ſuis ferri, atque inde rationem peti poſſe regularum, quas ope obſervationum in curſibus Planetarum *Keplerus* invenerat. Imo ulterius progreditur, & non ſolum a priori ex gra-
Cap. 20. vitationis legibus regulisque *Keplerianis* motum Telluris circa Solem demonſtrat, ſed & mira facilitate atque perſpicuita-
21. te omnes motuum atque orbitæ lunaris inæqualitates, quæ prius maximis ingeniis inexplicabiles videbantur, exponit, atque multis egregiisque obſervationibus comprobat, gravitationem ſive attractionem in omnibus materiæ partibus æqua-
22. biliter eſſe diſtributam. Quibus abſolutis, tandem Syſtematis
23. noſtri ſolaris theoriam ex præcedentibus regulis explicare atque illuſtrare incipit *Capite 23*, in quo, quicquid de Sole, Tellure noſtra, omnibusque Planetis, nec non eorum motibus, magnitudine, diſtantiis, aliisque variationibus, hactenus relatu & admiratione dignum invenerant Aſtronomi, non minus diligenter ac eleganter deſcripſit, quam dilucide & perſpicue expedivit. Inprimis omnem laudem meretur pereruditа digreſſio, quam præſenti *Capite* Autor noſter de periodo 1944000 annorum, quæ in Tellure noſtra noviter detecta eſt, *pag. 296* inſtituit, cum non ſolum, quæ ad hanc rem illuſtrandam aliquid conferre poſſunt, ex veteribus monumentis collegerit, ſed etiam varias illas rationes recentiorum
24. Aſtronomorum omni dexteritate expoſuerit. Dein luminis zodiacalis naturam atque phænomena perveſtigat, theoriam Domini *de Mairan* maximam partem ſecutus; poſtea nova inventa *Neutoni* in Cometarum affectionibus explicandis proponit, ipſiusque ſententiam de caudis, viis, atque reditu earundem, breviter quidem, at ſolide, demonſtrat. Eadem Autoris ſolertia eſt in applicandis attractionis legibus ad Stellarum fixarum variationes explicandas, dubiisque, quæ cum exinde, tum ex aliis, quas *Capite* ultimo
25. *25* recenſet, inæqualitatibus motus Planetarum, contra ſyſtema attractionis deſumi ſolent, removendis.

LET-

LETTRE D'UN PHYSICIEN SUR LA PHIlosophie de Neuton mise a la portée de tout le monde par Mr. DE VOLTAIRE.

hoc est,

EPISTOLA ALICUJUS PHYSICI DE PHIlosophia Neutoniana, quam omnium captui accommodare studuit VOLTARIUS.

Sine loci indicio, 1738, 8.

Plag. 3.

Vix lucem publicam adspexerant *Elementa Philosophiæ Neutonianæ*, quæ a Cel. *Voltario* edita paulo ante recensuimus, cum statim Anonymus quidam Animadversiones in ea conscriberet, atque publicaret. Non sine omni sale conscripta est Epistola, cujus Autor, qui Gallus esse videtur, cum statim ab initio vehementer de eo conqueratur, quod *Cartesio Neutonum*, atque generatim Gallis Anglos, *Voltarius* antetulerit, id in *septem Paragraphis* præcipue sibi probandum sumsit, *Voltarium* scopo suo non satisfecisse, neque ullum lumen systemati *Neutoniano* attulisse, imo magis id obscurum reddidisse. In *prima* igitur *sectione Cartesii* Systema lucis, facta ad singulas objectiones responsione, vindicat, illudque paucioribus, quam *Neutonianum*, difficultatibus premi ostendit. In *altera* causam, quam de reflexione luminis *Voltarius* dederat, tanquam spuriam experientiæque contrariam rejicit, graviterque in eandem invehitur *sectionibus tertia* & *quarta*, quod experientiam tanquam rationem immediatam, cujus ope distantias, magnitudines, nec non figuras atque situs, corporum distinguere possimus, allegaverit, simulque ex attractione, quam Autor inter qualitates occultas non obscure refert, refractionis naturam explicare voluerit. Nec minus Autorem nostrum male habet nova illa demonstratio, quam pro vacui, nec non atomorum, existentia, eorumque indivisibilitate, probanda attulerat *Voltarius*. Quapropter etiam illam in *sectione quinta*, ubi nonnulla de systemate colorum *Neutoniano* etiam monuerat, sub examen revocatam, non solum omni ratione

evertere, ſed & in ſequenti *ſexta* ex ipſis *Neutoni* principiis omnimodam hujus univerſi plenitudinem deducere, laborat. Quod argumentum ulterius perſequitur in ultima *ſectione*, ſimulque, poſtquam ad omnia argumenta, quæ pro ſyſtemate attractionis ſive gravitationis, quod pro mera fictione habet, afferri ſolent, reſpondit, annotationibus ſuis finem imponit.

ELOGIUM BURCHARDI GOTTHELFII STRUVII, Profeſſoris Jenenſis.

Gravem, quam adhuc dolet, jacturam fecit Academia Salana, evocato ante aliquod tempus ad cœleſtem lætitiam *Burchardo Gotthelfio Struvio*, inſigni ejusdem ornamento, perque totum, ubi literæ florent, terrarum orbem celeberrimo. Quæ enim in plerisque aliis diſperſæ inveniuntur virtutes, tam arcto junctæ vinculo in illius pectore domicilium ſibi conſtituerant, ut, ſive candorem & ſanctitatem, ſive doctrinam & in docendo fidem, ſive prudentiam & in ſuſcipiendis laboribus dexteritatem, ſive denique raram inter eruditos animi moderationem atque modeſtiam, conſideremus, in omnibus ſummum fere faſtigium attigiſſe *Struvius* videretur. Dignum ergo quammaxime eſt ejus nomen, quod porro in memoria ſermonibusque hominum verſetur, & ad ſeram transmittatur poſteritatem. Qua & nos cauſa moti, brevem, quantum fieri poteſt, vitæ ab eo transactæ delineationem tentabimus, præcipue cum in illa ſingularia multa, nec omnibus forte Lectoribus cognita, noſtris ſe oculis obtulerint. Naſci ei contigit Vinariæ, anno ſuperioris Seculi primo & ſeptuageſimo, ſexto & vigeſimo menſis Maji die, patre magno Viro, & ævi ſui *Papiniano*, *Georgio Adamo Struvio*, in Aula Sereniſſimorum Principum cum Saxoniæ, tum Haſſiæ Darmſtadienſis, a Conſiliis ſanctioribus, & Juridicorum in Academia Salana Collegiorum Præſide; matre autem *Suſanna*, erudita & ſcripto quodam Theologico clara filia *Burchardi Berlichii*, JCti conſummatiſſimi, quem *Jo. Georgius I & II*, Principes Saxoniæ Electores,

ctores, ab aulæ justitiæque consiliis esse voluerunt. Adolescentiæ *Struvii* nostri formandæ præfecti sunt a parentibus dexterrimi viri, inter quos sæpe laudavit *Jo. Fridericum Durrium*, Philosophorum Jenensium ordini adscriptum, cujus ductu in omnibus elegantioris doctrinæ partibus tale jecit fundamentum, cui deinceps, accrescentibus annis, superstruere prospero successu potuit, quicquid ad promovendam rei literariæ dignitatem conducere existimabat. Multa tamen accepta quoque retulit *Christophoro Cellario*, celebri tunc temporis Gymnasii Cizensis Rectori, in cujus disciplinam traditus, nunc in museo, nunc in Bibliotheca, magistrum omnibus numeris absolutum expertus est, qui & tantam in discipuli ingenio fiduciam posuit, ut paulo post ipsius in emendando augendoque *Fabri* Lexico lucubrationibus non sine fructu uteretur. Nondum egressus fuerat *Struvius* ætatis annum sextum & decimum, cum, multis dimissus elogiis, Jenam reverteretur, &, sceptrum gerente Academicum *Jo. Philippo Slevogtio*, JCto præclaro, altioribus se studiis consecraret. Hac mente frequentavit auditoria Philosophorum & Philologorum præstantissimorum, *Jo. Jacobi Mulleri*, *Jo. Andreæ Schmidii*, & cumprimis *Georgii Schubarti*, cujus etiam Præsidio suffultus, A. 1689 *de Ludis equestribus* Dissertationem defendit. In Jurisprudentia, præter *Jo. Hartungium*, Jurium Doctorem, atque parentem, secutus est *Petrum Mullerum*, quo moderatore in tuendis publice *Schnobelianis Romani Juris Exercitationibus* certissima magni ingenii documenta dedit, quæ non minora erant, cum, patris auspiciis, nobile *de Auro fluviatili* argumentum in disputantium arena excuteret. Ut seculi genio inserviret *Struvius*, ludis gladiatoriis & saltatoriis aliquamdiu interfuit, mox tamen ejusmodi exercitationum pertæsus, Gallicæ linguæ studium, atque alia, plus sibi utilitatis allatura, majori ardore complexus est. Eodem, quo *Schubarto* Præside disputaverat, anno in Academiam Juliam concessit, & colle-

ctum

ctum jam exquisitæ doctrinæ apparatum ex scholis *Henrici Meibomii*, Historiarum Professoris, & *Georgii Engelbrechtii*, Juris Civilis fundamenta tradentis, insigniter auxit. Anno ibi transacto, Viadrinam adiit, & *Samuelis Strykii* ac *Petri Schulzii* doctrinas avide hausit, postquam antea Berolini Illustriss. *Pauli Fuchsii* insignem erga se expertus fuerat voluntatem. *Strykio* Vitembergam vocato, Noster ad patriam properavit civitatem, sed, hac paulo post relicta, Halam, parentis jussu, A. 1691 se contulit, ubi *Godofredus a Jena*, Tribunalis, quod a regimine nomen accepit, Præses, viam ei ad forenses actiones rite instituendas aperuit; ex quo tamen vitæ genere parum delectationis percipiens, ad pristinos labores, gloriæ studio incensus, rediit, atque in investigandis publici ac feudalis Juris, quod præcipue amabat, fontibus nulli operæ pepercit. Fratris literis invitatus, iter in Belgium suscepit, Gothæ a Serenissimo Principe, *Friderico*, Cassellis, & quacunque transiit, multa gratia & liberaliter acceptus; tum Hagam Comitum, Amstelodamum, Roterodamum, Lugdunum, Ultrajectum, aliasque celebriores urbes, lustravit; sed, quod ipse ingenue professus est, ædificiorum splendore, amœnitate hortorum, aliisque ejusmodi lautitiis, magis oculos pavit, quam id egit, ut ingenio prospiceret, animumque prudentia & ceteris rebus olim sibi profuturis instrueret. Nec tamen plane indulsit otio, sed Viros hac ætate clarissimos, *Philippum Reinhardum Vitriarium* in Lugdunensi, & *Jo. Georg. Grævium* in Ultrajectina Academia, frequenter adiit, multa ex eorum sermonibus in usum suum convertens. Revocatus a fratre, qui tunc temporis apud Hassiæ Principem commorabatur, in Germaniam, nundinarum Francofurtensium solennia vidit, rebus autem, quas frater ei demandaverat, ibidem confectis, in Belgium rediit, eo quidem animo, ut Hagæ Comitum aliquamdiu maneret. Tunc demum prudentior factus, Bibliothecas scrutari publicas, actorum tabulas rimari, numos & veteris ævi reliquias undique conquirere, ac præstantiora literarum publicarum instru-

stru-

ſtrumenta, negotiorumque publice geſtorum documenta, ſtudioſe colligere cœpit. Dum vero in Hiſpaniam, hincque in Britanniam, ſe conferre conſtituerat, gravi morbo opprimitur, ex quo id ſe tuliſſe commodi ſæpius dixit, ut, abſtracto ab inanibus rebus animo, ad emendatæ ſobriæque vitæ conditionem magis traduceretur. Superato morbi impetu, in Germaniam ad fratrem remigravit, & data ab eo negotia in aulis Darmſtadienſi, Stutgardienſi, & Caſſellana, curavit diligenter, poſt autem ad ſalutandos parentes iter Jenam ingreſſus eſt. Interim Comitis *Haſtferii*, maxima in Livonia dignitate conſpicui, conſiliis & liberali promiſſione commotus, ad Suecos excurrere cogitavit, ut antiqua Sueciæ monumenta cognoſceret & exploraret accuratius: ideoque Hamburgum petiit, ubi Mæcenatis ſui expectaret adventum, qui dum opinione longius protrahitur, *Struvius*, moræ impatiens, rediit, unde venerat, ad fratrem, eodemque anno 1692 contendit Wetzlariam, & opportuna hac occaſione in practica Juris publici notitia multum profecit. Mox iterum, non ſine accepti veneni ſuſpicione, morbo corripitur, ex quo ſimul ac convaluit, afferuntur literæ, parentis mortem ſignificantes. Ad capiendam igitur hæreditatis partem iter in patriam dirigit; rebus tamen ibi confectis, fratri, nugis chymicis plane occæcato, porro ſe comitem præbet, & eodem fere, quo ille, impetu ad easdem ineptias defertur, id ſimul rei familiaris detrimentum ſentiens, ut, fratre in diſcrimen & periculum adducto, & ſupellectilem librariam, & veſtes pretioſiores, & reliqua, quæ poſſidebat in itinere, bona vendere, ac pecuniam, exinde collectam, pro eo liberando exſolvere, neceſſe haberet; qua quidem re ſummum erga fratrem amorem, raro ſane exemplo, declaravit. Unicum ſaltem æris impenſi fructum attulit lingua Ebræa, cujus fundamenta ſe a *Starckio*, fratris ſocio, edoctum fuiſſe, ipſe memoriæ prodidit. Ad iſtas deinceps moleſtias complures mentis perturbationes acceſſerunt. Quamprimum enim ſe Jenam receperat, per duorum annorum ſpatium adeo eum omnis humanioris doctrinæ tædium cepit, ut

ab aliorum conſpectu maxime remotus, divinis tantum vacaret, &, præter ſacrum Codicem, *Tauleri* atque *Arndii* ſcripta nocturna diurnaque manu verſaret. Præterlapſo autem hoc tempore, rediit ad veteres ſuas, antea deſpectas, delicias, & exoptatum mox indefeſſæ induſtriæ præmium tulit, quandoquidem A. 1697, Sereniſſimis Academiæ Salanæ Conſervatoribus mirifice commendatus, Bibliothecæ publicæ præfectus eſt, poſtquam paulo ante concinnam *de Bibliothecis, harumque præfectis*, Epiſtolam, ad præceptorem olim ſuum, *Chriſtophorum Cellarium*, tunc Fridericianæ decus, perſcriptam, in lucem emiſerat. Quo facto, etiam ſcholas non ſine applauſu aperuit, nunc *Helmontii* Phyſicam, nunc Græci ſermonis elementa, nunc Antiquitates Romanas, nunc Hiſtoriarum monumenta, ingeniis diſcendi cupidis tradens. Qui quidem ſatis fortunatus ſtudiorum ſucceſſus aliorum invidiam, & *Georgii* cumprimis *Schubarti* indignationem, in eum derivavit. At tantum abfuit, ut frangeretur ejus animus, ut potius ad altiora tenderet, annoque hujus Seculi ſecundo in Academia Halenſi, remiſſis non parum, *Strykii* & *Cellarii* patrocinio, ſumtibus, honores in Jurisprudentia & Philoſophia ſummos conſequeretur, propoſita prius ad diſputandum *de Bibliothecarum jure* erudita & eleganti Commentatione. Nova ornatus dignitate, curavit, ut Jenæ doctoribus Academicis adſcriberetur, & ſingularia horum jura obtineret, id quod, ſuperatis, quæ obſtabant, difficultatibus, impetravit, plauſuque in dies creſcente omnium in ſe oculos convertit, ac, poſt *Schubarti* obitum, ex Philoſophorum præcipue ordinis benevolentia, A. 1704 munus Hiſtorias docendi publice, Programmate *de vitiis Hiſtoricorum*, & Oratione ſolenni *de meritis Germanorum in Hiſtoriam*, auſpicatus eſt. Vivebat nunc *Struvius* in luce ac celebritate ſumma; quæ docebat, erant exquiſita; præclara omnia, quæ ſcribebat. Ideoque, præter juvenes complures, illuſtri genere natos, auditorem quoque nactus eſt Sereniſſimum Saxoniæ Vinarienſis Principem, *Erneſtum Auguſtum*, felici jam imperio cives ſuos regentem. Oblatam in

Aca-

Academia Kilonienſi Hiſtorias & Jura enarrandi provinciam ne ſuſciperet Noſter, Salanæ Conſervatores munificentiſſimi ipſi A. 1712, conceſſa Hiſtoriographi & Conſiliarii dignitate, Juris extra ordinem interpretandi munus demandarunt, ſimulque de conferendo aliquando Profeſſoris Juris feudalis ac publici munere ordinario clementiſſime fidem dederunt. Acquievit igitur in Principum voluntate *Struvius*, & promiſſam hancce ſpartam, additis Conſiliarii aulici Saxonici honoribus, A. 1730 aggreſſus eſt, cum jam ante, anno 1717, a Sereniſſimo Baruthino Principe, *Georgio Guilielmo*, inter Aulæ Conſiliarios, attributo liberaliter ſalario, receptus fuiſſet. Ne quid de functione Decurionis, qua in Philoſophorum ordine ſæpius eminuit, jam dicamus, ter faſces imperii Academici tenuit, terque nuptias celebravit, primum ſcilicet A. 1702, cum *Anna Eliſabetha*, *Caſparis Bertrami*, in Judicio apud Halenſes Salinario Aſſeſſoris primarii, filia unica; deinde A. 1707, cum *Regina Eliſabetha*, ex *Joachimo Standero*, in Senatu Numburgenſi prope Salam ab Epiſtolis, Cenſusque Curatore, prognata; & tandem A. 1724, cum *Sophia Maria*, *Erneſti Friderici Keſtneri*, Theologiæ Doctoris, & Quedlinburgenſium Præſulis, vidua, quæ alterum nunc maritum, *Struvium* ſuum, mœſta deſiderat. Ex priori conjugio ſuſcepit annis 1703 & 1704 filiarum par, alteram *Dorotheam Eliſabetham*, cum *Theophilo Beilio*, Jurium Doctore, & Advocato Cizenſi, matrimonio junctam, alteram vero *Suſannam Eliſabetham*, *Caroli Auguſti Fabarii*, itidem in Jurisprudentia Doctoris, inque Curia provinciali, Jenæ conſtituta, Advocati, conjugem. Præter has, filio etiam, *Burchardo Chriſtiano*, A. 1706 a Deo donatus, ſed paulo poſt eodem orbatus eſt. Nec infœcundum fuit alterum conjugium. Anno enim 1708 filiam in ipſo partu animam amittentem, & A. 1710 filium vidit, ſimiliter morte ereptum. Tertiæ tandem nuptiæ dederunt *Struvio Sophiam Mariam*, quæ ſuperſtes adhuc feliciter educatur. Mortuus eſt Noſter ante hos duo annos hora noctis prima, quæ diem anteceſſit vigeſimum quartum Menſis Maji, annis ſeptem &

 ſexa-

ſexaginta propemodum confectis. At, quod corpus, exigente ita natura, paſſum eſt, famæ nominis nunquam accidet. Volitant enim magno numero per orbem literatum ſcripta ejus, quibus ære perennius ſibi monumentum exſtruxit. En! illa, Lector, præter ea, quæ jam nominavimus; ſecundum annorum ſeriem: *Struvius non errans, contra Antonii a Mara* (ſub quo nomine latet *Elias Schnegaſius*) *inſulſas objectiones, Francofurti ad Viadr.* 1691, 4; *Bibliotheca Numiſmatum antiquorum, Jenæ*, 1693, 12; *Fama Batavica, continens Inſtrumenta pacis, inter Imperatorem, & imperium Romanum, Regem Angliæ, Regem Hiſpaniæ, & Belgium fœderatum, ac Regem Galliæ, concluſa*, 1697, & *Jenæ* 1698, 4, quæ ex Latino, Gallico, & Belgico, ſermone in Germanicum transtulit; *Reflexions ſur le projet de paix, dreſſé par la France, ibid.* 1698, 4, quod ſcriptum in patriam itidem linguam convertit; *Pia mortis deſideria, in obitum Suſannæ Berlichiæ, matris pientiſſimæ, Jenæ*, 1699, 8; *Didaci Saavedræ Abriſs eines Chriſtlichen politiſchen Printzen, ibid.* 1700, 12., quem libellum elegantiori ſcribendi genere exornavit; *Jo. Frid. Knorrii Diſcurſus Juris Canonici de Pœnitentia eccleſiaſtica*, quem, ab Autore ipſi commendatum, edidit duplo auctiorem, atque ex antiquitatibus potiſſimum eccleſiaſticis latius deduxit, *ibid.* 1700, 4; *Petri Mülleri Jurisprudentia criminalis, poſt Autoris obitum edita, & neceſſariis Supplementis ab ipſo aucta, ibid.* 1701, 4; *Antiquitatum Romanarum Syntagma, ſive de ritibus ſacris Syſtema abſolutius, adjecta Bibliotheca, figuris æneis, & Indicibus neceſſariis, ibid. eod.* & auctior *A.* 1729, 4; *Acta literaria, ex MStis edita & collecta*, quorum *Faſciculi* vulgati ſunt *XVII*, & junctim A. 1713 editi, inſcribuntur: *Collectanea MStorum*, 8; *Bibliotheca Juris ſelecta, Jenæ*, 1703, 8, ſæpius auctior edita, & propediem cum novis ampliſſimisque Cel. *Buderi* acceſſionibus proditura; *Diſſ. de variis modis decernendi ſucceſſorem in regnis, ibid. eod.* 4; *Diſſ. de doctis impoſtoribus, ibid. eod.* 8, quæ deinceps adjecta eſt *Introductioni ad notitiam rei literariæ, & uſum Bibliothecarum*, primum Jenæ A. 1704, poſt ſæpenumero multis cum Supple-

plementis recusæ; *Bibliotheca Philosophica in suas classes distributa, ibid. eod. 8,* quæ plus simplici vice novis clarissimorum virorum, & nuper inprimis Cel. *Kahlii*, accessionibus instructa prodiit; *Selecta Bibliotheca historica, ibid. 1705, 8,* quam nuper demum, splendidiori longe apparatu ornatam, iterum edidit Illustris *Buderus*; *Pii manes Struviani, seu de vita & scriptis Parentis sui, Jenæ, eod. 8; Historia & memorabilia Bibliothecæ Jenensis, Helmstadii, 1705, 4; Diss. de Ruta Saxonica, Jenæ, eod. 4; Progr. de Pyrrhonismo historico, Dissertationibus præmissum, ibid. eod. 4; doctus Atheus, Programma inaugurale, Conversationibus literariis præmissum, ibid. 1707, 4; Propemticon in honorem Frid. Heilbrunneri, de diversis Juris Publici periodis, ibid. 1708, 4; Diss. origines & elogia Hænloica repræsentans, Jenæ, 1710, 4; Thesaurus variæ eruditionis, ex Scriptoribus potissimum Seculi XVI & XVII collectus, ibid. eod. 4,* liber antea titulo *Bibliotheca antiquæ* compluribus Fasciculis divulgatus; *Diss. de Allodiis Imperii, ibid. eod. 4,* quæ deinceps A. 1734 forma 8 longe auctior recusa fuit; *Diss. de Joachimo Nestore, Comitatus Rupinensis restauratore, ibid. 1711, 4; Syntagma Juris Publici I. R. G. ibid. eod. 4;* quod præstantissimum Opus, cui est inserta *Diss. de Jure Imperii in Ducatum Parmensem & Placentinum, Jenæ A. 1711* edita, auctius longe & emendatius A. 1738 tertium lucem vidit, & *Corpus Juris Publici I. R. G.* inscriptum est; *Historische Nachricht von denen Vicariaten des Heil. Rœm. Reichs, ibid. eod. 4; Kurtzer Bericht von Veränderung des Deutschen Reichs, Jenæ, 1712, 4; Progr. inaugurale de Comitiis Palatinatus Saxonici, ibid. eod. 4; Diss. de voto Burggraviatus Stromberg, ibid. eod. 4; de Providentia divina, quiete in turbis,* in honorem *Ulrici Marbachii*, cum figuris æri incisis, *ibid. eod. 4; Historie Rastadtischer Friedens-Handlungen, benebst zweyen Friedens-Projecten, und dem Friedens-Instrument, ibid. 1714, 4; Diss. sistens Prodromum Historiæ Grafenthalensis, ibid. 1715, 4; Syntagma Historiæ Germanicæ, a prima gentis origine ad annum usque 1716, ibid. 1716, 4,* quod elegantissimum Opus sub hoc ante

te decennium titulo iterum prodiit: *Corpus Historiæ Germanicæ, a prima gentis origine ad annum usque 1730, ex genuinis Historiarum documentis, coævorum scriptorum monumentis, Diplomatibus, & ex Actis publicis, illustratum, cum variis observationibus & figuris æneis, adjecto Indice locupletissimo, & Opusculis, ad Historiam Germanicam facientibus; præmissa est Christ. Gottl. Buderi Bibliotheca Scriptorum rerum Germanicarum, easdem universim illustrantium, Jenæ, 1730, fol.*, quod Opus bis quoque lingua Germanica in 4 comparuit; *Rerum Germanicarum Scriptores aliquot insignes, qui gesta sub Regibus & Imperatoribus Teutonicis literis mandata posteritati reliquerunt, ex Bibliotheca Marquardi Freheri olim editi, nunc denuo recogniti, additis Scriptoribus ineditis cum Glossario, locis aliorum Autorum parallelis, Notis ac Indice rerum & verborum copiosis, Tomi III, Argentorati, 1717, fol.; Epistola de magno pacis fæderumque theatro,* quod moliebatur ipse, *Jenæ, eod. 4; Historia Juris Romano-Justinianei, Græci, Germanici, Canonici, Feudalis, Criminalis & Publici, ibid. 1718, 4; Eræffnetes Historisches und Politisches Archiv, Pars I, ibid. 1718, 8,* quem libellum *tres* adhuc *Partes* sunt secutæ; *Bibliotheca Librorum rariorum, Partes II, Jenæ, 1719, 4; Diss. facta Serenissimorum Ducum Brunsuicensium heroica sistens, ibid. 1720, 4; Diss. de Territorio clauso civitatum imperialium, eod. 4; Historia Misnensis, quam Chronicon terræ Misnensis, & annales Vetero-Cellenses, antehac nunquam edita, exhibent, ibid. 1720, 8; Ausführlicher Bericht von der Pfalzischen Kirchen-Historie, in sich fassend die Religions-Veranderung, Gravamina, Recesse, und Acta, Francof. 1721, 4; Diss. de Quinquertionibus eruditis, Jenæ, eod. 4; Diss. de Judiciis heroicis, ibid. 1722, 4; Juris Publici prudentia, ibid. eod. 8,* recusa A. 1730 & 1738; *Ausführliche Historie der Religions-Beschwerden zwischen den Ræmisch-Catholischen und Evangelischen im Deutschen Reich, Leipzig, 1722, 8; Grundmæssige Untersuchung von dem Kayserl. Titul und Würde, wobey auch von der Czaarischen Titulatur, und wasmassen von Ihro Czaarischen Majestæt der Kayserl. Titul geführet und prætendiret, gehandelt wird,* 1723,

1723, 4, sine Autoris nomine; *Einleitung zur Deutschen Reichs-Historie*, *Jenæ*, 1724, 8, Partibus duabus; *Diss. de Jure ecclesiæ circa religionem*, *ibid.* 1724, 4; *Kurtzer Begriff der Deutschen Reichs-Historie*, *ibid.* 1725, & 1731, 8, *Progr. de Cognitione status publici a prudentia Juris Publici differente*, *ibid. eod.* 4; *Corpus Juris Publici Academicum*, *Jenæ*, 1726, 8, ter deinceps recusum; *Formula successionis Serenissimæ Domus Palatinæ*, *ibid.* 1726, *fol.*; *Kurtzer Begriff der Universal-Historie*, *ibid.* 1726, & 1733, 8; *Rerum Germanicarum Scriptores aliquot insignes*, *collectore Jo. Pistorio*, Nidano, *tribus Tomis in lucem producti*, *nunc denuo recogniti*, *adjectis Notis*, & *Indice rerum*, *personarum*, *ac locorum*, *copiosissimo*, *editione tertia emendatiori & locupletiori ad usus publicos redacti*, *Ratisbonæ*, 1726, *fol.*; *Compendium Juris Feudalis*, *Jenæ*, 1727, & 1737, 8; *Schediasma de Partu supposito*, & *custodia corporis fœminarum illustrium*, *Jenæ*, 1732, 4; *Schediasma de Successione fœminea in regna & provincias Austriacas*, *Jenæ*, 1733, 4; *Kurtzer Entwurff der Einleitung zur Wissenschafft der Staaten von Deutschland*, *ibid. eod.* 8; *Diss. de Successione secundogeniti præ primogenito in regna & principatus*, *ibid.*; *Deutlicher und gründlicher Discours vom Deutschen Lehn-Recht über Georg Adam Struvens Syntagma Juris Feudalis*, *Bareuth*, 1734, 4, Prælectiones sunt Academicæ, a nonnemine typis commissæ; *Bibliotheca Saxonica*, *Scriptores rerum Saxonicarum*, *Misnensium*, *Thuringicarum*, & *reliquarum provinciarum*, *exhibens*, *Halæ*, 1736, 8; *Corpus Juris gentium*, *sive Jurisprudentia heroica*, *ex Juris naturæ & gentium argumentis petitum*, & *innumeris exemplis ex Actis publicis editis & ineditis*, *historiarumque monumentis omnis ævi*, *illustratum*, *Tomi IV*, *fol.*; quod Opus triginta annorum longe præstantissimum aliquanto ante, quam e vita excesserat, perfecit Autor, & ipse cygneam suam cantionem vocavit. Spes est, fore, ut propediem in lucem publicam edatur. Præter hæc scripta, sequentes quoque Dissertationes, a Respondentibus, quos vulgo dicunt, elaboratæ, *Struvii* præ se nomen ferunt: *Theses variæ*, *Jenæ*, 1705, *Autore Jo. Christ. Dornio*; *Theses ex Historia Pontificum*, *eodem anno*,

Au-

Autore Jo. Friesen; de mortibus illustrium, eod. Autore Jo. Henr. Grossen; de doctis Italiæ Naturalistis, eod. Autore Jo. Christ. Wendlero; de Synodo Francica, A. 742 sub Carolomanno habita, 1708, Autore Difenbachio; de Magorum, Messiam exosculantium, nomine, patria, & statu, 1709, Autore Jo. Frid. Hebenstreit; de Ministrissimis, 1712, Autore Jo. Christ. Schmidio; de Constantini M. Christianismo politico, 1713, Autore J. C. Hesse; de Officiis Imperii Saxonicis, eod. Autore Conr. Frid. Reinhard, quæ Dissertatio postea peculiaris libri forma comparuit; *Diss. sistens notitiam Sueviæ antiquæ, 1716, Autore Jo. Casp. Brechenmachero; Vindiciæ Juris Imperatorii adversus urbis Romæ Episcopos, ab ipsis Augustis factæ, 1717, Autore Christ. Gottlieb Budero*, dignissimo jam *Struvii* successore, qui hoc Opusculum, adjecta Præfatione, *de Italia ipsis Pontificibus infesta, Jenæ, 1719*, denuo edidit; *de Concursu Statuum Imperii circa negotium pacis, 1718, Autore Jo. Gerardo Meuschen; de Jure Landsassiatus in Thuringia, Autore Carolo Aug. Fabario*, postea Præsidis genero; *Historia Pincernarum Varila-Tautenburgicorum, Autore Jo. Christoph. Friderici*, jam Antistite Tautenburgico; *de Dominio directo in alieno territorio, 1724, Autore Gottl. Frid. Hæslich; de Præscriptione jurisdictionis territorialis, 1729, Autore Dan. Zili.* Multum quoque in *Lexico historico universali*, a *Jo. Franc. Buddeo* divulgato, præstitit *Struvius*, librosque complures Præfationibus suis ornavit, inter quas hæ merentur notari: *de illustribus Saxoniæ Cancellariis*, ad *Ackeri vitam Georgii Frantzkii, Jenæ, 1714, 8; de Fatis & scriptis Mallincrotianis*, ad *Bern. a Mallincrot librum de Archi-Cancellariis S. R. I.; de Advocatia majestatica*, ad *Mart. Mageri a Schœnberg Advocatiam armatam, Francof. 1719, fol.; de JCtis, qui Historiam cum Jurisprudentia conjunxerunt*; ad *Gottl. Slevogtii librum de Sepulturis Imperatorum & S. R. I. Electorum in Monasteriis & templis, Jenæ, 1722, 8.* Ostendunt hæc omnia præclarum ingenium & industriam in scribendis libris haud vulgarem *Struvii* nostri, qui, ut vivus fuit Musarum voluptas, ita defunctus etiam summus hujus seculi honor, ac verum decus, manebit.

* * *

NOVA ACTA
ERUDITORUM,
publicata Lipsiæ
Calendis Septembris Anno MDCCXL.
Pars II.

CEREMONIES ET COUTUMES RELIGIEUSES DE tous les Peuples du Monde, &c.

hoc eſt,

CERIMONIÆ ET RITUS SACRI OMNIUM totius orbis gentium, repræſentati Figuris ſplendidis, in æs inciſis manu BERNARDI PICARDI. Acceſſerunt harum Figurarum explicatio hiſtorica, & Diſſertationes aliquot lectu dignæ. Tomus ſeptimus & ultimus.

Amſtelodami, ſumtibus Jo. Frid. Bernardi, 1737, fol. maj. Alph. 6 plag. 9, cum Tabb. æn. 27.

Abſolutis iis gentibus, quæ nomen Chriſto dedere, vel dediſſe dicuntur, nulla reſtabat præter *Muhammedicam*, cui ultimas partes aſſignavit Autor, ne aut Chriſtianis eam aggregaret, quod non licebat, aut dæmonum cultoribus adjungeret, quod nec ipſum vitio carere judicabat. Scriptores, quorum ductum in deſignandis *Muhammedicis* ſacris ſecutus eſt, optimi ſunt & fide digniſſimi, *Herbelotus* in *Bibliotheca orientali*, *Boulainvillierius* & *Gagnierius* in *Vitis Muhammedis*, & *G. Salius* in Diſſertatione ampliſſima, quam præſtantiſſimæ ſuæ *Alcorani* verſioni Anglicanæ, Londini A. 1734 editæ, præfixit. Ipſos Arabes conſulere vix potuit Autor, ignarus quippe linguæ Arabicæ. *Pocokii Specimen Hiſtoriæ Arabum* loco non uno,

ſed, ut videtur, ex fide aliorum, citatur. Quamvis enim res moresque Arabum vetuſtos curate, ſi alius quisquam, & diſtincte expoſuerit *Pocokius*, difficiliore tamen ſtilo laborat, & Arabica tanta copia infarcit, ut eo carere omnino potuerit deliciarum orientalium incurius. Neque etiam neceſſe fuit tantas devorare moleſtias, cum *Gagnierius* & *Salius* integros ferme *Pocokii* theſauros in horrea ſua contulerint. *Pagina* ergo *prima* ad cognoſcendam Arabum hiſtoriam manu quaſi nos ducit, cum non magis gentis originem, quam *Muhammedis* ortum & majores, continua ſerie deducat. Occaſionem adeo nactus, omnes Arabum antiquitates pandit, omnes caſtigat & explodit fabellas, Mileſiis non inferiores, quibus illi ſuos Semones ingenti faſtu, neque etiam ſine temporum errore, concelebrant. Introductio hæc in fronte pictam habet hiſtoriam *Lailat-alkadr*, ſeu noctis, qua in monte Hara *Muhammedes* Archangelum *Gabrielem* primo anno divini ſui muneris vidit & amplexatus eſt; uti ſequens *prima Diſſertatio pag. 33 Bey'at*, ſeu inaugurationem, exhibet æri inciſam. *Prima* vero illa *Diſſertatione* Arabis ſui Apoſtoli vitam recenſet, criticisque ſuis animadverſionibus pro more notat, ne idem, quod ſcribæ, egiſſe ſibi aliisque videretur, qui præſcripta aliorum verba ſingula anxie exprimunt. Secundum annorum ſeriem exponere voluit quidem omnia; at annum Hegjræ tertium, quartum, & quintum, nominare *pag. 44* neglexit, celerique greſſu a ſecundo ad ſextum tranſilit, quod ignaros temporum illorum lectores fallere poteſt, ut, maxima prælia ſolo ſecundo anno accidiſſe, tribus reliquis *Muhammedem* inerti deſidia turpique veterno torpuiſſe, credant. *Pag. 41*, in deſcribenda *Mesra*, ſeu itinere nocturno, quo cœlum luſtraſſe anno primo Hegjræ fingitur *Muhammedes*, jumenti, quod *Borak* dicitur, colores ac figuram deſcripſit, ſed minori longe elegantia, quam expreſſam hujus rei figuram in Codice quodam Regiæ Dresdenſis Bibliothecæ videmus. Codex iſte, qui virorum illuſtrium ac Ottomannidarum Sultanorum effigies continet, vel ſolus illos refellet, qui, Turcas omne picturarum genus

de-

deteſtari, perhibent. Cum vero Autor noſter e *Gagnierii* fontibus rivulos ſuos derivarit, erunt nonnulla, quæ, pace doctiſſimi Viri Oxonienſis, modeſte ac citra omnem illudendi aut rixandi libidinem notabimus, quo appareat, non poſſe ſemper tuto ac firmo pede inhæreri dictis eruditiſſimorum hominum in iis rebus, quæ, cum maxima ex parte nondum detectæ ſint & recluſæ, non paucorum labores, non unius ætatis ſtudium, ſed indefeſſam aliquot Seculorum & multorum hominum induſtriam, requirunt. Gallicam quidem vitam *Muhammedis* ad manus non habemus; at ſufficiet nobis ea, quam ex Arabico *Abu'lfeda* in Latinum ſermonem taranslatam, & egregio ſuo Commentario illuſtratam, dedit Vir Clariſſimus. Nec invita certe Minerva conjicimus, nil fere amplius in Gallico libro legi, quam quæ in majore Opere Arabice aut Latine ſcripta, a rudioribus legi non poterant; adjectis iis prolegomenis, quæ promitti passim in *Abu'lfeda* videas, ſed deſiderari doleas. *Pag.* 44 itaque Gallice verba *Muhammedis* eodem modo exprimit Autor noſter, quo Cl. *Gagnierius pag.* 77 *Abu'lfedam* ſic Latine reddidit: *Victoriam reportavi favente Euro, ſed flante Zephyro* (ſeu vento occidentali) *ſuccubui.* Senſum claudiare altero pede, nec ſatis congruere menti *Muhammedis*, quis non videt? Quæ in animo habuerit, cum illa verteret, Vir Clariſſimus, dicere non habemus. Certum eſt, ſic eſſe vertenda: *Vici Euro favente, & flante Zephyro Ad* (gens impia, quam omnes *Corani* paginæ loquuntur,) *periit.* Neque etiam aliter potuit doctiſſimus *Salius*, quem bonis literis immaturo fato ereptum lugemus, *pag.* 343 *Cor. not. i,* ubi *Abu'lfeda pag.* 77 verum verſionis *Gagnieriana* errorem tangere per modeſtiam dubitavit. Ita autem ille vertit: *I have obtaind ſucceſſ by means of the eaſtwind, and Ad periſhd by the weſtwind.* Porro *pag.* 57 hiſtoriam in mente habuit Autor, ubi in *Muhammedis* exequiis verſatur, quam *pag.* 140 *Abu'lfeda not. c. Gagnierius* ex *Anwar* ita refert: *In authenticis traditionibus habetur,* Alim, *c. D. m. dum corpus ejus* (Muhammedis) *ablueret, exclamaſſe:* (O Propheta) *cer-*

te penis tuus cælum versus erectus est. Autor noster, quem pudor & verecundia prohibebant, quo minus orgya illa Eleusina evulgaret, tam insigne factum, quod præteriri fas non erat, tantis involvit tenebris, ut, qui antea non norit, mentem ipsius nunquam perspiciat. Tentanda scilicet erant omnia, subeundus ignis & aqua, ne castæ aures Musarum Gallicarum, quibus litabat, offenderentur. Verum, tanta emetiri pericula, profecto necesse non fuisset, si Arabica Autor intellexisset. Vertatur: *Habetur - - - - Alim - - - - inclamatum fuisse* (vocem audivisse cœlo delapsam, quæ diceret,): *tolle* (o Ali) faciem tuam in cœlum. Verbum passivum نودي, quod pro activo habuit, Viro Clariss. imposuit, ut in intrudenda exclamatione, *O Mohammed*, & explicanda voce طرفك, errorem necessario traxerit. Eant tandem Arabismi osores, pronuntient eo nomine has literas inutiles, contemnendas, indignas liberali otio, quod peste inficiant puras mentes, morumque sanctimoniam labe polluant non eluenda. Dicant amplius, tot suppetere Arabum libros editos, versos, explicitos, quot cognoscendis illorum rebus gestis, tenendis eruditorum vitis ac scriptis, judicandis moribus, perspiciendæ sacratiori eorum disciplinæ, excutiendis juribus, enarrandis Ecclesiæ fatis, scrutandis nummis, detergendis vetustis marmoribus, extricandis contortæ scripturæ ductibus, abunde sufficiant. *Secunda Dissertatio pag. 64* docet, quæ fuerint *Islamismi* incunabula, quibusque causis, quibus artibus, qua fraude, qua vi, ad tantum robur succreverit. *Pag. 81* legitur *Adriani Relandi* Præfatio, qua libros suos *de Religione Mohammedica* ornavit, & opiniones iniquas confutavit, quibus infecti plures, de Islamismo male senserunt. Sequitur *pag. 102 Dissertatio* de Corano, e *Salii Dissert. Cap. 3* potissimum. *Pag. 117* habetur Confessio fidei *Muhammedicæ* e MSto quondam *H. Sikii*, Hispanice, sed charactere Arabico, exarato. *Pag. 125* comparet *Liber primus Relandinus de Relig. Muhammedis*, & *pag. 148 secundus*.

dus. Illum *Cathechismum Muhammedicum*, hunc *Illustrationes Cathechismi (Eclairciſſemens)*, nominare, Autori placuit. Mirabamur, librum vulgarem, qui in omnibus forulis proſtat, omnium verſatur manibus, multisque eget ſupplendis, tam pretioſo Operi inſertum fuiſſe, quod ipſo ſtatim obtutu magna quæque, præclara, ac perfecta, pollicetur. Mirabamur etiam, doctiſſimi *Salii* Diſſertationem (*Preliminary Diſcourſe*), Autore ſuo non indignam, qua verſionem Corani Anglicanam, raram non minus ac incomparabilem, ceu coruſcante quadam gemma diſtinxit, integram verſam & translatam huc non fuiſſe, ſuppletis iis paucis e *Relando*, quæ Anglo deeſſe videbantur. Majorem, putamus, laudem gratiamque Lectorum ſic demereri, & ampliore quoque commodo beare, doctos potuiſſet. Sed aliud ſuberat, quod alia Noſtro conſilia inſpirabat. Interpres *D....* non verſionem adornarat, ſed paraphraſin; multis admiſſis, quæ, licet non ſacra *Muhammedica* illuſtrent, vel rem e longinquo tangant, lectionem tamen non mediocrem ſcilicet pandunt, & doctrinarum ampla reſerant promtuaria. Altero præſertim illo libro, quo diſcutiuntur, quæ per injuriam *Muhammedanis* noſtri majores tribuunt, non *Relandum* loqui deprehendas, ſed Interpretem ſæpius ita dicere: *Mr. Reland le nie; Mr. Reland pretend.* Neque vero Latina ſemper recte cepiſſe cenſendus eſt. Nec eleganti illa ſuavique dialecto, qua Noſter utitur, ſed incondita ſua, aſperiore, ac recens inventa, quandoque dictione effecit, ut Noſtro e Tholoſana quadam cellula aut cathedra Narbonenſi prodiiſſe videretur. Affectat tandem Poetam, &, quavis arrepta occaſione, Muſas ſibi propitias inſinuat. Quorſum ergo tanta barbaries afferenda, tot inutilibus & ſuperfluis excurſionibus oneranda libri moles, tot nævis, nec iis momenti nullius, pulchrum corpus dehoneſtandum fuerat? Criſin exercere ſcilicet, hominumque vitiis inſultare, Autori in maxima laudis parte ducebatur. Hinc quærenda laurea, hinc ſtringendi dentes, hinc acuenda tela, quibus infeſtus ac inviſus hoſtis

 com-

confodatur. *Pag. 121* Differtatio noſtri Autoris e *Salii Cap. 5* legitur de Moslemorum quibusdam legibus, quæ *Corani* ſancitis innituntur. *Pag. 246* cerimonias eorundem exponit, quæ vel in vulgari vita, vel in aulico *Soldani* ſplendore, obtinent, ex itinerariis recentioribus, *Ricauto*, *Beſpierio*, *Chardinio*, *Thevenoto*, *la Roque*, Com. *Marſiglii Statu militari Ottomannico*, *Bernierio*, aliis. *Pag. 269* de præcipuis ſectis, quæ recens nato *Islamiſmo* obortæ ſunt, e *Salii Cap. 8*, & de iis poſtea differit, quæ hodienum inter Turcas vigent. Hæc habuit, quæ de *Muhammedanorum* inſtitutis exponeret. Supplementa in omnia, quæ præceſſerunt, *Volumina* nonnullas lacunas explent, & male dicta corrigunt. *Sabæos* omiſſos fuiſſe, in memoriam venit Autori; hinc eos primo ſtatim loco *pag. 1* deſcribit. Judæorum in ſacris originem *Talid*, ſeu cooperiendi capitis in ſacris, a Romanis repetit, flagellandi & confitendi modum docet, pauca quædam affert de feſto Purim, convicia, quibus Judæi onerantur, præcipua diluit verbis Rabbini inter ſuos facile principis, *Menaſſe ben Iſrael*, in *Defenſione Judæorum*, inſerta Diario, *Bibliotheque raiſonnée*, *Tom. XII pag. 176 ſeq.* & *pag. 439.* In *Catholicorum* moribus notat, quædam in coronandis Pontificibus obtinuiſſe Seculo XII, a *Mabillonio* deſcripta *Tom. II Muſei Italici*, quæ noſtra ætas ignorat. Verba impia, quæ die natali Chriſti Romæ cantantur: *Sancta Dei genetrix, quæ concepiſti per aurem Dominum noſtrum*, damnata jam octavo abhinc Seculo, & emovenda, cenſet; nec minus illa profana, quæ in laudes S. *Joſephi* in libro quodam Gallico: *les ſaints devoirs de l'ame devote*, Pariſiis A. 1627 cum approbatione Facultatis Theologicæ edito, blaſphemia & indigna divina majeſtate leguntur. Non addidit Autor, unde illa deſumſerit. Sed, ſi *Hiſtoriam Joſephi, fabri lignarii*, Arabice e Codice MSto Regiæ Pariſienſis editam, verſam, & illuſtratam a *G. Wallino* Lipſiæ A. 1722, *pag. 10 n. b.* conferamus, eadem verba, easdem ſtricturas, deprehendemus. Ad Græcorum penitiorem notitiam nonnulla faciunt, quæ *pag. 17* leguntur. E libro: *Nouveaux Memoires de Ruſſie*, Pariſiis A. 1725 edito,

pag.

pag. 234 excerptus est ritus novæ apud Russos devotæ sacro habitu vestiendæ. Quæ *Tomo VI* libri, *Memoires des Missions du Levant*, leguntur de *Drusis*, nominisque illius origine, hic eadem sunt repetita. Nostram si liceat addere sententiam, optime putamus deduci posse vocem a a *Derwish*, quod pauperem Turcico idiomate notat, &, si vocalibus careat, *Drusch* legi commode potest. Sunt tamen quædam in illa relatione mutanda. *Bomrillah*, aut *Bomrillah Elbazem*, non fuerat dicendum, quod nomen legislatoris illius gentis Ægyptii, sed *Elbazem*, nisi potius *Elbakem bomrillah*. Neque etiam intelligimus, quid sit *Tukama*, nisi *Vlama* (prudentes sapientes) corrigamus. Sententiam suam de *Abrahamitis* mutasse nonnihil in his *Supplementis* videtur, quos accedere *Sabais* putat; additque ex *Hydii* libro *de Rel. Persar. pag.* 555 quædam de *Schamsiis*, seu solaribus. *Pag.* 20 comparent, quæ de Anglicana Ecclesia, *Quakeris*, &c. dicenda restabant. Neque etiam negliguntur *pag.* 30, quæ ad Judæorum Orientalium res spectabant. Hæc est facies Operis præstantissimi, quod, cultu splendidiore vestitum, in admirationem rapit spectatores, quod pulcherrimis figuris vagabundos reficit oculos, quod fallere plebis otia, quod doctorum sitibundas mentes cognitione dignissimarum rerum adimplere, possit.

D. JOACHIMI LANGII, ORDINIS THEOL. in Academ. Frideric. Senioris, & Seminarii Theolog. Directoris, Gloria Christi & Christianismi Apocalyptico-Prophetica, nec non Anti-Sociniana & Anti-Judaica, exhibens Tomo priore Commentarium Apocalypticum in clavem propheticam omnium vaticiniorum, quæ cum typis in Vet. Test. ad mysterium ultimorum temporum pertinent; Tomo posteriore primum Commentationem elencticam in Cathechesin Socinianorum Racovianam, deinde in R. Isaaci חזוק אמונה. *Accedit Appendix de gratia Dei universali.*

Tomi II.

Am-

Amstelodami & Lipsiæ, in officina Rombergiana, 1740, fol. Alph. 16.

Pro sua laborandi assiduitate præstitit S. Rev. Theologus Halensis, quod in *ultimo*, seu in prophetico, Operis sui Biblici *Tomo* promiserat. Exhibuit enim Volumen, quod non minus præstantia, quam mole, se commendat, & ipsa inscriptione, quam a *Gloria Christi & Christianismi* habet, est venerabile. Notabilis in eo statim est compellatio dedicatoria ad publicos & bene meritos verbi divini ministros, nec non scholarum Rectores & collegas reliquos illos, quos Autor per ecclesiam evangelicam magno numero dispersos, decursu annorum quatuor & quadraginta auditores, partim etiam lectores, habuit. Et hos is ita compellat, ut tenerrimo amoris affectu de institutione sua commonefactos, ad πολυκαρποφορίαν in muneribus suis præstandam quam humanissime excitet. Præfatio Operis œconomiam ita tradit, ut recensionis operam nobis reddiderit faciliorem. Istius initia si hic ipsius Autoris verbis exhibeantur, lectoribus haud id erit ingratum, utpote inde judicaturis, quid ipsis sit expectandum. *Septuagenario mihi*, inquit S. Rev. Autor, *quæ Dei est gratia, ea obtigit sortis benignitas, ut, consummato Opere Biblico, animi ac corporis viribus satis adhuc integris, Volumen hoc Latinum, pro voto meo & multorum expectatione, subjunctum exhibere possim. Corporis quidem valetudo, jam inde a prima juventute inter labores haud exiguos nunquam antea interrupta, cum in Opere hoc versarer medio, ex improviso in tantum incidit discrimen, ut Medici nostri, multo usu experientissimi, vitæ meæ spem abjicerent. Ego vero non item: non, quod mortem extimescebam; sed quod non credebam, vitæ meæ dominum permissurum esse, ut, quod pro nominis ejus gloria incboatum deductumque, & ex parte jam prelo subjectum erat, Opus desertum ac imperfectum relinquerem, veritatis ac nominis mei osoribus, quos mibi ejus confessio peperit, triumpho aliquo sic parato. Creditum, factum. Cum enim animi vires retinuissem integras, istæ corporis prostratæ breviori tempore,* præ-

præter omnium expectationem, ita mihi restitutæ sunt, ut, eodem plane vigore ac robore, in quo me morbus invaserat, recollecto, Operi consummando mentem ac calamum potuerim rursus adhibere, labore satis arduo a primo mane in seram usque noctem continuato, partibus etiam Academici muneris ordinariis non neglectis, nec isto caritatis officio, quod commercium cum amicis epistolicum requirit, intermisso. Quid? quod in divini nominis gloriam reticere non possim, e libris meis, quos plusculos edidi, esse nullum, quem cum tanta animi excitatione, & tanta fidei plerophoria, & inde enata elaborationis facilitate, unquam confecerim, quam quæ mihi in hoc ipso a Deo concessa est. Et, cum ipse stilus animi characteres, scriptore etiam ne cogitante quidem, sibi impressos exhibere soleat, non dubito, Lectores meos in nativo sermonis mei haud frigidi fluxu ac tenore illos esse deprehensuros. Quod Vir Venerandus de sermone suo judicat, ita omnino sese habet; immo, præter excitati animi vigorem, is etiam luculenta sensus facilitate, & stili nitore ac elegantia, more ipsi solito, se non parum reddit commendabilem. *Tomi prioris Pars prior* continet *Commentarium Apocalypticum*, cum Germanico partim convenientem, partim ab eo discrepantem; convenientem in eodem rerum digestarum & ex hieroglyphicis integumentis evolutarum systemate; discrepantem vero in eo, quod methodum habet magis demonstrativam, nec non in eo, quod *Systema Vitringianum* sub accuratius examen vocat, & evincit, illud fundamento carere, in quantum Autor Celeberrimus in eo hieroglyphicam Ecclesiæ Christianæ & imperiorum historiam quæsivit. Non dissimulat vero, ipsum optima & verissima quæque tradidisse de primario libri hujus prophetici argumento, relato ad eventus ecclesiæ adhuc futuros, hoc est, ad Babylonis mysticæ & regni antichristiani destructionem, regni vero Christi inter gentes reliquas, cum Judaica ad Christum convertendas, dilatationem florentissimam. Commentario præmittitur *Protheoria trium Sectionum*, quarum *prima* est *historica* de ipsa Apocalypsi, *secunda systematica*, genuinum istius

 syste-

systema exhibens, & quidem in ordine axiomatum & theorematum, conclusionibus & porismatibus suis instructorum; *tertia analytica*, sistens partitionem libri secundum visa 12 primaria, iisque subordinata visa alia cum insertis sermonibus declarativis. Labore apocalyptico defunctus S. Rev. Autor, accessit ad propheticum, &, systemate apocalyptico in *clavem hermeneuticam* Psalmorum & Prophetarum, partim etiam typorum, tam historicorum, quam cerimonialium, converso, ea ita utitur, ut, quod in illis abstrusum est, operamque interpretum successu parum felici admodum exercuit, ad ejus isagogen inde erutam explanet. Idem quidem fuit institutum ipsius in Commentariis Germanicis, sed modo plane dispari. Cum enim in his, materiis istis, quæ ad ultimorum temporum mysterium apocalypticum pertinent, plurimæ aliæ diversi plane argumenti sint interjectæ; iis plane prætermissis, hic tantum istæ in cohærente nexu ita exhibentur, ut cuivis loco prophetico præmisso statim illustratio apocalyptica subjungatur. Quo tractandi modo apud lectores suos confidit se esse impetraturum, ut ad faciliorem plenioremque convictionem adducantur. Cum vero liber *Jesaiæ* divinissimus non mole solum, sed rerum quoque, ad ultima tempora pertinentium, sublimitate ac ubertate, reliquos antecellat, in istis ad clavem apocalypticam interpretandis præcipue elaboratum est. Et hoc ipsum negotium Autori nostro etiam imposuit vastum Commentariorum opus, quod *Campegius Vitringa* in *Jesaiam* evulgavit. In hoc enim Autor noster ex una parte istius eruditionem summam merito magni facit, & sibi gratulatur, quod ipsum in materiis ad mysterium ultimorum temporum pertinentibus plane habet ὁμόψηφον; ex altera tamen parte non approbavit interpretationem illam, quam ipsi systematis ejus apocalyptici defectus subministrarunt. Hinc enim ille existimat duplicem enatam esse aberrationem: unam in eo, quod ratiocinia non pauca, quæ ad tempora adhuc futura referenda erant, *Vitringa* ad dynastiam Maccabæicam, & quidem sensu proprio simul in mysticum converso, & hoc demum

demum ad futura relato; alteram in eo, quod, quæ de gente Judaica ad Christum ultimis temporibus convertenda, & a reliquis in quolibet textu distincta, dicta sunt, remittat ad ecclesiam Christianam temporum jam dudum præteritorum, sed ita, ut, hypothesibus suis suæque interpretationi ipse diffisus, plerumque ipse ad ultima & adhuc futura se convertere sit coactus. Hæc est *σκιαγραφία Tomi prioris*, ita sane comparati, ut satis superque ostendat, Autorem, in rebus apocalypticis & propheticis versatissimum, non alienis, sed suismet, usum esse oculis, quos quod ipsi jam inde ab annis quinquaginta attenta meditatio, frequentiori lectioni juncta, aperuerit, Deo acceptum refert. Et, quamvis rerum propheticarum, ad ultima tempora referendarum, cognitionem solidam habeat pro maxime ardua, non tamen dissimulat, eam, comparatione cum illis, quæ ad salutis fundamentum & ordinem pertinent, facta, esse *problematicam*, seu ita comparatam, ut, istis salvis, dissensus interpretum una cum erroribus hermenevticis nullum salutis periculum afferat, ideoque nemini vitio sit vertendus. Usum vero justæ dijudicationis esse insignem & multiplicem, non solum dogmaticum & hermenevticum, sed etiam antisccepticum & paracleticum, in luculenta meliorum temporum spe positum, manifestum esse existimat; *dogmaticum* quidem in doctrinis de rebus novissimis secundum clavem apocalypticam convenientiore ordine digerendis; *hermenevticum* in locis vel sexcentis, immo integris Psalmis & Prophetarum Capitibus, quæ alias sint maneantque *ἀνεξερεύνητα*, & difficultate sua non paucos ab ipsa lectione abstinere soleant; *antiscepticum* vero ad os Scripturæ sacræ contemtoribus obstruendum, utpote causantibus, Prophetas una cum Apocalypsi plurimis in locis nihil nisi ænigmata insolubilia continere. Huc accedit usus *Anti-Judaicus* & *Anti-Socinianus*, qui, utroque usu, & dogmatico, & hermenevtico, quam uberrime illustrato, gloriam Christi, ratione personæ & officii ejus ex istis obscuriorum locorum involucris productam, in meridiana luce radiantem exhibet, tot pro divi-

na ejus natura argumentis in aciem productis, ut ipsorum numerus apud imperitos fidem superet, peritioribus autem Evangelicam fidei suae hypostasin egregie confirmet.

Ad *Tomum* Operis hujus *posteriorem* quod atttinet, is *prioris* applicationem exhibet, eamque dogmaticam & elenchticam, nec non hermeneuticam. Nam *Parte* ejus *priore Catbechesis Socinianorum Racoviana* sexcentarum quaestionum ita exhibetur, ut singulis justus elenchus subjungatur. Et hic sane ita se habet, ut manifestum sit, S. Rev. Autorem in studio elenchtico esse exercitatissimum, & hic evidentiam certare cum ἀκριβείᾳ, & utramque lectorem non sine convictione in curatiore attentione detinere. Hanc vero ut cum ista is obtineret, elencho praemisit *Protheoriam* & tractationem dogmaticam, eique subjunxit *Compellationem epistolicam ad Socinianos. Protheoria* constat *quatuor Sectionibus*; quarum *prima* exhibet regulas hermeneuticas Anti-Socinianas, numero decem, liquidissimae evidentiae; *secunda* axiomata dogmatica undecim; *tertia* axiomata elenchtica octo; *quarta* analysin tractationis dogmaticae, constantem *Subsectionibus sex*, quarum agit *prima* de illis Vet. Test. sedibus, e quibus constat, Christo nomen *Jehova* plus millies, & nomen *Deus* vel trecenties, utrumque summa cum emphasi ex adjunctis divinis attributis, nec non operibus ac cultu, tribui; *secunda* de locis Nov. Test. pro vera Christi divinitate in *septem classes* distributis; quarum agit *prima* de locis quingentis circiter, in quibus Christus vocatur ὁ Κύριος, *Dominus*, eadem emphasi, qua is in Vet. Test. *Jehova* appellatur, voce hac inde desumta; *secunda* de locis triginta circiter, ubi Christus in eadem cum Vet. Test. harmonia, eademque emphasi, *Deus* vocatur; *tertia* de locis centum, in quibus Christus *Filius Dei* dicitur, & quidem ea cum emphasi, quae veram & aeternam ejus divinitatem evincit; *quarta* de locis, in quibus Christo tribuitur *existentia ante Mariam* & ante *mundum conditum*; *quinta* & *sexta* de illis locis, in quibus eidem *attributa* mere divina una cum *cultu* adscribuntur; *septima* de illis, in

qui-

quibus Christo *opera* mere divina tribuuntur, relata ad triplex ejus officium, sacerdotale, propheticum, & regium. Succedit tractatio *de persona Spiritus S.* divina, nec non de mysterio S. Trinitatis, præcipue e Vet. Test. demonstrato, & inde etiam in Nov. Test. repetito & declarato, una cum *Epimetro* de eodem e libris *Philonis Judæi.* Hæc tractationi elenchticæ præmittuntur. Ista vero inter alia detegit, multa in Systemate Sociniano nequaquam probanda, uti sunt: 1) Librorum Vet. Test. neglectus tantus, ut propemodum ad ipsum contemtum sit progressus, & cum rerum in illis contentarum ignorantia supina conjunctus; 2) locorum in Nov. Test. tortura violenta, cum manifesta legum logicarum & hermeneuticarum violatione commissa; 3) complexus errorum gravissimorum circa salutis autorem, fundamentum, media, ordinem, & consummationem, per omnes ac singulos doctrinæ Christianæ articulos ita diffusus, ut earum nullus salvus sit relictus; 4) mysteriorum fidei abnegatio ea, qua e Scriptura sacra nihil admittitur, quod rationem humanam in ægritudine sibi relicta superat; 5) hinc enatus naturalismus theoretico-practicus, superficiario Christianismi, seu religionis Christianæ, tectorio incrustatus; 6) irrationalismus, naturalismo, si ita loqui licet, ita junctus, ut systema universum non solum reddat ἄγραφον & ἀντίγραφον, sed etiam ἄλογον: quod affectato rationis magisterio ipsum ejus ministerium amiserit, ideo in scopas dissolutas & arenam sine calce conversum; 7) ea systematis Sociniani inde resultans forma, quæ Christiani nominis professione sit indigna; 8) ea syntagmatis Cathechetici constitutio, quæ contra genuinam institutionis cathecheticæ formam pro scripturaria demonstratione in animosa impugnatione & tentata destructione consistat. Hæc de *Tractatione elenchtica*, ejusque *Protheoria*, eidem præmissa. Consideratione etiam digna est Elencho subjuncta *Compellatio epistolica ad Socinianos*, inprimis ad *Samuelem Crellium*, istorum omnium hodie coryphæum inter Batavos, ætate octogenarium, virum e scri-

ptis notiſſimum, & adhuc ſuperſtitem. Cum quo quandoquidem Autor noſter, uti ipſe refert, jam ante annos duos & quadraginta in itinere aliquo coram cognito, diſputationem inſtituit privatam; is ab ipſo nunc publice fuit compellatus, Epiſtola iſta etiam ſeorſim impreſſa, eique transmiſſa. An ei quid reſponſurus ſit vel ipſe, vel alius ejus ſectæ, dies docebit. Pergimus ad *poſteriorem Tomi poſterioris Partem Antijudaicam*, ſed paulo brevius recenſendam. Tractationi elenchticæ itidem præmittitur *Protheoria* de veritate rerum Chriſtianarum, & ipſius religionis veritate hiſtorica & dogmatica: ubi poſt demonſtratum ſuppoſitum de veritate & integritate librorum Nov. Teſt. exhibet *Sectio prior* veritatem rerum Chriſtianarum hiſtoricam: 1) per teſtimonia, primum ipſorum Judæorum, deinde extraneorum; 2) per teſtimonia hiſtoricæ veritatis domeſtica, ipſi hiſtoriæ inſita. *Sectio poſterior* quatuor conſtat *Subſectionibus*, quarum ſiſtit *prima* harmoniam promiſſionum Vet. Teſt. & impletionis Nov. Teſt. de perſona & officio Meſſiæ, nec non de ſtatu exinanitionis & exaltationis ejus; *ſecunda* harmoniam typicam & antitypicam Vet. & Nov. Teſtamenti; *tertia* harmoniam utriusque Teſtamenti dogmaticam, moralem, & propheticam; *quarta* reliqua criteria, quibus veritas religionis Chriſtianæ coruſcat, cum epimetro de ſtatu gentis & eccleſiæ Judaicæ antichriſtiano & exulcerato, in ipſorum diuturno exilio. His præmiſſis, ſequitur refutatio libri Judaici חזוק אמונה *R. Iſaaci*, ita inſtituta, ut, quod in elencho virorum clariſſimorum, ſpeciatim *Guſſetii & Mülleri*, pro Autoris noſtri conſideratione deeſſe viſum eſt, ab ipſo ſit ſuppletum, præcipue in locis Vet. Teſt., quæ Judæi non ſine rationibus pro adhuc implendis habent, & Chriſtianis opponunt, etſi cum ingenti errore circa adventum & perſonam ac officium Meſſiæ. Subjungitur Theologiæ Antijudaicæ Epimetrum de Judæorum convictione, qua methodo & quibus gradibus illa ſit cum fructu tentanda. Hæc de œconomia totius Voluminis, ita, quod confidimus, ſe habente, ut Lectoribus,

bus, ob materiarum ſublimitatem & tractationis ἀκρίβειαν, lectionis & conſiderationis deſiderium ſit inſinuatura. Reſtat recenſio *Appendicis* uberioris de doctrina itidem graviſſima, hoc eſt, de *Gratia Dei univerſali*, in univerſali Chriſti redemtione & merito fundata. In peculiari ejus Præfatione Autor Vener. poſt mentionem tractationis Germanicæ, diverſis ſcriptis, ipſo Sereniſſimi Regis Boruſſiæ juſſu, adornatæ, commemorat, iisdem oppoſitam eſſe a diverſis Autoribus ἀντιλογίαν, primum in Palatinatu, deinde in Belgio, & tandem etiam in Helvetia: ut neget, ſe cum illis diſceptationis ſerram eſſe reciprocaturum, ſed, iſtis miſſis, tantum dicturum, quod res eſt ipſa, & quidem quam placidiſſime, caritatis officio a veritatis ſtudio non ſejuncto. Cum vero tractatio Germanica pro deſiderio Sereniſſimi Regis tantum fuerit generalior; nunc exhibetur ſpecialior, ad ſingulos quinque articulos, olim inter Remonſtrantes & Contraremonſtrantes, & adhuc hodie inter hos & nos Evangelico-Lutheranos, controverſos, relata. Ad quas controverſias etſi exigendum fuerit hoc inſtitutum; re tamen ipſa dogmaticum potius eſt & hermeneuticum, quam elenchticum. Cum Autor methodo tractandi demonſtrativæ, quam ſanior Logica ſubminiſtrat, ſit aſſuetus, etiam huic tractationi præmiſit ejusdem formæ *Protheoriam*, quæ, poſt axiomata generaliora, *quinque* continet *Sectiones*, ita concinnatas, ut ex iis univerſæ doctrinæ, inter diverſas partes controverſæ, dijudicatio ſit quam facillima & expedita; quæ vero hic in compendio non facile poteſt exhiberi. Sufficiat hic *Sectionis quintæ*, quæ ſynopſin totius Appendicis continet, recenſio. *Pars prior* eſt dogmatica, quæ exhibet *Sectione prima* Remonſtrantium doctrinam de quinque controverſis articulis; *ſecunda* doctrinam Contraremonſtrantium de iisdem; *tertia* doctrinam de illis ipſis Eccleſiæ Evangelico-Lutheranæ, iſti Remonſtrantium conformem. *Pars poſterior* eſt hermeneutica, quæ *Sectione prima* per quinque membra exhibet vindicias locorum & argumentorum, quæ pro abſoluto electionis & reprobationis decreto urgeri ſolent; *ſecunda*

in

in duobus membris habet vindicias locorum de gratia vocante & convertente; *tertia* continet in duobus membris vindicias locorum de gratia conservante, & fidelium perseverantia non absoluta. Tandem accedit *Epimetrum duplex; prius* inscripto Celeb. Theologi Reformatæ Ecclesiæ, quo is systematis absoluti decreti difficultates sub schemate personæ graviter super ea tentatæ & afflictæ proponit; *posterius* de *Formula Consensus Helvetica*, & de differentia universalismi hypothetici & categorici. Ceterum Autor laboriosissimus, ab amicis rogatus, ut Opus Biblicum septem Voluminum, sub titulo *Biblisches Licht und Recht* editum, adhibita methodo parenthetica & paraphrastica, in compendium unius Voluminis missum, in usum familiarum domesticum concinnet, spem quidem ejusdem fecit, promittere vero istud pro ætatis provectioris ratione noluit. Id quod ut eidem conficere liceat, haud pauci procul dubio exoptabunt; quemadmodum iidem grato agnoscent animo, quod haud ita pridem vitam Theologi de universa Ecclesia Evangelica longe meritissimi, D. *Philippi Jacobi Speneri*, olim ab Illustri Barone *a Canstein* editam, & *Tomo Consiliorum Speneri ultimo* præmissam, rogatus notis suis uberioribus instructam edere, eique vitam ipsius *Cansteinii*, lectu itidem dignissimam, subjungere, non detrectavit.

VERITAS RELIGIONIS CHRISTIANÆ ET Librorum, quibus innititur, contra Atheos, Polytheos, Idololatras, Mahomedanos, & Judæos, demonstrata per FR. VINCENTIUM LUDOVICUM GOTTI, Ordinis Prædicatorum in Bononiensi Universitate Controversiarum fidei Professorem, nunc S. R. E. Cardinalem Tomus secundus, continens Libros veteris Legis in generali.

Romæ, ex typographia Rochi Bernabò, 1735, 4.
Alph. 1 plag. 15.

Signum veræ religionis limpideque profluentis in eo consistit luculentum, si ipsa possit clare proponi dissentientibus

tientibus ſecundum fontes illos primos, e quibus emanavit. Huc accedere ſolet id momenti, ut convinci velimus diſſentientes, haud rapi autoritate humana. Effectus vero gratiæ divinæ per fidem & inhabitationem Spiritus ſancti ita animos in agnita retinet veritate, ut difficulter ipſi vacillent. Laudandus itaque eſt illorum conatus, qui veritatem religionis Chriſtianæ & verbis ſolidis, & factis Deo probatis, ad amuſſim verbi divini compoſitis, demonſtrant. Clivo in hoc ſudat Eminentiſſimus Pater Eccleſiæ Romanæ purpuratus, qui *Tomo* hoc *ſecundo Capita 12* in medium profert, eruditione multa, nec minori moderatione, referta. *Primo* diſſerit de libris ſacri Codicis Vet. Teſt. deperditis ac reſiduis æque ac de canone Judæorum. *Secundo* exponit de lingua Hebraica, de ejus origine, de punctis vocalibus, de Maſora, Cabala, Miſchna, & Talmude. *Tertio* de librorum veteris Legis editionibus ac verſionibus, Pentateucho Samaritano, Paraphraſibus Chaldaicis, verſione Syriaca, aliiſque verſionibus Orientalibus, agit. *Quarto* diſſerit de verſione ſeptuaginta Interpretum, ejusque autoritate. *Quintum* complectitur enarrationem de reliquis verſionibus Græcis, *Aquilæ*, *Symmachi*, & *Theodotionis*, de verſione Hierichuntina, Neapolitana, & *Origenis*, ac de verſione *Luciani* & *Heſychii*. *Sextum* agit de verſionibus Latinis antiquis, Itala, & *Hieronymiana*. *Septimo* exponit de vulgata editione Latina, ejusque origine & autoritate. *Octavum* verſatur in oſtendenda Hebraici & Græci fontis autoritate. *Nonum* ediſſerit noviſſimas Bibliorum verſiones, Catholicorum & Proteſtantium Latinas, novasque in lingua vulgari verſiones. *Decimum* occupatum eſt in lectione ſacri Codicis peragi ſolita in lingua vernacula, in indicanda Eccleſiæ
Romanæ ſententia, ac recenſendis illis eccleſiæ illius do- Pag. 190.
ctrinis, quæ dictitant, de lectione ſacræ Scripturæ non dari 200.
præceptum divinum, illam lectionem haud omnibus conceſſam, linguæ vernaculæ uſum in legendo ſacro Codice juſte eſſe vetitum, ac preces & officia lingua vernacula fieri
ratione ab eccleſiæ illius ſtatoribus approbata. *Capite un-* 223.

decimo inquiritur, an facra Scriptura fit perfpicua & clara, ubi Proteftantium doctrina & argumenta impugnantur. *Ultimo* oftenditur, cujusnam fit de vero facræ Scripturæ fenfu judicare. Credit in eo Autor & lectori it perfuafum, facram Scripturam non effe per fe fui judicem, licet alias luminis fit, effectu fuo judicium de fefe & fua luce continere & effundere. Addit, haud licere fpiritui privato, de veritate doctrinarum Codicis facri ferre judicium, licet *Paulinum* illud, Corinthiis inculcatum, fit fatis cognitum: *Judicate vos, quæ dico, 1 Cor. X, 15,* ac *verbum Chrifti nos judicaturum* fit in die noviffimo, id quidem, quod ipfe difcipulis & Judæis manifeftavit, *Jo. XII, 48,* & ipfa *lex* Mofis *judicaverit* controverfias, *Jo. VII, 51,* atque *verbum Dei fit*
Pag. 247. *κριτικὸν ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, Ebr. IV, 12.* Docet Emin. Autor, ecclefiæ effe, de vero facræ Scripturæ fenfu judicare, quicquid objecerint hæretici, quorum examinat argumenta. Non poffumus diffimulare, methodum, ex hac tractatione fluentem, videri alienam a gentibus Chrifto lucrifaciendis, fiquidem ipfis haud permittitur cognofcere veritatem religionis Chriftianæ in lingua fua vernacula, & ipfæ fic arcentur a lectione verbi divini. Credent fortaffe nonnulli, impedimenta hoc modo propagationi religionis Chriftianæ obmoveri, quandoquidem hic docetur, nullum exftare præceptum divinum de legenda veritate divina, fcriptis utriusque Fœderis comprehenfa. At, objicient iidem, qui gentes, averfæ a Chrifto, folide poterunt convinci, nifi verbum Dei cognofcant, legant, audiant, & perfcrutentur? Quam fcrutationem Apoftoli ipfi non folum fuaferunt, fed etiam auditoribus commendarunt & laudarunt, *1 Theff. V, 21, 27, Act. XVII, 11, Rom. X, 17, 1 Jo. XVII; 20, XX, 31.* Verum hæc jam ad nos non fpectant, fignificaturos ea, quæ hinc inde Autor Emin. propofuit dogmatum
7. momenta. Libros, olim deperditos, profectos ab Autore facro, & Spiritus fancti afflatu re vera editos, ratione noftri habita, fuiffe canonicos, negat, præmunitus autoritate *Augustini de Civitate Dei Lib. XV Cap. 23, & Lib. XVIII Cap. 38.*

Pro-

Propheticum librum *Henochi* exstitisse, ob eundem *Augustini* locum *Lib. XV Cap. 23* largitur, at, eum successu temporis Pag. 9.
multis fabulosis & commentitiis narrationibus interpolatum & adulteratum fuisse, monet. Omnia sacri Codicis exempla, in ruinis a *Nabuzardano* illatis genti Judaicæ periisse, negat, accedens *Hieronymo*, *adversus Helvidium Cap. 3* docenti, *Esdram* sacros libros reparasse, ac ex reliquiis instaurasse, inprimis cum ante templi excidium *Tobias*, *Ezechiel*, *Mardochæus*, aliique Judæi, cum Rege *Jojakimo*, in demigrationem Babylonicam jam translati fuissent. Persuadet idem 14.
lectori solide, ne quidem cladem genti ab *Antiocho Epiphane* inflictam excussisse Judæorum e manibus libros, divino afflatu conscriptos. *Synedrium magnum* jam *Serubabelis* 15.
ætate viguisse, ut credat, animum induxit. *Rabbinorum* suffragia haud in omnibus esse rejicienda pronuntiat, cum ex eis pulchra Judaicæ antiquitatis colligantur vestigia. Præter 18.
Canonem sacri Codicis *Esdrinum* haud admittit ullum, licet *Genebrardus* tres Ebræorum finxisset Canones. Credimus tamen, nobis firmas esse rationes, cur pronuntiemus, in *Psalterio & libro Nehemiæ* exstare nonnulla, quæ *Esdra* sint recentiora. Sed nolumus inde novum diversumque Canonem comminisci, admittentes duntaxat Canonis *Esdrini* accessiones nonnullas. Quod ipsum quoque Emin. Autor suffragio suo confirmat, dum *Esdræ* librum a *Nehemia* continuatum tradit. Continuatio hæc vocatur *liber Nehemiæ*, 21.
licet sit potius pars libri *Esdræ*, quam liber singularis, quemadmodum ex numero 22 librorum Vet. Test. itur comprobatum. Canonem Judaicum continere libros, Ebraice primum exaratos, fatetur idem, quibus Catholica Ecclesia seris temporibus libros alios adjunxerit. *Philastrium* refel- 22.
lit, qui, ante exstructam turrim Babelis jam variis homines usos fuisse linguis, crediderat. *Huetius* Ebræam vult esse 24.
Cananæam, unam ex iis, quæ post illam exstructionem fuerint enatæ. Autor addit: *Hinc apparet nutans funda-* 28.
mentum sententiæ contrariæ pro antiquitate linguæ Hebraicæ, nimirum, linguam hanc secuta confusione Babelica mansisse

 in

in familia Heber. Lingua omnino Ebraica vocatur *lingua*
Pag. 30. *Cananæa Es. XIX, 18.* Ebræam ipse putat dici ex עבר, *trans*,
37. a transitu *Abrahami* in Cananæam ex Mesopotamia. Crediderimus, eam a regione ulteriori, עבר, ad Chrysorrhoam, ubi erat Haran, dici. *Puncta vocalia* Autor deducit a Tiberiensibus Masoretis cum *Cappello*. *Librum Sohar* ante annum 1290 haud commemorari, ratus, ferre non potest, inde quidquam pro punctorum vocalium antiquitate
40. desumi. Masoram *Hieronymo* juniorem existimat. Traditionem de sensu mystico, symbolico, & anagogico, sub literali sensu in sacri Codicis sententiis clauso a *Mose* descendisse, & per legis doctores ad *Esdram* pervenisse, fatetur.
46. Cabbalam vero habet pro vano ac prorsus inutili Rabbinorum recentium invento. Samaritanas literas esse antiquas Cananæas & Ebraicas, *Hieronymo, in Ezech. Cap. IX* ita tra-
59. denti, accedit. Id vero singulare est, quod subjungit: *Samaritani duas habent sui Pentateuchi versiones, unam scriptam Arabicis characteribus, alteram Syriacis, seu Chaldaicis.*
60. Eodem referenda putamus, quæ de *Immanuele Tremellio*, ex
68. Calviniano iterum Judæo, attulit. Versionem Syriacam putat favere Pelagianis *Rom. V, 12*, hæreticisque nostri temporis. Putamus autem, ita rem esse comparatam, ut illa hujus accu-
70. sationis haud possit convinci. De Coptis Ægypti sic habet: *Ipsi sæpe, in calamitatibus positi, ut pecuniam emungerent, Romanam fidem simulantes, Romano Pontifici obedientiam*
72. *polliciti sunt, nunquam tamen suos libros aut versiones, ritusque, imo nec errores, dimisere.* De versione LXX Græca curate agit, ratus, probabile esse, ante *Alexandri Magni* in Asiam expeditionem jam exstitisse quandam Vet.
78. Test. versionem, ad minimum ex parte. Resolvitur hujus rei demonstratio in testimonium *Aristobuli* apud *Clementem Alexandrinum Str. I pag. 342*, ac *Eusebium Præp. Evang. IX, 6, XIII, 12.* Id vero evidentius est, quod *Lib. VIII Cap. 3 Demetrius* ad *Ptolemæum* Regem inducitur ita loquens: *Exstat earum quidem, sed negligentius, eaque, ut ex peritis audio,*
per-

perperam expressa, significatio. (*) Philosophos autem ex versione vetustiori sapuisse Graecos, probabile haud ducit. Tandem quoque contendit, ante *Demetrium Phalereum, Ptolemaei Philadelphi* Bibliothecae praefectum, haud exstitisse versionem Veteris Instrumenti Graecam, innixus testimonio *Aristeae* ac *Josephi.* Versionem illam credit concinnatam superstite *Ptolemaeo Lagide*, & regni consorte *Ptolemaeo Philadelpho.* Mirum est, Emin. Autorem *Richardo Simonio, Henrico Valesio, & Natali Alexandro*, fidem haud habere, qui *Aristeae* libellum & versionis factae vulgo narrari solitam rationem deserunt, sed sic sentire: *His non obstantibus, sustineo, Aristaea libellum non esse, quoad substantiam, supposititium aut confictum, (quicquid sit, an progressu temporis fuerit aliquibus falsitatibus interpolatus,) & consequenter historiam, de versione a LXX Senioribus adornatam, esse veram.* Addit hanc rationem: *Nullus inter omnes, qui sive ex Judaeis, sive ex Christianis, scriptoribus de hac Versione mentionem fecerunt, per quindecim Secula repertus est, qui Aristeae librum in dubium revocaverit, immo ex eo hanc historiam descripsere* Josephus, Philo, *&* Eusebius Lib. VIII Praep. Evang. Cap. I. *Adhac* Hieronymus, *qui nullum lapidem non movit, ut LXX Interpretum versionem, sua aetate vitiatam, deprimeret, nunquam de libro* Aristeae *dubitavit, imo* Lib. II contra Ruffinum *narrationem de 70 cellulis inter fabulas rejicit, quia* Aristeas, *ejusdem* Ptolemaei *Hyperaspistes, & multo post tempore* Josephus, *nihil tale retulerint.* Miramur, ea, quae *Humphredus Hody & Lambertus Bos* de hoc argumento scripsere, ab Emin. Autore vel non lecta, vel non disceptata, fuisse. Autorem 70 cellarum, qui exstet, esse *Justinum Martyrem* in *Orat. ad gentes pag. 14.* monet. *Hieronymum* Interpretes LXX haud repudiasse, sed naevos, scriptorum culpa in eis admissos, improbasse, docet idem adversus *Richardum Simonium* argumentis testimoniisque sat luculentis.

Pag. 81. 85. 87. 96. 101.

Zzz 3

(*) Haec esse trahenda ad exemplaria Ebraica, quae exstabant jam Alexandriae, ex *Aristea* facile est intellectu.

culentis. Resolvit deinde loca, in quibus versio LXXviralis discedit a verbis Ebræi Codicis. *Cainanem* illum, *Arphaxado* adjectum, haud obscure pro intruso habet. Editionem LXXviralem, quam modo habemus, ab omnibus nævis liberam haud pronuntiat, licet sit plurimi æstimanda. Editionem illam distribuit trifariam, nempe in *Complutensem Xi-*
Pag. 109. *menianam* anni 1515, ad Ebræum textum reformatam, ideoque minus genuinam, in *Venetam*, ex multis vetustissimis exemplaribus excusam ab *Aldo Manutio* A. 1518, quæ proxime ad Romanam accedat, & Complutensi sit purior, ac in *Romanam*, quæ ex Codice MSto Vaticano opera *Antonii Carafæ*, Cardinalis, jussu *Sixti V*, A. 1587 Romæ prodiit. Complutensis repetita fuit in editione *Ariæ Montani* A. 1571, *Vatabli* A. 1599, & *Michaelis de Jay* heptaglotta Parisiensi A. 1645. Omisit Vir Emin. editionem *Joannis Ernesti Grabii*, ad fidem Codicis MSti Alexandrini emendatam, & emendatissimam editionem *Breutingerianam*, quæ Tiguri A. 1730, 4, cœpit edi. Docet Noster, Interpretes LXX omnem Vet.
113. Test. Codicem sacrum in Græcum convertisse. Singulare est, quod antiquitatem sacrificii Missæ ex historia *Luciani*, Presbyteri Nicomediensis, A. 311 interfecti, colligit, de
123. quo *Philostorgius* hæc memoravit *Hist. Lib. II Cap. 13: In carcere constitutus, nec ecclesiam, neque altare, habens, cumque ob vincula & plagas ne loco quidem moveri posset, supinus jacens supra proprium pectus tremendum ecclesiæ sacrificium peregit, & tum ipse participavit, tum aliis, eum instar*
125. *chori sacri undique cingentibus, participandum dedit.* De versione antiquissima *Itala* doctissime exposuit, de *Hieronymiana*, & de vulgata, quæ ex utraque coiit; nam sæpe, relicto Ebræo, sequitur versionem LXX. *Hieronymum* sola Evangelia emendasse, ostendit, reliqua restitisse ex veteri
141. Itala versione. Inter Latinas versiones Concilium Tridentinum vulgatam pronuntiavit avthenticam; Græco & Ebrai-
153. co textui nullam maculam inussit. Noster tamen vulgatam defendit contra Ebraicum & Græcum textum in locis discrepantibus. Addit, textum Ebræum, quem nunc habemus, nec

nec esse salsatum, nec de industria a Judæis corruptum, vitia tamen, quæ in eum irrepserunt, deberi negligentiæ & incuriæ descriptorum; ibique præferendam esse vulgatam fontibus cœnosis, tanquam rivum purum. Reliqua in præsens consulto omittimus, siquidem ex hac fimbria de texto ipso licet satis judicare. Pag. 158.

HISTOIRE NATURELLE DE L' UNIVERS, &c.
id est,
HISTORIA NATURALIS TOTIUS UNIVERSI, in qua afferuntur rationes physicæ effectuum maxime singularium naturæ; Autore COLUMNA, Nobili Romano.

Tomus III & IV.

Parisiis, apud Andr. Cailleau, 1734, 12.
Alph. 2, plag. 21, Tabb. æn. 4.

Nobilissimus hujus Operis posthumi Editor, post publicata priora *duo Volumina*, reliquis non diu nos carere passus est. Argumentum eorum jam commemoravimus olim in *Actis A.1736 Mens. Nov. pag. 498. Volumen* enim *tertium* partem Operis quartam, de æstu maris, de tempestatibus & pluviis, de origine fontium, de plantis, & earum generatione, porroque *duo Capita Partis quintæ*, de generatione animalium quadrupedum & volatilium, complectitur. *Quartum* vero *Volumen* reliquis *decem Capitibus Partis quintæ*, de animalibus tam terrestribus, quam aquatilibus, & iis, quæ insecta vocantur, de instinctu & sensu animalium, & de ipso homine, simulque *Parte sexta*, constat, ubi de ventis agitur. Circa æstum maris nondum inter eruditos plane convenit. Autor *Cartesii* sententiam refellit; *Newtonianam* non attingit. Secundum ipsius placita, sol est causa princeps hujus effectus. Neque vero radii solares per se soli id præstant, sed mixti cum vaporibus lunæ; quos vapores constare putat sale quodam alcalico, quod cum sale acido maris, calore solis adjutum, fermentans, aquas intume-

mescere faciat. Hinc, tempore novæ lunæ vel plenæ, æstus maximi, quia tunc radii solares, vaporibus lunæ tincti, copiosiores & directiores ad tellurem perveniunt, tempore medio minores, quia isti radii tunc obliquiores & rariores in terram incidunt, quippe maximam partem a luna aliorsum reflexi. Ceterum, esse quædam maria æstuum omnino expertia, pernegat Autor, tametsi passim, propter varias causas, minus regulares atque ordinati motus videantur. De tempestatibus, quæ in mari oriri solent, ita statuit: non esse ventos, qui tempestates illas commoveant, sed tempestates potius & agitationes maris ventorum causam existere. Neque enim fieri posse, ut tanti fluctus attollantur sine aquarum tumore, neque ut aquæ intumescant, sine exhalationibus calidis, ex ipso maris fundo prognatis, unde ventos conflari necesse sit. Pluvias prodigiosas partim pro fabulis habet, partim credit & explicat, multasque res ventorum vi attolli, ac deinde vel cum pluviis, vel sine iis, denuo præcipitari posse, censet. Quo loco rem non illepidam narrat. Vidi, inquit, admodum juvenis magnam nubem locustarum, a vento in Tyberim projectarum, qui fluvius totus inde tectus apparebat, dicebanturque, quod a summo Pontifice excommunicatæ essent, idcirco se ipsas ultro in Tyberim præcipitasse. Jam fontium fluminumque originem non ab una causa, sed partim a vaporibus, in cavernis terræ condensatis, partim a pluviis, & inprimis a nivibus illis, quæ in jugis montium liquefiunt, deducit; ita tamen, ut majorum fluviorum perennem cursum etiam hinc vel maxime conservari contendat, quod eorum aquæ, tum, cum altiores sunt, in terram late penetrantes, eo tempore, quo deficere incipiunt, per cæcos meatus in alveos relabantur. Quibus rebus pertractatis, historiam satis amplam contexit, de fontibus maxime singularibus ac mirificis, quæ in terrarum orbe reperiri dicuntur. De plantis & animalibus, eorumque generatione, ubi disserit, ridiculam, nec refutatione quidem dignam, *Cartesianorum* aliorumque juniorum Philosophorum sententiam judicat, qui, ut paucis se expediant, plantas & ani-

animalia universa ac singula, principio rerum, formis infinite parvis procreata, & primis plantis atque animalibus cujusque generis divinitus inclusa fuisse, narrant. At, si hoc genus philosophiæ nimis compendiosum videtur, alterum profecto in pari, vel etiam majori, vitio est, quod cum iis sequitur Autor, qui nescio quos spiritus, vel archæos, vel animas, vel similes cœcos architectos, excitant, quibus laudatis, statim se quæstionibus naturalibus cumulate satisfecisse credunt. Et *Columnæ* quidem nostro inprimis anima mundi placet: quanquam is nec mechanicam rationem, qua plantæ generantur, penitus omittit. Eam enim ipsis oculis, nullo microscopio armatis, primum in spica frumenti, deinde etiam in aliis plantis, ad hunc modum observavit: Paulo ante, quam floresceret frumentum, ex fundo calicis, quo loco granum formari solet, minutissima quædam filamenta oriebantur, albicantia & ramulosa, quæ nihil aliud erant, quam fibrarum ipsius caulis per calicem continuatæ propagines. Paucis diebus interjectis, cum florere frumentum inciperet, apices istorum filamentorum disrumpebat abundans succus, qui inde, & per fibras calicis, forma lactis exstillans, ac circa teneram plantam (quam hoc nomine appellare haudquaquam incongruum est,) calore concretus, id efficiebat, quod granorum farina vocari solet. Itaque fatetur Autor, in grano inesse plantam parvam, farina & pellicula cinctam; sed, eam aut jam inde ab initio rerum exstitisse, aut quicquam aliud esse, quam veri seminis receptaculum, pernegat. Nam semen, inquit, in succo illius exiguæ plantæ continetur; qui succus partim materia aquosa constat, partim glutinosa & spermatica, partim ætherea, ignea, subtilissima, & vere seminali, quæ sentit & movet, quippe animæ mundi portio. Hæc, inquit, totam plantam, & ejus partes, gradatim format & perficit; hæc glutinosum sperma in fibras & vasa expandit; hæc efficit, ut cum spermate alcalico fermentans succus terrestris acidus, nunc condensatis ejus partibus, nunc rarefactis, transmutari in naturam plantæ possit. Hæc sibi etiam ipsi, quantum satis est alimenti, reperiens, per universum plantæ corpus diffunditur, atque, ut paucis dicamus, eorum omnium

 cau-

causa est, quæ in planta fieri animadvertimus. Omissis iis, quæ de plantis rarioribus & extraordinariis, itemque de earum sensu, Autor in medium affert, ad animalia progredimur. De quorum generatione, præter eorum sententias, qui animalcula infinite minuta, jam olim una opera creata, vel in ovis (quæ dicunt) fœmellarum, vel in genitura virili, quærunt, duæ potissimum opiniones celebrantur. Alii enim ex ipsis commixtis maris & fœminæ seminibus formari embryonem censent; alii fœtum; tanquam verissimum fructum uteri, ex hujus continuatis atque elongatis vasculis ac fibris, quanquam non sine ope seminalis laticis, enasci arbitrantur. Prioribus accedit Autor noster; qui, observationibus *Harvæi* maxime nixus, rem hoc modo declarare instituit: Genitura maris sperma fœmineum, in utero præparatum, calefacit, cum eoque mixta, per ipsas uteri fibras, aliquot dierum spatio, circumagitur, coquitur, colatur, purificatur, ita, ut interea temporis nullum ejus vestigium in matrice reperiri possit. Inde per cornua uteri tenuia quædam filamenta demittuntur, membranas, & velut putamina ovi, formantia, quæ mox liquore limpidissimo, æthereo, & vere seminali, replentur. Istius liquoris pars purissima, quam a reliquo distinguit membrana amnios, primum quidem in ipso centro suo vesiculam ebulliendo efficit, quæ cor & punctum saliens dicitur. Cor, igne & anima plenum, dum se dilatare conatur, aliam format vesiculam altiorem, quæ deinceps cerebrum constituit. Ut vero cordis igneus & cœlestis latex, continuo fervens & se diffundens, arterias, ac deinde, a membrana externa, quæ corion vocatur, reflexus, etiam venas producit; ita pari ratione ex cerebro nervi oriuntur. Denique partes crassiores, a calore seminali longius propulsæ, in ossa coalescunt. Hæc fere est summa eorum, quæ Autor copiosius exponit; qui de cetero sic censet: divinum opus esse generationem, quam nullus plane assequi mortalium intellectus valeat; sed fieri tamen omnia per causas secundas, non mechanicas modo, sed etiam animatas; nec quidquam certi ac fixi in natura

re-

rerum ſtabiliri poſſe, niſi admittatur in ea ſentiens & movens ſubſtantia, quæ cum conſcientia conſilioque agat, & *formæ* vocabulo a veteribus fuerit appellata. Longum eſſet, ſi ad ea nunc commemoranda deſcendere vellemus, quæ ille de variis & inprimis mirabilibus animalium, tam terreſtrium, quam volatilium, & aquatilium, & ſerpentum, & inſectorum, generibus proponit. De cetero vix alias clarius oſtendit, quam parum diſtinctos & liquidos de plerisque rebus conceptus ſibi formaverit, quam ubi de animalium ipſiusque hominis ſenſu, inſtinctu, judicio, ratione, & moribus, diſputat; quanquam, ut fit, multa paſſim vera, & minime ſpernenda, admiſcet. Animalibus brutis, contra *Carteſium* pugnans, veros tribuit ſenſus, eademque, non modo inter ſeſe, ſua lingua confabulantia, ſed & humanum ſermonem pulchre intelligentia, introducit. Rationalem animam iis quidem denegat, ſed ratiocinia plurima, mirifica & ſubtiliſſima, tribuit, narratiunculis ſcilicet fidens, quæ vulgo de eorum docilitate, judicio, providentia, ſolertia, fide, decantantur; quibus nonnullas ex propria penu non diſſimiles addit. Quid? quod etiam dolos eorum, & crudelitates, & invidentiam, & odia, memorans, in laude potius ea ponere, quam pro vitiis habere, videtur: propterea, credimus, quia vitia ſine ratione nulla ſunt. At vero humanum genus omnibus contumeliis cumulat. Animam noſtram non cum *Carteſio* ſubſtantiam cogitantem, ſed ſentientem, dicendam eſſe arbitratur; quippe cum, ſi meras diſciplinarum contemplationes excipias, in ceteris rebus univerſis, non ratione, ſed ſenſu & affectibus, ducantur homines, ex omnibus animalibus vaniſſimi, crudeliſſimi, fœdiſſimi. Nec principibus quidem perſonis parcit; quibus id inprimis vitio dat, quod identidem, omiſſis vitæ commodis, quibus quiete frui poſſent, falſa quadam ſpecie gloriæ & magnitudinis decepti, ad bella & pugnas proficiſcantur, & graviſſima pericula ultro ſubeant, ut alios, a quibus nulla re læſi ſunt, miſere perdant, urbes exſcindant, agros vaſtent, regiones depopulentur, & infinita mala faciant.

ciant. Quasi scilicet hodie summi Principes aut ipsi expeditionibus istiusmodi interesse ament, aut bella facile suscipiant non manifesto antea pro justis & necessariis declarata! Sed hæc transeamus, & *postremam* Operis præsentis *Partem*, quæ adhuc superest, paucissimis persequamur. In ea Autor *duobus Capitibus* de ventis agit: in quorum *altero* generatim ostendit, ventos a vaporibus oriri, partim a luna & reliquis astris, partim etiam ab igne subterraneo, elevatis; & austrum quidem a vaporibus, calore solis rarefactis, & versus septentriones propulsis; aquilonem ab iisdem vaporibus, remittente calore, versus meridiem refluentibus; eurum a motu solis vel terræ diurno; ceteros a varia astrorum & terræ constitutione, & motibus reflexis: in *altero Capite* de ventis quibusdam statis ac singularibus sententiam suam exponit.

D. JOANNIS ERNESTI HEBENSTREIT, Anat. & Chir. in Acad. Lips. Profess. Acad. Imper. Nat. Curios. & Gallicæ Massiliensium Sodalis, Pathologia metrica, seu de Morbis Carmen, in gratiam Auditorum concinnatum.

Lipsiæ, apud Jo. Christian. Langenhemium, 1740, 8 maj. Plag. 6.

Quas superiori anno in *Physiologia metrica* Cel. Autoris, Collegæ nobis æstumatissimi, justa laude extulimus, carminis Latini veneres, easdem in ipsa hac *Pathologia metrica* agnoscimus itidem, atque admiramur. Adeo uterque libellus inter se convenit, ut solo argumento, atque locis παραλλήλοις, ex *Lucretio* conquisitis, quæ in *metrica Pathologia* locum non invenerunt, inter se discernatur. Eo autem ordine affectus corporis humani Cel. Autor persequitur, ut primo morbos ætatum, embryonum scilicet, infantum, puerorum, juvenum, reliquarumque ætatum, hinc morbos sexus utriusque, postea morborum ordinem, causas, signa, deinceps morbos mentis, loquelæ, motus & somni, sensuumque, febres, morbos appetitus, digestionis, sanguinis, respirationis, nutritionis, lymphæ, urinæ, atque sudoris, denique morbos

ex-

externos, accurata & ad leges artis poeticæ exacta enarratione exponat. Nos, quemadmodum ex *Physiologia metrica* specimen quoddam attulimus, ita nunc febrium intermittentium historiam promulsidis instar ad plenius degustandas has dapes recitabimus. Ita vero illa se habet:

Intermittentes aliæ simulare salutem,
Afflictisque solent hora vel luce secunda
Parcere corporibus, redeunteque robore vitæ,
Dum mora spirandi datur, impetus ingruit alter,
Inque vicem veniunt vel cedunt horror & æstus.
Intervalla typum faciunt: si primus inhorret
Febre dies, sed febre caret liberrimus alter,
Tertius hos ipsos, quos primus senserat, ignes
Si repetat, paribusve horis, vel disparis horæ
Temporibus, mutatur enim, tunc Tertia nomen
Accipit, ast Quartana suos gravitate virili
Metitur saltus, nam quartus labitur illi
Consimili ratione dies, qua primus eidem
Lapsus erat, mediique duo sine febre teruntur.
Illa diu superest, illoque tenacior ipso
Esse solet, quo lenta magis procedit in iræ.
Atraque, quando suis erroribus implicat ægrum,
Utque paroxysmus, qui jam semel exstitit, alter
Ingruit, ingentes per pallida membra tremores
Excitat, atque gelu torpentes concutit artus.
Non ita bruma rigens glacialem congelat arcton.
Inferior maxilla tremit, crepitanteque dente
Ora sonant, fractaque ruunt e gutture voces.
Lividus interea venturum nuntiat unguis
Horrorem, post spina riget pallenteque vultu
Hospitis adventum timidus prænuntiat æger.
Sunt quoque, qui vomitu, dum frigidus ingruit horror,
Evertunt stomachum; sunt, quos vertigo lacessit.
Haud eadem mora frigoris est, multique per horas
Expectant urgente gelu momenta caloris.
Ille venit, pulsumque levat, qui languidus ibat,

Accenditque faces, æstu, qui fervidus, horis
Pluribus aut paucis miserabile corpus adurit.
Ora crepant urgente siti, salientia pulsant
Vasa caput, delirat abhinc non fortiter æger,
Et ruit in somnos, quos plurima turbat imago,
Et sudore fluit, qui quo prolixior, ille
Ægroto citius depellit corpore febrem.
Illa redit redeunte die, redeuntibus horis,
Deque novo sævit repetitque priora subinde.
Sunt quoque, quis credat, duplices in corpore febres,
Continuas specie referunt nullamque diei
Permittunt superesse moram, paucasque per horas
Febris abest, nova lucta venit, novus imminet ignis.
Pluribus haud ullo deflagrant ordine febres,
Errantesque ruunt, non illis hora diesve
Figit opus, dubioque suos sublanguidus æger
Horrores æstusque typo succedere sentit.

DE MATERIA CALCARIA, POST DIUturnam Arthritidem per vias urinarias educta, Observatio singularis, Autore D. JACOBO HENRICO CHRISTIANO ADAMI, Archiatro Solmensi, Civit. Luccaviensis Physico adjuncto, & Senatus Assessore.

Lubenæ, sumtibus Jo. Mich. Driemelii, 1740, 4.
Plag. 6.

Rarum hoc & singulare morbi exemplum movit Doctissimum Autorem, Collegam nostrum a multis annis diligentissimum, ut in eo enucleando aliquam operam collocaret, eoque consilio Observationum medicarum scriptores, num quæ similes ab iis historiæ literis essent proditæ, diligenter excutere, tum vero etiam nonnulla morbi momenta, ad rationes suas revocata, in usus medicos convertere, conniteretur. Inde vero natus ipsi est hic libellus, quem nostri seculi Æsculapio, *Friderico Hoffmanno*, inscripsit.

Pri-

Primo itaque morbi historiam accurate enarrat, cujus summa huc redit: Vir quidam ante viginti, & quod excurrit, annos, morbo articulari primum tentatus, ejusque sævitiam postea sæpius, & fere continenter, irregulari impetu expertus, tandem acutissimos vesicæ dolores cum dysuria gravi, iterum iterumque in fine morbi persensit, temporisque progressu per intervalla complures concretiones calculosas, albi maximam partem, interdum & flavi, coloris, magnitudinis & crassitiei variæ, excrevit. Tandem, postquam anno ætatis primo & sexagesimo hic calculorum partus exquisitique cruciatus cessaverunt, per plures menses in urina, quæ clara & limpida prodiit, non ita multo post magno cum levamine massa quædam mucosa & tenax, albi coloris, argillæ adhuc tenuiori, aut calci recens exstinctæ, similis, in fundum secessit, quam, subinde ex matula ope instrumenti sollicite exemtam, in minora frusta varie efficta divisam, in aere exsiccatam, calculosisque illis concretionibus omni ex parte, vel etiam argillæ exsiccatæ, similem, perduramque & fractu difficillimam, asservat. Cessante hac excretione, sub finem paroxysmi podagrici, dolores vesicæ denuo recruduerunt. Experimentis chemicis constitit, inesse materiæ huic paucissimum, & vix distinguendum, phlegma, partesque mucosas & glutinosas, quæ igne combustæ cum odore salis volatilis avolant, sal alcalinum, ignis vi exsolvendum, paucum oleum, & denique terram calcariam alcalinam, quæ diversa proportione inter se commiscentur. Putat vero Doctiss. Autor, materiam hanc nihil esse aliud, quam calcem, alias in articulis arthriticorum, morbo præcipue inveterascente, collectam, quæ in hoc viro copiose ad renes delata, atque cum urinæ recrementis mixta, primum in calculosas concretiones coierit, deinceps vero magis soluta sibi per vias urinarias exitum paraverit. Primo enim & calcis arthriticæ, & hujus materiæ, externus habitus admodum inter se convenit; deinde utriusque elementa, ex quibus constant, igne in conspectum producta, non multum a se invicem discrepant; præterea dolores vesicæ, a materiæ hujus colluvie

&

& decubitu excitati, podagrico paroxyſmo demum ad finem contendente, ſe prodere inceperunt; denique etiam facile materia ejusmodi arthritica ad internas partes propellitur, atque in durum corpus variis in locis pedetentim mutatur. Hæc igitur momenta copioſius declaraturus, de calce arthritica, ejusque phænomenis, per experientiam cognitis, fuſius disputat, & ad ortum ejus explicandum materiam arthriticam, generatim utplurimum ex particulis viſcidis, glutinoſis, ſalinis, ſulphureis, bilioſis, & terreſtribus, conſtantem, indolemque articularis morbi, quantum inſtituti ratio poſtulat, exponit, inde tophos & calcem generari oſtendit, ſi vel liquor mucoſus glandularum mucilaginoſarum a materia arthritica coaguletur, & in ſpiſſum hoc concrementum abeat, vel particulæ ejusdem materiæ ſalinæ & terreſtres, viſcidis permixtæ, disrupto minimo quodam vaſculo, cohæreſcunt, & temporis progreſſu in durum corpus coagmententur. Quemadmodum vero ejusmodi particulæ, ſive quod jam antea in ſanguine & lympha exiſtentes totum per corpus circumagantur, ſive quod ab articulis ad internas partes receſſerint, facile in aliis etiam ſedibus cohæreſcunt; ita urinarias præcipue vias ſuſcipiendis iis peropportunas, & frequentius forte, quam plerique obſervant, expoſitas eſſe, Noſter demonſtrat, ſimilisque urinæ, cum ſedimento craſſo & facile concreſcente redditæ, exempla recitat, eaque in tres claſſes dividit. In prima illæ continentur obſervationes, quando urina ex ipſo corpore mucidæ viſcidæque ejusmodi maſſæ permixta, & utplurimum quidem difficulter admodum exiit. In altera iſtæ commemorantur, quando urina clara interdum atque tenuis prodiit, poſt aliquam vero moram ſedimentum admodum tenax, craſſum, & facile indureſcens, reliquit. In tertia reperiuntur exempla maxime cognata, quando ſcilicet urinis hominum arthriticorum ejusmodi mutatio cum muco & coagulo ſubſidente obtigit. Denique & magnæ inter arthritidem & calculoſum morbum cognationi hinc aliquam lucem affundit, expoſitisque calculi renum pariter atque veſicæ originibus, affinitatem illam

ex-

exinde deducit, quod materia calcaria arthritidis cum ipsis calculis admodum convenit, & sub destillatione eadem fere elementa suggerit; tum aliis sub experimentis non longe diversas mutationes subit; eadem vero etiam materia ad urinarias vias facile admodum amandatur, ibidemque cum lotii quisquiliis arctius connubium init; calculi præterea arthriticorum ex iisdem, ex quibus non arthriticorum constant, componuntur; renes denique & reliquæ viæ urinariæ ab iisdem causis antecedentibus, quæ arthritidem generant, male utplurimum affectæ, infirmatæque, eo facilius quacunque ratione locum ei materiæ relinquunt, ut sub quiete conglutinetur & conquiescat. Calculosæ autem illæ concretiones, a viro isto arthritico initio redditæ, in vesica nostri coaluisse videntur, sive unus fuerit calculus, sive plures, in minora tandem & plura, quam 130, frusta in vesicæ cavo resoluta, quod interdum factum esse, commemorabilibus quibusdam exemplis evincitur, sive etiam crusta fuerint calculosa, vesicæ interius affixa, quæ, ab urinis emollita & erosa, in plures ejusmodi lamellas secessit.

MEMOIRES POUR SERVIR A L' HISTOIRE &c.

hoc est,

COMMENTARII, HISTORIÆ CELEBERrimorum in Republica literaria Virorum inservientes. Accedunt Catalogi librorum, a singulis scriptorum, de iisque judicia.

Tomus XXXIV, XXXV, & XXXVI.

Lutetiæ Parif. apud Briassonium, 1736, 8.

Tomus quisque habet plag. 18, & totidem plag. dim.

Cum Operis utilissimi & eleganter scripti eodem anno *tres* novos *Tomos* acceperimus; breviter indicabimus Viros illos literatos, de quorum vita scriptisque luculenter ibi a *Niceronio*, diligentissimo scriptore, exponitur. Prodit igitur in *Tomo XXXIV* *Galeazzus Gualdus Prioratus*, mortuus A.

1678. Vir hic, qui *Vitam Wallensteinii* scripsit, sub quo militarat, *Vitam* item *Imp. Leopoldi* ab A. 1650 usque ad A. 1670, *Vitam Card. Mazarini*, multosque libros (universos autem scripsit lingua Italica,) de rebus publicis Europæ, non ultimo est loco ponendus inter doctos milites, ac propterea inserendus *Bibliothecæ doctorum militum Menckenianæ:* cui & *Albertus Mussatus* adscribendus, de quo & Martis & Apollinis milite *Fabricius* disserit in *Bibliotheca Latina medii avi Tom. I pag. 100.* Sequitur *Bonaventura Vulcanius*, m. 1614; *Petrus Allixius*, m. 1717; *Arnoldus Ossatus*, Cardinalis, m. 1604; *Rambertus Dodonaus*, m. 1585; *Petrus Gringorius*, Poeta Comicus, m. circa annum 1550; *Hubertus Golzius*, m. 1583; *Philippus Brietius*, m. 1668; *Arnoldus de Villanova*, m. 1313; *Isidorus Clarius*, m. 1555; *Joannes Murmellius*, m. 1517; *Florens Christianus*, m. 1596; *Joannes Picus Mirandulanus*, m. 1494; *Joannes Franciscus Picus*, m. 1533; *Joannes Picus*, seu potius *Picotus*, Consiliarius Pariamenti Parisiensis, m. 1565; *Renatus Choppinus*, m. 1606; *Christophorus Besoldus*, m. 1638; *Philippus Alegambius*, m. 1651; *Claudius Malingreus*, m. circa annum 1650; *Valens Acidalius*, m. 1595; *Philibertus Monetus*, m. 1643; *Regnierius de Graaf*, m. 1673; *Jacobus Taburaus*, m. 1555; *Remigius de Nanninis*, Florentinus, m. 1581; *Matthaus Beroaldus*, m. 1583; *Franciscus Beroaldus*, m. 1612; *Sixtinus Amama*, m. 1629; *Guido Faber Pibracius*, m. 1584; *Claudius de Potoux*, m. 1579; *Thomas Borcacchius*, m. 1585; *Antonius Vieyra*, Jesuita, m. 1697 anno vitæ nono & octogesimo; *Renatus Morellus*, m. 1656; *Henricus Sedulius*, m. 1621; *Antonius Fusius*, m. circa annum 1620; *Bonaventura des Periers*, cubicularius *Margaritæ Valesiæ*, Reginæ Navarræ, m. 1544, quo semet ipse neci dedit. Ejus *Cymbalum mundi*, Gallice præter alia multa scriptum, & A. 1537 editum, a multis habitum fuit pro libro atheo. Postquam vero recusus est hic liber A. 1711 & 1732, deprehensum est, eum favere religioni Reformatæ, & insectari errores Pontificios, falsoque accusari atheismi. Observamus tamen hic, alium

li-

libellum atheismi plenum, Latine scriptum, & *Cymbalum mundi* inscriptum, haberi MStum, quem recenset *Reimmannus* in *Historia* sua *Atheismi pag. 387 seq.* Sequitur *Ulricus Obrechtus*, m. 1701; *Andreas Morellus*, m. 1703; *Joannes Ogierius de Gombauld*, Poeta Gallus, m. 1666; *Ambrosius Catharinus*, m. 1553; *Joannes Hesselius*, m. 1566; *Joannes Vetus*, m. 1593; *Julius Cæsar Capaccius*, m. 1631.

In *Tomo XXXV* cognoscendi Lectoribus exhibentur *Christophorus Marcellus*, miserabiliter mortuus A. 1527; *Guido Conchilius*, Gallice *Coquille*, Poeta Latinus, qui ipse versibus elegantibus suam descripsit vitam, m. 1603; *Antonius de la Fosse*, Tragœdiarum scriptor, m. 1708; *Campegius Vitringa*, m. 1722; *Ludovicus Savotus*, m. 1640; *Theophilus Spizelius*, m. 1691; *Franciscus Metellus de Boisrobert*, Poeta Comicus, familiarissimus Cardinalis *Richelii*, cui persuasit, ut Academiam conderet Francicam, m. 1662; *Tarquinius Gallutius*, Poeta & Orator Latinus, m. 1649; *Laurentius Jobertus*, m. 1582; *Joannes de Marconville*, m. 1580; *Joannes Baptista Ramnusius*, m. 1557; *Petrus Viretus*, m. 1571; *Nicolaus Amelotus de la Houssaye*, m. 1706; *Edmundus Chilmeadus*, m. 1654; *Rolandus Maresius*, m. 1653; *Joannes Maresius*, prioris frater, Poeta Comicus, m. 1676; *Gottlieb Cortius*, m. 1731; *Caspar Scioppius*, m. 1649; *Petrus Dortiguius de Vaumoriere*, scriptor fabularum Romanensium, m. 1693; *Claudius Lancelotus*, unus ex amicis celebris Abbatis *Sancyrani*, & e sociis Portus Regii, editor ἀνώνυμος librorum laudatissimorum & sæpius recusorum, *Grammaticæ Græcæ*, *Grammaticæ Latinæ*, *Grammaticæ generalis*, *ejusdemque philosophicæ*, scriptor item vitæ Abbatis *Sancyrani*, *Vergerii Haurannii*, quæ tamen nondum est edita, m. 1695; *Joannes Freindius*, m. 1728; *Guilielmus Aubertus*, mortuus exeunte XVI Seculo; *Petrus Aubertus*, m. 1733, ætatis anno 91; *Joannes Josephus Orsius*, m. 1733, anno 81 ætatis; *Artus Desireus*, scriptor librorum multorum, sed futilium, m. 1578; *Joannes Ernestus Grabius*, m. 1711; *Franciscus Florens*, JCtus, m. 1650; *Joannes Ma-*

gnus, Archiepiscopus Upsaliensis, m. 1544; *Olaus Magnus*, frater prioris, m. 1555; *Melchior Inchoferus*, m. 1648, quem non esse *Monarchiæ Solipsorum* Autorem, sed *Julium Clementem Scotum*, docetur *pag. 337 seq.*; *Samuel Clarkius*, m. 1729; *Matthæus de Morgues*, m. 1670; *Petrus Victor Palma Cajetanus*, sive *Cayetus*, m. 1610.

In *Tomo XXXVI* sistitur una cum scriptis suis *Alexander Achillinus*, Bononiensis, prius in Academia patria Professor Philosophiæ, deinde in Patavina, ubi & collegam & æmulum habuit *Pomponatium*, m. 1512; *Antonius van Dale*, m. 1708; *Jacbous Savary*, m. 1670; *Edmundus Aubertinus*, scriptor ingentis Operis *de Eucharistia Sacramento*, m. 1652; *Franciscus Patritius*, Episcopus Cajetanus, m. 1494, cujus scripta, licet sæpius recusa, imo & alias in linguas traducta, nullius tamen esse pretii, judicat Noster; *Nicolaus Chorerius*, m. 1692, malus Poeta Latinus, nec bonus Historicus, Advocatus Gratianopolitanus. Habetur hic pro Autore *Satyræ Sotadicæ Aloysiæ Sigeæ*, præscripto *Meursii* nomine editæ. Ac falli eos putat Noster, qui flagitiosissimi hujus libri Autorem habent *Westrenium* quendam, JCtum Hagensem. Sequitur *Jannotius Manetti*, Florentinus, Professor Philosophiæ Florentiæ, postea civilibus admotus magnæ dignitatis muneribus, m. 1459; *Joachimus Perionius*, m. 1559; *Jacobus Acontius*, scriptor *Strategematum Satanæ*, cujus annus mortis ignotus; *Theophilus Viaud*, qui simpliciter vocari solet *Theophilus*, Poeta Gallus clarissimus, m. 1626; *Thomas Garzonus*, m. 1589; *Gabriel Gueretus*, m. 1688; *Matthias Zimmermannus*, m. 1689; *Andreas Chevillerius*, Doctor Sorbonicus, m. 1700; *Michael d'Amato*, Neapolitanus, Theologus in patria præcipuus, m. 1729; *Claudius Amelinus*, Archidiaconus Parisiensis, m. 1706; *Franciscus Raphelengius*, m. 1597; *Jacobus Barrelerius*, m. 1673; *Joannes Petrus Camus*, Episcopus Gallus, qui pæne ducentos libros scripsit ediditque, m. 1652; *Bartholomæus Albizius*, Pisanus, Franciscani Ordinis monachus, m. 1401, scriptor famosi *libri conformitatum*: cujus libri fata hic enar-

enarrantur, & editiones, versionesque; *Rudolphus Cudworthus*, m. 1688; *Hugo Salellius*, *Francisci I*, Regis Galliæ, Poeta, m. 1553; *Alphonsus Ciacconius*, Dominicanus, qui aliquando confunditur cum suo cognato cognomini, Pœnitentiarius Apostolicus, non, uti tradunt nonnulli, Patriarcha Alexandrinus, m. 1599 Romæ. Edidit *Explicationem historicam columnæ Trajani*, A. 1690 recusam Romæ cum vindiciis ejus, a *Raph. Fabretto* compositis; *Defensionem historiæ de anima Trajani precibus Gregorii Papæ ab inferis ereptæ*, qui liber etiam in Gallicam Italicamque linguas traductus est; librum, in quo *S. Hieronymo* asserit *dignitatem Cardinalitiam*; librum *de signis crucis, A. 1591 in Gallia & Anglia divinitus ostensis*; *Vitas Pontificum Romanorum a Christo usque ad Clementem VIII, nec non Cardinalium*; *Bibliothecam, libros & scriptores fere cunctos ab initio mundi ad A. 1583 ordine alphabetico complectentem*, quam A. 1731 cum suis observationibus edidit *Camusatus*, sed tantum usque ad literam E. Hos omnes *Ciacconii* libros esse specimina magnæ industriæ, sed perexigui judicii, Noster judicat haud immerito. Sequitur *Petrus Ciacconius*, priori nulla cognatione conjunctus, magnus Criticus, m. 1581, cujus inter scripta Noster omisit *Annotationes ad Pomponium Melam*; *Guido Papa*, JCtus Gratianopolitanus, m. 1475, qui *Decisiones Gratianopolitanas* edidit, a *Carolo Molinæo* valde laudatas, & multos alios libros juridicos; *Petrus Resenius*, Danus, m. 1688; *Carolus Musitanus*, Calaber, Medicus, m. 1714; *Petrus Borellus*, m. 1689; *Savinianus Cyranus*, Bergeracensis, Poeta Comicus, m. 1655; *Matthias Martinius*, m. 1630; *Robertus Stephanus*, m. 1559; *Carolus Stephanus*, m. 1570; *Henricus Stephanus*, centum ac trium librorum editor, m. 1598; *Augustinus Steuchus*, m. 1550; *Daniel Tossanus*, filius prioris, m. 1629; *Joannes Meschinotus*, Poeta Gallus, m. 1509; *Benedictus Varchius*, m. 1565; *Petrus Valens*, m. 1641; *Emanuel de Faria & Sousa*, Lusitanus, Poeta & Historicus, m. 1649. Agmen hocce claudit *Juliana Morella*, mulier pereruditа, quæ multos libros edidit, m. 1653.

TABULA CHRONOLOGICA, AD NORMAM sacri Codicis, Scriptorumque exterorum testimonia, fide satis digna, conformata, ab orbe condito ad Christi natalem deducta, Autore J. C. H.

	Anni	
Ab hexaemero ad diluvii finem	1657	
quibus adde	2	*Gen. XI, 10*
	35	- - *12*
	30	- - *14*
	34	- - *16*
	30	- - *18*
	32	- - *20*
	30	- - *22*
	29	- - *24*
	70	- - *70*
	1949	
	100	*Gen. XXI, 5.*
	2049	
	60	- *XXV, 26.*
	130	- *XLVII, 9.*
	430	*Ex. XII, 40.* Conf. *Gen. XV, 13, Act. VII, 6, Gal. III, 17.*
	480	*1 Reg. VI, 1.*
	36	ibidem
Mors *Salomonis*	3185	
Rehabeam regnat annos	17	*1 Reg. XIV, 21.*
Abiam	3	- *XV, 2.*
Assa	41	- - *10.*
Josaphat	25	*2 Reg. III, 1, VIII, 16.*
Joram	8	- *VIII, 17.*
Ahasia	1	- - *26.*
Athalia	6	- *XI, 3, 4.*
Joas	40	- *XII, 1.*

Ama-

Amazia	29	-	*XIV*, 2.
Asaria	52	-	*XV*, 2.
Jotham	16	-	- 32.
Ahas	16	-	*XVI*, 2.
Hiskias	29	-	*XVIII*, 2.
Manasses	55	-	*XXI*, 1.
Ammon	2	-	- 19.
Josias	31	-	*XXII*, 1.
Jojakim	11	-	- 36.
Jojachin	- 3 menf.		*XXIV*, 8.
Zedekias	11		- 18.

Excidium Hierof. 3578

Anni Regum Judæ, in unam fummam collecti, efficiunt 393, quibus fi addideris annos 36 *Salomonis*, eosque refiduos, anni inde prodeunt, aliquot menfibus fimul in cenfum vocatis, 430. Eandem annorum fummam fupputavit divinus fcriptor *Ezechiel IV*, 5, 6. Adjunge hæc porro. Hierofolyma anno imperii *Nebucadnezaris* undevicefimo fuere excifa, 2 *Reg. XXV*, 8. *Nebucadnezar* autem regnavit annos 43. Unde fequitur, eum, excifo everfoque Hierofolymorum oppido, imperaffe adhuc annos 24. Annos hofce *Nebucadnezaris*, primumque *Evilmerodachi* Regis annum, difcimus ex 2 *Reg. XXV*, 27, *Jer. LII*, 31, ubi perhibetur *Evilmerodachus* annum fere regno potitus, cum *Joachimum*, Regem Judæ, 36 annos exulem, e carcere eduxit, benigneque habuit. Quo ipfo confirmatur fides *Canonis Ptolemai*, ex quo defumfi annos, quibus regnarunt *Nebucadnezar*, *Evilmerodachus*, *Niriglissor*, *Labarofoarchadus*, *Nabonnedus*, ac *Cyrus* in Babylonia. Conf. *Berofus* apud *Josephum contra Apionem Lib. I*, *Megasthenes* apud *Eusebium* in *Præp. Evang. IX*, 41, atque ipfe *Josephus Antiq. Jud. X*, 12.

	Anni
Nabuchodonoforis anni, expugnata Hierof.	24
Evilmerodachus regnavit - - - -	2
Niriglissor - - - -	4

Labo-

Laboroſoarchadus	9 menſ.	
Nabonnedus, ſeu *Darius Medus*	- -	17
Cyrus regnavit Babylone	- - -	9
	Summa	56
	Ex priori latere	3578
	Summa	3634

Cyrus in Perſide regnavit annos 30, teſte *Juſtino I, 8, Euſebio* in *Chronico*, aliisque. *Herodotus* regno ejus aſſignavit annos 29 *Lib. I Cap. 214.* Sin vero in ſupputatione annorum, quibus Reges in Perſia regnarunt, ita computemus, ut menſes, quibus regnarunt *Artabanus, Xerxes II*, ac *Sogdianus*, negligamus, *Cyro* utique ſunt 30 anni integri attribuendi. Perſarum vero regnum ſtetit annos 231, uti conſtat ex *Curtio IV, 14*, ac calculo *Joſephi Scaligeri*, ipſisque Regum annis computatis. Subtrahe ab hiſce annis 231 illos 21 *Cyri*, qui ejus regnum Babylonicum anteceſſerunt, tum reſtare videbis 211 annos.

	3634	
Anni reſidui Regum Perſidis	211	
Summa	3845	
Adde ex Fragmento *Beroſi* apud *Joſephum*	17	contra *Apionem*
	3862	
Dario devicto, *Alexander* ſolus	7	*Juſtinus XI, 14, Sulpitius Sev. II, 17.*
Ad mortem *Alexandri*	3869	(*)

Inde

(*) *Diodorus Siculus Lib. XVIII Cap. 2, Alexandri Magni* mortem contigiſſe, docet, Conſulibus *Lucio Furio & Decimo Junio.* Sed hanc ſupputationis rationem nondum licet cum Faſtis conſularibus in concordiam redigere.

Inde ad templi repurgationem sub *Juda*	148	1 *Macc. IV*, 52.
	4017	
Ad mortem *Judæ Maccabæi*	3	1 *Macc. IX*, 3.
	4020	
Jonathanis	18	1 *Macc. XIII*, 41.
Simonis	8	*Josephus Antiq. Jud. XIII*, 14.
Hyrcani	31	- - - *XIII*, 18, 19.
Alexandri Regis	27	- - - *XIII*, 21, 22.
Alexandræ	9	- - - *XIII*, 24.
	4113	
	26	- - - *XVII*, 8.
Ad mortem usque *Herodis*	34	- - - *XVII*, 10.
	4173	
Subtrahe annos duos	2	ob *Macrob. Saturn. II*, 4. Conf.
	4171 (**)	[*Nathanaelis Lardneri Fides Historiæ Evangelicæ* [*Lib. II Cap. 3 pag. 184 seq ed. Brem. 1733, 8.*

Annos 70 exilii Babylonici computare oportet ab excidio Hierosolymorum, ob *2 Chron. XXXVI, 17-21*, atque perducere ad sextum *Darii Histaspidis* regnantis annum, ob *Esr. VI, 15*. Sic certe vaticinio Dei sua constitit veritas, quæ fuit perscripta *Jer. XXV, 12, XXIX, 10, Dan. IX, 2*. Omnem vero Chronologiam suspendere a calculo LXX hebdomadum *Danielis* haud decet, antequam expositio earum allata fuerit tam luculenta & certa, quam nullæ amplius premunt dubitationes. Obscuriora enim e clarioribus exponenda sunt, siquidem ea, quæ majori luce nitent, ac nullis fere difficultatibus involuta sunt, merito præmittuntur, ut illa, quæ dubiis laborant, inde reddantur illustriora.

(**) Æram Seleucidarum plerique annis 312 ante Christum natum inchoandam censent. Sed id, quantum ad ejus annum primum attinet, luce in majori collocandum.

FIVE LETTERS, &c.

hoc eſt,

QUINQUE EPISTOLÆ, SCILICET I) CONJEcturæ quædam de æterna creatione; II) demonſtratio, quod ab æterno fuerit opportunitas & inopportunitas in natura rerum, qua Dei voluntas ſemper fuerit determinata; III) meditationes de officiis erga Deum & alios; cum obſervationibus in Judaicas quasdam revelationes, ſub Dialogi ſpecie inter Saulem & Samuel; IV) diſputatio, quod Deus ſacrificia primus non inſtituerit; ubi de immolando Abrahami filio plenius tractatur, ac Moſes a vulgari illius ſententiæ imputatione vindicatur, qua Deum autorem iſtius præcepti fecerit; V) tractatio de evidentia neceſſaria confirmandi divinitatem harum revelationum, quæ nos aliquid agere volunt.

Londini, typis T. Cooper, 1737, 8.

Plag. 10.

Epiſtola prima ad has propoſitiones, ni fallimur, commode redigi poteſt. Si divinæ rationi aliquando conveniebat, aliquid creari; convenit ſemper. Bonitatis Dei infinita ſint objecta, oportet. Neque enim ejus felicitas exhauritur, quantumvis alios felices reddat. Potentia item eſt infinita. Nam, quicquid Deus poteſt, illud potuit ab æterno. Quomodo creatio ab æterno fiat, nos non intelligimus; idcirco tamen non eſt nulla. Quis negaret, inde ab æterno mentem divinam cogitationibus abundaſſe, licet id non comprehendamus. Si quid erat bonum & productu dignum, hoc idem ſemper eſſe oportet; nec Deo aliter videri unquam poteſt. Cur igitur mundus hic non ab æterno creatus eſt? Ideo, putat Autor, quod ſpatium eſt abſolute infinitum, quod mundis impleri nequit. Nec mundus infinitus cogitari poteſt. Inde argumentatur, aliud ſyſtema ex alio a Deo creatum fuiſſe, atque adeo juſto tempore noſtrum quoque, quod iterum aliud eſt excepturum. His nihil obſtare videtur, niſi verba *Moſis Gen. I, 16: faciebat etiam ſtel-*

ſtellas. At vocem *faciebat* interpolatam ſtatuit Autor; ſub ſtellis vero planetas tantummodo intelligit, qui cum noſtro ſyſtemate connectuntur. In *Epiſtola ſecunda* pluribus ea perſequitur, quæ in *Epiſtola prima* de æterna rerum bonitate, ſive conditione idonea, dicta ſunt, & deſtruit diſtinctionem voluntatis divinæ, a *Conybeario* in Defenſione revelatæ religionis contra *Tyndalium* allatam, qui ſcilicet aliam voluntatem eſſe opinatur ratione conſtitutionis rerum, aliam ratione actionum creatorum. Etenim ideæ cujuscunque generis, ex noſtro cognoſcendi modo, priores ſunt voluntate divina. *Epiſtola tertia* diſſerit de perfecta Dei bonitate, quæ crudelitate, naturæ præſcriptis contraria, delectari non poteſt. Non ſemper divino Numine afflatos fuiſſe Prophetas, exiſtimat; ſuo hos indulgere ingenio, ſi quid immane annuntient. Documento eſſe oraculum *Samuelis*, *1 Sam. XV, 3*, quo *Saulem* Amalekitas eliminare jubet inſontes. *Saul* itaque fingitur vati obſequium denegaſſe, quia vel injuſta, vel humano ſenſu ſuperiora, adeoque non facienda, poſtulaverit. Ejusdem furfuris ſunt *Epiſtolæ quartæ* argumenta. Sacrificia inventa ſacerdotum dicit, Deo plane indigna, adeoque usque ad ætatem *Abrahami* incognita. Imo *Abrahamum* revelationes divinas recte diſcernere non potuiſſe. Tam infandum præceptum a natura Dei atque rerum prorſus abhorrere. Deinde *Tillotſoni* Sermonem, *Abrahami* facta, prout par eſt, tuentem, refutare conatur. Sed pudet nos miſeri ratiocinatoris tricas memoriæ tradere; quibus etiam *Epiſtolam quintam* onerat, ubi de revelationibus divinis minus honeſte ſentit, easque omnes rejicit, quæ, ſe judice, cum ratione non concordant.

Pag. 10.
16.
32.
54.

ACTORUM ERUDITORUM CONDITORES
LECTORIBUS SUIS
SALUTEM.

Cum ab aliquo inde tempore eorum ſive in Germania, ſive in regionibus exteris, non pauci fuerint, qui, & ſibi, & vi-

ris doctis universe omnibus, facturos nos rem gratissimam, significarent, si ex magno *Actorum* nostrorum corpore, cujus & ea sit ratio, ut diversissimi argumenti multa, nec omnibus æque lectoribus probata, contineat, & amplitudo jam molesque tanta sit, ut emtores non nisi bene nummatos admittat, quædam velut membra resecare, hoc est, Observationes illas cujuscunque argumenti doctas atque elegantes, a Clarissimis olim Viris, *Leibnitio, Tschirnhausio, Bernoulliis, Wolfio*, & sexcentis aliis, ad id conscriptas, ut ornamento *Actis* nostris, & horum lectoribus insigni emolumento, essent, ex variis & maxime disjunctis *Actorum* nostrorum forulis evocatas, conjunctasque ordine concinno, in justæ molis Volumina colligere, & tanquam Opus novum, ab *Actis* ipsis diversum, publicare, in animum induceremus; post longas variasque, quas ea res in partem utramque habuit, deliberationes, bonum tandem justumque duximus, honestissimis illis optimorum hominum desideriis omni ex parte satisfacere, & privata commoda, quibus ab ea re non parum imminere periculi intelligimus, utilitati publicæ postponere. Confirmavit nos in hoc proposito ignavum illud, &, ne quid gravius dicamus, contemtu publico dignissimum, hominis cujusdam Veneti consilium, qui, gentis sordidissimæ, quæ, rei literariæ magno quodam malo nata, nihil non licere sibi in libros aliorum, temere persuasum habet, probe innutritus præceptis, & rapinis tot aliis, impune olim commissis, ad expilanda hæc *Acta* audacior factus, publicam haud ita pridem latrocinii futuri tabulam suspendit, &, quod præter nosmet unos nemini licere vir quisque bonus agnoscit, nec a sexaginta inde annis, ab eo, inquam, tempore, quo primum auditum est *Actorum* nomen, cuiquam etiam hominum impudentissimorum in mentem venit tentare, id, nobis nec consultis, nec, ut decebat, veniam rogatis, facturum se per vim ac scelus, significavit. Quantumvis autem hujus rei, ita sane comparatæ; ut favere ei, quandoquidem cum invadente in res alienas turpis est societas, nemo omnium possit, primus rumor

mor nos afflixerit, quippe tale quid ab ea gente, quæ omni tempore nos ſtudioſos gloriæ & dignitatis ſuæ habuit, minime omnium expectantes; non parum tamen habuit momenti ad leniendum hunc dolorem ea cogitatio, fieri fortaſſis poſſe, ut in ſalutem literarum cedat hoc conſilium, ſi quidem exequendo ei non, quod fieri plerumque ſolet, tyro quisque librarius, ſed viri docti, & earum rerum, quæ literis conducunt, ſatis gnari, adhiberentur. Itaque, ne quam ſpeciem iniquitatis, ſi forte illa res ex voto plurimorum caderet, noſtra exprobratio haberet, ſtatuimus tum poſt carecta latere, & tanquam ex ſpecula ſuſceptæ rei eventum obſervare, nec prius commotæ mentis dare ſignum ullum, quam ipſe novi Operis adſpectus rei utcunque geſtæ nobis fidem fecerit. Jubemur autem nunc tandem, poſtquam eo res deducta eſt, ut in omnium verſetur manibus incomtum &, quod vere dici poteſt, infame illud infeliciſſimi laboris ſpecimen, rumpere ſilentium hoc noſtrum, & de facta non tam nobis & majoribus noſtris, quam univerſæ Germanorum genti, gravi ſane & prorſus ſumma injuria, de ita vaſtatis agris noſtris, ut magis ab atrociſſimo hoſte vix poſſint, de peſſime habitis maximorum Virorum laboribus, denique de adducta in graviſſimum diſcrimen fama & dignitate noſtra, juſtas querelas effundere. Quem enim, etiam cum *Actis* noſtris minus propinqua, quam nos ſumus, cognatione junctum, non dolere graviter & indignari putes, cum videat præſtantiſſimorum hominum ſcripta crudeliſſime diſcerpta, & tanquam a canibus rabidis dilaniata, nunc capite, nunc pedibus, truncata, nullo nec ordine, nec ſelectu, adhibito in unum, velint, nolint, numerum congregata, aut, ut expreſſius loquamur, in unam tanquam caveam contruſa, operarum etiam turpiſſimis maculis deformata, & omni ita ornatu ſuo denudata, ut vix ulla elegantiæ veteris nunc lineamenta ſervent. Nos ſane, indigniſſimum facinus judicantes, *Acta* hæc noſtra, impuris illis manibus contrectata, & ſolo ſuo natali præter meritum expulſa, ludibrio, ſi non præſentis ævi, ſaltem poſteritatis feræ, rerum hoc tempore geſtarum non ſatis gnaræ, ex-

exponi, temperare nobis nullo modo possumus, quin effrænem hanc nebulonis Veneti audaciam, & in nobiles quosque Virorum optimorum partus sæviendi licentiam, vehementer detestemur, &, quicunque is fuerit, qui primus consilii tam inauspicati sive autor, sive approbator, fuit, & a cujus autoritate præsidium sceleri petitum est, pessime eum promeritum de bonis literis pronuntiemus, ac de suscepto talis causæ, qualem nemo unquam vir bonus defendit, patrocinio parum ei ab his, qui, quantum intersit inter verum *Actorum* decus & abortus hujus, indignante Minerva exclusi, monstrosam faciem, non ignorant, gratiæ spondeamus. Rebusque ita comparatis, ut, quem perdidisse nunc videntur, suus *Actis* honor restituatur, nec aliena nobis aliquando culpa sit ferenda, eo, quod nemo nobis negat, utendum jure duximus, cepimusque consilium, resumendi telam illam, Venetorum manibus miserandum prorsus in modum textam, opusque diu desideratum, nec, quod scimus, a quoquam alio, quam ab *Actorum* dominis, desideratum, ex voto communi omnium perficiendi. Nimirum hanc Lectori fidem damus, intra tempus brevissimum futurum, ut absolutam nostro prelo *Observationum* variarum, quæ per universa *Actorum* nostrorum Volumina magno numero dispersæ latent, videat συναγωγὴν, eamque ita instructam, ut facile appareat, nos eo potius animo, ut commodis Lectorum, &, quod nec ipsum indecorum est, honori nostro, prospiceremus, quam insano lucri studio, cui uni debentur infelices illi Venetorum conatus, sed quod a tali, quale nostrum est, consilio longissime abesse debet, ad suscipiendum hunc laborem accessisse. Primum enim, cum, quæ olim sunt a Viris doctis in his *Actis* disputata, varii sint & maxime diversi argumenti, neque vero eadem omnibus lectoribus esse grata soleant, cavebimus inprimis, ne confusa & permixta omnis jaceat materia, sed ad certas tanquam classes illam scriptorum sylvam revocabimus, ita quidem, ut alio Volumine Mathematica, & quæcunque sublimioris sunt Philosophiæ, alio Medica & ex doctrina naturali petita, alio denique literaria & miscellanea quæque, complexuri, & in disponendis hisce

Volu-

Voluminibus eam fecuturi rationem fimus, ut, qui unum emit, non is fimul cetera omnia, parum fibi profutura, emere neceffe habeat. Præterea, cum in hoc negotio magna ordinis videatur commendatio futura, verfabitur in eo cura ftudiumque noftrum, ut, quæcunque ab eodem funt Autore fcripta, *Leibnitiana* inprimis & *Bernoulliana* illa, eodem in loco conjuncta, nec his aliena facile, nifi forte controverfiarum ratio id fuadeat, admixta, inveniatis. Quo quidem modo, fi recte calculos fubduximus, illud eft futurum, ut, quæ ab uno funt *Leibnitio* compofita, integro & juftæ molis Volumine contineantur, impleantque idem fpatium *Bernoulliorum* fratrum fcripta; id quod, noftro judicio, non folum ad Virorum Celeberrimorum gloriam & dignitatem, fed ad ufum etiam commoditatemque Lectorum, plurimum momenti habet. Quod vero ad alios aliorum labores, non ita numero multos, attinet, in loco his affignando non aliam, quam ætatis, rationem habebimus, &, qui tempore olim prior in *Actis* fuit, hunc ordine etiam priorem effe in Opere hoc novo jubebimus. Occupabit autem poftremum locum Anonymorum turba, nifi fatius duxerimus, illorum nomina publicari; quod ipfum non tam a noftro, quam Autorum, quibus, cur ignoti effe pofteritati cupiant, caufæ effe una plures poffunt, arbitrio pendebit. Sed, ut habeant etiam aliquid novum, nec *Actis* ipfis proprium, hi qualescunque Obfervationum fafciculi, Autoris cujusque vita ipfis ejus Opufculis præfigetur, brevibus ea quidem verbis defcripta, at eorum nihil, quæ partim ad fata illorum, partim ad optima in literas merita, pertinent, intactum relinquens. Ubi laboris, fi quem ea res habet, moleftiam ipfa fublevabunt *Acta* noftra, pleniffima quippe *Elogiorum*, quæ partem maximam memoriæ confecrata funt eorum, qui *Actorum* noftrorum honori modo quocunque profpexerunt. Denique, ne ulla ex parte deeffe expectationi publicæ videamur, eo etiam cura ftudiumque noftrum convertetur, ut accuratiffime excudantur omnia, & veteres etiam nævi, quorum non paucos paffim notavimus, manu folerti & ad id fatis apta tollantur. Plura non pro-

mitti-

mittimus, etſi fortaſſis præſtituri plura, inprimis ſi conſiliis virorum ſapientum adjuvemur, quibus & acuminis ſatis ad videnda meliora, & ad ornanda noſtra ſtudia ſatis eſt voluntatis. In eo jam ſumus, ut manum operi admoveamus, & initium edendi faciamus; nec, futurum, dubitamus, ut intra anni ſpatium manibus tuis duo juſtæ molis Volumina, cetera proximo quoque tempore, teneas. Nec de pretio Operis, quod adhuc definiri ſat certo vix potuit, hic verbum addimus; ita nobis amicos judicantes Lectores omnes, ut, æquitatis nos rationem habituros, confidant prorſus. Ita nati educatique ſumus, ut omnibus vitæ bonis gratiam eorum, qui eandem nobiſcum civitatem colunt, iisdemque ſtudiis delectantur, præponamus, & famam, quam divitias, acquirere per labores noſtros, glorioſius putemus. Sed, fieri etiam facile poſſe, ut leviori pretio noſtra, quam illa Venetorum, vendantur, illud inprimis documento ſit, quod æncarum Tabularum, quæ olim ornamento fuerunt *Actis* noſtris, bene multæ uſum præſtare in Opere hoc novo poſſint, quibus recens incidendis quantis ſumtibus opus ſit homini Veneto, ipſe forſan omnium optime novit. Jam, ſi quis eorum, qui Opus tale, quale proditurum ſignificavimus prelo noſtro, dudum in optatis habuerunt, impetrare a ſe poſſit, ut elegantiora a noſtris, quam a Venetorum, manibus expectet, hunc, emendi conſilium mature nobis ſignificet, rogatum volumus; quod certo conſtitutum ſit nobis, majorem, quam fuerint deſiderata, exemplorum numerum typis non committere. Sed, cum iniquum videatur, ſtatuto nondum pretio quemquam ad emtionem invitare, ſcitote, Lectores, nemini ea in re periculum futurum, ſed ita unumquemque integra habiturum jura ſua, ut, ſi, publicato ipſo Opere, pretium a nobis definitum juſto majus intellexerit, nulla eum emendi neceſſitas urgeat, ſed libere, nec invitis nobis, abſtinere poſſit ab emtione omni. Valete, Viri optimi, &, quod feciſſe vos inde a tot annis meminimus, porro noſtris ſtudiis favete. Scripſimus Lipſiæ, d. XX Septembris MDCCXL.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae
Calendis Octobris Anno MDCCXL.

DE SERVORUM DEI BEATIFICATIONE ET Beatorum Canonizatione Liber primus, Autore PROSPERO DE LAMBERTINIS, S. R. E. Cardinali tit. S. Crucis in Hierusalem, Anconae primum Episcopo, postea Bononiae Archiepiscopo.

Bononiae, formis Longhi, excusoris Archiepiscopalis, 1734, fol.

Alph. 6 plag. 8.

Quod felix faustumque & perenne sit, jam literae bonae & mansuetae in Italia vigent, iique, quorum ad exemplum cuncti ora animosque convertunt, Musarum non solum sunt patroni, sed magna etiam ex parte operam ipsi studiumque scriptis operose nitideque evulgandis impendunt. Eminentissimos curiae Romanae Patres, *Vincentium Ludovicum Gotti & Prosperum de Lambertinis*, designaturi eramus, cum ille multis suffragiis summae dignitati destinatus, hic vero prosperrima concordia communibusque suffragiis ad maximos, quos Ecclesia habet Romana, honores evectus fuerit. Quantis in posterum in illa Ecclesia incrementis status literarius videatur effulsurus, ex tantorum Virorum Operibus, diligentissime conscriptis, laeti ominamur. Eminentissimus *Prosper*, nunc *Benedictus XIV*, in formula Dedicationis, ipsi Operi praemissa, *Clementi XII*, Pontifici suo optimo maximo, omnigenam prosperitatem apprecatus, nihil observantiae & pietatis omisit, quam ex filio in patrem proficisci oportet. *Li-*

ber hic *primus Capitibus* 47 conflat, quæ singula sic indicabimus, ne argumenta eorum potiora prætermittamus indicta.
Pag. 11. In *primo Capite* Autor summus de superstitiosa gentilium Apotheosi exponit, quæ erat solennis alicujus hominis inter Deos adscriptio, vulgo *consecratio* dicta. *Tiberium* tentasse Christi apotheosin, senatu respuente, ex *Tertulliano*, *Eusebio*, *Joanne Chrysostomo*, & *Gregorio Turonensi*, demonstrat. *Hadrianus* idem cogitasse fertur. *Alexander Severus* Christo templum facere voluit, eumque inter Deos recipere.
14. Utrumque Summus Pontifex ex *Lampridio* ostendit, addens, suorum Canonizationem non convenire cum gentilium Apotheosi, nec ab ea suam deducere originem. In Apotheosi suffecit productus testis juratus, affirmans, se consecrandum vidisse ex igne rogoque redivivum reverti, & penetrasse in cœlum. In Canonizatione multorum testium affirmatio de heroicis facinoribus & miraculis Sanctorum producenda, dictaque eorum, serio perpenduntur & examinantur. Ut in consecratione mendacium animis fortius insideret, combusto Imperatoris corpore, & in cineres redacto, aquila dimittebatur, quæ animam Principis in æthera evehere per-
15. hibebatur, teste *Herodiano Lib. IV.* Homines quoque, multa vitiorum illuvie inquinatos, Diis a gentilibus adscriptos esse, ipse credidit *Marcus Varro* apud *Augustinum de Civ. Dei Lib. VI Cap. 2.* Addidit hoc quoque Autor Maximus, consecrandum in Apotheosi gentilium inter Deos recensitum fuisse; canonizandos vero solenni judicio ab ecclesia referri in album servorum & amicorum Dei. Quare *Augustinus* docuit *de Civ. Dei Lib. XXII Cap. 10: Nobis Martyres non sunt Dii, quia unum eundemque Deum & nostrum scimus & Martyrum.* *Cyrilli Alexandrini* testimonium *contra Julianum Lib. VI Tom. VI pag. 202* sic habet: *Sanctos porro Martyres neque Deos esse dicimus, neque divino cultu scilicet illos adorare solemus, sed affectus & honoris; quin potius summis honoribus illos ornamus, puta, quod pro veritate strenue certaverint, sinceritatemque fidei eo usque servaverint, ut animam ipsam contemserint, repudiatisque mortis* ter-

terroribus, periculum omne vicerint - - Nos autem non dicimus, sanctos Martyres fuisse Deos, sed illos omni veneratione prosequi solemus, eorumque loculos honoramus, tam claræ virtutis remunerationem veluti quandam ac præmium, ipsis immarcescibilem memoriam reponentes. Epiphanii quoque locum Autor Maximus laudat, qui *adversus Hæres. Lib. III contra Collyridianos Hæresi 59* (sive 79) *num. 9* de sancta Deipara subdidit: *Honoretur sane Maria; Pater vero, Filius, & Spiritus Sanctus, adorentur. Mariam adorare nemo velit. Non enim mulieri, ac ne viro quidem, sed uni Deo, mysterium illud cultusque tribuitur, adeo, ut nec Angeli ipsi tanto honori pares esse videantur.* Denique in *Synodo Nicæna II Actione III* sic statutum fuit: *Apostolicas autem Ecclesiæ traditiones, per quas honorare & adorare Sanctos & salutare docemur, suscipimus & amplectimur, venerantes eos, ut famulos & amicos atque filios Dei.* Ex his aliisque Patrum sententiis Maximus Autor arbitratur ortum habuisse, quicquid Romana Ecclesia de Latria, de Dulia, & Hyperdulia, docet, istam soli Deo, illam Sanctis, hanc soli humanitati Christi, & beatissimæ Virgini, tribuentes. Latriam soli Deo competere, jam tradidit *Augustinus de Civ. Dei Lib. X Cap. 1, & Lib. XX contra Faustum Cap. 21.* En locum posteriorem: *At vero illo cultu, qui Græce Latria dicitur, Latine uno verbo dici non potest, cum sit quædam propriæ Divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum. Joannes Damascenus Orat. III de Imaginibus* eandem de Latria notionem animo informavit. Monet Autor Maximus, vocem adorationis nunc designare latriam, stricteque sumi, nunc late sumtam pro dulia & hyperdulia etiam capi, exemploque, ex *1 Par. XXIX* desumto, ubi in Vulgata legitur: *Adoraverunt Deum & deinde Regem*, rem illustrat. Alio idem quoque argumento utitur, ut, Canonizationem ab Apotheosi derivatam fuisse, neget. En Pontificis Summi verba: *Sanctorum Canonizatio fundatur in doctrina Catholica de cultu, invocatione, & intercessione Sanctorum, & ab antiquissima Ecclesiæ disciplina originem habet, secundum quam sapienter animadver-*

Pag. 16. 17.

madverſum eſt, permiſſum eſſe non debere unicuique juxta proprium arbitrium quemcunque ſibi bene viſum publico cultu, tanquam in cœlis exiſtentem, apud Deum interceſſorem, colere & venerari, ſed eccleſiaſticum judicium accedere debere, in quo, viſis videndis, ſtatuatur, an hic vel ille publice colendus ſit. De religioſo cultu Sanctis præſtando hæc profert ſacri Codicis teſtimonia: *Num. XXII, 27, 31, Joſ. V, 14, 1 Reg. XVIII, 7, 2 Reg. IV, 37, II, 15,* tandemque ſubdit: *Quamvis noſtri non*
Pag. 18. *ſit inſtituti, de controverſiis Catholicæ fidei cum Hæreticis agere in præſenti, & divinæ Scripturæ teſtimonia ad impugnandam eorum pertinaciam congerere; alios tamen divini eloquii locos, arrepta opportuna occaſione, pro Sanctorum invocatione & interceſſione alibi afferemus.* Fatetur tamen, non ita frequentem in Scripturis haberi mentionem invocationis Sanctorum, eo quod populus admodum proclivis fuerit ad Polytheismum ſtante Vet. Teſtamento, Codex autem Nov. Teſtamenti in doctrina fidei ad Chriſtum redemtorem dirigenda ſit occupata. Fatetur porro, cultum Sanctorum in Eccleſia fuiſſe ſubſtitutum, abjectis falſis Numinibus & Apotheoſibus impuris. *Theodoretus* certe ita *Serm. VIII de Martyribus: Suos mortuos Dominus Deus noſter in templa pro Diis veſtris induxit, ac illos quidem caſſos vanosque reddidit.* Hæc fuſius
19. duximus repetenda. *Capite ſecundo* Autor Maximus expoſuit *de Martyrum ſecundum antiquam Eccleſiæ diſciplinam differentiis, & eorum cultu,* præmiſſo diſcrimine inter Lapſos, eorumque diverſa fata, unde dicti fuere *idololatræ, ſacrificati, thurificati, & libellatici.* Pertinent hæ differentiæ cumprimis ad Seculum tertium. Libellatici fuerunt gene-
20. rum duorum. Alii enim libellum tribunalibus offerebant, quo, ſeſe religionem Chriſtianam dereliquiſſe, confeſſi eximebantur ab onere publice ſacrificandi, aut tribunalibus ſeſe ſiſtendi. Alii ſoluta pecunia ſeſe a vexatione redimebant, palam tamen confeſſi, ſeſe Chriſtianos eſſe, & ſe nolle a Chriſto recedere. [illegible] autem dicti fuerunt, qui exilium ſponte eleg[illegible], ne cogerentur Chriſto maledicere, ejusve d[illegible] renuntiare: certe illi, qui nomen Chriſti coram

coram magiſtratibus libere confeſſi, patria per eosdem magiſtratus expellebantur, expulſione in pœnam confeſſionis irrogata & accepta. *Profeſſores* dicti, qui non interpellati coram Præſidibus comparebant, & ſeſe martyrio ſubeundo offerebant. *Confeſſores* vero dicti, qui Chriſtum palam & coram tyrannis ſeu fidei hoſtibus confeſſi, quolibet tormentorum vel pœnæ genere affecti, ſuperſtites tranquillam mortem obibant. *Martyres*, qui ſanguine ſuo veritatem doctrinæ Chriſti obſignarunt, alii fuerunt *deſignati*, alii *conſummati* ſive *coronati*, alii *vindicati*. Deſignatis mortis ſententia declarata, effectui licet haud data. De conſummatis triumphavit inſontibus pœna capitalis, a tyrannis conſtituta. Dies, quo Martyres morte ſua quondam Chriſtum gloria affecerunt, religioſe celebratus, ut ex Actis martyrii *Polycarpi* ac aliunde conſtat. *Vindicatus Martyr* eſt, qui declaratus eſt talis communi piorum ſententia. *Optatus Milevitanus Lib. I adverſus Parmenianum* Martyrem vindicatum commemoravit. *Capite tertio* Maximus Autor expoſuit de collectione actorum Martyrii, & eorum examine, eccleſiaſticoque ſuper illis judicio. Acta eorum, qui olim pro Chriſti fide mortui fuerunt, ſincera collecta fuiſſe, ex libro *de Pontificibus Romanis* docuit, ubi locus inſignis legitur de S. *Clemente* Papa: *Hic fecit ſeptem regiones dividi Notariis fidelibus eccleſiæ, qui geſta Martyrum ſollicite & curioſe unusquisque per regionem ſuam diligenter perquirerent.* Conferri poſſunt, quæ ibi de S. *Fabiano* & S. *Antero* perſcripta exſtant. *Cyprianus* in *Epiſtola, tempore ſui ſeceſſus ſcripta, Clero Carthaginenſi* mandavit, ut Acta Martyrum ſcriberentur, & dies conſummati agonis diligenter annotarentur. Huc ſpectant Acta proconſularia, a Notariis gentilibus ſcripta, nec non a Chriſtianis conſignata, qui ſeſe gentilibus immiſcuerant. Actorum collectioni ſucceſſiſſe Examen, Autor Maximus oſtendit. Examini vero ſucceſſiſſe eccleſiaſticum judicium, docet idem. Quomodo Martyrum notitia ab una Eccleſia ad aliam per literas encyclicas fuerit transmiſſa, exemplis haud unis demonſtrat.

[Margin: Pag. 21. (beside line 2); 22. (beside "conſummati…"); 24. (beside "Optatus…"); 26. (beside "ter annotarentur…"); 28. (beside "ceſſiſſe Examen…")]

Pag. 31. Ab hiſce Epiſtolis tabulæ eccleſiaſticæ, quibus natalitia Martyrum conſcripta habebantur, quæque *Faſti* a *Tertulliano*
33. fuerunt appellatæ, ſuam originem habuerunt. A Faſtis vero Calendaria, Martyrologia, & Paſſionalia, ortum duxerunt. Addidit Vir Summus: *Si ab una ad aliam Eccleſiam Epiſtolæ tranſmittebantur, ut unaquæque certior fieret de iis, qui mortem pro Chriſto paſſi fuerant, nemo eſt, qui jure ſibi ſuadere poſſit, conſimiles Epiſtolas ad Eccleſiam Romanam, aliarum Eccleſiarum matrem, centrum Catholicæ unitatis, ad Romanum Pontificem, Chriſti in terris vicarium, & Apoſtoli*
35. *Petri ſucceſſorem, non fuiſſe tranſmiſſas.* Argumenta; quibus hoc edoceri poſſe videtur, vel ſpuria, vel incerta, ſollicite declinat, provocans eo fine ad Acta S. *Ignatii* Martyris, quæ a *Ruinarto* inter ſincera & ſelecta Martyrum Acta recenſentur. Eodem referenda eſt Epiſtola S. *Cypriani*, in qua hic reſpondit Clero Romano, qui ad illum de Martyrio S. *Fabiani* literas dederat. Ut comprobet, Acta ad Summum Pontificem tranſmiſſa fuiſſe, ut cultus in honorem Martyrum aut introduceretur, aut introductus confirmaretur, laudat locum *Gregorii Turonenſis de Gloria*
41. *Martyrum I, 51, 64, pag. 782, 794, edit. Ruinarti. Capite quinto* Vir Summus Maximusque *de Confeſſoribus, & eorum cultu*, diſſeruit. De Confeſſoribus multa cum laude locuti fuerunt *Cyprianus* & *Iſidorus Hiſpalenſis.* At initia cultus ipſorum nondum ſatis ſunt in expedito. *Mabillonii* teſtimonium ex *Præfatione ad Seculum quintum Ordinis S. Benedicti §. 6 num. 97* eſt admodum commemorabile, ac ſic habet: *Ut Martyribus, ſic etiam Confeſſoribus, honos publico cultu delatus ab Eccleſia eſt, id fieri cœptum Seculo quarto.* Jam vero, ante Sec. IV honorem publici cultus Martyribus fuiſſe delatum, putarunt *Juſtus Fontaninus*, aliique. Seculo IV Martyrum reliquias ſollicite jam aſſervari, transferri, atque in honore eſſe, cœpiſſe, feſtoſque martyriorum dies agitatos fuiſſe, Pontifex Maximus haud unis docuit ex-
42 ſeq. emplis. Ordo autem Romanus eos tantum Martyras ſemper admiſit, qui ſunt in hodierno Canone, Confeſſoribus ſem-

ſemper excluſis. In liturgia Mozarabica, cujus ignoratur
initium, poſt Martyres fit mentio *omnium pauſantium*,
atque recitantur nomina *Hilarii*, *Athanaſii*, & alio-
rum plurimorum, quorum alii in album Sanctorum relati
ſunt, alii minus. Ea enim ætate par erat utrorumque cau- Pag. 43.
ſa, nec in Eccleſia declarari cœptum, quemquam ex illis
æterna frui Dei viſione. In Synodo Atrebatenſi, quam at-
tulit *Mabillonius Sec. V Benedictino*, inter hæreticos con-
demnatos illi jam leguntur relati, qui aſſeruere, ſolis Apo-
ſtolis & Martyribus venerationem ab Eccleſia eſſe impen-
dendam, excluſis Confeſſoribus. Autor ſummus *pag. 45
col. 1* hæc intexuit: *De examine initii cultus SS. Annæ & Jo-
ſeph alibi habebitur ſermo.* Unde conjectamus, ipſi fuiſſe
in animo, accuratius in hoc argumentum inquirere publice.
Hieronymus in *Sermone de Aſſumtione Mariæ* de cultu tunc
Mariæ exhibito ſic ſenſit: *Neque dubium eſt, illam, quæ me-
ruit pro liberandis ferre pretium, poſſe impertiri ſuffragium
libertatis. Noſtra inter hæc jugis oratio ad Dominum diri-
gatur.* Et rurſum: *In Chriſto fuit plenitudo gratiæ, ſicut
in capite influente; in Maria vero, ſicut in collo transfunden-
te.* Addit Autor Maximus tandem, quæſtionem de initio 46.
cultus Confeſſorum nihil habere commune cum cultu Bea-
tiſſimæ Virginis & Apoſtolorum, communi quippe omnium
Eccleſiarum conſenſu in ipſo Eccleſiæ principio cultus tum
Beatiſſimæ Virgini, tum Apoſtolis, delatus eſt, quod ipſum
exiſtimat demonſtrari a *Mabillonio* in *Præfatione ad Sec.
V Ordinis S. Benedicti §. 6 num. 92. Capite ſexto* diſſeruit
de eccleſiaſtico judicio requiſito, antequam cultus religioſus
Confeſſoribus fuerit exhibitus. Judicii hujus originem re-
petit ex antiquis, iiſque ſolennibus, corporum Confeſſorum
translationibus & elevationibus, autoritate Epiſcopali factis,
in quibus initium eccleſiaſtici cultus conſtiterit. Argumen-
tum deſumit ex Epiſcoporum decretis, pro remotione cultus
eorum promulgatis, qui ex errore populi, nulloque præce-
dente Epiſcopali examine, inter Confeſſores beatos cultu pu-
blico fuerint recenſiti. Ex Concilio enim Agrippinenſi apud
Ivo-

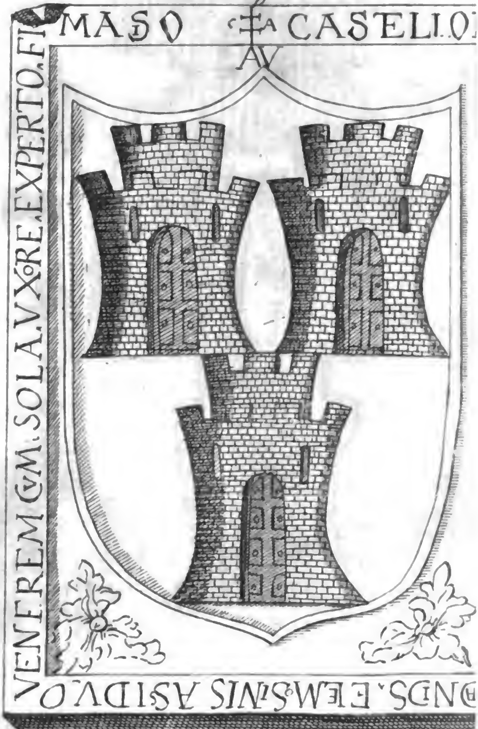
Ivonem Part. III Decreti Cap. 54 hæc habentur: *De Eccle-*
siis seu Sanctis noviter inventis, nisi Episcopo probante, in
Pag. 47. *cujus territorio, minime venerentur.* In *Capitulari Caroli*
M. ad A. 801 de Sanctis recens inventis statuitur, ut non co-
lantur, *nisi Episcopo probante - - salva de hoc & de omni-*
bus Ecclesiis canonica autoritate. In *Synodo Atrebatensi A.*
1025 Cap. 2 decretum fuit, *ne sepultis temere divina solvan-*
tur, nisi per provincialem Episcopum vita sepulti examinetur,
si secundum Evangelium fuit. Translationes corporum so-
lennes, Seculo VI antiquiores, Autor Maximus deprehen-
dere haud valuit. Antiquissima earum est translatio corpo-
ris *Joannis*, Abbatis Reomensis, opera *Leopardini*, Abbatis, &
sociorum, *qui cum consilio Episcoporum sanctum altare con-*
51. *struxerunt. Capite septimo* Pontifex Summus exponit *de in-*
terventu autoritatis Summi Pontificis in cultu decernendo er-
ga Martyres & Confessores, ratus, singulorum Episcopo-
rum decreta de cultu Martyrum & Confessorum vim obti-
nere non potuisse in universa Ecclesia, nisi accessisset tacita
52. aut expressa Summi Pontificis autoritas. Primus is videtur
actus, cum *Acta Passionis Vigilii*, Episcopi Tridentini, &
Martyris, ad Summum Pontificem transmissa sunt pro cul-
tu erga eundem statuendo. In hoc Actu fieri consuetudinis
mentionem, annotavit *Honorius de Sancta Maria*, Carmelita
Discalceatus, *Tomo II Animadversionum super usu Criticæ Lib.*
I Diss. I Art. 5 num. 1. Idem de *Joanne Chrysostomo* ostende-
re laborat Autor Maximus. Non est nostri instituti, reliquos
60. quoque percensere & adjungere Actus. *Capite octavo* Au-
tor summus agit *de ejusdem interventu autoritatis*, exor-
sus inde a *Joannis XV* ætate, & progressus ad *Alexandrum*
III usque, qui inter Sanctos retulit *Eduardum*, Regem An-
glorum. Cœpit ea ætate autoritas Pontificis Summi esse ma-
xima in causa Beatificationis & Canonizationis. Exempla
69. enarrantur inde ab *Alexandri III* ævo in *Capite nono. Ca-*
pite vero *sequenti* in eo totus est Autor Maximus, ut osten-
dat, Canonizationes in generalibus Conciliis fuisse peractas,
75. & extra ea etiam a Papa Romano effectui datas. Primates,
Archi-

TAB. VI ad Nov. Act. Erud. A. 1740. Mens. Octobr. pag. 522. 523.

Fig. I.

Fig. III.

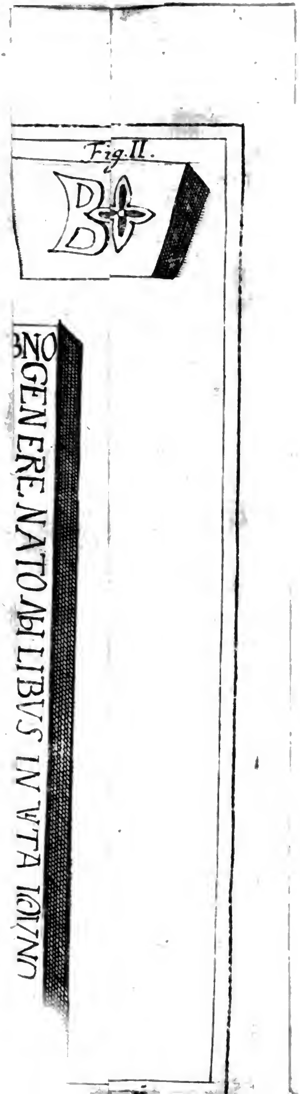

Fig. II.

Archiepiſcopi, & Epiſcopi, olim per Epiſcupalem jurisdictionem ad tempora usque *Alexandri III* jure proprio & citra ſubjectionem, in hoc momento exhibendam Summo Pontifici, beatificationis negotium in provincia & diœceſi ſua adminiſtrarunt. Contendit vero Autor Maximus, cultum illum exſtitiſſe particularem, ſiquidem Epiſcopi illi limitata gaviſi fuerint jurisdictione. Nolimus tamen inficiari, cultum ejusmodi ſæpiſſime ab una diœceſi perveniſſe ad aliam, citra univerſale decretum, ac inde dari admodum multos Sanctos & Canonizatos in Romana Eccleſia, quos univerſæ Latinæ & Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus cœlitibus haud adſcripſit. Id ipſum declaravit uberius Autor Summus loco alio, qui hoc in loco negotium Canonizationis ob cultum univerſalem, ei adhærentem, ſoli Pontifici aſſignat. *Capite undecimo* cumulat pronuntiata eorum, qui jus beatificandi & canonizandi Pontificibus Romanis reſervatum arbitrantur. *Capite duodecimo* exequitur fundamenta, quibus poteſtas canonizandi innixa apparet. Sanctos eſſe invocandos, hic regula eſt prima, prora, puppisque. Ut itaque Maximus Autor oſtendat, Sanctos eſſe invocandos, provocat ad Vulgatam, & hæc loca: *Gen. XLVIII, 16, Ex. XXXII, 13, 2 Par. VI, 42, Dan. III, 35, 2 Reg. XIX, 34, Jer. XV, 1, Matth. XXVII, 47, Ap. I, 4, V, 8, VIII, 4. Irenæum* laudat, qui *Mariam Evæ* vocaverit apud Deum *advocatam Lib. V. Origenem* addit, qui *Lib. VIII contra Celſum pag. 432* oſtenderit, Sanctos Deum exorare pro hominibus, eumque hisce placatum reddere. Approbat eo nomine Epiſtolam *Cypriani* ad *Cornelium 5 edit. Pamel.*, exiſtimantis, *per Sanctorum, apud Deum regnantium, orationes hic degentes adjuvari.* Proteſtantes etiam, Sanctos in regno gloriæ pro eccleſia militante optima quævis generatim exoptare & expetere, largiuntur. At, inde ſequi, Sanctos eſſe invocandos, eosque uniuscujusque deſideria & neceſſitates noſſe, ſibi ut perſuadeant, animum inducere non poſſunt. *Capite decimo tertio* Summus Autor declarat beneſactum, quo aliquando ſolennia Canonizationes explentur. *Sequenti* exponit de Canonizationum ſubjecto.

Pag. 78. 80. 86. 87. 112.

cto. *Capite decimo quinto* differit de gravitate causarum Canonizationis, & de his, quorum opera & consilio Summi Pontifices in definiendis illis olim usi fuere. *Capite decimo sexto* exponit de Sacrorum Rituum Congregatione. *Capite decimo septimo* plana reddit ea, quae ad Protonotarium & Secretarium sacrae Congregationis, & Rotae Romanae Auditores, attinent, qui eidem Congregationi sunt adscripti. *Capite decimo octavo* agit de Fidei Promotore, & ejus Subpromotore, quorum uterque expetit Sancti alicujus Beatificationem vel Canonizationem, ab amandante quodam ad fidem miraculis a Beato factis faciendam missus Romam.
Pag. 147. *Undevicesimo Capite* differit de Notario & Archivi Inspectore, Interpretibus Processuum, Procuratoribus, Advocatis, & Medicis, aliisque Ministris Congregationis Rituum Sacrorum.
159. *Vicesimo* differit de diligentia multiplici per Romanos Pontifices antiquiori tempore adhibita in discussione causarum Beatificationis & Canonizationis, atque de serie Actorum, qua antiquiori tempore eadem pertractantur.
169. *Sequenti* differit de Consistoriis, quae olim ad causas Canonizationis definiendas cogebantur. *Capite vigesimo secundo* tractat de serie Actorum in causis Beatificationis & Canonizationis secundum praesens Sedis Apostolicae institutum, atque de diligentia, quae examini eorum solet impendi.
191. *Vicesimo tertio* exponit de nonnullis momentis, ad institutum Congregationis Sacrorum Rituum spectantibus, quae ante tempora *Clementis XI* viguerunt. *Sequenti* agitur de solennitate Beatificationis. *Caput vigesimum quintum* proprium est expositioni transitus a Beatificatione ad Canonizationem.
206. *Capite vigesimo sexto* exponitur de serie Actorum in causis Martyrum, quae sunt introductae post decreta *Urbani VIII*, atque procedunt per viam non-cultus. *Vigesimo octavo* agitur de Autorum opinionibus, quantum attinet ad signa & miracula in Martyrum causis.
229. Id, quod sequitur, *Caput* exponit de ecclesiastica disciplina in miraculorum necessitate pro Martyrum causis. *Caput trigesimum* agit de Sacrae Congregationis Rituum consuetudine, quantum attinet ad miraculorum necessitatem in causis Martyrum.
246. *Trigesimum primum* spectat ad

ad Actorum seriem in causis sive Confessorum, sive Martyrum, quæ introducta fuisse constat post decreta *Urbani VIII*, & quæ procedunt per viam casus excepti. *Trigesimum secundum* inde Pag. 249.
agit de serie Actorum in causis Confessorum sive Martyrum, introductorum post decreta *Urbani VIII*, & quæ procedunt per viam casus excepti in transitu a Beatificatione æquipollenti ad formalem Canonizationem. *Sequenti* differitur de eadem serie 267.
Actorum. *Trigesimo quarto* instituitur tractatio de Consistoriis, tum privato, tum publico, nec non semipublico, habendis pro absolutione causarum Canonizationis. *Trigesimo quinto* agitur de nonnullis aliis orationibus, quæ fiunt in publicis Consistoriis a Consistorialibus Advocatis. *Trigesimum sextum Caput* fuit inscriptum *de solennitate Canonizationis*. 276.
Trigesimum septimum exponit de Actibus cultus, 308.
qui Servis Dei post Beatificationem defertur. *Trigesimo octavo* agitur de Actibus cultus, qui Beatis post Canonizationem exhibentur. *Trigesimum nonum* edisserit differentias, quæ Beatificationem inter & Canonizationem intercedunt. *Capite quadragesimo* explicatur Sedis Apostolicæ permissio, quæ per 328.
Beatificationem obtinetur. *Quadragesimo primo* nonnulla indicantur momenta de Sedis Apostolicæ definitiva sententia, quæ in Canonizatione profertur. *Quadragesimo secundo* illu- 342.
stratur ecclesiasticum judicium, quod in Beatificatione interponitur, an scilicet id falli possit, & an ad fidem Catholicam pertineat, nec ne. *Quadragesimum tertium* exponit de 374.
ecclesiastico judicio, quod interponitur in Sanctorum Canonizatione, atque disquirit, an illud extra fallendi pericula sit constitutum. In *Capite quadragesimo quarto* objectiones, huic 395.
sententiæ vulgo opponi solitæ, refelluntur. *Capite quadragesimo quinto* disquiritur, an sit de fide, Summum Pontificem 411.
non posse errare in Sanctorum Canonizatione; & an sit de fide, Canonizatum esse Sanctum. Prius Doctores Pontificii ad unum omnes largiuntur; posterius vero inter eosdem adhuc controversiis est implicatum. *Sylvius* certe *Tomo V Controv. Lib. IV Quæst. 2 Art. 14 pag. 338 col. 2* hæc habet: *Ceterum, qua certitudine sit tenendum, Pontificem non posse in Canoni-*

zatione Sanctorum errare, non prorsus liquet. Posterius ta-
men assensu suo corroborare annisi fuerunt *Licciolus* in li-
Pag. 414. bro: *Immunitas ab errore tam speculativo, quam practico, de-
finitionum sanctæ Sedis Apostolicæ*, ac Cardinalis *de Lauræa*
in *Lib. Sent. Tom. III Disput. VI Art. 3*, nec non *Maurus Theo-
log. Tom. II Lib. VII Quæst. 140 num. 17.* Fide divina omni-
no est credendum, eum, qui in fide viva ex legis divinæ
custodia obierit, salvum fore, æternaque fruiturum beati-
tudine. Pontifex olim solitus fuit, ipse adhuc *Leo X*, hæc
præmittere, cum cœlitibus adorandis aliquem esset adscri-
417. pturus: *Antequam ad pronuntiationem veniamus, protesta-
mur publice apud vos præsentes, quod per hunc actum Cano-
nizationis non intendimus aliquid facere, quod sit contra fi-
dem, aut ecclesiam catholicam, sive honorem Dei. Jo. Albertus
Fabricius* in *Bibliographia antiquaria Cap. 8 §. 25* ex hac
protestatione collegit, Romanos Pontifices fuisse confessos,
se in Canonizationibus Sanctorum falli posse. Idem mo-
mentum acrius ursit & confessus fuit *Joannes Launojus* in
Epistolis, Cantabrigiæ editis A. 1689, nominatim in *Ep. 5*,
alibique. Autor Maximus *Launojum* ideo vocat *Romanorum
Pontificem & Sedis Apostolicæ hostem apertissimum*, additque,
Opuscula ejusdem a sacra Indicis Congregatione merito
fuisse proscripta. Ut hoc telum Pontificii scriptores do-
ctoresque evitarent, varias excogitarunt respondendi ratio-
nes. Alii strenue negarunt, historia invita, protestationem
ejusmodi unquam a Pontifice Summo adhibitam fuisse.
Verum ea habetur in *Libro sacrarum Cerimoniarum* Archie-
piscopi Corcyrensis, qui liber tempore *Leonis X* in lu-
cem publicam prodiit. Addimus testem *Petrum Ame-
lium*, in *Ordine Romano* docentem, a *Bonifacio IX* ean-
dem adhibitam fuisse protestationem in Canonizatione san-
406. ctæ *Brigittæ*. Alii finxere, Pontificem olim ad Canoniza-
tiones a Principibus fuisse coactum, ideoque illam protesta-
tionis formulam adhibitam esse. At quis Pontificem cogere
voluisset? Et ubinam de illa coactione exstat exempli vola
vel vestigium? Diffident præterea Doctores Romanæ Eccle-
siæ

ſiæ in hisce duabus quæſtionibus dijudicandis: an Papa falli queat in Canonizatione Sanctorum; an ſit de fide, Canonizatum eſſe re vera in gloria. Poſtquam attulit Noſter in utramque partem tum ſententias Doctorum, tum ſententiarum argumenta, ipſe ſubdidit hæc tandem: *Videtur nobis utraque opinio in ſua probabilitate eſſe relinquenda, usque quo Sedis Apoſtolicæ judicium prodeat.* *Marcum Antonium de Dominis* appellavit *apoſtatam execrabilem*, eo quod hic in libro de *Republica eccleſiaſtica Lib. VII Cap. 5 num. 58* ita ſcripſerat: *Eos Papæ canonizant, hoc eſt, ferme deificant, quos ambitio Romana, quos avaritia, Deificandos ſuadet. Quantam vero vim pecuniæ Canonizatio requirat, novit curia Romana, ita, ut jam non niſi magni Principes aut amplæ Civitates (novit hoc nuper Mediolanum) ſumtus promoveant.* Impenſas illas eſſe graviſſimas, Maximus Autor haud inficiatur; at eas neceſſitatibus rei publicæ ſacræ Romanæ propulſandis eſſe neceſſarias & accommodatas putat. Affert deinde locum *Pariſii de Graſſis*, olim Cerimoniarum Summi Pontificis Magiſtri, ex *Diariis manuſcriptis*, in quibus hic egerit de Canonizatione S. *Franciſci de Paula*, teſtati, ſe *Leoni X* Papæ, interroganti, cur tantæ fierent in Canonizationibus expenſæ, ita reſpondiſſe: *hanc expenſam ſic amplam ideo ab Eccleſia, ſive a Sede Apoſtolica, & a Pontificibus, non ſolum tolerari, ſed etiam quodammodo præcipi, ut ex ea quaſi impoſſibili, vel ſaltem dura, abſterreantur Principes & populi ad petendum, hujusmodi Canonizationes fieri.* An *Pariſius* genuinum conſilii ſcopum attigerit ex toto, videtur eſſe ambigendum. Examinationi miraculorum tempus eſt impendendum, virisque, ea expendentibus, conferenda ſunt honoraria. Expenſis moderandis Pontifices Romanos ſtuduiſſe, Noſter indicat, ſpem ſuggerens, poſſe nonnullas, ſi eas pro ſuperfluis habiturus ſit Pontifex Romanus, inde reſecari. *Hadrianus* VI, ut adſcriberet cœlitibus *Antoninum* & *Bennonem*, expenſas exegit nullas, easque fieri vetuit, teſte *Blaſio Ortizio*, Canonico Toletano, *Tom. VII Act. Sanct. Bolland. Maj. pag. 555.* Autor

Pag. 418.

421.

422.

423.

tor Summus *pag. 416* arbitratur, a præſentia Spiritus ſancti ſummum Pontificem in negotio Canonizationis dirigi, *reductive ad fidem pertinente, atque univerſam Eccleſiam reſpiciente.* Ipſe vero *pag. 424 ſeq.* enumerat ordinem judicialem, in cauſis Beatificationis & Canonizationis ſtatutum, ad veritatem rerum eruendam aptiorem, atque expenſas in eum faciendas. Ii, qui nomine urbis, familiæ, Capituli, deſiderant, ut civis ſuus quidam cœlitibus adſcribatur, vo-
Pag. 426. cantur *poſtulatores.* Hiſce ſumtus ſuppeditant, qui rebus ſuis eos præeſſe voluerunt. Procuratorum, Advocatorum, & Notariorum, laboribus æſtimatio fuit Romæ dudum præſcripta. In *Alexandri VII taxa*, quæ Appendicis loco hic acceſſit, decernitur accurate, quid excuſori, quid Fidei Subpromotori, pro ſua reviſione & ſubſcriptione, quid correctoribus pro correctione ſua, ſit ſolvendum. Hujus ta-
427. xæ viget in hunc diem uſus & conſuetudo. Potuit Maximus Autor hæc eo accuratius exponere, quo diligentiori ratione ipſe olim munus *Promotoris fidei* geſſit. Hoc olim conjunctum erat cum munere Advocati fiſcalis. At *Clemens XI* A. 1708 utrumque munus voluit eſſe disjunctiſſimum. Fidei Subpromotor peculiaribus ſuis gaudet emolumentis, quæ ipſi a Poſtulatoribus ſolvuntur, nempe ſtipendium decem Ducatorum pro *Proceſſu* quolibet forenſi, qui ab eodem ſubſtituto eſt examinandus, ſecundum *Urbani VIII* decreta *pag. 62*, ac recentiorem *Innocentii XI* expoſitio-
430. nem. Subjungit idem nonnihil de Propinis, ſeu Sportulis, quæ olim ſolvebantur ab eis, qui ordinibus cœlitum aliquem adſcribendum curabant, decretisque Romanorum Pontificum ſunt ſublatæ, nominatim ab *Innocentio XI* & *Alexandro VIII.* Manſere tamen ſportulæ ſolvendæ Secretario ac Fidei Promotori. Singulis ſolvuntur aurei centum; Fidei vero Subpromotori 15. Hodie itaque Papæ, Cardinalibus, & Conſultoribus, nil datur a Poſtulatoribus, niſi tabula picta, ima-
432. ginem Beati, qui cœlitibus inſeritur, repræſentans. Conſecratio illa celebratur in Baſilica Vaticana. Poſtulatorum olim erat, ante Decretum *Alexandri VII* ſupellectilia compara-

parare, ac dono dare Canonicis Basilicæ illius Æditius. Sed Pag. 433.
ex ejusdem decreto solvendi sunt aurei quingenti in Beatificatione, & aurei mille in Canonizatione, ut ædis sacræ supellectilia, quotidiano cultui impendenda, inde comparentur. Oratori, qui virtutes ac miracula canonizandi in Consistorio prædicat, persolvendum est honorarium aureorum decem a curia criminali gubernatoris Romæ. Advoca- 435.
to consistoriali peroranti dandæ sunt a Postulatoribus centusses centum. Strenæ etiam persolvuntur cerimoniarum Magistris. Præterea consuetudo invaluit dandi novam vestem Officialibus nonnullis & familiaribus Papæ, ut consecrationis solennitas appareat angustior. Nostrum non est, repetere apparatum Basilicæ Vaticanæ ac pretiosarum vestium Pontificalium, in consecrationis solennitate adhiberi solitarum. Hæc enim apud Summum Autorem sunt legenda. 437 seq.
Ipse exponit deinceps statutas expensas, a quocunque Postulatore solvendas ad æs alienum dissolvendum, quod fuit contractum in parandis Basilicæ Principis Apostolorum splendidis aulæis. *Parisius de Grassis* retulit, se legisse in libris 440.
Rabioli & *Augustini Patritii*, Magistrorum Cerimoniarum, 443.
erogatos fuisse in consecrationem *Bonaventuræ* ducatos auri 27000; in libris vero ejusdem *Augustini* & *Joannis Burchardi*, in consecrationem *Leopoldi* impensos fuisse ducacatos 25000. *Dominicus Cappellus* ad calcem *Actorum Canonizationis S. Francisci de Sales* memorat expensas centussium monetæ Romanæ 31903. Hodie sumtus, Canonizationi insumendi, complectuntur summam centussium circiter 14000. *Capite* tandem *ultimo* differuit Summus Autor de quibusdam cautionibus necessariis ad custodiam & erogationem pecuniarum, ex pia fidelium largitate collectarum, pro causis Beatificationis & Canonizationis, atque de quæstionibus nonnullis, ad materiam eandem spectantibus atque referendis. *Appendix*, Operi subjuncta, exhibet monumenta memoratu satis digna. Principatum tenet *Relatio* 457.
facta in Consistorio secreto coram Urbano Papa VIII a Francisco Maria, Episcopo Ostiensi, Cardinali a Monte, die 13 Januarii

nuarii A. 1625 super vita, sanctitate, actis Canonizationis & miraculis Beatæ Elisabethæ, Lusitanorum Reginæ. Secundo loco apparent publica Instrumenta solennium Beatificationum S. *Rosæ Limanæ* & S. *Turribii.* Tertio loco sese offert *Beatificatio servæ Dei Catharinæ de Ricciis*, Virginis votivæ, Dominicanæ. Quarto legitur *Breve Beatificationis Martyrum Gorcomiensium*, A. 1675 d. 14 Nov. perscriptum. Quinto loco exhibentur *Compendia vitæ, virtutum, & miraculorum, nec non Actorum in causis Canonizationis Beatorum Pii V, Andreæ Avellini, Felicis a Cantalicio, & Catharinæ de Bononia*, ex mandato *Clementis XI*, composita ab Eminentiss. Autore, tunc Fidei Promotore, ægrotante *Inghiramio*, Secretario Congregationis sacrorum rituum. Sexto occurrunt *Responsiones Præsulum a secretis Brevium ad Principes latæ in publicis Consistoriis: nomine scilicet Clementis VIII in Canonizatione S. Hyacinthi, nomine Sixti V in Canonizatione S. Didaci, & nomine Gregorii XV in Canonizatione S. Teresiæ.* Septimo sese offerunt *Summorum Pontificum Allocutiones, habitæ in semipublicis Consistoriis, Pauli videlicet Papæ V, cum agebatur de canonizanda Beata Francisca Romana, & Urbani Papæ VIII, cum de canonizando B. Andrea Corsino.* Octavo suppeditantur loco *Suffragia, in semipublicis Consistoriis lata a venerabili viro Cardinali Bellarmino tempore Clementis VIII & tempore Pauli V, cum agebatur de Canonizatione, Raymundi, & S. Franciscæ Romanæ.* Accedunt *Suffragia, in semipublicis Consistoriis ab Autore lata, non tanquam Fidei Promotore, sed ut Archiepiscopo Theodosiæ, dum tempore Benedicti XIII pertractabantur Canonizationes Sanctorum Peregrini Laziosi, Aloysii Gonzagæ, Stanislai Kostkæ, Jacobi de Marchia, Joannis a Cruce, Agnetis Politianæ, Francisci Solani, Alphonsi Turribii.* Nono loco exhibentur *Responsiones, in solenni Canonizatione datæ a Præsulibus Secretariis Brevium ad Principes Postulatorum petitionibus nomine summorum Pontificum, hoc est, pro Clemente VIII in Canonizatione S. Raymundi, pro Sixto V in Canonizatione S. Didaci, & pro Benedicto XIII in Canoniza-*

Pag. 477. 515. 518. 553. 557. 561.

nizationibus Beatorum ab eo factis. Accedit *brevis relatio cerimoniarum, quæ habitæ fuerunt in Canonizatione S. Beatorum Isidori, Ignatii, Francisci Xaverii, Teresiæ, & Philippi Nerii, dum in Sanctorum album a Gregorio XV relati sunt A. 1622.* Accedunt determinationes mercedis duæ. Primo loco occurrit *Taxatio mercedis Procuratorum & Advocatorum*, A. 1678 promulgata; secundo legitur *Taxatio pro mercede scripturarum excusoris, nec non fidei Subpromotoris pro earum revisione, correctorumque pro correctione*, A. 1661 d. 19 Julii a Pontifice decreta. Liceat nobis, in exitu positis, hoc addere, quod nostris haud adeo perspicuum est, scilicet Pontifices Romanos usque ad *Leonis X* ætatem solenniter publiceque ante Canonizationem significasse: *Protestamur publice, quod non intendimus aliquid facere, quod sit contra fidem*, ipsos vero bullatis literis, quibus Beatificatio vel Canonizatio peragitur, dudum subjicere hanc formulam: *non obstantibus Constitutionibus Apostolicis ac Decretis, de & super non-cultu editis, ceterisque contrariis quibuscunque.* Revocamus nobis merito in memoriam *Sessionem 13 Concilii Constantiensis*, qua Christi instituto, Apostolica constitutio & consuetudo, ac primæ Ecclesiæ modus agendi, eadem fere formula abrogatur. De reliquo avemus videre *novum Codicem Canonizationum*, quem a sese conscriptum adornatumque fuisse, Summus Pontifex *pag. 357* videtur significasse. Vix suppetunt nobis vires ad verba utcunque invenienda, quibus diligentiam adamantinam, notitiam antiquitatum Christianarum vastissimam, Theologiæ scholasticæ ac liturgicæ peritiam inusitatam, quam Summus Pontifex in hoc Opere elaborando posuit, jure suo meritoque prædicemus. Prospicimus jam auream illam ætatem, quam Summus hic Maximusque rei literariæ & eruditionis pulcherrimæ stator & fautor orbi erudito est infusurus, atque largissime cum omnibus bonis communicaturus. Quæ spes plurimos adeo alit, obfirmatque, ut ipsi honores novos nos quoque congratulemur.

Pag. 589.

513.

DISCOURS HISTORIQUES, CRITIQUES, Theologiques, & Moraux, fur les evenemens les plus memorables du Vieux & du Nouveau Teftament, &c.

hoc eft,

EXPOSITIONES HISTORICÆ, CRITICÆ, theologicæ, & morales, quibus illuftrantur facta memoratu digniffima, quæ recenfentur in Veteri ac Novo Teftamento; Autore SAURINO, Ecclefiaftâ Hagenfi Comitum. Tomus I, in Genefin.

Amftelodami, apud Henricum du Sauzet, 1720, 8 maj. Alph. 1 plag. 14.

Qui in libros facri Codicis adornare folent Commentationes, plerumque fui magis, quam lectoris, habent rationem. Aut enim ipfi eruditionem, linguis prifci orbis infumtam, exponunt, qua lectorum nemo recte uti poteft, nifi qui eundem gradum doctrinæ confcendit; aut plebeculam artibus homileticis, variisque collectaneorum indigeftorum fragmentis, pafcunt. Rarum eft genus Commentatorum, quod & veritatis, & elegantioris elaborationis, & utilitatis omnigenæ, munimenta & ornamenta in ufum traducit. Præclara enim mentis excultæ decora in unum nifi confluant complexum, notitia fcilicet præfidiorum exegeticorum folidiorum exercitata, eloquentiæ fubactæ ufus, theologia fatis firma ac diffufa, philofophicus apparatus, & nativus facilisque dicenda recte diftribuendi modus, nihil a Commentatore fperandum eft, legentibus audientibusve falutare. Gratulamur orbi Chriftiano *Expofitiones* hafce, quas *Saurinus*, folidiffimus & eloquentiffimus ille quondam Orator, concinnare cœpit, atque ad mortem *Sauli* usque perduxit, quas Rev. *Roques*, Paftor Ecclefiæ Gallicæ Bafileenfis meritiffimus, continuavit inde a *Tomo V*, fumtus ferente Nobiliffimo *Petro de Hondt*; & quas tandem a fine *Tomi VIII* adoptavit Celeberrimus quondam *C. S. de Beaufobre*, Minifter Ecclefiæ Gallicæ Berolinenfis, qui coronidem huic Operi impofuit admodum for-

fortunato eventu. In hisce enim nec ſoliditas eloquentiæ, nec ordo perſpicuitati, nec doctrinæ varietas uſibus lectoris cujuscunque, officit. Certant hic invicem nitor cogitandi, eloquendi, componendi, formis publicis deſcribendi, chartæ, & variorum ornatuum, ſumtu haud mediocri huc convectus. Conſonant ſic apte omnia, ut Opus conſimile nondum licuerit nobis evolviſſe. Una harum Expoſitionum editio formam præfert, cui *octava majoris* eſt nomen, & hæc *Tomis undecim* conſtat. Altera editio maximam exhibet formam, quam vocant *in folio*. Et hæc quidem *VI Voluminibus* conſtat, impreſſa chartæ haud unius, ſed quadruplicis, generis, nempe *medianæ*, *regalis*, *ſuperregalis*, ac *imperialis*. Editioni priori paſſim figuræ æri inciſæ conciliant decus haud parvi æſtimandum. Editio autem poſterior explendeſcit penitus magnificis picturis, æri inciſis, deſignatisque ab excellentiſſimorum virorum, *Hoetſ*, *Houbrakeni*, & *Picarti*, artificioſo conatu. Effluxere jam plus quam quadraginta anni, cum labor tabulis æneis hisce recte incidendis & affabrefaciendis cœpit inſumi. Ne quid dicamus de inſignibus præſtantiſſimisque ornamentis atque figuris, quibus editio poſterior effulget eis in locis, quibus inchoatur vel finitur *Caput* quoddam. Ornatus illos, oculorum delicias, Galli vocant *Vignettes*, *lettres griſes*, & *culs de lampe*. Latini illos ignorarunt. Conabimur itaque novis uti vocabulis, & ornatus illos appellabimus *encarpos limbolarios*, *literas figuris minusculis intextas*, & *ornamenta in cochleæ morem turbinata*. Abs re haud fuerit, breviſſimam hic dare editionis poſterioris delineationem. *Volumen primum* complectitur *paginas 558*, ſine Præfatione, Dedicationis formula, argumentorum ſynopſi, complexu probationum atque allegationum. Exorditur ab ipſa omnium rerum creatione, & deſinit in morte *Moſis*, conſtans 70 Tabulis, quæ exhibent figuras in ære inſculptas. Eadem leguntur in *Tomo I & II* editionis prioris. *Volumen ſecundum* editionis majoris continet *paginas 516*, ſine Præfatione, reliquoque adjecto apparatu. Initia ibi fiunt a tranſitu

Iſraelitarum per Jordanem. Opus ipſum definit in adventu *Sauli* ad *Pythiam* Endoream. Paſcunt hic oculos *Tabulæ* figuris obſitæ 38. *Volumen III* conſtat *paginis 522*, atque concluditur hiſtoria *Manaſſis* in captivitatem abducti. Nitore ſeſe commendant figurarum in æs inciſarum *Tabulæ* 17. *Volumine IV* comprehenduntur *paginæ 628* & 16 *Tabulæ*, quibus offeruntur figuræ venuſtiſſimi artificii, in æs inciſæ. Extrema pertinent ad crudelitatem, a Syris in ſeptem fratres Maccabæos expromtam. *Volumen V* complectitur *paginas 340*, & *32 figurarum Tabulas*. *Volumini VI* eſt initium a Samaritano, Judæo opem ferente, ac exitus in viſione ſeptem candelabrorum. *Volumina* hæc poſtrema, *V* & *VI*, eandem continent rei ſacræ materiem, quæ *Tomis IX*, *X*, & *XI*, editioni priori propriis, habetur. Hiſce ad univerſum Opus iſagoges loco præmiſſis, ad *Tomum primum* propius intuendum nos accingemus, poſteaquam monuerimus, editionem formæ minoris præferre eas figuras nitide excuſas, quæ ad expoſitiones intelligendas aliquid afferunt adjumenti, eamque eſſe emendatiorem, & allegationes dare ad ſingulas paginas. *Saurinus* ſibi propoſuerat, integrum Opus *tribus* pertractare *Partibus*, quarum *duabus* comprehenderetur Vetus Inſtrumentum, *tertia* vero Novum. *Tomum primum* Auguſtiſſimo Britanniæ Magnæ Regi pulcherrimum præſtantiſſimumque in modum fuiſſe ab *H. A. van der Marck* ſacratum, indicare oportet. Figuræ ut æri inciderentur, Dominus *de Leur*, *H. A. van der Marck* immenſis ſumtibus, effecit. In hiſce exponendis deſudavit *Saurinus* primum, *Marckii* impulſu. Deinde vero vidit ipſe, ſeſe haud rectius reipublicæ Chriſtianæ conſulturum, quam ſi longiores elaboraret expoſitiones, quibus ſimul figuris lux & vita conciliaretur. Pietas ubique inculcatur, & amœniſſimo vultu commendabilis offertur. Is vero Autori ſcopus præluxit palmarius, ut ſummorum virorum hominumque moratiorum perſonis, quibus ob negotia, quibus quotidie diſtringuntur, innumerabilia tantum temporis haud ſuppetit, ut expoſitionibus meditationibusque ſacris, ſacro Codici impendendis, multum vacare

care queant, præcipue vero, ut eis infundat cognitionem quæstionum, in republica literaria sacra agitari solitarum, qui, quid statuerint homines famosi doctique, percupiunt nosse. Proposuit *Saurinus* opiniones *Bocharti*, *Seldeni*, *Grotii*, & Scriptorum, quibus nomen est celebre & magnum. Derivavit ex antiquitatibus profanis, quicquid potest aliquid ad illustranda facta, in literis divinioribus exposita, conferre. Præsidiis logicis ubique sese præmunivit Autor, examinans, non repetens, aliorum sententias. In erroribus aliorum carpendis, vel mendis acrius notandis, ne molestę ipse esset sedulus, prohibuere pietas & morum honestior cultura. Fontes ipsos inspexit, testimonia examinavit, fideliterque studuit indicare. Rabbinorum commenta subinde refellit. Patrum Ecclesiæ opiniones, rei Christianæ noxias, detexit & evertit. Ubi haud invenit, quod pro certo habere posset, nil definivit, ignorantiæ suæ confitendæ, quam audaciæ seu temeritatis in sentiendo cujusdam, studiosior. Proinde sæpius judicium suum suspendit, & quæstionis decisionem in medio reliquit. Obscuritas illa, quæ nonnullis sacri Codicis inest locis, adeo haud destruit veritatem inspirationis divinæ, ut potius scopum illius confirmet. Quæstiones illas, de quibus concertant societates Christianæ, opera data prætermisit Autor. E numero Protestantium esse ipsum, solus translationis Biblicæ, quam sequitur, & quam barbarismis scatere haud negat, usus reddit manifestum. Nec tamen eapropter ab ea abstinuit subinde emendanda. Omittimus reliqua, quæ in Præfatione significantur. *Expositiones 42 Tomo* hoc *primo* continentur, eæque singulæ ita fuerunt conscriptæ, ut studium pietatis, affectatio veritatis, ardor moderationis, ac judicii in obscurioribus suppressio, faciant paginam utramque, immo omnem. Perspicuo verborum flumine omnia decurrunt. Ordo emicat ubique tam nativus, scopoque tam accommodatus, ut lector retineatur & figatur, haud saucietur, nec somno obruatur. *Expositio prima de Creatione hujus universi* est inscripta. An Deus materiam creaverit die primo, an ante eum, *Moses* declarare omisit. Quare Autor hic

Pag. 2. nihil definivit. De natura lucis primigeniæ sententias aliorum recenset, ipse nulli addictus, in *Mose* acquiescens. Per expansum רָקִיעַ designari credit fluidum illud, ex æthere & aere mixtum, in quo corpora mundi majora mo-
4. ventur, ratus, Alexandrinos interpretes Græcos fuisse memores systematis philosophici, in quo cœlum existimaba-
5. tur corpus solidum. De aquis supracœlestibus nihil certi affert, incertus, an ex diluvii tempore fuerint exhaustæ. An in verbis: *Deus dixit*, lateat operatio filii Dei; an spi-
11. ritus, super aqua motus, sit Spiritus sanctus, vel Messiæ; quonam die angeli fuerint conditi, eas quæstiones haud ex-
12. solvit, haud decidit. Id vero docet, mundum haud exstitisse ab æterno, creatorem rebus creatis singulis esse anteponendum, idololatriam vero ac irreligionem esse duo
18. monstra. *Expositio secunda* versatur in doctrina *de hominis creatione, ac in hortum præstantissimum deductione.* Formulam: *Faciamus hominem ad imaginem nostram in similitudine nostra*, de Deo trino explicat, & imaginem Dei, homini inditam, nec in corporis pulchritudine, nec in dominatu, sed in dotibus mentis, resedisse, ostendit. Situm Paradisi terrestris, sententiis implicatum, a sese definiri posse, abnuit, ratus, faciem telluris priscæ inundatione
25. *Noachica* funestissima periisse. Tartarum, in quo cacodæmones nunc hærent, de aeris regione exponit. Diabolum obsedisse corpus serpentis, atque per hoc locutum fuisse
33. cum *Eva*, existimat. Desperat de solutione quæstionis, quæ occupata est in prohibitionis de arbore cognitionis boni & mali ratione & momentis. Qui credunt, usum arboris illis fuisse prorsus indifferentem, ii rationem illam frustra exquirunt. Si vero largiare, rebus creatis usus præstitutos esse finitos, res ipsa est in expedito. Ei enim, qui indolem ignis ignorat, merito dissuadetur ac interdicitur contactus flammæ, licet ignis alioqui hominibus sit salutaris, nec homines eo possint carere. Qui credunt, rationem *objectivam* in hoc interdicto haud latere, ii proxime absunt a sententia cacodæmonis, qui inspirabat *Evæ* eam opinio-

nem,

nem, quæ dictitat, Deum bonis & adiaphoris haud prohibere homines posse. Attentione dignam credidit *Saurinus* sententiam *Th. Tenisoni*, Archiepiscopi Cantelburgensis, qui sibi persuaserat, *Evam* sæpius angelos benignos conspexisse, sub imagine serpentum volantium repræsentatos; satanam vero eandem induisse figuram, ideoque aptum exstitisse ad *Evam* a cultu Dei debito abducendam. De dominatu hominis primi, extra peccati labem positi, in terram omnem diffuso, exposuit *Psalmum octavum*. In Protevangelio *Maimonidem* sublimius quid vidisse, ipsosque Targumistas, *Jonathanem*, & Hierosolymitanum, animadvertisse semen mulieris seu Messiam, ipse ostendit, atque illud egregie exposuit. *Calcare* enim *serpentis caput* est idem ac *excutere jugum tyrannidis*, teste *Polyæno Strateg. Lib II Cap. 3 §. 15.* Triumphavit certe Jesus de diabolo, *Col. II, 15.* Per ironiam explicat verba: *Adamus factus est ut unus ex nobis, Gen. III, 22. Evam, Caino* nato, credidit, exclamasse: *Acquisivi virum a Jehova.* Ne existimaret *Cainus*, jus primogenituræ suum in *Abelem* translatum iri, putavit, Deum ita dixisse *Gen. IV, 7*: הֲלֹא אִם תֵּיטִיב, שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב, לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ ? וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ, וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ, *nonne, si bene egeris, principatus* (jus primogenituræ) *stat immobilis? Sin vero minus recte feceris, nonne tunc ad ostium peccati & pœna, ex eo profluentis, expositus cubas? Immo erga te desiderium ejus* (Abelis) *propendebit, & tu dominaberis ipsi.* Quæ expositio utique rationibus grammaticis respondet. Quando autem *Cainum* credidit dixisse: *Peccatum meum majus est, quam ut remittatur*, nobis videtur a janua aberrasse. Solet enim vox פָּנִים omitti juxta vocem נשׂא. Unde sensus emergit hic: גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא, *magna est iniquitas mea, & tanta, ut illa impediat, quo minus audeam faciem allevare.* Ea, quæ *Saurinus* de *Henocki* integritate, ejusque in cœlum evectione mirifica, attulit, sunt sane præstabilia, & olent lucernam. *Judam* e libro, *Prophetia Enochi*, decerpsisse vera, arbitratur, cui alioqui fabularum satis inest. *Dæmonum incuborum*

Pag. 39. 41. 47. 50. 54. 58. 61. 66. 67.

rum fabulam Autor decerptam putavit ex eo commento, quo veteres credidere, angelos Dei rem habuisse cum filia-
Pag. 76. bus hominum pulchrioribus, quæ interpretatio ex loco *Gen.*
86 seq. *VI, 1,* minus dextre intellecto fuit enata. De forma arcæ seu navis *Noachicæ* affert haud tralatitia, ut Deistis offendicula, quibus ipsi se intricare solent, demat, licet fateatur, significatum *cubiti Noachici* esse perquam incertum.
95. Diluvium fuisse universale, demonstrat luculente. Per *fontes abyssi magnæ* credit designari vastos & innumerabiles lacus subterraneos. Per *fenestras cœli* intelligit nubes densiores, e quibus pluviæ demittuntur. Ut quæstionem solvat, an aqua telluris & aer suffecerint inducendo diluvio universali, difficultates & objectiones sollicite recenset, præcipue eas, quæ universalitati inundationis *Noachicæ* solent opponi.
106. Inprimis ad abyssos subterraneas sese recipit, ut ingruentes objectionum procellas sustineat & repellat. Hypothesin co-
110. meticam ab ipso intermitti, miramur. Per *spiritus in carcere*, quorum fit mentio *1 Pet. III, 19,* intelligit *mentes vinculis idololatriæ irretitas*, ne cogatur illos, quos feralis diluvii unda perdidit, exitio æterno pronuntiare subjectos.
117. De eisdem putat *Petrum* disseruisse *1 Pet. IV, 6.* Armeniam a *Mose* existimat dici *Ararat*, *montesque Ararat* exponit per *Gordienos.* Mallemus quidem intelligere *Aradum* insulam, ejusque montes, haud procul Tripoli Syriæ. *Ararat* enim & *Aradus* commode consonant. Montes insulæ
120. *Strabo* descripsit. At nostrum est, ad alia progredi. De corvo, quem emisit *Moses*, monuit adversus *Ludovicum Cappellum*, necesse haud esse, ut credamus, Alexandrinos interpretes adhibuisse manuscriptum Ebraicum a Codicibus nostris diversum. Id utique est certum, in Codicibus nostris non legi, *corvum exiisse & rediisse.* In arcam ipse omnino haud rediit, siquidem יָצָא יָצוֹא עַד־יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ, *exiit excundo & redeundo usque ad exsiccationem aquæ a superficie telluris.* Non dicitur ibi: וָשׁוֹב, *rediit.* Sed ipse tempus trivit abeundo & redeundo, donec tellus passim esset exsiccata & aquis liberata. Haud apparet ratio,

tio, cur ea tempestate corvus reverterit. Arcam cœlestem Autor credidit divinitus datam fuisse instar *signi*, ad arbitrium referendi, ipsumque dudum in cœlo apparuisse ante *Noachum*. Exponit deinde numos duos, unum Apameensium, alterum Magnetum, quibus memoria diluvii fuisse conservata videtur. Ante confusionem linguarum homines eadem lingua usos, fatetur. An autem eadem illa lingua fuerit Ebraica, quæstio est, quam eruditi controversiis implicarunt magis, quam expedivere. Ipsam præferre signa antiquitatis summa, Autor ostendit, ratus, linguam Ebraicam in familia *Eberi* conservatam fingi potius, quam demonstrari. Hebraica lingua indubie est ipsa Cananæa ac Phœnicia, siquidem *Labanus* & Chaldæi usi fuerunt sermone, qui paululum ab Ebraico recedit. Cum vero *Abrahamus* etiam in Chaldæa & Haran, veluti in natali & patrio solo, commoratus fuerit, ipsum Aramæo olim usum fuisse sermone, probabilissime argumentatur idem. Lingua Ebræa omnino vocatur lingua Cananæa *Es. XIX, 18*. Ven. *Tenisonus* suspicatus fuit turris Babel, ejusque construendæ, scopum exstitisse idololatriam, conditoribus cultum Solis amplificaturis. Mesopotamiam, quam memorat *Stephanus Act. VII, 2*, in Chaldæa locat. Haranum urbem pro *Carris* habet, ubi *Crassus* a Parthis fuit devictus. De primitiis cultus, quo Sol fuit affectus, intexit haud contemnenda. *Chamanim* quid fuerint, est prorsus incertum. Eundem significatum affingendum voci Kemarim, arbitratur Autor. Undenam *Abrahamus* dictus fuerit *Ebraus*, definire haud audet. De *Melchisedeco* commentatur ample & copiose, in eo indubie falsus, quod *Adamum* credidit *Luc. III, 38*, filium Dei appellatum, siquidem Jesu ibi illa appellatio fuit imposita. De siclis & vetustissima re Ebræorum numaria egregie exposuit. Luctam *Jacobi* cum Angelo ad visionem haud obscure refert. *Josephi* historiam cura solidiori evolvit, & satis late explicavit. Vaticinium *Jacobi* de Silo egregie vindicat contra dissentientes, & caussam Messiæ recte defendit. Si quem stili elegantia, com-

Pag. 129. — 141 seq. — 146. — 150. — 162. — 166. — 173. — 188 seq. — 335 seq. — 533 seq.

positionis præstantia, rerum selectus, & ars critica, sobrie adhibita, delectant, moderationi theologicæ juncta, eum oportet ad rivos hosce, clare fluentes, accedere, ibique sitim suam restinguere. De nitore chartæ & accuratione usquequaque in usum translata, non est, quod multa moneamus, siquidem nil eorum omissum fuit, quo Lector possit institui, demulceri, atque retineri.

DE GNOMONE MERIDIANO BONONIENSI ad Divi Petronii, deque Observationibus Astronomicis, eo instrumento ab ejus constructione ad hoc tempus peractis; Autore EUSTACHIO MANFREDIO, Bononiensis Gymnasii ac Scientiarum Instituti Astronomo.

Bononiæ, ex typographia Lælii a Vulpe, 1736, 4.

Alph. 2 plag 4, Tabb. æn. 2.

Fieri non potest, quin divinæ astrorum scientiæ cultores maxime sibi devinxerit Celeberrimus *Manfredius*, quod locupletissimi hujus Observationum exquisitarum thesauri copiam ipsis usumque fecit. Quantam vero jacturam tanti Viri morte, quæ non ita pridem contigit, Respublica literaria fecerit, facile persentiscent nobiscum omnes, quibus de meritis ejus, & summa præcipue in observando dexteritate diligentiaque, constat. Fortunæ profecto tribuendum, quod numeris suis absolutum Opus fuerit paulo ante Cel. Viri obitum, a nemine alio ita perficiendum, cum plurima, eo spectantia, vel memoria solum tenuerit, vel in schedis nullo ordine disposita habuerit. Tardiuscule quidem ad nos pervenisse Volumen præstantissimum dolemus; ne tamen officio nostro deesse videamur, de eo adeo non dicemus negligenter, ut universam ejus rationem breviter quidem, sed, qua possumus, perspicuitate, simus expostituri. Ante igitur, quam ipsa Observationum series exhibetur, Discursus aliquis præliminaris comparet, Astronomicis disquisitionibus refertissimus, & *Capitibus XXIV* distinctus.

Quæ-

Quæ autem ibi continentur, ad hæc tria fere capita summa redeunt, ut de Gnomonis ad Ædem D. *Petronii* fabrica atque usu, nec non de multiplici ejus correctione ac restitutione, deinceps autem de magna utilitate, quæ in rem Astronomicam ex observationibus hoc organo habitis redundavit, aut ex postea habendis redundabit, agatur. Et facile quisquam sibi persuaserit, vix ullum dari aliud observationibus præcipue solaribus, quæ totius Astronomiæ reliquæ basis atque fundamenta sunt, accommodatius. Descriptione autem celebratissimæ hujus Meridianæ & Gnomonis, æterni sane cedroque digni operis, facile supersedere possumus, cum eam justo Opusculo complexus sit ipse ejus artifex, *Jo. Dominicus Cassinus*, Astronomorum sui temporis facile princeps. Prodiit illud Italico idiomate scriptum, & Appendice auctum *Guilielmini*, Bononiæ A. 1695, de eoque relatum legitur in *Actis* nostris *A. 1696 Mens. Febr. pag. 93 seq.* Hac itaque vice indicasse sufficiat, postremum instrumenti examen institutum esse A. 1722 ab ipso *Manfredio*, ubi tamen ingenue fatetur, se ad quandam circumstantiam animum non satis advertisse; ad quam igitur in secuturis examinibus attendendum erit. Cetera Meridianam in templo ductam cum cœlesti exactissime adhuc congruere deprehendit, quod idem suis experimentis A. 1695 invenerat *Cassinus.* Quibus ita enarratis, in eo est Clarissimus Autor, Lectores ut doceat, quo delectu observationibus utendum, & quatenus ex corrigendæ sint ob instrumenti vitia, ut ab omni errore, quoad fieri potest, sint immunes. In hujusmodi enim observationibus non datur subtilitatis excessus. Jam ad accessiones, quæ ad rem Astronomicam ope hujus Gnominis factæ sunt, exponendas progreditur, dicens primum de refractionibus, quarum mensuras *Tychonicas*, quibus omnes antea Astronomi fidem habuerant, antiquandas, eisque exactiores substituendas esse, cognovit ipse *Cassinus.* Sequitur Eclipticæ obliquitas, cui nimia semper ab Astronomis magnitudo tributa fuerat; eam tamen ope organi hujus primus cognovit *Cassinus* statuendam esse graduum

23, min. 29, & latitudinem geographicam ad D. Petronii 44°, 29′, 22″. Nec minus variationes illæ, utut exiguæ, quibus Eclipticæ obliquitas obnoxia eſt, hoc inſtrumento fuerunt deprehenſæ. Ex tota, quam *Manfredius* ſubjungit, obſervationum ſerie conficere licet, diſtantiam Tropicorum, (hoc eſt, duplum obliquitatis Eclipticæ,) inde ab A. 1656 usque ad 1695 decreviſſe ſcrupulis ſecundis 47, usque ad 1733 vero uno ſcrupulo primo & 12 ſecundis. Quæ diſcrimina tanta eſſe pronuntiat doctiſſimus *Manfredius*, ut, niſi obſervationibus vim inferamus, aut obſervatores omnino oſcitanter egiſſe arbitremur, aliqua diſſidii cauſa in ipſo cœlo ſit agnoſcenda. Ad refractionum enim inconſtantiam in ſolvendis his phænomenis confugere non licet, cum ſtellarum inerrantium altitudines meridianæ, quocunque tempore obſerventur, vix quidquam mutationis ſubeant, ſi a lentiſſimo fixarum motu, vel ab erroribus nuperrime detectis, (de quibus aliqua ſe quoque conſcripſiſſe ait Autor,) diſceſſeris. Ceterum ex conſpectu Obſervationum Solſtitiorum ab A. 1656 usque ad 1734 nec uniformis obliquitatis imminutio, nec tamen conſtans ex vacillatione reſtitutio, apparet, resque omnino eo ſpectare videtur, ut Eclipticæ planum inter oſcillandum ad Æquatoris planum, noſtra ſaltem ætate, accedat. Quod vero notatu maxime dignum, mutatio obliquitatis Eclipticæ etiam cum aliqua latitudinis vel elevationis poli variatione conjuncta eſt. Quam ut vel invitus agnoſceret Noſter, adductus eſt tot & tam diverſarum obſervationum haud fortuito conſenſu; quæ tamen res an aliis quoque Aſtronomis perſuaderi poſſit, in dubium vocat. Quodſi utriusque Tropici acceſſus ad Eclipticam ejusdem eſſet quantitatis, nihil exinde mutationis in altitudinem Æquatoris, & proinde in latitudinem geographicam, redundare poſſet; at vero, ex obſervationibus ſolſtitialibus inter ſe collatis cum non difficulter perſpiciatur, Tropicum Cancri non per idem, ac Tropicum Capricorni, intervallum appropinquare Æquatori, qui tamen Tropicorum intercapedinem

nem bifariam dividere debet, necessum est, distantiam Æquatoris a vertice, hoc est, poli altitudinem, aliquid exinde mutationis, quantumvis exiguæ, pati. Accedit, quod altitudines poli, ex observatione stellarum, quibus cingitur, erutæ, cum iis maxime conspirarint, quæ a solstitiis fuerunt deductæ. Quo autem id minus videatur insolens, notandum, superioris Seculi Astronomos, *Cassinum* inprimis ipsum, eam rem testari, edita Dissertatione A. 1693, ubi, discrimina latitudinis ad duo usque minuta prima interdum assurgere, ponit, quæ tamen secundum observationes Clarissimi *Manfredii* tanta non sunt, & ad tertiam solum minuti primi partem circiter accedunt. Causam vero, leges, & mensuras, hujusce variationis explicare haud aggreditur Vir doctissimus, dum plures, eæque exactissimæ, observationes, eo spectantes, idque in locis diversis, institutæ fuerint. Quibus igitur missis, de Tabulis solaribus exponit, ope harum observationum confectis. Scilicet, post Gnomonis constructionem, mox A. 1660 Tabulas suas solares confecit *Cassinus*, antiquatis prioribus, quas, refractionum legibus nondum recte cognitis, adornaverat. In iis quidem figuram orbitæ solaris ellipticam cum *Keplero* retinuit, sed centrum motuum mediorum cum *Setho Wardo* in altero ellipseos foco collocavit, prout factum quoque est in Tabulis Carolinis *Streetii*, quæ A. 1661 prodierunt. Quanquam vero Tabulis *Cassinianis* cum cœlo satis semper convenerat; ipse tamen Vir magnus successu temporis aliquam eis limam adhuc adhibendam cognovit. Motum igitur Solis medium quarto quovis anno tribus secundis adauxit, inæqualitatem minuti semisse imminuit. Hasce Tabulas, post supremam iis manum impositam, A. 1711 accepit *Manfredius* a *Maraldo*, ex iisque concinnavit notissimas suas Ephemerides. His ita enarratis, in eo est Vir doctissimus, ut distincte exponat, quidnam præsidii a Gnomone in posterum expectari possit, ut summam in Astronomia solari subtilitatem attingere tandem liceat. Inprimis igitur de anni vertentis quantitate definienda luculentissime differit, & æquinoctiorum quampluri-

plurimorum obſervationes ope hujus Gnomonis peractas refert. Quod ſolſtitiorum quoque hanc in rem uſus eſſe poſſit, id recentiorum induſtriæ debetur. Sunt tamen quædam adhuc difficultates ei negotio annexæ, & dantur certitudinis aliqui limites, quos vel perfectiſſimis inſtrumentis transgredi ars ipſa non ſinit. Quod cum ſecum animo reputaret Autor; de nova, eademque certiori, methodo, non tam ſolſtitia, quam longitudines Solis quaſcunque alias, exquiſite definiendi, cogitavit, ut neque refractionum habenda ſit ratio, nec elevatio poli aut hypotheſis aliqua Aſtronomorum, aut fixarum poſitiones, ullusve ex Tabulis Aſtronomicis numerus, præſtrui debeat, nec opus quoque ſit exacta prorſus obliquitatis Eclipticæ cognitione. In pulchram hanc methodum incidit demum A. 1734, ejusque periculum in ſolſtitiis ejusdem anni ſtatim fecit. Niſi fallimur, methodus non differt ab illa, quam in *Commentariis Petropolitanis Tomo IV pag. 25 ſeq.* exhibuit ingenioſus quondam *Mayerus*, quæque ipſi jam A. 1728 ad minimum innotuit; ab eo tamen abſumus longe, ut eapropter plagii poſtulemus Celeberrimum *Manfredium*, quia hoc *Commentariorum* Volumen anno demum 1735 lucem adſpexit, quo tempore methodum ſuam jamjam poſſedit Vir eximius, proprio, quod nulli dubitamus, marte inventam. Quibus ita declaratis, ſermo eſt de motu & loco Apogæi Solis, vel, quod eodem recidit, Aphelii terræ. Motus qua ratione e Solſtitiorum obſervationibus erui debeat, indicatur, ita, ut unius Seculi obſervationes huic rei poſſint ſufficere. Methodos, quibus Aſtronomi utuntur in ipſo Apogæi ſolaris loco inveſtigando, optime deſcripſit, & auxit quoque, *Jac. Caſſinus* in *Commentar. Academ. Pariſ. Anni 1723*; novam tamen hinc deſcribit *Manfredius*, quæ duas ſolum poſuit obſervationes, per illos dies habendas, quibus Sol prope apogæum vel perigæum hæret; quæ quidem loca ob ſolſtitiorum viciniam Aſtronomis hactenus intentata fuerunt, quibus ſemper in uſu erat, Solis longitudines ope declinationum exquirere. Peropportuna autem ſunt, ſi ope ſtellarum per adſcenſiones

rectas

rectas investigentur, stellarumque ipsarum adscensiones ab observationibus solstitiorum constituantur. Ultimo autem loco de solaris orbitæ excentricitate, variisque eam perscrutandi rationibus, de medio Solis motu, ejusque æquationibus vel absque excentricitatis notitia inveniendis, tractatio instituitur. Hanc igitur introductionem luculentissimam ipsa excipit observationum continua series, a Viris diligentissimis inde ab A. 1655 usque ad 1735 summo studio habitarum; de quibus autem, non est, cur copiosius dicamus. Ad ipsas enim Tabulas penitus inspiciendas ablegandus est Lector Astrophilus. Optemus autem, ut, quibus Astronomiam Solarem perficere animus est, quæ planetariæ toti fundamentum struit, Observationes hasce diurna nocturnaque versent manu, & ad usus studeant exoptatissimos convertere.

DE VERO MUNDI SYSTEMATE, TUM physice, tum mechanice, & non per hypothesin, explicatio. Librorum quatuor Synopsis.

Mantuæ, apud hæredem Alb. Pazzoni, 1740, 4.
Plag. 8, cum Tab. æn. 1.

Doctus & ingeniosus Autor, qui observationibus Astronomicis parum tribuit, & rationes Copernicanorum prorsus aspernatur, iis assentiens, quibus veram universi formam non aliunde, quam ex libris sacris, addiscendam esse placet, novam in hac Synopsi exponit physicisque & mechanicis rationibus confirmare mundi theoriam conatur, in ipso majori Opere, quod parat, accuratius persequendam. Summa principiorum ejus hæc est: Res omnes materiales, minimo quidem temporis spatio, at successiva tamen eruptione, ex uno veluti puncto, circumquaque radiatim emersisse e nihilo, adeo, ut altera alteram, & sequens priorem, compulerit, ad occupanda loca, ab eo emanationis puncto magis ac magis dissita; & primum quidem cœlum, seu *materiam empyream*, deinde *aquam*, postremo *terram*, emersisse; cœlum esse primum elasticum, aquam

aquam primum fluidum, terram primum ſolidum; particulas empyreas concipiendas eſſe tanquam ſphærulas ſpiraliter contortas, medullam multo magis attenuatam, hoc eſt, minima empyrea ſecundi generis, atque adeo ipſiſſima minima lucida, complectentes; particulas aqueas formam icoſaedricam, terreas cubicam, habere, vel ſaltem ita intelligi poſſe; ſphærulas empyreas, ubi comprimantur, lucem per infinitas rimas quaquaverſus celerrime evibrare, eandemque, ubi dilatentur, veluti ſpongias, reſorbere; firmamentum ſolidum ex mediis aquis eo modo fabrefactum eſſe, ut & ſupra illud ſatis aquarum remaneret, quo a vi cauſtica ſubſtantiæ empyreæ defenderetur, & in ejus concavo ſpatium pro aere & corporibus in aëre pendulis ſuppeteret; aerem non eſſe unum ex primigeniis elementis, ſed portionem ipſius aquæ, in bullulas ſive folliculos, bullulis vaporoſis longe minores & firmiores, quæ neſcio quid tenuioris glebæ & lucis admixtum habeant, divinitus expanſæ; nec terræ atmoſphæram cum aere illo ad ipſum firmamentum usque pertingente, confundendam eſſe; porro neque ignem noſtrum pro elemento haberi poſſe, cum corporum quorumvis particulæ minimæ, vehementius incitatæ, id totum præſtare aptæ ſint, quod igni tribuamus; lucem ſcintillantem ſtellarum fixarum eſſe ipſam empyrei lucem, quæ, transmiſſis aquis ſupracœleſtibus, ad nos per fixas delabatur; atque adeo fixas omnes corpora eſſe diaphana, a Deo firmamento infixa, quæ forte ex aquarum flore, permixta luce, ad eadem magis conſolidanda, compacta fuerint; Solem ex particulis empyreis, per lationem divini ſpiritus ſuper aquas, hoc eſt, per vehementiſſimam commotionem ſubſtantiæ empyreæ, profundius in aqua demerſis, atque ita poſt factum firmamentum interceptis, coaluiſſe; reliquis vero planetis, eorumque ſatellitibus, materiam præbuiſſe aquam, cum particulis levioribus, de terra abraſis & elevatis, commixtam, & in moles, ſolidas illas quidem, ſed admodum raras, concretam; planetas ſingulos, præter Solem, proprias habere atmoſphæras; Terram autem

tem duplici atmosphæra cingi, invariabili, ad lunam usque extensa, & variabili, ex crassioribus particulis tum simplicium, tum mixtorum, corporum constante; figuram telluris physice sphæricam esse, & ludere operam, qui vel elliptico-acutam, vel elliptico-planam, esse contendunt; montes autem tum exstitisse, cum in mediis terræ visceribus, initio plane solidis, carceres pro diabolis & hominibus damnandis excavarentur; quod primo statim creationis die contigisse, verisimile videri. Jam, si de motibus corporum quæramus, & primo quidem de eo, qui a gravitate originem habet, cum universa natura, si Deus eam non conservare amplius, sed pari ordine, quo condita est, in nihilum redigere vellet, tempore creationi synchrono, adducenda esset ad primum illud, ex quo emersit, punctum, ibidemque tota demum evanescere ac deficere deberet; inde sequi, ut, ex eodem principio defectivo, in punctum commemoratum natura omnis corporea perpetuo connitatur, eadem ratione ac tendentia, qua se ipsam conservare non valens in nihilum tendit; sed, præter hunc defectionis motum, rebus corporeis universis, ex uno puncto & e nihilo exortis, & in idem illud punctum ac nihilum assidue tendentibus, omnino naturalem, alium concipiendum motum esse, in supremam tantum empyrei superficiem divinitus alternatim impressum, atque inde ad inferiora propagatum; ex quo omnes in natura corporea vicissitudines facillime gigni ac demonstrari possint. Et firmamentum quidem circumrotari a substantia empyrea, ipsumque porro aerem in gyrum cogere cœpisse, cum & vi exorti Solis notabiliter propulsum, concentricitatem, quam prius cum tellure habuerat, amisisset, & æquilibrium utriusque hemisphærii circa diametrum eccentricitatis, a dispari numero & magnitudine stellarum fixarum sublatum esset; eademque virtute luminis solaris fieri, ut planetæ superiores tempore conjunctionis altius, hoc est, ad apogæum & aphelium, adscendant, aerique eo loco tenuiori magis resistentes, directi videantur, deinceps vero ad oppositionem usque, versus locum suum naturalem, hoc est,

versus perigæum, iterum descendant, aerique jam minus resistentes, retrogradi appareant; ipsum vero Solem, circa Cancrum, ubi plures exstent insignioresque stellæ, apogæum subire suum, & circa Capricornum, ubi pauciores stellæ & tenuissimus, imo & bifidus, circulus lacteus, perigæum; in reliquis spatiis, juxta dignitatem & numerum stellarum, quas prætercurrit, nunc altiorem incedere, nunc demissiorem, juxta nullius curvæ theoriam. Omissis, ne longi simus, multis aliis, quæ Autor de motu planetarum in latitudinem, de phænomenis & rationibus motuum omnium lunarium, de ventis porro, de æstu maris, de luce zodiacali, de cometis, (quos, perinde ut maculas solares, ex particulis, de globo terraqueo abrasis, coalescere, ac deinceps e Sole projici, opinatur;) omissis igitur, quæ de his rebus Autor, nec non de toto systemate, secundum placita antiquorum Ægyptiorum, Hebræorum, & Patrum, deque duplici Græcorum & Pythagoræorum istius systematis depravatione, & de *Tychonicæ* hypotheseos cum illo convenientia, commemorat; pauca saltem adhuc ex Appendice, de futura mundi conflagratione, & novissimo rerum statu, ad superiora adjicere fas sit. Quibus de rebus Noster ita philosophatur: Vix prolata, inquit, a Deo vindice sententia in reprobos, statim aquæ supracœlestes, amisso æquilibrio, nudabunt non una ex parte superficiem firmamenti convexam; quare illico, vi præpotentis substantiæ empyreæ, totum firmamentum dissolvetur ac colliquabitur; simul autem, disruptis folliculis, quibus aer constat, ita, ut totus in aquam primigeniam, aliaque principia coefficientia, dissolvatur, (cui consimile quidpiam, tempore diluvii Noachici, contigisse putandum est,) irrumpet eadem substantia empyrea circumquaque in orbem terraqueum, qui inde non secus effervescet atque ebulliet, quam globus æreus in ardentem fornacem injectus; porroque penitiora terræ ad centrum usque pervadens, pars ignis empyrei, ibi per voraginem injectos reprobos incredibili & nunquam desitura exustione torquere incipiet. Aquæ autem supracœlestes telluri insternentur, ac, cessante ebullitione, oppletisque omnibus

rimis

rimis & cavernis, late ſuper eam ſtagnabunt. Denique aquis imminebit undique ſubſtantia empyrea, ad immenſam altitudinem extenſa. Quibus ita definitis, ut etiam incolæ univerſi, pro noviſſimo rerum ſtatu, rite diſtribuantur, ſubſtantiam quidem empyream ſanctis angelis & cœlitibus omnibus, aquas pueris, ab originaria labe non expiatis, terram vero, vel potius carcerem ſubterraneum, reprobis, aſſignare Autor non dubitat. Atque hæc eſt ſumma *quatuor Librorum*, quorum *primus* de inquiſitione veri ſyſtematis, *alter* de compoſitione, *tertius* de motu ejusdem ſyſtematis, & *quartus* de conſequentibus motum, inſcribitur, de quibus noſtrum interponere judicium nihil attinet.

ASSEMBLÉE PUBLIQUE DE LA SOCIETÉ ROYALE des Sciences de Montpellier, &c.

hoc eſt,

CONVENTUS PUBLICI SOCIETATIS REGIÆ Scientiarum, quæ Monte peſſulano floret, Obſervationes.

Monte peſſulano, 1737, 4.

Plag. 4.

Antiquiſſima, nec niſi Patavinæ atque Pariſienſi liberalium artium Univerſitatibus ætate cedens, Academia de Peſſulano monte dicta, tantis in artem medicam, quam præ reliquis docet, meritis illuſtris habetur, ut, egregios ingeniorum fœtus fertilem iſthanc matrem peperiſſe, mirari neminem deceat. Non tantum orbi literato *Veſalios*, *Magnolios*, *Niſſolios*, *Aſtrucios*, aliosque doctrina & meritis celebres Viros, ſed & Regibus Galliæ fere ſemper ſalutis cuſtodes & protomedicos, inter quos Illuſtris *Chicoyneau* nunc eminet, dedit; unde propenſa Curiæ Lutetianæ voluntate factum, ut A. 1706 novis ornaretur Societatis Regiæ Scientiarum titulis. Hæc Eruditiſſimorum Virorum concio non indigenas tantum, ſed exteros etiam, admittit, &, ſolennibus Conventibus actis, de omni, ad rem phyſicam ſpectante, materia ſententias confert, Præſide urbis Archiepiſcopo, qui Galliæ Narbonenſis Primas & regni Dux appellatur. Singulis Jovis diebus a ſe-

ſecunda ad quartam horam pomeridianam prælegantur exquiſitiſſimi argumenti Commentationes, ſolennibus autem diebus defunctorum Sociorum laudes celebrantur, & de præmiis recte & cum laude geſtorum disquiritur. Primo menſis Martii ſuperioris anni die, Præſide urbis Epiſcopo, prælecta fuerunt duo defunctorum membrorum Elogia, & quatuor Obſervationes. Recolitur memoria *Guilielmi Niſſolii*, celebris Botanici, cujus nomini etiam plantulam inſcripſit *Tournefortius*, *Niſſoliam* dictam. Multum eidem debet inſtructiſſimus hortus, Monte peſſulano a Rege *Henrico IV* conditus, qui nunc eruditi Viri, *Chicoyneau*, filii, cura, omni plantarum apparatu inſtructiſſimus eſt. Laudatur ſingularis methodus plantas exoticas ſine itinerum laboribus, & ſine impenſis, obtinendi. Nempe, cum A 1709 annonæ caritas Galliam invaderet, ex Oriente magna frumenti vis Maſſiliam adducta fuit. *Niſſolius* paleas & quisquilias ſollicite collegit, & exinde rariſſimas quasque plantas enutrivit. *Guilielmus Rivierius*, Medicus Doctor Montis peſſulani, laudatur ab induſtria hiſtoriam patriæ illuſtrandi; quo accurante, aquæ thermales Balaruccanæ aliæque analyſin paſſæ fuerunt; qui oleum Petræ montis Bagarachi ita perquiſivit, ut oleum ſuccineo ſimile exinde obtineretur; a quo Lamiæ dentes petrefacti, linguæ ſerpentum falſo dicti, declarati fuerunt veris animalibus principiis imprægnati eſſe; qui de cicutæ & frumenti temulenti (Galli *yvraye* vocant,) effectibus commentatus eſt, & vitam Medico & Philoſopho dignam peregit. Pietatis officio defuncti Socii audiverunt Dominum *Guillemines* de curſibus maris mediterranei differentem. Exercet mare mediterraneum proprium aliquem motum a freto Herculis verſus Archipelagum. Hujus cauſas Orator inducit Oceanum, qui per fretum mare mediterraneum ſubintrat. Fluxus ille modificatur litoribus Africæ recta linea protenſæ, reſiſtentibus Syriæ & Caramaniæ litoribus, fluxibusque peculiaribus fretorum inter inſulas Archipelagi, reſpondentibus inter ſe Siciliæ & Africæ promontoriis. Hoc aquarum impetu, qui Cretam Inſulam tangit, dicitur fluxus & refluxus Sinus Adriatici aliorumque medi-

mediterraneorum determinari. Inde examinavit Orator causas in genere fluxus & refluxus Oceani æque ac sinuum in Oceano, secundum systema *Galilai* & regulas motuum *Mariotti*, & supponit, aliquo in loco, scilicet prope Caput bonæ spei, aquas marinas esse sexaginta pedibus altiores reliquis Oceani undis; unde infert, posse aquas singulis secundis quinquaquinta quatuor pedes currendo emetiri, qui impulsus, singulis sex horis repetitus, diversis maris motubus haud difficulter respondeat. Dominus *Chicoyneau*, Professor Botanices horti Regii, & parentis, Archiatri Regii, vices gerens, de motu florum in plantis cicheraceis commentatus est. Hoc nomine exprimit flores semiflosculosos *Tournefortio* dictos, quorum semina non sunt pappus, sed solida. Nam omnes semiflosculosi flores tale quid non præstant; nempe istis omnibus floribus petala medio die collabascunt, ut flos flaccescere videatur, qui vesperi & mane vegetus est & expansus. Aliis floribus medio die sese expandendi virtus est, prout Mesembryanthemis; aliis de nocte id contingit, prout Cereis. Provocatur ad succi motum & circuli leges. Cur enim collabascant flores isti medio die, ratio est transpiratio radiis solaribus aucta. *Gateronius* regulas diæteticas præscribit de vino cum aqua miscendo; neque enim vina pura, nec aquas simplices, prodesse asserit, sed utrinque æquales miscendas esse partes. Provocat ad experimentum thermometricum. Thermometrum, in liquore, cujus dimidia pars sit aqua, dimidia spiritus vini, immersum, majorem caloris gradum denotat, quam si sit spiritui vini toti puro immersum. Inde concludit, potum nostrum non spirituosum nimis, sed nec aqueum nimis, esse debere, sed medium utrinque legitime servandum esse. *Goulardus*, præmissa methodorum, quibus calculus extractus hactenus fuit, historia, omnium difficultatem delineavit, & *magnum apparatum* præoptavit reliquis, correctum studio Domini *de Lapeyronie*, Chirurgi primatis Regis. Describit Lithotomum, a se inventum, curvilineum, & conductori ita accommodatum, ut ad collum usque vesicæ sine errore viarum cultellus adigi possit. Monetur insimul, calculos politos non semper esse signum

præsentiæ plurium calculorum in vesica, cum habeantur perquam inæquales & asperi, qui junctim fuerunt extracti. Vigesimo quinto Januarii currentis anni die insignis in arte Chirurgica vir, *Lamorierius*, de unione arteriarum cum nervis commentatus est, pro invenienda causa mechanica sensus cujusdam singularis, quem amputationem passi in loco, ubi pars amputata fuerat, habent, siquidem ita sentiunt, ac si pars resecta adhuc adesset. *Malebranchius* hoc phænomenon explicavit per tremores nervorum, quorum rami in amputata parte fuerunt. Phænomenon sequentem in modum sese habet: Omnes, quibus vel humerus, vel brachium, vel crus, vel tibia, resecatur, ita sentiunt, ut videantur istæ partes adhuc superesse, quamvis decem, viginti, vel triginta, abhinc annis amputatio peracta fuerit. Narratur casus juvenis, cui inscio, & persuaso, Chirurgum fragmenta ossis extracturum, crus amputatum fuit; qui, tertio post die, de illis, quæ peracta fuerunt, certior factus, credere noluit, se crure carere, ad sensum cruris tanquam vere præsentis provocans, nec aliter, quam visu, convinci de veritate potuit. *Lamorierius* problema erudite sequentem in modum resolvit: Post amputationem arteriæ pars non aliter, ac cum arteriis umbilicalibus fit, mutatur in ligamentum, & vicini nervi substantiæ firmiter innascitur; ergo pulsus arteriæ in nervo semper sensibilis est. Hinc perennis doloris causa, qui in nervo ideam absentis, tanquam præsentis, membri excitat. Isthanc observationem, in sectione amputati fecit Autor, cujus nervus popliteus cum ejusdem nominis arteria intime junctus, & ejus pulsu continuo lentis magnitudine excavatus fuerat. Addit observationes, in se ipso & aliis factas, de stupore artuum, quorum nervi comprimuntur, & ex altera parte adducit, nervorum truncos, in amputatis compressos, absentis membri ideam fortius excitare, quia arteria pulsare non desinit, mammæ autem, testiculi, & penis, post sectionem nullum sui sensum relinquunt, quia arteriæ hic cum nervis non junctim eunt, nisi in testiculis, ubi nervi teneritas obest, quo simile quid fiat. Adducuntur observationes de arteriis, sese post amputationes retrahentibus,

fascias

fafcias deferentibus, & novas hæmorrhagias moventibus. Eodem Eruditiſſimorum Virorum conſeſſu Dominus *de Guillemines*, inſignis Aſtronomus, de tranſitu Mercurii ſub diſco Solis, deque iſtius, undecimo Novembris ſuperioris anni die contingentis, conjunctionis momentis, obſervationem prælegit. Poſtquam difficultatem tranſitum Mercurii per Meridianum obſervandi parvitati Planetæ & propinquitati Solis adſcripſit, decidit, conjunctiones ejus eclipticas eſſe medium maxime ſecurum, quo motus ejus definiantur. Hinc exponit impoſſibilitatem ſecundum Logarithmicas *Briggii* Tabulas conjunctionis præciſum momentum determinandi, ſequendo Tabularum Aſtronomicarum Cl. *de la Hire* præcepta, in quibus Tabula Logarithmorum pro ſecundis *Sinuum* & *Tangentium* finis & principii quadrantis circuli, expreſſa non eſt. Quo ipſo neceſſum habuit calculum conjunctionis iſtius ducere eodem, quo Terræ Eclipſes definiri ſolent, modo. Hocce calculo momenta immerſionis & emerſionis determinat relatione ad Solis Terræque motum, id quod præſtitit uſu Tangentium complementi latitudinis & inclinationis Planetæ. In eo differt a *Deliſſio*, juniore, qui conjunctionis eclipticæ, menſe Novembri A. 1723 contingentis, calculum duxerat. Neceſſum ille non habuit apparentem orbitam corrigere, ſiquidem uſus eſt proximæ diſtantiæ apparentis centrorum Mercurii & Terræ relatione ad Solem, momento, & ab hiſce diſtantiis ad immerſionem & emerſionem, quales in Terra apparent, concluſum fuit. Hæ diſtantiæ cum eſſent proportionatæ tangentibus, quibus utebatur, ſolutio reſultat eadem, quamvis Cel. *de l'Isle* diverſa ingreſſus via fuerit. Additur ſuccincta deſcriptio methodi, qua tranſitus Mercurii ſub diſco Solis obſervatus fuit. Eodem conſeſſu Dominus *Danyſy* de diverſis Barometrorum conſtructionibus prælegit obſervationes, propoſitis pro correctione eorundem variis methodis Cl. *de la Hire*, ad evitandam inæqualem preſſionem in Barometro duplicis *Huygenii* liquoris colorati in Mercurium, alium ſupra liquorem Mercurio proximum; tertia quadam veſica vitrea incluſit liquorem. Equidem, cum hujus utriusque liquoris gravitas ſpecifica non ſit una eadem-

demque, erroris expers, rigore mathematico, experimentum haud est, Ast Dominus *Danyſy*, ut & huic incommodo medelam afferret, tantisper immutavit dispositionem canalis vitrei, aliaque adjecit de Barometrorum corrigendorum modis. Gratissima sunt nostris musis isthæc peregrinorum fercula, quos, ne plura legendi jucunditate nos carere patiantur, exoramus.

J. C. C. SPECIMEN SUPPLEMENTI AD Lexicon Hebraicum Gouſſetianum.

Quanquam, *Jacobum Gouſſetum*, Theologiam, & Philosophiam, & Hellénismum, olim profitentem in Academia Groningensi, plurimas radices ac nomina Hebraica distinctius, accuratius, ac prolixius, quam reliqui Lexicographi omnes, in Lexico Hebraico, multorum annorum labore congesto, explicasse, certum est; haud paucæ tamen voces supersunt, & fere omnes, semel aut rarius in Codice Hebræo occurrentes, quas vel nulla, vel brevi tantum, nota illustravit. Id quod duabus solum, a prima Alphabeti litera incipientibus, quarum plures sub ea dantur, nunc ostendere placet. Prima illarum sit אבה, quæ uno tantum loco, nempe *Hiobi IX, 26*, occurrit, in cujus significatione mire dissentiunt interpretes, dum alii de fructuum quodam genere desiderabili, & sic *Onijoth Ebbe*, de navibus poma ferentibus, alii de loco aut fluvio quodam ita nominato, alii vero de cupiditate ac desiderio, explicant. Et hi quidem, qui genus fructuum subintelligunt, ad *Hieronymum* & Vulgatam, & ad similem fere vocem, *Hiobi VIII, 12*, usurpatam, scilicet אב, provocant, cui eundem sensum tribuunt; sed hoc vocabulum potius plantæ alicujus aut herbæ virorem, vel proprie germinis virescentis emicationem, ut אביב aristam viridem, emicantem, significat, & cum ejus subito marcore impiorum statum *Hiob* comparavit. At, cum de navibus sermo sit, & duo fluvii dentur, *Ebe* vel *Ebbe* nominati, ut doctissimus *Golius* in *Lex. Arab. pag. 2* observat, alter prope Cupham, alter in Babyloniæ regione prope Wasith, alii vocem hanc de navibus per illos citissi-

me

me vectis apte exponi poſſe arbitrantur. Plerique tamen ſenſum deſiderii præferunt, quia radix אבה id notat, & naves deſiderii vertunt, inter quos etiam eſt *Sebaſt. Schmidius*, qui celoces intelligit, & celerrimum navium curſum ad loca optata perveniendi, ſive id nuntii ferendi cauſa, quales naves Belgice *Advys-Jagten* vocantur, vel ob aliam rem deſideratam, fiat, hac voce reſpici putant. Attamen, cum deſiderium navibus metaphora paulo duriore tribui cenſeant nonnulli, relicto quidem hoc ſenſu, at non penitus rejecto, ex lingua Arabica ſignificationem proferunt, qua illum magis confirmari, & in majori luce collocari, poſſe judicant. In hac vero اباء ة اباء *ebá'on & ebá'aton*, *arundinem*, & collective *arundines*, denotat, ex quibus in Ægypto & India naves conficiebantur, & cum harum velocitate *Hiobum* vitam & fortunam ſuam fugacem, venuſto admodum ſtilo comparaſſe dicunt. Idque a nemine hactenus obſervatum ſcribit, Celeberrimus quondam Profeſſor Linguarum Orientalium in Academia Tubingenſi, *Hillerus*, in Diſputatione *ad Jeſ. XVIII, 1 ſeq. pag. 8*, ubi verba כלי גמא per vaſa juncea vel arundinea exponit, atque eandem explicationem in *Hierophytico pag. 208 & 211* repetit; quæ & S. Rev. *Ikenio* in *Præfatione Theſauri Diſput. Exeget. in Vet. Teſt.* placuit, ibique porro eam illuſtrat, ſimul addens, ſe in hanc opinionem incidiſſe, antequam laudatam Diſſertationem *Hilleri* aut *Hierophyticum* legiſſet. Eandem ſuffragio ſuo approbat Linguæ Arabicæ peritiſſimus Profeſſor in Academia Leydenſi, *Schultenſius*, ut ex *Commentario* ejus *in Hiobum pag. 526* patet, ubi ex *Gieuhario* hanc vocem explanat, in *Originibus* amplius diſcutiendam. Hanc & Excell. *Michaelis*, Profeſſor Linguarum Orientalium Halenſis, & Cl. *Simonis* in libro multa eruditione referto, *de Formis nominum Hebraicorum*, cum aliis pluribus ſequitur. Veriſimilior quoque hæc eſt derivatio & harmonia certior altera illa Arabica, ex radice أبّ, *abba*, per duplex *b* ſcripta, *ad iter ſe accinxit*, quam *Bocharto*, ſummo in his literis Viro, placuiſſe, quibusdam mirum videtur. Et ſic duplici

similitudine, vitæ suæ & prosperi status fugacitatem, nempe navis arundineæ aut papyraceæ celeri ac cum desiderio velut quodam conjuncto transitu, & aquilæ ad cadaver, vel a cadavere, ut *Noldius* mavult, rapidissimo volatu, *Hiobum* depinxisse apparet. Ex quo colligitur, quid de recentis cujusdam Lexicographi versione sentiendum sit, qui voces אניות אבה per *naves motionis*, quæ facile de loco in locum possunt moveri, transferendas esse sibi imaginatur, cum radix אבה, cui sensum movendi tribuit, in Codice sacro nullibi occurrat. Inepta quoque illorum est versio, qui has voces *naves piratarum* significare censent, quia vox אבה ad radicem איב, inimicitiam ac hostilem animum notantem, referri non potest, & analogiæ repugnat. Altera vox est אלגביש, ad quam *Goussetus* quoque nihil annotavit, eamque intactam reliquit. Occurrit ea tantum *Ezech. XIII, 11, 13*, & *XXXVIII, 22*, & a plurimis *grando magna & immanis* transfertur. Equidem adhuc semel *Hiobi XXXVIII, 18*, usurpatur, sed absque præposito אל, ubi lapidem pretiosum denotari, ex contextu apparet, de quo suo loco agendum erit. Compositam igitur hic esse vocem putant nonnulli ex אגל & ביש, id est, *gutta maligna*, quidam vero ex אגל & גביש, *gutta concreta*, *coagulata*, quia litera in vocibus compositis bis repetenda abjici solet. Superest in lingua Arabica radix جبس *gjábasa*, & جمس *giámasa*, pro more literis *b* & *m* alternantibus, & جمد *gjámada* in sensu *concrescendi*, *coagulandi*, *consolidandi*, *ligandi*, *constringendi*, & *congelandi*, & in Chaldaica versione *Prov. VI, 8*, si vera est lectio, גבש significatum *congregandi*, *comportandi*, & *colligendi*, habet. Hinc per grandinem magnam instar gypsi, Arabice جبسين, *gebsin*, dicti, concretam, cum *Hottingero* transferri posse quidam censent, de quo inferius disseram. Sunt, qui alteram partem compositæ hujus vocis אל pro articulo habent Arabico, sed conjectura non verisimili, quia nullo exemplo alio, in Codice Hebræo occurrente, talis articuli usus, neque ex vocibus אלמוגים, אלקום, אלמבי, probari potest, quod suo loco ostendam. Neque אל, ut quibusdam placet, hic est adjectivum *potens*, quasi potens & valide percutiens lapis, quia

quia *gabisch* non quemvis lapidem vulgarem denotat. Mitto alias etymologias, longe minus probabiles, quæ vel ex lingua Græca, secundum hypothesin Viri cujusdam docti, cui χαλαζα ceu harmonica visa est, & qui Germanicum *Hagel* ad eam refert, vel secundum aliam hieroglyphicam, ex figura literarum significativa, per meram fictionem, derivantur. Plures, ut poteram, voces non addo, ad quas *Goussetus* plane nihil aut parce nimis commentatus est, cum ex his duabus satis futuri Supplementi ratio eluceat. Et in Præfatione *Lexici* prolixius ea de re differendi occasio erit, cujus editio ut maturari queat, multorum jam subscribentium numerum augeri optamus.

JOANNIS ANDREÆ IRICI, TRIDENAtis, ad PHILIPPUM ARGELLATUM, Bononiensem, Sacræ Cæsareæ Majestatis a Secretis, Epistola, institutum, historiam urbis Tridinensis edendi, exponens.

Ex eo tempore, quo primum te novi, Præclarissime *Philippe*, animi tui candorem, & in perquirendis, illustrandis, edendisque, eruditorum virorum voluminibus solertissimam curam, miratus, mecum ipse statui, nihil unquam omittere, quod & sinceram in te benevolentiam atque existimationem meam testari posset, studiisque tuis, literariæ Reipublicæ commodo assumtis, adjumenti aliquid afferens, partem mihi aliquam in tam communi beneficio, quantum exiguæ vires juvant, vindicarem. Cum itaque superioribus hisce diebus Comes *Antonius Simonetta*, Vir præstantissimus, argenteum quoddam Sigillum, in nova Braydensis Academiæ molitione repertum, exoticis inscriptum literis, pro consueta animi sui benignitate mihi communicandum censuerit, ut pro ingenii mei modulo, quid de eo sentiam, exponerem; postulas a me, ut, quæ tunc ad Nobilissimum Virum per literas misi, tibi reddam. Hoc libentissime facio, ratus, id constantem animi mei amorem confirmaturum, teque oculari, ut ajunt, inspectione cogniturum, quanti habendum sit vetustissimum hoc Humiliatorum

Ordinis, in urbe Mediolanensi quondam eximii, monumentum. *) Exigis etiam, ut rudimentum quoddam Historiæ patriæ, quæ multos jam me annos exercuit, jamque ad optatam metam, Deo favente, properat, hisce literis inseram. Volenti animo satisfaciam; Viro enim amicissimo quidquam negare, nefas arbitror. Noveris ergo, me ab ipso adolescentiæ flore patriæ (ut insitum est hominibus, natale solum diligere,) sparsa monumenta summo cum labore & indefessa vigilantia undique collegisse. Memini enim, cum philosophicis studiis in urbe Casalensi operam darem, Historiæ huic texendæ animum applicuisse, eoque desiderio ductum, quicquid ab aliis jam scriptoribus ea de re publici juris factum fuerat, quicquid in Bibliothecarum scriniis Archivisque latebat manuscriptum, qua potui, sedulitate inspexisse, atque in schedulis exarasse, quæ ad Opus aliquando, cœlo bene juvante, complendum me sensim perducerent. Cum rem agere nunquam intermiserim, adeo schedarum moles excrevit, ut in justum tandem volumen, si Chronologico dispositæ forent ordine, possent evadere. Id ubi perspexi, nihil cunctandum arbitratus, Historiæ manum admovi, Superisque bene juvantibus, sextus jam Liber cuditur. Habebit ergo Tridinum, insigne Montisferrati oppidum, Marchionum olim sedes, nunc Principum privilegio inter urbes recensitum, ab anno Urbis æternæ 154 ad nostra usque tempora Historiam suam. Præfixa erit Operi Dissertatio *de Tridini antiquo nomine, situ, & vetustate,* in qua adversus recentioris cujusdam sententiam id esse contendam oppidum, quod *Rigomagus* a vetustioribus appellabatur. Hujus rei gratia apponetur *tabula viæ militaris Romanæ ab urbe Ticino ad Augustam Taurinorum*, quantum licuit, accuratissima, & ex vetustis Itinerariis adornata. Tabula exhibebit altera lucernas, crateres, & hujusmodi, in agro Tridinensi e sepulchrorum ruderibus effossa, Romanorum monumenta. Exstabit etiam in fronte *Libri I* Tabula iconographica, Tridinum cum agro suo oculis subjiciens;

*) Hanc ipsam Cl. *Irici* ad Comitem *Ant. Simonettam* Epistolam sub finem hujus ad *Argellatum* datæ, Lector, collocatam vides.

ſciens; additis etiam monumentis, quæ A. 1672 funditus diruta ſunt. Dabit liber ipſe ab oppidi noſtri initio ad annum usque Salutis 1305 ea omnia, quæ memoratu digna acciderunt, pluribus inſertis Anecdotis, e tabulario Vercellenſis urbis, aliisque fontibus, erutis. Verſatur *Liber II* in his narrandis, quæ ad annum 1438 usque pertinent, ubi multa de vera Marchionum Montisferrati origine diſputantur, productis in medium Chronicis anecdotis *Galeotti de Carrette*, & *Damiani de Dentis*, quæ MSta ex Archivo Ducali per publicos tabelliones conſcripta apud me exſtant. Plura quoque Marchionum inſeruntur Diplomata; plura ſcriptorum ſphalſmata, prolatis publicis tabulis, emendantur, Græcorum præcipue in his, quæ de *Sophia Irenis*, *Palæologi*, Imperatoris Conſtantinopolitani, uxore, conſcripſerunt. Pergit *Liber tertius* ad annum usque 1536, *quartus* ad 1611, *quintus* ad 1652, *ſextus* vero ad noſtram usque perveniet ætatem. Inſerui loco ſuo Virorum illuſtrium, qui Tridino prodiere, geſta, multis etiam vindicatis, quos urbes aliæ perperam ſuos faciunt. Quamvis autem municipalem tantummodo tractandam hiſtoriam ſuſceperim; non modicum tamen, ut ſpero, ex ea fructum & voluptatem capient eruditi, cum Chronologico, quantum licuit, ordine exactiſſimo Marchionum Montisferrati ortum, acta, mortem, locis ſuis annotaverim, Epiſcoporum etiam quorundam Albenſium, Vercellenſium, & aliarum Eccleſiarum, acta, ab *Ughellio* aliisque conſcripta, ad trutinam revocaverim, &, ubi locus poſtulat, emendarim. Qua in re, mirum dictu eſt, quantum me juverit Diplomatum Montisferrati Codex, quem ſummo labore collegi, & quem, ſi Deus arriſerit, eruditis viris non invidebo. Jam enim juſtæ molis Volumen Diplomaticum confeci, &, niſi me aliæ diſtenderent curæ, brevi typis cudendum darem. Bene etiam noſti, mi *Philippe*, quantum me juverint Clariſſimorum Virorum, in hac Mediolanenſi urbe degentium, ſingularis prorſus humanitas, & in ſtudiis meis alendis patrocinium, adeo, ut alteram hic reperiſſe patriam mihi gratuler, ea ipſa, quæ me peperit, (abſit injuria verbo,) cariorem. Reliquum nunc eſt, ut me ames, &, ſi quid eſt in me

 viri-

virium, ad eruditos labores exerceas; nihil enim mihi gratius, nihil jucundius, quam tibi, tuique simillimis, morem gerere. Vale. Mediolani, 14 Cal. Junii MDCCXL.

JOANNIS ANDREÆ IRICI TRIDINATIS, AD Illustriss. Comitem ANTONIUM SIMONETTAM, Patricium Mediolanensem, Epistola, veteris cujusdam argentei Sigilli explicationem continens.

Ea est tua in me, Vir Præclarissime, singularis prorsus humanitas, ea in studiis meis fovendis autoritas, ut mihi lucri loco cedere videatur, quicquid, te jubente, conscribere mihi contingat. Cum enim, tanto beneficiorum tuorum onere, ut ita dicam, oppressus, nullam propter hanc ad gratum erga te animum meum testandum viam apertam inveniam, novo id beneficio adscribendum arbitror, cum licet aliqua saltem ex parte me tibi nominibus mille devinctum significare. Gratissimum idcirco hesterna nocte animo meo fuisse scias, quod argenteum Sigillum, paucos ante dies in nova celeberrimæ Braydensis Academiæ molitione post tot Secula humi latens repertum, mihi communicaveris, &, quid de hoc vetusto Humiliatorum Ordinis, qui eas quondam sedes coluit, monumento sentiam, exponere jusseris. Primum ergo Sigilli ejusdem, quo accuratius licebit, imaginem hic subjiciam; tum sensum meum, quicunque ille tandem sit, in medium proferam, ratus, utilitatis aliquid in literariam Rempublicam, atque Historiam præsertim, inde posse aliquando derivari. Forma igitur Sigilli sequens est.

TAB. VI Fig. 1. *(Quærenda hæc est Lectori in* Tabula VI, *huic Mensi addita.)* Aliquanto majorem modulum hic de industria expressi, quam vere sit; scilicet, ut liceret literas melius visibiles exhibere. Monogramma, in Sigilli meditullio exstans, & *B* referens, simili ferme figura cernitur rudi marmori insculptum in arcu januæ, qua patet aditus e via publica ad aream, ante fores templi Braydensis patentem. Est autem hujusmodi.

TAB. VI Fig. 2. *(Habes etiam hanc figuram, Lector, in* Tabula VI, *ubi numero secunda est*) Nunc ad eas veniam literas, quæ Sigillo ipsi circumpositæ sequuntur, quas Romanis notis reddo:

* SFRIS.

* SFRISTOMAXIMCATOISBRAXDE.

Atque has quidem sic legendas arbitror: S. Signum, vel Sigillum; FRIS. Fratris; TOMAXI. *Thomæ*, quod vocabulum barbaris Seculis *Tomasius*, vel etiam *Tomaxius*, literati quoque reddebant. Præter alia vetusta monumenta hujus rei, quæ passim obvia sunt, ante fores Templi S. *Victoris* Martyris ad portam hujus nostræ urbis, quæ Romana dicitur, jacet in via publica marmor satis vetustum, seculi, ut superius illud, ejusdem cum eo, quo Sigillum hoc efformatum arbitror, ut infra dicam, cujus hic lubet formam referre ea præsertim de causa, quod sentiam tumulo Humiliati cujusdam fuisse quondam impositum. Gratum vera facturum mè arbitror posteritati, ubi Saxum illud, jam magna ex parte corrosum, saltem in his schedulis a temporis edacitate servetur, nec penitum, ut jam prope est, intereat. En tibi illud, Nobilissime Vir, quantum potui, accuratissime delineatum. (*Exhibetur hoc in* Tabula VI Fig. 3.) Multa profecto me movent, ut credam, *Tomasium* hunc ex Humiliatorum cœtu fuisse. Primum quidem signum illud mercaturæ familiarissimum, quod stemmati imminet, cum sciam, vix eo tempore, saltem apud Mediolanenses, quempiam lanificio præter Humiliatos vacasse; tum assiduitas illa eleemosynas in pauperes erogandi, & Venus cum sola uxore, quæ omnia cum ejus sectæ professorum moribus apte conveniunt. Si quis tamen posterioris ætatis opus contendere velit, per me licet; tantum enim fuit animus a proterentium injuria marmor hoc vindicare. Nunc cœpto tramite pergam. MCATOIS. Syncope est vocis mercatoris; BRAXDE. Braydæ legendum puto, cum alioqui loco Y sculptor X formarit. Sigilli forma expedita superest, ut sensum meum proferam de tempore, quo insculptum illud arbitror. Existimo igitur, factum id fuisse Seculo XII ab anno redemti orbis 1134 ad 1159, &, ne hoc gratis afferere videar, memineris, Vir Illustris, Humiliatorum Ordinem, cujus initium scriptores aliqui A. 1017, alii aliis assignant temporibus, lanificio, ut supra jam innui, sese exercuisse, victumque sibi hac arte comparasse, quie-

TAB. VI Fig. 3.

quicquid alimentis supererat, in pauperes distributo. Usque ad D. *Bernardi*, Claraevallensis Abbatis, in has oras adventum, qui anno Salutis 1134 incidit, hujus instituti homines, cum propriis uxoribus viventes, vestibusque cinericii coloris utentes, *Beruettini de Pœnitentia* vocabantur. Sanctus ille vir, eos ad castitatem perfectiorem colendam hortatus, ab uxorum quoque concubitu abstinere docuit, &, assumta D. Cœnobiarchæ Benedicti Regula, prorsus seculo valedicere; illi vero propria condere cœperunt monasteria, quorum omnium primum Brayda fuit, cui quidem, tanquam Ordinis capiti, cetera velut membra subjicerentur. Nullus tamen ex eo hominum cœtu ad sacros Ordines assumtus est, donec B. *Joannes Oldradus*, cui oppidum Meda de suo nomine cognomen indidit, jam sacerdotio insignis, amplexus institutum illud, peculiare Humiliatis Breviarium tribuit, & brevi ad aras quoque ceteris aditus patuit. Eo factum est, ut, cum jam *Mariæ* partes elegissent, *Marthæ* officiis valedicerent, atque divinis jam muneribus mancipati, a manuum suarum opere in posterum abstinerent. Ante conditam ergo Braydam, cujus expressa cernitur mentio & in Monogrammate, & in circumpositis literis, Sigillum non fuit; igitur neque ante annum Christi 1134. Cum autem *Thomaxii*, sive *Thomæ*, nomen ibi occurrat, qui mercator fuerit, Sigillum non effectum est post annum 1159, quando B. *Joannes a Meda* dictus, quo regente Ordinem a mercatura cessarunt Humiliati, eo ipso anno 6 Cal. Oct. evolavit ad Superos. Ceterum Sigillum, de quo agimus, non alii videtur usui deputatum, quam mercibus obsignandis, nisi forte, quod vix eo tempore tam familiaris esset stemmatum usus, hujusmodi Monogrammatibus in Sigillis eorum loco uterentur. Hæc ea sunt, Comes Amplissime, quæ de re proposita breviter exaravi. Tu, ut soles, quod tibi morem gessurus protuli, boni consulas, rogo, meque, nisi hoc nimium videatur, jussionibus tuis semper paratissimum, ama. Vale. Mediolani, 8 id. Maji, anno Partus Virginei MDCCXL.

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anno MDCCXL.

COLLECTANEA ANTIQUITATUM ROmanarum, quas, centum Tabulis æneis incisas, & a RODULPHINO VENUTI, Academico Etrusco Cortonensi, Notis illustratas, exhibet ANTONIUS BORIONUS.

Romæ, 1735, fol.

Alph. 1, Tabb. æn. 103.

In scenam prodit novus Antiquitatum Romanarum thesaurus, ab *Antonio Boriono* magnis sumtibus congestus, &, incitante eodem, a *Rodulphino Venuto* insigni eruditionis apparatu illustratus. Laude dignum est *Borioni* consilium, cum quod divitias suas tam beae collocavit, tum quod istis deliciis frui solus noluit, illasque potius in usum totius orbis literati publicavit. Collectionem in *tres Classes Venutus* divisit, quarum *prima* monumenta quævis ærea & marmorea, *altera* gemmas veteres, tam excisas, quam incisas, *tertia* lucernas æneas & figulinas, continet. Præclare etiam cavit, ne adulterinum quidquam irreperet, idque in tantum est assecutus, ut omnium αὐθεντίαν spondeat, demto unico, quod *n. 81* inseruit, & pro figmento plerique habent, amuleto Ægyptio. Dabimus in præsenti rerum singularum, in Tabulis æneis 103 delineatarum, seriem, observationes *Venuti*, si quæ videbuntur notatu dignæ, adjecturi. Exhibetur autem 1) signum *Panos*, in marmore Ægyptio expressum; 2) *Isis* in crystallo; 3) & 4) *Canopus* in basalte; 5) idolum

 Ægy-

Ægyptium, vasis forsitan sacri loco habitum, in prasino; 6) Deus Ægyptiorum æneus, in quo forte Numina *Solis*, *Hori*, *Osiridis*, ac *Mitræ*, juncta exprimuntur; 7) *Venus* Pelagia, seu ἀναδυομένη, sinistra manu poma ac vas unguentarium tenens, dextra autem caligam soleatam pedi induens; 8) *Hercules*, vel alius Heros antiquus, in ære; 9) *Antinous*, per adulationem in gratiam *Hadriani* Cæsaris cœlo locatus, in marmore anaglypho; 10) *Homerus* in marmore; 11) *Plato* in lapide palumbino; 12) *Sophocles*; 13) *Hippocrates*, uterque ex marmore; 14) *Ptolemæi Auletis*, *Soteris* II filii, Regis Ægyptii, caput æneum, diademate aurato, oculis gemmeis, labris deauratis, chlamyde pretiosa. Ut *Ptolemæum* esse crederet *Venutus*, effecit & nummus maximi moduli aureus, in quo facies, similis sculptæ, cum inscriptione: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ. exprimitur, & statua, quam Romæ repertam vidisse se scribit *Vaillantius*, cum titulo: ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΝΕΟΥ. ΔΙΟΝΥΣΟΥ; 15) *Diva Livia*; 16) *Julia*; 17) *C. Tiberius* Cæs.; 18) *Claudius* Imp.; 19) *Agrippina*, *Minervæ* symbolis ornata; 20) *Commodus*, cujus venustissimus thorax ansam *Venuto* dedit de thoracibus & loricis veterum enodatius disserendi; 21) *Elagabalus*; 22) *Palæstrita*; 23) Villicus servus, intonsus, succincta tunica, tegillo indutus, quod e pellibus hircinis aliquando, nonnunquam e scirpis, confectum leginius, & quo pastores sese adversus injurias tempestatis & pluviam inprimis defendebant. Non sine ratione *Venutus* conjicit, monumentum hoc indicio esse posse, si quis de vestimentis rusticorum apud Romanos veram sibi formare notionem velit. 24) Vas aquæ lustralis, sive simpulum cum operculo & manubriis, capita cycnorum referentibus, quod *Faunum* auribus exhibet, & in sacris forte *Liberi* patris fuit adhibitum; 25) Libræ lancium æquipondium, quod *Claudii* caput, graphicæ *Suetonii* descriptioni simillimum, repræsentat, qualia, *Mercurii* capite insignita, bina possedit *Bonarrotus*; 26) Caliga, votum æneum, ubi simul nonnulla de donariis *Venutus* disputat; 27) antiqui vasis ænei, in agro Cortonæ reperti, fragmentum, super quo in cycnum transformatus *Ju-*

pi-

piter, *Amore* circumvolitante, cum *Leda* congreditur; 28) amuletum Ægyptium, in quo Scarabæus, cujus dorſo medio inſiſtunt ſtatuæ quatuor *Oſiridis*, una haſtam loco ſceptri bifurci tenens, altera *Iſidis* cum ſiſtro, tertia *Anubis*, ſeu *Mercurii*, quarta *Harpocratis*; 29) *Serapis*, ſeu *Nilus*, cum barba horrida, cæſarie prolixa, & in cincinnos varios formata; coronam capiti gerens impoſitam, vel ex herba Serapia, vel ex loto Nilotico, nexam; 30) Ædicula *Harpocratis*, quæ in memoriam vocavit *Venuto* utile argumentum de templis privatis, ex argento nonnunquam affabre elaboratis; 31) *Apollo*; 32) *Marſyas*, palo alligatus, a miniſtro *Apollinis*, qui jam tunicam ſuccinxit, & cultrum tenet, excoriandus. Aſſidet *Apollo* judex, ad cujus pedes comes Phrygius, gratiam ſupplex exoraturus, provolvitur. 33) *Minerva*; 34) *Minerva* medica, cui aram *Oropus*, Roma templum, dedicavit; 35) *Venus*, comam ornans cum Geniis duobus, quorum alter ſpeculum, alter linteolum, miniſtrat; 36) *Venus* victrix; 37) *Veneris* Paphiæ fanum; 38) *Amor*, cum ſymbolis *Jovis* & *Palladis*; 39) *Amor*, tropæum ferens; 40) *Cupidines*, navigantes in concha; 41) *Cupido*, a cycnis, & 42) a papilionibus, vectus; 43) *Pſyche*, a Delphinis junctis vecta; 44) *Fortuna*; 45) *Hercules* & *Iole*; 46) *Iole*; 47) *Melpomene*, larvam tragicam cum tibiis manu tenens, & oculis conſiderans; 48) *Thalia*, habens larvam; 49) *Nereis*, hippocampo vecta; 50) caput *Meduſæ*, quale & in numo apud *Mirabellam delle due Siracuſe Tom. II med. 19 pag. 64* repræſentatur, huic prorſus germanum; 51) *Faunus*, cum Nympha laſciviens; 52) *Hermaphroditus*, jacens ſub arbore frondoſa reſupinus, quem tres *Bacchi* aſſeclæ curioſe contemplantur; 53) *Satyrus*, cum capro caput conferens; 54) *Meleager*, haſta & ſcuto ornatus; 55) *Theſeus*, ſaxum tollens, ſub quo, fabula apud *Apollodorum* interprete, *Æthram*, *Pitthei* filiam, cogniturus, gladium atque calceos condiderat; 56) *Hector* armatus, navibus Græcorum facem admovens; 57) *Milo Crotoniates*, leonina pelle heroum ritu tectus, bovem in ſtadio, quod poſita in medio therma prodit, manu occluſa enecans; 58) *Mars*, ad *Rheam Sylviam* dormientem, *Amo-*

re comite, accedens; 59) *Euripides*; 60) *Apollonius Tyaneus*; 61) Cathedrarius Philosophus, cathedræ nudus maximam corporis partem, pallio rejecto, insidens, & vitam Poetæ laureati, cujus statuam habet positam ob oculos, pugillaribus inscribens; 62) *Antonia* Aug.; 63) *C. Caligula*; 64) *Domitia* Aug.; 65) *Trajanus* Imp.; 66) *Plotina*, annulo crystallino incisa sub specie, ut videtur, matris magnæ; 67) *Commodus*; 68) caput ignotum, forte *Sex. Pompeji*, ab *Agathangelo* effictum, nisi mavis cum aliis, nomen ἀγαθαγγέλȣ a manu recentiori adjectum fuisse; 69) Apotheosis Augustæ; 70) Dacia, a *Trajano* subacta, cui Italia manum opitulatricem admovet; 71) *Æneas* vulneratus, quem indigno perculsa dolore *Venus*, dictamo Cretensi curavit; 72) Signum legionis, aquilis quatuor, & capricornis binis, quibus legiones Augustæ a ceteris discernebatur, notatum, additis literis *C. M. F.* id est, *Claudia Martia Felix*; 73) Navis bellica; 74) Mons Argæus, in cujus summitate sedens aquila, coronam gerit, subjecta inscriptione πυλαδȣ, qua, nescimus, num artificis, an domini, an alius, nomen fuerit designatum; 75) Athleta victor in hyacyntho guarnaccino; 76) Poeta comicus, lauro coronatus; 77) personæ binæ, ad aram accensam manus jungentes, claro
Pag. 55. concordiæ conjugalis indicio; 78) Servus venator, (servilis enim erat venatorum conditio *l. 12 §. 12 ff. de Instrum. leg.*) cum reti, spicis, & cane, gemma elegans & parum distans ab alia apud *Causseum n. 135*; 79) Ætates hominum, capite trifronti delineatæ; 80) Symbola mortis; sceleton, urnæ insidens, in manu gestans cornu copiæ, sub pedibus rotam, super capite perpendiculum, habens. Adjicitur flos, itemque fax, papilioni admota, nec non papaver, forcipe excidens, & pera, condendis ossibus idonea. 81) Amuletum, sive Ægyptium, sive Rutenicum, sive, quod verisimile, si aliqua veritas toti rei inest, Basilidianum; 82) Basilidianum aliud, Apim & bovem cum stellis septem superne positis in symbolum generationis referens; 83) Genius, bigam regens; 84) Chimæra, cum inscriptione ANICET. PS.; 85) *Apis*; 86) *Jupiter* custos, sinistra fulmen, dextra hastam puram, gerens; 87) pastor ovium;

88)

88) *Lunus* Deus, vel, si malit quispiam, *Diana*; 89) *Hercules* Pomarius; 90) *Cybele*, tympano ad pedes projecto, *Aty* sociata; 91) unus e Dioscuris, stella in pileo Laconico insignis, equum ducens; 92) Leo Nemaeus; 93) ichnographia sepulchri cum pala & ligone, vel, si mavis, ascia λατρευτικῇ, quorum ope laboraturus est servus, qui & urnam apposuit, cineribus condendis idoneam; 94) Gladiator ὁπλόμαχος, vel certe e secutoribus unus; 95) arma barbarica Dacica seu Parthica; 96) Cursor, birotam agens. *Venutus* hic de rhedis, cursui publico destinatis, ex antiquitate & Jure Romano haud proletaria adducit. 97) Caput tauri vittatum; 98) caput bovis; 99) aenea Aegyptiorum lucerna, *Isidem*, vario instructam ornatu, unde στολοκράτης fuit appellata, referens; 100) Corona. Haec sunt centum rudera antiquitatis, e thesauris *Borioni* collecta, quorum si non partes singulae eximium antiquitatis gustum ostendunt, plurima sane artis judices idoneos mirum in modum oblectare poterunt. Coronidis loco tria adjecta sunt, recentioribus Seculis exculta, specimina: 101) *Jonas*, sub arbore, κικαῖον ferente, dormiens; 102) lucerna sepulchralis δίμυξος, monogrammate Christi in summitate insignita; 103) caput aeneum *Mich. Aug. Bonarroti*. Pag. 68 seq.

JO. CHRYSOSTOMI SCARFO, DOCTORIS Theologi Basiliani, in Collectanea Antiquitatum Romanarum, quas, centum Tabulis aeneis incisas, & a RODULPHINO VENUTI, Academico Etrusco Cortonensi, Notis illustratas, exhibet ANTONIUS BORIONI, Observationes criticae.

Venetiis, typis Modesti Fentii, 1739, 4.

Plag. 6.

Quem modo indicavimus, Itali doctissimi libellus totus in eo occupatur, ut errores, a *Venuto* in explicandis *Borioni* monumentis commissos, omnium exponat ludibrio. Negari non potest, summa animi concitatione, stiloque acerbitatis pleno, scripta deprehendi singula, nihilque omitti, quod ad minuendam & Collectoris & Interpretis famam

 com-

conferre quidquam fuit visum. Inde contigit, quod in scriptionibus hujuscemodi cristicis evenire non raro solet, ut multæ quidem observationes eruditæ proferantur in medium, at immisceantur plurima, ex intemperanti reprehendendi pruritu, & studio contradicendi, prognata. Ne gratis & temere quidquam asseruisse videamur, en assertionis utriusque argumenta. Et principio quidem veritati quam maxime est consentaneum, regulæ, quam ipse *Venutus* de studio artificum antiquorum, veras rerum effigiatarum species in statuis & imaginibus repræsentandi, stabilivit, terque quaterque in modo laudato Opere repetiit, vim inferri sæpius, imo diversas plane facies nunc pro *Medusa*, nunc pro *Claudio*, nunc pro *Iole*, haberi, immo virorum formas in capita mulierum transformari. Conferat, cui ea de re dubium superest, *Tabulam 18* cum *25*, & *45* cum *46*. Quod *Medusam* censet esse *Venutus* puerile caput cum lingua exserta, & funiculo sub mentum nexo, Veritatis est simulachrum, e cujus ore propendet persici frons, linguæ, sicuti fructus sunt cordi, similis, e collo autem amuletum funiculo alligatum. Conveniunt ista quam accuratissime cum Himeræ, urbis Siculæ, numo, quem inter cimelia asservat *Ficoronius*. Certe *Scarfoanam* interpretationem minores urgent, quam *Venutianam*, difficultates. Hæc enim & funiculum in serpentem, & *Medusam*, formosissimam mulierem, in fœminam specie mediocri conspicuam, commutat, eique serpentum loco capillos naturales tribuit. Sed pergamus ad alia. *Isidis* forma *Tabula 2* repræsentari nequit, quippe quæ nunquam, nisi cum symbolo Ægyptio, conspicitur. Leve est, quod ex trunculo adjecto petiit *Venutus*, argumentum, cum iste a *Mario Piccolomeo* fuerit noviter additus. In *Tabula 6* non est Deitas, sed Sacerdos Ægyptius, ceu caput cornutum & tiara calathiformis probant. Caput in *Tab. 14* & *Ptolemæo Auleti*, & cunctis Syriæ Regibus, dissimillimum est, *Ptolemæo* forsitan, ultimo Mauritaniæ Regi, tribuendum. Dum sententiam e numo *Ptolemæi*, undecimi Regis Ægyptii, corroborare studet *Venutus*, falsitates varias accu-

[Marginal notes: Obs. 21 pag. 36, & Obs. 30 pag. 48. — Obs. 11, 17, 18, 19, 27. — Obs. 21 pag. 34. — Obs. 2 pag. 4. — Obs. 4 pag. 8. — Obs. 8 pag. 11-14.]

cumulat. Etenim diversa species, nec aurato diademate ornata, pro quo incisuras laminis aureis & argenteis distinctas habuit, nec pretiosam induta chlamydem a manu veteri, cum isthanc adjunxerit *Piccolomeus*. Quid? quod corona radiata male pro indicio divinitatis accipiatur. Sane & omnes Syriæ Reges gestarunt, & inter Imperatores Romanos *Otho*, quem relatum inter Numina nusquam legimus. *Tabula 15* imaginem D. *Liviæ* Aug. contineri, cameo *Pauli Alexandri Maffeji* inductus, suspicatur. Sed & conjectura nullo fundamento nititur, & Autor parum est idoneus, cujus ineptiis & in antiquaria scientia ruditate paginas aliquot implevit *Scarfo*. Et quis *Liviam* juvenculam, annis 15 vix majorem, repræsentari vidit? Sane in præsenti monumento & diadema trium rosarum, & oculi argentei, aut fabulosam esse divinitatem docent, aut, quod verisimilius, Vestalem virginem, in domo Pontificis Maximi bonæ Deæ sacra facientem. In *Tabula 19* male *Agrippina*, *Claudii* uxor, sub effigie *Palladis* noctua stipatæ quæritur. Quoties enim Augustis numi idiomata Dearum tribuunt, non formæ & species humanæ in divinas commutantur, sed suetæ faciei symbola deitatis adjiciuntur. Atqui expressa facies *Agrippinæ* penitus ab illa differt, quam in numis gemmisque exhibent *Vaillantius* & *Stoschius*. *Tabula 23* quin ad pastorem referri queat, forma pariter ac vestimenta prohibent; potius eques venaturus censendus erit, qualis, *Borioneo* haud dissimilis, Romæ in palatio Principis *Ginnetti* ostenditur, collari instar peregrinorum instructus. Elegantiam spirant, quæ hac occasione oblata de tegilli & bardocuculli usu apud Romanos *Scarfo* inseruit. In gemma *Tabulæ 45* utrinque *Hercules* conspicitur, ex una parte robustus & ferox, qualis erat modestiæ adhuc temperantiæque deditus, ex altera mollis & effœminatus, qualis per venereos mores, *Ioles* præcipue, evasit. Male igitur *Ioles* imaginem huc rapit potius, quam trahit, *Venutus*, quemadmodum in *Tabula 46*, quæ itidem *Herculis* pueri speciem declarat. Alieno etiam loco dicta sunt, quæ de prægrandi corpore *Herculis* narrantur, cum de capite sermo sit, non de corpore. *Tabula 47* & *48* ad

Obs. 9 pag. 14.

pag. 15-19

Obs. 12 pag. 22.

Obs. 15 pag. 25 seq.

Obs. 18 pag. 29 seq.

Obs. 19 pag. 37.

Obſ. 20, 21. ad *Thaliam* & *Melpomenen* incongrua trahuntur ratio-
ne, cum & comica larvarum demonſtratio, & detra-
ctio veſtium, & corporis diſpoſitio, clare probent, binas
pag. 33. fingi mulieres hiſtrionicas. Quis enim unquam Muſas nu-
das aut ſeminudas deprehendit, quibus veſtis talaris eſt pro-
Obſ. 22 pag. pria? Ad *Tabulam 62* binæ obſervationes falſiſſimæ ſuppedi-
38. tantur, caput *Antoniæ*, *Druſo* dilectæ, & hic & in numiſma-
tibus Græcis Latiniſque quam plurimis exhiberi. Prius fate-
bitur, cuicunque commodum erit ipſos numorum typos
cum noſtro conferre annulo. Poſterius affirmare audaciſſi-
mum eſt, cum unum habeamus numum æreum Latinum,
Græcum nullum, aureum argenteumve nec Græcum, nec
Obſ. 23 pag. Latinum. Typus gemmæ *66 Plotinæ* aſſignatur, cujus cum
38 ſeq. numis apud *Bonarrotum* ne minima quidem convenientia
apparet. Eſt autem adoleſcentis heroinæ ſpecies, & forte
Obſ. 25 pag. donarium Deæ cujuſdam, probabiliter *Veneris*. Ad *Tabulam*
47. *68* quamvis ipſe *Venutus* ſub initium fateatur, nec de contento
gemmæ, nec de artifice, certi quidquam affirmari poſſe, mox
tamen divinationibus indulget, & ex bicipiti Parnaſſo redux
quaſi factus, contentum caput *Pompeji*, artificem *Agathan-
gelum*, eſſe ſuſpicatur. Nec habet opinio robur ullum, cum
marmoreum *Pompeji* caput ne unicum quidem ſuperſit, nu-
Obſ. 27 pag. miſmata autem diverſum penitus exhibeant. In *Tabula 70 Co-
44 ſeq. piam* Deam, ubertatis & abundantiæ præſidem, quæ pue-
rum egenum ſublevat, male in binas provincias ſocias *Ve-
Obſ. 28 pag. nutus* transformat. *Tabula 71* ad *Æneam* ſine ratione omni
45. refertur. In *Tabula 72* ſignum militare Romanum confingi-
Obſ. 29 pag. tur. Pipiones adſunt in medio laureæ corollæ, & capricorni
46 ſeq. bini, ſuperne unus, alter inferne. Nec literæ *C. M. F.* ali-
quod momentum faciunt, quippe quæ ad cælatoris relati
nomen *Cajus Marci Filius* exponi poſſunt. Ita vero bellum
criticum bonis auſpiciis geſſiſſe *Scarſoum* arbitramur, cor-
rigendo, quæ cenſuram & nigrum theta merebantur. Super-
eſt, ut tribus verbis comprobemus, nonnunquam ſtudio con-
Obſ. 3 pag. 5. tradicendi abreptum fuiſſe Virum Clariſſimum. Ad *Tabulam*
5 increpat *Venutum*, quod *Iſidem* e ſymbolis manifeſtam in

Phi-

Philocommodum transformarit. Certe nos, quo loco aut quibus verbis iſtius ſe peccati reum fecerit *Venutus*, adhibito quantovis ſtudio invenire haud potuimus, Ad *Tabulam 8* in tota confutatione dictum deprehendimus nihil, niſi quod *Venutus* in Opere damnato ipſe prior dixerat. Quid? quod, ſi decertare conjecturis cum *Venuto Scarfo* voluit, ariolando ſæpe vincatur, cujus rei & ſupra aliquot exempla alia occaſione dedimus, & nunc bina ſubjungemus. Sic in *Tabula 18* æque incertum videtur, *Trajano* adſcribere gemmam, atque *Claudio*. Sic, miſſa arte logica, ad *Tabulam 68 Scarfo* ſic argumentatur: *Agathangelus* inciſor Græcus fuit nullus, quia nec a *Plinio*, nec a *Junio*, immo ne a *Stoſchio* quidem, commemoratur. Ejusdem farinæ eſt de capite *Quinctilli* nata ſuſpicio, ad *Tabulam 67* in medium prolata. Quod in Obſervatione iſagogica ſcribit, rerum pauciſſimarum dominium eſſe penes *Borionum*, dedecori cedere Collectionis nequaquam poteſt; illud vero, quod in Obſervatione coronaria imputavit *Venuto*, gemmas non paucas eſſe φαντασικῶς inciſas, ſine evidentiori probatione fidem noſtram mereri haud videtur.

Obſ. 5. Obſ. 11 pag. 20. Obſ. 25 pag. 42. Obſ. 24 pag. 41. Obſ. 1 pag. 3. Obſ. 30.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI EPISTOlarum Libri X; ejusdem Panegyricus cum Annotationibus perpetuis JO. MATTHIÆ GESNERI, qui etiam Vitam Plinii, & Indices auctiores emendatioresque, dedit.

Lipſiæ, apud Caſp. Fritſchium, 1739. 8.
Alph. 2 plag. 3.

Deſiderabatur forto *Plinius* & emendate, quantum fieri poſſet, editus, & annotationibus inſtructus iis, quibus primo apertior fieret illius ſententia, non pueris quidem, & omnium rerum rudibus, ſed aliquantum provectis, quorum rationes non ferrent, in legendo *Plinio* ſemper ad alios libros recurrere, &, quæ ex Hiſtoria Grammaticaque ad intelligendum neceſſaria ſunt, repetere; deinde, quæ moderationem aliquam in commemoranda excutiendaque le-

lectionis varietate, disputationibusque criticis, servarent, quibus deterrentur plerumque ii, quos descripsimus. Hujusmodi editionis conficiendæ provinciam imponi sibi est passus, ut est bonarum literarum juvandarum ornandarumque, in summa ejus rei facultate, cupidissimus, *Jo. Matth. Gesnerus*, Vir Celeberrimus; atque eo magis, quod illud annotationum genus utile videbat multis fore, longas autem ex arte Critica interiori disputationes neminem magnopere desideraturum putabat, cum *Cortianas* & *Longolianas* ex hoc genere curas haberemus, & *Schwarziana Anzenianaque* in magna propinquaque expectatione essent. Eam autem provinciam cum semel suscepisset, ita egregie sustinuit & ornavit, ut magna profecto gratia ipsi habenda sit, qui laborem hunc, quem non satis dignum viribus suis judicare poterat, tam facile susceperit. Quod ut appareat, age, paulo pressius de hac *Plinii* editione dicamus. Præmissa est *Plinianis* Epistolis *Vita Plinii*, quam *Christoph. Cellarius* dedit, sed variis aucta observationibus, partim ex ipso *Plinio*, partim ex *Massoni* de Vita *Plinii* libello, & aliunde, petitis, in quibus etiam *pag. 20* attingit & rejicit illam de Christianismo *Plinii* fabulam. Jam, ipsas Epistolas esse a *Plinii* manu profectas, non dubitandum putat Vir Celeberrimus in illo veterum *Pliniani* ævi Scriptorum præstantissimorum consensu, quem *Massonus* demonstravit. An vero sint ad eos missæ, quorum nomina præferunt, nec ne, non facile definiri posse, tum quod temporis nota adjecta nulli reperitur, tum quod attendentibus facile apparet, delectum argumentorum venustatemque orationis quæsitam esse, ut scholastico potius homine, ingenii gloriolam affectante, quam rempublicam administrante, dignæ videantur; quod longe secus est in *Ciceronianis* Epistolis. Ad annotationes *Gesnerianas* quod attinet, quales in genere sint, ex iis, quæ ab initio diximus de operis suscepti consilio, intelligi potest. In quo tamen nemo debet reprehendere Virum doctum, cum non eos modo locos explicatos invenerit, qui vehementer indigere interpretatione aliqua videantur, sed interdum etiam faciliores, verum eos, in qui-

quibus adhæſiſſe aliquem ſuperiorum interpretum cognoverat. Mirum enim eſt, quemadmodum in rebus expeditis nonnunquam hæreant viri docti, ut facile exemplis e *Plinii* interpretibus demonſtrari poſſet, ſi pretium operæ facturi eſſemus, & non potius parcere doctis hominibus vellemus. Vid. v. c. ad *Lib. I Ep. 8 §. 12.* Sed notas ipſas, ſpeciminibus prolatis, accuratius inſpiciamus. Difficillimæ procul dubio ſunt, omniumque maxime interpretationis lucem deſiderant, Epiſtolæ eæ, in quibus villarum ſuarum in Laurentino & Tuſcis deſcriptionem nobis reliquit. Jam, ſi, quæ a *Geſnero* noſtro ad has Epiſtolas allata ſunt, contuleris cum his, quæ ſuperioribus interpretibus dicta ſunt, quid interſit, quantumque ii ab hoc ſuperati ſint, facile intelligas; quæ cum ſingula commemorare non poſſimus, certe, quæ ad harum Epiſtolarum alteram præfatus eſt, commemoremus. Primo laudat ſtudium & ingenioſam elegantiam *J. F. Felibienii*, qui Londini A. 1707, 12, *Deſcriptiones villarum Plinianarum* edidit, quæ etiam ſubjectæ ſunt *Hiſtoriæ Pictorum, Architectorum*, &c. ab eodem *Felibienio* editæ. Sed parum ad intelligendum *Plinium* valuit iſtius labor, in quo plerorumque gentis ſuæ interpretum morem ſecutus eſt, neque hoc egit, ut, quales villæ *Plinii* fuerint, intelligeremus, ſed ut oſtenderet, quomodo aliquis ædificare villam poſſit, quæ quidem hodiernis eruditisque Gallorum ingeniis placeat, in qua idem fere numerus membrorum ſit, qui fuit in *Plinianis*. Itaque, ubi commode ſitus & ordo membrorum *Plinianus* ſervari potuit, id factum eſt; in pluribus autem locis aperte domino *Plinio* contradictum. Poſtea, cum *Robertus Caſtellus*, Britannus, Londini A. 1728 villas veterum patrio ſermone explicatas daret, addidit ille quidem, quibus ad *Plinii* mentem propius accederetur, vel magnificentia operum, a ſe deſignatorum, augeretur, ſed & ipſe tamen habet multa a mente *Plinii* alieniſſima, facileque poſſet, pluribus in medium prolatis ſpeciminibus, oſtendi, ubi *Felibienius* & *Caſtellus* relinquant *Plinium*, quamque parum uterque linguam ipſam & ſermonem *Plinii* intelligat;

 in

in quo nos amandat Vir Cel. ad ea, quæ in his *Actis A. 1731 pag. 111*, & ad *Varronem R. R. III, 5, 9*, disputata sunt. Utriusque, & *Felibienii*, & *Castelli*, labore facile careremus, si haberemus descriptionem villæ Laurentinæ, ante aliquot annos detectæ, ad quam edendam hortatus est *Marcellum Sacchettum*, Hierosolymitani Ordinis apud *Clementem XI* Oratorem, *Jo. Maria Lancisius*, in physiologicis Animadversionibus in *Plinianam* villam, nuper in Laurentino detectam, *Tomo III Operum pag. 338*. Libellus autem, qui Amstelodami A. 1736, 12, prodiit sub titulo: *Delices des maisons de campagne appellées le Laurentin & la maison de Toscane*, est ipse *Felibienii* libellus, demto Autoris nomine. Ceterum hic conferenda etiam fortasse erant, quæ sunt de situ Laurentinæ villæ contra *Holstenium* disputata a *Fabretto Inscript. antiqu. pag. 732*. *Libri III Epistola 1* versatur in laudanda *Spurinnæ* vita. In ea commemorantur hujus *Spurinnæ* Lyrica. Ad eum retulit *Casp. Barthius Adversf. XIV, 5*, Odas illas quatuor, quas, Mersburgi inventas, Hanoviæ A. 1613 cum Venaticis & Bucolicis Latinis ediderat, & cum in eo volumine, tum in *Adversariis l. c.*, illustravit. *Jac. Vlitius* in *Proleg. Venat. Poet.* ex hac Epistola conficta esse contendit, sed ita, ut, a *Barthio*ne putet, an ab antiquo, conficta, non dicat; & *Fabricius* in *Bibl. Lat. I, 16, 2*, omnia ex hac epistola depromta Carmina illa dicit. Quod profecto non ita capiendum est, quasi verba etiam sint ex hac Epistola, sed ita potius, ut ipsa idea viri a vita laboriosa ad otium se conferentis, & materia adeo Carminum, ex hac Epistola petita sint. *Sigefr. Theoph. Baierus*, Professor nuper Petropolitanus, aliquid de his Carminibus scribere in animo habuit; sed fato reipublicæ literariæ acerbo raptus, spem illam destituit. Exercuerunt viros doctos verba *Ep. 19 Lib. III* hæc: *Sed hæc felicitas terræ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor prior sæpius vendidit pignora; &, dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhausit, quarum defectione rursus reliqua creverunt. Sunt ergo instruendi complures frugi mancipes.* Fuit, cum Vir Cel. *pigno-*

gnora interpretaretur *liberos*, quod e *Cod. Lib. II tit. 42-52* apparet, colonos tum ſervilis conditionis fuiſſe, eos certe, qui adſcriptitii dicerentur; quorſum pertinet etiam locus *Matthai XVIII, 24*, ubi ad reliqua ſolvenda jubetur ſive procurator, ſive villicus, vendere uxorem ac liberos, item *Moodtiana* ſententia de jure vendendi liberos uſque ad *Conſtantini M.* ætatem. Sed monitus a Cel. *Gebauero*, primo illos colonos ſervilis conditionis & adſcriptitios poſt *Conſtantinum* demum innotuiſſe, & a barbaris Germanis ortos videri, & jus vendendi liberos *Plinii* ætate ita reſtrictum fuiſſe, ut non, niſi cum ad extrema ventum eſſet, uti illo liceret; reliquit illam interpretationem, &, ſervata vulgata lectione, ſic locum interpretatur. Felicitatem terræ, *Plinius* ait, parum prodeſt propterea, quod prior fundi poſſeſſor *Serviana* hypothecæ nomine, qua coloni bona domino obligantur, colonorum pignora, hoc eſt, inſtrumentum ruſticum, propter reliqua, hoc eſt, quia, quæ debuerat, non ſolverat, comprehenderit & vendiderit, quod ne fieri poſſet, poſtea lege *Honorii* & *Theodoſii* cautum eſt. His venditis, minuta quidem eſſe reliqua, ſed ſimul etiam vires colonorum exhauſtas in poſterum, impedito primo cultu agrorum, deinde poſt inſtrumenta reparata novis reliquis ortis. Ut igitur hoc malum caveatur, novos mancipes, hoc eſt, qui agrum colendum rediment, novos colonos comparandos eſſe, eosque inſtrumento ruſtico aliisque neceſſariis rebus inſtruendos, ut utiles eſſe & ſibi & domino poſſint, neque reliqua nova oriantur. *Lib. IV Ep. 30. Plinius* deſcribit fontem miræ naturæ in agro Comenſi. Nam is ter in die, ſtatis auctibus ac diminutionibus, creſcebat decreſcebatque. Hujus tam miræ rei probabiles cauſas commemorare voluit *Plinius*, de quibus breviter judicium ſuum Vir Cel. interpoſuit. In quo etiam interpretatus eſt *libramentum*, quo verbo ibi *Plinius* utitur. Nempe. libramentum ibi non eſt inſtrumentum, quo declivitatem plani, in quo aqua defluit, metiuntur, ut *Cortio* viſum ad *h. l.*, ſed machina ei ſimilis, quam in *clauſtris aquarum*, ſive cataractis, videmus, ubi, pro ſtructuræ diverſitate, affluens aqua viam ſibi mox claudit,

mox aperit. Libramentum autem de machina verfatili ejusmodi dici poffe, tum conjugata nominis oftendunt, tum locus *Plinii* de *Scauri* theatro *XXXVI, 15*, ubi *verfatile libramentum* commemoratur. Ceterum de hoc fonte egit ex inftituto Cl. *Segnerus*, Mathematicus Gottingenfis, in duabus Prolufionibus Academicis, ex quibus, quæ huc maxime pertinent, decerpta leguntur in Epiftola *Gefneri*, quæ huic ἐκδόσει fubjecta eft; in qua ille quidem explicatum modum indicat, quo hujusmodi fons exiftere poffit, an vero cum *Plinii* libramento cœco & abdito conveniant, valde dubitat. In *Epiftola VI, 16*, quæ de majoris *Plinii* morte eft, hæc funt: *Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ claffiarii, imminenti periculo exterriti, (nam villa ea fubjacebat, nec ulla nifi navibus fuga,) ut fe tanto difcrimini eriperet, orabant.* Ad *h. l.* quædam commemorantur, a recentioribus interpretibus male prætermiffa. Non capit fcilicet Vir Cel. fitum, quem *Retinæ* affignant *Hermolaus Barbarus* in fronte *Caftigationum Plinianarum ad h. l.* & eum fecutus *Cellarius.* Si enim *fub Mifeno* fuit, ut volunt, fatis remota fuit a periculo, nec, qui e Mifeno verfus Retinam contendit, *Stabias* devenire potuit. Rectius itaque *Retinam* vel *Refinam* fubjiciunt ipfi Vefevo inter Porticum & Herculanum tabellæ *Jo. Bapt. Mafculi*, Neapolitani, in topographia Vefuvii, quæ *Lib. XIV* Operis *de incendio Vefuvii, A. 1631 excitato*, proponitur, quamque Tabulæ *Homannianæ* fequuntur. Deinde hic locus magna varietate fcripturæ laborat circa diftinctionem, & circa vocem *Claffiarii*, pro qua MSti & editi quidam habent *Fafci*, *nafci*, *irafci*, ex quo *Cortius* monebat apparere, hunc locum, inprimisque vocem *Claffiarii*, in mendo cubare, & ex hac varietate verum verbum eliciendum. Porro, *Hermolao* autore, fuit, qui *Retinam* nomen mulieris intellexerit, uxoris fcilicet *Cælii Baffi*, a qua nomen forte ipfi vico hæferit. Is autem *Baffus* in veteribus *Probi* Scholiis ad *Perf. VI, 1*, dicitur in prædiis fuis, ardente Vefevo, conflagraffe cum villa. His accommodatiffima eft *Aldi* lectio, ut pro *nafci* legatur *Baffi*, hoc modo: *Egrediebatur domo. Accipit codicillos Rectinæ* (fic eft pro

Re-

Retinæ) *Baſſi*, *imminenti periculo* (quod jam hauſerat forte maritum) *exterritæ*. *Nam villa ejus ſubjacebat* Veſevo monti, *nec ulla* inde, *niſi navibus*, *fuga*. Itaque, *ut ſe* (Retinam) *tanto diſcrimine eriperet*, ipſa Retina *orabat*. His ſequentia optime congruunt; tanquam illud: *non Retinæ modo*, *ſed multis*, *laturus auxilium*. Nam ibi, vix eſt, ut *Retinam* de loco capere poſſis. In *Lib. X Ep. 1* verba: *ut primum me, Domine*, indulgentia veſtra *promovit ad præfecturam ærarii Saturni*, dubitationem habent, utrum ad *Nervam* & *Trajanum*, tum adhuc viventem, referantur, nec ne. Viſum ita erat *Lipſio*, *Rittershuſio*, *Cellario*. Sed *Maſſonus ad A. 98 §. 7* his, ex rationibus temporum, repugnat. Noſter autem negat, iis, etiamſi recte poſitis, effici, ut abſurdum ſit, *Plinio*, *Nerva* adhuc vivente, hanc præfecturam demandatam eſſe. Nam, ſi ponas, ante delegatam eſſe, aditam poſt unius alteriusve menſis intervallum, calculi *Maſſoni* ſtant, & tamen ab utroque Imperatore accipere potuit *Plinius*. Nam de uno *Trajano* accipere per illius ſeculi morem non licet, quo illa *voſſitatio*, quam vocant, nondum uſitata erat, non minus, quam *Epiſt. 24, 3*, *Balius*, qui in *Epiſtolis pag. 279* de hujus rei origine agit, hoc quidem ab ævo ſemina rei repetit, ſed ipſe fatetur, etiam in *Symmachi* Epiſtolis reſpici videri ad collegas imperii, cum *veſtræ majeſtatis*, *veſtri numinis*, fiat mentio. Sed ſatis de *Epiſtolis*; ad *Panegyricum* jam veniendum erit. Sed hic licebit nobis eſſe breviſſimis, quod de Viri Cel. emendationibus in *Panegyrico* jam dictum eſt tum, cum de eodem ſeparatim edito diceretur, de quibusdam huc pertinentibus rebus etiam nuper, cum *Arzenianam* editionem recenſeremus. Et in illa quidem editione nihil præter emendationes addiderat, nunc autem etiam e Latina lingua, antiquitate, & hiſtoria, *Panegyricum* illuſtravit, quarum obſervationum ſaltem unum ſpecimen addemus. *Cap. XIV* commemoratur *Parthica laurus*, qua puer admodum *Trajanus* gloriam patris auxit. Hujus victoriæ memoria alia intercidit. Cogitabat Vir Cel., ad hanc victoriam illuſtrandam forte pertinere

nere nummum Antiochensium apud *Spanhemium Diss. XI pag. 329*, percussum ἐπὶ Τραϊανῦ, qua ratione Præsides provinciarum notari in hujus urbis numis solent. *Spanhemius* quoque ait, eum sub *Nerone* cusum esse. Cujus ultimo anno, circa 13 suæ ætatis & confinia adeo pueritiæ versatus filius esse debet. Præses vero Syriæ pater contra Parthos per filium rem gerere potuit. Sed de *Neronis* temporibus scrupulum injicit epocha, literis E K R expressa. Si ponamus, R positum errore pro P, orietur numerus 125. Est autem in hujus ætatis numis epocha a fœdere cum *Julio Cæsare* & *M. Antonio* dicta, cujus annus 12 incidit in A. U. 831 & Consulatum nonum *Vespasiani* patris, quo tempore jam antiquæ pueritiæ terminos excesserat. Sed nihil impedit, quo minus victoriam Parthicam ponamus esse aliquot annis hoc numo priorem, eaque meruisse patrem *Trajani* continuationem provinciæ & triumphalia ornamenta. Sunt scilicet res illorum temporum obscuriores, ut in illis hallucinatio & facilis & excusanda videatur. Ceterum subjecti sunt libro tres Indices: primus hominum illustrium, alter latinitatis, & is quidem plenissimus, tertius verborum Græcorum. Et hic finem dicendi faceremus, nisi retineret adhuc *Epistola* Cel. *Gesneri*, subjecta *ad J. A. Ernesti, qua suam Plinii Jun. editionem vel emendandi, vel defendendi, causa retractat.* Nempe, cum *Plinius* jam totus exscriptus typis ad *Gesnerum* rediret, una veniebant & literæ ab eo, ad quem Epistola est, scriptæ. in quibus non modo operarum quidam errores notabantur, quos ille observarat, dum, ut quæque plagulæ absolutæ, erant, legerat, sed etiam alia quædam scripta erant, quæ ad *Gesnerianas* emendationes & interpretationes nonnullas pertinebant. Iisdem literis adjunctum erat exemplum *Plinii Arnzeniani*, qui eo ipso tempore e Belgio Lipsiam allatus erat. Itaque, quoniam intellexerat, si quid *Plinio* adjiciendum haberet, adhuc tempus esse, consilium arripuit Epistola comprehendendi, quicquid & amici literæ, & *Arnzenianus* liber, monerent, & ad illum ipsum amicum mittendi. Age igitur, etiam ex hac Epistola quædam commemo-

memoremus. *Lib. I Ep. 20* hæc ſunt: *Sequitur, ut actio ſit abſolutiſſima, quæ maxime orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modo juſtum & debitum tempus accipiat; quod ſi negetur, nulla* oratoris, *maxima* judicis, *culpa eſt.* Sic poſt *Cortium* legit *Geſnerus* e Codice Mediceo & aliis, ſuadente etiam, ut putat, appoſito *judicis.* Secus videbatur Cel. *Erneſto.* Nempe, *actionem,* dixit, hoc loco non conſiderari, quatenus pendeat ab *oratore*, ſed quatenus ab *oratione*, defendique a *Plinio*, nunquam *bonam orationem* eſſe ſine *bona actione;* quodſi *bona oratio* ſit ſine *bona actione*, fieri propter allatas a judice temporis anguſtias, quæ timorem afferant, & frangant actionem, non eſſe propterea falſum, quod poſitum eſſet, neque *orationis* culpam, ſed judicis. *Geſnerus* contra hanc ſe dicit ſpeciem imaginari, brevem nimis diem conſtitutam eſſe oratori, ut non poſſit otioſe commentari, & ex tempore agendum ſit, ex quo fiat, ut *actio* ſimilis eſſe *orationi ſcriptæ* non poſſit. Hoc ergo tum non accidere culpa *oratoris*, ſed *judicis.* Itaque tempus non de tempore ad agendum dato, quod interdum, ut e *Cicerone* & aliunde conſtat, iniquius coercebatur, ſed de tempore, quod habet orator, ut ſe comparare ad dicendum poſſit. Diſcrepant etiam hi Duumviri in illo *Lib. III Ep. 5, 8: erat ſane parciſſimi ſomni*, ubi *Geſnerus* poſt *Grævium* & *Cortium* reſcripſit: *paratiſſimi ſomni. Erneſtus* autem negat, *ſomnum paratiſſimum* hic locum habere. Videamus utriusque rationes. *Erneſtus* dicit, primo verba: *erat ſane*, reſpicere antecedentia. Ibi autem de *parco* ſomno, non de *parato*, actum eſſe; deinde, quod *ſomnus inter ſtudia & labores*, adeoque alieno tempore & loco, præter opinionem, *inſtans*, non poſſit *paratus* dici, ſed *obrepens, opprimens;* quod autem idem ſomnus cito deſerat hominem, id ipſum non eſſe *parati* ſomni, ſed *parci*, neque tam hic reſpici eo, quod *inſtet, inter ſtudia*, ſed quod *mox deſerat. Geſnerus* contra, *ſomnum inter ſtudia inſtantem & deſerentem* dici poſſe *paratum*, putat, ut apud *Ciceronem ad Div. II, 4, adverſaria* conſtituta & *parata*, & apud *Terentium II, 1, 16, mœchus paratus*, commodam-

que esse naturam homini negotioso, quæ *parci* quidem sit somni, sed tamen etiam *parati* & *facilis*. Affertur etiam interpretatio *acanthi lubrici* & *flexuosi* ad *V, 6, 36, rigidæ*que *periodi* ad *V, 20, 4*, quæ magis probatur *Ernesto*, quam *frigidæ*, quod *frigus* de periodis non dicatur; cum contra *Gesnero volubilitas rigido* non convenire videatur. Pro: *aderant, qui Misenum fuisse* — nuntiabant, *Ernestus* conjicit: *aderant qui Miseni fuisse nuntiabant*, ut sit imitatio Virgiliani: *fuit Ilium* &c. & pro: *quam bulevtæ addunt beneficio tuo*, *X, 48, 5*: *bulevtæ, qui sunt beneficio tuo*; ubi *Casaubonus additi* legebat, *Gesnerus adjuncti*. Quod ad Cl. *Arnzenium* attinet, quædam ab eo prolata probat ille magnopere, ut *4, 15, 8* & *9, 23, 5, 24 ult. 25, 4*, &c. quædam vero etiam reprehendit, & suas lectiones, ab eo impugnatas, defendit, & ea quidem humanitate, ut etiam inclementius ab *Arnzenio* dicta æquo animo se ferre ostendat. Sed, horum exempla commemorare, neque necessarium est, quando de nonnullis jam alio loco vidimus, & fines nobis positos jam transscendisse videmur.

JO. GEORGII WACHTERI ARCHÆOLOgia numaria, continens Præcognita nobilissimæ artis, quæ numos antiquos interpretatur.

Lipsiæ, ex officina Breitkopfiana, 1740, 4.
Plag. 19 ½, cum aliquot Fig. æn.

Inter alia Lipsiæ ornamenta potiorem sibi locum vindicat refertissimum illud Museum, quod Senatus Amplissimus & insigni librorum copia locupletavit, & variis fragmentis antiquitatum, veluti gemmis totidem, distinxit. In his primæ Numophylacio debentur partes, quippe quod, sive numerum specles, sive præstantiam & dignitatem, cum elegantissimis quibusque, si non componi, conjungi certe & combinari, potest. Hujus in se custodiam recepit idem ille dextertimus ejus interpres, Illustris *Mascovius*. Numorum in ordinem ac seriem redigendorum *Jo. Ge. Wachtero*, Viro Clarissimo, datum est ante annos aliquot negotium, quo quidem tanta ipsum gnavitate perfunctum accepimus, ut spem & expectationem non impleverit modo, sed quam longissime superarit. Etenim

nom

non ſingula ſolum rite & excellenti quadam ratione diſpoſuit, ſed in illud etiam incubuit, ut literatæ civitati pleniorem κειμηλίων, Lipſiæ aſſervatorum, notitiam exhiberet, ſimulque temporis, in tam venuſto ſtudiorum genere conſumti, rationem redderet. Inde natum hoc Archæologiæ numariæ volumen, mole quidem & paginarum numero exile, at argumenti gravitate cum celebratiſſimis quibusque committendum. Ex quo literæ in florentiſſima hac effloruerunt Academia, ex quo typorum ſcriptura incrementum literarum egregie juvit, (juvit autem per bina abhinc Secula,) multi quidem, iique ob rerum gravitatem ponderoſiſſimi, libri prodierunt; aſt ex omni eruditiſſimorum hominum ſodalitate laborem talem, qualis præſens eſt, perfecit nemo, quod num negligentiæ cuidam, an faſtigio, ad quod jam tum hoc ſtudiorum genus exteri perduxerant, tribuendum ſit, ignoramus. Sane nos inde ſonticas prægnantesque habere nobis videmur rationes, de Præcognitis hiſce *Wachterianis* paulo plenius dicendi, & ſingulas illorum partes ſtrictim & ſpeciatim pertractandi. Agit autem Cl. Autor Cap. 1 *de novitate pecuniæ, & permutatione antiqua;* Cap. 2 *de pecunia viva*, id eſt, pecorum in vim monetæ uſu, ubi, prout vel majoris momenti, vel exigui, res erant, boves nunc, nunc oves, adhibebantur; Cap. 3 *de pecunia penſili;* Cap. 4 *de numo ſignato, & primis inventoribus ejusdem;* Cap. 5 *de numo Phidonis;* Cap. 6 *de numo Lycurgi & Alyattis;* Cap. 7 *de numis Macedonicis;* Cap. 8 *de reliquis Græcorum numis vetuſtiſſimis;* Cap. 9 *de numis Romanorum, aſſe ſpeciatim*, quibus Cap. 10 *de imminutis aſſibus* criticum ſubjungit periculum. Antiquiſſimo permutandi ritu de medio penitus ſublato, pecorum eadem virtus, quæ nunc numorum, fuit, bovesque in rebus pretioſis, in minoribus oves, pretii loco dari conſueverunt. Quo autem inter utrumque pecus eſſet aliqua proportio, unum bovem decem ovibus parem pretio fuiſſe habitum, Cl. *Wachterus* ſuſpicatur, donec lege Æternia, quam a collega *A. Æternii Fontinalis, Sp. Tarpejo Montano Capitolino,* Tarpejam *Feſtus* appellavit, in oves Cap. 2 §. 12.

singulas æris deni, in bovem unum æris centum, autore
Cap. 3 §. 10. *Gellio*, constituerentur. Eleganter istam per boves numerandi rationem confirmat *Homerica* armorum *Glaucum* inter ac *Diomedem* permutatio. Dicuntur enim permutasse χρυσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι ἐννεαβοίων. Sunt quidem, qui jam tum monetam sibi Atticam confingunt, atque pro vero bove bovem didrachmum, *Theseo* forsitan autore, percussum, conspirantibus *Polluce* ac *Plutarcho*, substituere non dubitant. Sed habet Cl. *Wachterus* gravissimas, cur in alia omnia discedat, causas. Primo, *Homero*, qui tamen in rebus Atheniensium versatissimus erat, de hoc *Thesei* numo nil innotuisse, supponit, idque vel inde apparere putat, quia nullam bovis illius, quem in omnium manibus collocant interpretes, mentionem injicit, & bovis vocem pro pecunia nunquam accipit. Præterea antiquissimos urget, qui ætatem tulerunt, Atheniensium numos, quippe qui non bovem, sed noctuam, repræsentant. Denique ad *Hesychium* provocat, qui ἐννεάβοιον, ἐννέα βοῶν ἄξιον· εἰκοσάβοιον, εἴκοσι βοῶν ἄξιον· ἑκατόμβοιον, ἑκατὸν βοῶν ἢ πολλῶ ἄξιον, interpretatur.
Cap. 4. Quis primus numum signarit, res est valde controversa. *Wachterus*, opinionibus, quæ nunc Ægyptiis, nunc Lydis, nunc Thessalis, gloriam inventionis tribuunt, rejectis, *Phidonem* verum autorem scribit, simulque hanc temporum rationem ex Chronico Asiæ marmoreo, quod in cimeliis Oxoniæ primum locum occupat, & ex *Franc. Blanchini* calculo circa A. ante C. N. 263 incisum est, adjicit:

Per. Jul.	A. ante C. N.	
3505.	1209.	Ilii excidium.
3807.	907.	*Homerus* floruit.
3819.	895.	*Phidon*, Rex Argivorum, in Ægina insula primum numum percussit.
4109.	605.	*Alyattes*, Rex Lydorum, in Dynastia Mermnadarum.

Suffragantur *Ephorus* apud *Strabonem*, & *magni Compilator* Ety-

Etymologici, imo ipse *Phidonis* numus in Cimeliarchio Borussiæ Cap. 5 §. 2.
Regis, a *Laur. Begero* primo, forte & unico, *Thes. Brand. num.* §. 8.
Græc. pag. 279 publicatus, cujus fidem & αὐθεντίαν, a *Spanhemio* & *Sperlingio* frustra follicitatam, *Begero* mortuo, egregie defendit *Jo. Car. Schottus*, Regiæ gazæ custos, & ex crassitie, pondere, fabrica, scriptura, puritate argenti, ac typi ve- 10.
nustate, ponderosissima argumenta petiit. Sed peperit *Phidoni* inventum tam utile odium Græciæ totius, cui *Lycurgus* Cap. 6
satisfecit, cum vinceret *Phidonem*, eoque devicto usum auri §. 1 seq.
& argenti in republica Laconica penitus tolleret, ac ferrum in illius substitueret locum, cujus aciem atque duritiem per acetum, quo illud candens restinxit, debilitavit, cupiditatem vero, exili pretio in magnam molem constituto, fregit. Placuit tamen numus *Phidonis* non barbaris solum, Lydis inprimis, qui primi forte inter Asiæ gentes sub imperio 6, 7.
Alyattis, parentis *Crœsi*, auream argenteamque monetam percusserunt, sed plurimis etiam Græciæ antiquæ populis, imo iis, quos *Plato* prudentiam docuerat vitam felicem transigendi. *Alyattis* vetustissimum nummum e Museo *Pembrokii* Comitis edidit *Spanhemius* in *Diss. de Usu & præst.* 8.
Numism. Tom. I pag. 18, cujus averfam caput Regis barbatum cum mitra Lydia, aversam ΑΤ monogramma ornat, quod nomen *Atys* notare, *Spanhemius* conjecit, *Wachterus* 9.
autem de *Alyattis* ipsius nomine accipiendum, &, si *Atyn* denotaret, ita potius ΑΤ formandum, fuisse censet. In Cap. 7 §. 1
Græcia ergo inde ab ætate *Phidonis* floruit monetæ ex quocunque metallo percutiendæ studium, quippe cui non intenti solum fuere Reges, sed urbes etiam insulæque operam dederunt. Macedoniæ Reges, quia per *Temenum*, Argivorum §. 2.
Regem, ab *Hercule* ac *Heraclidis* genus suum repetebant, in numis & arma *Herculis*, & caput exuviis leoninis involutum, ostendunt, quanquam & aliorum capita Deorum aliquoties occurrant, *Jovis*, *Mercurii*, *Apollinis*, *Dianæ*, *Palladis*, ac *Neptuni*, parumque absit, quin, Macedones primos omnium Deorum effigies in numis delineasse, nobis persuadeamus. Num *Caranus*, conditor regni, excudi jam

curarit numos, res eſt incerta, quamvis nulla obſtet ratio, quo minus, ipſum exemplo *Phidonis* fratris in re tam utili excitatum, affirmemus.
Cap. 7 §. 3. Primi *Amyntæ*, octavi poſt *Caranum* Regis, ſuperſunt numi, in adverſa B. AMIMT□Y M. id eſt, βασιλέως Ἀμύντου Μακεδόνων, inſcripti in averſa cancri marini imagine ſignati.
§. 4. *Archelaus*, qui parvo poſt *Amyntam* intervallo regnavit, diademato capite in monetis conſpicitur, quarum averſas equus in quadro, egregium Macedoniæ ſymbolum, occupat, cum & parallelogrammo ſimilis ſit provincia, & plurimum equitatu valeat.
6 ſeq. Primus caput lauro *Philippus* cinxit, & victorias curules, e quibus Græco magis, quam regio, affectu gloriam captabat, in numis ſignavit. Victor autem in curru bijugo ſtans reperitur, ex quo corrigi *Juſtinus* poteſt, qui quadrigis viciſſe Regem ſcribit. Commendari inprimis e numis *Philippi* Regis merentur ii, qui in Muſeo Senatus Lipſienſis aſſervantur, quandoquidem ſoli fulmen atque tridentem exhibent, quæ Jovis Olympii Neptunique equeſtris inſignia, hos Deos in ſocietatem honoris veniſſe, produnt.
8, 9. Tropæorum figuram, quamvis inuſitatam *Philippo* credat *Pauſanias*, numus apud *Goltzium*, in quo vir nudus ſuper trunco erecto tropæum ſtruit, & epigraphe B. Φ. ΑΥ, id eſt, Βασιλέως Φιλίππου Αὐτοκράτορος, contra *Liebii* emendationes merito defenſa, adjicitur, ſatis evincit.
10. *Alexander M.* vel leoninis exuviis *Herculeam* ſtirpem, vel arietino cornu, diademati inſerto, adoptionem
13. a Jove Ammone factam, in numis innuit. Curioſa eſt, quam hoc in loco Cl. *Wachterus* tangit, quæſtio, unde Jovis ipſius cornu derivandum ſit. Suſpicatur autem, numen iſtud, dum inter homines moraretur, Ammonis habuiſſe nomen, ac principatum tenuiſſe inter paſtores, qui per quingentos annos Ægyptum habitarunt, poſtea vero paſtoritia itidem ætate, quæ gloriam frontis animantibus conceſſam imitari ſolebat, inter divos relatum, ac ob potentiam bellicamque virtutem, qua Libyam & Thebaidem paſtorum imperio adjecit, arietenis cornubus condecoratum, quæ poſteriori ætate *Alexander*, patre incerto genitus, ſibimet arrogavit.

Jam

Jam ineptam Regis ambitionem successorum nemo propagavit, ne ipse quidem *Lysimachus*, qui, quoties caput cornutum in numis gerit, legitimum se *Alexandri* successorem probare, ac ideo caput patris repræsentare, voluisse videtur. His *Lysimachi* numis Museum Lipsiense abundat, in gaza olim Regis *Decebali* asservatis. Si qui Syriæ ac Macedoniæ Reges gestarunt cornua, id ob alias longe rationes factum est. Sic *Seleuco I* bovinum cornu numi tribuunt, quod bovem a sacrificio fugientem retinuisset. Quod enim ex aliis extricare arietinum quidam laborant, in melius conservatis, qualem Lipsiæ deprehendit *Wachterus*, ala est, gloriæ ac victoriæ indicium. Sic *Demetrius* cornu patrem sibi *Liberum* vindicavit. Sic hircinum cornu galeæ *Pyrrhus* imposuit, quo cognosci in prælio a suis posset. Sic cornua *Panos* in fronte, pedum in dorso, nactus est *Antigonus Tutor*, cum *Cleomenem* fugasset, Arcadiamque ab incursionibus Laconum liberasset. Urbium Græcarum numi binas quasi epochas habent, quarum utraque ingenti vitio laborat. Vetusti, quos urbes liberæ percusserunt, fabularum & mythicæ historiæ pleni sunt, res vero gestas plane negligunt. Recentiores, id est, post subjugationem Romanam cusi, turpi adulatione, qua Principibus divinos titulos & neocorias tribuunt, tædium nauseamque lectori creant. Argivorum numi in adversa A. signati sunt, insignibus patriorum numinum, interdum & muris icone, aut in signum culti *Apollinis Sminthei*, aut quod se licentia vetustatis ferrent indigenas, subjunctis. In Numophylaceo Senatus numus exstat ejusmodi, qui in aversa parte dimidium lupi corpus, in adversa decantatum illud A. continet, cum clava *Herculis* & literis Π Ρ ad latus utrumque positis, quas intactas dimisisse Cl. *Wachterum*, demiramur. Ab Argivis genus Æginetæ ducunt, ab his Phocenses, a Phocensibus Phocæenses in Asia minori, Velienses in Græcia magna, in Gallia Massilienses. Phocensium numis caput *Phoci* conditoris imprimi suevit, in aversa autem leo cum lingua exserta collocari, non quasi hoc esset, æque ac bos & apis, com-

Cap. 7 §. 14. §. 15. Cap. 8 §. 1-4. 5. 6. 7 seq.

commune coloniarum ſymbolum, ſed ob alias & binas rationes, videlicet cum quod a validiſſimis Græciæ leonibus, quales inter Acheloum Neſtumque amnes *Plinius* frequentes fuiſſe ſcribit, vicina Parnaſſo loca Phocenſes repurgaſſent, tum quod ad *Herculis* labores, quibus Nemæum leo-
Cap. 8 §. 12. nem ſuperavit, reſpicerent. Arcades ab *Arcade* nomen nacti ſunt, qui poſt *Pelasgum*, *Lycaonem*, & *Nyctimum*, A. M. circiter 2598 regnavit, atque tres filios reliquit, quorum medius *Aphidas* in diviſione regni aviti Tegeam urbem & provinciam adjacentem ſorte obtinuit, ubi filius *Aleus* ſplendidiſſimam *Palladis Aleæ* templum excitavit. Teſtimonium præbet numus Muſei Lipſienſis, *Alei* capite ac inſcriptione ΑΛΕΟC adverſam ornans, in averſa vero Regem, haſta, galea, clypeoque, armatum, & *Palladi* quid manu offerentem, cum monogrammatibus binis [monogram] & [monogram], & puella Deæ ſacra, vas ad rem divinam idoneum geſtante, repræſentans, adjecto titulo ΤΕΓΕΑΤΑΝ. Præſtantia hujuſce numi ſingularis eſt, quippe qui ſingula ſigillatim expreſſa exhibet, ita, ut inde ſuppleri queant, quos ex gazis Galliæ Regis *Jo. Harduinus*, & ex ſcriniis Angliæ *Nic. Franc. Haymius*, edi-
§. 14 ſeq. derunt. Athenienſium numi variorum capita Deorum, *Jovis*, *Vulcani*, *Cereris*, *Dianæ*, *Æſculapii*, inprimis vero *Minervæ*, & ſacram ipſi noctuam, interdum & Sphingem, cui artis ſymbolicæ noto inter Ægyptios indicio alas adjecere,
§. 18. repræſentant. Creta, quam Scythæ olim ſeu ſagittarii incoluerunt, & fabuloſa *Bacchi* nativitas claram reddidit, arcum ideo & pharetram cum acroſtolio, in ſignum peritiæ nauticæ adjecto, inter angues caudis irretitos, in numis ſuis
§. 20. 21. habet. Ejusdem urbis cives in memoriam *Minois* legislatoris, a *Cocalo*, Siciliæ Rege, per inſidias interemti, Heracleam Minoam in Sicilia, & in Japygia Uriam ſeu Hyriam, condiderunt. Hanc, memoratam a nemine veterum Autorum, coloniam numus comprobat Senatus Lipſienſis argenteus, caput *Minervæ* galeatum ex una parte, ex altera bovem cum facie humana & titulo ΥΡΙΝΑ, hoc eſt, Ὑριναίων, præ ſe ferens. Bovem pro Minotauro *Begerus* habet & cum anti-

quariis

quariis plerisque, imo *Spanhemio*, indicium Creticæ originis latere censet. Ast, cum monstrum illud Cretense sit Cap. 8 §. 22.
homo capite taurino, non taurus humano capite; præterea 23.
fictus hic Minotaurus in pluribus Græciæ magnæ numis occurrat, falsitas conjecturæ, a viris doctissimis defensæ, statim elucet, veri autem simillimum evadit, compositam esse ex
bovis aratoris corpore & ore coloni speciem, & coloniæ in- §. 24.
dicium hoc signo contineri. Corinthiis *Pegasus*, *Chimæra*, & pugnans ex equo *Bellerophon*, sunt notæ propriæ, cum capite *Minervæ* frenatricis utplurimum conjunctæ. Antiquissimos ipsorum numos a pullo *Minervæ* Pegaso *pullos* appellarunt, in quibus rarissimi habentur, qui loco nominis ΚΟΡΙΝΟΥΙΩΝ aut coph Phœnicum Ϙ, aut monogramma , spectandum præbent. Posterioris generis unus inter cimelia Senatus asservatur, facie mulieris venustæ, ac monogrammate ab altera parte insignitus, quod *ἀφροδίτης πόλιν* forsitan notat, nomen Corintho urbi congruum, in cujus fano, *Veneri* dedicato, mille meretrices prostabant, & lupanaria victuris corpora elocabant. Coloni e Corintho exie- 25.
runt Syracusani, Ambraciotæ, Corcyræi, singuli Pegaso in numis sculpto originem indicantes, quorum postremi Dyrrhachium & Apolloniam, littorales Illyridis Græcæ civi-
tates, condiderunt. Inde non vacca solum, vitulum lactante, 27.
& præsente colono, hos sibi natales tribuunt, sed etiam *τῆς μητροπόλεως* Corcyræ symbola numi urbium excitatarum imitantur, hortos *Alcinoi* Regis, quos ab Emin. Cardinale *Quirino* observatos non fuisse, jure ac merito miratur
Cl. *Wachterus*. In Græcia magna pari ratione, sicuti in Asiæ 31.
partibus, diu ante denarios Romanorum denarios excusos reperimus, eamque in classem referendi videntur omnes, qui Romanis aptari nequeunt, Latiales, Hetrusci, inprimis famosissimus ille Cosanus, Lucumone notabilis, quem in auro
atque argento possidet Senatus. Ex primis numorum Roma- Cap. 9 §. 2.
norum typis, *Jano* bifronte, Palladio & Penatibus, lupaque geminos lactante, patet, ipsos diversimode nunc ad *Janum*, Regem Aboriginum, nunc ad Trojanos, qui *Laviniam* &

Albam longam condiderunt, nunc ad *Romulum*, natales urbis
Cap. 9 §. 3. suæ retulisse. Historiam rei numariæ Romanorum & originem a *Servio* Rege repetendam unus optime tradit *Plinius*
§. 5. *Lib. XXXIII Cap. 3*, de quo præclare meretur Cl. *Wachterus*. Nam & contradictionem, de qua ex *Lib. XXXIV Cap. I* dicam scripserat *Plinio Spanhemius*, quod *Numam* dixisset numi Romani fabricatorem, tollit, locumque, qui industriam *Dalechampii* & acumen *Joannis Harduini* effugerat, ita corrigit, ut ab ære signato ad rude transire scriptorem dicat: *Docuimus, quam diu populus Romanus ære tantum signato usus sit, & alia, quæ vetustas tradidit. Æqualem urbi autoritatem æris declarat a Rege Numa collegii tertii ærariorum fabrorum institutio.* Atque ita loci *Suetonii* ac *Suidæ*, qui *Numæ* eandem gloriam inventionis tribuunt, vili erunt existimandi. Hæ Romanorum monetæ *asses*, forsitan ab ære,
7. dicti sunt, & varie *librales*, *libriles*, *librarii*, ideo appellati, quod libræ haberent pondus, non, sicut e *Plinio* probare
8. laborant, quod libræ appenderentur. Etenim, restituta genuina *Plinii* mente, id solum patet, in censu, mulctis, stipendio militari, & magnarum summarum exsolutione, appensos fuisse asses, quod ob multitudinem immensam minori temporis jactura appendi, quam numerari, poterant.
11 seq. Asses primæ ætatis, utrinque pecude signatos, hodienum superesse, negavit *Vaillantius*, asseruit *Spanhemius*, dubitat *Wachterus*, certe, eos non sine causa multiplicandos, recte
Cap. 10 §. 1. arbitratur. Quæ in periculo critico nova ratione explicatur, trina assium Romanorum imminutio, unice ex loco *Plinii* pendet. Putant vulgo, asses primum bello Punico ex unciis 12 pondere sextantarios, deinde, *Q. Fabio Maximo* Dictatore, *Annibale* urbem infestante, unciales, denique lege Papiria semunciales, factos, qua quidem explicatione vel ideo absurdius nihil cogitari potest, quod Punica clade tantum, quantum devalvatione tam immensa, frangi vires reipublicæ non potuerunt. Alia ergo interpretandi ratio eligatur, necesse est, eritque multo commodius, si in prima
3 seq. mutatione sextantem assibus ademtum, eosque sextantario

pon-

pondere feriri cœptos, adstruamus, *Plinii* locum sequenti ratione restituentes: *Librale autem pondus æris imminutum bello Punico I, cum impensis respublica non sufficeret: constitutumque, ut asses* sextantario *pondere ferirentur. Ita quinta parte facta lucri dissolutum est æs alienum.* Prior emendatio *Alciati* ingenio debetur, posterior, quæ illam necessario supponit, autoritate editonum Venetarum duarum, & unius Tervisianæ, nititur, imo etiam in MSto veteri, quod *Dalechampius* contulit, reperitur. De secunda deminutione ita *Plinius*: *Postea, Hannibale urgente Marcum, Q. Fabio Maximo Dictatore, asses unciales facti. Ita respublica dimidium lucrata est.* Verba enim inter paragraphum utramque media huc minus, bene vero ad imminutionem tertiam, quadrant, adeoque huic loco a manu temeraria assuta fuisse videntur. Quid ergo tum de numis ordinatum dicemus? Unciales *Wachterus* explicat, quibus uncia fuit detracta, ut adeo respublica dimidium lucri, ex mutatione priori emergentis, nancisceretur. De tertia denique mutatione ita scripsisse *Plinium*, recte *Alciatus* suspicatur: *Mox lege Papiria asses sescunciales* (non *semunciales*, quæ lectio est vulgaris,) *asses facti, placuitque, denarium 16 assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis.* Ut adeo sensus inde resultet, unciam cum altera dimidia fuisse assibus *dodrantariis*, seu, uti *Plinius* vocat, *uncialibus*, subtractam, ac pondus assium novorum ex lege Papiria unciarum $7\frac{1}{2}$ effectum. Ex his apparet, subscribere ubique conjecturis *Alciati Wachterum*, dissentire tamen in eo, quando imminutionem ultimam ob urgentem necessitatem contigisse censet. Sane *Plinius*, qui istam rationem in binis prioribus mutationibus sollicite notavit, hoc loco nec necessitatis alicujus, nec lucri a republica percepti, mentionem injicit. Imo ne poterat quidem ex lege Papiria multum proficere ærarium, quandoquidem, cum antea asses 10 uncias 120, asses 5 uncias 60, sestertius uncias 30, continerent, nunc prima unciarum summa assibus 16, altera octonis, tertia quaternis, data est. Atque hunc modulum nunquam Romana civitas mutavit, sed idem ævo *Augusti*,

Cap. 10 §. 5 seq.

§. 7.

8.

9.

10 seq.

 gusti,

gusti, *Vitruvio* teste, & *Antonini Pii*, sponsore *Volusio Maciano*, perstitit; mutasset autem sine dubio, felicitate temporum restituta, si deminutionem necessitas imperasset. Alia
Cap. 10 §. 13. igitur excogitanda erit ratio, cur A. U. 575, postquam anno superiori jam omnibus liberata debitis erat respublica, talem rogationem sciverit *C. Papirius Turdus*, Tribunus plebis, de imminutione assium nemini damnosa, in qua pondus nume-
14. ro compensabatur, & loco 10 assium 16 exsolvebantur. Et felices erimus forsitan arioli, si, voluisse *Papirium* ad modum pedis Romani, qui 16 digitos, sescuncias 8, palmos 4, conti-
15. nebat, denarios accommodare, conjectemus. Ex assium imminutione diversum quoque trientis & quadrantis pondus evasit. Florentibus sextantariis, quadrans uncias $2\frac{1}{2}$, triens $3\frac{2}{3}$, continuit; uncialibus substitutis, quadrans unc. $2\frac{1}{4}$, triens 3, evasit; introductis sescuncialibus, quadrans non nisi unciam
16. $1\frac{1}{2}$ cum drachmis tribus, triens uncias $2\frac{1}{2}$, habuit. Quæ cum ita se habeant, consequitur 1), numos æreos, assis vel partium ejus nota signatos, si ultra modum constitutum leves deprehendantur, vel plane Romanos non esse, vel certe post
17. *Plinii Maciani*que tempora excusos; 2) æreos omnes, eadem nota vel nomine familiarum Romanarum inscriptos, justo leviores vel suspectos merito censeri, vel certe signis indebitis affectos esse, id quod fraudulenter egisse monetarios, in gentis Numitoriæ denario observavit *Sig. Havercampius ad*
21. seq. *Thes. Morell. Tom. II pag. 298.* Fuit & typus novorum assium a vetusto diversus. Male autem subduxit rationes suas posteritas, dum caput bifrons pro imagine *Jani*, navigium pro nota adventus *Saturni*, habuit, quandoquidem, hoc urbem, classes instructas alentem, victoriisque & imperio maris claram, illo geminos urbis conditores, in quibus *Janum* quoque & *Saturnum* numeratos *Virgilius* docet, significari, multo est verisimilius. Atque hic typus tempori, quo prima assium facta mutatio, convenientissimus est, siquidem e re esse videbatur, Diis, quorum alter ærario, alter patentibus belli portis,
26. præerat, reverentiam exhibere. Ceterum typi hujus confirmatio clarum reddit, asses omnes, qui vel loco capitis bi-

bifrontis *Jovem*, *Mercurium*, *Martem*, *Herculem*, *Junonem*, *Cererem*, *Minervam*que, repræsentant, vel navigii loco lupam, gemellos lactantem, pugnam *Herculis* cum *Centauro*, & id genus alia, repræsentant, bello Punico I multum esse inferiores. Asses, antiquis notati formis, diu ante Cæsarum imperia exspirarunt, illi autem, qui Deorum imaginibus insigniti sunt, ad tempora *Theodorici*, Italiæ Regis, perdurarunt, ceu ex formula veteri apud *Cassiodorum*, qua moneta committitur, apparet. Assium Romanorum numerus non est ultra modum multiplicandus, nec refenda inter illos, quæ in aliis provinciis excusa sunt, numismata, qualia habemus quadrantes Axuritanorum & Antiatium, trientes Atellanorum, Copiatarum, & Rheginorum, semisses Calenorum, tribus, quatuor, vel sex, globulis in area media signatos, itemque asses Siculos, similibus quidem ponderum notis, at non eodem, quo Romani, pondere. Diversitatem ponderis Siculi & Romani *Gronovius* explicuit, genera autem illius *Pollux* *IV*, *24*, *IX*, *6*, tradidit. Ast non opus est tam sollicita inquisitione; cum typi eorum, quæ recensuimus, numismatum differentiam ingentem demonstrent. Axuritana delphinum exhibent, Antiatia caput apri cum clava interjecta, Atellana taurum humana facie, Rheginensia tripodem, Copiatensia cornu copiæ; Calena gallum. In Siculis *Hadrani* Regis, divinitate donati, caput frequentissime conspicitur, & in altera parte canis, ad fores templi agens excubias, cujus originem *Ælianus* ποικ. ἱϛ. *XI*, *20*, indicat. Plura addere modestia vetat, cum aliquot jam paginas affectui in libellum, Lipsiæ nostræ tam gloriosum, lubentes dederimus. Varias autem inspersas Operi Lector deprehendet observationes, quibus perlectis, secundum nemini *Wachterum* in arte de numis judicandi, nobis suffragantibus, constituet; quo in judicio mire confirmabunt ipsum vindiciæ, quibus *Junoni Sospitæ* caput suum restituit, quod *Herculi Erymantio* junxerat R. P. *Frœlichius*. Quodsi aliquo apud Doctiss. *Wachterum* loco nostrum est consilium, (fore autem plane confidimus,) totus erit in eo, ut *Partem Archæologiæ pesteriorem*

Cap. 10 §. 32.

§. 28 seq.

22.

priori efficiat per omnia ſimilem, & quam proxime manu emittat.

GUIL. OTTONIS REIZII, PUBLICARUM in Jure Civili Prælectionum prima Trias, in ordinario illuſtris Gymnaſii Medioburgenſis Auditorio recitata tert. Cal. VIII idib. & ipſis idib. Febr. 1737; quibus hæc continentur: 1) Requiſitæ in Juris doctore virtutes; 2) Apologia pro diſcendo Jure Civili Romano; 3) Veterum JCtorum Gnomæ & præcepta moralia ex Evangelio confirmata.

Medioburgi, apud Henr. van Hœkke, & Leonard. Bakker, 1737, 8 maj.

Plag. 9.

Quid exſpectandum in poſterum ſit ab Autoris Clariſſimi, ad Jurisprudentiæ docendæ munus, diu ſatis vacuum, in Medioburgenſe nuper Gymnaſium evocati, diligentia, monumento ipſe indicandum publico exiſtimavit, divulgatis ſcilicet hiſce *Prælectionibus*, ob argumentorum gravitatem, & purum ſatis dicendi genus, laude digniſſimis, quanquam, ut ipſe non diffitetur, non tam eruditis viris, quam ipſius diſcipulis, uſui & emolumento eſſe videantur. Subjunxit ſimul verſionem Belgicam, idque ea ex cauſa, ut hæ Prælectiones a civibus ipſius, qui Latini ſermonis expertes ignarique ſunt, commode poſſent intelligi. *Primam* earum brevis Commentarii inſtar eſſe voluit in *Legem unicam C. de Profeſſ. qui in urbe Conſtantinopolit.* ubi *Theodoſius & Valentinus*, Imperatores, vitam probam, docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandi ſubtilitatem, & diſſerendi denique copiam, a Juris Doctore requirunt. Tum paucis Jus Romanum ab aliorum calumniis vindicare ſtudet, quæ hæ ſunt: *Aliena veterum JCtorum a ſacris Chriſtianis mens; barbarum Juſtiniani Tribonianique ſeculum; & hodierna praxis a Romano foro quam maxime diverſa.* Quæ ſane omnia, uti vere calumniarum nomen merentur, ita ab Autore doctiſſimo ſolide exploſa fuerunt. Quid enim ſa-

cra

era ad Jurisprudentiam? Non illa Apostolorum scriptis, sed civilis Philosophiæ principiis, innititur, nec alius ejus finis est, quam securitas hominum, & externa felicitas. Qui verum Dei cultum discere voluerit, puros sacri Codicis fontes adeat; ille vero, qui Juris civilis studio delectatur, ex *Papiniano*, & reliquis legum autoribus, Politicam, forenses antiquitates, publicæque & privatæ Quiritium vitæ mores ac ritus, lectu jucundos, scitu necessarios, petere debet. Quanquam vero antiqui JCti Christianorum sacrorum dogmata ignorarunt; fuerunt tamen hi ipsi juris, quod mortalium animis summum Numen infudit, peritissimi, in unum Deum pii, ab idolorum cultu alieni, moribus honesti, & bonæ doctrinæ pleni, quod jam dudum demonstrarunt præstantissimi viri, *Corn. van Eck*, *Corn. van Bynckershœck*, & *Ever. Otto*, lucida cœli Batavi sidera. Ad alterum eorum, qui hostes sunt Juris Romani, argumentum respondet Clariss. *Reizius*, nullius scientiæ studiosos Latinius posse loqui, quam ipsos Romanos JCtos, utpote quorum artem Quirites præter militiam maxime dilexerint, excoluerint, suspexerint. Addit, technicæ voces, quas vulgo terminos vocant, si quem offendant, ei quoque purissimos scriptores non semper fore ad palatum, v. g. *Ciceronem*, ubi Philosophum agat, *Quintilianum*, quando Grammaticen doceat, *Varronem* & *Catonem*, de rebus rusticis exponentes, *Vitruvium*, ædificando intentum, aliosque complures. *Justinianum* vero & *Tribonianum* ab injuriis aliorum non fuse defendit Autor, propterea, quod illud satis jam factum sit a viris doctrinæ laude florentissimis. Sed sunt tamen, quæ tertia est calumnia, hæc Jura obsoleta plane, nec minimum fere in nostris foris usum præstant. Negat hoc Clariss. *Reizius*, vel ad solum Belgium provocans, ubi quippe maximam ejus ait esse autoritatem. Præter hæc illi, qui Juris Romani principia sibi reddiderunt familiaria, in omnibus propemodum terrarum angulis & causas perorare, & de Jure respondere, feliciter possunt, cum e contrario legum Romanarum contemtores, quoties extra locum patrium deferun-

feruntur, in alium quasi terrarum orbem sese deductos putent, neque ante, quam novæ curiæ stilum per annos aliquot non sine multo sudore didicerint, causis litibusque forensibus se immiscere cum fructu queant. Quam falsum sit, parumque recte se habeat, tritum illud proverbium: *Quanto quis Juris peritior, tanto Christianus deterior*, in *altera*, quæ sequitur, *Prolusione* demonstrare studuit Autor. Ex ejusdem descriptione peritus Juris est vir bonus, æqui ac boni cultor, qui naturales pariter ac civiles leges sciat, id est, earum vim & potestatem teneat, atque ad clientium suorum usum applicet, quo bonos contra malorum injurias, rabularumque astutias, defendat ac tueatur. Quid vero? Nonne *Tullius* in *Orat. pro Murana Cap.* 12 rabulam quoque JCti nomine insignivit? Parum profecto abest, quin Autor noster, *Ciceronem* ipsum hic esse rabulam, dicat, qui, ut suæ serviret causæ, & Orationi adversus summum JCtum pondus adderet, fucate, & contra suam ipsius mentem, locutus est. Alibi enim, *Libro* nimirum *I* de *Oratore Cap.* 44, 45, sincere agens, summis Jurisprudentiam laudibus effert, imo in eadem *Oratione Cap.* 13 vela quodammodo, ipsa cogente veritate, contrahit, dicens de JCtis: *Etenim a vobis salubritas quædam, ab iis, qui dicunt*, (hoc est Oratoribus,) *salus ipsa, petitur.* Cum autem *Tullius* dicendi artem justo hic arrogantius laudaverit, non sine nota eum dimittendum putavit doctissimus *Reizius.* Revocat tamen animum paulisper ab ira, &, non id velle *Ciceronem*, ait, quod JCti rabulæ sint & leguleji; sed hoc potius eum declarare, Romanarum legum simplicitati multas verborum formulas atque solennitates inanes ab iis fuisse adjectas, quibus facile carere possit respublica; sed, hoc bonis JCtorum moribus nihil quidquam detrahere, monet Autor, cum neque calumniæ, neque nocendi, causa id fecerint, sed quo magis omnibus modis bonos a malorum fraudibus atque injuriis sartos tectosque præstarent. Persuasum igitur sibimet habet, quo quis majorem sibi in Jurisprudentia notitiam comparaverit, eo meliorem hunc & prudentio-

rem

rem esse Christianum, quod ipsum deinceps uberius confirmat. Dicit v. g. justitiam, cujus causa jura discimus, non a JCtis solum, Philosophis, atque Poetis, sed ab ipsis etiam Christianæ veritatis oraculis, omnium virtutum principem & matrem haberi. Non unum eam in rem locum profert, cum ex profanis scriptoribus, tum ex ipso Novi Fœderis Codice. Continuavit has suas meditationes in *Prælectione tertia*, & veterum Romanorum JCtorum doctrinis, quæ ad totum genus humanum spectant, porro de servis tractandis, de matrimoniis, de mutuis parentum ac liberorum officiis, de dominio, de contractibus & bona fide, de jussu ac voluntate citra effectum quoque vituperabili, de judicum officio, de testibus & pœnis, sub examen rite vocatis, ostendit ac probat, hæc omnia plane convenire cum Servatoris nostri, eorumque, quos, cœlum repetens, suæ voluntatis interpretes fecerat, præceptis. Unicum modo addemus specimen. De diverso mariti ac mulieris jure acturus, in multis fœminarum deteriorem esse conditionem, quam masculorum, ex *Papiniano l. 9 ff. de Statu homin.* & *Ulpiano l. 1 pr. de Senator.* docet. Nonne vero idem vult Divus *Paulus*, cum mulieris caput virum esse dicat? Vid. *Epist. 1 ad Corinth. XI, 3*, & *ad Ephes. V, 23*. Nec obstat *Petrus Epist. 1 Cap. III v. 7*, quando viros jubet fœminis, tanquam vasis infirmioribus, exhibere honorem; ipsa enim infirmæ naturæ mentio Apostoli sensum luculenter declarat, quem cum *Jo. Christoph. Wolfio*, Theologo quondam Hamburgensi, recte hunc esse credit Autor: illam Divi *Petri* admonitionem de honore uxoribus habendo Judæis inprimis fuisse oppositam, quippe quos de sexu muliebri paulo abjectius sensisse constet. Et ex hisce, quæ disseruimus, cognosci optime poterit ingenium Clarissimi *Reizii*, cui de nobili in rempublicam literariam studio applaudimus, certissime sperantes, fore, ut, productis vitæ annis, limatiora in dies & elegantiora opera in eruditorum conspectum prodire jubeat.

Pag. 92 seq.

104.

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ Rationalis Systematicæ Supplementum, de præcipuis Infan-

fan-

fantum morbis; cui accedit Index rerum præcipuarum, in quinque posterioribus Medicinæ Systematicæ Tomis occurrentium, & Vita Autoris, a D. D. & Prof. J. H. SCHULZIO consignata.

Halæ Magdeburgicæ, prostat in officina Rengeriana, 1740, 4. Alph. 1 plag. 15.

Quod semel iterumque Deum immortalem conceptis verbis & publice precati sumus, ut Illustri Autori vitam longam, placidam senectutem, viresque & animi & corporis, ad consummandam Medicinam Systematicam, benigne impertiretur, ejus nos voti nunc plane damnatos esse, jure meritoque lætamur. Restat jam nihil Operis cedro dignissimi, nec amplius quidquam expectare habemus, postquam hæc de infantum morbis tractatio Supplementi instar, atque Index in *quinque* postremos *Tomos* locupletissimus, accesserunt. In tractandis his morbis Illustris Autor, præter necessitatem verborum ambagibus non usurus, brevibus tantum *Thesibus* cujusvis affectus momenta complecti decrevit, partim ne Opus in majorem molem excresceret, partim ne ipse alio loco & tempore jam satis exposita hic repetere videretur. *Cap. I*, quod est de morbis infantum in genere, eorum causam proximam in debilitate & sensibilitate generis nervosi, acidoque prævalente, remotas autem causas, ratione infirmitatis, in dispositione hæreditaria, præcipue vitiis a matre contractis, debilitatione in ipso partu, animi affectibus in matre & prole, aeris mutationibus, inprimis frigore, regimine nimis calido, & medicamentorum abusu, ratione autem acidi, nunc in prava victus vivendique ratione in nutrice, nunc ciborum abundantia & mala qualitate ipso in infante, collocat. *Cap. II* regimen recens natorum, & præservationem a morbis infantilibus, commendat. *Cap. III* pathemata ex dentitione difficili explicat. Hanc difficultatem efficiunt nunc dentes ipsi, quando grandes & acuti, ut canini & molares, exitum moliuntur, vel segnius excrescendo gingivas diutius rodunt, vellicant, & terebrant, vel quando plures simul impetuosiori motu protruduntur; nunc

nunc gingivæ, si ipsarum crassities firmiorque textura dentium eruptioni resistit. In curatione morbi eo elaborandum est, ut dolor & inflammatio, quæ febriculas, convulsiones, & diarrhœas, plerumque comites habet, placide sistatur, gingivæ laxentur & emolliantur, sicque dentium eruptio promoveri queat. *Cap. IV* tormina infantum exponit, quæ, ut causæ proximæ & continenti, potissimum spasticis intestinalium membranarum nervosarum valdeque sensibilium stricturis adscribuntur, quibus præsentibus & diu perseverantibus, naturale intestinorum robur, tonus, & motus peristalticus, ita labefactatur & pervertitur, ut inde non modo expulsio tam flatuum, quam excrementorum, retardetur, sed ingestorum quoque digestio, correctio, & conveniens secretio, impediatur. Curandi mali causa vitia lactis in nutrice emendentur, acidum primarum viarum contemperetur, & per clysteres atque laxantia evacuetur, flatusque & dolores mitigentur. *Cap. V* de Aphthis agit, quæ a materia acerrima penetrantis & causticæ indolis, in sanguine quidem prognata, sed in glanduloso faucium peristromate ope glandularum segregata, tenerrimam palati cutem arrodente, inflammante, & exulcerante, deducuntur. Ut itaque tollantur, nunc vitia nutricis corrigere, nunc acrimoniam humorum temperare, & blande repurgare, externis quoque rodentem aphtharum acrimoniam placare, oportet. *Cap. VI*, quod agit de variolis & morbillis, iis, quæ *Tom. IV P. I* de utroque morbo copiosius disputavit, pauca nunc adjicit Illustris Autor, quæ partim allata magis dilucident, partim eo inserviant, ut totum rei negotium, quo exoptata horum affectuum curatio absolvitur, summatim in conspectum lectorum veniat. *Caput VII*, de Epilepsia & convulsionibus, itidem eo pertinet, ut, quoniam utriusque morbi natura jam *Tomi IV Parte III* fuse satis eruitur, hæc tractatio magis ad infantes accommodetur, & seorsim, quænam maxime res pusiones horrendis hisce malis subjiciant, quibusve remediis depelli debeant, exponatur. *Cap. VIII* tabem, seu atrophiam, infantum exponit, cujus causa proxima ad succi nutritii temperati & gelatinosi defectum, vel

ejusdem insufficientem ad partes solidas appositionem, refertur. In ablactatis itaque cibi nutrientes porrigantur, quæ corpusculum languidum, partesque emarcidas, novo nutrimento & robore recreent. Ceterum vero causarum mediatarum, obstructionis vasculorum lacteorum, & glandularum mesenterii, pravæ digestionis, transpirationis prohibitæ, ratio habeatur. *Cap. IX* in Rhachitidem inquirit, ejusque causam ab impedito succi nervei in spinalem medullam, vel compressam, vel obstructam, influxu arcessit, unde necessario earum partium omnium, quæ nervos ex spinali medulla recipiunt, pereat nutritio; contra vero illæ plus nutriuntur, quæ vias habent apertas, & sufficientem succi nutritii copiam admittunt. Curationis præcipua momenta eo redeunt, ut lentor succorum resolvatur, obstructiones reserentur, & liber fluidorum per totum corpus motus promoveatur. *Cap. X*, de Vermibus, tria eorum genera breviter attingit, rotundos scilicet, seu lumbricos, latos, seu tænias, & ascarides. In curatione anthelminticorum naturam, virtutem, & usum, pariter atque prudentiam & circumspectionem, in dandis iis adhibendam, edisserit. Igitur de acidis, amaris, oleosis, salinis, & specificis quibusdam, argento vivo, ejusque adhibendi modis, disceptatur. Illustris Autor ipsum argentum vivum, bene repurgatum, & cum sacharo crystallisato exacte mixtum, præmissis præmittendis, longe efficacius reliquis præparationibus comperit. *Cap. XI* alios infantum morbos complectitur, qui non tam longam & scrupulosam causarum evolutionem postulant, & admodum pauca ex medendi methodo requirunt. Hanc in classem referuntur Cardialgia, quæ oritur a violenta & spastica ventriculi orificiorum strictura, flatibusque inde inclusis. In paroxysmo spasmi mitigentur, flatus discutiantur, & per clysteres cum materia prava educantur. Extra paroxysmum sordes expurgentur, & ventriculus roboretur. Porro Ischuria, quæ vel lacti, vel calculo vesicæ, debetur, & per cibos, laxantia, potum, calculosorum spasmorum allevationem, & externa quoque remedia, mitigatur; tussis & asthma, a variis mediatis causis genita, & pro earum quoque indo-

indole persananda; achores, vari & tinea, a vitio & corruptione feri salsi viscidi, in glandulis tubulisque subcutaneis subsistentis, oriunda, optimeque depellenda, si nutricis & infantis sanguis & lympha diluantur, & repurgentur; singultus & vomitus, qui fit a tenaci acidoque muco, superiori ventriculi orificio firmius insidente, & vel lactis parciorem usum, vel correctionem, aliaque interna & externa, postulat; alvi adstrictio, a variis causis ratione infantum & nutricum enata, cui victus levis emolliens, subinde etiam medicamentum leniens, a nutrice capienda, simileque remedium infantibus offerendum, destinantur; diarrhœa, quæ proficisci solet vel a spasmo intestinorum, quo contentæ sordes exprimuntur, vel ab atonia, qua sponte eædem dimittuntur. Ejus tollendæ causa lac nutricis emendetur, infanti autem, quæ roborant, & mitigant, rite convenienterque propinentur. Ceterum in Supplemento hoc non singulis *Capitibus*, ut in reliquis *Tomis*, morborum observationes cum epicrisibus fuerunt additæ, sed ultimo *Capiti* eædem numero duodecim de varii generis morbis infantilibus subjectæ. Multorum precibus victus Ill. Autor, permisit, ut Commentarius de vita sua, quem Cel. *Schulzius* suo more, id est, docte eleganterque, consignavit, tanquam Appendix Operi subjiceretur, de quo tamen in præsenti nihil dicimus, illud argumentum alii tempori atque occasioni reservaturi. Quod superest, Illustri *Hoffmanno* Opus feliciter ad finem perductum, gloriamque inde partam, & ad posteros permansuram, gratulamur ex animo, &, quanquam publici plausus vocem nostram jam anteverterunt, ritu tamen veteri: *Plaudite*, succlamamus.

JO. ANDR. CRAMERI ELEMENTA ARtis docimasticæ, duobus Tomis comprehensa, quorum prior Theoriam, posterior Praxin, ex vera fossilium indole deductas, atque indubitata experimentorum, summa cum accuratione institutorum, fide firmatas, ordine naturali & doctrina apertissima exhibet.

Lugduni Bat. apud Conradum Wishoff & Georg. Jac. Wishoff, 1739. 8.

Tom. I Alph. 1, Tom. II Alph. 1, cum Fig. æn.

Doctrina, quæ glebarum metalliferarum viscera eruit, &, quid in unaquaque habeatur metalli, docet, mixta fossilium corpora in sua elementa dissolvit, & ignis saliumque rodentium potentiam, ad disturbanda metallorum, uno volumine contentorum, commercia, declarat, docimasia, doctores habuit ante *Agricolam*, *Stahlium*, &, qui nunc primatum obtinet, *Henckelium*, pleruinque plebejos, artis suæ equidem gnaros, sed enchiresi tantum, neutiquam autem ratione, sapientes. Quapropter illis magna referenda est gratia, qui artis Chemicæ sana principia ad Metallurgiam applicant, & phænomenorum, quæ in separatione metallorum quam curiosissima sunt, indolem methodo facili exponunt, nec obscuritatis, quam veritatis, sunt studiosiores. Perfecit id magno omnium oblectamento Eruditissimus Autor, &, quam recte Pyrosophiæ metallicæ gnarus sit, suavi eloquio & Latino sermone, qui istis scientiis non semper favet, defæcato & perspicuo, uberrime edocet. *Prima Parte* corpora ipsa, circa quæ metallurgo versandum est, exponit. Metalla definiuntur pondere, fluore, quem igne habent, vario, resistentia, qua malleo obluctantur, & facilitate, qua in fila ducuntur. Aurum non illo tantum pretio valet, quod publica dedit autoritas, sed constantia sua, qua ignem fert, pondere specifico præstantiore, inpenetrabilitate minimorum, reliquis metallis eminet. Proximum est argentum. Quamvis enim plumbum ponderis ratione proximum esset; facilitate tamen sua viciniam præstantioris metalli haud meretur, ceduntque post aurum omnia argento, quod ab auro non multum abest, dum & eodem ignis gradu fluit, imo vero illam, qua aurum solvitur, aquam acidam, Regiam dictam, pertinacius respuit. Æs, quod ferrea latinitas cuprum dixit, ab argento proxime abest, magno equidem ignis gradu fluens, ast acidis omnibus obsequiosum, cum quibus modo cœrulea, modo viridi, ærugine figitur. Plumbum, quod pondere auro propius est, inconstantia ad ignem ab eodem recedit quam longissime, fluitque, ante, quam rubescat, fumo suæ substantiæ jacturam facit, in lithargyrium deliquescit, sicut

& cas-

& caſſiterium, ſeu ſtannum, igne diſſipatur, aut in calcem fatiſcit. Ferrum, reliquis durius, igne tamen molis jacturam patitur, ſcintillat, vitreſcit, in eo ſingulare eſt, quod magnetem ſequatur. Argentum vivum, in ordine ſeptimum, alias, præter gravitatem, metallicas dotes habet nullas, nec malleabile, nec ductile, nec ignem ferens, nec tamen, cum fluidiſſimum ſit corpus, frigore concreſcens, quo metalla omnia præter ferrum penetrantur & diruuntur. Semimetalla differunt a metallis puris eo, quod nec duci, nec malleo premi, poſſint, fundantur tamen in conos, & metallicam præ ſe ferant faciem, pondere leviſſima, hinc & metallis perfectis facile adhærentia, cum quibus in hybridum corpus metallicum committuntur. Talia ſunt zincum, quod glebam metalliferam certam atque determinatam haud habet, ſed ex pyrite quocunque ærario in fornacibus fuſoriis ſub reguli forma fluit, &, cum metallum mentiatur, ignem nullum fert, ſed in candidiſſimam favillam diſſipatur, ardet viridi ignis colore, cuprum mole auget, colore mutat, &, ſe ſulphur eſſe metalli forma, manifeſtat. Biſemuthum, cobalti mineræ conjunctiſſimum, lamellis, argentum mentientibus, ſtratum, ignis impatiens eſt, nec, quod cobalto ſolenne eſt, in cœruleo vitreſcit, habet tamen, quo metallariis operæ pretium referat. Antimonium, quod ſtibium antiquis, ſtriis modo argenteis, modo albis, comparens, in regulo metalli formam habet, cum metallis etiam haud difficulter miſcetur, aſt, fragile cum ſit, igne diſſipetur in auras, in cineres fatiſcat, ſulphuribus accedit propius, ſicut & arſenicum, quod in regulum fundi ſimiliter poteſt, nec tamen perfectum eſt ſulphur, ſed medio modo incedit. Salia, quæ ad docimaſiam majorem partem conferunt, ſunt corpora aqua ſolubilia, acido fœta, quod, modo metallicis, modo inflammabilibus, modo terreis, modo alcalicis concretis, commiſſum, præſtat nitrum, vitriolum, alumen, ſal commune. Sulphura docimaſiæ non minus apta ſunt, quibus refractaria metalla cicuramus, fundimus, metalla nobilia ſeparamus ab ignobilibus. Inflammabile purum aut ſulphur ſibi conſtans natura non producit.

cit. Hinc ſulphura vario modo cum metallis aut metallicis remixta deprehenduntur, a quibus haud raro difficulter admodum ſecernuntur, cum corporum ſuorum ſint tenaciora. Nec terris carere poſſunt docimaſtæ, quibus ad fluorem metallis refractariis conciliandum utuntur, arena ſcilicet, ſabulo, glarea. Speciatim habentur lapides vitreſcentes fluorum nomine, qui cum metallis ſuis, quorum matrices ſunt, ſimul furno funduntur, & medium fuſionis ſunt præſtantiſſimum, ſicut & ſchiſtus & ſilex eidem ſcopo, marmora autem, alabaſtra, calcarii lapides, ſpathum, ad gypſum & calces deſtinantur. Hæc ſunt objecta, circa quæ operoſus eſt docimaſta, dum in promtu ſunt media ſolutionum, quæ menſtrua vocantur, ſicca æque ac humida, quorum miniſterio quæſitum metallum ex maſſa heterogenea ſecernitur. Quandoque in mollioris texturæ metallis ſolus ignis ſufficit. Sic teſta ſorbet plumbum, cujus granum fixum plumbi integrum glebulæ forma ſupereſt. Duriora autem metalla, aurum, argentum, cuprum, emancipatur plumbo, quod, cum cupro, aliisque peregrinis, & particula etiam argenti, vitrefactum, & in Lithargyrium permutatum, argentum relinquit defæcatiſſimum, dum varii interea ludunt, plumbo deflagrante, colores, ab inflammabili ejus parte profecti. Stannum autem cum plumbo difficilius committitur; ferrum ab eodem, quamdiu formam ſuam metallicam habet, attingitur nunquam. Alio menſtruo ſolvente, non minus efficaci, utuntur docimaſtæ, hydrargyro, quo aurum, argentum, plumbum, ſtannum, zincum & biſemuthum, cuprum etiam, quamvis id difficilius, ſolvitur. Poſtea antimonium eſt, cujus virtus in depurando auro eſt efficaciſſima, dum ejus vitrum omnia metalla volatilia reddit, ſolo excepto auro. Fluidiora his menſtrua ſunt alcalia, exemplo borracis, quibus rudia metalla ad fluorem accedunt propius. Acidi ſales paulo efficacius agunt, ſicca æque ac humida forma applicandi. Cuprum, plumbum, zincum, promtiſſime liqueſcunt aceto, ferrum ab eo roditur. Acidum vitrioli ſolvit hæc omnia, præterea & ferrum, idque cum fœtidiſſimo halitu & calore intenſo; ſed rodit ſaltem argentum, mercurium,

curium, dum aurum ab eodem prorsus immune est. Aqua fortis solvit omnia, sed parcit auro, &, quod mireris, silicibus, ipsique arenæ; quapropter ea est istius menstrui efficacia in glebam argenteam auro potentem, quod, soluto argento & per menstruum dissipato, pulvisculi forma in vase subsideat auri micula. Summum acidum, quod est salis & nitri halitus, aquæ regis nomine, rite præparatum, solvit ferrum, cuprum, aurum, mercurium, & reliqua, abstinet autem ab argento, adeoque eodem utimur pro separando auro, quod absorbetur, dum argentum fundum petit, accedente calore externo, qui menstruorum robur haud parum auget. Menstrua autem acida sicca cæmenta vocantur, quæ permiscentur metallis excoquendis, suntque species siccæ, menstrua acida fundentes, cum admixtis terreis, farina laterum, & arena, quæ ad cohibendum fluorem additur; hic enim argentum aurumque contineret tenacius. Quapropter, ut spiritus, ex materie cæmenti expulsi, eo validius & diutius agant, vasa, in quibus cæmentatio perficitur, sunt claudenda, ita tamen, ut tantillum exspirare haud minus possit, alioquin vasa certo diffringerentur. Sic argentum a spiritu nitri promtissime consumitur, spiritus salis hoc modo in argentum agit, qui via sicca illud non attingebat; quapropter, dum aurum solum intactum remanet, habetur illud in centro vasis sub forma reguli, ceu nucleus in nuce. Ad fluorem autem metallis conciliandum utuntur docimastæ fluxibus, quibus corpora metallica renitentia facilius diffluunt. Tales sunt non tantum sales fusorii, sed & lapidum vitra, aut scoriæ metallorum, ignem semel vel pluribus vicibus, quod præstantius est, passæ. Fluxus niger, quo utuntur artis magistri, ex nitro & tartaro crudo per detonationem præparatur; cumque haud raro argentum & aurum a sulphurum communione, stanno reddatur fragilius, medicinam illis facit nitrum. Ast non semper in magnis exemplis versatur docimasta, sed, quo sciat, quantum metalli nobilis lateat in centumpondio, lapidis metallarii, aut scoriarum, drachmas examinat, ut exinde, quid in toto futurum sit, calculum ducere possit. Quapropter Celeberrimus Autor modum capellas perficiendi docet, omnem supellectilem

ſtruit, fornaces adornat, & omnium metallorum examen in diſtinctiſſimis exemplis proponit, dignus, qui omnium manibus verſetur.

LA COMETA DELL' ANNO MDCCXXXIX, &c.

id eſt,

COMETA ANNI MDCCXXXIX OBSERvatus in Specula Inſtituti Scientiarum Bononienſis, menſibus Majo, Junio, Julio, & Auguſto, ab EUSTACHIO ZANOTTO, & Sociis.

Bononiæ, ex officina Lælii de Vulpe, 1739. 4.
Plag. 3, cum Tabula majore, æri inciſa.

Cometa, de quo hic agitur, die 27 Maji anni ſuperioris e ſpecula Bononienſi primum obſervari cœpit, qui, nudo oculo, ſtellis tertiæ magnitudinis ſplendore par, & lucida nubecula involutus, per teleſcopium vero, cum nucleo rotundo, Jovi propemodum æquali, porroque cum coma & cauda, ad duos fere gradus porrecta, comparuit. Et principio quidem inter ſydera Urſæ majoris & Aurigæ enitentem, dein Auſtrum verſus progredientem, eclipticaque circa gradum 15 geminorum trajecta, motu ſemper accelerato & retrogrado pergentem, ad ſydus Orionis usque, per quinquaginta fere gradus, diligentiſſimi ſpectatores oculis & machinis proſecuti ſunt. Qui, cum viam ejus a circulo maximo ſatis notabiliter deflexam intelligerent, inde, eum non circa terram, ſed circa aliud centrum, moveri, concluſerunt. Altitudinem vero, ſive diſtantiam ejus a terra, inveſtigantes, cum parallaxin reperire nullam potuiſſent, methodumque *Newtonianam*, in Arithmetica univerſali traditam, ſelectis quatuor Cometæ locis, trium dierum ſpatio a ſe invicem disjunctis, fruſtra tentaſſent, tandem, repetito calculo, aſſumtisque aliis quatuor locis, minus inter ſe diſtantibus, methodo *Caſſiniana*, in *Commentariis Acad. Pariſ. A. 1727* expoſita, invenerunt, Cometam d. 28 Maji a terra abfuiſſe $\frac{m}{669}$ earum partium, quarum $\frac{m}{100}$ diſtantiæ Solis tribuuntur. Ex

quo

quo ſequitur, ut locum eo tempore Jovem inter & Saturnum Cometa in cœlo obtinuerit. Jam, quod ad declinationes ejus & rectaſcenſiones, longitudinesque & latitudines, attinet, quæ ſingulis diebus, ex accurata comparatione cum proximis ſtellis fixis, micrometrorum ope, definiendæ fuerunt, eas tales Cl. *Zanottus*, cum Sociis ſuis, deprehendit, quales in adjuncta Tabula exhibentur:

Temp. app. p. mer.			Rectaſcenſio.		Declinatio.		Longitudo.		Latitudo.	
D.	h.	min.	Gr.	min	Gr.	min.	Gr.	min.	Gr.	min.
Maj. 28.	9.	28	99.	56	50. Sept.	23	7. ♋.	6	27 ? Sept.	9
29.	9.	50	99.	10	50.	7	6.	34½	26.	51
30.	9.	46	98.	25	49.	50½	6.	3½	26.	32
31.	9.	9	97.	41½	49.	36	5.	33	26.	16
Jun. 2.	9.	16	96.	16	49.	3	4.	33	25.	40
3.	9.	40	95.	35	48.	46	4.	4	25.	22
4.	8.	58	94.	56	48.	30	3.	36	25.	5
5.	8.	56	94.	16½	48.	12	3.	8	24.	45
7.	8.	58	93.	0	47.	37	2.	12	24.	10
8.	10.	17	92.	22	47.	18½	1.	45	23.	52
14.	9.	37	88.	50	45.	22	29. ♊.	7	21.	54
15.	9.	37	88.	17½	45.	1	28.	42	21.	33
16.	9.	9	87.	45½	44.	40	28.	17½	21.	12½
17.	8.	57	87.	14	44.	18	27.	53	20.	51
25.	14.	45	83.	23	40.	55	24.	45	17.	34
28.	14.	2	82.	8½	39.	35½	23.	42	16.	17
Jul. 2.	14.	46	80.	41	37.	44	22.	24	14.	30
3.	13.	57	80.	20	37.	16	22.	5	14.	4
4.	14.	0	80.	0	36.	47	21.	46	13.	36
6.	15.	11	79.	22	35.	46	21.	10	12.	36
7.	15.	11	79.	3	35.	16	20.	52	12.	9
9.	15.	22	78.	27	34.	13½	20.	17	11.	8½
12.	15.	1	77.	40	32.	40	19.	29	9.	38
14.	14.	26	77.	9	31.	35½	18.	57	8.	36
15.	14.	19	76.	55	31.	2½	18.	42	8.	5
16.	14.	52	76.	39½	30.	29	18.	26	7.	34
20.	15.	14	75.	39	28.	10	17.	19½	5.	18
21.	15.	11	75.	24	27.	34½	17.	2	4.	45

22.	14.	39	75.	10	26.	58	16.	45	4.	10
25.	14.	30	74.	32	25.	10	16.	1	2.	27
26.	14.	26	74.	17	24.	28	15.	43	1.	47
27.	14.	39	74.	3	23.	43	15.	26	1.	3
Aug. 2.	13.	36	72	32	19.	40	13.	34	2 Mer.	48
4.	13.	43	72.	1	18.	11	12.	53½	4.	13
10.	13.	21	70.	15	13.	16	10	33½	8.	53
17.	14.	54	67.	41	6.	40	7	1	14.	57.

De magnitudine Cometæ, quam apparentem Astronomi vocare solent, & de magnitudinis hujus mutatione, nihil in præsenti Schediasmate commemoratum legimus. De cauda tamen, quæ sub initium duos circiter gradus occupare visa est, Cl. *Zanottus* annotavit, eam d. 3 Jul. unius, & d. 12 dimidii, gradus magnitudinem non superasse, nec Soli directe oppositam, sed ab eo situ Septentrionem versus notabiliter declinantem, comparuisse. Post diem 17 Augusti, cum Luna, ad oppositionem vergens, noctes magis magisque illuminaret, oculis speculatorum Cometa se subduxit, nec reperiri amplius deinceps potuit. Dum ad contemplationem Cometæ in Specula Bononiensi advigilatum est, etiam die 2 Junii Auroram borealem, & d. 4 Augusti Eclipsin Solis, observare licuit; quod utrumque phænomenon hoc loco simul describendum Autor judicavit. Neque nos præterire possumus, quin annotata defectus solaris momenta legentium oculis in brevi Tabella subjiciamus:

Temp. app. post mer. h.	min.	sec.	Digiti Eclipseos.
4.	26.	1	Initium.
	31.	30	1
	35.	47	1½
	38.	30	2
	41.	40	2½
	45.	30	3
	49.	0	3½
	52.	46	4
	57.	8	4½
5.	0.	25	5
	5.	21	5½
	9.	14	6
	14.	48	6½
	20.	25	7
	25.	31	7⅓
	29.	0	7⅔

Tem. app. post mer. h.	min.	sec.	Digiti Eclipseos.
5.	33.	8	7⅔
	36.	37	7⅓
	42.	26	7
	48.	24	6½
	52.	49	6
	57.	8	5½
6.	0.	57	5
	4.	31	4½
	8.	25	4
	11.	36	3½
	15.	25	3
	18.	0	2½
	21.	9	2
	24.	9	1½
	27.	3	1
	31.	47	Finis.

Macu-

Macularum etiam, quæ per hoc tempus in Sole conſpicuæ fuerunt, duæ maxime ſeptentrionales a Luna obtectæ ſunt. Et occidentalior quidem hora 4. 44′ 18″, orientalior hora 5. 12′. 53″, tegi cœpit; illa poſt 20″, hæc poſt 22″, tota occultata fuit. Denique poſterior hora 6. 8′. 30″. iterum emergere incepit, poſt 17″ penitus detecta.

LAURENTII ANDREÆ HAMBERGERI, JCti, Opuſcula, ad elegantiorem Jurisprudentiam pertinentia, tam edita, quam inedita. Quædam de Jurisprudentia Q. Horatii Flacci præfatus eſt JO. GEORG. ESTOR, JCtus & Anteceſſor.

Jenæ & Lipſiæ, apud Jo. Frid. Ritterum, 1740, 8.
Alph. 1 plag. 13.

Quod olim *M. Tullium Ciceronem* male habuit, ſummam ſæpe virtutis indolem, priusquam reipublicæ prodeſſe potuiſſet, exſtinctam fuiſſe, atque de medio ſublatam, idem & nos in præſenti conquerimur, cum de Opuſculis *Laur. Andreæ Hambergeri*, JCti conſummatiſſimi, ſed præmaturo eheu ! & alieniſſimo fato Principi optimo, patriæ, ſuis, orbi denique literario, erepti, ferendum eſt judicium. Non minus bonas ſibi literas, quam ſanctos *Hambergeri* manes, devinxit *Jo. Sigismundus Strebelius*, dum varias ejus lucubrationes in unum juſtæ magnitudinis volumen coegit, & cum ſtudioſis Romanæ Jurisprudentiæ lectoribus communicavit. Etenim, quamvis talem ſe vivus ſpiransque *Hambergerus* præſtiterit, ut, dum literis ſuus conſtabit honos, dulcem ſui reddiderit memoriam, at perennitati tamen nominis egregie conſultum arbitramur, ſi juncta edantur, quæ per chartæ penuriam perire facilius & interire poterant, doctrinæ ac ingenii monumenta. Quæ præmiſſa eſt *de vita Hambergeri* brevis *Strebelii* narratio, legi relegique meretur, cum quod venuſto dicendi genere conſcripta eſt, tum quod, quam bene exiguum vitæ ſpatium collocaverit *Hambergerus*, repræſentat, quem ſane plura abſolviſſe, plus orbi profuiſſe, miramur, quam ſæpe ii ſolent, quos non niſi poſt ſeros annos ab hac vitæ ſtatione evocavit ſummus vitæ ac necis arbiter. Ipſa, quam præ manibus ha-

bemus, Collectio Commentationibus octo, binis Præfationibus, quatuorque, conscriptis ad Viros Clarissimos, Epistolis, absolvitur. Choream *biga Dissertationum* ducit *de Incendiis*, quarum altera ignes culpa dolore exortos, altera fortuito contingentes, considerat. *Tertia Commentatio* agit *de non usu stipulationum, usuque pactorum, in foris Germaniæ; quarta de Edicto perpetuo.* Hæc inter ceteras observationes egregias binis occurrit eruditorum plerorumque erroribus, atque tam eos,

Cap. 6 pag. 265. qui *Salvium Julianum*, JCtum, quippe Afrum, & ex colonia Adrumetina oriundum, cum *Didio* Cæsare, pronepote ipsius, confundentes, e domo Mediolanensi progenitum scribunt,

Cap. 10 pag. 274 seq. quam istos, qui ordinem Edicti perpetui in adornanda Pandecte a *Triboniano* contendunt observatum, reprehendit. Equidem inficias ire nequit, evenisse aliquando, ut eadem esset in Digestis, quæ fuerat in Edicto *Juliani*, argumentorum series; id tamen data effectum opera, plurimum ab eo abest, ut sibi persuadeat. Quid enim? inquit, an est credibile in Edicto perpetuo *Salvium Julianum* de verborum significatione, & iis, quæ per totum Juris Civilis corpus sparsæ sunt, regulis, speciatim tractasse, aut de justitia & jure, item de origine juris, universe ac generatim exposuisse, ut in Pandectis videmus. Dein *Justinianus* dispositionem ordinis Pandectæ consarcinatoribus reliquit, secundum quod ipsis commodius esse potuisset, *l. 1 §. 5 C. de V. J. E.* Quid? quod omnia corruant, si legas *l. 2 §. 5 C. eod.* Sequitur *quinto* loco *de renuntiatione societatis absenti facta ad l. 17 §. 1 ff. pro Socio* sparsæ observationes; *sexto* Commentatio *de utilitate ex humanioribus literis in Jurisprudentia studio capienda*; *septimo Observationes ad Jani Vinc. Gravinæ Origines Juris civilis.* Ex his bigam notarum delibabimus,

Cap. 7 pag. 392. quarum altera legem Gliciam, tanquam figmentum, repugnante *Gravina*, exhibet, altera de regia lege dispiciens,

ibid. pag. 381. *Jo. Friderici Gronovii* conjecturam laudat, & in *Jacobum* filium invehitur, quod patri superior audacia, judicio multum inferior, legem A. U. 704 suadente rege sacrificulo perlatam judicarit. *Octava* agit *de vita Jo. Strauchii* narratio. Has, quas modo indicavimus, Diatribas *Præfationes* binæ excipiunt, *Strauchii* Dissertationibus præmissæ, quarum una *de regula Catoniana*, altera *de oppignorationibus rerum imperii*, exponit.

exponit. Agmen claudunt Epiſtolæ gratulatoriæ tres ad *Chri-
ſtian. Widvogelium, Jo. Matth. Geſnerum*, & *Jo. Sebaſt. Arz-
bergerum*, una conſolatoria ad *Jo. Philippum Slevogtium*,
quibus omnibus gratulatoria *Jo. Matth. Geſneri* ad *Hamber-
gerum* de novo munere ſubjuncta eſt Epiſtola. Explanatis
ita ſingulis, miſſum faceremus *Hambergerum*, niſi moram
injiceret docta *Jo. Georgii Eſtoris de Jurisprudentia Q. Hora-
tii Flacci* proluſio. Novus hic præter omnem omnium ſpem
atque expectationem in ſcenam prodit JCtus, ſed non niſi
eodem jure, quo *Ciceronem Ant. Schultingius* & D. *Paulum
Jo. Ortwinus Weſtenbergius*, inter JCtos retulerunt, hoc elo-
gio condecorandus. Inde non ponderoſiſſimis ubique ar-
gumentis utitur Illuſtris ipſius vindex, ſed leviora etiam, nec
tamen alieno a ſcopo, addit indicia; ut ſunt, quando ex *Lib.* §. 3 pag. 10.
I Epiſt. 6 v. 54 pro illicita in patrem fratremve adoptione
robur petit, aut ex *Carm. II Od. 4* probare conatur, in corpus §. 15 pag. 28.
ſervi ſtuprum penitus non cadere. Dandum hoc eſt ſummæ
familiaritati, in quam a multis inde luſtris Celeb. *Eſtor* adſci-
verat *Horatium*. Neque enim aliter evenire potuit, quam pag. 4.
ut vir in veteri Romanorum foro verſatiſſimus locos illu-
ſtrandæ Juris ſcientiæ inſervientes enotaret, eaque ratione
pararet hanc, quæ nunc non ſine egregio literarum elegan-
tiorum commodo prodiit, ſcriptionem. Et primo quidem §. 1 pag. 8.
veriſſimum eſt, Venuſinum Vatem non communes ſolum
Juris Romani fontes in numerato habuiſſe, *Epiſt. II, 1, 23 ſeq.*
ſed legum quoque particularium haud proletaria inſtructum
notitia fuiſſe, quemadmodum Plætoriam de litibus ante §. 21 pag. 32.
meridiem finiendis *Serm. II, 6, 34*, & *Epiſt. I, 19, 8*, Roſciam §. 5 pag. 12.
de ſeparatis in theatro equitum ſedilibus *Epiſt. IV, 15 ſeq.* teti-
giſſe merito cenſetur. Frequens præ ceteris mentio legis
Juliæ de adulteriis, quam ſub initium A. U. 737 perlatam, ex
epocha Carminis ſecularis *Horatiani* evinci fortaſſe poterit.
Præterea de variis Jurisprudentiæ argumentis, iis etiam, quæ §. 14 pag. 26
inter veteres JCtos ſæpius fuere diſputata, ſuum fert *Horatius* ſeq.
ſuffragium. Sic ictum fuſtium ceu carminis famoſi pœnam §. 6 pag. 10.
Ep. II, 1, 152, acquiſitionem rerum mancipi per uſucapionem, §. 18 pag. 30.
ſine ritu mancipationis, *Ep. II, 2, 158*, uſum ſoli utentis neceſſi- §. 10 pag. 17.
tati, non voluptati, inſervientem, *ibid. v. 190*, & eadem *Epiſtola* §. 7 pag. 16.
varios dominii transferendi capiendæque poſſeſſionis modos, §. 35 pag. 50.
imo ſeq.

imo & hoc, quod ad perfectionem emtionis venditionis pretii requiratur solutio, conspirante §. 41 *I. de R. D.* repræsentat. Quid? quod æquales sibi JCtos in scriptis suis nonnunquam sugillet, quos, imperante forsitan *Augusto*, variis ingenii ludificationibus traduxerit. Ita *Fabio* contigit *Serm. I*, *2, 134*, *P. Alfeno Varo I, 3, 124*, *Q. Antistio Labeoni ibid. v. 82*. *Ser. Sulpitio Galbæ II, 2, 46*, *C. Trebatio Testæ II, 1, 8*, quocum tamen *Epist. I, 16, 55*, in eo conspirat, quod eum, qui ex acervo frumenti modium suffuratus est, totius acervi furem censendum arbitratur, quo spectat *l. 21 pr. ff. de Furtis*. Præcipuum Jurisprudentiæ *Horatianæ* documentum præbent, quæ de statu personarum, itemque de successionum & testamentorum ratione, tradit. Qui ad *Lib. II Ep. 1 v. 58 seq.* explicationem appellit animum, supponat, necesse est, cives Romanos aliter intuitu nativitatis, aliter ordinis habita ratione, dividi solitos fuisse. Nam secundum nativitatem vel patricii fuerunt, vel plebeji, illi vel mere tales, vel, si majoribus curuli magistratu defunctis clari, simul nobiles; spectato autem ordine tres ipsorum classes fuerunt, prima Senatorum, altera Equitum, tertia Plebis. Sicuti Nobiles denuo in Romæ tales & provinciales divisi; sic Equites etiam, prouti vel a majoribus decus avitum acceperant, vel ipsi equum meruerant, binis classibus inclusi, quarum illa illustres ac splendidos, hæc modo factos, complectebatur. In *Satirarum* Libris varia de jure succedendi in bona defunctorum occurrunt. Cera prima hæredis nomen insculpi solitum, *II, 5, 45*, ait, & *v. 53* potestatem substituendi declarat. Sed digna inprimis est, quæ fit *II, 3, 84*, legatorum pœnæ (non damnationis, ut male *Rappoltus* interpretatur,) relictorum mentio. Describi meretur, quam, faciens a *Bynckershœckio* secessionem, Ill. *Estor* suggessit, legatorum ejusmodi idea, qua sunt, quæ vexandi hæredis gratia magis, quam coercendi, fuere relicta, & in ridiculum plerumque desinunt. De testamenti resignatione, quæ lino fiebat inciso, clarum est *Lib. I Ep. 7* testimonium. Præterimus, quæ de ritu antestationis, de divisione sepulchrorum in familiaria & hæreditaria, de fustium honestate, & servili flagellorum infamia, & aliis ejus generis, passim docte disputata legimus, ne dapibus hisce satiare velle Lectores *Actorum* nostrorum videamur.

[Marginalia, left: Pag. 5. — §. 2 pag. 9. — §. 5 pag. 12 — §. 12 pag. 19. — §. 13 pag. 20 seq. — §. 28 pag. 43. — §. 20 pag. 30. — §. 27 pag. 40 seq. — §. 34 pag. 36 seq.]

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Decembris Anno MDCCXL.

ÆTAS MILLE ANNORUM ANTIQUISsimi & Regalis Monasterii B. Virginis Mariæ in Amorbach, Ordinis S. Benedicti, in Archidiœcesi Moguntina, historica methodo adumbrata, & ejusdem Monasterii chartis ac documentis eruta, opera P. IGNATII GROPPII.

Francofurti, ex officina Weidmanniana, 1736, fol. Alph. 5, cum Tabb. æn. 2.

Ex inscriptione statim libri, velut ex hedera, patet, quale & quam nobile hic vinum vendat Rev. Autor, & quo demum consilio permotus, animum ad delineationem Historiæ Amorbacensis perficiendam appulerit. Non siluerat equidem Musa ipsius, cum plausus symphoniacique cantus aures Monachorum perstreperent, cumque in sacris publicis ante aliquot annos Deo grates decernerentur; ast feliciorem se gloriosioremque editurum esse ingenii partum existimavit, si, declamatione sua non contentus, majora auderet, quam qui elumbi pæne & exsucca oratione populum detinebant. Ita enim laudes Cœnobii, exiguis inclusæ terminis, fortasse paucissimis innotuissent, & conditio illius dubia nobis, incerta, obscura, mansisset. Propterea tenebras, quibus utinam exire incipiant Monachi omnes! cum solennibus sacris depulit, & fata Amorbacensis Monasterii, a primis orsus initiis, per multos annorum decursus

ſat docte literarum monumentis conſignarit: Et quidni evulgare potuiſſet continuo orationis flumine Hiſtoriam Amorbacenſem, cum multis librorum præſidiis inſtructus eſſet, nec contemnenda Codicum chartaceorum & membranarum copia ad Opus feliciter exarandum alliceretur. Hujus ea eſt ratio, ut, poſt Epiſtolam dedicatoriam, Reverendiſſimo Domino *ab Engelbert*, Monaſterii Abbati, inſcriptam, & poſt Præfationem, qua inſtituti ſui rationem exponit Rev. Autor, tota Hiſtoriæ tractatio in *Partes tres* abeat, quarum *una* illuſtrat originem, incrementa, & fata Monaſterii Amorbacenſis iniqua, *altera* omnes ſuo ordine Abbates recenſet, resque ab iis geſtas poſteris commendat, *tertia*, noſtram fere ætatem comprehendens, oſtendit, quæ ditiones ſubjectæ ſint poteſtati illius Monaſterii, quæ facies rerum in foro agendarum, quæ ſacrorum & urbis ipſius conditio, quæ ornamenta, qui defectus. Attexuit præterea Autor calculo noſtro dignas hiſtoriæ probationes, ex Imperatorum, Regum, Pontificum, Archiepiſcoporum, codicillis & tabulariis depromtas, nec abs re fore judicavit, ſi Orationum, in ſacris publicis habitarum, caterva totum Opus clauderet, quamvis fateamur ingenue, nos facile ſuperſedere potuiſſe illa collectione. Nam, qui artem oratoriam Pontificiorum, in ædibus ſacris adhiberi ſolitam, novit, ille potius ſibilo & riſu, quam perluſtratione, dignos ſermones eorum ſacros cenſet. Hos igitur in præſenti miſſos faciemus, id tantum acturi, ut ſingulas ejus Hiſtoriæ partes curatius pervolutantes, non niſi fructuoſa nobis & jucunda in medium afferamus. Sub initium ſtatim Hiſtoriæ
Pag. 2. ſuæ Rev. *Groppius* inquirit in nomen & natales illius Monaſterii, &, disquiſitione hac diligenter inſtituta, ait libere, nullum ejusdem nominis Monaſterium unquam & ullibi exſtitiſſe. Cardinem enim quæſtionis in eo verti ſibi perſuadet, ut denique oſtendatur, primos Verdenſes Epiſcopos, qui omnes ex Amorbacenſi Monaſterio fuiſſe ſcribuntur, Amorbacenſis in Franconia Cœnobii Abbates exſtitiſſe; in qua ſententia ſequitur *Jo. Georg. Eccardum* autorem in *Commentariis de rebus Franciæ orientalis*, Virum profecto in tantum

tum post fata laudandum, in quantum diffusa & solida historiarum Franconicarum cognitio æstimari potest. *Pag. 10* nobis videtur paululum a verisimili aberrare, cum nominis Amorbacensis originem non ab ædicula B. V. M. *Amori* sacra, ac salutifero fonte, prope Monasterium scaturiente, *zum S. Amors Brunnen* vocato, sed a primo Abbate S. *Amore*, derivet, quem loco nomen indidisse, communissime dicunt. Nam scaturigo & rivulus ille tantummodo exprimit voculam *Bach*, ast, quomodo illa ex nomine primi Abbatis fluat, nulla possumus conjectura assequi. Jactis autem a *Ruthardo* Comite laudabiliter fundamentis, incrementa nactum est Monasterium & immunitates, nulli antehac concessas. Nam, cum enasceretur primum, nulli subjectum Principi inferiori fuit, sed legibus summi Imperatoris & Pontificis paruit, sub quorum tutela mirifice efflorescere cœpit, nec exiguam sibi facultatum copiam accessione variarum ditionum comparavit. Sed, quo insignioribus cumulatum fuit beneficiis, eo periculosioribus fortunæ casibus agitatum, Hunnis, tunc ferro & flammis omnia vastantibus, pæne rapina fuit. Quid? quod, procedente tempore, cum fœdum illud & execrandum oriretur bellum rusticum, multis obnoxium fuit calamitatibus. Has ut enucleatius describat, Rev. Autor delabitur ad causas, quibus seditiones illæ hominum agrestium excitabantur. Deprehendimus ibi quædam, quæ, nescimus, an ullus adhuc hominum Pontificiorum fuerit professus. Nam, adactos fuisse agrestes homines, ait, ad perduellionem rigidissimis sacrificulorum pœnis, plebem scilicet arcentium a sacris *Lutheri*, ne inciperet ea doctrinas ipsius publice profiteri, cujus haud exigua jam multitudo imbuta erat præceptis. Ideoque *Lutherus* noster non fax & incensor illius monstrosæ fuit seditionis, uti quidem calumniati sunt Pontificiorum plerique, & inprimis *Maimburgius*, sed ipse potius redarguit eorum audaciam & protervviam literis peculiaribus, quas in promtu habemus, & quas Theologi nostrates secus sentientibus jam dudum opposuerunt. *Pars altera* enarrat omnes Abbates a condito Monasterio usque ad A. 1734, nec ullius

Pag. 14.

19.

22.

Qqqq 2 tam

tam accurate Rev. Autor persequitur vitam, quam S. *Amoris*. Laudat enim ejus sanctitatem, ejus, si Diis placet, portenta, & merita in Monasterium singularia, quæ etiam in ipsis solennibus, A. 1734 celebratis, laudibus in cœlum extulit, cum verba ipsi coram populo facienda essent. Plures in Historia pertexenda Abbates, maxime ab initio, desiderabantur, qui, teste *Bucelino*, ex chartis domesticis suppleri haud poterant. Sed, postquam a viris celeberrimis, *Leibnitio*, *Eccardo*, aliisque, expositum publice est, Monasterium illud *Amorbaricum*, seu *Amarbaracum*, Antistitum Verdensium seminarium, ab isto Franconiæ *Amorbaca* non multum differre, occasionem nactus est Rev. Autor, penitius rem pensitandi, quo facto seriem Abbatum emendatiorem reddidit, invenitque, Episcoporum Verdensium nonnullos ad fastos commentariaque Amorbacensium referri debere. *Pars tertia* Monasterii faciem, qua nostra fere ætate gaudet, ita delineatam lectoribus offert, ut sacella, ædificia, regiones, Cœnobio huic adjectæ, enarrentur, nec omnino nulla reliquiarum sacrarum

Pag. 133. injiciatur mentio; ad quas, si fabulæ fides, refert Autor insignes particulas crucis S. Christi, particulas S. *Bartholomai*, & quæ sunt aliæ hujus generis nugæ, quas magno crepare ausu Pontificii solent. Si quis quærat, num unquam prodierint viri doctrinæ ingeniique laude conspicui ex hoc ipso Monasterio, abunde sciscitantibus commemoratione eorum satisfaciet Rev. Autor. Nam primo Episcopos omnes Verdenses in numerum eruditorum referuntur, deinceps, quorum opera in unaquaque arte sigillatim eminuerit, ex monumentis fide dignis eruitur. Sic in Theologia P. *Dominicum Schonigium* nominat, ob libellum hac inscriptione ornatum: *Cymba theologica, referta variis conscientiæ casibus, præcipuam Theologiæ moralis materiam tangentibus.* In Philosophia partes suas pro virili egisse P. *Magnum Gramblichum*, testatur, qui typis aliquando exscribendum curavit *Solem peripateticum, qui philosophicum emensus est Zodaicum*, hoc est, compendiosam præcipuarum, ex *Aristotelis* Philosophia depromtarum, difficultatum enodationem.

156. (beside "memoratione eorum satisfaciet Rev. Autor. Nam primo Epi-")

157. (beside "eminuerit, ex monumentis fide dignis eruitur. Sic in")

nem. In *Musica* excelluisse dicit P. *Cœlestinum Hamelium Walthuranum*, in *Poesi* ingenium monstrasse fœcundum profitetur *Sanderadum*, Abbatem, a Rev. D. *Volusio* Poetam publice renuntiatum solenni ritu formulaque. In studio *historico*, & in perquirendis Monasterii antiquitatibus, indefessum esse P. *Antonium Klugium*, docet. Nihil addimus de aliis, quos ordine suo breviter illustrat, Scriptoribus; nec multorum interest, scire, qua religione sacra solennia fuerint peracta, quibus ornamentis splendidiora ædificia, illustrioraque templa, fuerint reddita. Considerabimus potius illam libellorum congeriem, quam ex tabulario Monasterii sat splendido apparatu nobiscum communicavit Autor. Scilicet historiæ nexum interpolare noluit adductis in medium Diplomatibus; quapropter separatim ea adjecit, &, ne moretur Lectores in ipso opere, narrationi cuique appingendas curavit notas, Chartarum collectionem indicantes. Inter omnia vero monumenta nullum antiquius est *Ludovici*, Regis Germaniæ, Edicto, in quo Monasterio Amorbacensi Sylva *Wolckmann* cum terra adjacente donatur. Quod spectat ad ipsam Monasterii antiquitatem demonstrandam, quatuor producuntur autographa, ubi literas *Conradi de Durre* observamus, ad *ædificationem oppidi Amorbacensis* spectantes. Munificentiam Imperatorum probat, & beneficia, quibus affecerunt summi Principes Cœnobium istud, illustrat, ut solet, perspicue Autor, triginta adductis in medium libellis, inter quos principem locum obtinere videtur scriptio *Ludovici, Regis Germaniæ, in quo Monasterio Amorbacensi sylvam Wolckmann cum jure piscationis in rivo Muda, nec non insulam aliquam cum villa*, &c. donat A. 856. Sicco nunc pede transimus Bullas Pontificum, quarum XI collegit, nec illorum injicimus scriptorum mentionem, quæ ab Imperatoribus *Henricis* & *Ottonibus* proficiscuntur. Tandem Rev. Autor, colophonem Historiæ suæ impositurus, subnectit geminas veluti tabulas, quarum *prima* chronologica, quæ summos Imperatores, Leges, Pontifices, altera genealogica est, quæ familias illustres, in hac Historia passim occurrentes, uno quasi intuitu conspiciendas exhibet.

Pag. 191. 192.

ANALYSIS LIBRI, CUI TITULUS: BREvis Notitia Monasterii B. V. M. Ebracensis, Sacri Ordinis Cisterciensis in Franconia, &c. Anno MDCCXXXVIII absque nomine Autoris & typographi, nec non absque Censura, excusi, ac A. MDCCXXXIX divulgati, cum deductione Jurium, in quibus fundata fuit Jurisdictio Reverendiss. & Celsiss. Episcopi Herbipolensis seu Wirceburgensis, &c. procedendi adversus eundem librum, ejusque Autorem seu vulgatorem, ad tramites Constitutionum Apostolicarum & Imperialium, exposita a NICOLAO ANTONIO SEIZ, J. U. D. Protonotario Apostolico, Episcopi Herbipolitani Consiliario Ecclesiastico, & Fisci Episcopalis Promotore. Accedit summarium aliquot Documentorum, quibus allegata comprobantur.

Wirceburgi, formis Marci Antonii Engmann, 1740, fol. Alph. 2.

Situm est in diœcesi Herbipolensi Monasterium Abbatiale Ordinis Cisterciensis ad B. M. V. in Ebrach, anno circiter 1127 fundatum, & ab eo tempore eidem Cathedræ, tam ratione Ordinis, quam supremæ jurisdictionis ecclesiasticæ, subjectum, donec tandem, & præsertim circa finem Seculi XV, jurisdictioni ecclesiasticæ & superioritati subducere se paulatim cœpit. Inde vero non nisi crebriores lites oriri potuerunt, hoc tamen modo A. 1557, 1701, 1714, per singulares Recessus sopitæ, ut benedictio Abbatis, collationes Ordinum, aliaque Sacramentalia, ab Ordinario Herbipolensi in posterum peterentur & susciperentur; Abbas vero recens electus & confirmatus ab eodem Ordinario, post promissam ei stipulata manu subjectionem & obedientiam, approbaretur; sumerent denique coram Episcopo, tanquam vero Diœcesano, hi, qui Monasterio parent, jus in omnibus & singulis causis, simulque eum in temporalibus pro domino territoriali recognoscerent. Hisce enarratis, graviter Pag. 4. §. 1 accusat Cons. Autor brevem illam Notitiam, summam juris-

risdictionem Episcopo Herbipolensi denegantem, & absque censura superiorum & approbatione impressam, quam tamen serio præscripserunt *Leo X*, Pont. Max. in Concilio Lateranensi Sess. X, aliique, ut & *Recessus Imperii A. 1570* §. *156, 157*. Pag. 10.
Deinde §. 2 offensiones recenset, quas Adversarius in jurisdictionem Episcopalem & Regalia commisit, & quæ ab adversa parte de plenario jure Patronatus, Monasterio Ebracensi ab Episcopo Herbipolensi A. 1299 cesso, & alio, in Parochia *Burgwindheim* ab immemoriali tempore competente, profert, ex variis actibus convellit. Dum enim Abbas Episcopo *Julio* A. 1595, 1612, & 1617, visitatione peracta, faciendam præsentationem Religiosorum, curam animarum in *Burgwindheim* & locis vicinis, promiserit & concesserit, inde, Parochiam hanc pro filia matris suæ Ebracensis habendam esse, consequi existimat. Literæ quoque *Hieronymi*, Abbatis Ebracensis, ad eundem Episcopum *Julium* A. 1597 pro concedenda suffraganeo Bambergensi facultate consecrandi Ecclesiam, *de sacratissimo Sanguine* vocatam, datæ, ut & literæ Abbatis ad suffraganeum Wurceburgensem de A. 1626, pro approbatione Curati in *Burgwindheim*, manifeste satis subordinationem produnt. Et, licet tempore forsan belli tricennalis Abbates Ebracenses moliendi quædam occasionem habuerint, varii tamen jurisdictionis Herbipolensis ecclesiasticæ, annorum 1651, 1661, 1667, &c. actus prostant. Quibus præcipue jungendum est, quod, cum Abbas A. 1694 d. 12 Dec. consecrationem altaris in Ecclesia loci controversi attentasset, Curiæ Episcopali executionem sequenti anno demandaverit non solum, sed & per Vicarium foraneum peragendam curaverit; & novissime adhuc anno præterito Celsiss. D. Ordinarius visitationem Ecclesiæ in *Burgwindheim* decreverit, quæ templum admodum ruinosum, fenestras undique perforatas, altaria fracta, aquam baptismalem immundam, recensuit. Provocat quidem Abbas, ut eo melius separatum territorium & propriam Ecclesiam Episcopalem fundet, ad præscriptionem contra Herbipolensem Ecclesiam, in *Cap. 15*

15.
16.
18.
21.

& 18

& 18 X de Præscript. approbatam; sed, dispositiones has
Pag. 23. novioribus, & inprimis Decreto Congregationis sacræ anni 1721, quod simul publici juris facit Conf. Autor, eversas esse, probatur. Eo enim decretum legitur, *ne inferiori Prælato territorium separatum cum jurisdictione ordinaria & quasi Episcopali in Clerum & populum, cum ipsius Episcopi exclusione in aliquo loco speciali per quadragenariam præscriptionem, una cum titulo colorato, acquirere liceat, nisi Apostolicum privilegium, aut consuetudo immemorabilis, accedat.* Eodem modo & affectata a Monasterio Ebracensi jurisdictio in varios pagos & loca, & quæ ab ense & stola Herbipolensi eximere conatur defensor Ebracensis, ab Autore præcipue per privilegium *Friderici Barbarossæ*, quo potestas Episcopi Herbipolensis per universum Franconiæ Ducatum
27. confirmatur; Privilegium vero præcipuum, a *Leone X*, Pont. Max. A. 1519 super facultate altaria & suppellectilem ecclesiasticam consecrandi obtentum, per Decretum *Alexandri VII*,
33. A. 1659 datum, destruuntur, simulque probatur, quod si etiam Prælatus quidam inferior, vel certæ personæ, vel certa loca, ab ordinaria jurisdictione Episcopi eximantur, inde tamen ad totalem jurium majorum Episcopo propriorum cessationem simul argumentari non licere, sed durare adhuc jus Diœcesanum supremum, quod idem est in Episcopis ac superioritas territorialis in secularibus. Quin ipsa privilegiorum confirmatio, quam Monasterium a *Benedicto XIII*, Pont. Max. A. 1729 impetravit, statim restringitur verbis: *Quatenus in usu sunt.* Hoc modo & Bullæ *Clementis VII*, annorum 1526 & 1531, de concessa facultate visitandi & reformandi cum potestate exequendi in omnibus Ecclesiis & Monasteriis diœceseos & dominii temporalis Herbipolensis, etiam exemtis; alia de Advocatia & protectione Monasterii Ebracensis; ut & Rescriptum *Caroli V*, Imperatoris, ne Ecclesiæ Herbipolensi ullum aliud privilegium aut præscriptio præjudicare possit, aliaque Diplomata, in extensa forma apposita, firmo suo fundamento, & per ea ad minimum possessio juris diœcesani Ecclesiæ Wurceburg-

burgensis in Monasterium Ebracense, servatur. Inde Pag. 45.
Conf. Autor gravissimas injurias, in Reverendissimos Episcopos & Principes Herbipolenses prolatas, scribendi genere admodum acuto recenset refellitque. Paucissima tantum ex iis dabimus. Concedit Monasterii Ebracensis 48.
defensor, Episcopum Herbipolensem A. 1531, specialiter a Sede Apostolica delegatum, dictum Monasterium visitasse, nihil vero emendatione dignum cum invenerit, Abbatem *Joannem*, innocentiæ victimam, dignitate sua privasse; sed ex Actis Visitationis luculenter probat Conf. Autor, depositionem illam ob multas Missas & anniversaria intermissa, ob pecuniam fratribus, ut alea luderent, missam, ob alienationem bonorum Monasterii, & ob alias ejusdem ponderis causas, justissime decretam fuisse. Alia quoque visitatio & reformatio dicti Monasterii, A. 1544 Episcopo *Melchiori* delata, strenue cum excommunicatione & depositione Abbatis & fratrum, parum religiose viventium, A. 1557 peracta, & simul possessio juris visitandi & corrigendi Monasterium Ebracense sententia Rotæ Romanæ perquam dilucide Episcopo adjudicata est. Quin imo, ut reliqua varii generis testimonia intacta relinquamus, tota lis de prætensa & probata suprema Episcoporum Herbipolensium in dictum Monasterium jurisdictione A. 1707 amicabili compositione jam sopita & perpetua oblivione atque amnestia sepulta est. Hæc sunt præcipua illa scripti hujus argumenta, in quo miram stili vere heroici gravitatem cum rationum ponderibus conjunctam, gaudentes & gratulantes, quin applaudentes etiam, cognoscimus.

VERITAS RELIGIONIS CHRISTIANÆ & Librorum, quibus innititur, contra Atheos, Polytheos, Idololatras, Mahometanos, & Judæos, demonstrata per Fr. VINCENTIUM LUDOVICUM GOTTI, Ordinis Prædicatorum, in Bononiensi Universitate Controversiarum fidei Professorem, nunc S. R. E. Cardinalem. Tomus tertius, continens Libros Veteris Legis singulatim.

 Romæ,

Romæ, ex typographia Rochi Bernabò, 1736, 4.
Alph. 2.

Nuper *Tomi primi* ac *secundi* argumenta exposuimus succincte, qui ostendendæ ac confirmandæ veritati dogmatum, Romanæ ecclesiæ probatorum, ab Eminentissimo Autore fuerunt consecrati. Progrediendum nunc nobis est ad ea, quæ *Tomo tertio* continentur, capita summa recensenda. Disserit hic diligentissimus Commentator per *22 Capita* de autoritate librorum Veteris Testamenti, quibus eos ex decreto Concilii Tridentini inserit quoque, quorum lectionem Protestantes haud dissuadent, avthenticitatem vero haud agnoscunt, consisi testimoniis primæ Ecclesiæ, quæ *Gerhardus Mastricht* collegit, &, pauculis additis, ante aliquot annos Cl. *Baratierius* suo edidit rursus nomine præfixo. *Mastrichtii* Canon S. Scripturæ, secundum seriem Seculorum Novi Testamenti collectus, prodiit in *Bibliotheca Bremensi Class. VII Fasc. I pag. 1 — 56. Baratierii Conspectum Canonis Scripturæ sacræ ecclesiastici* A. 1735 editum fuisse, constat. *Origenes* apud *Eusebium Hist. Eccl. VI*, 25, & *in Psalmum I*, plane scripsit: *Extra horum censum sunt libri Machabaeorum.* Stant a nobis *Athanasius* in *Synopsi*, Concilium Laodicenum, *Gregorius Nazianzenus*, *Cyrillus Hierosolymitanus*, *Epiphanius*, *Hieronymus* in *Prologo galeato* & *Ep. ad Paulinum*, *Damascenus*, *Innocentius*, *Augustinus*, aliique. *) *Capitibus XXII* Autor tractationem suam conclusit. *Primo* agit de Pentateucho, ejusque Autore, & scrupulis, qui obmoveri solent, hic vero solvuntur. *Secundo* exponit de libris *Josuæ*, *Judicum*, & *Ruth*; *tertio* de *Libris Regum primo*, *secundo*, *tertio*, & *quarto*; *quarto* de *Libris Paralipomenon* & *Esdræ*; *quinto* de libro *Tobiæ*, ejusque autoritate. *Sexto* agit de libro *Juditb*, & inquirit, an sit canonicus, historicus, vel parabolicus, &
Pag. 43. quo tempore contigerit historia *Juditbæ*. *Septimo* tractat de libro

*) Conf. *Joannis Aimonii* liber *de Mutationibus Ecclesiæ Romanæ Cap. III* §. 2.

libro *Esther*. *Octavo* exponit de Libro *Job*, ejus Autore, tempore conscriptionis, ac expendit, an liber ille historiam complectatur veram. *Nono* de libro *Psalmorum* exponit. *Decimum* sacrum est *Libris sapientialibus*, *Proverbiorum*, *Ecclesiastis*, *Cantici Canticorum*, *Sapientiæ*, & *Ecclesiastici*. *Capite undecimo* disserit de Prophetia & Prophetis, eorumque ordine; *duodecimo* de *Isaia*; *decimo tertio* de *Jeremia*, & *Barucho*, ac Epistola *Jeremiæ*; *decimo quarto* de *Ezechiele*. *Capite decimo quinto* exponit de *Daniele*, additque disquisitionem, an fuerit unus *Daniel*, an plures. *Capite decimo sexto* agit de *Osea*; *decimo septimo* de *Joele*, *Amoso*, & *Abdia*; *decimo octavo* de *Jona* & *Michæa*; *decimo nono* de *Nahumo*, *Habacuca*, & *Sophonia*; *vigesimo* de *Aggæo*, *Zacharia*, & *Malachia*. *Capite vigesimo primo* expendit, quanti faciendum sit testimonium Prophetarum pro veritate religionis Christianæ, quid Manichæi senserint, quid Hebræi Prophetæ de Christo prænuntiaverint; testimonia Hebræorum Prophetarum ad probandam Christianæ religionis veritatem esse utilissima, docet, testatus, Hebræorum Prophetas pro vaticiniorum suorum dignitate pie sancteque vixisse. *Capite extremo* in libros inquirit *Machabæorum*, enarrans, quid contineant, quis utriusque libri sit Autor, num is sit canonicus, quænam sint adversariorum in contrarium argumenta, & quid ad ea sit respondendum. Contendit tandem, libros *Machabæorum* in Chronologia & Historia haud dissonare. Hæc sunt Operis summa fastigia & argumenta succinctiora. Delibanda nunc sunt exiliora, & ad partes est eundum perlustrandas. *Caput extremum Deuteronomii* Autor credit a *Mose* non scriptum, deberi potius vel *Eleazaro*, vel *Esdræ*, vel *Josuæ*. Nec tamen *Josephi* & aliorum reprehendit opinionem, qui a *Mose* per spiritum propheticum id voluere literis consignatum fuisse, ut illud de Manna *Ex. XVI, 35.* Ad ea, quæ videntur a recentiori manu in *Pentateuchum* posita, responderi posse putat, ea inserta fuisse ab *Esdra*, e. g. *Gen. XXXVII, 14*, (ob *Jos. XIV, 15.*) *Gen. XIV, 14*, (ob *Jud.* *XVIII.*)

[Margin: Pag. 134. — 188. — 275. — 291. — 325. — 6.]

XVIII,) *Gen.* XI, 18, VIII, 8, XL, 15, XII, 6, XXXVI, 31, (ob 2 *Reg.* VIII, 14.) *Deut.* II, 12, &c. Respondet tamen deinceps sic ad singula, ut nihil impediat, quo minus illa a *Mose* fuisse conscripta censeantur. Librum *Josuæ* antiquiorem esse libris *Regum*, ostendit ex collatione *Jos.* VI, 25, 26, &
Pag. 13. 1 *Paral.* XVI, 34. An vero *Josua*, an alius quidam vir sanctus, exstiterit Autor, non penitus definit. Credunt nonnulli, ad recentiora tempora esse referendum 1) carmen illud epinicion in Gibeonitas devictos, X, 13; 2) frequentem adjectionis formulam: *usque in præsentem diem;* 3) mentionem terræ Gabul XIX, 27, siquidem ea appellatio videtur ab *Hiramo* arcessenda 1 *Paral.* IX, 12, 13; 4) memoratam XIX, 47, Danitarum expeditionem adversus *Lesen*, quæ tamen post mortem *Josuæ* contigit *Jud.* XVIII, 29, licet haud sit inficiandum, in posteriori loco legi *Lais*, ac *Eusebium* in libello *de nominibus locorum Hebraicorum* distinxisse inter *Lesen* ac *Lais;* 5) additam de obitu *Josuæ* commemorationem, quam a successore *Josuæ* quodam esse profectam, satis est verosimile. Epinicion id indubie ævo *Josuæ* fuit concinnatum. *Cabul Josuæ* est urbs *Chabula*, de terra nihil additur. *Hiramus* vero regionem illi adjectam appellavit *Cabul*, ex quadam allusione, siquidem in lingua Tyriorum *Cabul* denotavit aliquid fastidiosi & invisi, teste *Josepho Antiqu.* VIII, 2, qui in *Vita sua* urbem *Chabolo* quoque attigit *pag.* 1015, 1016, quæ omnino a *Zabulon* haud differt. Terra vero Cabul ad Gabalum Aseritidis fuit posita, ad quam terminus Issacharitidis, in
17. quo *Josua* locum Cabul ponit, haud pertigit. De Autore libri *Judicum* Autor statuit nil certi. Annos Judicum haud posse connecti immediate, existimat. Ipsos autem Israeli universo dominatos esse, fatetur. Refellit *Hobbesium*, qui librum *Judicum* captivitate Tribuum recentiorem finxit.
34. De libro *Tobiæ* fusius commentatur, siquidem est certum, eum in Canone Hebræorum desiderari, pluresque Ecclesiæ primæ Patres idem, ac Judæos, de ejus autoritate sensisse, nominatim *Melitonem*, *Origenem*, patres Concilii Laodiceni, *Athanasium* in Epistola festali, Autorem *Synopsis Athanasianæ*,

næ, *Cyrillum Hierosolymitanum*, *Gregorium Nazianzenum.* Seculo autem quarto cœperunt nonnulli Patrum, *Hilario* teste, librum *Tobiæ* ac *Judith* reliquis Vet. Test. libris annumerare. Autor audacter satis hæc subdit: *Quapropter Protestantes, qui Tobiam e libris sacris expungentes, inter apocrypha rejiciunt, contra utramque Ecclesiam, Latinam & Græcam, loquuntur.* Protestantes certe norunt, Deum, stante Veteri Testamento, oracula sua & monumenta sacra Judæis credidisse, *Rom. III, 3*, ipsamque legem & promissiones suas tradidisse, *IX, 4*, hosce vero, a viris sanctis edoctos, & a Prophetis quondam rectos, librum *Tobiæ* in canonem librorum θεοπνεύστων haud recepisse; Christum & Apostolos eadem sensisse, nec in Judæis reprehendisse audaciam detractorum e canone librorum; primæ Ecclesiæ Patres Apostolicos Judaicam sententiam veritati reperisse conformem; Judæos, librorum apocryphorum Vet. Test. ætati suppares, rectius potuisse de librorum illorum origine & autoritate ferre judicium, quam Ecclesiam multis Seculis inde remotam. Et quid potest esse clarius illis verbis *Hieronymi* in *Prologo galeato: Judith & Tobias non sunt in Canone*, & in *Præfat. ad Lib. Salomonis: Judith, Tobiæ, & Machabæorum, Libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter Canonicas Scripturas non recipit*, nec non *Præfat. in Jonam: Liber quoque Tobiæ, licet non habeatur in Canone, tamen, quia usurpatur ab ecclesiasticis viris, tale quid memorat. Hieronymi* quippe, omnium Patrum κριτικωτάτου, in hoc momento judicium est longe gravissimum. Idem sentiunt Protestantes, qui libros *Tobiæ* & *Judith* relinquunt in Bibliorum complexu, legique jubent veluti scripta ecclesiastica, in quibus ad vitam pie agendam non pauca offeruntur præsidia & alimenta. Protestantes libros, quos vocat Emin. Autor, devterocanonicos Vet. Test. pro canonicis quidem non habent; attamen illos haud repudiant, sed potius reliquis libris ecclesiasticis præponunt. Nolunt vero ferri judicium de articulis fidei & rerum historicarum momentis, alibi in libris canonicis aliter patefactis descriptisve, ex illis libris,

Pag. 35.

libris. Nec ipsi Pontificii devterocanonicorum librorum sententias singulares anteponent propositionibus clarissimis librorum protocanonicorum. Eminentiss. Autor *Hieronymum* judicat loqui de canone librorum protocanonicorum. At, pace ejus, non possumus, quin moneamus, distinctionem illam ab ævo *Hieronymi* esse alienam, *Hieronymo* ignotam, & diu
Pag. 37. postea demum, post Concilium Tridentinum potissime, inventam. In *Tobia* dantur ἐναντιοφανείαι, e. g. *Cap. III, v.* 7, & *Cap. IX, v. 36.* Respondet Autor, vel duas in Media fuisse civitates nomine Rages, vel, quod probabilius ducit, *Saræ* domum fuisse non in civitate Rages, sed in suburbiis, vel in agro vicino, ideoque bene dici potuisse *Cap. III, Saræ* paternam domum in Rages exstitisse, sicut dicatur is domum habere Romæ, qui eam prope Romam, aut in vicino agro, habeat. Perplacet nobis solutio *Natalis Alexandri*, qui, in Vulgata esse sphalma *Cap. III*, 7, concedit, siquidem in versione *Tobiæ* Græca omnium antiquissima legitur *Ecbatanis.* Singularis est responsio, qua Autor ea, quæ angelo *Raphaeli* af-
37. finguntur in libro *Tobiæ*, explicare tentat. *Respondeo*, inquit, *ea non falso aut mendaciter ab Angelo dicta fuisse, sed veraciter; non quidem spectato cortice literæ, sed mystico sensu. Cum enim fuerit tribui Nephtali custodiendæ specialiter deputatus, dicere poterat, se esse Israelitam ex tribu Nephtali, custodia nempe & protectione, non genere: & propterea Gabeli fratrem, & cum eo mansisse, tum quia omnes contribules vocabantur fratres; tum etiam, quia homines & Angeli dici possunt quodammodo fratres, vel natura, cum eundem habeant conditorem Deum, cujus dicuntur filii* Job. I, *vel, & maxime, per gratiam, sicut filii Dei hoc modo sunt & homines: qua ratione dicere se potuit Ananiæ filium, cum* Ananias *idem sonet ac* Dei gratia. *Cum autem* Azarias *idem sit ac* Dei auxilium, *& Raphael, Deo jubente, auxiliator fuerit utrique Tobiæ, se esse Azariam dicere potuit absque mendacio.* An inventori hujus expositionis primo fuerit persuasum, se verisimilia cogitasse, aliis relinquimus dijudicandum. Ad eosdem corymbos videntur ea referenda, quæ Emin. Autor affert de libro *Tobiæ* in Nov. Test. excita-

to. Credit enim, *Paulum* illa *1 Cor. X, 9, 10*, desumsisse ex *Judith VIII, 24, 25*, & illa *Elisabethæ* ad *Mariam* verba *Luc. I, 42: Benedicta tu inter mulieres*, desumta esse ex verbis *Oziæ* ad *Juditham XIII, 23*. Id satis probabile, *Simeonem*, *Judithæ* patrem, *Rubenis* filium, Patriarchis haud esse annumerandum. Id tamen excusari haud potest, in libro *Judithæ* flagitiosam Sichemitarum cædem laudari *Cap. IX, v. 2*, *Jacobo* ipsi fastiditam *Gen. XXXIV, 30, XLIX, 5, 6*. Distinguit quidem Emin. Autor in illa cæde duo, nempe mirificum & privatam vindictam, & in illo laudando *Juditham* fuisse occupatam credit. At veremur, ne quid restet scrupuli in animis lectorum. Dixit adhæc *Judith* ad *Holofernem Cap. XI, v. 15: Ego adducam te per mediam Hierusalem*, cum venisse perhibetur eum obtruncatura. Respondet Emin. Autor: *Dici potest, verba Judith veritatem habuisse secundum aliquem mysticum intellectum*. Ea vero, quæ in libro *Judith* enarrantur, pro vere gestis habet, subnixus testimoniis Patrum nonnullorum, *Clementis Alexandrini*, *Tertulliani*, *Ambrosii*. Mirum sane, *Josephum* hanc historiam ne quidem attigisse, ac de *Jobo* tacuisse. Historiam *Judithæ* contigisse censet soluta Babylonica Judæorum captivitate, tuens sese sententia *Augustini de Civ. Dei XVIII, 26*, ac locis libri *Judithæ V, 3, 5*, & ex omissa Regis Judaici mentione, licet rursus gignatur scrupulus de Bethulia in campi magni terminis orientalibus sita, Judæorum reducum ditioni adscripta. Eliakim seu Joakim summus utique sacerdos fuit sub *Artaxerxe* (*Artasasta* potius) *2 Esdr. XII, XIII, Agg. I, II, Joseph. Antiqu. II, 5*. At floruit quoque *Eliacimus* sub *Ezechia* & *Manasse 2 Reg. XVIII, Es. XXII*. De eo tamen quæri potest, an hic posterior exstiterit Pontifex Summus. Id vero animum torquet, *Nabuchodonosorem Judithæ* exstitisse Regem Assyriorum, haud Persarum, sedentem in urbe Nineve, quale regnum post *Cyri* ætatem haud exstitit. Intelligit quidem Emin. Autor regulum, a Persarum potestate pendentem; at qui hic ducem bellicum nutu suo per tot regiones mittere poterat? Sub *Artaxerxe Longimano* in regioni-

Pag. 39. 41. 42. 43. 45. 50. 54.

gionibus illis, quas *Holofernes* dicitur reduxisse ad ditionem, certe rebellavit nemo, nemo fuit infestatus vel devictus. A *Dario* quidem Medi defecerunt; at ipsi paulo post fuerunt superati, teste *Herodoto Lib. I Cap. 190*, si Indicem consulimus, *Herodoto* subjectum. At in textu ipso nihil de hac re legitur. Nec de *Dario Histaspide* ibi ulla fit mentio. In *Libro secundo Caput 190* haud occurrit. Assyrios rebelles devicit ipse, Babylone expugnata. Nihil vero apud *Herodotum* occurrit, quo tantus Rex *Nabuchodonosor* & Medorum *Arphaxad* possit defendi. Perstant & manent scrupuli in historia *Juditha*, quoquo nos vertamus, inextricabiles.
Pag. 58. Librum *Estheris* Lutheranos rejicere inter fabulas, tradit Emin. Autor. At nemo Lutheranorum ita sentit, nec sensit unquam. De libro *Juditha*, quo aliqui drama historiæ *Antiochi Epiphanis* contineri putant, fortassis Autor id voluit commemorare. *Estheris* additamenta rejicimus cum *Sixto Senensi Biblioth. sancta Lib. I, VIII*, qui, ea Concilio Tridentino haud relata esse in Canonem, credidit, quem ta-
59. men Noster refellit. Abfuerunt accessiones illæ semper a textu Ebraico, licet eas Alexandrini interpretes & *Theodotion* habeant. *Abasverus*, *Estheris* maritus, quisnam exstiterit, & quo tempore floruerit, videtur omnino obscurum. *Xerxem* fuisse eum, Noster negat, licet certi quid haud sustinuerit afferre. Si *Cyaxarem* Medum adscifcas, ætas *Mardochai* & *Esthera*, ac reliqua momenta, sunt in portu. Autor libri *Job* perinde ac *Esthera* est incompertus. Veram historiam libro *Jobi* contineri, non inficiamur, ob *Ez. XIV, 14*, & *Jac. V, 11.* Dialogi vero amicorum *Jobi* & ipsius videntur copiosius, quam ex tempore pronuntiati sunt, fuis-
75. se elaborati. Prius illud fuse conficit Noster. De posterio-
78. ri momento haud cogitavit. Regionem *Jobi* in Idumæa ipse ponit inter montes Galaad & Jordanem. At ibi nulla exstitit Idumæa. Deflectendum potius est ad regionem Damasco vicinam, quia Chaldæi & Sabæi irruerunt in facultes *Jobi* vastandas & diripiendas. Pietati *Jobi* videntur ob-
82. stare aliquot insignia momenta. Ipse enim maledixit natali-

litio ſuo diei *Job. III*, ſuſpendium optavit *VII*, *15*, *16*,
Deum ſibi mutatum eſſe in crudelem tradidit *XXX*, *21*, a Deo
innocentem & impium conſumi credidit *IX*, *22*, calami-
tatem ſuam peccatis ſuis graviorem perhibuit *VI*, *3*, ac ſeſe
reprehenſioni haud obnoxium profeſſus fuit *XXVII*, 7. Ad
primum momentum reſpondet Autor, *Jobum* fuiſſe Prophe-
tam, & ſpectaſſe natalem hominis peccatis infecti tanquam
originem omnium ærumnarum. At videtur ea reſponſio
complexui orationis *Jobi* haud ſatis reſpondere. Inconſul-
tius ſubinde *Jobum* fuiſſe in calamitatibus locutum, Deus
ipſe in epiſodio tragici caſus ſignificavit. De inſcriptioni-
bus *Pſalmorum* Autor ea profert, quæ majorem requirunt
perveſtigationem. Dolendum ſane, hic pleraque nobis Pag. 86.
eſſe incerta nimiumque abſtruſa. Addit ipſe: *Tituli huma-* 88.
na tantum, non divina, autoritate ſunt Pſalmis impoſiti,
utpote qui nec a Davide, nec ab alio divino ſpiritu afflato,
ſed a privatis hominibus, iisque interdum parum antiquis,
affixi. Cantorum ſæpius nomina eis ſunt præfixa, ut *1*
Par. XXV, *2*, *3*, *2 Par. XXIX*, *30*. Bene monet Autor, *Pſal-*
morum nonnullos demum poſt captivitatem Babylonicam 89.
eſſe concinnatos, e. g. *CXXXVI*, *LXIV*, *CXI*, *CXXV*, faſſus
tamen, Patres aliquot attribuiſſe Pſalterium omne *Davidi*,
quorum loca profert. At plerique ſunt duntaxat a *Davide*
profecti, unde a potiori fit denominatio. De imprecationi- 92.
bus, quæ in *Pſalmis* occurrunt, ita ſentit, ut eas credat præ-
dictiones & denuntiationes iræ Dei juſtiſſimæ. *Pſalmi* con- 99.
ſtant utique ex verſibus, at ad metra Græcorum haud adſtri-
ctis, generis potius antiquiſſimi & liberioris. Proverbia haud
conſtare ex ſelectione optimarum ſententiarum, Autor ad-
verſus *Grotium* comprobat ex *1 Reg. IV*, *32*, & aliunde. *Can-* 103.
ticum Canticorum habet pro epithalamio ſpirituali. Quo 115.
fine enim alias id inter libros divinos debuiſſet referri? Li- 120.
brum *Sapientiæ* probabiliter *Salomoni* eſſe tribuendum, ar-
bitratur. Eum eſſe canonicum, contendit. De *Eccleſiaſti-* 122.
co pronuntiat idem. De *Prophetis* Veteris Legis quæ erudi-
tiſſime pertractat, in compendium jam mittere haud licet.

Pag. 169. Librum *Baruchi* Canoni cum suis adscribit. *Danielem* exstitisse virum illustrem & Prophetam, copiose demonstrat. Manichæorum errorem de autoritate Vet. Testamenti merito
274. castigat. Veritatem religionis Christianæ ex vaticiniis Pro-
279. phetarum solide it stabilitum. Hebræorum Prophetas pro vaticiniorum suorum dignitate pie sancteque vixisse, adjungit. Libros *Machabæorum* Canoni transscribit, duos scilicet
296. priores, quorum Autorem ignorari profitetur. Nostrorum
309. argumenta, quibus, eos a Canone abfuisse olim, meritoque abesse, credimus, examinat & refellit suo more. *Hieronymus* certe & in *Prologo galeato*, & in *Præfatione ad libros Salomonis*, *Gregorius Magnus*, aliique, causam nostram satis tuentur. Nostrum est, diligentiam Eminentissimi Viri, ejusque varietatem eruditionis lectionisque assiduæ, admirari, moderationemque, qua in hoc *Tomo* usus fuit, justissimis laudum præconiis celebrare.

THEOLOGIA REVELATA DOGMATICA, methodo scientifica adornata, Autore JACOBO CARPOVIO, Philosophiæ Magistro.

Tomi II.

Francofurti & Lipsiæ, sumtibus Jo. Adami Melchioris, 1737 & 1739, 4.

Tom. I Alph. 5 plag. 12, Tom. II Alph. 8 plag. 6.

Etsi per duo, & quod excedit, Secula tam lætus fuit Systematum Theologiæ dogmaticæ proventus, ut de illorum penuria nemo jure conqueri possit; illos tamen, qui nostra ætate ejusmodi labores in se suscipiunt, actum agere, nihilque aut parum emolumenti sacræ Dei civitati afferre, haud videtur existimandum. Et, cum hac tempestate in omnibus fere Germaniæ scholis & Academiis methodus bonas artes pertractandi philosophica regnet; Systema vero theologicum, hac ratione adornatum, a nemine huc usque in vulgus editum sit, iis, qui plane intelligunt, quid sit, δόγματα Theologiæ ratione demonstrativa

aut

aut ſcientifica tradere, facile liquet, operam, quam quis in conſcribendo iſtiusmodi libro conſumſerit, utilem ſatis eſſe atque ſalutarem. Quo nomine laudem utique meretur Clariſſimus Gymnaſii Vinarienſis moderator, M. *Jacobus Carpovius*, qui Theologiam revelatam dogmaticam methodo ſcientifica adornavit, &, ut Opus hoc ſuum publica donaret luce, facile a ſe paſſus eſt impetrari. Nimirum; cum aliquot abhinc annis graviſſimorum in Theologia errorum publice æque ac privatim inſimularetur, juſtiſſimis de cauſis, & præcipue ad mandatum Sereniſſimi Celſiſſimique Ducis Saxo-Vinarienſis, *Erneſti Auguſti*, faciendum ſibi putavit, ut inter omnes, quas de cœleſtibus veritatibus foveret ſententias, conſtaret, de iisque eruditi homines judicium a partium ſtudio alienum ferre poſſent. Neque tamen in hoc libro nova aliquis dogmata, aut luxuriantis cerebri commenta, quæſiverit, cum nihil aliud amplectatur Cl. Autor, niſi quod luculentis ſacrarum Pandectarum teſtimoniis, aut certis & indubiis ſobriæ rationis principiis, ex omni parte ſit conſentaneum. Nonnulli quidem in ea ſunt ſententia, methodo naturali Theologiam proponere, idem eſſe, ac ſanctiſſima fidei myſteria ex Theologia exterminare, ſolam rationem pro principio cognoſcendi in veritatibus religionis habere, atque hoc ipſo expeditam ad deteſtabiles Naturaliſtarum, quos vocant, errores viam pandere. Quorum in gratiam in præmiſſa Operi Præfatione laudabili conſilio evidenter declaravit *Carpovius* noſter, quid ſibi ſit ſcientifica, veritates Theologicas tradendi, methodus. Refert autem ad illam potiſſimum tria, quorum eſt primum, ut nullis utamur principiis cognoſcendi & concludendi, niſi indubiis, qualia ſunt ipſi definitiones, axiomata, experientiæ & effata Biblica recte explicata; alterum, ut ex illis ſecundum normam regularum Logicarum recte concludatur; tertium, ut oſtendatur nexus, inter dogmata Theologica intercedens, atque adeo una theſis ex altera, prouti ipſarum fert indoles, derivetur. Quandoquidem itaque his regulis preſſo pede, ut ſolet, in-

 hæſit,

hæſit, & ad elucubrandum hoc modo Syſtema Theologiæ omnes ingenii vires unice intendit; ſaluberrimæ doctrinæ & veritates arcto cohærenteque vinculo ac nexu conjunctæ hic conſpiciuntur, ita, ut pervulgata illa hominum quorundam ſententia, nullum in Theologia veritatum nexum dari, easque ſcopis diſſolutis parum eſſe diſſimiles, omni jam veritatis ſpecie deſtituantur. Enimvero, quo facilius & circumſpectius de iſto ingenii *Carpoviani* fœtu judicare queas, Lector, utriusque *Tomi* contenta paucis, & retentis maximam partem Autoris verbis, haud gravatim accipias, rogamus. *Tomus primus* totius Theologiæ revelatæ dogmaticæ tractationem præliminarem, uti vocant, & *duas* ejus *Partes*, complectitur, ita, ut *primum Prolegomenorum Caput de revelatione in genere*, *alterum de S. Scriptura*, *tertium de Theologia revelata in genere*, agat. Opus enim erat, ut ex ſana ratione veræ revelationis criteria, habita ſimul quæſtionis de neceſſitate revelationis ratione, inveſtigaret, divinam ſacri Codicis originem demonſtraret, & neceſſariam de Theologia revelata, generatim ſpectata, proluſionem præmitteret Autor. Eſt autem in his memoratu dignum, quod Autor Clariſſ. in ipſo libri limine ex ſolius rationis principiis demonſtraverit, non potuiſſe hominem ex reatu coram Deo, & ſtatu miſeriæ, eripi, niſi ex parte Dei vicarius, qui & ſine omnibus peccatis propriis, & ab obligatione legis immunis, & intellectu infinito præditus, & natura humana indutus, eſſet, hoc eſt, θεάνθρωπος, in hominum locum, ad ſatisfactionem activam paſſivamque præſtandam, ſubſtitueretur; ex hominis parte autem homo ſatisfactionem illam vicarii θεανθρώπου apprehenderet per fidem. Hoc enim ex ſola ratione cognito, aſſumtisque ſimul reliquis revelationis vere divinæ notis, ſatis cognitis ex ratione ſana, ad divinam veritatem S. Scripturæ, rejectis omnibus revelationibus ſpuriis, invicte demonſtrandam, expeditiſſima via erat aperta. Nam ſolam S. Scripturæ revelationem ad ſalutem per vicarium θεάνθρωπον quærendam ducere, in aprico eſt. Rem ipſam dum aggre-

aggreditur Autor Clarissimus, *Capite I Partis I* agit *de nominibus*, quæ *Deo* immortali in S. Scriptura tribuuntur; *Cap. II de existentia & attributis Dei* verbosius tractationem instituit, ita quidem, ut, Deum esse Spiritum a se, ex S. Scriptura ostendat, & ex brevissimo hoc conceptu Dei omnia attributa divina, legitime ratiocinando, in subsidium quoque vocatis sanæ rationis principiis, derivet, & difficultates, si quæ adsunt, solvat. *Capite III* sacratissimum *Trinitatis mysterium* exponit, & doctrinam hanc, solatii plenissimam, non ad ductum S. Scripturæ tantum, sed sub terminis etiam in Ecclesia usitatis pro more docendi acroamatico reconditam, proponit ita, ut hocce *Caput* epitomen Commentationis, quam ante *Theologiam* editam *de S. S. Trinitatis mysterio* edidit Autor Clarissimus, exhibeat. *Capite IV decreta & actus Dei generatim* ante explanat, quam ad specialem eorum tractationem se accingat. Tum sequitur *Pars secunda*, quæ *Tomi prioris* ultima est. Et *primo* quidem ipsius *Capite de creatione universi & hominis* exponit Cl. Autor, historiam creationis Mosaicam declarans ita, ut nil amplius, quod difficultates creet, superesse videatur, simulque doctrinam *de dominio Dei in creaturas*, imperioque ejus in creaturas intelligentes, appendicis loco subjungens. *Caput II imaginem divinam, & statum integritatis*, sistit, brevemque legis divinæ summam complectitur. Quia vero non hominem solum, ut creaturam rationalem, sed angelos etiam, tales creavit Deus, *Caput III* doctrinam *de Angelis, & de lapsu diaboli & hominis*, continet. Quorum conjunctio dum primo adspectu mira videri potest; juvat hac de re mentem Autoris paulo plenius enarrare. Scilicet ex mente ejus princeps quidam Angelorum bonorum lapsus & diabolus factus est per ipsam hominis, ex invidia factam, seductionem; socii ejus autem per consensum, in malefactum principis sui datum. Quorum prius ut confirmet Autor Clarissimus, duo sibi probanda sumit, alterum, quod diabolus, quem ipsum docet fuisse serpentem paradisiacum, hominem seducendo peccaverit, alterum, quod hæc ipsa seductio, tota-

 liter

liter ſpectata, primum fuerit diaboli peccatum, ac, quod ſequitur inde, illud, per quod factus eſt diabolus. Prius concludit inde, quod hominem ſeducendo angelus ille ſeductor egerit contra legem, datam ſibi a Deo, vi cujus & Deum ſummo proſequi cultu, & aliarum creaturarum perfectioni & emolumento ſtudere, debebat; quorum neutrum vero & Deum calumniando, & hominem in mortem præcipitando, ſervaverit. Poſterius autem probaturus Autor, ad verba Servatoris *Jo. VIII, 44: Diabolus eſt mendax & homicida ab initio, & non perſtitit in veritate*, provocat. Docet enim, & ex verbis Chriſti: *nec perſtitit in veritate*, arctiſſime cum prioribus connexis, confirmat, non aliud intelligi poſſe initium, quam id, in quo angelus ille ſeductor, bonus antea, cœpit eſſe malus, id eſt, diabolus; ex quo prono tandem alveo, per mendacium & homicidium, in ſeductione hominis commiſſum, hoc eſt, per ipſam hominis ſeductionem, eum factum eſſe diabolum, ſequatur. Quoniam igitur ex ſeductione hominis & diſcrimen angelorum bonorum malorumve, & ipſius hominis lapſus, eſt ortus, facere non potuit Autor Clariſſimus, quin & doctrinam de Angelis, & de lapſu hominis, conjungeret. Tandem addit *Caput IV* Cl. Autor, eoque ultimo triſtiſſima *lapſus hominis conſequentia*; & non ſolum de morte ſpirituali, peccatoque originis, & variis actualium generibus, ſed etiam de morte temporali, & de vita ac damnatione æterna, demonſtrationes ſuas in medium affert, quæſtionis, an homo viribus, quas habet, naturalibus mortem illam triplicem effugere queat, ſolutione colophonem toti Operi imponens. Atque ſic *Tomus* hic *primus* in eo acquieſcit, quod & hominis felicitas priſtina, & ratio perditæ, & miſeria, in quam per jacturam illius homo ſe præcipitavit, fuerit in eo explicata. Sequitur autem, ad reparationem generis humani exponendam, *Tomus ſecundus*; qui quidem, ut rem ab ovo exordiamur, eleganti micat Proœmio, cujus in limine ſtatim totius Operis machina & ſtructura nobis veluti ob oculos ponitur & repræſentatur. Sigillatim vero hæc theſis theologi-

logi-

logica, ceu basis & fulcrum tractationis, in antecessum ventilatur : *In cognitione veritatum salutarium crescendum est.* Quod quomodo intelligi & probari debeat, non solum rationes subjungit Vir Clarissimus, verum etiam idem ille inter incrementum cognitionis *intensivum* & *extensivum* distinguit, & de utroque varia monita addens, cumprimis de *intensivo*, quid involvat, erudite disquirit, simulque evidentiam verborum & rei in rebus theologicis ad idem referre videtur. Dehinc quæstionem summe necessariam profert, *an evidentiæ rerum in Theologia studendum*, & non sine pondere sic concludit, quod, quia ipse Deus, cum pro stilo majestatico in meris assertis acquiescere potuisset, evidentiæ tamen rei in multis veritatibus revelatis consuluit, operam in ea ponere, non licitus tantum, sed laudabilis omnino, labor sit, etiamsi in mera verborum & testimonii divini evidentia acquiescere debeamus, ubi ad evidentiam rei adscendere non liceat. Ex hac quæstione illico subnascitur altera, alteraque : *ad quid methodus scientifica in Theologia faciat*, item : *an ad incrementum cognitionis theologicæ aliquid afferat ; nec non ad analogiam fidei distincte concipiendam conducat ;* quæ singula Noster diligenter satis exposuit ac discussit. Quod ad ipsum hunc *Tomum I, duas* denuo *Partes* ille complectitur ; atque harum *prior* de *redemtione generis humani*, *posterior* de *providentia divina*, exponit. Illa rursus variis absolvitur *Capitibus ;* quorum *primum de gratia Dei miserante ; secundum de Christo*, salutis fonte : *tertium de salutis ordine : quartum de prædestinatione & reprobatione*, inscribitur. De his sigillatim jam dicemus. *Capite* itaque *primo*, ut diximus, palmarium illud dogma de gratia & voluntate Dei erga homines lapsos conficitur, simulque quædam de orta in negotio salutis humanæ collisione exercitii bonitatis justitiæque divinæ in medium producuntur, ita, ut, ea salutis obstacula non, nisi per satisfactionem θεανθρώπου vicariam, tolli ac removeri potuisse, ostendatur. Atque, quemadmodum in limine *Tomi primi*, non potuisse hominem e reatu, nisi per

per substitutionem θεανθρώπȣ vicariam, præstitamque ab illo satisfactionem activam passivamque, eripi, ex sola ratione docuerat Autor Clarissimus, sic eandem doctrinam jam non tantum ex Scriptura S. confirmat, sed etiam ulterius progressus, cur, filium Dei hominum vicarium fieri, convenientissimum fuerit, ostendit, solutis simul quæstionibus difficillimis, in hujus rei rationem cadentibus. Inde vero redemtionis opus, & universalis ad salutem vocatio, fluit, quæ potissimum per Evangelium fieri solet, atque in diversos veluti ramos extenditur. Qua de causa de Evangelio etiam atque vocatione hoc *Capite* est actum. Enimvero (verbis *Carpovii* utimur) *Evangelium proponit Christum redemtorem, in quo recte agnoscendo, apprehendendo, imitando, cardo eorum, quæ ad salutem pertinent, vertitur.* Antequam igitur ad salutis ordinem explicandum progrederetur, fundamentum fidei salutisque, Christus, proponendus erat. Ortum hinc est *Caput II de Christo.* Quemadmodum vero tota de Christo doctrina commode in tres partes, de persona, de officio, & de statibus ejus, dividitur; sic eandem Autor divisionem secutus, *Sectione* hujus *Capitis prima* egit *de persona Christi; secunda de officio*, tum sacerdotali, tum prophetico, tum regio; *tertia* denique *de statibus* ejusdem, & inanitionis & exaltationis. Hic, inter alia, modum conceptionis Christi hominis miraculosæ ita Noster, quod per immediatam operationem Deus in ovulo *Mariæ* virginis stamen humanitatis Christi produxerit, declarat, quo ipso & purificationis & præservationis difficultates maximas facili negotio evitari, arbitratur. Porro, ut præter dotes naturales summas gloriam imaginis divinæ humanitati Christi, sic corpori ejus formam faciei venustissimam, quia nulla maculatus fuit labe personali, tribuit. Prætermittimus doctrinas de unitione & unione, communicatione & communione naturarum, nec non de communicatione & communione idiomatum, non exigua luce per distincte & concinne datas singulorum definitiones perfusas; id quod inter cetera de dogmate omnipræsentiæ humanitatis

Chri-

Chrifti dicendum eft. Eft autem adhuc unicum commemorandum. Quid recentiffime inter eruditos de defcenfu Chrifti ad inferos difputatum fit, nemo ignorat. Autor Nofter defcenfum realem docet defenditque ita, ut ex unico effato *Petri 1 Ep. III, 18 feq.* omne, quod ad hancce doctrinam recte tenendam pertinet, derivetur, neque fuperfit quidquam, quod difficultatem creare poffit. Aft non juvat hominem Chrifti redemtio, nifi is debitum ordinem ingrediatur. Natum hinc eft *Partis I Caput III de ordine falutis*, cujus *Sectio 1) de illuminatione, 2) de contritione, 3) de fide falvifica, 4) de regeneratione, 5) de converfione tranfitiva, 6) de pœnitentia, 7) de juftificatione, 8) de fanctificatione & doctrinis connexis, 9) de confervatione & perfeverantia fidelium, 10) de variis gratiæ gradibus*, agit, cui annexa eft quæftio: *an non Deus modum falvandi ab eo, quem adhuc explicuimus, diverfum quandoque fervet, aut faltem fervare poffit.* Hinc anfa Autori data eft fcribendi de falvante gratia extraordinaria; qua de re quid fentiat, fuo loco uberius explicuit ac enarravit. Scilicet, poftquam Autor Clariffimus & indolem gratiæ falvantis extraordinariæ, & cafus, in quibus illi locus non fit, oftendit, quæftionem fumit, quæ fola fupereft, examinandam: *quid de falute ftatuendum fit hominis, extra ecclefiam in ignorantia invincibili de Chrifto redemtore verfantis, at obfequentis vocationi per fanam rationem, vel qualemcunque veræ ecclefiæ famam indirecte, Deum colentis, & peccata vitantis pro virili, defectus autem virtutum naturalium, refultantemque hinc pœnam divinam, agnofcentis, dolentis, nec condonationem eorum tantum ex gratia a Deo petentis, fed etiam lumen cognitionis clarius, ad reconciliationem cum Deo obtinendam, anxia mente quærentis.* Ad quam quidem refpondet, homini, ita mente affecto, aut Deum gratiam ulteriorem ad falutem dare, quocunque id fiat modo, aut, fi non det, fed quærentem, nec dum invenientem, ex hac vita eripiat, de falute ejus bene fperandum effe; idque duplici argumento, ex analogia

logia fidei sumto, declarat. Ex dictis autem duobus membris prius ipsi verius esse videtur, quia, hominem, qui gratiam Dei anhelet, non data illa, anxium inter spem metumque ex hac vita eripere, bonitati divinae non consentaneum videatur. Quem vero ordinem Deus servat in hominibus salvandis, eum servare, &, quos salvat in tempore, eos salvare, ab aeterno decrevit, adeo, ut ab executione divina ad decretum divinum tuto liceat concludere. Hinc doctrinam de salutis ordine excipere debebat *Caput IV, de praedestinatione & reprobatione.* In quo, post datam utriusque definitionem & assertam existentiam, utramque Deo Trinuno tribuendam esse, utriusque esse debere rationem objectivam determinatam, utramque proinde non absolutam, sed respectivam, esse, ad oculum ostenditur, solvunturque quaestiones de diverso dispensationis gratiae divinae modo difficillimae, & constituitur simul ordo decretorum vel volitionum Dei de negotio salutis talis, qualis perfectionibus Dei convenientissimus rite habetur, addito examine hypothesium, quibus particularis gratia & decretum salvationis absolutum inest. Denique, ut alia praetermittamus, *Appendix* sequitur hujus *Capitis de libro vitae triplici.* In quo quidem, post uberius explicatam inscriptionem in librum vitae, maxime doctrina de deletione ex eodem, solutis difficultatibus, notanda est. *Parte I* sic expedita, recta sit transitus ad *II, de Providentia divina.* Quemadmodum vero *Pars prior*, sic haec *posterior* quoque, *quatuor* absolvitur *Capitibus*, quorum 1) *de conservatione creaturarum*, ceu principe divinae providentiae actu; 2) *de concursu divino*; 3) *de gubernatione divina*; 4) *de providentia in specie*, exponit, tandemque universus ille *Tomi secundi* labor ad exoptatum perducitur finem. Quid de *tertio* nobis in posterum polliceri possimus, in aprico est. Hunc enim, ipso id jubente Autore, proxime, si Deus vitam & sanitatem & otium concesserit, expectamus, spemque adeo certissimam fovemus, fore, ut residua *Theologiae Carpovianae* in lucem publicam suo tem-

tempore producantur. De cetero, quod ad genus ſcribendi *Carpovianum* attinet, fateri neceſſe habemus, id ipſum & nervoſa brevitate, & jucunda perſpicuitáte, ſic ſeſe commendare, ut noſtra commendatione non ſit opus. Licet enim quædam hinc vel illinc inſperſa videamus, quæ a purioris latinitatis foro aliena ſint; nihilo minus tamen meminiſſe debemus, *terminos* eſſe *theologicos*, qui in rebus ſacris vel dudum civitate donati, vel etiam ſic comparati ſunt, ut pro communi loquendi ſcribendique uſu nec ignorari, nec citra obſcuritatem præteriri & contemni, queant. Par judicium ſit de *vocabulis philoſophicis*, quæ ſicuti ad mentem breviter & dilucide exponendam mirifice conducunt, ita nil mirum, quod & Noſter, aliorum mores & exempla ſecutus, eadem in religionis negotio adhibuerit, atque hanc ob cauſam eo magis veniam ſe impetraturum ſit profeſſus. Immo vero, ut nec iſta taceamus, pauca quædam ſunt, quæ ſibi abs te expetit, amice Lector, ſicubi ejus Theologiam ſis perluſtraturus. Cumprimis autem id urget, ut nuntium pauliſper mittas opinionibus domeſticis; ut legas relegasque librum a principio; ut quæras aſſerti cujuslibet rationem; ut evolvas formas concludendi, quibus uſus eſt; ut, quæ difficiliora forſan videntur, non ſtatim rejicias, ſed legas iterum & mediteris alio tempore; ut memineris, non omnia ſimul poſſe exponi, ſed alium locum ex alio, & minus clarum ex clariore, explicandum eſſe; ut, ſi publice diſſentire volueris, omnem vim in argumentorum firmitate, non in contradicendi pruritu, multo minus in obtrectandi libidine, quærendam tibi putes. Denique in voto *Carpoviano* unice acquieſcimus, & toto pectore precamur, ut in Eccleſiæ incrementum, religionisque ſtabilimentum, hic labor cedat, atque ad homines & in veritate ſapientiores & virtutibus inſtructiores reddendos, quam plurimum conducat.

JO. ANDREÆ SCHMIDII, ABBATIS quondam Mariævallenſis, Compendium Hiſtoriæ Eccleſia-

stica Vet. & Nov. Testamenti. Partes tres. Præfatus est, & Supplementa addidit, CHRISTIANUS GOTTLIEB JOECHER, Prof. Lips.

Lipsiæ, apud Jo. Frid. Gleditsch, 1739, 8.
Alph. 3 plag. 7.

Prodiisse hunc *Jo. Andr. Schmidii* librum ex officina *Süstermanni* olim A. 1708 Helmstadii in lucem publicam, haud facile ignorant viri eruditi. Merita Autoris jure quodam suo suspiciunt summique faciunt, quotquot recte æstimare virorum optimorum in literas merita didicerunt. Horum in numero Cel. *Jœcherus*, Academiæ nostræ ornamentum prorsus incomparabile, cujus tractationes alias, tam theologicas, quam philosophicas, eruditissimas omnes, suo loco laudavimus, nomen profitetur suum. Cum enim in eo esset, ut pro muneris sui ratione ad Historiam ecclesiasticam auditoribus suis tradendam accederet, librum, qui primas hujus Historiæ lineas, congruenter prælectionum Academicarum instituto ductas, exhiberet, circumspiceret, nusquam talem reperit, qualem mente conceperat. Perplacet enim ei ordo chronologicus in rebus historicis exponendis, naturæ eventuum quippe accommodatus. Cum vero Historiæ ecclesiasticæ ad eum ordinem exacta epitome adhuc desideretur; *Schmidii* hoc Opusculum se ipsi præ reliquis probavit, delectu, ordine, & perspicuitate, cumprimis commendabile, quod neque brevitate & siccitate docentibus nimium negotii facessit, neque copia lectores fatigat. Cujus libelli exempla cum in tabernis librariis nulla amplius exstarent, eum prelo iterum subjiciendum curavit. Pro mensura prælectionum suarum tripartitarum Opusculum *Schmidianum* in tres distinxit *Partes*, quarum *prima* inscribitur historia Veteris Testamenti, *altera* appellatur historia Nov. Test. antiqua, ad Seculi VIII finem decurrens, & media, Seculi XV exitu conclusa, *tertia* denique historia ecclesiæ recentissima. Antiquam & mediam concinne satis finique convenienter expressit *Schmidius*. In recentissima autem festinavit justo celerius, partim adminiculis tum exclusus adæquatis

æquatis ſcopo, partim controverſias evitaturus, partim portum ingredi percupiens. Seculi XVIII nullam prorſus habuit curam, ne liticulis involveretur. Utramque Cel. Autor ut ſuppleret lacunam, nulli operæ pepercit. Quæ *Schmidii* ſunt, ea Autori ſuo reliquit integra & intacta. Hæc complectitur liber ipſe, quem præ manibus habemus, & qui cum exitu Seculi XVI finitur. Notulas frequentiores Editor Pl. Rev. adſperſit, & Supplementa Seculi XVII dedit. Præterea Seculi præſentis hiſtoriam ſacram adumbravit. Noſtrum eſt, inſtituto huic gratulari. Nolumus tamen ſingula *Jo. Andr. Schmidii* pronuntiata hiſtorica annumerare veritatibus, ſiquidem in Compendio ejus paſſim exſtant, quæ ſunt rectius interpretanda & emendanda. In medio ævo *Schmidius* haud bibit e fontibus, ſectatus potius *Caveum*, *Spanhemium*, *Hottingerum*, *Natalem Alexandrum*, *Dupinium*, aliosque, e Scriptorum recentiorum numero adſcitos. Secula quinque a nato Chriſto priora calluit *Schmidius* ſatis curate, reliqua vero eodem ſtudio digna haud exiſtimarat. Licet nec illud ſit inficiandum, in quinque etiam illis Seculis inde ab obitu *Schmidii* varias tentatas fuiſſe rerum incertarum falſarumque emendationes. De *Parte tertia*, quæ nova inprimis eſt, & diligenter elaborata, jam paulo copioſius dicemus. Seculi XVII primas lineas B. *Schmidius* jam duxerat, in quibus Cel. *Jæcherus* quidquam immutare ſibi duxit religioni. Quæ itaque paſſim inſeruit, minoribus typis exprimenda curavit, delectis ex maximo rerum apparatu eis potiſſimum momentis, quibus juvenes imbui par eſt. Plus operæ Cel. Editor in condenda Seculi, quo vivimus, hiſtoria ſacra ſibi inſumendum duxit, quippe quam *Schmidius* ne quidem attigit cauſas ob graviores. Vir Cel. hic quoque tramitem inſtitit methodi *Schmidianæ*, ordine chronologico tantiſper ſepoſito, uſus tamen ſtudio ea conjungendi, quæ quodammodo ſunt affinia. Controverſias, quæ dicuntur pietiſticæ, expoſuit ita, ut a judicio interponendo ſeſe temperaverit. Plerumque probatiſſimos indicavit fontes, unde ſua hauſit, ut juvenes conſulere eos poſſint ipſi. Acta & geſta ſincere narravit, nihil magnopere

in unam alteramque partem inclinans. Bigam Programmatum *Schmidianorum*, huic olim Compendio annexam, recudi quoque hic curavit, suaque addidit Programmata duo. Index nunc factus est accuratior & copiosior, Operi integro suffixus. Haud abs re fuerit, ex ipsa tractatione nonnihil delibare. Cel. Autor inseruit historiæ Seculi XVII notas de anno pacis Westphalicæ decretorio 1624 *pag. 660*, de congregatione, a *Gregorio XV* A. 1622 propagandæ fidei ergo condita, *pag. 661*, de controversia, ob *Confucii* cultum Jesuitis mota, de Pontificiis ex Abessinia ejectis, de viris summis ad sacra Pontificiorum transgressis, *pag. 662*, de formula consensus inter Helvetios, a *Jo. Henr. Heideggero* adornata, *pag. 664*, de peccato philosophico, aliisque Jesuitarum dogmatibus novellis, *pag. 666*, de controversiis, in Romana ecclesia ob cultum Deiparæ motis, *pag. 667*, de Rigoristis, seu Jansenistis, Patribusque Oratorii, *pag. 668*, ac de reliquis Pontificiorum controversiis intestinis *pag. 669*. Addidit quoque summam quarundam controversiarum, quæ in ecclesiis Reformatorum exarserunt, *pag. 671 seq.* De controversia syncretistica

Pag. 677. nonnihil adjunxit *pag. 675 seq.* Ad historiam Enthusiastarum addidit copiosiora de *Jacobi Bœhmii* scriptis, oppugnatoribus, & defensoribus, de *Weigelio*, & Rosæcrucianis, de *Daniele Hoffmanno*, de *Jo. Arndii* scriptis, de *Jo. Melch.*

680. *Stengero*, de Polygamiæ defensoribus ac inimicis, de *A. H. Franckii* Observationibus Biblicis, de *Thomasii* litibus, de theologia irregenitorum, ac alia. Exposuit præterea de

682. Pietisticarum controversiarum initiis, de termino salutis humanæ peremtorio, de *Speneriana* spe meliorum temporum, & de Fanaticismo. Syllabum doctorum & scriptorum ecclesiasticorum passim adauxit, adjunxitque nonnulla ad ordines monasticos & congregationes, quibus Ecclesia Romana

693. origines dedit. Res Socinianorum fusius illustravit *pag. 696 seq.*, Commentariolum addens de contentionibus præcipuorum inter Anabaptistas doctorum, *Samuelis Apostool* & *Gale-*

697. *ni Abrahams*. De Gallia, conatis Romanæ sedis sæpius

703. acriter repugnante, breviter monuit. Subindicavit deinde me-

methodos varias, a Pontificiis, dissentientes reducturis, ex- Pag. 708
cogitatas, Arminianismum tandem in Belgio toleratum, Sy-
nodum Milosaviæ in Polonia majori A. 1607 a fratribus 713.
Augustanæ Confessionis habitam, persecutiones, quibus
pressi fuere Lutherani in Hungaria, *pag.* 719, opiniones Ju-
dæorum de Messia proxime venturo. Hæc sunt inprimis 721.
illa emblemata, quibus Cel. Editor *Schmidianum* Compen-
dium passim exornavit. Summam porro ut suppeditemus 726.
tractationis rerum Seculi XVIII, institutum jubet nostrum.
Cel. Autor differit statim de statu Ecclesiæ Græcæ, Russicæ,
Lutheranæ, Pontificiæ, Reformatæ. Recenset congrega-
tiones sacras, in Romana Ecclesia institutas ad doctrinam
Christi propagandam, e. g. seminarium in Calabria condi- 732.
tum, Collegium Scoticum, a *Clemente XI* Romæ A. 1712 in-
structum, Neapolitanum, in Cœnobio S. *Joannis* Augusti-
niano recens institutum, Collegium; edisserit controversias 733.
Jesuitarum & Dominicanorum Sinenses, res Pontificiorum
in Japonia, Abessinia, ac in ipsis Americæ terris; texit 736.
enumerationem eorum, qui ab Ecclesia Evangelica ad Pon-
tificiam transierunt; exponit instituta Calvinianorum, qui-
bus Christi doctrinam infidelibus instillandam promovent;
Philotheum, Sibetiæ Archiepiscopum, A. 1712 ex Ostiacis, 740.
in extrema Septentrionis parte considentibus, Christo fami-
lias colligere tentasse, refert, eo quidem successu, ut ipse
jam A. 1621 plus quam 40000 Tatarorum adjunxerit ad
Ecclesiam Græcam. In regno Astracano A. 1732 novam
scholam in usum Calmuckorum erectam esse, addit ibidem.
De Malebarico conversionis instituto compendiose exponit. 742.
Jo. Leonhardus Frisch antiquiorem Ecclesiæ Russicæ con-
fessionem, cujus præcipuus Autor habetur *Petrus Mogilas*,
Kioviæ Metropolita, teutonice vertit ediditque. Statuerat
hic Cel. Autor nonnihil addere, id quod tamen fuit omis-
sum. Græcos, monet, assentiri nobis in doctrinis nonnul- 746.
lis, in aliis vero dogmatibus propius ad Ecclesiam accedere
Romanam. Idem docet, triplex malum nuper imminuisse 749.
Evangelicorum ecclesiis, nempe spinosæ Philosophiæ scho-
lasticæ

lasticæ odium in præcipitia opposita ruens, amorem interni
cultus divini nimium & exitiosum externo, & tandem Phi-
Pag. 751. losophiæ tum contemtum, tum abusum. Inde ostendit, do-
ctrinam morum a Jesuitis admodum fuisse depravatam, &
752. recenset controversias theologicas Pontificiorum de auxiliis
gratiæ, de Chinensium conversione, de *Jansenii* opinioni-
759. bus, de motibus *Quesnellianis*, de miraculis *Francisci a Pa-*
ris, de immaculata conceptione *Mariæ* Virginis, quam ta-
766. men *Clemens XI* A. 1708 confirmavit, de reliquiis Quietisti-
cis, de gratia sufficiente, de autoritate Præsulis Romani, de
transsubstantiatione, de albis Præmonstratensium vestibus,
de falsiloquio licitone an illicito, de Theologia scholastica,
de fide veterum Diplomatum, de contritione perfectum
Dei amorem requirente, de Philosophia atomistica, de ex-
772. ercitiis pietatis, de probabilitatis dogmate inter *Segnerium*
774. & *Ballerinum* disceptato, de consecrationum, ab Episcopis
Britanniæ profectarum, pretio, de Novo Testamento Gallice
per *Richardum Simonium* verso, de punctorum vocalium
777. Ebraicorum autoritate & usu, &c. Eadem deinde ratione
enumerantur strictim controversiæ illæ, quibus laboravit
hoc Seculo Ecclesia tum Reformatorum, tum nostra. In
controversiis pietisticis, quas in ipsam Calvinianorum fami-
liam passim quoque fecisse impressiones, satis constat, ordi-
809. nem sequitur, a Cel. *Joanne Georgio Walchio* adhibitum,
delibans liticulas de notitia rerum divinarum & sacrarum in
irregenito, de Theologiæ polemicæ necessitate, de Theolo-
817. gia mystica, de efficacia verbi divini, de libris symbolicis,
de beatitudine actuali hujus vitæ, de spe meliorum tempo-
rum, de regeneratione, de pœnitentia, an ex Evangelio de-
rivanda? ac de desperatione salutari, a *Jochio* inventa. In-
822. dicat deinde controversias de bonis operibus, tum in actu
justificationis, tum ad salutem an & quomodo necessariis, de
adiaphoris, de perfectione Christianorum, de confessione &
absolutione, atque de sacerdotio spirituali. Commemorat
adhæc interpretationes sacri Codicis, quæ cum oppugnatæ,
827. tum censuris merito suppressæ sunt. Huc refert *Trilleri*
versio.

verſionem novam Novi Teſtamenti Germanicam, editionem
Bibliorum *Jo. Reinhardi Hedingeri*, verſiones libri *Coheleth*
& *Cantici Canticorum*, a *Chriſtophoro Seebach* adornatorum,
Commentationes Biblicas *Hermanni von der Hardt*, translationem
Bibliorum Berlebergenſem teutonicam, Ebersdorfenſem
editionem, notis minus ſanis obrutam, *Jo. Laur.*
Schmidii Pentateuchum teutonicum. Addidit controverſias
de ſcriptis *Arndii*, *Thomaſianas*, Chiliaſticas, Apocataſtaticas,
Terminiſticas, de ſcriptis *Godofredi Arnoldi*, *Strykianas* Pag. 837.
de ſabbato & matrimonio, Syncretiſticas, a *Joanne*
Fabricio Helmſtadii reſuſcitatas, *Willenbergianas* de polygamia,
Kayſerianas de divortio, *Wolfianas*, ſeu adverſus
Chriſtianum Wolfium ſuſceptas, easque, quæ de
hymnis eccleſiaſticis contra *Ottonem Chriſtianum Damium*
& Conſulem Nordhuſanum, nec non Herrenhutenſem
ac Tonderenſem hymnorum librum, fuerunt agitatæ.
Doctores & ſcriptores illuſtres, Pontificesque, quantum ad 844.
nomina eorum attinet, ſubjiciuntur. Diffiteri haud licet,
in nominibus propriis paucula a nobis obſervata eſſe, quæ
ſunt emendanda. *Joachimus Berwardus Lauenſtein* appellatur
pag. 850 Joachim Bernard, *Richardus Baxter* vocatur
pag. 689 Burchardus, *Thomas Burnet* vocatur *Thomas Bennet*
pag. 854, *Joannes Chriſtophorus Harenberg* dicitur *pag.*
842 Jo. Chriſtianus, &c. Ordines ſacros recens inſtitutos ſuccincte
Cel. Autor recenſet *pag. 857*. In catalogo hæreticorum 861.
enumerat Arianos novos, ex *Guilielmo Whiſtono* exortos, 868.
Socinianos recentiores, eorumque fautores clandeſtinos,
Anabaptiſtas, eosque inter ſeſe diſſidentes, Enthuſiaſtas novos,
Quackeros, *Gichtelianos*, Fanaticos, Separatiſtas cum
fratribus Herrenhutenſibus, quorum princeps *Nicol. Ludov.*
Comes *de Zinzendorf* ad Indos Chriſto conciliandos A. 1737
abiit. Exponit tum de Indifferentiſtis, eorumque anteſignano,
Joanne Conrado Dippelio, in quem omnis errorum
colluvies confluxerat, de Naturaliſtis, præcipue *Matthæo*
Tindalio, *Georgio Johnſtono*, *Bernh. Mandevillio*, *Thoma* 886.

Chubb, *Conyers Middletono*, *Thoma Woolstono*. Subjunxit hisce catalogum atheorum ævi recentioris, enumerans *Jo.*
Pag. 890. *Tolandum*, *Antonium Collins*, & *Jo. Theod. Lau*, ad saniora revocatum. Non est, quod eos, qui cœlitibus ab Ecclesia Romana fuerunt adscripti, repetamus. Id saniores Pontificii vix ferendum esse crediderunt, cum *Benedictus XIII Gregorium VII*, Monarchomachum, Beatorum choro adjunxit,
895. ejusque Officium Breviario Romano inseri jussit. At quis ex hortulo, compendioso quidem, sed tamen peramœno & largissime fructifero, flores potiores omnes ausit decerpere? Selecta ibi & tam accurate digesta sunt omnia, testimoniisque locupletissimis confirmata, ut addere debeamus nihil, præterquam illud meritissimum: *Plaudite*.

CHRISTIANI LUDOVICI SCHLICHTER, Hist. S. & Antiqu. Prof. Publ. Ordin. nec non Alumnorum in Acad. Fridericiana Ephori, de Lychnucho sacro, ejusque mysterio, Libellus singularis, cum Tabula ænea, & Indicibus necessariis.

Halæ Magdeburgicæ, impensis Jo. Andr. Baueri, 1740, 4. Plag. $13\frac{1}{2}$.

Inscripsit Cl. Autor Commentationem hanc luminibus rei sacræ inter Reformatos, D. *Alberto Schumachero*, D. *Paulo Ernesto Jablonski*, & D. *Danieli Gerdesio*, Viris de omni re literaria non minus, quam de ecclesia Dei, præclare meritis. Non possumus a nobis impetrare, quin fateamur, libellum hunc eandem spirare diligentiam, eandemque redolere accurationem, quam Autor in Commentationibus de *Panibus & mensa facierum* omnibus Judaicarum antiquitatum peritis approbavit. De lychnucho hic agitur sacro, qui sanctuarium, seu prius adytum Dei, in tabernaculo inter Israelitas habitantis, die & noctu mirifice olim collustravit. Saxum illud olim jam volverunt *Jo. Conr. Stellmannus* & *Henr. Opitius*, nec non *Hadrianus Relandus*, qui

qui de forma hujus lychnuchi, qualis nimirum in arcu Titi Romæ ſpectatur, in libro *de Spoliis templi Hieroſolymitani in arcu Titiano Romæ conſpicuis*, Ultrajecti A. 1716, 8, *Cap. 2-6*, diſſeruit pereruditc. Cum vero hæc materia difficultatibus variis ſit implicata, adeo, ut partem vix dimidiam Triumviri illi exhauſerint, Autor eandem reſumſit telam, accuratius concinnavit, obſervationibus novis auxit, errores aliorum modeſte correxit, ac denique partem typicam, quæ in ipſorum ſcriptis deſideratur, integram ſubjunxit. *Stellmannus* omiſit dicere de oleo, & ellychniis, quibus lucernæ inſtruebantur, de olei vaſis, de ellychniorum præfecto & materia, de ſitu candelabri in tabernaculo, de forcipibus, de trullis, de lapide ante candelabrum poſito, de modo lucernas aptandi, ac de myſteriorum ſignificatorum complexu. Eadem fere etiam *Opitius* prætermiſit. *Relandus* de lychnucho ea tantum expoſuit, quæ ad formam lychnuchi, & illius quidem, qui in arcu *Titi* ſpectatur, pertinere viſa ſunt. Reſtabat itaque Noſtro ampliſſimum ſane ſpicilegium. Tractationem ſuam ipſe in *Capita ſex* diſtribuit. *Primo* exponit de autore & nominibus lychnuchi aurei, *ſecundo* de materia, *tertio* de forma, variisque ejus partibus, *quarto* de lucernis, nec non de oleo, ellychniis, vaſisque reliquis, nec non de lapide coram lychnucho; *quinto* de adaptatione, uſu, & ſitu lychnuchi; *ſexto* denique de lychnuchi ſacri myſterio. Sedes materiæ eſt conſpicua in *Exod. XXV, 31-39*, *XXXVII, 17-24*, *Num. VIII, 1 ſeq.* Sed quid impedit, quo minus ex cœna dubia unam alteramque bellariorum partem delibemus? Lychnuchus vocatur מְנוֹרָה, id eſt, *inſtrumentum, cui lucernam imponunt. Diodorus Siculus Lib. XXXIV* vocavit λύχνον ἀθάνατον, *lychnum perpetuo ardentem.* Materia, a *Bezaleele* adhibita formando candelabro, exſtitit aurum, & quidem purum optimumque. Summa auri erat כִּכָּר, vulgo talentum, æquans 3000 ſiclos ſeu 120 libras auri, id eſt, 12300 ducatos monetæ Italicæ ex calculo *Abarbanelis* ad *Exod. XXXVIII, 24.* Pag. 5.

Ex *Mose* omnino hoc pretii satis elucet, dummodo locum *Exod. XXXVIII, 25 seq.* recte inspiciamus. *Josephus*, *talentum* fuisse *pondus* 100 *minarum*, scribens, in mendo jacet.
Pag. 6. Reponendum videtur *centum & viginti*. Librarius enim indoctus fortassis pro μνας PK legit EK, seu ἑκατὸν, centum. Id memoratu est dignum, Judæos tradidisse, lychnuchum sacro illi *Mosaico* similem fieri non debere, etiam si
7 usui sacro inserviret. Iidem tradidere, lychnuchi sacri alti-
11. tudinem 18 palmos adæquasse, id est, tres cubitos. In sacris literis de ea exstat nihil. Convenientia vero cum rei ipsius
12. natura facit fidem probabiliter judicaturis. Corpus lychnuchi an solidum, an cavum, fuerit, merito quæritur. Posterius est verisimilius, siquidem copia auri, tantæ fabricæ insumta, ad soliditatem partium singularum conflandam haud suffecisset. Cavitatem illam ex ramis ejus, qui vocantur *cannæ*, קָנִים Autor merito confirmavit. Videtur quidem obstare significatio vocis מִקְשָׁה. At id objectiunculæ ipse facili expedit negotio. Vox enim hæc *duritiem*, quæ
15. inest auro, loquitur, ac præterea denotat, 1) lychnuchum sacrum ex auro puro, nulla re alia mixto, confectum fuisse, sicuti etiam tubæ *Mosis* dicuntur paratæ ex argento מִקְשָׁה, id est, *puro, aere non mixto;* 2) lychnuchi opus fuisse continuum & indissolubile, ob *Exod. XXV, 36;* 3) lychnuchum exstitisse opus ductile, ictibus mallei ex una massa paratum, consentientibus interpretibus Alexandrinis, qui eum vocarunt λυχνίαν τορευτὴν, *candelabrum cælo elaboratum.* Partes lychnuchi deinde edisserit, *basin*, *scapum*, *ramos*, *lucernas*, *crateras*, *mala*, & *flores*. Basin Ebræi vocant יָרֵךְ, siquidem *Jonathan* Targumista eam vocem vertit per בסיס, *basin*;
18. Alexandrinus per καυλον, Vulgata per *bastile*. *Junius* ac *Tremellius* cum *Luthero* minus recte verterunt per scapum, *Schafft*, siquidem integer calamus medius fuit scapus. At pars inferior ab hoc scapo diversa fuit, distinguente ipso Codice sacro. An unus pes, an plures, fuerint cande-
19. labro, Judæi haud consentiunt. Basin unam simplicemque assen-

assensu suo firmavit *Josephus*. *Bernhardum Lamy*, qui negavit, candelabrum, quod hodie in arcu *Titi* visitur, esse imaginem lychnuchi sacri, ac *Josephi* locum *de Bello Jud. Lib. VII Cap. 5 fol. 415 edit. Havercamp.* sollicitavit, merito Autor refellit, licet illud pro forma accurate descripta haud ausit reputare. Ex basi in altum surgens prodibat *calamus medius*, dictus מנורה, *Exod. XXV*, 34, a R. *Salomone Isaacide corpus candelabri* appellatus, alibi *canna* קנה dictus *Exod. XXV*, 31. Videtur is ramis reliquis crassior exstitisse, siquidem illum *Josephus* vocavit κίονα, ramos vero καυλίσκους. Ejus ex lateribus sex prodibant calami, קנים dicti *Exod. XXV*, 32. קנה est arundo, calamus, internodiis constans. Unus ramorum haud fuit altior altero, teste *Josepho Antiqu. Jud. III*, 6, & *de Bello Jud. VII*, 5, nec non ipso *Maimonide* in libro *de Domo electa fol. 120, col. 1.* Ornamenta lychnuchi vocantur גביעים משקדים כפתורים פרחים. Vox גביע *scyphum*, e quo bibitur, designat *Gen. XVI*, 17, *XLIV*, 2, 12, *Jer. XXXV*, 5. Vox משקדים duplici ratione crucem fixit interpretibus. Primo enim incognitus fere est ejus significatus. Deinde autem ex accentibus haud liquet, cui potissime voci, praecedentine, an subsequenti, ipsa sit jungenda. At certum tamen est, *Exod. XXV*, 33, vocem משקדים conjungi cum scyphis גביעים. Quaeritur porro, an vox figuram, an ornatum, designet. Intelligit Noster per שקד *amygdalum*, & per משקדים *fissuras* varias & quasi vulnuscula scarificatu incisa, adeo, ut ipse pocula operis *tornatilis* caelo elaborata subesse credat. כפתורים vertit per *malogranata* artificialia, qualia inter pinnas templorum ac magnificarum substructionum ornatus causa locari solent, & quale commemoratur ab *Amoso IX*, 1. Lilia vocantur hic פרחים, quia ipsa inter flores principatum obtinent. *Onkelos* ideo vocem hanc transtulit in vocem שושן, *lilium*: Josephus *lilia* in candelabri sacri descriptione haud omisit. Dum vero in eo legimus, numerum ornamentorum exstitisse septuagenarium, *Josepho* fidem esse denegandam censet Autor *pag.* 32. Scyphi in ramis omnibus exstitere 22, ob *Exod. XXV*, 33, 34, in stipite medio

(Margin: Pag. 20. — 23. — 25. — 27. — 28. — 31.)

quatuor, in singulis reliquis ramis terni. Mala granata novem in toto candelabro fuere, tria in stipite medio, ac unum in quovis ramo, qui e stipite medio egreditur.
Pag. 33. Flores seu lilia exstiterunt in singulis ramis singula, in sti-
37. pite medio autem duo, *Exod. XXV, 33, 34.* Monet deinde Autor, in loco *1 Pet. I, 19*, per λύχνον minus recte intelligi lychnuchum aureum Vet. Test. a *Zornio* ac *Lakemachero*, designari potius *lucernam*. Lucernas lychnuchi aurei sacri secundum formam ipsorum haud descripsit *Moses*. R. *Salomo Isaacides* ad *Exod. XXV, 31, 37*, credidit, eas scutellarum
39. formam gestasse. Concavitatem aliquam eis, oleo continendo aptam, esse attribuendam, nemo non videt. Judæi tribuunt his lucernis os, cui ellychnium indi debuit. Addi debet acumen inferius, cujus interventu lucernæ in cava ramorum immissæ. Numerus lucernarum septenarius haud caret mysterio *Apoc. IV, 5, V, 6.* *Maimonides* tradit, mediam lucernam litera א signatam fuisse, reliquas nume-
41. ris suis notatas. Mediam perpetuo arsisse, licet reliquæ interdum ex improviso exstinctæ fuerint, tradit R. *David Kimchi*, aliique. Annis 40 ante excidium templi secundi mediam non amplius arsisse, docent Judæi in *Joma fol. 39, b.* Utroque enim velo penitus divina manu disscisso, & igne sacro in Pentecoste post Christum redivivum prima novum templum Christianum inaugurante, cessare debuerunt typi. Oleum Judæi optimum circa Thekoam collegerunt, secundas tenebat ab eo id, quod in urbe Ragab seu Argob exprimi solebat, *Menachoth VIII, 3.* Autor *oleum* כתית exponit de eo, quod ex olivis in mortario leniter contusis sponte fluens parabant Judæi, & quod a *Columella* & *Plinio* aliisque
44. *primæ notæ* dictum. Ellychnia ab Ebræis dicuntur פתילות, *funiculi*, *fila bene contorta*, desumi solita ex vestibus Sacer-
46. dotum detritis (*Succa V, 3,*), lino lanaque mixtis. Ellychnia ut rite fierent, curabat præfectus quidam, dictus ממונה על הפקיע. Vasa olearia orbiculata dicebantur Hebræis גרה & מוצקות. מלקחים erant *forcipes*, quibus ellychnia protrahebantur ad anteriorem craterum partem. מחתה fuit

ſuit *vas*, *ignem capiens*, ad accendendas lucernas. Lapidi Pag. 49.
trium graduum inſiſtebat Sacerdos, lucernas concinnaturus, *Tamid III*, *9*. Adaptatio lychnuchi ſacri fiebat per Sacerdotem, quem ſors ſecunda ad munus hoc obeundum deſignaverat. Hic, vaſculum, כוס dictum, manu tenens, tempo- 51.
re matutino ſanctuarium ingreſſus fuit, ibique lapidem, coram lychnucho poſitum, adſcendens, adaptationem illam alacriter peregit, *Tamid III*, *9*. Ellychnium lampadis adhuc ſacræ adhuc fumigans non fuit exſtinctum, ſed denuo incenſum. Incendebantur autem lucernæ exſtinctæ ex reliquis ardentibus. Tempus incenſionis ordinarium erat inter duas veſperas, *Tamid VI*, *1*. Tempore diurno tres, nocturno omnes, luxerunt, teſte *Joſepho*. Lychnuchi locus erat in *Sancto*, ſeu adyto primo. Opinatur Autor, ra- 55.
mos lychnuchi Orientem inter & Occidentem fuiſſe collocatos. Orificia ſex lucernarum converſa fuere ad mediam; 58.
mediæ orificium vero ad adytum intimum, & Occidentem inde מערבי dictæ. Lucerna media ac ſtipes Chriſtum deſignarunt, lucernæ reliquæ doctores eccleſiæ, ut *Matth. V*. *14*, *Rom. II*, *19*. Aurum refertur ad humanam Chriſti natu- 62.
ram, & perfectiſſimam, & robur præferentem. Ipſe eſt principium & dux ſalutis. Calami ſeu rami additi ſunt emblema hominum fragilium *2 Reg. XVIII*, *21*, *Ez. XXIX*, *6*, *Matth. XI*, *7*. Doctores enim eccleſiæ theſaurum gratiæ divinæ geſtant in fragilibus vaſis. Adaptatio vero lucernarum denotat curam & laborem, quem fideles eccleſiæ miniſtri impendunt, ne lux Evangelii deficiat unquam, quam 74.
Cel. Autor exiſtimat ſub veſperam mundi longe lucidiorem adhuc eſſe orituram, ob loca *Eſ. XXX*, *26*, *Dan. XII*, *4*, *Zach. XIV*, *7*. Tu modo, illumina, Deus, oculos noſtros, ne nos penitus obdormiſcamus, lucemve deſeramus ſpiritualem!

A SHORT INTRODUCTION OF GRAMMAR, &c.

hoc eſt,

BREVIS INTRODUCTIO IN GRAMMATICAM, ad vulgarem uſum accommodata; compoſita & publicata

blicata omnibus illis, qui cognitionem Latinæ linguæ consequi cupiunt. Cui additæ sunt utiles observationes Commentarii instar, ex antiquis & recentioribus Grammaticis petitæ.

Oxonii, e Theatro Sheldoniano, 1733, 8.

Plag. 5.

Differitur in Præfatione generatim de re grammatica, atque, *Henrico VIII* regnante, una duntaxat methodus publica autoritate præscripta fuisse dicitur; quæ, quamvis posthæc mutata fuerit, Autori tamen retinenda videtur, haud neglectis observationibus recentiorum magistrorum, utpote quæ tanquam Commentarius adscribi possint. Excitat etiam omnes ad studium Grammatices maxime necessarium, atque hæc verba subnectit: *Quem hujusmodi rationes movere nequeunt, ei liber auferatur, isque pereat scelerati more literarum rudis; vivat stultus, & moriatur ceu brutum.* Hanc Præfationem excipit altera, in qua docendi modum Autor exponere conatur. Id vero quam maxime urget, ne, antequam priora satis intellexerit, ad sequentia discipulus progrediatur. Additur his monitum, quod in Syntaxi Latina hujus libelli non negligendum est. Scilicet voces, quæ alias regunt, notantur litera *a*; ea vero, quæ reguntur, *b*. Grammatica ipsa constat introductione in octo partes orationis, & constructione earundem. Neque afferuntur, nisi quæ maxime necessaria sunt; at in annotationibus Grammaticorum celeberrimorum sententiæ occurrunt, & aliæ illustrationes. Coronidis loco accedit *Guilielmi Lilii ad suos discipulos Pædagogica*, seu *Carmen de moribus.*

BREVISSIMA INSTITUTIO SEU RATIO Grammatices cognoscendæ, ad omnium puerorum utilitatem præscripta; quam solam Regia Majestas in omnibus scholis docendam præcepit: additis subinde Observationibus utilissimis ex Despauterio, Alvaro, Sanctio, Vossio, Busbejo, &, quotquot nuper scripsere, Grammaticis Latinis; quæ universam artem grammaticam exhauriunt.

Oxo-

Oxonii, e theatro Sheldoniano, 1733, 8.
Plag. 13.

Studium Grammatices omnibus esse necessarium, hi inscripti libro versiculi docent:

Grammatices labor est parvus, sed fructus in illa est
Non parvus. Parva hac discito, parve puer.
Nemo est tam doctus, qui non cognoverit ista;
Cur pudeat pueros ista labore sequi?

Incipit Grammaticus, more consueto, ab Orthographia, & pergit ad Orthoepiam, hoc est, emendate recteque loquendi rationem, ac vulgaria quædam vitia vult vitari, quæ sunt *Jotacismus*, quando *i* litera pleniore sono & supra justum decorum extenditur, quo vitio maxime laborare ait Anglos septentrionales; *Lambdacismus*, ubi quis *l* nimis operose sonat, ut *ellucet*, pro *elucet*; vulgo diversum vitium impingi dicit, quod pro *multus* pronuntiet *moultus*, pro *mollis*, *moellis*, pro *falsus*, *faulsus*; *Ischnotes*, quando syllabas aliquas exilius & gracilius enuntiamus, quam par est, ut pro *nunc*, *nync*, pro *aliquis*, *eliquis*; & *Plateasmus*, quando crassius loqui nitimur, ut pro *montes*, *mountes*. pro *ergo*, *argo*, pro *sperma*, *sparma*, pro *amat*, *amath*. Posthæc octo partes orationis explicat, atque utitur versiculis *Guilielmi Lilii*, quibus genera nominum continentur. Ubi de nominibus heteroclitis agit, versus mnemonicos *Rob. Robinsoni* affert; de conjugatione verborum autem iterum *Lilianos*. Exponitur deinde constructio octo partium orationis, variisque observationibus criticis, sicuti capita superiora, dilucidatur. Cum Dativus nominibus quibusdam adjectivis jungitur, non proprie regimen esse, sed convenientiam, putat Autor, imo præpositionem intelligi. Nam, licet nulla Latinis præpositio regat Dativum, tamen, cum Latinis olim, ut Græcis, eadem fuerit terminatio Dativi & Ablativi, animo concipi poterit præpositio, quæ olim Dativum & Ablativum rexerit, sive ea sit *in*, sive *pro*, vel alia. Similia de verbis Dativum regentibus affirmat. Syntaxi regulari pertractata, ad Syntaxin figuratam, inserta sylvula verborum diversæ structuræ, proceditur; ac denique brevis Prosodiæ institutio grammatico huic Opusculo finem imponit.

NOVA LITERARIA.

Nobile est consilium doctissimi Viri, *Antonii Balthasaris Waltheri*, J. U. Doctoris, & Serenissimo Duci Wurtembergico Olsnensi a Consiliis Regiminis, in gratiam eorum, qui Juris Canonici doctrinam haud vulgari studio prosequuntur, libros vere aureos *Antonii Augustini*, maximi Hispanorum Jureconsulti, quorum alterum *Epitomen Juris veteris Pontificii*, alterum *de Emendatione Gratiani*, inscripsit, utrumque nunc rarissime obvium, denuo in lucem edendi, & Præfationibus luculentis exornandi. Excudetur Opus forma majori, sumtibus *Jacobi Kornii*, typographi Vratislaviensis, hoc quidem titulo, bona multa & literis salutaria promittente: Antonii Augustini, *Juris veteris doctoris & vindicis clarissimi nobilissimique, olim sacri Palatii Apostolici Auditoris, Episcopi Allisani in Latio, postea Ilerdensis, & tandem Archiepiscopi Tarraconensis in Hispania, Epitome Juris veteris Pontificii, in tres Partes divisa, de personis, rebus, & judiciis. Opus rarissimum, ex antiquis Conciliis, Patrum Ecclesiæ dictis, Summorumque Pontificum Decretis, congestum, emendatius prodit ex Bibliotheca* Antonii Balthasaris Waltheri, *JCti, Serenissimi Ducis Wurtembergico-Olsnensis in Regimine Consiliarii, qui & Præfationem præmisit, Indicemque locupletissimum, hactenus desideratum, confecit. Accedunt Canones pœnitentiales, notis* Augustini *illustrati, nec non ejusdem Autoris Libri II de emendatione Gratiani, cum notis* Steph. Baluzii & Gerh. von Mastricht. Publicaturus hoc consilium Excellentiss. *Waltherus*, elegantissimam ad omnium terrarum Viros doctos Epistolam vulgavit, partim ipsam instituti rationem explicantem, partim *Augustini* in omne Jurisprudentiæ genus merita enarrantem, hocque uno nomine dignam, quæ in *Actis* nostris integra legatur. Ita vero suavissimum illud os *Waltheri*:

Forte non erravero, si caussis raritatis unius alteriusve libri, a Tilgnero *in Præfatione novæ Collectionis librorum rariorum*, & Schelhornio *in peculiari Dissertatione, Tomo II Amœnitatum literariarum inserta, expositis, adjiciam invidiam unius alteriusve eruditi, qui exemplum*

Operis

Operis, aut plane non, aut rarissime, occurrentis, possidet, & more avarorum suo thesauro solus incubat, tantoque curatius eum abscondit, quo majori desiderio alios opus perlustrandi accendi novit, & in sinu gaudet, vel quo certior plagii conscientia ipsum a detegendo fonte, quo aridos suos atque infæcundos alias campos affluenter irrigavit, retinet. Quantum ab hujusmodi malevolentia alieni, quam cupidi simus aliis inserviendi, &, si quid boni aut rari apparatus noster contineat, cum aliis communicandi, amici norunt, quibuscum studia nobis sunt communia, & Præfatio docet, nostris Meditationibus ad Passionem Christi præmissa, qua præter alia novam rarissimæ Juris veteris Pontificii Epitomes Ant. Augustini *promisimus editionem. Gratulamur vero & nobis, & orbi erudito, quod opportunitatem nanciscamur liberandi datam fidem, quod propior spes cimelium Bibliothecæ nostræ, & apparatum eruditionis Canonico-Ecclesiasticæ lectissimum, publicis usibus exponendi jam nunc affulgeat, consiliique nostri, de nova illius editione dudum initi, certiorem exitum (nisi Deo, rerum nostrarum supremo arbitro, aliter visum fuerit,) hisce foliis prodromis annuntiare possimus. Qualis quantusque fuerit* Antonius Augustinus, *& quot eximiis atque exasciatissimis Operibus utramque Jurisprudentiam, Civilem atque Canonicam imo vero omnes elegantiores literas, illustra. erit, nemo forte ignorat, nisi qui gloriæ sibi ducunt, loco Juris scientiæ solidæ artem quandam barbaram lucrandi panem, civesque emungendi, addidicisse, jejunis quibusdam doctorum sententiolis (Brocardica vocant) obstrepere, suamque ignorantiam nauseamque, qua studia humaniora despiciunt, affectata quadam autoritate & prætextu vitæ negotiosæ, cujus tamen bene multa pars comessationibus consumitur, obvelare, sciunt. Longum omnino foret, si in doctissimi hujus Præsulis laudes excurrere, si de nobilitate familiæ virorum excellentissimorum fæcundissimæ, de juventute ejus, in Academiis Complutensi, Bononiensi, ac Patavina, bene transacta, de laudabiliter cum socio* Jo. Matalio Metello *Florentiæ suscepta opera in conferenda Norica* Haloandri *editione Pandectarum cum Codice Florentino, si de*

 ejus

ejus integritate, qua in munere Auditoris sacri Palatii, & in visitatione ecclesiarum Sicularum, jussu R. Philippi *instituta, versatus est, si de ejus legationibus, in Britanniam & ad Imp.* Ferdinandum *susceptis, si de zelo pro revocanda ad pristinum decus disciplina ecclesiastica, emendandisque moribus, in Concilio Tridentino ostenso, de dignitatibus in invitum atque reluctantem collatis, de ejus virtutibus, nominatimque de effusa in pauperes liberalitate, qua nec Bibliothecae interdum pepercit, fusius edisserere vellem, de quibus vero* Andr. Schotti *Oratio funebris,* Augustino *habita, in* Leuckeri *Vitis JCtorum,* Pancirolus *de claris Legum interpretibus Lib. II Cap. 188,* Ant. Teissierius *in Eloges des hommes savans Tom. III pag. 384,* Sanderus *de claris Antoniis Lib. III pag. 116,* Jo. Doujatius *Praenotionum canonicarum Lib. VIII Cap. 5 pag. 460,* Henricus Brencmannus *in Historia Pandectarum Florentinarum Lib. IV Cap. 4,* Gerh. Ern. de Franckenau *in Bibliotheca Hispanica n. 54, aliique, evolvi possunt. Nibil hic dicam de ejus opera in illustrandis antiquis Autoribus, numismatibus, familiis, legibus, atque Senatusconsultis, laudabiliter collocata, nihil de ejus emendationibus & observationibus, quibus maxima Juris civilis pars ex Pandectis Florentinis emendatur, nihil denique de Opusculo quondam rarissimo, nunc vero in aditu Thesauri Juris, in Belgio editi, promicante, de nominibus propriis τȣ͂* Πανδέκτȣ *Florentini. Neque exiguum hujus folii spatium occupabo amplissimis elogiis* Contii, Manutii, Sigonii, Schotti, Victorii, Thuani, Scaligeri, Vossii, Gruteri, Baronii, Baluzii, Pighii, Spanhemii, *aliorumque virorum in republica literaria spectatissimorum, in honorem* Augustini *conceptis, a* Nic. Antonio *in Biblioth. Hispan.* Hanckio *de R. R. Rom. Scriptoribus, &* Thoma Pope-Blount *in Censura Autorum, congestis. Unicum* Cujacii, *Jurisconsulti, cui omnes palmam deferunt, quique, quo major, eo parcior, eo sincerior, in alienis laudibus fuit, judicium sufficiat Lib. XII Observ. Cap. 28. Optimus est doctissimus* Antonius Augustinus, *cui omnes non modo Juris, sed & bonarum artium, studiosi tantum debent, ut debere*

bere etiam se palam profitentur multi, quantum homo homini debere potest bono publico nato. Propius ad institutum nostrum præsens spectant Augustini *Opera immortalia, quibus de studiis Juris Canonici optime fuit meritus. Paucis multa complectimur, si dicimus, primum eum fuisse ex interpretibus, qui Jus Canonico-Ecclesiastico-Pontificium puritati atque nitori restituere alloboravit, qui a frigida Glossatorum methodo recessit, atque edocuit, quantum lucis lectio Patrum ecclesiæ, Historia ecclesiastica, cognitio Conciliorum, & inprimis notitia factorum, quorum species (casum vocant Practici) in Canonicus atque Pontificum Epistolis continetur, huic Juri affundat, illiusque iuterpretationem adjuvet. Neque enim aliter se res habet cum Decretalibus, quam cum Constitutionibus Imperialibus, in utroque Codice, Theodosiano & Justinianeo, reperiundis, quarum plurima factum supponunt submissum judicio Imperatorum, quorum imitatores fuisse Pontifices in jure dicundo & disponendo, eleganter observat* B. G. Struvius *in Historia Juris Canonici* §. 30, *& ipse* Lancellottus, Triboniani *æmulator, in Proœmio Institutionum Juris Canonici testatur. Methodo isti elegantissima tractandi Canonicam Jurisprudentiam postea insliterunt in Hispania* Gonzalez Tellez, *in Gallia* Janus a Costa, Innoc. Cironius, Ant. Dadinus Alteserra, Jo. Dartes, Franc. Florens, *in Germania præter* Jo. Strauchium *paucissimi; manetque adeo* Augustino *nostro gloria, quod primus viam monstraverit, ulterius forte progressurus, nisi subsidiis, quæ sequens vidit ætas, caruerit. Testantur Præsulis hujus summe venerabilis diligentiam* 1) *Collectiones antiquæ Decretalium, notis doctissimis illustratæ, Ilerdæ A.* 1576, *postea cura* Car. Labbæi *cum* Cujacii *aliorumque annotationibus Parisiis A.* 1609, *& demum cum* Auberti Miræi *Notitia Episcopatuum Parisiis A.* 1631, *editæ, quarum novam editionem ob earum præstantiam & raritatem jure meritoque exoptavit* Gundlingius *P. VII Gundlingianorum pag.* 194; 2) *Constitutiones provinciales & synodales Tarraconensium, Tarraconæ,* 4, *editæ;* 3) *Canones pœnitentiales, notis ejus locupletati, & Tarraconæ A.* 1581 *luci publicæ expositi;*

4) *Dialogi eruditissimi de emendatione Gratiani, Tarraconæ A. 1587, Parisiis A. 1607, & ibidem cum Præfamine & notis* Steph. Baluzii, *demum vero cura* Gerhardi von Mastricht *Duisburgi A. 1677, 8, editi, quibus, ut verbis* Baluzii *utar, omnia fere* Gratiani *erratorum genera notantur, multa emendatione illustrantur, ac denique totus ita examinatur, ut non solum rerum ipsarum, verum etiam verborum, pondera expendantur. Ut taceamus insignem ejus operam in quatuor Conciliis œcumenicis, quorum exemplaria Græca ex omnibus Italiæ Bibliothecis collegerat, Græce edendis, in quorum apparatu vero mors ipsum præripuit, teste* Thuano *Lib. 83. Præterea, ipsum Historiam Conciliorum, suo tempore nondum editorum, scripsisse, refert* Hieronymus Romanus de la Higuera *in Historia manuscripta Toletanæ urbis & regni Lib. IX Cap. 9, teste* Nic. Antonio *in Bibliotheca Hispanica Tom. I pag. 80. Quæ, ut alia Opuscula, orbi erudito hactenus incognita manserunt. Quod vero generatim de* Augustini *libris judicavit* Tilgnerus, *supra excitatus, in nova librorum rariorum Collectione Fascic. IV pag. 721, elegantissima pariter ac rarissima esse omnia docti hujus viri scripta, illud nominetenus de ejus Epitome Juris Pontificii vere dici potest. Primam illius Partem Tarroconæ A. 1586 prodiisse, norunt omnes; secundam autem & tertiam in classem nondum editorum Operum retulit, atque una cum notis in aliquot Titulos Partis I Romæ apud Carthusianos asservari dicit,* Andr. Schottus *in Catalogo Scriptorum Augustini, Bibliothecæ ejus Hispanicæ, & postea a* Leuckhero *Vitæ Augustini cum quibusdam augmentis, adjecto.* Schotto *adstipulatur* Pancirolus *de claris legum interpr. Lib. II Cap. 188,* Th. Pope-Blount *pag. 742,* Sanderus *de claris Antoniis pag. 116,* Teissierius *pag. 309,* Doujatius *pag. 461. Imo &* Gundlingius, *helluo librorum, & in re literaria versatissimus, Part. VII Gundlingian. num. IV pag. 194, illas in manuscripto latitare adhuc, indolet. Editas autem esse cum prima posteriores duas Partes Romæ per* Ægid. Spadam *A. 1611, & per* Steph. Paulinum *A. 1614, atque recusas Parisiis A. 1641, testatur* Franc. Salmon *de l'Etude des Conciles & de leurs Collections pag. 933,* & Leuckerus *loc. cit. pag. 194. Quibus editionibus Venetam de*

anno

anno 1616 subjungit Struvius *in Biblioth. Jur. pag. 479, additque, nostris in oris rarius videri hanc Epitomen. Hinc inter multos, quos evolvi, Juris Canonici interpretes celebriores paucissimi ad illam provocant.* Franc. Florens *in Tract. de Electione & electi potestate Oper. Tom. I pag. 119 taxat* Augustinum, *quod in Epitome inter Patriarchas minores inseruerit Titulum de Primatibus Africæ; de hoc argumento autem agitur Parte I.* Janus a Costa *in Comment. ad Decretales citat hujus Epitomes Lib. XXIX Tit. X, qui P. II habetur.* Gonzalez Tellez *autem in Apparatu Jur. Canon. pag. 21 provocat ad Lib. V Tit. II, & ad Partem II. Hinc porro tum in Bibliothecarum celeberrimarum catalogis, excepto Heinsiano, Duboisiano, & Thuaneo, tum in multis pluteis publicis, quos peregrinando frequentavi, frustra hanc quæsivi Epitomen, neque in auctionibus publicis, quibus in Belgio & Germania interfui, unquam occurrit. Satis, ni fallor, hactenus a me dicta raritatem hujus Operis comprobant. At enim vero, cum recte illi, qui de librorum raritate commentantur, moneant, libros raros non semper optimos esse, aut dignos, qui legantur, de* Augustini *Epitome vere dicere possumus, quod thesaurum antiquæ atque reconditæ eruditionis ecclesiasticæ, & quasi nucleum Patrum ecclesiæ, Conciliorum, Canonum, Decretorum, aliorumque fragmentorum, quæ solide docti in deliciis habent, hinc inde dispersorum, a Præsule nostro stupenda diligentia conquisitorum, & in suas sedes dispositorum, historiam insuper dogmatum, atque regiminis ecclesiastici, pro diversitate temporum subinde mutati, faciem, a Canonibus Apostolorum usque ad Concilium Lateranense, sub Innocentio III celebratum, exhibeat. Quod ad methodum, qua Illustris Autor utitur, attinet, eam sequendam duxit, quæ* Cajo, *& postea triumviris,* Triboniano, Dorotheo, *atque* Theophilo, *in compilandis Institutionibus Juris civilis placuit; atque Parte I de personis, Parte II de rebus, Parte III de actionibus sive judiciis, tractavit. Prima Pars vivo Autore prodiit. Postquam vero A. 1586 pridie Cal. Maji diem supremum obiisset,* Xistus V, *instinctu* Ant. Carafæ, *Cardinalis & Bibliothecarii Vaticani doctissimi, reliquas duas Partes manuscriptas ex urbe*

Tar-

Tarraconensi adduci curavit, evocato simul Francisco Advarte, *Caesaraugustano monacho Carthusiensi, cui, ut viro docto & in adornanda hac Epitome* Augustini *quondam socio, illius publicationem commisit. Verum, hoc, ut & ipso* Xisto *& Card.* Carafa, *vita defunctis, manus obstetricantes partui huic subtracta videbantur. Interea Card.* Baronius, Carafae *successor, Codicem in Bibliotheca Vaticana curatius servavit; donec tandem liberalitate* Pauli V, P. M. *anno* 1611, *adeoque 26 annis post mortem Autoris, cum Praefatione* Ant. Augustini, *e Societate Jesu (quem* Franckenau *l. c. Praesulis nostri nepotem, forte ex fratre vel sorore, nominat,) e tenebris in lucem publicam emergeret. Hae sunt fata libri rarissimi, a docto hoc Jesuita in Praefamine exposita, qui simul fidem suam interponit, legitimum hunc esse foetum Archiepiscopi, eoque ipso metum,* Ant. Schotti *& aliorum forte animis inhaerentem, ne scilicet, secundum* Schotti *verba in Orat. funebri, parentis immaturo interitu partus ille aut posthumus sit, nec satis politus exeat, aut perpetuo delitescat, eximere conatur. Utimur editione splendidissima Parisiensi tum Epitomes, tum Canonum poenitentialium. Hanc ergo, a vitiis typographicis purgatam, charta & typis nitidis, observato exacte pristino paginarum & linearum numero, recudendi, suasu hortatuque meo Bibliopola inter nostros famigeratissimus,* Jo. Jac. Kornius, *consilium cepit pulcherrimum, spe fretus, illud omnes solidae eruditionis sectatores eo magis approbaturos esse, quo certius honesta ejus voluntas de republica literaria bene merendi, illamque non tam Autoribus minorum gentium onerandi, quam thesauro quodam eximio locupletandi, ipso facto intelligitur. Quodsi vero* Augustini *Tractatus, quorum alter de Pontifice M. Patriarchis, Primatibus, &c. Romae,* 1617, *fol. teste Catalogo Heinsiano, alter de perfecto Jcto & Episcopo, Paris.* 1707, 4, *teste* Lippenio *in Bibl. jurid. voce Episcopus, prodiit, beneficio eruditorum obtinere liceret, Dialogis de Emendatione Gratiani, jamjam rarescentibus, subjungentur. Effigies vero* Augustini, *quam cum hoc brevi elogio:*

Gloria Pontificum, Musarum gloria, non plus
Debeo justitiae, quam mihi justitia,

exstare, ex Ottonis *Praef. ad Tom. IV Thesauri Juris intelleximus, Operis aditum exornabit, si ea potiundi dabitur occasio. Typorum emendationem Bibliopola non mercenario indocto & oscitanti locabit, sed ipse manum hisce admovebo operis, Praefationem adjiciam, atque laborem, molestum satis licet; conficiendi Indicem, commodiori usui hujus Epitomes inservientem, in me suscipiam. Si quid denique ad pleniorem historiam vitae operumque* Augustini *contexendam, vel duos Tractatus, paulo ante citatos, vel ejus imaginem, benevolus Lector nobiscum communicare voluerit, gratissimo istam liberalitatem & ego & bibliopola agnoscemus animo, atque condigne praedicabimus. Vale.*

Dabam Vratislaviae d. XII Maji Anno MDCCXL.

* * *

✱ *** ✱ *** ✱

INDEX AUTORUM,

quorum Libri, aut Inventa, in hoc Volumine recensentur.

I. *Libri Theologici, & ad Historiam Ecclesiasticam spectantes.*

 Ha-

II. *Libri Juridici.*

van

III. *Libri Medici & Physici.*

IV. *Libri Mathematici.*

Casati

V. *Libri Historici, Geographici, &c.*

VI. Libri

VI. *Libri Miscellanei.*

Maf-

INDEX
RERUM NOTABILIORUM.

A.

Arun-

Con-

Damna-

Dul-

H.

Maf-

D

Plinii

Rivie-

Exod.

Ps.

Jo.

Ser-

Superi

Sine

* * *